שו״ת · אחרונים

יד יוסף חלק ב

רבי יוסף יהודה שטרסברג

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יד יוסף חלק ב

רבי יוסף יהודה שטרסברג

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יד-יוסף-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

חיו"ד 7
א 7
ב 10
ג 16
ד 18
ה 20
ו 21
ז 22
ח 22
ט 24
י 29
יא 31
יב 31
יג 34
יד 37
טו 38
טז 39
יז 41
יח 42
יט 45
כ 46
כא 48
כב 49
כג 49
כד 51
כה 53
כו 54
כז 56
כח 57
כט 58
ל 58
לא 59
לב 66
לג 67
לד 68
לה 69
לו 69
לז 70
לח 70
לט 72
מ 73
מא 73
מב 75
מגני 76
מד 77
מה 78
מו 79
מז 81
מח 82
מט 83
נ 84
נא 86
נב 88
נג 93
נד 95
נה 96
נו 97
נז 99
נח 99
נט 101
ס 105
סא 107

סב 108
סג 108
סד 109
הלכות נדה. 110
סה 110
סו 119
סז 120
סח 125
סט 127
ע 129
עא 130
עב 134
עג 137
עד 137
עה 138
עו 139
עז 141
הלכות מקואות. 141
עח 162
עט 165
פ 166
הלכות נדרים. 166
פא 168
פב 169
הלכות ספר תורה. 169
פג 171
פד 172
פה 175
פו 178
פז 179
פח 179
פט 181
צ 186
צא 188
צב 189
בהלכות בכורה. 189
צג 193
צד 195
צה 198
צו 199
צז 201
צח 202
צט 204
ק 206
סימן סה ה' מקוואות 213
סימן סו ה' מקוואות 221
יד חאח"ע סימן א תקנת עגונות יוסף . 223
סימן א תקנת עגונות 223
סימן ב תקנות עגונות 232
ג 239
ד 242
ה 244
ו 245
ז 247
ח 251
ט 254
יא 261
יב 262
יג 263
יד 267
טו 269
טז 270
יז 271
יח 275

חושן משפט 277
א 277
ב 277
ג 279
ד 280
ה 282
ו 283
ז 284
ה 285
ט 287
י 288
יא 290
יב 292
יג 295
יד 298
טו 299
טז 301
יז 304
יח 305
יט 307
כ 308
כא 309
כב 310
כג 311
כד 314
כה 315
כו 317
כז 319
כח 322
כט 327
ל 331
לא 332
לב 333
לג 334
לד 335
לה 336
לו 337
לז 338
לח 340
השמטות מאוה"ח 340
א 340
ב 341
ג 342
ד 343
ה 344
ו 348
ז 350
ליקוטים יו"ד 351
א 351
ב 352
ג 352
ד 353
ה 353
ו 354
ז 354
ח 354
ט 355
י 355
יא 356
יב 356
יג 357
יד 358
טו 361
טז 361

יז 362
יח 363
יט 365
כ 366
כא 367
כב 368
כג 369
כד 370
כה 371
כו 371
השמטה ראע"ז 372
א 372
ב 378
ג 381
השמטה לחו"מ 384
א 384
ב 386
ג 387
א 387
ב 388

חיו"ד

א

יו"ד סי' י"ד סי' ה' עובר שהוציא אבר ונאסר האבר ואח"כ נשחטה האם, והוציאו העובר והרי היא נקבה החלב שלה אסור לשתותו עיי' ט"ז וש"ך וב"ח והפר"ח אי מהני ס' נגד האבר האסור. והנה המ"ל פ"א מהל' משכב ומושב הביא דברי המרדכי סוף חולין שכ' בשם רבינו משולם דהיכי דתחלת ביאתו לעולם הוא ע"י תערובות לא שייך ביטול, והביא שם ראי' מהא דיבמה שרקקה דם דחליצתה כשירה לפי שא"א בלא ציחצוח רוק, וקשה נימא דהדם מבטל הרוק אלא ע"כ כיון דתחלת ביאתו לעולם הוא ע"י התערובות לא שייך ביטול. והמ"ל שם הביא ראי' לדברי רבינו משולם מהא דאיבעי לן בפ' בהמה המקשה מהו לגמוע חלבו דהאי איסור יוצא כו' ופסקו הפוסקים לחומרא דהחלב אסור וא"ת דמהני ביטול א"כ מדאורייתא נתבטל ברובא וה"ל ספק דרבנן ואמאי אזלינן לחומרא בהך איבעיא אלא ע"כ דבר שבא לעולם ע"י תערובות ל"מ ביטול. והקשה שם על חכמי אשכנז שכ' דאי איכא ס' בטול והא תחלת ביאתו לעולם הי' ע"י תערובות ע"ש והביא שם בשם הר"ח אלפנדרי שרוצה להליץ בעד חכמי אשכנז דזה לא מיקרי תחלת ביאתו לעולם ע"י תערובות דהחלב שבתוך האבר מתחילה לא היתה מעורבת עם שאר החלב שבגוף משא"כ גבי רוק של יבמה וש"ז של זב מעולם לא הי' מקום מיוחד בלתי תערובות. והביא ראי' לדבריו מתוס' זבחים פ"ב ד' כ"ה דאיתא שם א"ר אמי א"ר אלעזר הוא בפנים ורגלי' בחוץ חתך ואח"כ שחט כשרה פי' רש"י חתך רגלי' ואח"כ שחט כשרה שלא נתערב דם פסול יוצא עם דם שבמזרק שנתקבל בו הדם. שחט ואח"כ חתך פסולה פי' רש"י שמשנשחטה נפסלה דם הרגלים ביוצא וכל דמי הבהמה יונקים זה מזה ועלה ויצא דרך ביה"ש ונתערב בדם המזרק ופסלו. ופריך חתך ואח"כ שחט כשרה בעל מום קא מקריב אלא אימא חתך ואח"כ קיבל כשרה וכו'. קיבל ואח"כ חתך פסולה שמעת מינה דם המובלע באברים דם הוא פי' רש"י דאי לא הוה דם היכי חייל איסור יוצא ומשני דילמא משום שמנינות פי' רש"י דשמנינות דחזיא לאכילה וחשוב כבשר לאיפסולי ביוצא ונפקא דרך ביה"ש ופסלה לדם שבמזרק וכ' התוס' ד"ה שחט ואח"כ חתך פסולה וז"ל דדם פסול אינו בטל ברוב כדמוכח פ' התערובות ד' ע"ט ע"ב דגזרינן גזרה במקדש עכ"ל, פי' שמא יהי' הרוב בחוץ, וקשה הא בלא"ה לא בטיל דתחילת ביאתו לעולם היא ע"י תערובות אלא ע"כ דזה לא נקרא תחילת ביאתו לעולם עי"ת שהדם שבתוך רגליו לא הי' מתחלה מעורב עם הדם שבשאר הגוף וה"נ לענין החלב. ושמעתי מהרב הגאון מ' צבי אבד"ק קיטוב ז"ל לדחות זו הראי' דהתוס' כ' לקמן ד' ע"ט ע"ב ד"ה

במאי קאמיפלגי דבדם פסול שנתערב בדם כשר שזורק לשם מים ע"ש א"כ מוכרח התוס' לומר הטעם משום גזירה דאי לא"ה אע"ג דלא בטל מ"מ מותר לזרוק לשם מים ע"ש בתוס' ותבין. אבל אחר העיון נראה שהיא ראי' מוכרחת מדברי התוס' לדברי הרח"א הנ"ל דהנה לעיל ד' כ"ה ע"א איתא גורעין ומוספין ודורשין דהא דכתיב ולקח מדם הפר היינו דם מהפר ולאפוקי היכי דנשפך כל הדם על הרצפה ואח"כ קבלו מהרצפה דפסול דאי ס"ד כדכתיב מדם ואפילו מקצת דם הא א"ר יהודה א"ר השוחט צריך שיקבל את כל הדם שנ' ואת כל הדם ישפך הרי מוכח מכאן דבעינן כל הדם ראוי לזריקה א"כ מוכח שפיר מדברי התוס' הנ"ל דזה לא הוי תחלת ביאתו לעולם ע"י תערובות ובטל דאל"כ הל"ל להתוס' לומר דמש"ה פסולה ואינו בטל משום דבא לעולם עי"ת ואין לומר יזרוק לשם מים דהא בעינן שכל הדם של קרבן יהי' ראוי לזריקה כנ"ל. ולא דמי להא דלקמן ד' ע"ט, דהתם מיירי דנתערב הדם בדם פסול של קרבן אחר שייך לומר שיזרוק לשם מים, אבל לא הדם של קרבן אחד כגון הכא ול"ל הטעם משום גזירה אע"כ דזה לא נקרא בא לעולם עי"ת וא"ל לפי"ז אמאי בחתך ואח"כ קיבל כשר הא לא קיבל כל הדם בכלי, דהנה הרמב"ם פ"א מהל' פה"מ הל' כ"ו כתב נשפך מקצת הדם על הארץ וקיבל מקצתו מדם הנפש כשר, וכ' הכ"מ אע"ג דאמר צריך שיקבל כל הדם היינו בשלא נשפך על הארץ בעינן שיקבל כלו, אבל אם נשפך מקצת דם, דם הנשאר מיקרי כל הדם ע"ש, א"כ ה"נ אם לא חתך מקודם הרגל בעינן שיהי' כל הדם כשר לזריקה אבל היכי דנחתך הרגל מקודם, דמי לנשפך מקצת הדם על הרצפה ומיקרי דם הנשאר כל הדם, אך עדיין י"ל דהא כ"כ התוס' הטעם משום גזירה היא לפי המסקנא דהטעם הוא משום שמנינות האבר ומש"ה צריך לומר משום גזירה. דאל"כ אף שהוא פסול יזרקנה לשם מים היינו השמנינות וא"כ שוב ליכא ראי' מדברי התוס' לדברי הרח"א הנ"ל וכקישיות הרב הנ"ל. אבל אחר העיון ראיית הרח"א היא ראי' מוכרחת מדברי התוס' הנ"ל ואין דיוקו מדלא כתבו התוס' דמש"ה לא בטל משום דהוי ביאתו לעולם עי"ת אלא הוכחתו מהאי גופא שכ' התוס' דמש"ה לא בטל כדאמרינן לקמן דגזרינן גזירה במקדש. והנה התוס' לקמן ד' ע"ט כתבו דלר"פ דהלכתא כוותיה (דדברי רב זביד נשאר בקושיא עיי' רשב"ם ב"ב ד' נ"ב ע"ב ד"ה קשיא) הוה הגזירה דילמא יהיה הפסול מרובה מן הכשר אבל הא לא גזרינן דלמא אתי למזרק דם הפסול בעינא ע"ש היטב בתוס' וא"כ כאן נמי לפ"ד התוס' דהטעם הוא משום גזירה ע"כ החשש דלמא לפעמים יהי' הרוב חוץ לעזרה והמועט בפנים ואתי נמי לזרוק הדם הפסול מוכח מזה דהתוס' ס"ל דשפיר בטל כה"ג וא"כ יש לגזור שמא יצא הרוב בחוץ לעזרה ויהי' הרוב פסול ויבטל המועט שנשאר והוה כלו

פסול אבל אי נימא דס"ל להתוס' דלא בטיל משום דאתא לעולם עי"ת א"כ אף אם יצא הרוב לחוץ אכתי מצי לזרוק דהמועט שנשאר בפנים לא בטיל והרוב שנשאר בחוץ יהי' נחשב כמים היינו השמנינות כמסקנת הגמרא וכמ"ש התוס' לקמן ומאי גזירה שייך כאן. וא"ל דגזרינן דלמא יתערב בדם אחר שיצא לחוץ והדם שיצא לחוץ יהי' רוב פסול מבטל המועט זה אינו דהוה גזירה לגזירה, חדא דגזרינן שמא יצא הרוב לחוץ והרוב שיצא לחוץ אטו דם אחר שיצא לתוך וזה ודאי לא גזרינן אפילו בקדשים. וא"כ מוכח דס"ל להתוס' אף בתחילת ביאתו לעול' עי"ת בטל ומבטל הרוב את המועט שנשאר בפני' ולכך שייך למגזר וכמ"ש והמ"ל לא הבין כן וכו' כוונת הרח"א ולכך דחה ראייתו מתוס' דהתוס' קושטא דמלתא נקט ע"ש ולפמ"ש דברי הרח"א וראייתו מתוס' כראי מוצג. אך קשה קושיא הב' של המ"ל א"כ אמאי אזלינן לחומרא בבעיא זו, כיון דליכא אלא איסור דרבנן דמדאורייתא בטל ברוב. ולדברי הרח"א לא שייך תירוץ הנו"ב מ"ת סי' ל"ד שכ' דדבר שבא לעולם עי"ת דדוקא ברוב אינו בטל דדומיא בסנהדרין, אבל בס' בטל דלפ"ד הרח"א אין זה דבר שבא לעולם עי"ת ואף ברוב בטל מה"ת וצ"ל דס"ל כדעת הגה"מ הובא בב"י סי' תל"ז באו"ח דכל תיקו אף באיסור דרבנן אזלינן לחומרא. אך קשה הא הב"י בש"ע שם לא פסק כהגה"מ וכאן פסק לחומרא וצ"ע:

ואגב נראה ליישב קושית הכו"פ מה שהקשה בסי' ק"ב על הא דקיל"ן דדבר שיש לו מתירין ובשאר דברים חשובים דהיכי דלא בא האיסור קודם שנתערב דבטל מהא דהקשה תוס' גבי האומר פרוטה בכיס הקדש מעל אמאי לא בטל ברוב וכ"ת משום דהוה דשיל"מ וכו' וכן הכ"מ כתב בפ"ז מהל' מעילה וכו' דבאמת מזה הטעם אינו בטל א"כ מוכח אף דלא בא האיסור מקודם ורק אחר שנתערב מ"מ אינו בטל ונ"ל דלפי ס"ד של התוס' דדבר שיש ל"מ אינו בטל מדאורייתא מדמעל, וכן צ"ל לדברי הכ"מ דס"ל דדבר שיש לו מתירין אינו בטל מדאורייתא, ומשום הכי אף שלא בא האיסור קודם שנתערב נמי א"ב אבל אנן דקייל"ן דדבר שיל"מ לא הוה רק מדרבנן א"כ היכי דלא בא האיסור קידם שנתערב לא גזרי רבנן ודוק ולולא דמסתפינא הייתי אימר לתרץ קושיות המ"ל ושאר גדולי האחרונים אמאי אזלינן לחומרא בבעיא זו הא ליכא אלא איסורא דרבנן דהא מדאורייתא בטל ברוב וכמ"ש בשם הרח"א וגם בש"ך סק"כ דליכא אלא איסור דרבנן דמדאורייתא בטל ברוב ע"ש, ותיקו באסורא דרבנן קייל"ן לקולא כמבואר בש"ע אורח חיים סי' כ"ג וסי' תל"ז ע"ש ונ"ל ליישב דהנה מקור הדבר הוא בשבת דף ס"ה ע"ב גבי הא דבעי אביי אשה מהו שתפרוף על האגוז לבנה קטן בשבת וכו' ואסיק בתיקו וע"ז כתבו הרי"ף והרא"ש וקייל"ן דכל תיקו דאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא ומשום

הכי פסק שם דלר"ה אסור ולכרמלית מותר וכן בסי' תל"ז גבי המשכיר בית לחבירו בי"ד פסק אם ביטל דלא הוה אלא מדרבנן אמרינן חזקתו בדוק אבל אם לא ביטל והיא לאח"ז איסורו דא"א לבטל צריך לבדוק ע"ש, והוא ג"כ איבעי' דלא אפשיטא ע"ש. ונ"ל דכ"ז שייך בדבר דאית ביה תרתי איסור דאורייתא ואיסור דרבנן כמו גבי שבת דלר"ה היא דאורייתא ולכרמלית היא דרבנן וכן גבי חמץ בלא ביטול הוא דאורייתא ובביטול הוא דרבנן משום הכי מצינן למימר הא דהניח בגמרא בתיקו או בבעיא דלא אפשיטא דנ"מ דנילך לחומרא היכי דאיכא בהדבר איסור דאורייתא אבל אי ליכא בהדבר איסורא דאורייתא הדרינן לכללא דאוריית' דספיקא דרבנן לקולא אבל הכא בנ"ד דליכא בשום פעם שום איסור דאורייתא דהא בטלה ברוב ואפ"ה הניח בתיקו אלמא דעת חכמי הגמרא להחמיר אף בליכא אלא איסורא דרבנן ואין מדמין גזירות זו לזו. כן הי' נראה לפי קט שכלי לישב אך דמסתפינא אולי ימצא באיזה מקום דאף בכה"ג אמרינן תיקו באיסורא דרבנן לקולא, שוב ראיתי דשפיר מסתפינא דהא גם כאן איכא לפעמים איסור דאורייתא כגון שיצא חצי העיבור, עי' ת"ש סי' י"ד סי"ה גם נ"מ בבן פקועה הבא על בהמה דעלמא והוליד נקבה דהחלב אסורה ג"כ ואיכא א"ד:

ב

שאלה. בהמה שילדה לז' חדשים דהיינו שבעל הפרה אמר שמעת שראה שבא עליה זכר ליכא יותר מזיין חדשים וגם ראה שהפרה תבעה להביא עליה זכר כדרך הפרות שרצים אנה ואנה והוליכה הוא עצמו לזכר ובא עליה ועתה ילדה והעגל הוא קטן וכבר עבר עליו שמנה ימים, אם מותר לשחוט ולאכול אותו, וזה ימים כבירים שהי' לי ויכוח בזה עם הרב הג' מסקאלי' ז"ל שדעתו הי' להתירו וכבר נדפס בחיבורו דברי שלמה בחלק יו"ד סי' ל"ד וסי' ל"ו ע"ש, ע"כ אמרתי להוציא לאור מה שעלה במצודתי והבוחר יבחר.

הנה מדברי הט"ז בסי' ט"ו סק"ד משמע דאפילו לא כלו חדשיו מהני ח"ת ימים אך הנה"כ חולק עליו ואחריו נמשך הת"ש וז"ל בשמ"ח ואם נודע דלא כלו חדשיו נ"ל דראוי להחמיר אעפ"י ששהה זיין ימים וצריך להמתין עד שיגדל ככל שאר בהמות וע"ש בת"ש ס"ק ט"ו גם בסי' י"ג וגם ס"ק ט"ו כ' דבידוע שהוא בן חית לא מהני זיין ימים וחולק אדרישה שם שמתיר ע"ש, ומי יקל אחריו אשר מפיו אנו חיין ומימיו אנו שותין, והנה השער המלך כ' דמדברי התוס' פ' ר"א דמילה דף קל"ו מוכח דמהני זיין ימים אפילו לא כלו חדשיו שכתבו שם וז"ל מכאן משמע דלא מיירי רשב"ג בודאי בן חית דוקא וכו' וכן משמע לקמן דפריך מעגל שנולד בי"ט וכו' הרי מבואר דאף דלא כלו חדשיו נמי מהני זיין ימים דאל"כ הוה להו למימר בפשיטות דע"כ בסתם ולדות מיירי דאי דידוע דלא כלו

חדשיו והיינו בן חית היכי קאמר כל ששהה חית ימים אינו נפל הא בששהה נמי מה בכך הא לא מהני ול"ל להוכיח ממאי דלא משני הב"ע בסתם ולדות עכ"ל:

והנה אף שמי אנוכי לבוא בשער המלך עכ"ז תורה היא וללמוד אני צריך ולפענ"ד אין מדברי התוס' הללו ראי' לדחות דברי הנה"כ והת"ש ובפרט להקל די"ל לפי האמת שהוכיחו התוס' דרשב"ג לא מיירי דידעינן דוקא שהן בן חית י"ל דמודה התוס' ג"כ דבידעינן שהן בן חית לא מהני זיין ימים אך לדייק ולהוכיח מזה דרשב"ג מיירי בסתמא לא אפשר דדלמא מהני זיין ימים אפילו בודאי בן חית אבל לאחר שהוכיחו דרשב"ג מיירי בסתמא דלא ידעינן אי כלו חדשיו י"ל דגם התוס' מודי' דבידעינן שזה בן חית לא מהני זיין ימים גם מ"ש עוד להביא ראי' מדברי התוס' שכתבו בשם ר"י דרשב"ג גבי אדם מיירי בבן חית וכי היכי דרישא מיירי בבן חית סיפא נמי דתני חית ימים בבהמה נמי איירי בבן חית ואפילו הכי מהני זיין ימים ע"ש, לפענ"ד מזה ג"כ אין ראיה דיש לומר דהא כדאיתא והא כדאיתא דבשלמא גבי אדם איכא למימר בן זיין הוא ואישתהו אבל גבי בהמה ליכא למימר אישתהו דהא בנדה דף כ"ד מספקא לי' להגמרא גבי בהמה אי יולדת לזיין וכ"ש למימר בן זיין הוא ואישתהו בודאי לא אמרינן כמ"ש הת"ש בסי' י"ג אות ט"ז ע"ש וא"כ ע"כ איירי הסיפא גבי בהמה דוקא במסתמא, אבל בידוע שהוא בן חית לא מהני זיין ימים וכדברי הרי"ף אלא שעדיין יש לעיין שהת"ש סי' ט"ו כ' וז"ל ונראה הא דלא דברו הפוסקים בזה אי הוה בן חית ושהה ז"י היינו משום דבהמה לא שכיח שידע חדשי' שצריך שלא זז ממנה עכ"ל, ומשמע לכאורה דוקא לא זז ממנה והייתה סגורה לבדה ויודע שלא בא עליה זכר מקודם אבל כאן בנ"ד אף שראה שעלה עלי' כר מ"מ דילמא קודם לכן נמי עלה עלי' זכר ונתעברה אז וא"כ הוה כמו סתם ומהני זיין ימים אבל באמת נראה דלא אמרינן כן דא"א להכחיש קבלת רז"ל דבהמה שנתעברה שיב אינה מקבלת זכר וע"כ כוונת הת"ש מ"ש שלא זז ממנה היינו לילך בעצמו ולראות אימת בא עליה זכר ונתעברה זה נמי לא שכיח. והנה הרב הגאון הנ"ל השיב לי וזה לשונו אמנם מדברי רש"י שם משמע קצת דלא כהת"ש ע"ש היטב ובנמק"י שם וכן משמע להדיא מדברי הרמב"ן בחי' לשבת בשם ר"ח דקל"ו שכ' וז"ל ונראה מדברי ר"ח ז"ל שהוא מפרש הא דאמר אביי כתנאי דאעיקר מילתא דרשב"ג קאי וקאמר בבן חית בבהמה שגמרו סימניו ספיקא הוה דמ"ד שחיטתו מטהרתו סבר כיון שגמרו סימניו אין בו ספק אלא חי הוא, ומ"ד אין שחיטתו מטהרתו סבר ספק מת הוא והתירה טומאתו ואינו נחשב ולד עד שישהה חית ימים וכו' וא"ל רבא וכו' דכ"ע מת הוא כרשב"ג וכו' ושחיטתו מטהרתו טעם אחרינא איכא הלכך בשהה ח"י אפילו באכילה מותר, ובתוך

ח"י ה"ל ספק נבלה וכו' ע"ש עכ"ל הרמב"ן, ומבואר להדיא בדבריו דאף בבן חית ודאי מהני לרשב"ג שיהוי ח"י ומותר באכילה, ודלא כת"ש. אך לפענ"ד נראה דהמעיין בת"ש בתחילת עיקר טעמו דנהי דלרשב"ג מהני ח"י אפילו בודאי בן חית מ"מ רבנן פליגי עליו בזה ופליגא בתרתי חדא בסתם ולדות דלרשב"ג בעינן ח"י ולרבנן מותר מיד ובזה פסקינן כרשב"ג לחומרא וגם פליגי בודאי בן חית דלרשב"ג מהני ג"כ ח"י ולרבנן ל"מ ובזה פסקינן כרבנן וכמ"ש התוס' ביבמות דף פ' ע"ב ורק אח"כ כ' לסוף ותי' דמשמע דל"פ בבן חית ע"ש ורש"י והגמ"י והרמב"ן הם קאי אליבא דרשב"ג ע"כ אין לדחות דברי הת"ש בגילא דחיטתא ואח"כ כתב הרב הנ"ל ומדברי הרמב"ם יש סיוע לד' הת"ש שכ' פ"ב מהל' שאר אבות הטומאה הל' וא"ו מצא בה בן חית חי נטף וכו' אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, לפיכך ולד בהמה שלא שהה ז' ימים גמורים אם שחטו בתוך ז' אין שחיטתו מטהרתו וכו' ע"כ וע"ש בכ"מ ומדכ' בסיפא דלא שהה ז' ימים מבואר דברישא בבן חית ודאי ל"מ אף שיהיו ז' ימים וכדעת הת"ש ועוד דהא הת"ש טעמא רבא קאמר דהא איבעיא דלא איפשיטא בנדה אי בהמה יולדת לשבעה וכו' וסיים הרב הנ"ל אמנם כ"ז אי הוא ודאי בן ז' או בן חית כגון שלא זז ידו ממנה מתחילת טית כמ"ש הת"ש בסי' ט"ו ס"ק ט"ו, ואולי בעינן שלא זז ידו ממנה מקודם יב"ח כיון דקיימא לן כרבה תוספאה ביבמות שם. אבל בנידון ששאל רו"מ דלא היה הכי רק שראה בעל הפרה שעלה עלי' זכר ומעת ההיא ליכא רק ז' חדשים ולומר בזה דודאי לא נתעברה מקודם דא"א להכחיש קבלת חז"ל דבהמה שנתעברה שוב אינה מקבלת זכר כדברי רו"מ אני איני רואה ואיני יודע אנה מצא רו"מ שקבלת חז"ל היא כן, ואני לא מצאתי ד"ז רק בבכורות בהא דא"ל קיסר לר"י והא קמשמשי שימושי ופי' רש"י שם ואי הוי מעובר לא הוי משמשי שדרך חי' ובהמה מאחר שנתעברה אינו מקבלת זכר ע"כ וכ"ז מדברי הקיסר אבל מנ"ל דכן הוא לפי האמת והא דלא השיב לו ר"י דאין האמת כן משום דהאמת השיבו דנחש ודאי משמש כאדם אף אחר העיבור אבל באמת י"ל דאף שאר בהמות לפעמים משמשים אח"כ, אלא שגם רש"י בחומש פי' וישלח כ' ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, אמנם נ"ל רש"י בבכורות מבואר דמ"ש שדרך חי' ובהמה וכו' היינו שעפ"י הרוב הוי הכי שאין דרכם לשמש אח"כ אבל בנידון דידן דאיכא תרי רובא להיתרא רוב בני קיימא יולדת ורוב הנפלים אין חיין ז' ימים ועיין בהג"מ סי' י"ג בש"ך סקי"א א"כ אמרינן דודאי איקרי ושמשה אח"כ ומש"ה בדיוק כ' הת"ש דאין לאסור רק בלא זזה מיד אבל בנ"ד יש להתיר ועוד אני אומר שדוקא התם שפיר קאמר הקיסר לר"י כיון דארבעינהו ואיליד לתלת שנים ולדברי ר"י ע"כ שהיתה מעוברת כבר ד' שנים קודם שנרבעת שנית בכה"ג

שוב אינה מקבלת זכר אחר שכבר הרגישה שהיא מעוברת, דכיון דאף לדברי ר"י כבר עבר רוב ימי' מהעיבור קודם שנזדקקה ודאי כבר הרגישה בעיבור שבמעי' ואין דרכה להזדקק אח"כ אבל בנ"ד שי"ל שהיתה מעוברת כבר שני חדשים קודם שנזדקקה שנית ועוברה אינה ניכר עד שלשה ימים ומכ"ש שאינה מרגשת בהעיבור עד אח"כ כדרך הנשים ודאי נזדקקה אף אחר שנתעברה כיון שעדין לא הרגישה בעיבורה לזאת דברי הת"ש נכונים כפשוטן דבעינן דוקא שלא זזה ידו ובלא"ה אין להחמיר עכ"ל הרב הנ"ל: **וזה** אשר השבתי, מ"ש הא דבהמה שנתעברה אינה מקבלת זכר ז"א פשיטא דנ"ל דזה מדברי הקיסר ששאל לר"י אבל לפי האמת אינה והא דלא השיב לו ר"י דאין האמת כן משום דהאמת השיב לו דנחש ודאי משמש כאדם אף לאחר העיבור. לא הבנתי כוונתו דאדרבא דאי האמת דשאר חיות ובהמות משמשי הי' לו לר"י להשיבו כן ואז הנחש ג"כ הי' בכלל דמשמש ואז הוה משיבו האמת אבל השתא דהשיב להקיסר אינהו נמי משמשי' משמע דוקא הנחש משמש לאחר עיבורו אבל שאר חיות ובהמות אינן משמשין אחר עיבורן, ולפי דברי הרב הנ"ל אין האמת כן, אלא ע"כ דהאמת כן היא. ומ"ש דמדברי רש"י בבכורות משמע דרק הרוב אין דרך לשמש לפענ"ד דאין מדברי רש"י הללו משמעות דדוקא הרוב אין דרך לשמש, והלא רש"י בחומש כ' ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר משמע ששום בהמה אינה מקבלת זכר, כדכתב הוא עצמו ומסתמא גם כוונת רש"י בבכורות כן הוא, ועוד יש להוכיח מהגמרא דגם הבהמות והחיות אינן מקבלין זכר משנתעברה ואפילו קודם שניכר הולד דקא חשיב שם בגמרא הבהמות והחיות לכמה יולדות וחשיב נמי נחש דיולדת לז' שנים ופריך גבי נחש מנ"ל וקשה למה גבי בהמות ושאר חיות לא בעי מנ"ל וגבי נחש בעי מנ"ל ואיצטרך למילף מקראי. וצ"ל דגבי שאר בהמות וחיות דאינן מקבלין זכר משנתעברה שפיר אפשר לידע זמן עיבורן, דהיינו שראינו עת שנזדקקה לזכר ומעת ההיא לא זזה ידו ממנה ואפשר להסגירה בחדר ואז ידעינן שפיר זמן הלידה, דקודם שבא עלי' זכר ידעינן שלא נתעברה דאין מקבלת זכר, וגם אח"כ לא זזה ידו ממנה, משא"כ גבי נחש דקמשמש אף לאחר עיבורה א"א לידע זמן הריונה אא"כ דלא זזה ידו מעת שנולדה וראינו שבא עליה זכר פ"א ושוב לא בא עלי', וזה א"א, ע"כ פריך שפיר מנ"ל גבי נחש ואיצטריך לילף מקרא. גם מ"ש דדוקא התם קאמר ליה קיסר לר"י משום דכבר עברו ד' שנים מזמן עיבורה לדעת ר"י לפי הראי' שהבאתי הנ"ל ז"א, ועוד הא דקאמר לי' הקיסר לר"י והא חזינן דקשמושי קא משמשי ל"ד על זו הנחש דארבעינהו אלא ה"ק והא קא חזינן דנחשים קא משמשי תוך ז' שנים מקודם הלידה וקא מביא ראי' לפ"ד דנחשים נמי אינן משמשין א"כ ודאי

לא הוה זמן עיבורן ז"ש יע"ז השיב אינהו נמי משמשי כאדם. וא"כ ל"ד בזו הנחש דכבר היתה מעוברת ד' שנים הקשה לו הקיסר, אלמא דמשנתעברה אף קודם שהוכר העיבור נמי לא מקבלת זכר שכך טבעם, א"כ בנ"ד לפ"ד הת"ש אסור לשחוט אפילו בנשתהה ז' ימים, וכאשר השבתי להרב הגאון ז"ל כנ"ל חזר והשיב לי וז"ל פשוט דבאמת הי' לו לר"י לדחות סברת הקיסר בכל בהמות אלא דאצטריך לי' קאמר גבי נחש ועוד דנחשים כולם משמשין ובהמות וחיות רובא ל"מ אחר עיבורן ע"כ. ולמה שכתב דאיצטרך לי' קאמר לא נראה לי כלל דמדקאמר לי' ר"י אינהו קא משמשי, משמע דוקא אינהו ולא שאר בהמות וחיות ואיך הוציא ר"י שקר מפיו, ומ"ש ועוד דנחשים כולם משמשין אכתי קשה הא הקיסר לא הכחיש דברי ר"י אלא מהני נחשים דארבעינהו, והל"ל לר"י להשיב דלמא היא מהמיעוט ולא הכחיש אותו הקיסר דהא כל בהמות וחיות איכא מיעוטא ודלמא האי נחש הוה ממיעוטא אלא ע"כ כל בהמית וחיות אינן מקבלות זכר כלל וכלל וסבר הקיסר דגם נחש בכלל, ומש"ה הקשה מהאי נחש דארבעינהו וילדה לז' שנים והשיב לו ר"י אינהו נמי משמשי כאדם ומשמע דליכא חילוק אלא אי משמשי הוה כאדם דמשמש תמיד, ואי לא משמשי אינן משמשי כלל דאל"כ מנ"ל באמת לר"י דמשמשי כאדם דלמא הנחש דארבעינהו הוא מן המועט אלא ע"כ דאין לחלק בזה כן נראה לי:

עוד כ' הרב הגאון הנ"ל וז"ל, ומ"ש רו"מ להוכיח מש"ס דשאל אנחש מה"מ ולא שאל כן אשאר בהמות וחיות אלא ש"מ דשאר בהמות וחיות דלא מקבלי זכר לאחר עיבורן י"ל שנתברר זמן עיבורו מעת שקם לו זכר, משא"כ בנחש דמשמשי שימושי עכ"ד ולא הועיל כלום, דהא עכ"פ דשאר בהמות ג"כ איכא למיחש שמא לא נתעברו אז רק אח"כ וצ"ל שלא זזה ידם מעת שקבלו זכר א"כ גם בנחש איכא למיקם עלה דמילתא שלא תהא זז ידם מעת שנולדה או שילדה עד שתלד שנית עכ"ל, ונראה לי דלאו דחוי' האמת שגם בנחש אפשר למיקם עלה דמלתא, ורק בשאר בהמות אפשר בקל דמשעה שקיבלה זכר לא זז ידו ממנה ובנחש צריך משעה שנולדה וזה דבר קשה, ע"כ לא שאל רק מנחש, וחסר רק תיבה אחד במכתבי שכתבתי לו וכך צ"ל וזה א"א בקל ותיבת בקל נחסר. גם מ"ש אמנם מעיקרא לקמ"ד דעל שאר חיות ובהמות לא בעי קרא ודי להם בקבלה שהי' להם דכיוצא בהם מצינו בכ"א כנגדו באילן כמ"ש בש"ס אבל גבי נחש הוא פלא כמ"ש בש"ס ולאותו רשע לא מצינו חבר, לא הבנתי אמת שמצינו כיוצא בהם באילן אבל אינו ידוע אכתי איזה בהמה וחי' דומה לאותו האילן שמוציא פירותיו לז"פ כמו שחשיב התם, ע"כ נ"ל דלפי דעת הת"ש דבן חית לא מהני ח"י ה"ה בנ"ד ל"מ ח"י דכיון דראה שעלה עלי' זכר ומאותו הזמן ליכא רק ז"ח וכמ"ש כיון שכ' הת"ש בש"ח דראוי להחמיר אפילו

מדאורייתא, אע"פ ששהה ז"י ע"ש ע"כ יש להחמיר בנ"ד. והנה הרב הגאון הנ"ל הביא ראי' לדברי הת"ש מדברי הרמב"ם פ"ב מהל' אבות הטומאה, ע"כ מוכרח אני להביא דברי הרמב"ם ככתבו וכלשונו, ולהביא ראיה מוכרחת לדברי הת"ש מדברי הרמב"ם וז"ל השוחט את הטריפה שחיטתו כשירה אע"פ שהיא אסורה באכילה הרי היא טהורה, וכן השוחט את הבהמה ומצא בה עובר מת שחיטת אמו מטהרתו מידי נבילה, מצא בה בן חית חי נטרף אע"פ שנשחט אחר שנטרף אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה לפי שאין במינו שחיטה, לפיכך ולד בהמה שלא שהה ג"י גמורין אם שחטו בתוך ג"י אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה מפני שהוא כנפל עכ"ל. ועי' בכ"מ שנדחק לפרש מ"ש הרמב"ם מצא בה בן חית אי נטרף מיירי בשלא שחטה או בשחטה ונתנבלה וזה דוחק כי מלשון הרמב"ם משמע דקאי אמאי שכ' קודם לזה דמיירי בשחטה ונמצא טריפה וגם תיבת נטרף קשה לפירושו ע"ש, ולי נראה לפרש דברי הרמב"ם דמ"ש מצא בה בן חית חי נטרף דקאי על מ"ש מקודם בשחטה ונמצאת טריפה והוצעת דברי הרמב"ם כך הוא מתחילה כ' השוחט את הטריפה אע"פ שאסורה באכילה מהני לטהרה מידי נבלה לגבי עצמה ואח"כ כ' וכן השוחט את הבהמה ומצא בה עובר מת והיינו בן טית מת ובכלל זה נמי אם נמצא חי ואח"כ מת עי' כ"מ שם בשם הר"י קורקיס שחיטת אמו מטהרתו מידי נבילה אבל אם הבן טית נמצא חי ושחטה אח"כ לא נ"מ כלל בשחיטת אמו, דהא מהני שחיטת עצמו ואח"כ כ' מצא בה בן חית חי נטרף והיינו דמהני בי' שחיטת אמו דלא הוה אלא טריפה, ואתא לאשמועינן דבבן חית נ"מ בשחיטת אמו אפילו נמצא חי ואח"כ נשחט דהא לא מהני בי' שחיטת עצמו, וזה שסיים הרמב"ם אע"פ שנשחט אחר שנטרף והיינו לאחר שנמצא במעי' טריפה דלא הוה אלא טריפה כנ"ל, אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה והיינו שחיטת עצמו לא מהני לפי שאין במינו שחיטה ומהני שחיטת אמו לטהר מידי נבילה כלל דברי הרמב"ם דלענין ג' דברים מהני שחיטת טריפה לטהר מידי נבילה הן לענין עצמה והן לענין בן טית מת או חי ואח"כ מת והן בן חית אפילו חי ואח"כ נשחט מ"מ צריך לשחיטת אמו לטהרו מידי נבילה דשחיטת עצמו לא מהני וא"כ מוכח בפשיטות כדברי הת"ש בסי' י"ג דבודאי בן חית ל"מ ח"י מדלא משכח אופן בבן חית דאינו צריך לשחיטת אמי, ואי תימא דמהני ח"י הא איכא אופן בבן חית נמי דאין צריך לשחיטת אמו לטהרו כגון בשהה ח"י וגם אמאי כ' נטרף הא אפשר דיהי מותר אפילו באכילה אם ישהה ח"י, אע"כ דס"ל ג"כ דלא מהני ח"י בבן חית בודאי וכדעת הת"ש, וא"צ לדחוק כמ"ש הרב הגאון הנ"ל בתשו' מדחילק בסיפא בין שהה ז"י ולא חילק ברישא ע"ש, ודו"ק:

ג

בדין אם נמצא גרר יבש על עור של העוף במקום שחיטה המבואר בט"ז סי' פ"ג בסופו דישחוט במקום אחר ואח"כ יבדוק בצד הפנימי של העור אם אין שם רעותא דאין להחמיר לכל הדיעות ע"ש, והנה שי"ט מהרב הגאון המגיד מבראד רש"ק זלה"ה מ"ת סי' טי' דזה מיירי דוקא שלא ראינו ממה נעשה הגרר אבל אם ראינו שנעשה מנשיכות תרנגולים אף שלא ניקב מעל"ע לא גרע מחתך מקצת העור ויצא דם דטריפה וכ"כ הפמ"ג במ"ז שם דאם נקרע ע"י אדם מקצת העור ל"ש בעוף לומר מקצת כמו בשחט דלא אמרינן דרק מקצת חתך ואסור ביצא דם ע"ש. והנה לפ"ז צ"ל הא דהט"ז מיקל בנמצא גרר יבש ע"י בדיקה מצד הב' משום דאיכא למתלי' שנעשה ע"י חילי ואיכא ס"ס שמא נעשה ע"י חולי ואת"ל שנעשה ע"י קיץ או בידי אדם שמא לא ניכר מע' לע', אך קשה דא"כ אף בניכר ריעותא מצד השני איכא ג"כ ס"ס שמא נעשה ע"י חולי ואין חוששין לושט ואת"ל שנעשה ע"י קוץ דלמא לא ניקב הושט וכמו שהקשה שם הפמ"ג, וצ"ל כתירוצו דהוה ס"ס במקום חזקה דניקב הושט במקום שחיטה הוה פסול בשחיטה ע"ש, וא"כ אף בבודק וליכא רעותא בזה השני אמאי מכשיר הט"ז. ועוד קשה לפמ"ש הת"ש בסי' מ"ט וסי' נ"א דאם העור ניקב מבחוץ תולין במצוי דנעשה ע"י קוץ ולא הוה ס"ס וגם הפמ"ג סי' מ"ט ס"ק ב' הביא דברי הת"ש, א"כ אמאי מכשיר הט"ז בגרר יבש הא מצוי יותר ע"י קוץ וליכא ס"ס דה"ל כראינו שנעשה ע"י קוץ או ע"י אדם דטריפה בעוף וצ"ל כיון הא דטריפה בעוף בחתך מקצת העיר הוא חומרא מש"ה בנמצא גרר יבש דאיכא נמי למתלי' שנעשה ע"י חולי אף ששכיח יותר שנעשה ע"י קוץ מ"מ מקילינן אבל בניקב כל העור ליכא ס"ס דתלינן יותר שנעשה ע"י קוץ וכמ"ש הת"ש וכנ"ל, ומיושב קושית הפמ"ג הנ"ל ועדיין יש לעיין בזה ניחש שמא הבריא ונתרפא בשלמא חתך מקצת העור בבהמה דכשר ע"י בדיקה ובפנים דמיירי דבודק תיכף דל"ש נתרפא אבל גבי גרר יבש שמא ניקב כלו והיכי דניקב כלו מדינא אסור או מטעם שכ' הפמ"ג דהוה ס"ס במקום חזקה או מטעם שכ' דשכיח יותר שנעשה ע"י קוץ ואמאי ל"ח שמא נתרפא כמו גבי ישב לו קוץ בושט כמבואר בסי' ל"ג, ומוכרח אני להאריך קצת דהנה שחט או קוץ שנמצא בבה"כ מצד א' מבואר בגמרא והובא בסי' מ"ח דכשר והקשו כל הפוסקים מ"ש דגבי ישב לו קוץ בושט דחישינן להבריא ונתרפא וגבי בה"כ ל"ח להבריא ונתרפא ותירצו תירוצים הרבה הג"א בחולין תירץ ב' תירוצים א' דדוקא בושט דקרומים דקין חיישינן שמא הבריא ונתרפא משא"כ בה"כ דהוא עב ולפ"ז גם כאן הל"ל למיחש שמא הבריא ונתרפא דהא עור עוף ג"כ דק הוא ומה"ט קיי"ל דחתך מקצת העור טריפה. עוד הביא

תירוץ והוא מדברי ר"ח בתוס' לחלק דוקא בושט דפעיא לי' וגמדא לי' חיישינן שמא חזר הקוץ לאחורי' אבל בבה"כ דמינח ניח אם איתא דניקב לחוץ מי החזירה לאחורי' והט"ז והש"ך בסי' מ"ח הביאו תירוץ זה ולפ"ז אי אפשר להתיר אפילו בבה"כ אלא אם המחט עדיין תחוב ורואין שלא ניקב ועבר לעור אז אמרינן אלו מתחילה ניקב מע' לע' מי החזירה לאחורי' אבל בנמצא נקב ואין המחט תחוב בו וידעינן דנעשה הנקב ע"י מחט פשיטא דחיישינן לשמא הבריא ונתרפא דהא ליכא סברא זו דמי החזירה לאחורי' דהא חזינן דחזרה לאחורי' דהשתא אינה תחובה כלל עי' ל"ש סי' ל"ו ס"ק ד' וסוף טריפת עצמות וא"כ בנ"ד הל"ל למיחש להבריא ונתרפא:

ועוד הביא הת"ש בסי' מ"ח בשם הרשב"א והר"ן חילוק בין ושט לבה"כ בושט אם נתרפא אינו ניכר משא"כ בבה"כ בנתרפא ניכר מקומו וקצת אחרונים ביארו דמחמת דהושט אדום מבחוץ א"א להכיר רושם הצלקת משא"כ בה"כ עי' פמ"ג ש"ד סי' מ"ח ס"ק י"ט ולפ"ז הי' אפשר להכשיר בנ"ד, אך הת"ש בסי' ל"ג מפרש הטעם דושט דעורות שלו דקים מתוך דקות, א"א לעמוד על נקב דק שנרפא משא"כ בה"כ שהוא עב אם הי' נקוב ונתרפא הי' ניכר כמו צלקת, א"כ לפ"ז בנ"ד נמי בעור של עוף דק הוא דמי לושט ואפי' נאמר דכוונתם דהכי קים להו לחז"ל דבושט אינו ניכר אם נתרפא משא"כ בהמסם ובה"כ ניכר אם נתרפא מ"מ מנ"ל עדיין למימר דטבע העור הוא כטבע המסס ובה"כ שיהא ניכר אם נתרפא דלמא היא כטבע הושט דאינו ניכר עי' ל"ש בסוף טריפות עצמות, אך לפי התירוץ שהביא בש"ד סי' מ"ח ס"ק י"ט דדוקא בושט דאוכלין ומשקין עוברין שם ודוחקין אותו לחוץ חיישינן שמא ניקב לחוץ והבריא ונתרפא משא"כ בהמסס ובה"כ דאוכלין ומשקין מינח נייח ל"ח לנתרפא גם בנ"ד יש להתיר וכמ"ש הפמ"ג שם דגם בושט דוקא מבפנים לחוץ חיישינן לנתרפא משא"כ מחוץ לפנים ל"ח לנתרפא אך קשה לסמוך ע"ז לבד אך נלע"ד דע"כ לא חיישינן לנתרפא אלא אם ניקב קצת באבר שהנקב פוסל בו כמו בושט וכדומה אבל בניקב העור דעיקר החשש משום הושט אבל בעיר עצמו אין הנקב פוסל בו ל"ח לנתרפא ודומה לזה כ' הש"ך בסי' ל"ג אות כ"א דאף בושט גופא ל"ח לנתרפא מעור לעור דנתרפא חששא רחוקה היא וכ"ש כאן דאין הטריפות מצ"ע ל"ח לנתרפא. ואגב ראיתי לכתוב בדין ניקב הזפק דכשר מבואר בקנאת סופרים מהה"מ מהרש"ק ז"ל סי' ד' דאם ניקב גם העור והמאכל נופל חוץ דאם יכול העוף לחיות שאין כל המאכל נופל חוץ דכשר ונ"ל לפי מה שכ' לעיל בשם הת"ש דאם העור ניקב מבחוץ דתולין יותר שנעשה ע"י קוץ ואין לו בדיקה ע"י ש"ד ס"ק זיין ומ"ז ס"ק י"ב דוקא מקום ידוע יש בדיקה משא"כ לבדוק כל הגג א"א בקיאין א"כ צ"ל דמיירי כאן דוקא

בידוע שנעשה ע"י חולי דאל"כ תולין שנעשה ע"י קוץ וחיישינן שמא ניקב גגו של זפק וטריפה אח"כ מצאתי כן בפמ"ג בס"ס נ"ט ש"ד:

ד

נשאלתי בשו"ב שבדק ריאה והי' בה סרכה של"כ וקלף אותה כמנהג ובדק ברוק והטריף אותה ובפיו לא אמר שהוא טריפה שאין דרכו בשום פעם לומר בפיו טריפה, ורק באם הבהמה טריפה אינו מנתק הורדה והולך לו ובזה ידוע לכל שהבהמה טריפה ואח"ז בא הטבח בעל הבהמה ושאל נידון הבהמה ואמרו לו שנטרפה על סרכה וציוה בעצמו לנפוח הריאה ובדק ברוק ולא בצבצה וצוח שהטריף השו"ב בחנם, ובא השו"ב עוד הפעם ובדק פ"ש בכוק וראה שאינו מבצבץ, והכשיר הבהמה ואמר שמה שהטריף מקודם מחמת שהי' סבור שביצבץ אך עתה נתגלה שלא הי' בצבוץ ורק מחמת שפיכת הרוק מפיו נבעי' הרוק כרתיחה והי' נדמה לו שמבצבץ ואכלו הבשר ועתה נפשם בשאילתם אם כדין השו"ב הכשיר ומה הדין של הבשר שיש עדיין בעין וגם הכלים שבשלו בהן:

תשובה. בתחילה נברר אם השו"ב נאמן לחזור מדבריו ראשונים, שהטריף, ונראה לי דאף אם הי' מקום להכשיר אם בדק מתחילה וביצבץ ואח"כ בדק ולא בצבץ מ"מ היינו דוקא אם בשעה שבדק ובצבץ עדיין לא הטריף בהחלט ולא הוחזקה בעיני השומעים לטריפה, וחזר ובדק ולא בצבץ בזה הי' מקום לדון אם יש להכשיר אבל בנ"ד שכבר החליט השו"ב לטריפה והלך לו והוחזקה בעיני העומדים שם לטריפה שוב א"י אח"כ להכשירה אף אם נותן אמתלא לדבריו. והנה ביו"ד סי' א' סי' י"ג איתא טבח שעשה סימן בראש הכבש ואמר שהוא טריפה ואח"כ אמר שכשר הי' ולא אמר שהוא טריפה אלא כדי שלא יקחו אותו וישאר לו בשר ליקח ממנו, כיון שנתן אמתלא לדבריו נאמן והוא מדברי התשב"ץ, והקשו ע"ז כל הפוסקים מ"ש מהוחזקה נדה בשכינותי' דלא מהני אמתלא עי' ב"ח וט"ז ושאר אחרונים. ועי' ש"ך סי' קפ"ה והת"ש בסי' א' כ' דהא דנאמן אח"כ באמתלא היינו דוקא דבשעה שהחזיקה לטריפה הי' מקום לאמתלא כגון שהי' דוחק בבשר ולהשו"ב צריך בשר באופן שלא הוחזקה בהמה זו להשומעים לודאי טריפה, אבל אם בשעת אמירתו לא נשאר שום ספק בעיני השומעים והוחזקה בעיני כל לודאי טריפה לא כל כמיני' דהשו"ב שוב אף באמתלא טובה דכל מילי דאיתחזק באסורא א"א להוציאה מחזקה אלא בראי' ברורה ואפילו לא הי' רק אמירה בעלמא בלא מעשה א"נ ע"ש. וא"כ ה"ה בנ"ד כיון דכבר הוחזקה בעיני הרואין לודאי טריפה שוב א"נ להכשירה. ולכאורה י"ל דל"ד להתם דמיירי שאמר סתם טריפה ואינו ידוע מאיזה

טעם הטריף ומש"ה אם הוחזקה לידאי טריפה שים א"נ להכשירה אבל כאן דידוע לכל שטרפה רק מחמת הסרכה שבדק אח"כ ברוק ומסתמא שסבר שבצבצה וכיון שרואין עתה שאינו מבצבץ דומה ממש לכאורה להא דמבואר בב"י ל"ט סי' ט"ו טבח שהכניס ידו ואמר שהוא טריפה ואח"כ נתברר שלא נפתח הטרפש ופתחו הטרפש ובדקוהו ולא נמצא טריפות מכשירין אותה. אבל ז"א דהתם מיירי שאמר בפירוש שהטריפות היא מחמת הריאה כמבואר בט"ז, וכן מבואר בריב"ש שממנו מקור דין זה עיין ת"ש אבל אם אמר סתם טריפה א"נ דאולי אתילד איזה טריפות אחר בבהמה או בשחיטה אם הוא שו"ב ואינו נאמן אלא באמתלא טובה ובמידי דעבידי למטעי, אבל במידי שאין דרך שום שו"ב לטעות א"נ, ובנ"ד נמי אין דרך שום שו"ב לטעות בזה ולומר מחמת שפיכת הרוק שהוא מבצבץ בודאי א"נ ואף דבדק ברוק במקום הסרכה אולי הי' איזה טריפה אחרת בבהמה, או בשעת שחיטה, ומחמת יראה לא רנה לגלות ובפרט לדעת הת"ש דכל היכי שהוחזקה לטריפה ודאי שוב ל"מ אמתלא א"כ כאן אפילו אי הוה אמתלא טובה ל"מ וכ"ש שאין זו אמתלא טובה. ולכאורה עדיין י"ל כיון דכאן לא אמר כלום בפיו שהוא טריפה אלא ממה שלא ניתק הורדה והלך לו הי' מוכח שהוא טריפה וא"כ י"ל דא"נ אמתלא כלל וכעין זה איתא בריב"ש סי' תצ"ח והביא ראי' מהא דחולין דף מ"ד ע"ב גבי האי פסוקת הגרגרת דאתי לקמי' דרב והוה בדק ברוב עוביו אמרו לי' ר"כ ור"א לרב למדתנו רבינו ברוב חללה שדרה לקמי' דרבב"ח בדקה ברוב חללה והכשירה ואקשינין והיכי עביד הכי והתניא חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר אסר אין חבירי רשאי להתיר ומשני ש"ה דרב לא אסר בפירוש ומזה מביא הריב"ש שם ראי' שכ"ז שלא אמר בפירוש טריפה אע"פ שניכר שדעתו הי' לאוסרה מ"מ יכול לחזור ולהכשירה ע"ש, מ"מ נראה לי דזה דוקא כעין עובדא דריב"ש שם דהמעשה שבאותו מעמד שהי' דעתו של השו"ב להטריפה הראו לו שלא נפתח הטרפש ותיכף חזר והכשיר וכן בעובדא דרב הנ"ל אייריי בכה"ג שדעתו הי' לאוסרו, ובדק ברוב עוביו ותיכף החזירו ר"כ ור"א ושלחה לקמי' דרבב"ח, אבל בנ"ד כיון שכבר הוחזק לטריפה בעיני הרואים מחמת שכבר הלך השו"ב ולא ניתק הורדה אף אמתלא ל"מ לדעת הת"ש ואף בלא אמירה כלל, וכן מבואר שם בת"ש אות ע"ט ע"ש, ועוד נראה דכאן בנ"ד בלא"ה א"א להכשיר מחמת שלא בצבץ אח"כ ל"מ אי אישתהו בין בדיקה ראשונה לשני' די"ל דהריאה נתייבש ביני ביני ונסתם הנקב מחמת זה, אלא אפילו אם הי' באותו המעמד ותיכף בדקו ולא בצבץ לא נראה בעיני להתיר, דהנה מצינו בסרכה תלוי' שעלתה בנפיחה לא מהני מו"מ ואף שאח"כ אינו מבצבץ טריפה כמבואר בת"ש, והטעם נראה לי דכל היכי דאיכא ספק איסור ל"מ

בדיקה ולא סמכינן על הבדיקה דא"א בקיאין בבדיקת נפיחה כמבואר בט"ז סי' ל"ט ס"ק וא"ו, ודוקא בסרכא העוברת ע"י מו"מ דהבדיקה אינה אלא לחומרה. בזה סמכינן על הבדיקה יע"ש, וא"כ כאן דנראה להשו"ב מתחילה דבצבץ ולו יהא רק ספק ביצבץ מ"מ שוב צריכה בדיקה מן הדין וא"א בקיאין בבדיקה, וכ"ש דהי' נראה להשו"ב דודאי בצבץ דהא הטריף אף אם בדק אח"כ ואינו מבצבץ נראה דאין סומכין על הבדיקה שני' להכשיר ושלא כדין הכשיר השו"ב בלי שאלת חכם, ובפרט שלפי לשון השאלה נראה ששהה בין בדיקה הראשונה לשני'. וגם אפשר שהיתה מונחת הריאה במקום קר ונסתם הנקב מחמת הקרירות כעין שאמרו מים קרים מטרשי לי' ופי' הר"ן ונסתם הנקב ה"ה י"ל דאף לא מים רק הקרירות בעצמו סותם הנקב, וכעין זה מצינו דאסור למלוח בשר שנקרש שנסתם נקבי פליטת הדם ע"כ נראה לי שהבשר שיש עדיין בעין בודאי אסור לאוכלו וגם הכלים שנתבשלו בהם אותן שהן ב"י בשעה שנודע האיסור יש לאוסרן ואותן הכלים שהן אב"י וא"א להכשירן יש להתיר אותם ואותן שאפשר בהגעלה יגעילם. כנ"ל להלכה:

ה

מעשה בא לפני בריאה שהיתה נסרך לשומן והסרכה עברה ע"י מו"מ היינו ע"י קליפה כנהוג ובדקו בפושרין ולא בצבץ ורק שהי' הכחשה בין השו"ב א' אמר שהיתה הסרכה עולה בנפיחות הריאה וא' אמר שלא עלתה בנפיחה והוריתי לאיסור. והנה לכאורה י"ל כפי מה שפסק הר"א בסי' ל"ט סי' קמ"ה אם א' אומר שהסרכה של"כ עברה ע"י מו"מ ונבדקה בפושרין ויצאה בהיתר וא' אומר שעברה ע"י מו"מ אך שלא נבדקה בפושרין דיש להכשיר בזה וכ' הטעם בפ"ת שם כיון דאיכא מאן דמכשיר בנאבדה בלא בדיקת פושרין אחר הסרת הסרכה ואף הת"ש דמחמיר היינו בודאי שלא נבדקה אחר המו"מ משא"כ בספק א"כ כיון דשניהם מודים דעברה הסרכה ע"י מו"מ ורק שמכחישין חא"ז בבדיקת פושרין הוה כאין כאן עדות כלל על בדיקת פושרין והוה ספק וכשר ע"ש, וא"כ אף דהוא מיירי דוקא כשהי' המוך כדינו ע"י גלגול אצבעות משא"כ בקליפה שלנו דהבדיקה מעכב לכ"ע כמבואר באחרונים וא"כ בהמעשה של הר"א יש לאסור לדידן מ"מ בנ"ד יש לכאורה להכשיר כיון דשניהם מודים שנבדקה בפושרין ולא בצבץ וע"ז שמכחישין עצמן אי עלתה בנפיחה הוה כאלו אין כאן עדות כלל וא"כ לכאורה יש להכשיר, אבל באמת ז"א דבנ"ד בודאי טריפה כיון דע"א האומר שעלתה בנפיחה שוב ל"מ בדיקה לדבריו לראות אם מבצבץ והוה כאומר שלא נבדקה אחר הסרת הסרכה דטריפה לדידן דנוהגין בקליפה והבדיקה מעכבות כמ"ש, ועוד נראה יותר דאף

אם עברה אח"כ הסרכה ע"י מו"מ כדינו מ"מ טריפה בנ"ד דלכאורה יש לדייק למה נקט הר"א דוקא דשניהם מודים דעברה ע"י מו"מ וא' אימר דנבדקה ואחד אומר שלא נבדקה ואמאי לא נקט אחד אומר שנבדקה ובצבצה וחד אומר דלא בצבצה כיון דשניהם מודים דעברה הסרכה ע"י מו"מ אוקי חד להדי חד והיה כמאן דל ליכא עדים אבדיקת פושרין הוכשרה, ועי' ר"א סי' קמ"ה דמיקל בהפ"מ וצ"ג בעברה הסרכא ע"י מו"מ ב לא בדיקת פושרין אע"כ צ"ל כמ"ש הת"ש בסי' כ"ט והפמ"ג בפתיחה ובש"ד סי' ל"ט סק"ח דע"כ לא מכשירין בהכחשת עדים אלא היכי דלפי דברי הע"א שבא להכשיר ליכא שים ריעותא כגון א' אומר כסדרן דכסדרן לאו ריעותא הוא כלל וכדומה לזה אבל אם אף לדברי המכשיר איכא ריעותא לא אמרינן אוקי חד להדי חד ואוקי אחזקה דהא לדברי שניהם יצאה מהחזקה וא"כ אם ע"א אומר שבצבצה וע"א אומר שלא בצבצה כיון דלדברי שניהם עכ"פ איכא ריעותא, דאף סרכא שעברה ע"י מו"מ ונבדקה ולא בצבץ נקרא ריעותא ואף ריעותא גדולה א"כ ל"ש לומר אוקי חד לבהדי חד ואוקי אחזקתא דהא יצאה מהחזקה אף לדברי העד המכשיר ובודאי טריפה כה"ג ועד כאן לא מכשיר הר"א אלא בנידון דידי' דאף לדברי העד שאומר שלא נבדקה מ"מ איכא פוסקים המכשירין וכ' דאף לדעת הת"ש שמחמיר בנאבדה מ"מ כאן דאיכא עד א' שאומר שנבדקה כשר אף לדעת הת"ש אבל אם ע"א אומר באופן שלפ"ד טריפה לכ"ע א"א להקל כיון דאף לדברי המכשיר יצאה מחזקתה, וא"כ ה"ה בנ"ד אף אי הוה המו"מ כדינו וגם נבדקה אח"כ בפושרין כיון דלדברי האומר שעלה בנפיחה היא טריפה ואף לדברי המכשיר יצאה עכ"פ מחזקתה ליכא למימר אוקי חד להדי חד ואוקי אחזקתה כנ"ל ברור להלכה ולמעשה ולפ"ז נראה דה"ה אם הוה ספק לשו"ב עצמו אם הסרכה עלתה בנפיחה או לאו וליכא אחרינא בהדי אם הי' סרכה תלוי' כשרה דלא יצאה מחזקתה דסרכה תלוי' לאו ריעותא מיקרי ואוקמי' אחזקתה ואם הספק בסרכה של"כ טריפה דיצאתה מחזקתה אף בעברה ע"י מו"מ ונבדקה בפושרין ועי' בסי' שלפני זה. כנ"ל:

1

בסי' ל"ג סי' י"א זפק שניקב גגו נקב מפולש טריפה כו' אבל שאר הזפק שניקב כשר עי' קנאת סופרים סי' ד' של הה"ג הלש"ק מבראד, באם ניקב הזפק והמאכל נופל לחוץ והיינו שניקב גם העור זה תלוי בראות עינו המורה אם ניקב באופן שיותר מצוי להיות המאכל נופל לחוץ טריפה, אבל באם מצוי יותר שיכנוס המאכל לקורקבן כשר, ועי' פמ"ג ש"ד ס"ם נ"ט מבואר דדוקא אם נעשה ע"י חולי כשר והדין עמו דדוקא בידוע שנעשה ע"י חולי אז יש להכשיר אבל אם יש לספק שמא נעשה ע"י קוץ טריפה לפמ"ש

הת"ש בסי' מ"ט והובא שם בש"ד סק"ב דאם העור ניקב לפנינו תולין יותר שנעשה ע"י קין א"כ יש לחוש שמא ניקב ע"י קוץ וניקב ג"כ גגו של הזפק ואין לו בדיקה עי' ש"ד ס"ק ז' ועי' מ"ז ס"ק י"ב דדוקא במקום ידוע כגון שנתחב הקוץ לפנינו בגגו של זפק יש בדיקה משא"כ לבדוק כל הגג א"א בקיאין ואין להכשיר אלא בידוע שנעשה ע"י חולה, וכן הגהתי ביו"ד שלי, ואף שדבר פשוט מחמת שהדבר מצוי רשמתי אותו למזכרת (עי' סי' ג'):

ז

נשאלתי בריאה שהיתה אונה עליונה של שמאל גדולה מאונה עליונה של ימין רק שאונה הימין היתה צמקה כולה והיתה עולה בנפיחה אבל לא חזרה לקדמותה מה דינה אם נימא לתלות הקטנות של האונה הימנית בהצימוק וכעין זה איתא בר"א בקונטרס התשובות סי' מ"ו בשם הגאון מ' סענדר ז"ל בדין ארוכה ועבה שצמקה במקצת ועי"ז נקטנה מאונה האמצעות והכשיר ע"ש והשבתי לאיסור דבנ"ד שאני דהתם מיירי בצמקה במקצת דכשירה בלא בדיקה ולא בעי הדרי בריא מש"ה לין הקטנית בהצימוק משא"כ דצמקה אונה שלימה דלדעת הבה"ג טריפה, וכן הלכה ובעינן בדיקה שתחזור לקדמתה כמבואר בת"ש וא"כ ממ"נ טריפה אם חזרה לקדמותה ממילא הוא כשאר אונת טריפה מחמת חליף ואם תרצה לומר דלא חזרה לקדמותה ומחמת הצימוק נתקטנה א"כ טריפה מחמת הצימוק דהא לא חזרה לקדמותה אולם משכחת לה אם חזרה לקדמותה ממש רק ברובא ומועט נשאר בצימוק וזה כשר' בצימוק אונה עי' ר"א סי' קס"ח אז יכול לחלות הקטנות בזה הצימוק שאם תחזור לקדמותה היתה גדולה משל שמאל ואין כאן תרתי לריעותא כמבואר התם בראש אפרים ע"ש:

ח

נשאלתי בריאה שהי' בועה באו"ע מצד קמא רחוק מתחתית השיפול בצד החוד של ההר ועברה הבועה מצד זה של החוד לצד הב' של החוד ובצד הא' הי' הבועה גבוה מבשר הריאה וע"ג השיפול וגם מצד הב' לא הי' גבוה מבשר הריאה ורק שוה לבשר הריאה ומראה מוגלה ולא הספיקי לראות אם החוד בעצמו (חוד נקרא ההפסק שבין השטח ובין השיפיל) הי' גבוה מבשר הריאה עד שנקרע הבועה ויצאה ממנה מ"ז בתחילה וכאשר מישמשו בהבועה להוציא כל מה שבתוכה יצא אח"כ מים עכורים, ושו"ב אחד אמר שע"י מישמוש ידים בהבועה אפשר לעשות עכורים ואפשר ג"כ שמכיס הבועה נימוק מעט ועי"ז נעשה מים עכורין, ושו"ב הב' אמר שא"א להעשות עכורין ע"י מישמוש ידים וגם לא נימוק מכיס הבועה כלום. והשבתי להיתר, ובתחילה אבאר החששים שיש בזה,

א' מחמת בועה מעל"ע שהבועה עברה מצד זה של השיפול לצד הב' של השיפול היינו החוד של ההר שיש שם באו"ע והיא במקום הסמפונות, ב' מחמת בועה בשיפולא. ונ"ל דהחשש של בועה מעל"ע ליכא כאן דלא מיקרי מעל"ע אלא אם הבועה הולכת בעומק מצד קמא לצד גבה אבל מקמא גופא כמו בנ"ד שהלכה הבועה מצד זה של השיפול לצד הב' של השיפול לא הוה מעל"ע וכן ראיתי בד"ק שכ"כ גבי אונה התחתונה של שמאל ע"ש סי' ל"ז ס"ק ל"ו, אך החשש הב' מצד בועא בשיפולא יש כאן דאנן קי"לן כ"מ שיש חידוד נקרא שיפולא, מ"מ נ"ל להתיר מטעם שאבאר:

הנה דין בועה בשיפולא הוא רק חומרת הגאונים והוא מדברי בה"ג הובא בתוס' חולין ודעת המחבר בש"ע דדוקא בתחתית הריאה נקרא שיפולא, ורמ"א כ' וי"א דבכ"מ נקרא שיפולא אם יש שם חידוד וסיים ויש לילך בזה אחר המנהג. והת"ש כ' טעם של המכשירין משום דמתחזקת ע"י אונה שכנגדה וכ' הר"א דדוקא באונה השוכבת ע"ג חברתה יש להכשיר אבל אם הבועה בשיפולי אונה שתחת חברתה לכ"ע טריפה ע"ש בס"ק ע"ב, ולפ"ז צ"ל בטעם של המטריפין אפילו באונה השוכבת ע"ג חברתה או דס"ל כטעם הסה"ת משום דמחזי כב' בועות, או דס"ל דלא מהני חיזוק האונה שתחתיו כצ"ל לדעת הת"ש, אבל קשה לפ"ז דא"כ בין לדעת המחבר ובין לדעת רמ"א טריפה במקום שאין חיזוק מאונה שתחתי' ולמה כ' המחבר דוקא בתחתית האונה או האומה טריפה הא אפי' בין החתיכים במקום שאין חיזוק טריפה וכמ"ש הר"א דבהא לכ"ע טריפה. ובשלומא הא לא קשה הא אפילו בצדדי האונות והאומות טריפה, ואמאי כ' המחבר דוקא בתחתית האונה והאומה טריפה, די"ל דיוקא דסיפא עיקר שסיים וכ' אבל החתיכים כשר משמע דוקא בין החתיכים הא בצדדין טריפה, דזה נמי מיקרי תחתית האונה או האומה וכמ"ש הר"א בק"ה אבל זה קשה וע"כ צ"ל הא דכשר בין החתיכים למנהג קצת מקומות ולדעת המחבר היא כמ"ש הפ"ת דס"ל להמכשירין דטעם הבה"ג דמטריף בשיפולא היא להיות דהריאה היא מרחפת תמיד וכח הנדנוד מתקבץ בשיפולי ריאה וסופו לפסוק אבל בין החתיכים ודאי לא ע"ש בפ"ת ולפ"ז אין חילוק בין יש לה חיזוק ובין אין לה חיזוק מאונה שתחתי' מ"מ יש מכשירין ותלו במנהג מקומות ולדעת המחבר כשר, אך אנן נוהגין במדינות אלו להטריף בכל מקום שיש חיתוך וה"ה בכל מקום שיש חידוד, והנה זה דוקא בועה של מוגלה אבל של מ"ז נהגינין להכשיר. ועתה נחזה אנן בנ"ד שיש הכחשה בין השו"ב אי נמי הוה הבועה בתחתית האונה או האומה הוה ספק אי הוה מים זכים או עכורים ויש להכשיר כמבואר בד"ק ס"ק י"ד בסופו ע"ש דספק מ"ז יש להכשיר בבועה בשיפולא, ובפרט שהדבר ידוע וגם שאלתי לכמה שו"ב

ואמרו שאפשר ע"י מישמוש היד לעשות עכורים, וכ"ש שלא הי' שיפולא ממש בתחתית האונה ואף דלדעת הר"א כיון דליכא חיזוק מאונה שתחתי' במקום החוד של האו"ע לכ"ע טריפה אכתי קיל במקום החידוד לדעת הפ"ת ובשיפולא שומעין להקל כמ"ש מהר"י בן חביב והביאו ב"י שם, ועוד י"ל דכאן בחוד של האו"ע יש חיזוק מהלב שמונח שם על הלב כמ"ש הד"ק גבי פיצול מקמא שם באו"ע באם יש סמוכה ללב להקל, ועוד יש לצדד בזה כי אולי המ"ז הי' סמוך לשיפולא ואז ג"כ קיל כמ"ש הד"ק ועוד הא דעת הפ"י הובא בר"א דאף אם יש מעט מוגלה אם הרוב מ"ז כשר ועי' ישועת יעקב סי' ל"ז שהביא ג"כ הפ"י וצידד להקל ע"ש גבי כוליא, וא"כ אף לדברי השו"ב הב' י"ל שהי' מעט מוגלה ומחמת זה נעשה המים עכורים ואף אם הי' הכחשה ביניהם שאחד יאמר שלא היו כלל מ"ז ורק עכורים ואחד יאמר שהי' המים זכים ואפילו בשיפולא ממש הי' מקום להקל לפ"ד הש"ך ס"ק כ"ח גבי הכחשה אם הי' חוד בשר מקיף כיון דכועה בשיפולא לא נזכר בש"ס ע"ש, ומכ"ש בנ"ד שלא היתה בשיפולא ממש וגם השו"ב הב' מודה שהי' מתחילה מ"ז ורק אח"כ הי' מעט מים עכורים שיש לומר שנעשה ע"י מישמוש היד בודאי יש להקל, ובפרט שיש כאן עוד צד להקל כיון שלא דקדקו לראות אם החוד הי' גבוה מבשר הריאה ובזה מיקל הל"ש ס"ק צ"ח והד"ק ס"ק כ"ד דאם החוד אינו גבוה ורק כמו מורסה דהוה חוד בשר מקיף ובספק אם הי' חוד בשר מקיף מיקל הת"ש בהפ"מ, ואף דהר"א מחמיר בזה דזה לא הוה חוד בשר מקיף מ"מ בנ"ד דהוה נמי ספיקא דלעיל יש להקל בלי שום פיקפוק כלל כנ"ל להלכה:

ט

שאלה פרה שילדה שני עגלים ביום א' ואחד נשחט בתוך ז' והב' נשאר חי עד אחר חי' מה הוא הדין של בשר העגל הנשחט תוך ז', מי נימא דהשני מגלה גם על הראשון דגם הוא כלו חדשיו ומותר הבשר או לאו:

תשובה לכאורה יש לפשוט הדין ממשנה מפורשת בבכורות פ' יש בכור דף מ"ו דז"ל המשנה איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר נפלים אע"פ שיצא ראשו חי, ופי' רש"י כגון שהי' תאומים א' נפל וא' כלו לו חדשיו כי' והובא להלכה בש"ע סי' ש"ה אלמא אף בנולדו תאומים אפשר להיות א' נפל וא' בן קיימא ואין ראי' מא' על ב' וא"כ הבשר של העגל הנשחט תוך ז' נשאר באיסורא, שוב ראיתי שאין מכאן ראי' ואדרבא יש לי להביא ראי' להיפך דבנדה דף כ"ט ע"א איתא א"ש אין הראש פוטר בנפלים ופי' רש"י כגון יולדת תאומים לשבעה א' נגמרה צורתו וא' לא נגמרה צורתו ויצא ראש הנפל והחזירו ואח"כ יצא אחיו כו' ויל"ד למה נקט רש"י דוקא ביולדת תאומים לשבעה וצ"ל

משום דקי"לן דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת כמבו' בנדה דף כ"ז וכדאמר אביי התם גבי יהודה וחזקי' בני ר' חייא שנשתהה א' אחר חבירו ג"ח, דטפה אחת נתחלקה א' נגמרה צורתו לז' וא' נגמרה צורתו בסוף ט' ולכך הוכרח רש"י לפרש דמיירי דוקא ביולדת לשבעה איכא לאישתניח שיהי' א' נפל וא' בן קיימא זה בן קיימא נגמרה צורתו לז' והשני לא נגמרה עדיין צורתו עד ט' חדשים והוה נפל אבל ביולדת לט' א"א שיהי' א' נפל וא' בן קיימא כיון דמטפה א' נוצרו שניהם, וכדאמר אביי וכבר כלו ט' האיך אפשר שיהי' א' נפל וכן מבואר במהרי"ט אלגזי פ' יש בכור, וא"כ המשנה הנ"ל נמי מיירי דוקא ביולדת לז' ואז אין א' ראי' על השני אבל ביולדת לט' א' ראי' עליהם וא"כ בבהמה שילדה תאומים וא' חי שמנה ימים יש ראי' שבודאי נולד לט' חדשים דליכא למימר שהוא בן ז' דבנדה דף כ"ד ע"ב היא בעי' דלא איפשיטא אי בהמה גסה יולדת לז' ועי' ת"ש סי' י"ג שהאריך בזה וא"כ כיון דא' מהם בודאי לאו בן ח' גם הב' לאו בן ח' ומיתר הבשר מהעגל הנשחט תוך ז' וא"ל דוקא באדם ניצרו שניהם מטפה א' וכדאביי אבל לא בבהמה וא"כ אין ראי' מא' על הב' ז"א דאדרבא בבכורות דף ח' ע"ב גבי שבי דבי' אתונא אמר שם דאין בהמה וחי' מקבלת זכר משנתעברה וכן פי' רש"י פ' וישלח וא"ל דוקא משנתעברה והוכר עוברה אז אינה מקבלת זכר אבל קודם שהוכר עוברה וכ"ש קודם יצירת הולד במעי' מקבלת זכר, ושוב אפשר לומר בבהמה דאין יצירות התאומים מטפה א' ואין ראי' מא' על הב' אבל נראה לי להוכיח משם דאין בהמה וחי' מקבלת זכר ב' פעמים אפי' קודם יצירת הולד ורק משבא עלי' זכר וראוי' להתעבר שוב אינה מקבלת זכר דהתם בבכורות קחשיב הבהמות וחיות לכמה יולדת וחשיב נמי נחש דיולדת לז' שנים ופריך לגבי נחש מנ"ל ויליף התם מקרא ע"ש. ולכאורה קשה למה בשאר בהמות וחיות לא פריך מנ"ל ולגבי נחש בעי מנ"ל וצ"ל דגבי שאר בהמות וחיות דאין מקבלין זכר ב' פעמים אפשר בקל לידע כמה זמן עיבורן והיינו שראינו שבא עלי' זכר ומעת ההוא סגרה בחדר יחידי וידעינן שפיר כמה עיבורן בדיוק שבודאי לא בא עלי' זכר מקודם דשוב אין מקבלת זכר אבל נחש דקמשמשי אף לאחר עיבורן כדאיתא התם א"א לידע זמן עיבורן אא"כ דלא זזה ידו ממנה מעת שנולדה וראינו שבא עליו זכר פ"א מיום שנולדה ועד עת הלידה וזה הוא דבר שא"א בקלות לנסות ולעמוד על הבירור ומש"ה בעי מנ"ל והביא לו ראי' מקרא. ולפ"ז מוכח דבהמה אינה מקבלת זכר משבא עלי' זכר פ"א אפי' קודם שנתעברה וקודם יצירת הולד דאל"כ עדיין א"א לידע בדיוק זמן עבורן כמה דדלמא בא עלי' זכר קודם ודו"ק, וא"כ אם ילדה תאומים ע"כ צ"ל דמטפה א' ניצרו ושוב א' ראי' על השני שאינו נפל והבשר מותר. (עי' לעיל סי' ב'):

והנה ראיתי במהרי"ט אלגזי שם שהקשה דברי רש"י אהדדי שכאן גבי מימרא דשמואל פי' כגון שילדה תאומים לשבעה דאי ביולדת לטי"ת ליכא לאישתכיחו שיהי' א' בן קיימא והשני נפל ולקמן בנדה דף מ"ה גבי שלשה נשים משמשות במוך שמא תעשה עוברה סנדל פי' רש"י שם דהאי דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת היינו דוקא ולד של קיימא אבל נפל חוזרת ומתעברת וא"כ אמאי דחק א"ע רש"י לפרש התם ביולדת לשבעה הא שפיר אפשר לומר דמיירי ביולדת לט' אלא דהבן קיימא הי' העיבור שמקודם וכלו לו חדשיו והנפל הי' מהעיבור שנתעברה אח"כ והביא ראי' שם מדברי התוס' פ' המפלת דף כ"ה ע"ב ד"ה קמ"ל שכ' שם דלר"ת אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת אפי' נפל ולרש"י דוקא בן קיימא אבל נפל חוזרת ומתעברת עכ"ל. ולפענ"ד לק"מ דרש"י פי' כן גבי סנדל דאם מתעברת וחוזרת ומתעברת, הא דוחק את חבירו ופוחת את צורתו וזה נקרא סנדל בגמרא וגם התוס' דפ' המפלת הנ"ל שהביא קאי אסנדל דאיתא שם בגמרא ע"ש וקאמר שם קמ"ל אימא שניהם הזריעו בב"א ע"ז כ' התוס' דדוקא לר"ת שפי' דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת אפי' סנדל שפיר נקט בגמרא אימא שניהם הזריעו בב"א, אבל לרש"י דס"ל דגבי סנדל אפשר לאשה להתעבר וחוזרת ומתעברת לא הוה צריך לומר שמא הזריעו בב"א ועי' תוס' יבמות דף י"ב ע"ב ד"ה שמא וזה דוקא גבי סנדל דנפחת צורתו אבל נפל נקרא בגמרא היכי דצורתו עליו בשלימות אלא שלא כלו חדשיו בזה מודה רש"י דא"א להיות אלא מטפה אחת דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת נפל שלם עם ב"פ שלם והתוס' שם דנקטו בלשונם נפל ל"ד דהא קאי התם אסנדל דזה אפשר להיות מתעברת וחוזרת ומתעברת אבל לא בנפל ומש"ה מוכרח רש"י לפרש גבי מימרא דשמואל דנקט בנפל דמיירי בילדה לשבעה כנ"ל. העולה לפמ"ש דבין לר"ת ובין לרש"י אם נולדו תאומים לטית חדשים א' מחזיק את חבירו, ולפ"ז אם פרה ילדה תאומים אחד מחזיק את חבירו ואם שחטו א' תוך זיין והשני חי עד אחר זיין מותר הבשר מהעגל שנשחט תוך זיין וכן באדם אם נולדו לטית חדשים ולא נראה בא' סימני סנדל ואחד מהם חי שלשים יום מחזיק גם הב' שלא הי' נפל כיון דמטפה אחת נוצרו שניהם, אלא דזה עומד לנגדי, דמרי"ט אלגזי הביא שם בשם מהר"ם מינץ, שכ' בשם מהר"ם מרוטנבערג דאשה שילדה תאומים ומת אחד תיכף אחר הלידה והשני חי למ"ד יום שיצאה מכלל נפל כיון דהאי בר קיימא האי נמי בר קיימא הוה אפי' תאמר שהשני נקלט מיד והא' לא נקלט עד לאחר ג"י אכתי בר קיימא הוה דהיולדת לטית יולדת למקוטעין וא"כ חייב להתאבל עליו עתה, אך חקר שם אי הוה כשמועה רחוקה או לאו, וסיים וכל זה לדעת ר"ת דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת אפי' נפלים, אבל לדעת רש"י דס"ל

דחוזרת ומתעברת נפלים אין החי למ"ד יום מוכיח על השני ע"ש, הרי דס"ל דגם בנפלים ס"ל לרש"י דאשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ודלא כמ"ש לעיל דדוקא בסנדל ס"ל כן לרש"י, ואף דלא נ"מ לנ"ד בבהמה דכבר הוכחתי דבהמה אינה מקבלת זכר משנתעברה ואף קודם שנתעברה ואף קודם יצירת הולד כמו שהוכחתי לעיל מהגמרא, וא"כ אף אם תאמר באשה מתעברת וחוזרת ומתעברת נפלים מ"מ בבהמה א"א לומר כן דאינה מקבלת זכר מ"מ לפמ"ש מהר"מ מינץ דאף די"ל דא' נלקט מיד והב' נלקט לאחר ג"י אכתי בר קיימא דיולדת לט' יולדת למקוטעין זה לא שייך אלא באדם ומש"ה א' מחזיק את חבירו לשיטת ר"ת אבל בבהמה דאינה יולדת למקוטעין כמבואר בת"ש סי' ט"ו ס' ב' ע"ש א"כ אכתי י"ל דאין אחד מחזיק את חבירו דאף דא"ל בבהמה מתעברת וחוזרת ומתעברת דאין מקבלת זכר מ"מ י"ל דהשני דחי ז' ימים נקלט מיד וכלו חדשיו והראשון הוה נפל דלא נקלט עד אחר ג"י וכמ"ש מהר"ם מינץ, וכן מבואר בתוס' נזיר דף י"ג ע"א דזה הוה בעי' דלא איפשטא אי חיישינן שמא א' נקלט הזרע מיד והב' לא נקלט עד אחר ג"י והוא נפל, ולכך פסק א"ז לקולא גבי אבלות דאינו מתאבל על הראשון שמת תוך ל' אף דהשני חי ל' יום והובא ג"כ בש"ע להלכה בסי' שע"ד סי"ט דספק אבילות לקולא ואמרינן דזה החי נקלט מיד וז' שמת תוך ל' לא נקלט עד לאחר ג"י והוה נפל, ואף דאכתי לא הוה נפל, דאף אם תמצא לומר דהראשון שמת לא נקלט עד לאחר ג"י מ"מ יולדת לט' יולדת למקוטעין כמ"ש מהר"ם מינץ בשם מהר"ם מרוטבערג כנ"ל מ"מ ס"ל לא"ז כיון דאיכא פלוגתא בר"ה י"א וביבמות מ"ב אי יולדת לט' יולדת למקוטעין או אינו יולדת למקוטעין וגבי אבילות הוה ספק אבילות ואזלינן לקולא ואמרינן שמא הראשון לא נקלט עד לאחר ג"י ושמא יולדת לט' אינו יולדת למקוטעין והוה נפל ואין להתאבל עליו מש"ה פסק דאין להתאבל עליו. אך לכאורה עדיין קשה למה פסק בש"ע כא"ז דאין מתאבל עליו כיון דלדידן נשתנה הטבע ויולדת לט' יולדת למקוטעין כמ"ש הב"י באהע"ז סי' קנ"ו בשם הרשב"ץ, א"כ אף אם תאמר שאחד נקלט אחר ג"י והב' נקלט מיד אכתי לא הוה הא' נפל דיולדת לט' יולדת למקוטעין וכמ"ש מהר"ם מינץ הנ"ל ואפשר דס"ל להש"ע להקל כיון דלשיטת רש"י אפשר לאשה להתעבר וחוזרת ומתעברת עם נפל כמ"ש המהר"ם מינץ מש"ה הוה ספק אבילות דאין מא' ראי' על חבירו ואזלינן לקולא, והשתא בנ"ד בבהמה ליכא החשש של מתעברת וחוזרת ומתעברת אף לשיטת רש"י כמ"ש לעיל דאינה מקבלת זכר ולא נשאר רק החשש שמא אחד נקלט מיד והב' נקלט לאחר ג"י וזה נשחט תוך ז' ובבהמה כ"ע מודים דאינו יולדת למקוטעין והוה נפל כמבואר בת"ש הנ"ל וכיון דהתוס' בנזיר כ' דזה הוה בעיא דלא איפשטא אי

חיישינן שמא א' נקלט מיד והב' נקלט לאחר ג"י ועגל הנשחט תוך ז' דהבשר אסור הוא רק מדרבנן דמדאורייתא אזלינן בתר רובא דרוב בהמות יולדת ולד קיימא כמבואר ב ת"ש, והוה ספק דרבנן ויש להקל, ואע"ג דבתורת השלמים מחודש ט' כ' שיש פלוגתא בחיקו באיסור דרבנן אי לחומרא אי לקולא, מ"מ הפמ"ג בדיני ס"ס כ' ואנו קי"לן לקולא ע"ש ועי' מ"ז סי' כ"ג אות ד' ועוד דכאן לכ"ע מותר ואין חוששין שמא לא נקלט הזרע עד לאחר ג"י דע"כ לא כ' התוס' בנזיר דזה הוה בעיא דלא איפשטא אי חיישינן שמא אחד נקלט מיד וא' נקלט לאחר ג"י אלא אם אחד נפל כגון פיהק ומת ואחד בן קיימא דבהכי מיירי התם בנזיר ע"ש כיון דאחד איכא הוכחה דנפל הוה דפיהק ומת אז הוה בעיא אי הבן קיימא מחזיק את הנפל ג"כ או לאו דדלמא הבן קיימא נקלט מיד והנפל לא נקלט עד לאחר ג"י אבל בנ"ד דשניהם הי' קיימין ועומדים ורק שאחד נשחט תוך ז' ומסופקין אנו אי כלו חדשיו או לאו בהא ודאי אמרינן כיון דמטפה א' נולדו ודאי גם הב' כלו חדשיו ול"ח שמא לא נקלט הזרע עד לאחר ג"י דלהא ל"ח, אלא היכי דאיכא הוכחה לזה כגון פיהק ומת. ועוד יש לצרף היתר בזה דהישיעות יעקב בסי' ט"ו כ' לתרץ למה בעגלים שנשחטו אסרו הבשר אפי' בדיעבד שכבר נשחט העגל דחיישינן למיעוט נפלים ובאע"ז סי' קס"ד גבי חליצה פסק במת תוך ל' ולא נודע אם כלו חדשיו אם נשאת לכהן שאסור בחליצה אין חולץ לה אלמא בדיעבד סמכינן על רוב נשים שיולדות ולד של קיימא ולא חששו למיעוט ותירץ דבכמה מקומות מצינו שחששו חכמים למיעוטא כמו דמצינו דתקנו זמן בגט משום בת אחותו אף דזנות לא שכיח וכ' הטעם דלא אמרו ליזול בתר רובא רק כשאנו דנין על דבר פרטי אמרינן דהך מילתא היא מן הרוב אבל כשאנו דנין לעשות תקנה כוללת צריכין אנו לתקן עבור המועט ג"כ דהרי המועט גם הוא בעולם וא"כ המיעוט יבא לכלל איסור ואיך יתוקן הדבר כי מה לי אם הרוב יבא לכלל איסור או המיעוט ומה"ט תיקנו זמן בגט כדי לתקן גם המיעוט, ומעתה גם בעגלים יש מיעוט נפלים ואם נתיר כל העגלים לאוכלם תוך ח' גם המיעוט יבואו לאכילה ובאמת איכא מיעוט שאסור, גלל כן אסרו כל העגלים וחששו למיעוט, משא"כ בזה דאנו דנין רק על אשה זו הזקוקה ליבם ונולד לה בן ומת תוך ל' ואנו מסופקים אם הוא נפל או לאו, אזלינן בתר רובא דרוב ולדות בני קיימא דהוה דבר פרטי עכ"ל, וא"כ בנ"ד נמי דהוא דבר פרטי דאנו דנין רק על עגל זה מחמת שתאומתו שהה ז' ימים אזלינן בתר רובא ומותר הבשר, כנ"ל להלכה למעשה. והנה בדברי הישועות יעקב הנ"ל שכ' דבתקנה כוללת צריכין אנו לתקן גם עבור המיעוט עדיין צריכין להוסיף בזה תנאי שלא אסרו בזה מחמת המיעוט אלא בדבר דאפשר לצאת מן הספק, כגון עגל דאפשר להמתין ז'

ימים ואסרו אפילו בדיעבד הבשר אבל במקום שא"א לצאת מן הספק לא אסרו ומש"ה קונין בצים מן הנכרי ולא חששו שמא מנבילה וטריפה הם ואזלינן בתר רובא והטעם משום דא"א לצאת מן הספק לא חששו להמיעוט:

ו

שאלה בתולעים שנמצאו בחלל הגוף של העוף והם תולעים ארוכים וחיים, אי חיישינן שמא ניקב אחד מאברים הפנימים וא"א בבדיקה דאף מדיני דגמ' א"א לבדוק כל האברים הפנימים כדאמרינן גבי מחט שנמצא בחלל הגוף חולין דף נ"ג ע"ש, וגם מה דינם אם נמצאו בחלל הבהמה:

תשובה. לפענ"ד יש לאסור דבסי' ל"א ס' ג' איתא אם נמצא תולעת בקרום המוח ואין בקרום רושם ולא ק"ד כשרה, ויש מי שאומר שא"א בקיאין בבדיקה וטריפה וכ' רמ"א והכי נהוג, אבל אם נמצא חוץ לקדירה כגון בחוטם כשרה ע"כ. והקשה הט"ז אהא דנמצא חוץ לקדירה מ"ש ממחט בחלל הגוף דטריפה, הא גם שם יש ס"ס ועי' פמ"ג שמפרש שמקשה מהא דאמרינן בקוץ עד שתינקב לחלל ואיכא ס"ם שמא לא הגיע לאיברים הפנימים ושמא לא ניקב, ואפ"ה טריפה, ובאו"ה כ' הטעם משום דאין מחזיקין ממקום למקום גם ע"ז קשה ממ"ש הרשב"א דכל שנתחב שלא בפנינו בלב אע"פ שלא ניקב נקב מפולש טריפה שמא ניקב א' מאיברים הפנימים ותירץ דכאן לא מתירין אלא אחר הבדיקה משא"כ התם בכלל חלל הגוף א"א בקיאין בבדיקה, ועוד תירץ במחט בחלל הגוף ע"כ שעשאה איזה נקב ובאה לכאן כו' משא"כ כאן שאין הכרח שעשאה איזה נקב ע"כ לא מחזיקין ממקום למקום. והנה כ"ז אם נמצא חוץ לקדירה אבל בנמצא בקרום המוח מודה דטריפה כמבואר בש"ע דליכא ס"ס וגם מטעם דאין מחזיקין ממל"מ ליכא. גם משמע מדברי הט"ז דבמחט בחלל הגוף לא הוה ממל"מ מדכתב על דברי האו"ה גם ע"ז מקשה מדברי הרשב"א כו' כנ"ל משמע לפי טעם האו"ה ל"ק ממחט בחלל דהתם לא הוה ממקום למקום והנה הש"ך ס"ק ז' הקשה אהא דנמצא בקרום טריפה מ"ש מתולעת שנמצא על הריאה דאמרינן לאח"ש פריש וניקב ותירץ דשאני התם כיון דלא מיטרפי אלא בניקבו שני הקרומים, ועוד תירץ בשם הפרישה דשאני הקם דבעוד שהבהמה חי' א"א לנקוב שמרחפת תמיד, וכן בקרקבן שקרומיו קשים ועבים, והנה לפ"ז בכרם ודקין טריפה עי' ת"ש בסי' מ"ח ופמ"ג בסי' ל"ו אות י"ד והשתא נחזי אנן בתולעת שנמצא בחלל הגוף ולא ראינו שום נקב מה דינו, והנה מדברי הט"ז משמע שמדמה תולעת למחט בחלל הגוף, והנה לפי' התירץ הא' של הט"ז דדוקא ע"י בדיקה מכשיר, פשיטא דבנמצא בחלל הגוף דאסור דאף בזמן התלמוד לא הי' בקיאין בזה

כנ"ל, ועי' פמ"ג וגם לפי התי' הב' דמחלק דוקא במחט דע"כ עשאה נקב משא"כ כאן היינו דוקא ממל"מ לא מחזקי' איסור בזה וכמו שסיים הט"ז אבל בנמצא על הקרום מודה הט"ז וכמבואר בש"ע, וכבר הוכחתי דבחלל הגוף לא הוה ממקום למקום, ושפיר חיישינן שמא ניקב וא"א בקיאין בבדיקת כל האברים, וממ"נ יש להטריף, דאי נימא דהי' מתחילה בפנים בחלל של הכרס או הדקין ויצאו לחוץ הא הת"ש והפמ"ג מחמירין דלא אמרינן בכרס ודקין לאח"ש פריש, וא"ל דהי' בריאה ויצאו לחוץ לאח"ש כדאמרינן במורנא. חדא דהא בדקו בריאה בנפוחה ולא הרגישו שום נקב, ועוד דהא אנן לא מכשירינן בריאה רק במורנא, אבל בשאר תולעים אנן מטריפין כמבואר בכל האחרונים וזה התולעת אינו דומה למורנא, ובפרט בריאה של עוף דליכא טעמא דמרחפת בודאי אין לתלות בלאח"ש ואת"ל דהתולעים היו בחלל הבהמה והעוף בודאי חיישינן שמא נקבו מחיים וכמו שהוכחתי מדברי הט"ז שמדמי תולעים למחט בחלל הגוף ושני הטעמים של הט"ז לא שייך הכא כנ"ל וגם הטעם דחזקה שלאח"ש נקבה כשהרגשה שאפס חום הטבעי כמו גבי ריאה ל"ש הכא כמ"ש הת"ש בסי' ל"ו אות כ"ו דזה ל"ש אלא במה דפריש מן הפנים לחוץ, אבל מבחוץ לפנים אין חילוק בין קידם שחיטה לאח"ש ואיכא למיחש שמא נקבו לאחד מהאיברים הפנימים, ובזה לכ"ע חיישינן לכרס ודקין דאף להמכשירין היינו דוקא אם באו מבפנים לחוץ דס"ל כטעם דחזקה כשאפס חום הטבעי אז יוצאת לבקש חמימות ומש"ה ס"ל דאין חילק בין ריאה לכרם ודקין עי' ת"ש שם, אבל מבחוץ לפנים דליכא האי טעמא ודאי חיישינן אף לדידהו ואדרבא לסברא זו אף לריאה חיישינן דלית להו טעמא דמרחפת אלא דבריאה של בהמה לא חיישינן מטעם דהא בדקינן בנפיחה אבל בעוף ודאי חיישינן אף לריאה ג"כ, וכן לפי הטעם דמרחפת ודאי חישינן לכרם ודקין ושאר אברים הפנימים וכן בריאה של עיף חיישינן שמא נקבו, והלכך נראה לי לאסור אם נמצא תולעת בחלל בהמה או עיף, ול"ד לתולעת הנמצא בתוך חלל כרם ודקין או בחיך הריאה דמבפנים לחוץ אין דרכן לצאת מחיים, אבל מבחוץ לפנים חיישינן כמ"ש בשם הת"ש, וראיתי בטו"ט מ"ת סי' ח' שמיקל בזה בהפ"מ וצורך שבת דתלינן שפרשו מהריאה וצ"ע דל"מ בעוף דליכא טעמא דמרחפת לא תלינן לאח"ש פריש אלא אף גבי בהמה מ"מ לאו בכל התולעים תלינן לאח"ש פריש אלא גבי מורנא וכמ"ש, וגם יותר יש לתלות בכרם ודקין ששכיח תולעים בפרש גם מ"ש שם לסמוך על הט"ז לחלק בין איכא הוכחה דעשאה נקב או לאו ע"ש, צ"ע דכבר הוכחתי דהט"ז לא היקל אלא בנמצא חוץ לקדירה ומטעם דאין מחזיקין מל"מ משא"כ בנמצא בחלל הגוף לא שייך זה כנ"ל, גם מ"ש שם להקל מטעם ס"ס א"נ דליכא כאן ס"ס ודומה

ממש למחט בחלל הגוף וכמו שהוכחתי. הכלל העולה שאיני רואה צד היתר בזה אפילו בהפ"מ וצורך שבת כנ"ל אם לא דנקרעו הדקין בשעת פתיחת העוף שיש לתלות שיצאו אח"כ מן הדקין, והא דמשמע בש"ך בסי' ל"ו ס"ק י"ז דאם לא נמצא ריעותא דנקבים לא חיישינן היינו דוקא אם נמצא התולעת תוך הכרם והדקין ולא ניקב כשר וכמ"ש הרמ"א בסי' מ"ח סי' ב' אבל לא בנמצא בחוץ וכמ"ש. שיב ראיתי בשו"ת שואל ומשיב ח"ג סי' קצ"ב שמיקל ג"כ ולפענ"ד כמ"ש:

יא

שאלה בדין הורדא אם היא גדולה כאונא הסמוכה לאומא ולדעת הש"ך אף אם גדולה כאונא אמצעית נמי טריפה, יש לעיין אם הורדא היא כסדר שאר ורדות והאונות נתקטנות ועי"ז הורדא גדולה מאונא אמצעית או מהאונא הסמוכה לאומא, מהו הדין:

תשובה. נ"ל דכשירה, והגע עצמך דשיעור אונא כט"ד וא"כ לדעת הש"ך איך אפשר להכשיר באונא כשיעור ט"ד הא הורדא צריכה להיות כט"ד וא"כ היא גדולה עכ"פ כאונא אמצעית אלא ע"כ דאזלינן בתר רוב ריאות ואם הורדה אינה גדולה בגידולה מכפי שאר הורדות אף אם האונות נתקטנו שאין שום חשש בזה ונמצא הורדא גדולה מאונות אפ"ה כשירה כנ"ל. אחר כותבי זאת מצאתי שגם הל"ש כ"כ:

יב

שאלה. שנמצא בבהמה נסרך הבה"כ לטרפש והי' נראה לשו"ב כמין מכה ישינה ולא בדק אם ניקב הבה"כ מעל"ע ונאבד בלא בדיקה, ועוד הי' בשלפוחית מכה מעבר לעבר, והוה נרקב ומכה ישינה באופן שהבהמה נטרפה, מה הדין של החלב והכלים שנשתמשו מאותה החלב:

תשובה. החלב של תוך ג"י לשחיטה פשיטא שאסורה דלא גרע מהוגלד פי המכה דאסרינן תוך ג"י ואף דלא בדקו כאן אם שלטה המכה מעל"ע מ"מ כיון דאנן קי"לן דאם נאבד בלא בדיקה הן בלא בדקו אחר מחט והן בדקו אם ניקב מעל"ע טריפה עי' פמ"ג ס"ס מ"א ובמ"ז ר"ס מ"ב א"כ לענין החלב של תוך ג"י ליכא אלא חד ספק אי ניקב מעל"ע או לאו מש"ה טריפה וכן מחמת שהי' השלחופית ניקב מעל"ע יש לאסור החלב דאנן קיל"ן ניקב השלחופית טריפה והשו"ב אמר שהי' המכה שולטת מעל"ע וא"כ מה שיש עדיין מהחלב בעין וכן הכלים שבשלו מן החלב של תוך ג"י והי' ב"י בעת שנודע האיסור פשיטא דאסורין, אבל הכלים שלא היו ב"י בשעה שנודע האיסור יש להתיר דלא הוה רק ספק טריפה הן מחמת הבה"כ דהא לא בדקו אם שלטה המכה מעבר לעבר, וכן מחמת השלחופית אף ששלטה המכה מעל"ע, מ"מ לא הוה רק ספק

טריפה דהא יש מכשירין והמחבר בסי' מ"ה הביא דעת המכשירין בסתם ודעת האוסרין הביא בשם י"א א"כ דעתו כהמכשירין ורק רמ"א כ' וכן נהגו להטריף עכ"פ לא הוה רק ס"ט, ועי' פמ"ג בדינים המחודשים לס"ס אות ב' דבמקום שכ' הרב וכן נהגו לא הוה רק ס"ט, וכיון שלא נודע הס"ט עד שנעשה אב"י יש להתיר הכלים עי' פמ"ג בדיני ס"ס אות א' בשם מהריב"ל, וכ"ז לענין החלב שבתוך ג"י אבל לענין החלב שקודם ג"י יש לעיין. והנה הב"ח בתשו' סי' קכ"ז כ' וז"ל אכן אפילו כדי להתיר החלב שקודם ג"י אינו אא"כ לא נמצא שום ריעותא בצלעות, אבל אם אחר שזרקו הריאה נמצא ריעותא כגון מכה רבה שנסרכה הריאה בצלעות בכה"ג אסור, דהא ודאי מכה ישינה היא וגרע מהוגלד פי המכה, דאפילו המכשירין בהוגלד פי המכה כל שהוא קודם ג"י, היינו דוקא התם דאפשר שנגלד תוך ג"י, אבל ריעותא גדולה בצלעות ודאי מכה ישינה היא וכן הוריתי הלכה למעשה, אכן הכלים שנשתמשו בהן קודם אין לאסור כל שאינן ב"י מאחר שאיסור, נטל"פ הוא מדרבנן אין לאסור אלא באיסור שהוא ברור כמו בטריפות מן הבטן וכה"ג עכ"ל, והפמ"ג ר"ס ל"ט הביא דברי הב"ח ותמה עליו מה שהתיר הכלים לאחר מעל"ע, הא ספק תורה היא וע"י גילגול נעשה דרבנן אין מתירין, ועי' ל"ש סי' ל"ט אות כ"ד שכ' דכוונת הב"ח באם שלא נודע הספק עד אחר שנעשו הכלים מעל"ע בכה"ג מתירין ע"ש, וא"כ בנ"ד נמי החלב שהי' בעין מן קודם ג"י וכן הכלים שנשתמשו בהן מן החלב שקודם ג"י והיו ב"י בשעה שנודע האיסור אסורין, ורק הכלים שלא היו ב"י בשעה שנודע האיסור יש להתיר, אבל לאחר העיון נראה שיש להתיר הכלים אף שהיו ב"י בעת שנודע האיסור, דהנה הר"א בסי' ל"ט סי' כ"א הבין דברי הב"ח כפשוטו להתיר הכלים לאחר מעל"ע, אף אותן הכלים שהיו ב"י בשעה שנודע האיסור יע"ש, ואף דהר"א לא התיר הכלים לאחר מעל"ע אלא במעשה שהמכה היתה בצלעות, ומטעם דהא ליכא ריעותא לפנינו במקום שעושה טריפה, ומוקמינן הבהמה בחזקת כשרות וליכא ס"ד אבל בנ"ד דהריעותא היא במקום שעושה אותה טריפה לכאורה יש להחמיר מ"מ נ"ל להקל בהכלים לאחר מעל"ע אף בנ"ד דאף בחלב עצמה דמחמיר הב"ח קודם ג"י, לכאורה דבר תמוה דהא רמ"א בסי' פ"א מתיר בהפ"מ בסרכה אף תוך ג"י, ומטעם דהוה ס"ס שמא הסרכה בעצמה כשירה, ואת"ל טריפה שמא נגמרה הסרכה סמוך לשחיטה, אלא דדעת הש"ך דאין סרכה פחותה משלשה ימים ואוסר תוך ג"י ע"ש, וא"כ קשה אמאי אוסר הב"ח בסרכה ישינה קודם ג"י עד יב"ח הא איכא ס"ס דאף מכה ישינה הוה רק ספק אם נעשה קודם ג"י עי' ל"ש סי' ל"ט ס"ק כ"ד דמה"ט מתיר הב"ח הכלים לאחר מעל"ע אף דאין דברי הל"ש מוכרחים די"ל דמתיר הב"ח לאחר מעל"ע משים דסרכה הוה רק

ס"ט מ"מ מצד הסברה נאמר כן דודאי לא הוה רק ספק קודם ג"י וא"כ איכא ס"ס חדא שמא הסרכה בעצמה כשירה ושמא לא נעשה קודם ג"י וא"כ מן הדין הי' נראה להתיר בהפ"מ אף החלב בעצמה קודם ג"י מטעם ס"ס ואף דהוה ספק חסרון חכמה מ"מ כיון דהוה ספק לכל העולם מחשב ספק ע"ש בט"ז, אלא כיון דיצא מפי הב"ח לאסור החלב עד יב"ח מחוייבין אנחנו לקבל דבריו באימה, ולאסור החלב עד יב"ח אף בהפ"מ, אבל לענין הכלים כיון שהב"ח בעצמו מתיר הכלים לאחר מעל"ע, ומשמעות דבריו להתיר אף אותו הכלים שהי' ב"י בעת שנודע האיסור, וכמו שהבינו הפמ"ג והר"א דבריו, בודאי יש להתיר ר, ול"ק קושית הפמ"ג הא הוה ס"ד וע"י גלגול נעשה דרבנן דאדרבא יש כאן ס"ס בדאורייתא חדא שמא הסרכא בעצמה כשירה ושמא לא נעשה קודם ג"י וא"כ בנ"ד נמי נהי דלענין החלב שיש בעין יש להחמיר כדברי הב"ח, מ"מ לענין הכלים אף שנודע הספק בעת שהי' ב"י מותרין להשהותן עד לאחר מעל"ע ולהשתמש בהן, דהא גם כאן יש ס"ס הן מחמת בה"כ חדא שמא לא ניקב מעל"ע ושמא לא נעשה קודם ג"י וכן לענין השלחופית יש ס"ס חדא דלמא הלכה כדעת המכשירין ודלמא לא נעשה קודם ג"י וא"כ יש להתיר הכלים לאחר מעל"ע כנ"ל, אך בזה יש להסתפק אם הבהמה היתה משתנת דם בחיי' זמן רב קודם שחיטה ואח"כ נמצא מכה מעל"ע בשלחופית אם יש לאסור הכלים מאותה השעה שהיתה משתנת דם או לאו, והנה הפמ"ג בסי' פ"א ש"ד ס"ק כ' דאם נמצא מים בראש ולא היה המות מקיפה והיתה מנענעת בראשה זמן רב קודם שחיטה יש לאסור החלב אף קודם י"ב חודש משעה שהיתה מנענעת בראשה משום דיצאה מחזקתה, א"כ ה"נ לכאורה יש לאסור החלב משעה שמשתנת דם וגם הכלים שהי' ב"י בשעה שנודע הספק אף קודם י"ב חודש, א"ד התם ליכא ס"ס כיון שמנענעת בראשה ודאי איכא מים בראש, וליכא אלא חד ספק שמא המוח מקיפה או לאו, אבל בנ"ד אכתי איכא ס"ס דכמה פעמים הבהמה משתנת דם והשלחופית הוא שלם ולא ניקב מעל"ע וא"כ איכא ס"ס שמא לא ניקב השלחופית ושמא הלכה כמכשירין, ואף שנמצא עתה לאח"ש שניקב מעל"ע אכתי ספק שמא בשעת חליבה לח הי' ניקב מעבר לעבר ואת"ל דהי' אז ניקב מעל"ע דלמא הלכה כמכשירין. ונ"ל לענין הכלים להשהות מעל"ע יש להתיר אף במשתנת דם כנ"ל, ולפי"ז נראה לי דה"ה בהמה שהיתה צולעת על רגל אחת ואח"כ נשחטה ונמצא שהי' הבוקא שף מדוכת והגיד הדק נתעכל דיש להתיר הכלים שנשתמש בהן החלב קודם ג"י להשהות מעל"ע דכאן ג"כ איכא ס"ס שמא מה שהיתה צולעת הי' רק מחמת שהבוקא שף מדוכתי', ולא נתעכל אז הגיד הדק, ואת"ל נתעכל אז הגיד הדק שמא הלכה כרוב הראשונים דהניבין הם החיצונים, אך מה שיש

מן החלב בעצמה אין להתיר כמו גבי מכה ישינה דג"כ איכא ס"ס כמ"ש ואפ"ה איסר הב"ח כנ"ל, והנה בפרה המשתנת דם אם מותר לאכול מחלבה בחיי' הנה הספר יהושע מתיר עי' תשו' כ"ז וכן הטו"ט מ"ת סי' קנ"א וגם בעל המחבר חסד לאברהם ג"כ מתיר מטעם ס"ס שמא לא ניקב השלחופית ואת"ל ניקב שמא הלכה כמכשירין, ובספר יהושע כ' עוד סברא להתיר, דבבהמה נקיבה יש לומר דדם בא מהמקור, כן הובא בד"ק בשם חמיו הרב הגאון להתיר מטעם זה ולפענ"ד הוא תמוה דהא בסי' קצ"א גבי אשה שיצא ממנה דם בהשתנה פסק המחבר והיא דעת הרמב"ם דהאשה טהורה בין יושבת ובין עומדת וכר"י במשנה נדה נ"ט ואפילו בהרגישה, דהיא ספק דאורייתא, מ"מ טהורה משום דאין דרך דם המקור לצאת עם מ"ק ותלינן שדם זה בא ממכה שבחלחולת (עיין באה"ג שם פי' שלחופית של מ"ר) או ממכה שבכליות, הרי שבאיסור נדה החמור לא תלינן שבא מהמקור כ"ש הכא להקל בודאי אין לתלות במקור, ובודאי או שבא הדם מהשלחופית של מ"ר או שבא ממכה שבכליות כיון דדרך הדם לבא ממקומות הללו. ומ"ש ספר יהושע שם דאין לתלות בשלחופית דאין מחזייקן דם בבני מעים, הוא תמוה הא דאין מחזיקין דם בב"מ א לאח"ש לענין מליחה אבל אם יש מכה בב"מ בחיי' בודאי מוציאה דם והחוש יעיד ע"ז, גם מ"ש בעל המחבר חסד לאברהם להתיר מטעם ס"ס כנ"ל לפענ"ד נראה דאיכא נמי ס"ס להחמיר שמא בא מהשלחופית שניקב, ודלמא בא ממכה שבכליות במקום שעושה טריפה, ע"כ לפ"ד אין להקל ולאכול החלב. והנה זה ימים כבירים ראיתי כ"י מהרב הגאון המפורסם מ' משלם מטיסמינץ זללה"ה שכ' במקום שרובן נתרפאין מהחולי זה יש להכשיר החלב, ובמקומינו לא שמעתי שנתרפאו מזה כאשר נתיישן החולאת אם לא בתחילה יש שעושין לה תרופה ומתרפאת ע"כ אם נתיישן החולאת בודאי אן להתיר החלב הנ"ל, ועי' בדעת קדושים סי' מ"ה מחמיר ג"כ:

יג

שאלה אם הבה"כ נסרך לטרפש ולא נמצא מחט מבפנים ורק שבצד הב' הי' העור לקוי כמין נקב מחמת חולי או יבלת וגבשושית ובעור החצון תחת הסרכא הי' שלם ויפה, מהו הדין:

תשובה הנה הדין מבואר בכל האחרונים לקיסור הבאר יעקב הביאו בפ"ת סי' מ"א והנוב"י מ"ת סי' נ"ז והח"ס סי' מ"ם והטו"ט מ"ת סי' ל"ט וכן משמע מדברי הת"ש סי' מ"ב אות ה' ע"ש, אך ראיתי שבעל המחבר חסד לאברהם בחלק יו"ד סי' כ"ג נודד להתיר והרבה להביא ראיות ע"ז ויש שו"ב סומכין עליו להקל, ע"כ אמרתי להביא דבריו ולהשיב עליהם מה שנ"ל לפענ"ד וחלילה לסמוך עליו להקל, ואף שאין דברי

הגאונים צריכין חיזוק עכ"ז אהי' כיהודא ועוד לקרא. מ"ש הרב המחבר הנ"ל וז"ל אף דסרכא הוה כח מ"מ גם בק"ד לא מצאנו להטריף רק כשהוא נגד המחט, אבל כשהנקב שבעבר הב' היא ע"י חולי י"ל דאין ק"ד מזיק, וראי' גדולה לדברינו דבמשנה תנא המסס ובה"כ שנקבו לחוץ טריפה ומייתי בש"ס ע"ז ברייתא, מחט שנמצא בבה"כ מצד א' כשר ומשני צדדין טריפה ובתר הכי מביא עובדא דרבי שהטריף במחט שנמצא בבה"כ וק"ד כנגדה, ומדשביק מתניתין דתנו בה שנקבו לחוץ ומייתי דברי רבי על ברייתא דמחט שנמצא בבה"כ משמע דוקא במחט וק"ד כנגדה טריפה אבל לא בנקב ע"י חולי' וע"ש שהאריך וכ' דלשיטות רש"י דס"ל דבהמסס טריפה אפילו מצד א' והא דתני במשנה שנקבו לחוץ היינו מצד חוץ ולאפוקי אם נקבו במקום שמחוברין זל"ז אי מכאן הוכחה דבמשנה אינו מפורש דבעי מעבר לעבר והוכרח להביא הברייתא דמפורש בה מצד א' כשר ומב"צ טריפה וכן לשיטות הפוסקים דס"ל דבניקב מצד א' בעי בדיקה אחר ק"ד וראייתם מעובדא דרבי שהפכה ובדק אחר ק"ד ג"כ אין ראי' מכאן די"ל דלכך נקט הברייתא דמחט והביא עליו עובדא דרבי לומר דוקא במחט בעי בדיקה מצד הב' אבל ע"י חולי אצ"ב אבל לשיטת התוס' דאף בהמסס בעי ניקב מעל"ע ונקבו לחוץ דמתניתין היא כפשוטה וגם לשיטות הפוסקים דניקב מצ"א ע"י מחט ל"ב בדיקה הקושיא ניצבה אמאי לא הביא עובדא דרבי אמתניתין בניקב ע"י חולי אע"כ בניקב ע"י חולי אפילו יש ק"ד מבחוץ כשר עכ"ל המחבר הנ"ל, ודבריו קשין להולמן דהא איתא בגמרא חולין דף נ"א א"ל ר"ס לאביי חזי צירבא מדרבנן דאתי ממערבא ואמר מעשה ובא לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בה"כ מצ"א והטריף שלח לי' לא אתי לגבי' אזל הוא לגבי'. א"ל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה, א"ל באתי לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בה"ב מצ"א, והפכה רבי ומצא עלי' קורט דם, וטרפה ואמר אם אין שם מכה ק"ד מנין א"ל טרח טריחא להאי גברא פי' שבחנם הטריח אותו לבא אצלו מתניתין הוא המסס ובה"כ שניקבו לחוץ טריפה פי' וא"כ פשיטא דהיכי דאיכא ק"ד דטריפה דאם אין מכה ק"ד מנין, ולפי דברי המחבר הנ"ל קשה מאי קאמר אביי שבחנם טרח והביא ראי' ממתניתין דקתני המסס ובה"כ שנקבו לחוץ אדרבא אשמועינן טובא דהא מתניתין מיירי שנקבו ע"י חולי כמבואר בהר"ן וגם המחבר בעצמו כ' דמש"ה לא הביא דברי רבי אמתניתין דמיירי ע"י חולי ואינו מזיק ק"ד, וא"כ אשמועינן אותו צורבא מדרבנן דאע"ג דניקב מצ"א מחמת חולי אינו מזיק ק"ד, מ"מ בנמצא מחט מצ"א וק"ד מצד הב' טריפה אלא ע"כ היכי דאיכא מצד הב' ק"ד פשיטא דטריפה ואין חילוק בין ע"י חולי ובין ע"י מחט דאם אין מכה ק"ד אין, ולי נראה אדרבא היכי דחזינן שנעשה ע"י חולי הנקב שמצד פנים ונמצא

ק"ד מצד חוץ פשיטא דטריפה דאמרינן אם אין מכה ק"ד מנין, אבל בנמצא מחט תחוב מצד אחד ה"א אף דאיכא ק"ד מבחוץ לא יזיק דמי החזיר המחט לפנים כמ"ש התוס' בשם ר"ת קמל"ן דאף בתחוב מחט מצד א' מ"מ טריפה בנמצא ק"ד, דאם אין מכה ק"ד מנין ואביי דקאמר שבחנם טרח דמחמת הסברא אם אין מכה ק"ד מנין פשיטא לי' דגם בתחוב מחט מצד אחד טריפה דהוה כודאי נקוב לחוץ ומש"ה קאמר לי' מתניתין היא, ומש"ה הביא המעשה דרבי על הברייתא, דמיירי במחט שתחוב מצד א' ומעשה דרבי נמי במחט הי' ולאשמועינן דאפי' במחט דאיכא למימר מי החזירה לאחוריו אם נמצא ק"ד מבחוץ טריפה וכ"ש ע"י חולי, וכנ"ל ול"מ לדעת הט"ז ס"ק י"ב דכ' דבתחוב מצ"א צריך בדיקה אחר ק"ד ובלא בדק טריפה אף בהפ"מ אף שיודע באומד הדעת שלא עברה המחט מעל"ע פשיטא דהוה רבותא במחט מצ"א אף דלא עברה מעל"ע, ואם איתא דניקב מעל"ע מי החזירה לאחוריו אפ"ה טריפה אם לא בדק אחר ק"ד, אלא אפי' לדעת הש"ך דמיקל בהודח או נאבד ולא בדקו אחר ק"ד מ"מ מודה הש"ך דלכתחילה צריכין בדיקה אחר ק"ד אף אם לפי אומד הדעת לא ניקב המחט מעל"ע, וא"כ הוה רבותא במחט וכ"ש אם ניקב ע"י חולי דליכא אומד הדעת שלא ניקב מעל"ע פשיטא דצריך בדיקה אחר ק"ד, ואם נמצא ק"ד פשיטא דטריפה, וא"כ סרכה דהוה כק"ד לדעת כ"פ פשיטא דאם נקב בפנים ע"י חולי נגד הסרכה פשיטא דטריפה, ואפשר דאף הש"ך מודה בהא היכא דנמצא נקב בפנים ע"י חולי ולא בדק אחר ק"ד כגון שהודח או נאבד קודם שבדק דטריפה דדוקא במחט שניקבה מצ"א ואיכא אומד הדעת שלא ניקבה מעל"ע בהא מכשיר הש"ך אבל בנקב ע"י חולי דליכא אומד הדעת דומה לנאבד המחט ולא הי' ידוע אם ניקב לחוץ דבהא ס"ל לש"ך ג"כ דטריפה עי' ס"ק כ"ה כיון דליכא אומד הדעת שלא ניקב לחוץ וה"ה ע"י חולי דליכא אומד הדעת טריפה אם לא בדק אחר ק"ד מבחוץ, אבל היכי דאיכא ק"ד או סרכה פשיטא דטריפה וא"צ לפנים. ועוד ראי' ברורה מסי' מ' סעיף ו' גבי לב דהביא המחבר שם י"א שאם שומן הלב דבוק בלב ואדוק מפרידין אותו בסכין ואם נמצא שם או בעובי הלב ק"ד אסור ואצ"ל אם נמצא בחללו והוא מדברי הג"א בשם ראב"י וע"ש בש"ך סק"ה, והפ"ח חולק על דין זה ומהרש"ל לא מלאו לבו לבטל דברי קבלת ראב"י, והת"ש שם מצא טעם לדברי קבלת ראב"י וכ' וז"ל אע"ג דודאי הוא בכל מקום, היכי דבעי מפולש או עד החלל כי חזינן דליכא ריעותא שם מכשירינן, מ"מ בכאן שאני כיון שהשומן הי' אדוק מאד ובתוכו הי' ק"ד שמזה נראה עכ"פ שהי' נקוב או לקוי מאמצע עד לחוץ ואעפ"כ לא הי' נראה על גוף הלב שום ריעותא מבחוץ, אלמא דקרום עלה מחמת מכה והבריא עד שאינו ניכר א"כ גם מבפנים חיישינן להבריא

ונתרפא, ע"ש שהאריך. עכ"פ מוכח מכאן שאם יש ריעותא ומן הריעותא ולהלאה יש ק"ד מחזיקינן שבודאי הי' המקום ההוא נקוב או לקוי והבריא ונתרפא עד שאין ניכר, ולא עוד אלא שחוששין שמא ניקב גם מבפנים להלן מן הק"ד מבפנים והבריא ונתרפא. הרי מוכח שאם יש מבפנים נקב ובצד השני סרכה או ק"ד חיישינן שמא הבריא ונתרפא עד שאין ניכר ובזה גם הפ"ח מודה דטריפה, דע"כ לא פליג הפ"ח שם בלב אלא משום דהתם נמצא הק"ד באמצע עובי הלב, דאפי' אם הי' ניקב עד אמצע עוביו עדיין לא ניקב לחלל, והי' סבור דטעם הראב"י משום דסוף הלקותא להתפשט עד החלל בזה פליג ומכשיר, אבל אם הי' ק"ד בחלל ע"ד שכ' הש"ך בס"ק ה' מודה הפ"ח דטריפה וה"ה בנ"ד דטריפה:

יד

נשאלתי מפיסטין. אחד קנה בהמה אצל ישראל והיתה צולעת ושאל להמוכר מה זאת ואמר לו שזה מחמת בעיטת ונגיחת הבהמות זו לזו ויותר לא שאל לו אם נפלה עי"ז לארץ או לאו, ותיכף בתוך מעל"ע שחטוהו ובדקוהו וראו שנשברו עצם האסיתא והיינו שלמעלה מאסותא נשבר והאסותא שהבוכנא נכנס בה היתה שלימה והבוכנא מונח בה, וגם הניבים היו שלימים והיו צרורות דם הרבה שם, ונשאלתי אם יש לחוש לנפילה כי מצוי הוא שע"י נגיחה כזו יפול לארץ או לאו:

תשובה. בגמרא חילין דף נ"א איתא אר"ה הניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה א"ח לריסוק איברים משום דאמדה נפשה, וכ' הרשב"א בח"ו הטעם שיותר מצוי שתפיל עצמה לארץ מחמת מאכל שראתה בקרקע משתפול בלא דעת ע"ש, אבל כאן שהיתה בעיטות ונגיחות הבהמות אפשר שחוששין שהפילוהו לארץ, וכל שהפילוהו לארץ חוששין משום ר"א וצריכין דוקא הילוך יפה וכאן לא הי' הילוך יפה ואסורה כן הי' נראה לכאורה, אבל אחר העיון נראה דא"ח שמא נפלה לארץ כ"כ דלא ידעינן דאוקמי' אחזקת כשרות והא דאיצטריך הרשב"א לומר בהא דר"ה שיותר שכיח שתפיל עצמה כנ"ל היינו משום דהתם הוה ריעותא לפנינו שהניחה למעלה ובא ומצאה למטה, ועוד דלישנא דר"ה דקאמר א"ח משמע דאף לכתחילה א"צ להשהותה מעל"ע ולבודקה כמבואר ברש"י שם, ובספק השקול היכי דאפשר למיקם אמילתא לא סמכינן אחזקה ומש"ה הצריך הרשב"א למימר דשכיח להיתר יותר מלאיסור, משא"כ בנ"ד דאין כאן ריעותא לפנינו לחוש לנפילה וגם שכבר נשחטה הבהמה בודאי מוקמינן אחזקת כשרות וא"ח שמא נפלה כ"ז שלא ראינו, ואע"ג דבריעותא הנעשה מחיים דעת הרשב"א בסי' נ' להחמיר אפילו בספק השקול, מ"מ זה דוקא בהתחיל מעשה הטורף עי' ת"ש סי' כ"ט אבל בנ"ד

לענין חשש ר"א לא מקרי זה שנשבר העצם התחיל מעשה הטורף ואף דלא הלכה כראוי זה הוה משום שבירת העצם ומש"ה ל"ח בספק ובזה יש ליישב ג"כ דעת הרשב"א שהוצרך לומר בהא דר"ה משום ששליח טפי להיתר דהתם מיירי ע"כ דלא הי' יכולה להלך דאל"כ בלא"ה מותרת א"כ הוה ריעותא מחיים, והרשב"א הוא מן האוסרין בנולד הספק מחיים בספק השקול וזה שאינה יכולה להלך מיקרי התחיל מעשה הטורף לחוש לנפילה ומש"ה צ"ל דהתם שכיח להיתר מלאיסור אבל בנ"ד דאיכא למתלי' בשבירת העצם מה שאינה יכולה להלך לא מיקרי התחיל מעשה הטורף, ומש"ה אין חוששין לנפילה גם אין לומר בנ"ד כיון דהנגיחה פעלה לשבור העצם יש לחוש מחמת הנגיחה לר"א והא דאיתא בגמרא זכרים המנגחין זא"ז אע"ג דמדוו וקיימא א"ח לר"א י"ל היינו דוקא היכי שאין ריעותא רק דמדוו וקיימא, אבל בזה דחזינין דהנגיחה פעלה לשבור העצם אזי יש לחוש ג"כ לר"א אבל נראה דאין להוסיף על הטריפות מה שלא מצינו בדברי חז"ל, ודאי אם נגחה נגד החלל יש לחוש לר"א, אבל כאן דלא חזינין שום ריעותא נגד החלל ורק נגד עצם הירך אין לחוש בזה לר"א, וזה קיל יותר מהא דמדוו וקיימא דהתם חזינין ריעותא שאינה יכולה להלך משא"כ שזה שאינה יכולה להלך אינו ריעותא שמחמת שבירת העצם אינה יכולה להלך ומש"ה הבשר השור מותר, אלא דיש לעיין בהא דינא דר"ה דזכרים המנגחין זא"ז דא"ח לר"א משמע אף נגד החלל נמי לא חיישינן וכן הביא הטור בסתמא זה הדין, ואמאי ל"ח כמו דחיישינן גבי הכתה באבן נגד החלל שוב ראיתי בד"ק סי' נ"ח אות ד' שמחמיר באמת בנגחוה נגד הריאה ע"ש ורק מה שכ' שם דוקא אם נקרע הבשר שבין הצלעות צ"ע אמאי צריך נקרע הבשר מ"ש מהוכתה באבן דסתמא חיישינן וצ"ע. אך נראה בנ"ד אם המוכר אינו רחוק ואפשר לברר הדבר יבררו איך המעשה הי' אם נפל השור או לאו ובאם שהמקום רחיק וא"א לבא לידי בירור יש להכשיר הבשר כמו שכתבתי כנ"ל. ולפמ"ש צ"ע בהמעשה שהביא בתשו' חב"י והובא בפ"ת ר"ס נ"א בבהמה שלא נראה שום ריעותא מבחוץ ולאחר שנפשט העור נמצא נקב בבשר שבין צלע לצלע נגד הריאה ודנו בה שע"י נגיחה של בהמה אחרת באה לה והכשיר ע"ש, וצ"ע אפ"ת דבשר שבין צלע לצלע לא נקרא בשר החופה את רוב הכרס והיינו כרם החיצונה מ"מ יש לאסור מטעם ריסוק כנ"ל ואף הילוך יפה ל"מ לדעת הר"ן עי' דג"מ שם וצ"ע שלא נתעורר שום אחרון בזה:

טו

שאלה אם נמצא נקב בכליות והגיע עד החריץ וא"י **אם** הוא ע"י חולי או הוא ע"י מחט מהו הדין:

תשובה. הש"ך בסי' מ"ד סק"ב מביא בשם או"ה בהא דניקב הכליות כשרה היינו ע"י מחט אבל ע"י חולי לא גרע מנתמסמס וטריפה אם הגיע לחריץ ועי' ת"ש דפסק כן, והפמ"ג מכשיר בהפ"מ, ולכאורה יש לעיין אם נעשה ע"י מחט פשיטא דטריפה דהיה כמחט בחלל הגוף, וכמ"ש הט"ז בסי' מ"ג ס"ק ד' גבי טחול וצ"ל דמיירי בנתחב המחט לפנינו וראינו שלא נתחבה אלא בכליות, ולפ"ז אם נמצא נקב בכליות ולא ידעינן ממה נעשה הנקב ממ"נ טריפה שלא בהפ"מ דאי תלינן שנעשה ע"י מחט א"כ הוה כמחט בחלל הגוף וטריפה אפי' בהפ"מ ואי נימא שנעשה ע"י חולי ג"כ לדעת הת"ש טריפה אפי' בהפ"מ ולדעת הפמ"ג עכ"פ שלא בהפ"מ, אך בהפ"מ לדעת הפמ"ג יש להכשיר אם העור היה שלם מבחוץ דתלינן דנעשה ע"י חולי, עי' ת"ש ופמ"ג סי' מ"ט וסי' נ"א, ובנעשה ע"י חולי מכשיר הפמ"ג בהפ"מ והיינו אפי' איכא חסרון בנקב וגם הגיע לחריץ ודו"ק:

טז

שאלה בדין הלב שנסרך לשומן הלב היינו לטרפשא דליבא ונמצא ק"ד על הלב מבחוץ תחת הסרכה במקום שהיה דבוק, מהו הדין:

תשובה. הנה הדין הזה נובע מהג"א הביאו הב"י בסי' מ' וז"ל ראיתי שהביאו לפני מורינו ראב"י שהי' שומן הלב דבוק בלב מאוד ואדוק הרבה בכח וחתך בסכין השומן מן הלב במקום שהיה דבוק ולא ראה מבחוץ על הלב שום ריעותא במקום שהי' דבוק ואח"כ חתך במקום שהי' דבוק ע"ז החלל וראה בעובי הלב ולא בחללו קורט דם ואסר עכ"ל, ועל גוף הדין חולק הפ"ח דלפי מה דקיל"ן בסי' ל"ז ובסי' מ"ו דאין סרכה פוסל בשאר אברים חוץ מהריאה ה"נ כשר אף בנמצא ק"ד בעובי הלב ע"ש, וגם הפ"ת כ' אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה ומסכים לדברי פ"ח וסיים כיון דראב"י לא גילה לן טעמו אולי הראב"י מרא דהאי דינא הי' בקי בחכמת הרפואה וידע כל דהוה בכה"ג ודאי היה נקוב נקב מפולש ומסיק דבהפ"מ יש להקל וכ"כ הכו"פ דראב"י הוא מן האוסרים סרכה בשאר אברים והא דאיצריך ק"ד ה"ט משום דאי ליכא ק"ד דלמא הסרכה הוא מן הטרפש, ובטרפש אין נקב פוסל בו אבל אי איכא בלב ק"ד זה ראיה דהיה מכה בלב ותלינן דהסרכה בא מן הלב, אבל לדידן דס"ל דאין סרכה פוסלת בשאר אברים יש להקל ומסיק ג"כ להקל בהפ"מ, ולפי דבריהם הא דנקט הג"א ולא ראה מבחוץ על הלב שום ריעותא וכו' לרבותא נקט, דאע"ג דבחוץ לא ראה שום ריעותא מ"מ אם נמצא ק"ד בעובי הלב טריפה, וכ"ש אם נמצא ריעותא מבחוץ בודאי טריפה, וא"כ אף אם איכא ריעותא מבחוץ כגון לקיתא יש בבשר או נקב קצת הבשר מבחוץ אין להקל רק בהפ"מ, ואפשר

דבזה יש להחמיר לדעתם אף בהפ"מ, אך הת"ש חידש בכאן נקודה נפלאה ואסברא לן דברי הראב"י בטוב טעם ודעת דדוקא נקט הראב"י ולא היה ריעותא מבחוץ במקום שהיה דבוק, והטעם דאי ליכא לקיתא או נקב מבחוץ ורק בעובי הלב נמצא ק"ד, א"כ כיון דאדוק מבחוץ וק"ד בתוכו נראה עכ"פ שהיה נקב או לקוי מאמצע עד לחוץ, ואעפ"כ לא היה נראה על גוף הלב שום ריעותא מבחוץ אלמא דקרום עלה שם מחמת מכה והבריא עד שאינו ניכר, א"נ שיש איזה ליקותא שאינה ניכרת א"כ גם בפנים חיישינן להבריא או שיש איזה לקותא שאינה ניכרת עד בפנים לחלל אבל אי איכא לקותא בבשר מבחוץ או ניקב מבחוץ ומבפנים לא ניכר כלום אז כשר לדעת הת"ש אף בלא הפ"מ דבכאן שוב ליכא הוכחה לומר כמו שהבריא מבחוץ כן נמי הבריא מבפנים דהא בחוץ ניכר לקותא או נקב בבשר, משא"כ היכי דליכא שום לקותא טריפה לדעת הת"ש אף בהפ"מ ומטעם הנ"ל, וה"ה אם נמצא מבחוץ ק"ד תחת הדבוק בלא ריעותא או נקב נמי טריפה לדעת הת"ש וכמ"ש שם והוכיח מדברי המחבר בש"ע שכ' ואם נמצא שם או בעובי הלב ק"ד משמע דאף בנמצא מבחוץ ק"ד במקום שהי' דבוק ג"כ טריפה, וה"ט כיון דאיכא ק"ד ע"כ שהיה בכאן לקותא או נקב והבריא ונתרפא ואינו ניכר ה"נ שמא היה נקב עד מבפנים והבריא ונתרפא עד שאינו ניכר. והנה ראיתי בספר בית יצחק נתן מכשול לפני המורים שכ' שם שאין להטריף רק אם יש רעותא מבחוץ וק"ד בעובי הלב, ובביאורים כ' שזה מדברי הת"ש, ואדרבא בדברי הת"ש מבואר להיפך כנ"ל הלא תראה כמה גדולים דברי חכמים שכ' שאין להורות מתוך הקיצורים, ועי' בת"ש שם שהקשה על סברתו הנ"ל מסי' מ"ח סי' י"א דמחט שנמצא בעובי הקרקבן וכולה נבלעת בעובי בשרו ולא ניכר שום ריעותא ושים נקב לא לצד חוץ ולא לצד פנים דכשר דתלינן להקל דהמחט בא מבפנים שרוב הנבלעין הוא דרך הושט. וקשה אמאי אל אמרינן דנהי דבא המחט מבפנים אכתי איכא למיחש דניקב עד לחוץ והבריא ונתרפא עד שאינו ניכר כמו דנתרפא מבפנים עד שאינו ניכר כדאמרינן כאן גבי לב, ותירץ דש"ה כמו שכ' הרא"ש בשם ר"ת גבי המסס דאם איתא דניקבה המחט עד לחון מי החזירה לפנים דאין דרכה לחזור לפני' כיון דמינח נייחא משא"כ כאן ע"ש עכ"ל, ולכאורה קשה הא לקמן בסי' מ"ח ס"ק י"ב ס"ל להת"ש דלא כהרא"ש בשם ר"ת, אלא כסברת הרשב"א דמחלק בין ושט ובין המסס, דבהמסס אם נתרפא היה ניכר משא"כ בושט אין לו בדיקה מבחוץ, ומש"ה פסק דאי נאבד בלא בדיקה אם אית בי' שינוי או לאו טריפה ע"ש. וצ"ל דהתם להחמיר בנאבד בלא בדיקה ס"ל כרשב"א משא"כ בסי' מ"ח סי' י"א במחט שנמצא בעובי הקרקבן דמיירי בבדק בצד החיצון וליכא שום ריעותא, ורק דנימא כי היכי דהבריא מבפנים ואינו ניכר ה"נ הבריא

מבחוץ ואיני ניכר בזה מצרפין דעת ר"ת להקל דאמרינן גבי מחט מי החזירה לפנים, ובה"ג כ' הת"ש שם בסי' מ"ח דמה"ט מועיל הבדיקה גבי המסס אי לא נקוב עד לחוץ אע"ג דא"א בקיאין בבדיקה במידי דצריך בדיקה מ"מ מצרפין דעת ר"ת ה"נ מצרפין דעת ר"ת משא"כ גבי לב דליכא סברת ר"ת שפיר אמרינן כי בהבריא מבחוץ ואינו ניכר ה"נ י"ל דניקב עד בפנים בהבריא ואינו ניכר, הכלל העולה דבין שנמצא הק"ד בעובי הלב ובין שנמצא מבחוץ תחת הסרכה הנק' טריפה אם לא היכי דאיכא ריעותא או קצת נקב מבחוץ אז כשר:

יז

שאלה. בדין נקב בטחול של שור גדול והנקב הוא בראש העב בצד הדק שבו במקום שאיני דבוק לכרם, כי גם במקום העב אין כל הרוחב דבוק לכרס כי נד הדק אינו דבוק לכרס והנקב מוקף בעיר הטחול שניכר שהוא מתחילת ברייתו, מה הדין:

תשובה. נראה לי דיש לאסור הבהמה מטעם שאבאר, הנה ראשי המדברים בזה הם הט"ז בסי' מ"ג והצ"צ סי' ע"א שכ' להכשיר מטעם שאין זה בכלל נקב אלא בכלל חסר וחסר כשר בטחול, והנקה"כ חילק עלי' מתרי טעמי חדא דזה נמי בכלל ניקב ועוד דחיישינן שמא ניקב אח"כ ועלה בו קרום ונסתם ואחריו החזיק הפ"ח והלה"פ בשם המג"א ושאר גדולים לאסור והובא בת"ש אך הת"ש כ' דכל דברי השגתם אינו אלא אם נמצא בעגל אחד או במיעוט עגלים דאף בזה מתיר הט"ז מטעם דהוה כחסר ובזה השיגו עליו, אבל אם ידוע בבירור שרוב עגלים הם כך ואנו רואין ששאר עגלים שלא נשחטו רובן קיימין וגדלים ופרין ורבין, בודאי שאין זה נקב רק דרך גידולו הוא כך וכשר, והביא שם ג"כ בשם העה"ג שהכשיר דוקא אם הרוב הם כך וסיים הת"ש מיהו צריך ליזהר שיהי' בירור גמור דרובייהו איתנהו הכי ואם א"א לעמוד על הבירור אסור ע"ש והפמ"ג החזיק אחריו דאין להכשיר אלא אם רוב המין הם כך, וכן הכו"פ אינו מכשיר רק בעגלים משום כיון דבעגלים שכיח טובא, ואחר שנתגדלו לא שכיח זה לאות כי אינו נקב במוחלט אלא הטבע לא שלמה הבריאה עדיין, וברוב ימים מלאה החסרון, ע"ש שכ' לתרץ בזה למה שכיח בעגלים ואינו שכיח בגדולים, ומוכח מדבריו שאינו מכשיר רק בעגלים ובמקום דשכיח טובא, ומזה יש ראי' מדלא שכיח בגדולים ש"מ שאין זה נקב אלא שלא שלמה הבריאה אבל במקום שאינו שכיח בעגלים או שכיח בגדולים שוב אין כאן ראי' שזה אינו נקב ואסיר, וכן הפ"ח כ' דאין לסמוך אט"ז להתיר ועי' נוב"י סי' כ"ו סי' י"ז ג"כ איני מתיר רק בעגלים ובמקום ששכיח טובא ע"ש ובשור כ' בפי' בסי' ט"ז דאסור אך בתערובות צידד שם להתיר מכמה טעמים שהי' שם, והנה כל הגדולים הפוסקים אשר

מפיהן אנו חיין כלם נבאי בסיגנון אחד דאין להתיר בנקב מתחילת ברייתה, אלא בעגלים ובמקום ששכיח דלא כט"ז והצ"צ, אך הספר יהושע שצדד שם להתיר אף בשור הגדול אם נמצא הנקב בצד הדק שבראש העב במקום שאינו דבוק לכרס וסביב הנקב מוקף עור שנראה שהוא מתחילת ברייתה מטעם ממ"נ להט"ז המחמיר בצד הדק שבראש העב מ"מ לדידי' כשר מטעם נקב בתולדה אינו נקב רק חסר, ולשאר הפוסקים דמחמירו מ"מ יש להכשיר לדידיהו כיון שהנקב אינו במקום הדבוק לכרס והביא המעשה דהל"ח שהי' בימי עוללות אפרים שהי' הנקב במקום שאינו דבוק לכרס ורק במקום המונח על הכרם שהתוי"ט הכשירו וגם הפ"ח והת"ש מכשירין בהפ"מ ע"ש, אבל אחר מחילת כבודו שגג בזה, דהמעשה של הל"ח הי' באורך הטחול במקום שאינו דבוק שם כלל להכרס בכל הרוחב של הטחול ורק מונחת שם על הכרם ובזה מתיר שם הל"ח וכן הפר"ח והת"ש אבל בראש העב במקום שדבוק שם להכרס בקצת הרוחב מצד העב אף בצד הדק שאינו דבוק שם להכרס לכ"ע טריפה, עי' פמ"ג סי' מ"ז סק"א וש"ד סק"ה וסי' ס"ד מ"ז ס"ק יוד מבואר כן להדיא דהמעשה הוא באורך הטחול וכמ"ש וזה הטעות נזדרקה לפני הבלח"י והשיג עליו הפמ"ג סק"א גם מ"ש שם בשם הנוב"י סי' י"ג להתיר אף בשור הגדול הוא תמוה כמ"ש לעיל דבסי' י"ז אינו מתיר רק בעגלים ובמקום דשכיח ובסי' ט"ז דמתיר אף בשור אינו מתיר רק ע"י תערובות ושאר צדדי היתר כדאיתא שם, אך באמת סיים שם שהוא אינו רוצה להתיר ורק להיות כסניף עם שאר המתירים, וכן הטו"ט מ"ח סי' קל"ה כ' דאם עדיין הבשר לא נמכר אין ראוי להקל בבהמה גסה אלא אם כבר נמכר הבשר וכן שו"ת שואל ומשיב אינו מתיר רק בשכבר נמכר הבשר דבהכי היתה השאלה שם, אך מ"ש שם בשם הכו"פ להתיר אף בשור הגדול מטעם שי"ל שעדיין לא נתמלא הנקב הוא תמוה דאדרבא הא הכו"פ לא התיר בעגלים אלא משום ששכיח בעגלים ובגדולים לא שכיח מוכח דהוה רק משום שלא שלמה עדיין הבריאה כלל, אבל אם כבר גדלה ועדיין ניכר הנקב ויצאתה מכלל רוב בהמות מוכח דהוה נקב. הכלל העולה לפענ"ד דכ"ז שלא נמכר הבשר וגם ליכא תערובות א"א להקל, ולא הארכתי בזה, אלא שראיתי מידים להקל משום שהוא בצד הדק ותולין עצמם בהמעשה של הל"ח וכבר הוכחתי דהל"ח לח מיירי מזה כלל כנ"ל:

יח

שאלה. בדבר השכיח בין הכבשים שנמצא בהכבד תולעים הנקראין מאטליצא והכבד נפוחה ונשתנה קצת ללובן וכשצולין אותה נפל תילחי תילחי ושכיח מהם הרבה בגלילתינו והעלימו עין מחסרון ידיעתן וכאשר נתודע לי הדבר הזהרתי להשו"ב להביא

לפני הכבדים אם יראו בהם איזה שינוי והביאו לפני כבדים הרבה וראיתי שהם נפוחים ונלקים ונשתנה קצת ללובן וכאשר הניחו אותם על האש נפלו תילחי תילחי ואז הטרפתי איתם הכבשים, ומחמת שיש מערערים בדברי אמרתי לברר טעם הדבר וגם כתבתי להרב הגאון המפורסם מלבוב ז"ל ולהרב הצדיק הגאון מצאנז זללה"ה ולהרב הגאון מסקאלי' ז"ל ולהרב הגאון הצדיק מסיגיט נ"י וכלם הסכימו לאיסור וגם אסרו הבשר יבש שנעשה מהכבשים מחמת שלא נודע אם היו הרוב כשרים, ואותן הכבשים שנמצא בהם אותן התולעים ניכרין הם עוד מחיים לבקיאים שבכבד יש אותן התולעים וקצת מהבקיאים אומרים שאף א' מאלף אינה חי' י"ב חדש, וקצת אומרים דרובא דרובא מתין ומעוטא דמעוטא חיין ע"י רפואה שעושין בהם קודם שנתיישן החולאת, והנה בסתם בהמות שנמצא בהם נפיחת הכבד וגם נשתנה ללובן דעת הת"ש והפמ"ג בסי' מ"א דטריפה ומפרשים דברי הבה"ג שכ' והיכי דעביא לי' כבדא חזינן לריאה שלה אי חיוורא כעמר גיפנא טריפה דקאי על מראה הכבד, וכדברי הא"מ דמפרש ג"כ הכי דברי הבה"ג אך הר"א בסי' ל"ח מתיר בזה בהפ"מ ומ"מ מדברי כלם נלמד דדוקא בנשתנה ללובן יש חשש אבל נפיחה לבד אינו מזיק בכבד ומדברי הנוב"י מ"ק סי' י"ד משמע ג"כ דבנפיחה לבד אם לא נתרכך במישוש לא חיישינן לבשר שהרופא גוררו אך הגאון מהרש"ק בטו"ט מ"ת סי' קכ"א מטריף בכבד נפוחה לבד אם לא נשתיירו הב' זיתים וגם הר"א בק"ה סי' ס"א הניח בצ"ע אף בנפוחה לבד אם יש להתיר ע"ש, וכ"ז בסתם בהמות אבל בנ"ד כיון שנמצא בהן תולעים ורובא דרובא מתין מזה נ"ל דלכ"ע טריפה אף בנפוחה לבד או בשינוי מראה לבד וכ"ש בנפל תילחי תילחי ואף דמדברי הפמ"ג סי' נ"א משמע דוקא אם הכבד לקוי ונהפך ללובן וגם נפל תילחי תילחי ומתות מהן אז טריפה אבל ז"א דהא בפלוגתת הב"י והמבי"ט גבי בהמה שאכלה כלך פסקו הת"ש והפמ"ג סי' נ"א דאם נשתנה המעיים לאודם דטריפה אף שהפמ"ג פסק ששינוי מראה אינו פוסל בשאר איברים חוץ מריאה עי' סי' מ"ג מ"מ כיון דמקצתן מתים מזה הוה השינוי מראה כבשר שהרופא גוררו, ועי' ת"ש סי' מ' סק"ד דהיכי דהתחיל מעשה הטורף והיינו החולאת מטריפין ע"ש סופו, וכ"ש בנ"ד דרובן מתין מזה ולפ"ד קצת בקיאין אף מיעוטא דמעוטא ליכא דחיין יב"ח א"כ בודאי יש להטריף אף בחדא לריעותא, או בנפוחה לבד או בנשתנה ללובן וכ"ש אי איכא ג' ריעותות נפוחה וגם נשתנה ללובן וגם נפל תילחי תילחי וע"כ צ"ל דמ"ש הפמ"ג תי נ"א, דלקוי וגם נשתנה ללובן ונפל תילחי תילחי ל"ד נקט אלא משום דהאמת הוא כן באותן הכבשים, וה"ה בחדא לריעותא נמי טריפה גם כיון דאיכא תולעים שמהם בא הריעותא יש להטריף אף בחדא לריעותא, וכן מצאתי בדעת קדושי',

אך בזה יש להסתפק אם הכבד אינה נפיחה וגם לא נשתנה ללובן ואחר שצלאו אותה נפלה תילחי תילחי מה דינה כאשר קצת אומרין דזה בנמצא באותן הכבדים שיש בהן מלוטיליצא, ואף דגבי ריאה מבואר בנפל תילחי תילחי דטריפה היינו דוקא אם נפל תילחי תילחי כשהוא חי, אבל אם נפל תילחי תילחי ע"י אש י"ל דאין לאסור, וכן מוכח לכאורה מגמרא חולין דף נ"ט דאיתא שם האי בר טביא דהוה מפסק כרעי' בתרייתא בדקה רב בצה"ג ואכשירה וכו' א"ל שמואל ולא חייש מר לניקורא פי' רש"י משום סכנה דלמא נשכה נחש א"ל מאי תקנתא ניתבי' בתנורא וכו' איתבי' נפל תילחי תילחי וכו' וקשה למה לא חייש שמואל אלא לסכנה ואמאי לא חייש נמי לטריפה דלמא יפול תילחי תילחי מן הצה"ג ותהי' אסור משום טריפה, אע"כ דאין טריפה אם נפל תילחי תילחי ע"י האש אי ליכא ריעותא בעודו חי אבל באמת ז"א די"ל דמש"ה לא חייש שמואל משום טריפה דאחזוקי איסורא לא מחזיקינן כדאמר בגמרא דף נ"ו גבי נפלה לאור אר"א הלכך לא ליכל אלא בשלקא ולא היא דאחזוקי ריעותא לא מחזיקינן ומש"ה לא חש שמואל משום טריפה אלא משום סכנה כיון דהוה במקום ששכיח נחשים וחמירא סכנתא מאיסורא, אבל היכי דאיתרמי שצלה אותה ונפל תילחי תילחי י"ל דטריפה, ובזה יש לישב דקאמר שם בעי רב ליכל באומצא א"ל שמואל לא חייש מר לניקורא, וקשה מאי אשמעינן בזה דבעי רב ליכל באומצא, הל"ל בקיצור ואכשרה רב א"ל שמואל וכו' וא"ל דאשמועינן דרב סבר דלא בעי בדיקה אף לענין סכנה דהא רב לא ידע מ"ה דאם יצלנה ויפול תילחי תילחי דחוששין לסכנה כדאמר לי' אח"כ מאי תקנתא, ולפמ"ש אתי שפיר דרב סבר דליכא כאן חשש אלא לענין טריפה, ולא ידע מסכנה ובא לאשמועינן דלענין טריפה לא בעי בדיקה לאותבי' בתנורא, ומש"ה בעי לאוכלו באומצא, וא"ל שמואל לא חייש מר לנוקרא פי' אף דלענין טריפה לא בעי בדיקה משום סכנה בעי בדיקה וע"ז שאל רב מאי תקנתא לידע אם נשך הנחש, והשיב לו ליתבא בתנורא וכו' הכלל העולה בזה אני מסופק אם קודם צלי' ליכא שום ריעותא ורק ע"י צלי' נפל תילחי תילחי אבל אם היא נפוחה או נשתנה ללובן ע"י התולעים פשיעה דטריפה וכ"ש בגוונא דאיכא כל הג' ריעיתות בודאי טריפה אי לא נשתייר הג' זיתים שלימים, ואחד מהמערערי' הי' מתעקש לומר כיון דנמצא תולעים וידוע שנעשה מהתולעים היא בכלל כבד שהתליע דדעת הש"ע והת"ח והט"ז דאף אם ניטל כל הכבד ולא נשתיירו רק אותן הב"ז ואותן הב"ז התליעו אפ"ה כשר ודעת הת"ש דמחמיר בניטל כל הכבד ולא נשתייר רק הב' זיתים והתליעו עכ"פ מודה כשכל הכבד שלם והוא מתולעת אפילו גם מקום הזיתים דכשר, והבל יפצה פיהו דכבד שהתליע מיירי שעכ"פ הנשאר היא בריא ורק שיש נקבים

מהתולעים בהא אמרינן דהדרי בריא, אבל אם כל הכבד לקוי ונפוחה או נשתנה לליבן ומכ"ש אי כלהו איתנהו בה כנ"ל בודאי התולעים אינו מעלה ארוכה זה הנראה לי וכן הסכימו כל הגדולים הנ"ל זי"ע ופורץ גדר ישכנו נחש ומורה כבן סורר ומורה, ועלינו יערה רוח הבורא:

יט

שאלה. בדין מחט שהרגיש בפיו בשעת אכילת הקורקבן וראה במקום נשיכת השן יצא מן המחט לחוץ, ושמעתי שיש מקילין בדבר ולפ"ד שאין להקל ע"כ הוכרחתי להאריך קצת ולברר שא"א להקל אפילו בהפ"מ ולכבוד שבת:

תשובה. הנה הט"ז סי' מ"ח ס"ק י"ח הביא בשם אחיו מהר"י בתשובה שאסר בזה אפילו התערובת ע"ש ומטעם כיון שא"א לבדוק אם הי' נקוב לחוץ והשיג שם על מהר"ם מינץ בתשו' שדעתו נוטה להקל בזה מטעם נשחטה הותרה והנה השבו"י חלק ב' סי' ס"ד כ' להקל בזה וכ' שם בשני חצאי לבנה וז"ל ומה"ט הוריתי ג"כ למעשה בנמצא מחט בקורקבן בשעת אכילה שאוסר הט"ז בסי' מ"ח שלא כדעת מהר"ם מינץ והוריתי בהפ"מ או לכבוד שבת כמ"ש הרמ"א דכל כה"ג יש להקל דתלינן טפי שבא מבפנים דרך הושט וכיון שלא ראה בשעת מליחה ריעותא מבחוץ ולא בשעת הדחה מסתמא לא ניקב מבחוץ וגם בנהק"כ השיג על הט"ז עכ"ל, והנה מה שהתיר מטעם כיון שלא ראה בשעת מליחה והדחה ריעותא מבחוץ קשה להקל מטעם זה דהוה מילתא דלא רמיא עלי' דאינשי לא מסיק אדעתי' וכל הפוסקים מלאים מזה, ועין נוב"י מ"ת חיו"ד סי' ט"ז מבואר כעין זה ממש דאם השליכו הכרם ולא בדקו אחר מחט ואשה שרחצה הכרס אמרה שלא הי' מחט יש להטריף דהוה מילתא דלא רמיא עליו ע"ש וכעין זה איתא נמי בל"ש בטריפות עצמות בסי"א ס' ואו ע"ש אות ט"ו גם מ"ש שהנקה"כ חילק עליו הנה הנקה"כ אינו חולק אט"ז רק בזה דס"ל שם בס"ק י"ב דאם לא בדק אחר ק"ד ג"כ טריפה אפילו בהפ"מ בזה חולק הנקה"כ אבל אם לא בדקו אם הי' נקוב לחוץ גם הש"ך מודה דטריפה ע"ש ס"ק כ"ה שצדד לומר כן ואף שסיים אח"כ מיהו דעת מהרש"ל להכשיר אף בכה"ג וכן דעת הרא"ש היינו דוקא היכי דלפי אומד הדעת לא הי' נקוב לחוץ ע"ש בפמ"ג וכמבואר בש"ך שם ס"ק ל"ב וע"ש ש"ד אבל בנ"ד דליכא אומד הדעת כ"ע מודה דאין להקל ובפרט כי אנן קיל"ן להחמיר אף היכי שידוע באומד הדעת שלא נקוב לחוץ עי' ש"ד ס"ק כ"ה מכ"ש בזה דיש להחמיר, אך אפשר לומר דכ"ז אם נמצא ק"ד או חלודה במחט וניכר שנעשה מחיים, אבל אי ליכא ק"ד ולא חלודה הי' אפשר להקל לפמ"ש הדג"מ בהג"ה ראשונה להשוות דברי הפוסקים דהיכי דליכא ק"ד בפנים אז אמרינן נשחטה הותרה

משא"כ כשיש ק"ד מבפנים דיצאה מחזקתה מחיים וא"כ ה"ה בנ"ד נמי לכאורה י"ל דהיכי דליכא ק"ד וחלודה דיש לסמוך אמהר"ם מינץ להתיר מטעם נשחטה הותרה אף בלא בדק אם ניקב לחוץ ועיין בהגהת מהב"פ צידד ג"כ לומר כן אבל מדברי הדג"מ עצמו משמע דאינו מיקל אלא אם לא בדק מבחוץ אחר ק"ד וזה ודאי הי' שלא היה נקוב משני הצדדין אבל אם לא בדק אם הי' נקיב משני הצדדין משמע שם לחומרא ע"ש וגם הגהת מהב"פ מפקפק להקל בזה ע"ש גם הפמ"ג בש"ד סי מ"א ס"ק י"ד מפרש מעשה שהביא הט"ז בשם אחיו בלא נמצא ק"ד וחלודה ע"ש גם אין להקל בזה מס"ס ספק שמא לאח"ש נתחב ואת"ל קודם שחיטה שמא לא ניקב קודם שחיטה מעבר לעבר, דהס"ס אינו מתהפך דאת"ל שמא ניקב מעל"ע שוב א"א לומר שמא לאח"ש דלא"ש לא שייך לחלק בין מעל"ע או לאו כמ"ש הש"ך בסי' נ"ה סק"ה, גם מדברי הצ"צ סי' ק"ז גבי מחט שנמצא בחתיכת כבד דלא היה שם לא ק"ד ולא חלודה ואפ"ה לא התיר שם מטעם נשחטה הותרה אלא משום דהוה המחט מאותן שהנשים הולכין בהן בצעיפיהן ודמי לבא זאב ונטל בני מעיי' ואפ"ה בסיף לא רצה להקל מטעם זה נמי כיון דלא חזינן נפילה ל"ד לבא זאב, ולא התיר אלא מטעם דאין מחזיקין איסור ממקום למקום ע"ש אלמא אף היכי דליכא ק"ד ולא חלודה אפ"ה אין מתירין מטעם נשחטה הותרה שלא כדעת מהר"מ מינץ, גם א"ל דע"כ מחמירין בלא בדק אם ניקב מעל"ע אלא בנתחב המחט בדופן אבל כאן י"ל שלא היה המחט תחוב כלל וע"י הנשיכה נתחבה ועברה מעל"ע ז"א דאם לא היתה נתחבה בודאי היתה נפלה בשעת מליחה והדחה דומה למ"ש המג"א בסי' תס"ז בחטה שנמצאת על התרנגולת בחוץ, וגם כיון שקולפין העור הפנימי של הקורקיבן וזורקין אותו בודאי גם המחט היתה נפלה וע"כ צ"ל שלא היה נראה כלום מהמחט בפנים ואין כאן ספק אלא שמא לא היתה תחובה מעל"ע בזה ל"א נשחטה הותרה כנ"ל ואין כאן קולא רק לדעת הרש"ל שהביא הש"ך ס"ק ל"ח שכ' אף לדעת הרשב"א דוקא בהמסס ובה"כ טריפה אם לא בדק משא"כ קורקבן שעורו עב ע"ש אבל כבר השיגו הש"ך והט"ז ע"כ אין להקל אף בלא ק"ד וחלודה כ"ש אי איכא ק"ד וחלודה כנ"ל ועי' נוב"י ס"ק חלק יו"ד סי' ל"ג משמע נמי דטריפה יע"ש:

כ

שאלה באחד ששחט שור ואח"כ בא איש אחד ואמר שהשור היה צולע על רגל אחד והראה את הרגל שע"ז היה צילע ולקחו הקצבים בעצמם וחתכו את הניבים שמבחוץ וראו את הגיד הדק שנעכל והביאו לפני לשאול את פי וראיתי שהגיד הדק היה נעכל וגם הבוכנא הי' נפוח מעט ונשתנה מראיתו אך הניבין שמבחוץ לא היה אפשר עוד

לבדוק גם א"א עוד לידע אם הבוכנא היה מזיז מהאסותא ורק שהקצבים אמרו שהניבין והם היתרות היו שלימים והבוכנא היה תוך האסותא כבשאר בהמות ובעל השור אומר שהשור לא היה צולע על שום רגל:

תשובה. נ"ל שהשור אסיר מטעמים שיתבאר דלו יהא כדברי הקצבים שהיתרות היו שלמים מ"מ אנן קיל"ן דאף אם נעכל הגיד הדק נמי טריפה כדעת רש"י כמ"ש הפמ"ג בש"ד ס"ק ח' ע"ש בסי' נ"ה וכ"פ הל"ש ואף דלכאורה לפי דברי הקצבים שאומרים שהבוכנא היה באסיתא כשאר בהמות א"כ עיכול ניבי' בלא נשמט קיל"ן דכשר מ"מ כיון דאנן קיל"ן דאף אם לא יצא הבוכנא מהאסיתא ורק שניזוז ממקומו טריפה כמבואר בל"ש בכמה מקומות והקצבים בודאי אינם יודעים לבדוק אחר זה א"כ הוה מילתא דלא רמיא עלי' דאינשי ולא מהמנא להעיד ע"ז כמבואר בסי' א' גבי שוחט שא"י הל"ש וא"ל דאכתי הוה ס"ס להתיר שמא לא היה' ניזוז ממקומו ועיכול בלא נשמט כשר ואת"ל שהיה ניזוז ממקומו דלמא אין הלכה כרש"י בפרט שלא הובא דעתו בש"ע אבל ז"א דלהיפך נמי איכא ס"ס להחמיר דלמא הי' נשמט ואיעכל נמי היתרות ואף דהקצבים אומרים שהיו שלמים פשיטא שאין לסמוך עליהם דאין בקיאין באיעכל ניבי', וגם שלא היו יודעין אם הניבין צריכה בדיקה אם נתעכלו ואת"ל דלא הוה נשמט דלמא הל' כפ"ח דאיעכל בלא נשמט נמי טריפה ועוד כיון שהבוכנא היה נפוח ונשתנה מראיתו וגם היה צולע בחייו מראין הדברים שהיה נשמט ג"כ ומש"ה יש לאסור וא"ל דבשור אינו מזיק מה שהגיד הדק נעכל כמבואר בבל"י דבשורים שעושין בהם מלאכה דרך הוא להיות הגיד הדק נתעכל ע"ש, ז"א דהא מבואר שם דאם הי' צילע על הרגל מחיים טריפה אף בשור, ועי' בטו"ט מ"ת סי' ר"ו כ' דאם הי' השור צולע על הרגל אף אנחנו א"א בקיאין אם נשמט או לאו וא"כ אף אם הי' השור לפנינו לבדוק א"א בקיאין ומכ"ש כאן שא"א עוד לבדוק בודאי יש לאסור, ובפרט שיש כאן ג' ריעותות א' שהשור הי' צילע, ב' שהבוכנא הי' נפוח ונשתנה מראיתי, ג' שהיה הגיד הדק נעכל, ועתה אבאר אם נאמן הע"א שאומר שהשור הי' צילע מאחר שבעל השור מכחישו, ונ"ל אף שמבואר בסי' קכ"ז דאין ע"א נאמן היכי שבע"ד מכחישו מ"מ כאן בנ"ד בודאי הוא נאמן להצריך בדיקה כהא דאמרי' בקידושין בפלוגתא דר"י ור"ע דכהן בע"מ פסולו ביחיד משום דמצי אמר לי' שלוף ואחוי לך ה"נ כיון דאפשר היה לבודקו בודאי נאמן לחייבו לבדוק ואף דהקצבים קילקלו אח"כ וא"א עוד לבדוק מ"מ בשעת אמירה היה נאמן שוב א"א להכחיש אמירתו, ועוד כיון דאיכא הב' ריעותית שהעצם נפוח ונשתנה מראיתו וגם הגיד הדק נתעכל מראין

הדברים שאמירתו אמת וא"כ מכל הני טעמיא נראה לי שיש לאסור השור וכן הוריתי הלכה למעשה:

כא

שאלה עוף שנשכה עיף אחר או עכבר על ראשה ונמצא אח"כ העצם שלם אך ששהה יותר מג' מעל"ע אי חיישינן שמא הבריא ונתרפאה או לאו:

תשובה בח"ס חלק יו"ד סי' נ"ט כ' דדין זה נפל ברברבתא דלדעת הרשב"א שהביא הטור סי' נ"ז גבי דרוסה דלאחר ג"י ל"מ בדיקה דחיישינן שמא הבריא נתרפא ה"נ חיישינן שמא הבריא ונתרפאה עד שאינו ניכר, ולבבי לא כן ידמה דלא חיישינן כאן שמא נתרפא דהא הטעם דל"מ כאן אם חזר ונתרפא הוא מטעם דאין הטריפות מצד עצמו כמ"ש הפמ"ג בסי' ל' בשם הריק"ש פ"י ואינו דומה לנשבר העצם במקום שעושה הם טריפה וחזר ונקשר שא"ש דכשר דהתם הטריפות מצד עצמו דאם העצם יצא לחוץ פ"א טריפה בזה אמרינן דאם יצא לחוץ שוב א"א להתרפאות שא"ש משא"כ כאן בהטריפות מצד קרום של מוח לא אמרינן דאם ניקב הקרוב לא הוה חזר ונקשר כיון דאין הטריפו' מצד עצמו ודמי לנשבר העצם במקום צ"ה דקיל"ן דל"מ חזר ונקשר כמו שנתבאר בסי' ג' והרשב"א עצמו הובא בטור סי' ג' גם י"ל דאף בנשבר במקום צ"ה מהני חזר ונקשר אלמא אף דאין הטריפות מצד עצמו אמרינן דאי הוה נפסקו לא הוה חזר ונקשר ה"ה הכא אמרינן דאם איתא דניקב הקרום לא הוה חזר ונקשר אך בזה יש לעיין דהא בזה לא קיל"ן כרשב"א כמבואר בסי' ג' בנשבר במקום צ"ה דלא מהני חזר ונקשר אבל לשמא הבריא י"ל דיש לחוש לדברי הרשב"א וכעין מ"ש הט"ז בסי' נ"ד גבי יתיר חוליא אבל בלא"ה נראה דאף לדעת הרשב"א אין חוששין שמא הבריא ונתרפא, דלכאורה יש להבין דעת הרשב"א דס"ל גבי דרוסה דחוששין שמא הבריא ונתרפא, הא הרשב"א בחי' לחולין הוכיח כפי' הב' של רש"י דהבריא פי' שמא ניקב מהא דמחט שנמצא בריאה דמהני בדיקה ול"ח לנתרפא, ופי' דלעולא אין צריך בדיקה ולדידן דחוששין לספק דרוסה צריך בדיקה וא"כ איך חושש בדרוסה לשמא הבריא ונתרפא הא בגמרא מדמי לה אהדדי וכמו שהקשה לעולא מ"ש מספק דרוסה אע"כ צ"ל דע"כ לא קאמר הרשב"א התם גבי דרוסה דחוששין שמא הבריא ונתרפא אלא גבי ודאי דרוסה דצריך בדיקה אם האדים מבפנים דאז אמרינן דאם לא האדים מבחוץ נמי אע"פ שאינו ניכר האדמומית בפנים כיון שודאי נדרסה והי' צריך להיות ניכר אדמימות עכ"פ מבחוץ וכיון שאינו ניכר ע"כ הבריא ונתרפא עד שאינו ניכר וחוששין שמא הבריא ונתרפא בפנים נמי וכמ"ש ב"י שם, וע"ש בב"י מקודם דבודאי דרוסה אף קודם ג"י אם לא האדים נמי ל"מ בדיקה

בפנים כיון דודאי נדרסה ובודאי האדים ואינו ניכר חוששין נמי שמא האדים מבפנים ואינו ניכר, ובאמת בד"מ הקשה כן ל"ל אחר ג"י אפי' קודם ג"י אם לא האדים מבחוץ ל"מ בדיקה, אבל בספק דרוסה כ' שם הד"מ דאף לרשב"א ל"ח לנתרפא, דשוב אין ראי' ממה דלא האדים מבחוץ דדלמא לא נדרסה ומש"ה לא האדים וגם דאיכא ס"ס שמא לא נדרסה ושמא לא ירד הארס בפנים וא"כ ל"מ בעוף היבשה דטעם הטריפות שמא ניקב הקרום בודאי ל"ח לשמא נתרפא דאיכא ס"ס שמא לא נתרפא ולא ניקב כלל העצם ואת"ל דניקב העצם דלמא לא ניקב הקרום, ואף דאינו מתהפך מ"מ מתחילה צריך אתה לדון אם ניקב העצם ולהתחיל בספק אם ניקב העצם, וכן אם יש ספק אם היה כשיעור ערך סלע בבהמה נמי איכא ס"ם, אלא אף בעוף המים דליכא רק ספק א' מ"מ ל"ח כאן לשמא נתרפא לרשב"א כמו דל"ח לדעתו בושט ושאר איברים ואף לפי' הא' של רש"י והרמב"ם דגבי ושט חיישינן לשמא הבריא ונתרפא מ"מ כאן ל"ח לשמא הבריא ונתרפא כמו גבי ריאה ושאר איברים, והחלוק שבין ושט ושאר איברים מבואר בפוסקים עי' ת"ש וכו"פ ושאר אחרונים מ"ש בזה, כן ה"נ, ע"כ אם אינו ניכר שום ריעותא בעצם פשיטא דאין חוששין שמא הבריא ונתרפא אלא אפי' אם ניכר מבחוץ שנתרפא ומהפך העצם ואינו ניכר שום ריעותא ושום רושם וניכר שלא ניקב מעבר לעבר יש להכשיר כנ"ל:

כב

שאלה בכוליא שנמצא מים זכים ומלוחים ולא הגיע ללובן מהו הדין, והנה הח"ס סי' מ"ז מיקל בזה וכ' שם הטעם דאע"ג דגבי תרי בועי דסמיכו בעינן מ"ז ומתוקים ולא מלוחים כמבואר ברמ"א סי' ל"ז סי' ג' והוא מדברי מהרי"ו מ"מ שם לא נזכר בגמרא לשון מ"ז אלא בלשון בועה ולשון בועה היא הנאמרה במצרים פורח אבעבועות והתם מכה וחולי הוי ומסתברא דמ"ז אינינו חולי ובזה ס"ל למהרי"ו דאם הם מלוחין הוי בכלל בועה שהוא חולי אבל כאן בכוליא נאמר בגמרא בלשון מ"ז ובזה הוה ס"ד דגמרא דכל שאינו מוגלא הוה בכלל אפי' עכורין וסרוחין והוצרך לפרש לא אמרן אלא דילי ולא סריחי אבל עכירי וסריחי לא וא"כ אינו ממעט אלא עכירי וסריחי אבל לא מלוחין ובכלל מ"ז הם וכן ראיתי בד"ק אית ד' דמיקל בכוליא במ"ז מליחין אך הטו"ט מ"ת סי' קמ"ו מחמיר אם הגיע ללובן:

כג

נשאלתי משו"ב מזעבי'. ששחט בהמה ואח"כ ראה ניקב העור והבשר עד החלל נקב מפולש, וגם הכרס נסרכה שם והטבח לא המתין על השו"ב עד שיבדוק מקום הסרכה ונתק בעצמו והי' בכרס במקום הסרכה נקב מפולש ואומר הטבח שהוא קרע אבל

מקודם לא הי' נקב, והאריך השו"ב אם קרן השור דינו כקנה רחב דמהני בדיקה באיברים הפנימים. וז"ל התשובה שהשבתי לו:

תשובה. תמוה לי שאני רואה במכתבו שחקר בדין קנה רחב שקרן השור דינו כקנה רחב דתלינין שנעשה ע"י נגיחות קרן השור מדוע לא בדק בכרם החיצונה אם הי' כשיעור שליש טפח, והיינו שאם ימתח יעמוד על טפח ואז טריפה בלא חשש איברים הפנימים ואף אם בדק וראה שלא הי' כשיעור הנ"ל מ"מ הל"ל להזכיר במכתבו, ולא להשמיט העיקר. ועתה אבא לבאר שאלתו, אף באופן אם לא הי' כשיעור הנ"ל בכרס החיצונה מ"מ נ"ל דטריפה. חדא כיון דנקב מפולש הוא מבחוץ לפנים מאן לימא לן דנעשה ע"י נגיחות הקרן, דלמא נעשה ע"י קוץ דק עי' ת"ש סי' מ"ט וסי' נ"א דכ' דהיכי דהעור לפנינו. ורוחין שנקבה נקב מפולש תולין יותר בקוץ והרמ"א בסי' נ"א בשם אוהל מועד דמכשיר בספק מיירי באין העור לפנינו. ועי' פמ"ג סי' מ"ט וסי' נ"א שהביא הת"ש להלכה ועוד נראה דאף אם הי' ידוע שנעשה ע"י נגיחות קרן השור, ונימא שקרן השור דינו כקנה רחב ועי' טו"ט מ"ת סי' יו"ד שכ' שדינו כקנה רחב מ"מ נראה דטריפה אף אם לא הי' כשיעור בכרם החיצונה. חדא כיון שנשתהה יותר מג' ימים דאין סרכה פחותה מג"י א"כ אף בקנה רחב חיישינן שמא הבריא כמ"ש הת"ש סי' נ"א סק ב והפמ"ג שם מביאו ג"כ להלכה. ועוד כיון שהי' סרכה ג"כ ולא בדקו הכרס במקום הסרכה פשיטא דטריפה. וקודם נברר בדין סרכה בשאר אברים, הת"ש בסי' ל"ט כ' דסרכה בשאר איברים לשיטת רש"י דס"ל דאין סרכה בלא נקב יש להטריף. אם לא ניתקת ע"י מו"מ, והפמ"ג במ"ז סי' מ"ב סק"א וסי' מ"ו בש"ד ס"ק ט"ו מכשיר בשאר איברים ורק לכתחילה צריך בדיקה אם לא שלט הריעותא מעבר לעבר ואם נאבד בלא בדיקה כשר, והל"ש בס"ס ל"ט אות י"ט מכשיר ג"כ ע"י בדיקה, ומ"מ בנאבד בלא בדיקה ס"ל כת"ש דטריפה, וא"כ בנד"ד הא אי לא הי' ניקב העור והבשר יש לסמוך אפמ"ג בהפ"מ ולהכשיר כי גם הר"א מכשיר בהפ"מ אף בנאבד בלא בדיקה, מ"מ כיון דבנ"ד הי' ניקב העור והבשר וניכר שנעשה ע"י קוץ אי ע"י נגיחות השור בודאי אין להקל בלא בדיקה ודמי ממש להא דטרפש שנסרך לבה"כ שכ' הרמ"א לבדוק בכרס שבודאי יש שם מחט שניקבה ועי"ז באה הסרכה והתם הבדיקה מעכב ואף אם בדק אחר מחט ולא נמצא ורק שלא בדק אם שלטה הריעותא מעל"ע מחמיר הפמ"ג עי' סי' מ"ז סק"א וכ"ש כאן דניקב העור והבשר מבחוץ שבודאי באה ע"י קוץ או נגיחות קרן שבודאי מעכב הבדיקה אף בדיעבד, וכאן לא בדקו לראות אם לא שלט הריעותא מעל"ע דאף דהקצב אומר שלא הי' נקב מ"מ לא בדק אחר ריעותא מעל"ע ואף לדעת הנוב"י מ"ת סי' ט"ז דמשמע שם מדבריו גבי

טרפש שנסרך לבה"כ דאם ידוע שלא הי' מחט ורק שלא בדק אם שלט המכה מעל"ע יש להקל ע"ש מ"מ בנ"ד גם הוא מודה דמעכב הבדיקה דהתם גבי גבי טרפש לאו ודאי דבא ע"י מחט, וכמ"ש בת"ח דהוה שמא, משא"כ כאן דודאי נעש' ע"י קוץ או ע"י קרן בודאי מעכב הבדיקה. וא"ל אדרבא דתלינין הסרכה במכה שבדופן כמ"ש הצ"צ ס"י גבי נסרכה המרה בין הצלעות, דאדרבה שם מבואר דוקא אם העור שלם מבחוץ אבל בניקב העור והבשר מבחוץ אדרבה משמע התם דטריפה. וכ"כ הפמ"ג מ"ז סי' מ"ב סק"א דהוה ס"ס לאיסורא שמא סרכה בשאר איברים אסור ושמא נעשה ע"י קוץ, וזה אפילו אחר הבדיקה כמו המעשה דצ"צ דמבואר שם דבדקו המרה בנפיחה והיתה שלימה וכ"ש כאן דלא בדקו הכרס אם לא שלט המכה מעל"ע ופשיטא דטריפה בנ"ד ויותר נראה דאף אם לא הי' שום סרכה ורק ניקב העור והבשר מעל"ע אם לא נודע ממה נעשה טריפה דתלינין דנעשה ע"י קוץ כמ"ש לעיל בשם הת"ש והפמ"ג דקוצים שכיחים יותר כמבואר בת"ש סי' נ"א, ובאם ידוע שנעשה ע"י נגיחות הקרן דדינו כקנה רחב אז צריך בדיקת כל האיברים ודוקא אם שחטו מיד, אבל אחר ג"י חיישינן שמא הבריא כמ"ש הפמ"ג כנ"ל, ועי' פ"ת שמביא שם בשם שב"י להקל בהפ"מ בקנה רחב דל"ח שמא הבריא וצ"ע להקל בזה כנ"ל:

כד

נשאלתי בגף של תרנגולות שנמצא שמוט וא"י אי קודם שחיטה או אח"ש ולא הי' צרירות דם ולא שום ריעותא בצלעות, והשו"ב אמר שיודע שנשמט גף של עוף אחד לאח"ש ורק שא"י איזה וכל אותו יום לא בא לפני שאלה של נשמט גף רק אותו העוף, וליכא מורה הוראה אחר בעיר מה דינו של העוף:

תשובה בתחילה נברר הדין בנשמט ואינו יודע אי קודם שחיטה או לאח"ש ואין בו צרירות ולא שום ריעותא מהו הדין. הנה דעת הש"ך להתיר בהפ"מ עי' סק"ח, אך זה דוקא אי ליכא דבר למתני' שנעשה מחיים אבל בתרנגולת שדרך השו"ב להחזיקו בכנפיו בשעת שחיטה יש לתלות שנעשה מחיים כמבואר בתשובות הב"ח לענין האוזות שמעקמין אגפים וכ"כ הב"ח בסי' י"ג תרנגולין שדרך השו"ב לעקם גפם בשעת שחיטה לאוזם, ומצוי שבשעת התחלת השחיטה כשהוא מפרכס נשבר אגפיו, תלינין שמחיים נעשה עכ"ל. וא"כ לענין נשמט ג"כ ודאי תלינין יותר שמחיים נעשה ואדרבה שמוטה שכיח יותר ע"י עיקום אגפים כידוע להשו"ב, ואף דהפ"ח חולק ב"ח וכ' וז"ל ואינו מחוור כלל דאכתי איכא ס"ס שמא לאחר גמר שחיטה הוא שנשבר וגם או"ה מתיר בדין זה והובאו דבריו בבה"ט, אך הל"ש הביא דברי הב"ח להלכה עי' סי' ג' בטריפות עצמות

ועי"ל דאף הפ"ח אינו משיג אב"ח רק בנשבר, מדהביא דברי או"ה שהביא הט"ז סק"ט ושם מבואר דוקא בנשבר יש להקל, ומטעם שכ' שם כיון שאוחז באגפי' משעת שחיטה א"א לנקוב הריאה וזה ל"ש רק בנשבר ולא בנשמט, עי' פמ"ג מ"ז ס"ק ט' ואף דלטעם **הא**' של הפ"ח דכ' דאכתי יש ס"ס אין לחלק בין נשבר לנשמט מ"מ י"ל דאין אותו הטעם לבד מספיק להתיר כי י"ל דדעת הב"ח דיותר יש לתלות בפרכס שבתחילת השחיטה, דאז העוף עדיין בכחי וגבורתו, ואז הפרכס גדול ותלינין שאז נשבר או נשמט משא"כ לאחר שנשחט הכשר שחיטה אין בו כ"כ חיות ולא תלינין וליכא ס"ס ועיקר סמיכת הפ"ח על או"ה שהביא וזה ל"ש אלא בנשבר ולא בנשמט, ע"כ נראה בעוף שמעקמין אנפי' אף במקום הפ"מ טריפה בנשמט בספק אימתי נשמט, כנ"ל להלכה וכן מורין כל מורי הוראות:

ובאמת היה לי ויכוח עם הרב החריף מ' פייבל הלוי נ"י בעל המחבר מקדש מעט על ספר דעת קדושים שכ' שם להתיר, ובמ"ש נדחו כל דבריו בשם ואף היכי דיש לתלות בלאח"ש ג"כ מ"מ הל"ש סי' ג' סוף הסימן וכן בסי' ט' סי' ב' וג' כ' שם דהיכי דאיכא למתלי' במחיים אף דאיכא למתלי' בלאח"ש מ"מ טריפה ע"ש, אולם מ"ש שם הלב"ש דאף בנשבר הדין כן יש לעיין בי' חדא דבנשבר מבואר להדיא בב"ח שם דהי כי דאיכא למתלי נמי בלאח"ש כשר ועוד דהא כ' הל"ש עצמו אח"ז באות ד' דהיכי דידעינן בודאי שהי' שלם סמוך לשחיטה ואח"כ נמצא שבור וא"י אי קודם שחיטה אי לאחר שחיטה ואין במקום השבירה רושם כשר משום דודאי לאח"ש נעשה, ומבואר שם דהיינו טעמא, משום דהא דמטריפינן אף אי לא נמצא שום רושם משום דחיישינן שמא הבריא ונתרפא, וכאן דידעינן שהיה שלם סמוך לשחיטה ואח"כ נמצא שבור וא"י אי קודם שחיטה או לאח"ש ע"כ סמיך לשחיטה נעשה ואי הי' קודם שחיטה הי' נמצא רושם ע"ש בל"ש, וא"כ ה"ה דהיכי דאיכא למתלי' שנעשה אח"ש אז לא חיישינן שנעשה זמן רב מקודם, אלא דתלינן דע"י מה שמעקמין אגפים נעשה וזה הוא סמוך לשחיטה, ואם לא נמצא רושם יש להתיר כסברת הכו"פ דאי נעשה קודם שחיטה הי' נמצא רושם כיון דל"ש החשש שמא הבריא ונתרפא וא"כ בנשבר יש להכשיר אבל בנשמט ל"ש זה דאף אם נשמט סמוך לשחיטה אפשר להיות בלא רושם בזה דברי הל"ש נכונים דהיכי דאיכא למתלי' בקודם שחיטה אף אי איכא נמי בלאח"ש טריפה עי' שם ל"ש אות ד' ותבין וא"כ בתרנגולת שמעקמין אגפים ק"ש ושכיח שנשמט אגפי' עי"ז בודאי אי נמצא שמוט וא"י אי קודם שחיטה או לאח"ש טריפה אף היכי דאיכא למתלי' בלאח"ש אך בנ"ד שאומר השו"ב שיודע שנשמט גף אחד לאח"ש ל"מ בנ"ד שלא בא לפני רק עוף א' שנשמט הגף

וליכא מורה הוראה בעיר בודאי תלינן שהיא הוא העוף שנשמט הגף לאח"ש אלא אף אם באו לפני עוד עופות שנשמט גפן י"ל דתלינן כ"א דזה הוא נשמט לאח"ש, ומנא אמינא לה מהא דכתובות דף כ"ז ע"ב דאיתא עיר שכבשוה מכרכום כל כהנות שבתוכה פסולות ובגמרא שם אמר רב איסי בר אבין אם יש שם מחבואה אחת מצלת ע"כ הכהנות כולן, בעי ר"י אינה מחזקת אלא אחת מהן מהו ופסקו הפוסקים לקולא דאף דאינה מחזקת רק אחת מ"מ כל הכהנות כשירות לכהונה ומטעם דאיכא בכל אחת ס"ס שמא נחבאת ושמא לא נטמאה, ע"ש ברא"ש ובאע"ז סי' ז' וביו"ד סי' קי"ד לענין כבשים שיש חשש שמא מערבין בתוכו יי"נ דאם יש עכו"ם א' שבודאי אינו נותן י"נ בהכבשים אע"פ ששאר העכו"ם דרכן לערב י"נ מותר ליקח מכלן ע"ש, וע"ש בט"ז יש"ך והיא ג"כ מטעם ס"ס דלמא זה הוא העכו"ם שאינו מערב ואת"ל דלא זהו העכו"ם אכתי איכא ספק דלמא לא עירב יין. והא דכ' הרמ"א התם דדוקא באיסור דרבנן מקילינן ובעיר כבשוהו כרכום דאיכא חשש איסור דאורייתא ואפ"ה מקילינן היינו דגבי עיר שכבשוהו כרכום איכא נמי אמירה דידה דבעינן שתאמר טהורה אני דוקא כמבואר באע"ז סי' ז' והוא דעת הרמב"ם והרמ"א שתיק לי' התם משמע דס"ל כן ומש"ה כאן ביו"ד דל"ש אמירה מש"ה ס"ל דוקא באיסור דרבנן מקילינן ואף דס"ס מהני אפי' באיסור דאורייתא כאן לא הוה ס"ס גמור דאינו מתהפך דאת"ל דנבעלה שוב ליכא ספק וכן בכבשים את"ל דעירב שוב ליכא ספק, ועי' פרישה באע"ז סי' ז' מש"ה בעינן בכרכום דאיכא חשש א"ד דוקא אמירה דידה ובכבשים דליכא אמירה בעינן דוקא איסור דרבנן, וא"כ בנ"ד נמי דליכא חשש א"ד דאע"ג דאיכא למתלי' שנעשה מחיים ע"י עיקום הגף מ"מ אדרבא דעת הפ"ח להתיר בזה מטעם ס"ס כנ"ל גם יש כמה פוסקים דס"ל כהג"א דנשמט הגף היינו אותן העצמות הקטנים והפ"ח פוסק כן וא"כ אי איכא חד נשמט שנעשה בודאי לאח"ש יש להתיר כלן אפילו אי היו בא לפני כמה נשמטין בספק אימתי נעשה ואפי בבאו כלן בב"א לשאול כמו גבי כרכום כיון דאין כאן ודאי איסור וע"ש בגמרא ובתוס' וכ"ש כמו בנ"ד שלא בא לפני רק נשמט א' וליכא מורה הוראה אחר פשיטא דמותר בלי שום פקפוק:

כה

מעשה בבהמה שהי' נשבר היד סמוך לגוף והבהמה היתה ביד עכו"ם וישראל רצה לקנותה ובא לשאול למורה אם מותר לקנותה ואסר עליו לקנותה מחמת שאינו כשר רק בהפ"מ והוה כמבטל איסור לכתחילה. ולי בהוראה זו, כיון דע"י בדיקת הניבין מותר אפי' שלא בהפ"מ כמבואר בל"ש שי' ז' אות ד' ע"ש א"כ שוב מותר ליקח הבהמה מעכו"ם דלמא ימצא הניבין שלימין דכשר אף בלא הפ"מ, וכיון שמותר ליקח אותה אף

אם ימצא אח"כ שנתעכלו מותר כדין בהמת ישראל. ועוד נראה דאף בהמה הצולעת על רגל האחרון ואיכא ספק דלמא הבוקא שף מדוכתי' מותר ליקח לכתחילה מהעכו"ם אף אן אפילו ע"י בדיקת הניבים אינו כשר רק בהפ"מ אם ימצא שנשמט הבוקא מ"מ מותר לקנותה דלמא ימצא שלא נשמט הבוקא ואז כשר אפילו שלא בהפ"מ ואם ימצא אח"כ שנשמט ויצטרך אח"כ הפ"מ לענין בדיקת הניבין מותר כדין בהמת ישראל. ועוד נראה דאף אם הי' ניכר מחיים שנשמט הבוקא מ"מ מותר לכתחילה לקנותה לצורך עכו"ם, ואף דאסור לעשות סחורה אפילו בספק טריפה כמבואר כלל פ"ח מהל' מ"א מ"מ זה דוקא בספק שא"א. בבדיקה, אבל כאן שאפשר בבדיקת הניבין אף דלישראל אינו מותר רק בהפ"מ מ"מ לענין מכירה לעכו"ם בודאי אי הניבין שלימין אף שלא בהפ"מ מותר וא"כ מותר ליקח אותה לשוחטה לצורך עכו"ם ע"י בדיקת ניבין וכיון דמותר לקנותה עבור העכו"ם אם בדק אח"כ ונמצא הניבין שלימין ותיכא הפ"מ בודאי מותר חף לישראל דהא הוה בהמת ישראל כנ"ל:

כו

שאלה באחד שהי' לו ארבעים כבשים שהיו רועים ביום באפר ע"פ השדה ובלילה היו לנים בדיר מחזקת ט"ו אמות על ט"ו אמות ומהדיר הזו הי' פתח לדיר אחרת עם דלת נעולה בלילה והדיר הב' היתה פתוחה לרחבה גדולה מחזקת לערך שני מאות אמות על שני מאות אמות ובלא דלת כלל וברחבה הי' מחיצות מענפי אילנות שיש בהן עוקצין וגם נמוכה שהי' הכבשים יכולין לקפוץ לחוץ מעל גבי הגדר, ואצל אותו הדיר של הכבשים הי' דיר אחרת שהי' שם בהמות והגוי השומר יושב בבית סמוך להדיר של הכבשים ובלילה שמע רעש בין הבהמית והלך לחוץ ושוב לא שמע כלום וגם לא השגיח אז לראות מה הי' הרעש מחמת חשכת הלילה וחזר לביתו וכאור הבוקר הלך להדיר של הכבשים ומצא כבש אחד נאכל מקצתו ומקצתו הי' מונח בהדיר והדלת של הדיר נשברה, ומצא כערך עשרה כבשים בהדיר ושאר הכבשים נתפזרו על פני הרחבה ומתוך הפסיעות שע"ג קרקע ניכר שהי' דוב ששבר הדלת ונכנס להדיר ואכל חצי הכבש, ואסף כל הכבשים להדיר וראה שכבש אחד חסר לגמרי ושני כבשים הי' דם על צמרן שעל הצואר, והלך השומר וסיפר כ"ז לבעל הכבשים וכאשר בא בעל הכבשים לשם הכיר ג"כ בפסיעות שהן פסיעות דוב ובדק הכבשים שהיה דם על צמרן וראה כמו גרר יבש על העור וגרר אותן יזה הי' אחר ג"י של כניסת הדוב כפי אמירת השומר והגוי מהימן הוא לבעל הכבשים, מהו הדין של שאר הכבשים:

תשובה. לכאורה אין להתיר ולומר כיון ששיבר הדוב הדלת בשעה שנכנס א"כ שוב הוה מקום רחב דיכול כן לצאת דרך הפתח לדיר הב' ומהדיר הב' לרחב ה ומהרחבה לחוץ, דהמחיצות הי' נמוכות כנ"ל, מ"מ בנ"ד אינו מועיל כיון שקודם ביאת הדוב להדיר היתה הדלת נעילה ורק בשעת כניסת הדוב נעשה מקים רחב וא"כ בשעה שנכנס הדוב ושיבר הדלת לא הי' יכולין לברוח מחמת ביעותתא דדוב שהיה הולך בפתח לפנים, והי' יכול לדרום כמה מהם אז, ודוקא אם יכולין לברוח קודם כניסת הדורס אז הוה כמו ספק על משא"כ בנ"ד ל"מ מה שנעשה אח"כ מקום רחב, ועוד כיון שהגוי השומר אומר שמצא ערך עשרה כבשים בהדיר א"כ חזינן דלא ברחו לחוץ, וחיישינן שדרס מהן ונתערבו אח"כ באחרים אך לאחר העיון נראה דאף כאן נקרא מקום רחב דהנה המ"ב ס"ל דגבי דרוסה הוה שיעור מקים רחב כמו גבי שבת כל היכי דלא מטו לי' בחר שחיי', וכ' הטעם דגם הדורס יש עליו מורא ופחד מהבהמות ולכן כל שיכול לתופסן בקלות הוא תופס ודורס אבל כל שקשה עלי' לתופסה אינו מטריח כ"כ מפני הפחד ומורא שעלי' אך הב"ח והט"ז והש"ך ושאר אחרונים חולקין עלי' וס"ל דכל היכי דיכול להשיגם אף ע"י טרחה חיישינן שמא רדף אחריהן ודרס, וא"כ כאן בנ"ד כ"ז שהי' הדורס סמוך לפתח לא הי' יכול לדרוס ולהשיגם בחד שחי' היינו בקלית שהי' בהדיר שיעור כדי להרחיק א"ע ממנו שלא לדרוס אותן ואח"כ כשרדף אחריהן שוב נעשה מקום רחב ע"י הפתח ויכולן לברוח גם מ"ש הגוי השומר שנשאר רו מקצתן בהדיר אין חשש כיון שלא ראה אותן בהדיר אלא אחר' זמן בבוקר י"ל דנכנסו אח"כ בחזרה מן הרחבה ול"א כאן נמצא כאן הי' דבבע"ח דניידו ל"א כ"נ כ"ה כמבואר במאיר נתיבים ס"ס נ"ג וכ"כ בג"ש סי' ז' ואף לדעת הח"ס סי' ס"ג שכ' דאף אם הגדר נמוך שהי' יכולין לברוח מע"ג הגדר מ"מ אם נמצאו תוך המחיצות אמרינן כ"נ כ"ה ע"ש היינו דוקא אם הי' מחיצות ורק שהי' נמוכי' ומטעם שכ' שם דנהי דמאימת הדורס מטפס ועולה ע"ג הגדר אבל אם הי' כן איך חזרו אח"כ כי אין דרכם לכנוס בפרצה דחוקה, ע"ש, משא"כ כאן שהדוב נכנס להדיר ושיבר הדלת והי' פתח פתיח אמרינן דבשעה שהי' הדוב בהדיר יצאו הם לחוץ ואחר שדלג הדוב לחוץ חזרו להדיר דרך הפתח שהיתה פתוחה, גם בנ"ד הי' ניכר ע"י פסיעותיו שהדוב לא יצא דרך הפתח ודרך הרחבה ורק שדלג דרך המחיצות של הדיר לחוץ וא"כ בשעה שהי' הדוב בהדיר הוה ספק על לרחבה וגם אחר שדלג לחוץ דרך המחיצה הוה ג"כ ספק על לרחבה וא"כ יש להתיר מטעם דהוה מקום רחב עוד יש להתיר בנ"ד דהוה כמו קטע רישא דחד מינייהו דנח רוגזי', ה"נ דנאכל החצי הוה ממש קטע רישא דחד מינייהו, ואף דכאן נמצא עוד דם וגרר יבש בעור של שני כבשים

ובדרס עוד איתא ברמ"א, דחיישינן לכלם יע"ש ש"ך ס"ק כ"ח מ"מ כיון דאיכא למתני' שנעשה ע"י שנדחקו לכותלי הרחבה הנעשה מענפי אילנות ויש עוקצין והוה כמו ספק ארי או כלב או שמא בקנה ניגף דיש להתיר אף אותן הכבשים אם שוחט למעלה או למטה ואח"כ בודק העור מצד הפנימי ורואה שלא ניקב מעבר לעבר, ואף אי לא קטע רישא דחד מינייהו וכ"ש בנ"ד דהוה כמו קטע רישא דחד מינייהו דאיכא סברת הר"ן דל"ח שמא דרס אחרים תחילה דכיון די"ל דקטע ונח רוגזי' תולין לקולא וגם הטעם של הגה"ת דריש"ה דקרוב לודאי דזה הרג תחילה כיון שכ"כ חמתו בערה בו עד שהרג אחד אלו דרס תחילה לאיזה מהם הי' הורגו, ורמ"א שאוסר בדרס אחרים מירי בא"א לתלות בדבר אחר ועי' בתשו' ברכי יוסף סי' כ"ז דמתיר אף בדרס עוד אחרים וא"י אימת דרס עי"ל וכ"ש בנ"ד יש להתיר גם מה שנחסר אחד לגמרי אין חוששין שמא אכלו והוה כמו הרג ב' דחיישינן לכלם כמ"ש הש"ך ס"ק כ"ח דלא כמ"ב וט"ז די"ל דלמא נאבד או גנב, עי' שו"ת דברי שלמה סי' קי"ד והטעם דאמרינן דזה הדורס יצא מטבע שאר הדורסין דנח רוגזי' ע"י הריגה של א' מהם ע"כ נראה לי דהשאר מותרין רק אותן השנים שנמצא על צמרן דם יש לאסור באכילה ומותר למוכרן לגוי, ולסניף יש לצרף דעת הרא"ש דס"ל דאין דרוסה לדוב אף בדקה עי' ד"ח פא"ט אות רי"ד ע"ש:

כז

שאלה באונה העליונה הימנית שדרכה להתפצל מתוך שהיא דחוקה במצר החזה וכשר אפילו אם נמצא ע"ג כט"ד ויותר כמבואר בש"ע סי' ל"ה סעי' ה' ע"ש בש"ך ס"ק כ"ז אם נמצא שם סרכה מפיצול לפיצול כסדרן מהו הדין וגם אי מהני מעומ"ש:

תשובה הנה בר"א סי' ל"ט סעי' ק"ז מבואר דהוה כסרכה של"כ ומבואר שם טעמו בס"ק קל"א דכיון דהיא מתפרקת מחמת דוחק הגרגרת א"כ עתידה להתפרק כמו דמטריפנין בועה באונה עליונה במקום חריץ מה"ט ועוד דאף במקום שנתפצלה אינה עשוי' לשכב זע"ז ואין דומה כמחיתוך לחיתוך ע"ש, הרי מבואר דהוה כמו של"כ כיון שהיא מתפרקת מחמת דוחק הגרגרת ולפ"ז נראה לי דל"מ מעומ"ש ל"מ לדעת הת"ש בסי' ל"ט סעי' כ"א דס"ל גבי ב' וורדות בשורש א' כעובי אצבע הסרוכים זל"ז דל"מ מעומ"ש כיון דהלב דוחקן עשוין להתפרק ופי' הד"ק הטעם דאע"ג דב' וורדות בשורש א' כע"א לא מיקרי ריעותא, וא"כ לכאורה לא גרע מסרכה של"כ דמהני מעומ"ש מטעם דלא הוה רק הפשטת ליחה, ואונה עשוי' לנקוב הריאה, מ"מ בזה ל"מ מעומ"ש דיש לחלק בין פירוק שע"י הלב שהוא בכח שגם במה שהולך במעומ"ש במתון אם הי' בא פתאום בכח הי' מנקב הריאה ע"ש, ולפ"ז ה"ה כאן בנ"ד ל"מ מעומ"ש דגם כאן יש חשש פירוק בכח

ע"י דוחק הגרגרת אלא אפילו לדעת הר"א בסי' ל"ט סעי' ס"ג דס"ל התם גבי ב' וורדות בש"א דמהני מעומ"ש י"ל דוקא התם דלא הוה ריעותא כלל משא"כ בנ"ד ל"מ אם יש בפיצול שיעור ט"ד כרוחב ציפורן אגודל דמבואר בל"ש סי' ל"ה אות קכ"א דהוה ריעותא פשיטא דל"מ מעומ"ש דהא הוה ב' לריעותא, אלא אף אם היא פחות מט"ד דלא נחשב ריעותא כמבואר בל"ש שם מ"מ נ"ל להחמיר בזה דל"מ מעומ"ש אליבא דכ"ע כאן דזה גרע מדוחק הלב גבי ב' וורדות דהא חזינן דהדוחק גרם לפיצול האונה איכא למיחש יותר לפירוק הסרכה וראי' דהא בועה על הוורדה נגד הלב כשר ולא חיישינן כלל לדוחק הלב וכאן חיישינן לדוחק הגרגרת, ונהי דהת"ש מיקל בהפ"מ שלא במקום חריץ מ"מ שלא בהפ"מ מחמיר וחזינן דכאן גרע מדחיקת הלב הלכך י"ל דאף הר"א מודה בזה להת"ש דל"מ מעומ"ש כנלע"ד. שוב ראיתי דהג"ש הובא בפ"ת סי' ל"ה אית ה' מיקל היכי דהפיצול פחות מט"ד ויצא ממנו סרכה של"כ לשומן ע"ש א"כ בנ"ד ג"כ יש להקל בפחות מט"ד עכ"פ:

כח

בדבר אשר נשאלתי בשו"ב שבדק בהמה א' בבדיקת פנים והי' האונה העליונה נסרך לצלעות הרבה ואמר השו"ב להקצב שהסרכה לא תתפרד מהדופן והלך לביתו והניחה בחזקת טריפה, ואח"כ נתק הקצב הסרכה מהדופן והביא הריאה עם הסרכה הדבוק בה לפני השו"ב והלך עם הריאה לפני המורה וקלף הסרכה ובדק ברוק ולא בצבץ והשו"ב הכיר מקום הסרכה שהיא הסרכה עצמה שהיתה דבוקה לדופן והכשיר הבהמה וקמו אנשים לעורר עליו שהכשיר שלא כדין, ולפענ"ד שכדין הורה המורה ומאי חשש איכא הכא כיון שהשו"ב הכיר שזה היא הסרכה בעצמה וקלף אותה ולא בצבצה ואלו אמר השו"ב בתחילה בסתם שהיא טריפה הי' מקום לדון בזה אי נאמן אח"כ לומר שסבר הי' שהסרכה לא תתפרד מהדופן ומש"ה אמר שהיא טריפה, ותלו בזה אי הוה דבר דעבידא למטעי' נאמן אח"כ לומר דטעה בזה ואם הוא דבר דלא עבידא למטעי' א"נ כמ"ש הת"ש בסי' ל"ט סי' מ"ת גבי טבח שאמר טריפה בסתם ונמצא שלא פתח הטרפש, דכ' שם שא"נ אח"כ לומר שסובר שהריאה דבוקה כלה משום דהוא דבר דלא עבידי למטעי' בי' ואף בזה היה נראה לי להקל כי שאלתי להשו"ב דפה ואמר דהוא דבר דעבידי למטעי' בי' וכ"פ אירע שא' מהם אומר שהסרכה היא עבה וקשה ומשער בדעתו שלא תכשר ע"י קליפה והשני אומר להיפך ואח"כ הולכת ע"י קליפה ומכשירין אותה וכ"ש כאן שאמר בפירוש להקצב שהיא מחמת הסרכה וא"כ כשהלכה אח"כ ע"י קליפה בודאי אין שום

חשש, ויפה הורה המורה להכשיר ורק באופן שלא משתהה הרבה וליכא חשש שמא נתקרר הריאה ומחמת זה לא בצבץ וכמ"ש לעיל בסימן י':

כט

נשאלתי אם שחט רוב שני הסמנים בבהמה או רוב א' בעוף, וחתך חתיכת בשר מבהש"ת ואח"כ גמר שחיטת כל הסימנין ושהה שיעור שהי' במועט בתרא דקיל"ן דפוסל שהי' במועט בתרא מהו הדין של הבשר שחתך קודם ששהה אי מותר באכילה או לאו:

תשובה נ"ל פשיטא דאסור באכילה, ומתחילה נסביר שיטת רש"י דס"ל דחמשה הל' שחיטה פוסלים אפי' במיעוט בתרא, מ"ט באמת פוסלים במיעוט בתרא כיון דסגי ברוב מה לי בזה אם עושה אח"כ שהי' או שאר פיסול במעוט בתרא, וכמו שהקשו עליו כל הפוסקים, ונ"ל דסברת רש"י כיון דלכתחילה בעינן שישחוט כל הסימנין כלם נהי דהלכה היא דרובא של אחד כמוהו היינו אם לא גמר כלל שחיטת ב' הסימנים אבל אם הוא גומר אח"כ שחיטת כל הסימנים א"כ אחשיבי' לשחיטת המועט ג"כ ומשו"ה אם עשה איזה פסול מהחמשה הל' פוסל בו, ולפ"ז יש ראי' מפורשת מהגמרא דאף אם חתך מהבשר קודם שעשה השהי' או שאר פסול נמי אסור באכילה דאיתא בחולין דף כ"ט ע"ב ארשב"ל משום לוי סבא אינה לשחיטה אלא בסוף ור"י אמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כו', מתיב ר"ז כל העסיקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים אירע בה פסול בשחיטה בין קודם פסולה בין לאחר פסולה אינה מטמאה בגדים בהזאתה כו' א"ל רבא נתקלקלה שחיטה קאמרת ש"ה דאיגלאי מילתא למפרע דלאו שחיטה היא כלל עכ"ל, אלמא אע"ג דישנה לשחיטה מתחילה ועוד סוף והל"ל דקודם פסולה יטמאו בגדים מ"מ אם נתקלקלה אח"כ אינה מטמאה בגדים ואמרינן איגלאי מילתא למפרע דלאו שחיטה היא כלל ה"נ כיון דלרש"י ואנן קיי"ל כוותי' דשהי' פוסל במועט בתרא, ומטעם שכ' כיון דגומר השחיטה נחשב מן השחיטה עצמה א"כ אמרינן איגלאי מילתא דלאו שחיטה היא כלל ואסור לאכול מן הבשר שחתך קודם כנ"ל:

ל

שאלה. מעשה שראו שנגחו פרות זו את זו וגם ראו שבתוך כך עברה עגלה בר"ה ודחפה לפרה אחת, אך זאת לא ראו אם נפלה הפרה לארץ מחמת הנגיחה או דחיפת העגלה, ואח"כ נמצא שהפרה מונחת על הארץ ולא היתה יכולה לעמוד מעצמה עד שהעמידוה ועכ"ז אינה יכולה להלך ד"א יפה, אי חוששין לנפולה כמו שהפילוה אחרים שלא מדעתה דחששי' אפי' בפחות מעשרה א"ד כיון שלא ראינו שנפלה ע"י נגיחה או ע"י דחיפת העגלה תלינן שנפלה אח"כ מעצמה וכיון דליכא גובה י"ט ל"ח לנפולה

תשובה. איתא כגמ' חולין דף נ"א אר"ה הניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה א"ח לר"א משום דאמדה נפשה וכ' הרשב"א בחי' הטעם דל"ח שמא נפלה בלא דעת משום דיותר מצוי שתפיל עצמה לארץ מחמת מאכל שראתה בקרקע משתיפול בלא דעת, וכן בהאי אימרתא דהות בי' ר"ח דהוה שדרן כרעא בתרייתא א"ר יימר האי שיגרונא נקטא אמרינן התם שיגרונא שכיח חוט השדרה לא שכיח אלמא דוקא היכי דשכיח היתר יותר מלאיסור אז תלינן להקל אבל היכי דהוה ספק השקול לא תלינן לקולא משום דהריעותא נולד מחיים ועי' ש"ך סי' נ' סק"ג וכ"ש בנ"ד יותר יש לתלות ולומר שנעשה הנפילה מחמת הנגיחה או דחיפת העגלה מלומר שנפלה מעצמה בלא דעת על קרקע שוה וא"כ יש בה הדין הפילוה אחרים שלא מדעתה דחוששין אפי' בפחות מי"ט כמבואר בש"ך סי' נ"ח ס"ק י"א ובעינן דוקא הילוך יפה שתצא מחשש ר"א וכ"ז שלא תלך הילוך יפה ד"א אסור לאכול מחלבה וגם לשחטה לאכול מבשרה כנ"ל. ועי' לעיל סי' ט"ז שהארכתי בזה קצת יותר. ועוד לדעת הת"ש בסי' ל"ב אות ז' אפי' בנופלת מעצמה בפחות מי' טפחים וגוררת רגליו חוששין לפסיקת חוט השדרה וצריך בדיקת חו"ה עכ"פ, ועי' נוב"י מ"ק סי' כ"ב אך מצד חשש זה יש להקל לענין החלב כמבואר בפרי תואר דרק לכתחילה בעי בדיקת חו"ה אם שחטה אבל לענין החלב הי' מקום להקל אבל לפמ"ש לעיל יש לאסור החלב.

לא

שאלה. בכלוב מלא עופות ונמצא אחד מהם מת ולא ידעינן ממה היו אי ע"י ברדלס שקורין טחור שיש לו דריסה בעופות, או ע"י עכבר גדול שאין לו דריסה בעופות (עי' ח"ס סי' נ"ח) ולא ראינו שם ברדלס, מה הדין של שאר העופות, והדין נחלק לכמה אופנים: [א] אם נמצא ראש א' של עוף חוץ מהשליבות ונפצע ראשו ומת [ב] אם נמצא הצוואר בין השליבות וראשו נקטע מן העוף [ג] אם נמצאו שני צווארים משני עופות בין השליבות וראשיה נקטעו או נפצעו ומתו. [ד] אם נמצא בתוך הכלוב עוף א' מת ע"י שנקטע ראשו או נפצע ומת מה הדין של שאר העופות.

תשובה. בתחילה אבאר אי חוששין כלל לדרוסה כיון דלא אתחזק דורס לפנינו ואיכא למתלי' שנעשה ע"י עכבר גדול או ע"י כלב. הנה בחולין דף י"ג ע"ב איתא, האי בר אווזא דעל ביני קניא נפק אתא כי מסמם קועיו דמא, אר"א מי לא אמרינן ספק כלבא ספק שונרא אימר כלבא ה"נ ספק שונרא ספק קניא אימר עכ"ל הגמר', ובזה מחולקין הרשב"א והרא"ה ותו"ס והר"ן דלדעת הרשב"א דוקא בשניהם שכיחין לפנינו או ששניהם אינם שכיחין אז תולין להקל אבל אם שונרא שכיחא וכלבא אינו שכיח אין

תולין להקל ותולין במצוי והרא"ה וסייעתו ס"ל אפילו אם שונרא שכיחא יותר מכלבא אפ"ה תולין להקל ופלוגתייהו תלוי בפי' הגמרא הנ"ל דרשב"א ס"ל דהגמרא מיירי ששניהם מצוי לפנינו שונרא וקניא או כלבא ובזה דוקא תלינן להקל והרא"ה ס"ל דאף אי נימא דמיירי ששניהם לפנינו מ"מ מצוי יותר דהשונרא דורם, ואפ"ה אזלינן לקולא ש"מ דלא אזלינן בתר מצוי יותר בדרוסה והנה לדעת הרשב"א דס"ל דוקא בשניהם שכיחין לפנינו או אינן שכיחין חולין להקל נ"ל דזה דוקא גבי שונרא וכלבא או קניא, דשכיח שנעשה ע"י קניא או כלבא, כמו ע"י שונרא, הלכך באינן לפנינו אזלינן בתר השכיח יותר, ואי כלבא או קניא שכיח יותר תלינן להקל אבל אם א"א לתלות בכלבא או קניא, ורק בעכבר גדול הנ"ל דאינו שכיח שיפצע עופות ולהמית אותן וברדלס שכיח שיפצע עופות ולהרגן א"כ באינן לפנינו אף אם בעכבר שכיח יותר מ"מ אין תולין בעכבר ורק בברדלס כי אזלינן בתר רוב טבע הענין מי שדרכו לעשות ולא בתר רוב השכיח וכן בשניהם לפנינו בודאי תולין יותר בברדלס וראי' ממשנה פ"ב דמכשירין גבי עיר שישראל ועכו"ם דרין בה דאיתא שם משנה ח' מצא פת הולכין אחר רוב הנחתומין ואם היתה פת עיסה הולכין אחר רוב אוכלין פת עיסה אלמא דלא אזלינן אחר רוב גברי רק אחר רוב טבע הענין ה"נ אף אם העכבר שכיח יותר מ"מ אזלינן בתר רוב טבע הענין ותולין בברדלס לשיטת הרשב"א וראיתי בח"ס ח' יו"ד סי' ס"ג שכ' דאף לרשב"א לא אזלינן בתר רוב טבע הענין אלא בשניהם שוין אבל אם אחד שכיח יותר אזלינן בתר השכיח יותר ומש"ה מקיל שם במעשה שלו כיון שהי' שכיח שם כלבים יותר מזאבים ע"ש אף דזאבים שכיחי לדרום יותר מכלבים בבהמות והביא ראי' שם ממשנה ז' דשם דאיתא מצא תינוק מושלך אם רוב עכו"ם עכו"ם אם רוב ישראל ישראל, מחצה על מחצה ישראל, ר"א הולכין אחר רוב המשליכין ואנן קיל"ן כרבנן אלמא דלא אזלינן בתר טבע הענין ורק בתר רוב גברי, ודחק התם לתרץ הא דאיתא בכתובות גבי ראוהו מדברת דאזיל ר"נ בתר סברא אשה בודקת ומזנה אפילו נגד רוב פסולים ודחי דה"ט משום צירוף דאלים ברי דידה הוה כמע"מ ע"ש, אבל לפ"ז קשה ממשנה שהבאתי לעיל דמשמע דאזלינן בתר רוב טבע הענין, ע"כ נ"ל דכ"ע ס"ל דאזלינן בתר רוב טבע הענין ורק בהא פליגי דרבנן ס"ל דאין דרכן של עכו"ם ג"כ להשליך תינוקות ומש"ה ס"ל דאזלינן בתר רוב גברי ור"י ס"ל דדרכן של עכו"ם להשליך תינוקות הלכך אזלינן בתר רוב המשליכין וכן משמע מלשון התוספתא שהביא הר"ש שם וז"ל שם ר"י אומר אם היתה כותית אחת חשודה להשליך תינוקות עכ"ל משמע דעיקר פלוגתת ר"י היא בהא דס"ל דכותית דרכה להשליך וכן משמע בסי' א' בש"ך ס"ק י"ח דאם רוב טבחים ישראל אף אם רוב עכו"ם

מצויים מותר אלמא אף לקולא אזלינן בתר טבע הענין ואף דהת"ש שם חולק אש"ך ע"ש היינו דוקא בנאבד גדי שלו, דאמרינן כיון דרוב עכו"ם שכיח מסתמא מצאה עכו"ם ומירתת לילך אצל טבח ישראל ושוחטו בעצמו, אבל במצא בשר במקום שרוב טבחי ישראל, אף אם רוב השוק עכו"ם מודה דאזלינן בתר רוב טבחי ישראל והיינו בתר רוב טבע הענין וא"כ לדעת הרשב"א דדרוסה דמי לשאר איסורין דאזלינן בתר המצוי יותר בודאי גם בדרוסה אזלינן בתר רוב טבע הענין, וא"כ אף אם העכבר שכיח יותר מברדלס אמרינן דנעשה ע"י ברדלס דאזלינן בתר רוב תע הענין, ואפשר אף לגבי כלבים שכיח יותר שנעשה ע"י ברדלס דחזינן כמה פעמים דהולכין כלבים אצל עופות ואינו נוגע בהן, והברדלס כאשר רואה עופות תיכף דורסן ודוקא לגבי שונרא ס"ל לרשב"א דשוין הן, אבל לגבי ברדלס י"ל דס"ל דאין תולין בכלב אף אם הכלב שכיח והברדלס ל"ש מ"מ הולכין בתר רוב טבע הענין אם לא במקום שאינו שכיח כלל וכלל ברדלס אז בודאי לא אזלינן בדבר שאינו מצוי כלל וכלל, ומה"ט אמרינן שונרא וכלבא אימר כלבא, ואמאי לא תלינן בדורם אחר כגון זאב או ברדלס ששכיחין לדרוס מכלבא אלא ודאי במקום שאינן מצוין כלל וכלל לא חיישינן וראי' מדברי ר"י כמ"ש במשנה שאמר הולכין אחר רוב משליכין והיינו דס"ל דאזלינן בתר טבע הענין ואפ"ה תי' בתוספתא רי"א אם היתה כותית אחת חשודה להשליך אלמא עכ"פ בעינן כותית א', ול"א דאף אי ליכא כותית כלל ליחש שמא באה כותית מעלמא אלמא היכי דל"ש כלל ל"ח כלל:

ועדיין צריך אני לברר מקודם איך הוא הדין אם העופות הם בכלוב ואיתחזק דורס בהחדר שהכלוב עומדת שם, אם חוששין להעופות שבכלוב או לאו. והנה הפמ"ג בש"ד ס"ק ט"ז הביא בשם הב"ח בתשובה דל"ח להעופות שבכלוב כיין שהכלוב מוקף מחיצות מיקרי ספק על ולכאורה לפ"ז אם נמצא ראשו של עוף אחד חוץ לכלוב ונפצע מדורס הי' לנו להתיר העופות שבתוך הכלוב דלגבי העופות שבתוך הכלוב היה ספק על, ואמרינן כאן נמצא כאן הי' ולא נכנס הדורס לפנים, ורק אמרינן שהעוף הוציא ראשו לחוץ ודרס אותו וכן ראיתי בטו"ט מ"ת סי' רכ"ג שהתיר בכה"ג מטעם דהות ספק על אבל אחר העיון בתשו' הב"ח סי' קמ"ד יראה שא"א לומר כן דהתם הי' המעשה ששמעו קול צעקה בין העופות שבכלוב והלכו לשם לראות מה עמהם ומצאו תרנגולת שברחה מן הכלוב ואחרים שבכלוב רצו לכאן ולכאן ואחת מהן הי' תחוב ראשה בין הנקבים ואמרו העולם שזה מצוי ע"י ברדלס, וע"ז השיב וז"ל אף שבנ"ד נתלה בברדלס שהוא מצוי מ"מ מי יימר דהברדלס נכנס ביניהם בכלוב או אצל הכלוב ודלמא לא הי' אצל הכלוב אלא רחיק מהכלוב והיה לי' ספק על ומותר, ובתשו' שאחרי' סי' קמ"ח הביא ג"כ

מעשה שהי' בחדר תרנגולים עומדים על הכלונס התחוב מכותל לכותל ולמטה בארץ הי' ב' תרנגולים קטנים שלא היו יכולין לעוף על הכלונס ולמחר מצאו ב' תרנגולים שהיו בארץ א' נאכל כלו וא' נקטע ראשו, והתיר אותם שהיו על הכלונס מטעם כיון דנחלקו לב' כיתות א"כ הריגת ב' התרנגולים לא מעלה ולא מוריד לאותן התרנגולים שישבו על הכלונס והוה לי' ספק על ומותרים מטעם ס"ס ע"ש. אלמא דוקא אי איכא לספוקי דלמא לא הי' אצל הכלוב ולא סמוך לכלוב וכן במעשה הב' דהעופות היו עומדים על הכלונס ואיכא לספוקי דלא הי' על הכלונס רק על הארץ שהיא מקום רחוק מהכלונס בהא הוא דמתיר מטעם דהוה ספק על אבל בידוע שהי' הדורס סמוך לכלוב כמו בהי' ראשו חוץ לכלוב ונפצע הראש דע"כ הי' הדורס סמוך לכלוב אין להתיר העופות שבכלוב מטעם ספק על, דזה לא מיקרי ספק על ומטעם שאבאר. דלכאורה יש להבין הטעם דמתיר העופות שבכלוב אף שהדורס הי' באותו החדר שהכלוב עומד בתוכו מ"ט בזה, וא"ל כיון שהכלוב מוקף מחיצות ה"ל ספק על דא"כ אף אם הדורס סמיך לכלוב הי' לו להתיר ומדברי הב"ח משמע דוקא אם לא ראינו שהי' הדורס סמוך לכלוב וכנ"ל, וצ"ל דסברת הב"ח היא דוקא אם העופות הולכים בחדר אנה ואנה אז כל החדר הוה מקומן ואם הדורס נכנס להחדר לא מיקרי ספק על דהא כל החדר הוא מקומן אבל אם העופות הם בכלוב והדורס נכנס להחדר שהכלוב בתוכו לא נקרא כל החדר מקומן, וא"כ אי איכא ספק אם הדורס הי' סמיך לכלוב הוה ספק על דמה לי אם הספק הוא אם נכנס להחדר שהעופות שם, ומה לי אם הספק היא אם נכנס סמוך לכלוב מ"מ הוה כמו ספק על, ותדע דלאו הטעם משום דמוקף מחיצה היה כמו רשות אחרת דהא בסי' קמ"ח לא מיירי במוקף מחיצות ורק שהיו העופות על הכלונס ואפ"ה מתיר מטעם ספק על, הרי אף בלא מחיצות כל שיש להעופות מקים מיוחד מיקרי ספק על. והטעם כמ"ש.

והנה הא דמתירין בספק על כ' הש"ך בדיני ס"ס אות י"ד ט"ו דהוא מטעם ס"ס שמא לא נכנס ושמא לא דרס, ואף דאינו מתהפך דאת"ל דרס שוב ליכא ספק מ"מ הוה ס"ס דמתחילה צריך אתה לדון אם נכנס דאיך תאמר דלמא דרס א"כ תתפוס שבודאי נכנס ואיך תתפוס בודאי נכנס ואתה צריך לדון תחילה אם נכנס כיון שהוא בב' מקומות עי' פמ"ג ותבין, וכ' שם הש"ך בשם הליכות עילם דס"ל דספק נכנס כו' לא הוה ס"ס דמיירי דיכול לדרום אף מבחוץ א"כ א"צ להתחיל בספק נכנס ואפשר להתחיל בספק נגע וא"כ הוה ס"ס שאינו מתהפך וא"כ לפ"ז ע"כ לא התיר הב"ח אלא היכי דאיכא ספק אם הי' סמוך להכלוב ושפיר איכא ס"ם שמא לא היו סמוך לכלוב ואת"ל שהיו סמוך לכלוב דלמא לא דרס ובתחילה צריך להתחיל בזה הספק שמא לא הי' סמוך לכלוב

דאיך תאמר שמא לא דרס ואת"ל דרס א"כ אתה צריך לתפוס שבודאי היו סמוך לכלוב ואיך תתפוס שבודאי הי' סמוך לכלוב ודמי לספק על הנ"ל וא"כ א"צ להתהפך ושפיר הוה ס"ס משא"כ אם ידוע שהי' הדורס סמיך לכלוב כגון שנמצא ראשו של אחד חוץ לכלוב ונפצע נמצא דיכול לדרוס אף מבחוץ דרך השליבות א"כ דמי ממש להדין של הליכות עולם ולא הוה ס"ס דא"א להתהפך ולא הוה ספק על, וע"ש בש"ך ובפמ"ג שם דא"ל הס"ס הנ"ל שמא לא נכנס ושמא לא דרס וא"צ להפכו אלא בב' מקומות וא"כ א"ש החילוק שכ' לדעת הב"ח דאם העופות הולכין בחצר אנה ואנה הוה כל החדר מקומן ולא שייך הס"ס אלא בעומדין במקום מיוחד הוה כב' מקומות ודוק. ועי' שו"ת נטע שעשועים סי' ט"ז מ"ש בדעת הב"ח ומבואר שם ג"כ דהיכי דהי' הדורס סמוך לכלוב אין להתיר ע"ש וא"כ לכאורה לפי מה שהוכחתי לעיל דאזלינן בתר רוב טבע הענין ותלינן בברדלס לדעת הרשב"א וגם דידעינן שהי' אצל הכלוב א"כ בדין הראשון שהי' ראש א' חוץ לכלוב ונפצע ומת יש לאסור כל העופות שבכלוב שמא דרס עוד אחרים ואף שנמצא האחד מת מ"מ לא נח רוגזי' כמבואר בצמח צדק סימן ק"ה דדוקא בקטע ראש או שקרע בטנו שראה שמת אז אמרינן נח רוגזי' ע"ש אבל לא בפצע אף אם נמצא אח"כ מת ע"ש והביאו הפמ"ג בש"ד אות כ"ה להלכה ובדין הב' שנמצא הראש שנקטע בודאי יש להתיר שאר העופות דבקטע חד מינייהו אמרינן דנח רוגזי' אע"ג דבכלוב ל"א דנח רוגזי', היינו דוקא אם הכניס ידו לפנים והרג שם כיון דע"י טורח משיגם לא נח רוגזי' משא"כ אם העוף הוציא ראשו דלא בא לו ע"י טורח בודאי אמרינן דנח רוגזי'. ובדין הג' בנמצא שני ראשין בחוץ ויקטעו וכ"ש נפצעו ומתו יש לאסור לדעת הש"ך ס"ק כ"ח דפסק דאם המית שנים כלם אסורין ובדין הד' מבואר בש"ע דבכלוב ל"מ קטע רישא דחד מינייהו ול"א דנח רוגזי'. כן היה נראה לכאורה אבל אחר העיון נראה להתיר העופות שבכלוב אחר הבדיקה שלא נמצא בהם רושם פציעה וחבורה אף לדעת הרשב"א הנ"ל דע"כ לא החמיר הרשב"א דתולין במצוי ואזלינן בתר רוב טבע הענין וכמ"ש אלא לענין אותו העוף שנמצא בו רושם וחיישינן שמא נעשה ע"י דורס בזה ס"ל להרשב"א דאזלינן בתר מצוי אבל לענין שאר העופות דיש ב' ספיקות שמא לא נגע בהם ושמא לאו דורס הוה יש להתיר אף במצוי יותר לאיסור מלהיתר, ואף דהספק הב' דלמא לאו דורס הוא לא הוה ספק השקול דאזלינן בתר רוב טבע הענין מ"מ הא הרא"ה וסייעתו ס"ל דאף לגבי אותו העוף דלא אזלינן בתר המצוי להחמיר דדרוסה מילתא אחריתא היא, כמבואר בב"י בשם הרא"ה וכוונתו דהרי דרוסה מצד מקום זה שיש בו הריעותא לא הוה טריפה רק דאמרינן דשדי זיהרא בכולו, ואין לנו להחזיק ריעותא יותר ממה שרואין בעינינו,

ואם נאמר דהוה מכלבא או מקניא לא נעשה הריעותא רק כאן אבל אם חוששין לדרוסה אז אמרינן דשדי זיהרא בכולו ומחזיקינין הריעותא למקום אחר מש"ה ס"ל להרא"ה ותוס' אף בשכיח יותר לאיסור ל"ח לדרוסה אף לאותו העוף עצמו שנמצא בו הרושם, ולכך י"ל שלא להשוות פלוגתא רחוקה דאף הרשב"א דמחמיר ואזיל בתר המצוי היינו לענין העוף שנמצא בו הרושם אבל לענין שאר העופות שיש ספק שמא לא נגע בהם אף הרשב"א מודה להרא"ה דלא אזלינן בתר המצוי להחמיר וראי' לדברי מדברי הטור סי' נ"ז דמתחילה הביא שם דברי הרשב"א וז"ל, כ' הרשב"א דוקא כשהרגה אבל אם פצע א' מהם ולא הרגה חוששין לכלם דכ"ש דחמתו בערה כו' והא דחוששין דוקא כשידענו שנכנס ארי אבל אם הוא ספק נכנס או לא אי שהוא ספק ארי או כלב או שמא בקנה נגף אין חוששין עכ"ל, ואח"כ כ' בהמה או עוף שבא לפנינו כשהוא מבעבע דם ולא ידענו מה הי' לו. ומה אירע לו תולין להקל וכ' הרשב"א דוקא כשיש לפנינו כלב וחתול או קנה וחתול שיש דבר לתלות בו להקל אבל כשבאו לפנינו כך ולא ידענו במה לתלות אין תולין אלא במצוי בין להקל ובין להחמיר עכ"ל הטור, וקשה למה בתחילה סתם וכ' דאם הוא ספק ארי וכלב או קניא תולין להקל ולא סיים דתולין במצוי ואח"כ הביא דברי הרשב"א דתולין במצוי, ואמת דהב"י הביא דברי הרשב"א דתולין במצוי על תחילת דברי הטור וכ' שהטור סמך עצמו על מה שהביא אח"כ דברי הרשב"א דתולין במצוי אבל הוא דוחק. ועוד יש לדייק בדברי הטור דבתחילה הביא לשון הרשב"א ספק ארי או כלב, ואח"כ הביא בדברי הרשב"א ספק כלב וחתול ובודאי לא בחנם שינה בלשונו ונקט הכא הכי והכא הכי, ולפמ"ש אתי שפיר דברי הטור דמתחילה מיירי לענין שאר העופות או הבהמות כד"כ אבל אם פצע אחד מהם חוששין לכלם וע"ז כתב והא דחוששין דוקא כשידענו שנכנס ארי אבל אם ספק כו' או שהיא ספק ארי או כלב או שמא בקנה נגף אין חוששין לשאר ואין תולין במצוי לאיסור, ומטעם שכתבתי דאיכא עוד ספק שמא לא נגע ומש"ה נקט נמי ספק ארי או כלב, דאף דאיכא למיזל בתר רוב טבע הענין ולתלות יותר בארי אפ"ה אזלינן לקולא, ותלינן בכלבא או בקנה אבל אח"כ מיירי הטור לענין אותו העוף עצמו שמבעבע דם ע"ז הביא דברי הרשב"א דתולין במצוי ולכך נקט ג"כ כלב וחתול דחתול אינו מצוי לדרוס יותר מכלבא, ולכך תולין להקל, אבל אם הי' ארי וכלב אף שהי' שניהם לפנינו תלינן יותר בארי דאזלינן בתר רוב טבע הענין ולפ"ז נראה לי שיש להתיר כל העופות שבכלוב כ"ז שלא ידענו שנעשה ע"י דורס בודאי בכל ד' אופנים דלעיל וכמ"ש, אך אותו שנפצע בודאי יש לאסור והנה לפמ"ש לעיל בכונת הב"ח הי' נראה לי להתיר אף אם העופות לא הי' בכלוב ורק קשורים ומונחים

בקרן זויות ונכנס דורס לחדר שהעופות מונחים שם, ולא ידענו אם הי' הדורס סמוך להעופות, והב"ח שנקט שהי' העופות בכלוב מעשה שהי' כך הי', מ"מ כיון שהפמ"ג כ' הטעם משום מוקף מחיצות אף דלהקל עי"ז אין להקל וכמ"ש לעיל דאם ידוע שהי' הדורס סמוך לכלוב יש להחמיר מ"מ להקל אף בקשורים ומונחים בזיות אין להקל, אך זה אני אני אומר דאם נמצא עוף א' בין השליבות ומקצתו בחוץ אף דלדעת הפמ"ג הי' לן להחמיר דל"ש הטעם שהוא מוקף מחיצות וא"כ גם נמצא דורס בהחדר של הכלוב הי' לן להחמיר מ"מ בזה יש להקל דבמעשה דהב"ח הי' עוף אחד ראשו בין השליבות ואפ"ה הותר כלם ע"ש. והא דהתרתי שאר העופות שלא ניכר בהם רושם בא"י אם הי' דורס כנ"ל היינו דוקא בדלא איתחזק ברדלס במקום הזה, אבל אם איתחזק שם ברדלס כגון שראינו שם מקודם ברדלס בודאי אין להקל ולתלות בעכבר או בכלב כנ"ל להלכה. אך בדין הב' יש להקל אף אם הי' שם בודאי דורס כנ"ל.

ומה"ט התרתי במעשה שבא לפני מכפר הסמיך לכאן באחד שנסע לעיר עם כב"ב ונשאר הבביתו ערילות אחת לשמור הבית והניח שבעה עשר אווזות ודרכן של האווזות לילך בחוץ כל היום וגם בלילה לפעמים היו לנות בחוץ וכאשר בא לביתו מצא ששה אווזות שהיו ראשיהן קטועות לגמרי ומונחות בחצר הבית ואחת נחסרה לגמרי ועשרה אווזות שלימים בלי שום רושם דרוסה או צרירות דם ושאל לערילית מה זאת והשיבה שהאווזות היו לנות בלילה בדיר שלהם, ובבוקר מצאה ששה האווזות שנקטעה ראשן והכניסתן לחצר, ואחת נחסרה וא"י מה והדיר מחזיק ששה אמות רוחב על י"ב אמות אורך ושאלתי לבעל האווזות אולי שכיח בביתו איזה דורס או בשכונתו ואמר שלא ראה ולא שמע מדורס בשכונתו ולא בביתו, ורק כלבים שכיח בשכונתו, ורק שזה כמו שנה ששמע שהי' שועל בהכפר ודרס כמה עופות והתרתי לו האווזות הנשארים, א' מטעם הנ"ל דבזה אף הרשב"א מודה דלא אזלינן בתר רוב טבע הענין, ועוד יש ספק שמא לנו בחוץ כל האווזות במקום רחב ואין חשש על השאר ומה שהערילית אומרת שלנו בדיר דברי' לא מעלין ולא מורידין אף אי הוה מסל"ת כמבואר בש"ך סי' ט"ז ס"ק כ"ג וסי' שי"ג סק"ד דעכו"ם א"נ אפילו במסל"ת, וכ"ש בנ"ד די"ל דמחמת יראה אומרת כן שהכניסה אותם לדיר בלילה בודאי דברי' לא מעלין ולא מורידין. ועוד יש לצדד בזה כיון דהששה אווזות נקטעו ראשן יש לסמוך אמ"ב והט"ז והצ"צ דס"ל דאף בהרג יותר מאחד אמרינן דנח רוגזי', ושאלתי להגאון אב"ד דק' לבוב ז"ל והשיב למכור האווזות לעכו"ם בלי שום טעם. והנלע"ד כתבתי:

לב

שאלה. בגוי שמכר כבשים לישראל וקודם המכירה אמר להישראל הקינה שהיו הכבשים תוך רחבה מוקף גדר עם דלת נעילה ובא זאב ונכנס לתוך הרחבה והמית שנים מהן ושאר הכבשים מצא חוץ לגדר שברחו דרך הפתח שנפתח הדלת ע"י הזאב שנכנס שם מהו הדין של הכבשים:

תשובה. נראה לי להתיר שאר הכבשים דאף דקי"ל דהיכי דבידו הוא נאמן העכו"ם ולדעת הש"ך בסי' ט"ז וסי' קכ"ג אפילו היכי די"ל דלהשביח מקחו אומר כן מ"מ נאמן וכ"פ הת"ש סי' ט"ז ס' י"ח ע"ש מ"מ הכא בנ"ד כיון שאומר העכו"ם שהפתח הי' פתיח והכבשים היו מבחוץ שברחו דרך הפתח א"כ לפי דבריו הוה כמקום רחב והם מותרים, ועי' בתשו' שלפני פניו מ"ש בזה וא"כ אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכמ"ש הט"ז בסי' מ"ח סקי"ט והוא מהמשנה דעדיות משנה ב' דאיתא התם העיד ר"י ור"ז בן הקצב על בת ישראל שהורהנה באשקלון וריחקוהו בני משפחתה ועדים מעידים שלא נסתרה ושלא נטמאה ואמרו להם חכמים אם אתם מאמינים שהורהנה האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה ועי' ח"ס יו"ד סי' ס"ה שהביא ראי' ממעשה זו דאמרינן גבי עכו"ם הפה שאסר הפה שהתיר, ואף לדעת מהר"ם מלובלין שאוסר שם, והנקה"כ החזיק אחריו היינו דוקא התם דמיירי שבא ישראל בשעה שהיה העכו"ם עוסק בהוצאת הפרש ומצא המסמר בידו דהוה רגל"ד ודברי העכו"ם אינם אלא גילוי מילתא בעלמה, ומש"ה א"נ משא"כ בנ"ד דבלא אמירת העכו"ם ליכא שום ריעותא בהכבשים ועיקר האיסור בא ע"י שפיר אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, וע"ש בח"ס בסי' הנ"ל שהתיר ג"כ מטעם הפה שאסר כו' ע"ש אך התם הוה ריעותא לפנינו שמצאו א' מת ולא נפצע כמבואר שם ומש"ה צידד שם להביא עוד סניפין להתיר משא"כ בנד"ד אכן זה עומד לנגדי דברי הפ"מ סי' נ"ז מ"ז אות ג' במעשה שהביא שמכר הגוי פרה א' והי' בה חבלה בגופה ואמר הגוי שזאב פגע בה זה יותר מג' שנים וכת' שם אע"ג דבלא אמירת הגוי מיתר הפרה מטעם שתלינין בקוצים או מטעם ס"ס מ"מ כיון שאמר הגוי בשעה שעודה בידו שפגע בה הזאב נאמן ואף שאמר שעברה עליו ג' שנים מ"מ לדעת מהרמ"ל ונקה"כ ל"א גבי עכו"ם הפה שאסר הוא הפה שהתיר ע"ש, אלמא אע"ג שבלא אמירת העכו"ם מותרת ועיקר האיסור בא ע"י אמירתו מ"מ ל"א הפה שאסר כו' אך נראה שיש חילוק בזה דראיית הח"ס מהמשנה הנ"ל היא ראי' אלימתא, דהתם מיירי ג"כ מעדים פסולים וכמ"ש התוי"ט שם, וא"כ מוכח דגם בעדים פסולים אמרינן הפה שאסר כו' וא"כ ה"ה עכו"ם וא"ל דוקא גבי עדים פסילים אמרינן הפה שאסר ולא בעכו"ם דז"א דלכאורה

קשה ל"ל זה שאמרו להם חכמים אם אתם מאמינים כו' תיפוק לי' דבלא"ה עבד ושפחה נאמנים בשבוי' כמבואר במשנה כתובות דף כ"ז ואם יש להם עדים אפילו עבד ואפילו שפחה הרי אלו נאמנים, אע"כ צריך לומר דהא דריחקוהי בני משפחתה, דס"ל דאין עבד ושפחה נאמנים גבי שבוי' ואמרו להם חכמים אפילו לדבריכם מ"מ נאמנים במיגו, וא"כ ה"ה לדידן דעבד ושפחה נאמנים ורק עכו"ם א"נ אם יש מיגו נאמנים ועי' בהפלאה ופ"י מ"ש בזה, וגם לפי פירושם מוכח דעכו"ם בשאר איסורא נאמן במיגו ע"ש אבל נראה דאין להוכיח מכאן דנאמן רק באיסורא דרבנן דומיא דשבוי', אבל היכי דאיכא חשש דאורייתא לא מוכח דיהא נאמן במיגו וכן מצינו גבי מסל"ת דנאמן בדרבנן, אבל לא באיסור דאורייתא, ולפי"ז א"ש דהח"ס מיירי לענין חשש שאר הכבשים שלא ניכר בהם רושם הדרוסה דיש כמה פוסקים דס"ל בהוא שותק והן מקרקרין דהוה רק מדרבנן עי' מ"ז סי' נ"ז ס"ק י"ד גם מיירי שם דאיכא רוב נגד החשש של הנדרסין ע"ש ולכך ס"ל להח"ס דאמרינן מיגו, ויליף שפיר משבוי', אבל בנידון של הפמ"ג שאמר הגוי שנגע הזאב בפרה דהוה חשש דאורייתא א"נ במיגו, כהאי דמהרמ"ל והנקה"כ דהתם ג"כ איכא חשש דאורייתא, וא"כ בנ"ד נמי שאמר הגוי שבא זאב אל תוך הרחבה והרג שנים, אפילו אם נאמין לו מ"מ לכמה פוסקים ליכא חשש א"ד על השאר כנ"ל, וכ"ש אי אמר העכו"ם סתמא שהרג שנים או המית שנים דאיכא למימר שראה שקטע ראשיהם או קרע בטניהם דלדעת המ"ב והט"ז אמרינן נח רוגזי' ואף דאנן מחמירין כדעת הש"ך מ"מ בודאי נאמן העכו"ם מטעם הפה שאסר כו' וכ"ש אם הי' יותר משלושים כבשים דלדעת מהר"ם מלובלין הובא בפמ"ג משמע שזאב אחד אינו דורס יותר מט"ו א"כ בטילין ברוב וליכא איסור דאורייתא בוודאי אמרינן הפה שאסר היא הפה שהתיר, כנ"ל ברור להלכה:

לג

נשאלתי אשה אחת מלחה בשר והלכה לשוק ואח"כ באתה אשה א' מב"ב והדיחה הבשר ובשלה אותו וא"י אם שהה הבשר במליחה שיעור מליחה, מהו דין הבשר והכלים:

תשובה. הנה הט"ז בסי' מ"ט במעשה שבא לפניו באשה שבשלה בשר ושכחה אם מלחה תחילה והתיר שם משני טעמים א' כיון דדם שבשלו דרבנן והוה ספק דרבנן ולקולא, אף באיתחזק איסורא, וטעם הב' משום דרוב פעמים מולחין תחילה ואמרינן סרכיה נקט ואתאי, ואף דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה תו הוה ספק דרבנן דדם שבשלו דרבנן ולקולא. והש"ך בנקה"כ חולק עליו דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא באיתחזק איסורא. גם מ"ש להתיר מטעם סרכא נקט ואתאי כ' אדרבא כיון דמליחה הוא עסק גדול מסתמא

אמרינן דלא שכחה. והפמ"ג מתיר בהפ"מ וצורך שבת כדעת הט"ז. והשתא נחזי אנן בנ"ד י"ל דאף הט"ז מידה דאסיר. דאף דלפי טעם הא' הכ' משום דספיקא דרבנן לקולא יש להתיר בנ"ד מאן לימא לן דהט"ז סומך אטעם זה. דלפי טעם זה קשה ל"ל בעכו"ם משמש בב"י מסל"ת וכמו שהקשה הנקה"כ וגם הא איתחזק איסורא. וצ"ל דעיקר סמיכת הט"ז על הטעם הב' וא"כ בנ"ד דל"ש הטעם הב' של הט"ז יש לאסור, ומכ"ש לדעת הנקה"כ בודאי יש לאסור בנ"ד ועי' א"ח סי' ת"ט בט"ז ס"ק ו' משמע שם דעיקר ההיתר בכאן משום טעם הב' והנה לכאורה יש לומר דהא דומה להא דאיתא שם בסי' ת"ט סי' ו' בספק עירוב דספק הניח דאינו עירוב אבל בודאי הניח וספק אם נאכל או נטמאת התרומה מבע"י דהוה עירוב דהוה ספק דרבנן ולקולא ה"נ דודאי מלחה וספק אם שהה כשיעור יש להקל ג"כ מטעם ספק דרבנן ולקולא וע"כ לא בעינן הטעם דרוב פעמים מולחין תחילה אלא בספק אם נמלח כלל אבל בודאי נמלח וספק שהה שיעור מליחה דומה לודאי הניח דמקילין התם, אף התם נמי איכא חזקת תחום ביתו והוה נגד החזקה. שוב ראיתי שז"א דל"ד לודאי הניח דהתם היינו טעמא דמוקמינן לי' אחזקה דמעיקרא שהי' העירוב מונח עד עתה והשתא משתחשך נאכל או נטמא. אבל הכא אדרבא אי מוקמינן החתיכה על חזקתו אמרינן כמו שהיתה מקודם עם הדם בתוכה כן הוא גם עתה, והודחה קודם שיעור מליחה, שוב ראיתי בנדרי זריזין ח"ב דף ה' בפתיחה דאוסר ג"כ בזה ע"ש וא"ל כיון דודאי נמלחה העמד אותה על החזקה ונימא השתא הוא דהודחה אחר ששהה שיעור מליחה ול"ד לדין הט"ז דהספק הוא אם נמלחה כלל משא"כ כאן דודאי נמלחה וכעין דאמרינן בפ"ק דנדה גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר אי לאו דחסירה ואתאי הוה אמרינן השתא הוא דחסרה וכן בגבינות שנעשה מפרה ונמצאת טריפה אמרינן השתא הוא דנטרפה, ה"נ נימא דעד השתא הי' מונח במליחתו והשתא הוא דהודחה, אבל ז"א עי' ט"ז סי' שצ"ז סק"ב גבי אבילות מי ששמע שמת לו מת שחייב להתאבל וא"י אם הוא תוך למד דפסק דא"צ להתאבל וכ' שם לחלק הא דלא מוקמינן אחזקת חי והשתא מת כמו דאמרינן גבי מקוה וגבינות הנ"ל משום דאדם חי עומד למות לא מוקמינן אחזקת חי וה"נ הבשר עומד להדחה אזיל לי' חזקת המליחה לענין דנימא השתא הוא דהודחה. הלכך נראה להלכה דיש לאסור הבשר והכלים שנשתמשו בהן, ואם נודע אחר שנעשו אב"י דהוה תרי דרבנן יש להקל:

לד

שאלה. אם נשפך מעט מים על הבשר בשעה שמונח במלחו והמים לא הלך ע"פ כלי, מה הדין:

תשובה. אם הוא תוך שיעור מיל נראה פשוט דיש תקנה למלוח שנית אותו המקום. ואף שא"א לצמצם מ"מ תוך שיעור מליחה בודאי אין חשש אם מולח שני פעמים החתיכה כיון שעדיין פולט דם. אך אם הוא לאחר שיעור מיל נ"ל להורות לכתחילה שידיח מעט הבשר כלו ולחזור ולמלוח כלו בפ"ע ואין להורות לכתחילה למלוה אותו המקום כיון דא"א לצמצם ולכתחילה אין למלוח חתיכה ב' פעמים ע' ש"ך סי' ע' סק"ב גם אין לומר כיון דשהה שיעור מיל מותר בדיעבד וא"צ שוב למלחה שנית ז"א דדוקא אם כבר נתבשל כך עי' ש"ך סי' ס"ט ס"ק כ"ו ומ"ש להדיח מעט אף דלכאורה מותר להדיח היטב ולחזור ולמלחו ממ"נ אם בשיעור מיל יצא כל הדם שוב אין חשש כלל ואם עדיין לא יצא כל הדם בשיעור מיל א"כ לא נסתמין נקבי הפליטה, אך זה הוה ניחא אם תיכף בשעה שנפל עליו המים הי' מדיחה כלה וחוזר ומלחה, אך לפעמים נשתהה הדבר עד שהולך לשאול וחוזר וא"כ דלמא המקום המלוח פלט בתוך כך כל הדם ושוב נסתם נקבי הפליטה ויבלע ממקום שנשפך עליו המים ע"כ ידיח רק מעט דבזה לא נסתמין נקבי הפליטה כמבואר בש"ך סי' עיין ס"ק ל"ט. ובזה יש ליזהר אף אם אירע בתוך שיעור מליחה אם נשתהה הדבר עד שעתה הוא לאחר שיעור מיל או יותר ואדרבא בזה יש חשש יותר דהא בודאי באותו המקום שנשפך עליו המים יש עדיין דם. ומ"ש דימלחנה בפ"ע היינו דדלמא פלט כל דמו בשיעור מיל ואסיר למולחה לכתחילה עם בשר אחר שנמלח להוציא דמו עי' סי' עיין וזה אין חשש דאותו המקום שנפל עליו המים נסתם נקבי הפליטה בשם ובולע מדם ומלח שנשאר בצדדין עי' ש"ך סי' עיין ס"ק כ"ד כיון שמונח בכ"מ ודוק:

לה

ה"ת אם נתבשל בשר ומותר לאוכלו מ"מ אם החתיכה נפלה לקדירה אחת של רוטב צריכין ס' נגדה:

תשובה. כגון בשר שנתבשל בלא מליחה והי' ס' בקדירה נגד הבשר דגם הבשר מותר בהפ"מ או לכבוד שבת מטעם דכל מה שפירש יצא לחוץ ומה שלא יצא אמרינן שלא פי' ממקום למקום, מ"מ אם נפל לקדירה צריכין עוד ס' דלמא מתחילה לא פי' כל הדם והשתא פי' עי' פמ"ג מ"ז ס"ק כ"ט ועי' חו"ד שם שחולק ע"ש:

לו

שאלה. בדין העלזליך שמפשיטין מצואר העוף אם צריכין למלוח מב' צדדין:

תשובה. הנה פשיטא שצריכין לכתחילה למלוח מב' צדדין, וראיה מסימן ע"ה סעיף א' שכ' בדין החלחולת ושאר המעים שא"צ למולחן רק בצד החיצון משום שאין מחזיקין דם בבני מעים משמע הא לא"ה הי' צריכין מליחה גם בפנים וא"ד לדבר שיש לו חלל

ואינו פתוח שא"צ למולחו בפנים דכאן כיון שהוא פתיח משני הצדדים צריכין למולחו גם בפנים וכן כ' בחמודי דניאל אות ל"ד לענין הקנים החלולים שיש בשומן היורד בין ערוגות ע"ש:

לז

שאלה. בדין בועות הנמצאין בדקין והם רבות אם צריכין לבדוק כולן או די בבדיקת שלשה מהן לפי שראיתי מקילין לבדוק ג' מהן ולא יותר:

תשובה. לפ"ד דצריך לבדוק כלם וכן משמע מדברי הת"ש סי' ל"ז ס"ק כ"ו גבי בועות של מ"ז שנמצאו בריאה דכ' שצריך לבדוק ול"מ בדיקת ג' ואף בדיקת הרוב ל"מ וכ"כ הח"ס חלק יו"ד סי' מ"ט, ולי נראה להביא ראי' דצריכין לבדוק כלן מדברי הכלבו הובא בב"י או"ח סי' תס"ז דאס נמצא ג' חיטים במאכל צריכין בדיקה שמא יש יותר, ושמא נתבקעו הרי אף השלשה שנמצאו לא נתבקעו, דאל"כ מ"נ למיחש שמא יש יותר הא התבשיל נאסר מחמת אלו שנמצאו אפ"ה חיישינן שמא יש יותר ושמא נתבקעו ה"נ בנ"ד וכ"ש הוא דהא בנ"ד חזינן דיש יותר בועות ל"מ בדיקת הג' מהם ואף דהפוסקים השמיטו דברי הכלבו היינו מטעם דבדבר הבא מעלמא לא הוה חזקה עי' במג"א שם ס"ק י"ב משא"כ בנ"ד ואף לדעת הח"י שם ס"ק ד' שכ' טעם להשמטת הפוסקים הוא משום דאמרינן כי היכי דהוי לא נתבקעו ה"נ אי יש יותר נמי לא נתבקעו מ"מ כ' שם דהטעם משום דמשהו הוא מדרבנן, משא"כ כאן דיש חשש טריפה היה ספק דאורייתא בודאי צריכין בדיקת כל הבועות, ושוב ראיתי בטו"ט מ"ת סי' קנ"ג מתיר לכבוד שבת ויש טרחה לבדוק רק ג' וצ"ע אי יש לסמוך עליו:

לח

שאלה. בדין מי ששלח לחבירו בשר ובשלו ואח"כ נפל לו ספק אם נמלחה או לאו גם אם נפל לו הספק קידם הבישול מהו הדין אם צריך למולחו:

תשובה. הפמ"ג סי' ס"ט מ"ז ס"ק כ"ד הביא בשם הבל"י והפ"מ להחמיר והפ"מ הביא ראי' מסי' שט"ז סי' ו' דאיתא שם הלוקח בהמה מישראל ה"ז בחזקת שבכרה עד שיודיעו המוכר שלא ביכרה ורמ"א הביא שם י"א דהוה ספק בכור אלמא דלא סמכינן אזה מדלא הודיעו ש"מ שכבר בכרה ה"נ יש לאסור והפמ"ג כ' ע"ז ואין להתיר מטעם ספק דרבנן ולקולא דהוה ספק במקום חזקה וע"כ לא התיר הט"ז במעשה דידי' אלא משום דרוב פעמים מולחין תחילה וכאן ל"ש זה, וכ' עוד כיון דרמ"א בסי' שט"ז לא הכריע כי"א הוה ספק פלוגתא ובספק פלוגתא ל"ש אוקמי' אחזקה, וסיים ואינו אומר לא איסור ולא היתר עכ"ל. ולי נראה ראי' מפורשת מדברי התוס' פסחים דף ע"ב ד"ה לאו משום

דחזקתו בדוק כו' ע"ש שכתבו דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר שאינו מוציא מת"י דבר שאינו מתוקן וא"צ לשואלו כיון ששולח לו לאכול מסתמא תיקנו שלא יבא לידי מכשול אלמא אע"ג דטבל הוא א"ד וגם איכא חזקת איסור אפ"ה סמכינן אחזקת חבר מדלא הודיעו מסתמא תיקנו וה"נ גבי מליחה שהכל חברים אצל מליחה, אמרינן מדלא הודיעו מסתמא מלחו שלא יבא ע"י מכשול ואפילו אם השולח הוא בעיר א"צ לשואלו, וא"ל דהתוס' מיירי התם דוקא בשולח לע"ה דבסי' של"א סי' קי"ז פסק דאפי' לחבר אסיר לשלוח מטבל ודאי עד שיעשר, וה"נ אסיר לשלוח בשר בלא מליחה אפי' ע"י הודעה שמא ישכח מלהודיע ומש"ה מותר לאוכלו. ומה שהביאו ראי' מסי' שט"ז נ"ל דאין משם ראי' דהתם איכא למימר דמש"ה לא הודיעו דסבר דלשחיטה זבן כמ"ש הדרישה שם או כמ"ש הט"ז שם ס"ק י"א דאיכא למימר הסברא להיפך דאם איתא שבכרה אישתבחו הוה משתבח כדאיתא בגמרא ומש"ה הוה ספק בכור אבל בכאן בודאי י"ל דאם איתא דלא מלחו אידיע הוה מידעי לי' שלא יבא לידי מכשול כמ"ש, ואף דלכאורה לדברי הט"ז ה"נ י"ל דאם איתא דמלחו אישתבחו הוה משתבח דנותן בעין יפה נותן אך באמת דברי הדרישה והט"ז תמוהין מה שהקשו מאותו ואת בני דאיתא סי' ט"ז דאם לא הודיעו דמותר לשוחטו הא בגמרא בכורות דף כ"א הקשה זה ותירץ התם במוכר תליא הכא בלוקח תליא מילתא ע"ש פי' רש"י ותוס' וכן העיר בזה הת"ש בסי' ט"ז ס"ק י"ב וכ' שמצא העתק מכ"י הט"ז שכ' וז"ל אח"כ ראיתי דבגמרא פריך קושיא זו וא"כ לכאורה לפי תירוץ הגמרא הכא בלוקח תליא ה"נ במקבל תליא מילתא לשאול וא"כ לשמואל דהי"א פסקו כוותי' ה"נ הוה ספק ואסיר לאוכלו, אך נראה דהכא לכ"ע מיתר לאוכלו וכמ"ש התוס' גבי טבל דלכאורה יש לדייק בדברי הגמרא דאיתא שם לימא תהוי תיובתא דרב ושמואל מהא דאו"ב דאם לא הודיעו דמותר לשוחטו קשה הא שמואל טעמא קאמר משום דסבר לשחיטה זבנה, וכן הקשה בבכ"ש ע"ש וצ"ל דזו הסברא ל"מ אלא דלא נימא דהוה ודאי בכור כסברת רב דאם איתא דבכרה אישתבחו הוה משתבח ע"ז קאמר שמואל דלא הוה ודאי בכור די"ל דסבר דלשחיטה זבין וליכא שבח במה דילדה כבר, אבל האי סברא דר"י דס"ל הוה חולין מדלא קאמר לי' המוכר לאפרושי מאיסורא ש"מ שכבר ילדה בזה ל"מ סברת שמואל דסבר דלשחיטה זבנה דאף מספק איסור צריך לאפרושי כמו שאיתא פ"ג דדמאי דאין מוכרין דמאי לע"ה דאף ברוב ע"ה מעשרין ומש"ה הוצרך לתרץ הכא על הלוקח לשאול וה"פ כיון דמוטל על הלוקח לשאול ומדלא שאל הלוקח סבר המוכר דודאי לשחיטה זבנה, וזה שאמר שמואל סבר לשחיטה זבנה והיינו מדלא שאל הלוקח, וכעין זה איתא בהגהת יד שאול וזה שייך דוקא גבי בכור דסבר המוכר מדלא שאל

בודאי לשחיטה זבנה ומש"ה לא הודיעו משא"כ הכא בבשר שלא נמלח דליכא סברא לפוטרו ממליחה אפי' אם נתן מידו לידו ולא שאל המקבל מוטל על הנותן להודיעו שלא יבא לידי מכשול דלמא אכיל בלא מליחה וכ"ש אם שולח לביתו דודאי מלחי תחלה כמו דאסיר לשלוח ודאי טבל אפי' ע"י הודעה כנ"ל וכ"ש בלא הודעה ובודאי מלחו אך לכתחילה אם נפל לו הספק קודם בישול יש לכתחילה למולחו לבדו בלא בשר עמו. ולכאורה יש לעיין למה באותו ואת בנו וגבי בכור מותר למכור ע"י הודעה וגבי טבל ודאי אסור למכור אפי' ע"י הודעה וכמבואר בסי' של"א והוא מירושלמי. ונראה דגבי טבל דאית לי' תקנה לתקן הטבל אסור אפי' ע"י הודעה דלמא ישכח מלהודיע לי, משא"כ באו"ב ובכור דלית לי' תקנה מיתר ע"י הודעה כנ"ל:

לט

נשאלתי אודות האנשים המביאים י"ש בכיס השתן של בהמה שנתייבש להעלים המכס ויש בהם חשש שהם מבהמה טריפה ונבילה והי"ש הוא דבר חריף וחשיב כבוש כשיעור שיתנו על האש ויתחיל להרתיח וגם לפעמים שוהין הי"ש בתוך הכיס מעל"ע ויותר וכבוש הוה כמבושל ובילע הי"ש מהכיס היינו הבלא"ז שהוא אסור, וגם אפי' אם הוא מכשירה לכאורה יש חשש מחמת שלא נמלח ובילע מהדם שבתוכו אך בזה יש לומר שהכיס הוא ג"כ בכלל בני מעיים דאין מחזיקין בהם דם אבל מ"מ משום טריפה ונבילה יש חשש:

תשובה. נ"ל דאין בזה חשש איסור מתרי טעמי חדא דהב"י סי' פ"ז הביא בשם הש"ל והביאו ג"כ רמ"א להלכה דעור הקיבה שלפעמים מולחין איתו ומייבשין אותו ונעשה כעץ וממלאין אותו חלב ומותר דמאחר שנתייבש הוה כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר עכ"ל, הרי מבואר דאין חשש בזה, ואף דהפמ"ג הביא בשם כה"ג דדוקא ע"י מליחה או כשיעור על האש מותר אבל אם נכבש בתוכו מעל"ע דאז נתרכך אסור ע"ש, וגם הנוב"י מ"ק סי' כ"ו כ' דזה דוקא לענין בב"ח כיון דעור הקיבה הוא היתר ואימתי חל עליו האיסור בהצטרף עם החלב וכשנתייבש מקודם לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בב"ח אבל קיבת נבילה וכדומה דכבר חל עליו האיסור לא נפקע ממנו האיסור ע"י שנתייבש וא"כ בנ"ד יש חשש משום טריפה או נבילה דאסיר לדעתו אפי' בנתייבש ואפי' בשיעור כדי שיתנו על האש, מ"מ מדברי הש"ך סי' קי"ד ס"ק כ"א גבי כרכום משמע אף בבשר איסור ואף ע"י בישול אינו נ"ט אם נתייבש וכן משמע מדברי ת"ה והביאו רמ"א בסי' תמ"ז בא"ח גבי בצק שבדופן החביות שמותר ליתן בתוכו יין אם נעשה שני חדשים מקודם הפסח והיינו מטעם כיון שנתייבש שוב אינו נו"ט אלמא

אפי' טעם משהו אינו נותן ביין כיון דנתייבש. גם התפארת צבי חולק על הפמ"ג והנוב"י הובא בפ"ת סי' פ"ז ועוד דאזלינן בתר רובא ורוב בהמות כשירות הן ואף במקומות ששכיח טריפות כמו כשירות מ"מ הוא רק מחמת חומרא או מחמת ספק אנו מטריפין ומש"ה אסרו לשחוט בהמה במקומות הללו ביו"ט כמ"ש מהרש"ל מביאו המג"א בא"ח סי' תצ"ח ס"ק ט"ז דנהי דמחמת חומרא או מחמת ספק אין מטריפין מ"מ הוה טרחה שלא לצורך יו"ט, משא"כ לענין נ"ד שפיר שייך לומר רוב בהמות כשירות הן ובכשירה ליכא חשש כמ"ש לעיל ועוד כיון דכיס הוא דק מאד והחלל רחב י"ל דאיכא ס' בהי"ש נגד הכיס עי' ש"ך סי' צ"ג ביו"ד סק"א ואף דאין מבטלין איסור לכתחילה מ"מ אין כוונתו לבטל האיסור וכמ"ש הנוב"י בסי' כ"ו הנ"ל וכל הני טעמים שכ' ישנו ג"כ בנ"ד, מכל הני טעמי נ"ל דאין חשש איסור כלל וכלל לשתות היי"ש:

מ

בדין המבואר בפמ"ג סי' צ"ו מ"ז ס"ק טית בבארשט שהוחם המים בכלי חלב ועירו על הסיבין אם מותר לבשל עם בשר וכ' שם דלכתחילה אסור דהוה כמו נתבשל דמבואר בסי' צ"ה דלכתחילה אסור ודיעבד שרי, וצ"ע דזה לדעת רמ"א שם אבל לפי מה שפסק שם הש"ך בס"ק ד' כמהרש"ל דניצלו אף בדיעבד אסור א"כ כאן המי סובין הוה כנצלו כמבואר התם בש"ד ס"ק ד' דהמים הוה כנצלו ע"ש, וא"כ פשיטא דאסור לבשל עם בשר. ועוד נ"ל אף אם בישל בלא בשר רק בכלי של בשר נמי אסיר אף בדיעבד, דנהי דהפמ"ג מצדד שם להתיר אם נתנם בכלי אף בנצלו, מ"מ בבארשט דהוה דבר חריף הוה כבשלו עם בשר ממש כיון דבדבר חריף ל"ש נטבנ"ט דמוציא גוף הטעם א"כ הוה בשלו עם בשר ממש דאסור לדעת הש"ך כנ"ל. שוב ראיתי שבפרי תבואה הביאו הפ"ת שם ס"ק ג' חולק ג"כ עליו מטעם הנ"ל:

מא

שאלה. בשור שעמד בין השורים בלילה ולמחר מצאו נפל ומונח על הקרקע והירך הי' נפוח בצד א' והעמידוהו ולא הי' יכול להלוך ד"א הילוך יפה ושחטו אותו קודם מעל"ע והי' פרכס כדינו, ונשאלתי מה דיני של הבשר:

תשובה. תחלה נבאר דין נפילה שהוא מי"ח טריפות מהנל"מ אם הוה ודאי טריפה כ"ז שלא עמדה ושהתה מעל"ע, גם אם עמדה או שהתה מעל"ע דצריכה בדיקה אי הבדיקה דאורייתא או דרבנן. הפמ"ג בסי' נ"ח מ"ז אות א' כ' דכ"ז שלא עמדה או שהתה מעל"ע הוה ודאי טריפה, וכ"כ הפ"ח והמנ"י בדיני ס"ם דנפילה הוה ודאי טריפה דהיא מי"ח טריפות, ואף לדעת הש"ך שם ס"ק ל"ה דחשב לי' לס"ט ע"ש שהקשה לדעת ר"ת הל"ל

להתיר כל התערובות י"ל היינו דוקא לאחר שהיית מעל"ע חשב לי' ספק ומתניתין קתני ירעו עד שיסתאבו משמע אפי' שהיית מעל"ע ל"מ, ואף הילוך ד"א קאמר התם בגמרא דל"מ לר"ה וזה ודאי לא הוה אלא ס"ט ושפיר הקשה לר"ת ה"ל להתיר כל התערובות, אבל בלא עמדה ולא שהתה מעל"ע גם הש"ך מודה דהוה ודאי טריפה. אמנם כ"ז אי ידעינן דנפלה בדרך שחוששין לר"א עי' סי' נ"ח אך בנ"ד דלא ידעינן אי נפל בדרך שחוששין לר"איש לעיין בזה ועי' ש"ך סק"א וש"ד שם באיזה נפילה חוששין לר"א, וראיתי בח"ס חלק יו"ד סי' ס"ו דעתו להקל בספק נפלוה והביא ראי' מהא דחולין דף נ"א דאמר ר"ה בהמה שהניחה למעלה ובא ומצאה למטה דאין חוששין לר"א, וכ' הטעם משום דמוקמינן לה אחזקת כשרות. אך לפענ"ד אין מזה ראי' ועיין בחי' הרשב"א כ' הטעם דיותר שכיח שתפיל עצמה לארץ מחמת מאכל שראתה בקרקע משתפול בלא דעת ע"ש, הרי דוקא היכי דשכיח להיתר יותר מאיסור אז תלינן לקולא אבל בלא"ה כיון דאיתילד בה ריעותא מחיים ויצאה מרוב בהמות הוה תלינן לחומרא, שנפלה בדרך שחוששין לר"א, וא"כ בנ"ד דאיתילד בה ריעותא מחיים דחזינן דנפוח הירך זה ודאי נעשה ע"י נגיחת ובעיטת שאר הבהמות שעמדו שם דתלינן במצוי והבהמה הזו שוכבת לארץ ואינה יכולה לעמוד ולילך בודאי יש לחוש שמא הפילוה בדרך שחוששין לר"א וכדפסק הש"ך בסי' נון דבריעותא הנעשה מחיים אפי' בספק השקול אזלינן לחומרא, וכן משמע מהאי אימרתא דהוה בי' רב חביבא דשדרתי' כרעי בתרייתא דאמר רב יימר האי שיגרונא נקטא ופריך רבינא ודלמא חוט השדרה נפסק ומשני שיגרונא שכיח חו"ה לא שכיח, אלמא אע"ג דהתם ליכא ריעותא אלא מה שלא היתה יכולה להלך אפ"ה אי לאו דשיגרונא שכיח והוה שכיח להיתר יותר מלאיסור הוה אסרינן והוה צריכה בדיקה בחי"ה והטעם דהוה ריעותא מחיים מחמת שאינה יכולה להלך כשאר בהמות וא"כ בנ"ד דלא שכיח להיתר יותר מלאיסור בודאי יש לחוש לר"א, וכן ראיתי בדעת קדושים סי' נ"ח שמחמיר בענין כזה ע"ש, ול"ד למ"ש לעיל בתשו' סי' ט"ו להכשיר דהתם לא ידעינן שנפלה כלל וכלל וגם התם הוה נשבר בעצם וזה לא נקרא התחיל מעשה הטורף במה שאינה יכולה להלוך דודאי מחמת זה שנשבר הרגל אינה יכולה להלוך כמ"ש שם ע"ש, ועי' בתשו' השיב משה סי' ל"א משא"כ כאן שלא נשבר העצם רק שנפוח הבשר מיקרי ריעותא מה שאינה יכולה להלוך וכ"ש מה שלא היתה יכולה לעמוד וחוששין לר"א והבשר אסיר, ושוב ראיתי בספר כח שור הנדפס מחדש מהגאון הצדיק ר' יצחק שור זללה"ה שחושש בכה"ג שמא נגחו בחוט הפרשה הג' שהוא סמוך לירכיים וכאן בנ"ד לא הי' אותה הירך לפני לבדוק בחוט הפרשה ע"כ אסרתי הבשר:

מב

נשאלתי בכבד שנפלה על הקרקע והי' שם מפוזר מלח על הקרקע מה דינה אם נשתהה שם עד שנראה ציר על הקרקע. והנה השואל לא פי' דבריו אם הי' הקרקע מכוסה בנסרים או לאו, ויש בזה נ"מ לדינא, כאשר יבואר לפנינו. דהנה כבד שנמלחה בכש"מ מבואר במנ"י כלל כ"ד אות ב' דאף בכבד אסורה כלה, משום דהדם שבתוכה פי' מל"מ והובא דבריו להלכה בספר זכור לאברהם ובח"א וזה הוה כמולח בכש"מ אם הקרקע מכוסה בנסרים, ועי' בחו"ד סי' ס"ט בביאורים אות חית וס"ס עיין בח"ו אות ו' ע"ש וא"כ כל הכבד שנפלה על המלח אסירה אף מה שחוץ לציר, אף שיש לכאורה לפקפק בזה דהכו"פ כ' בסי' ע"ג דבכבד אין איסור אם הדם פי' מל"מ והביא ראי' מהא דאין הכבד נאסרה אם בשלה לבדה ואם איתא דפ"י מל"מ אסיר גבי כבד, א"כ לאותן הפוסקים דס"ל גבי בשר שנתבשל בלא מליחה דאף אי איכא ס' מ"מ אותה החתיכה אסורה משום דדם שבתוכה פי' ממקום למקום א"כ גבי כבד נמי נהי דפולטת ואינה בולעת מ"מ הדם שבתוכה פי' מל"מ אע"כ דבכבד מותר כ"ז שלא פי' הדם לחוץ וכ"כ הפמ"ג במ"ז סק"ח וכן החו"ד הביא שם דברי הכו"פ בביאורים סק"ד א"כ אף בנמלחה בכש"מ לכאורה יש להתיר מה שחוץ לציר, מ"מ אין לדחות דברי המנ"י והאחרונים שמביאים דבריו להלכה מכח זה חדא דהא רמ"א פסק דאף אי איכא ס' נגד הכבד מ"מ אסורה והכו"פ עצמו כ' לדעת רמ"א דאוסר אף באיכא ס' ס"ל דפירש מל"מ אסיר וכן הלכה דאף ביש ס' אסורה החתיכה, וכן בנתבשלה לבדה אוסר הרמ"א בס"א וכן הלכה כמ"ש הש"ד אות כ"ג, א"כ אף בכבד אסור פי' מל"מ, ועוד י"ל דהא דאין נאסרה מיירי דוקא בבישול דטרודא הרבה לפלוט אף מל"מ אינו פורש וכמ"ש החו"ד בביאורים אות ז' אבל ע"י מליחה הא דעת רש"י שאינו יוצא ע"י מליחה א"כ שוב אינו טרידא כ"כ להפליט ואף לדעת ר"ת מ"מ יש לחלק דע"י מליחה אינה טרידא כמו ע"י בישול ופורש מל"מ ולכך אסורה כלה וכדעת המנ"י אבל אם הקרקע אינה מכוסה בנסרים אז אינה אסורה אלא מה שבתוך הציר, ולפ"ז יש לאסור ג"כ אם יצלה הכבד ע"ג תנור גרוף דפירש הדם מל"מ וכדעת הצל"ח בפסחים ודלא כתשו' הר הכרמל, ומה שהתיר הט"ז בסי' ס"ה לצלות הכבד כשהיא מכורכת בנייר באמת חולקין עליו כל האחרונים ואף לדעת הט"ז דוקא כשהיא מכורכת בנייר משום דס"ל דפולט דרך הנייר ומדמי לי' לקרום של מוח אבל ממש בכש"מ ודאי אף הט"ז מודה דאסירה, כנ"ל להלכה:

מגני

מעשה בא לפני שחתכו בצלים בסכין של בשר לעשות מולייתא לדגים ונתנו הבצלים על דף של חלב עם פנימית של הדגים לחתכן דק דק וחטב בסכין של הבשר על הדף של חלב עד שנעשו דק דק ואח"כ בשלו אותן הדגים בכלי של בשר והבצלים הי' רוב נגד פנימית של הדגים בשעת שחטב אותן קודם הבישול, מה הדין של הדגים והכלי.

תשובה. נראה לי אם הי' הדף של חלב נבלע בו מתחילה חלב ממש ע"י רותח או כבוש, בודאי היו אסורין הדגים וגם הכלי כי ע"י דוחקא דסכין והדף ודאי בלעו הבצלים ונעשו נבילה ואוסרין אח"כ הדגים שנתבשלו יחד, עד שיהי' ס' נגדן, גם לא מהני ס' נגד הבצלים כי כל המולייתא נעשה נבילה דאמרינן איסור דבוק וצריך ס' נגד כל המולייתא, גם כל הדגים שמלאו אותן ואף אם הי' הדף והסכין אב"י אסור, דהבצלים הוה ד"ח ואף שנתערבו הבצלים עם פנימית הדגים מ"מ הי' רוב הבצלים נגד פנימית הדגים ואם הרוב ד"ח אסור כמבואר בסי' צ"ה בסי' ב' ברמ"א אך אחר הדרישה והחקירה נתודע שהדף של חלב לא נבלע חלב ממש לא ע"י רותחין ולא ע"י כבישׁ, ורק מה שחותכין בצלים בסכין חלב וחוטבין עליו עם הקרביים של הערינג, והתרתי הדגים הנ"ל, והטעם דהנה המג"א בסי' תנ"א, ס"ק ל"א כ' וז"ל ומה"ט עושין שלא כדין שלפעמים חותכין זנגביל בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר ואח"כ דכין בו בשמים ונותנין לחלב, עכ"ל. וא"כ לפ"ד גם כאן אסורים הדגים דהא הדף של חלב בלע מהבצלים של חלב והבצלים האלו בלעו מהדף כמו התם גבי מדוכה, אבל האע"ז חולק עליו והובא ג"כ בחו"ד סי' צ"ו ס"ק ו' וכ' דד"ח אין לו מעלה אלא שמוציא כל הטעם, אבל אינו מבליע כל הטעם בכלי רק מקצתו וא"כ הוה בבשמים נ"ט בר נ"ט ע"ש, ואני אסביר הדבר יותר דלכאורה קשה הא גבי נ"ט בנ"ט בעינן טעם א' בכלי והב' באוכל אבל טעם א' באוכל וטעם ב' בכלי ל"מ כמבואר במ"ז סי' צ"ה סק"א, א"כ כיון דהבשמים שחתכו בסכין בשר הוציאו כל הטעם והוה טעם א' באוכל א"כ מאי מהני אף אם אינם נותנים אח"כ כל הטעם במדוכה מ"מ הוה טעם א' באוכל והב' בכלי אבל ז"א דמ"מ הנקלש הטעם ע"י ב' כלים עי' מ"ז שם סק"ט, ובסי' ק"ג מ"ז אות ו' ולפ"ז בנ"ד נמי הוה נ"ט בר נ"ט בהדף ושוב אין אוסר ועוד יש לצרף לזה דאין הדף בולע כלל הטעם חלב שהי' בלוע בבצלים עי' פמ"ג א"ח סי' תמ"ז מ"ז אות י"ג וא"א תנ"א אות שהניח בצ"ע אם דבר חריף ע"י דוחקא יכול להבליע לתוך הכלי הבלוע שבתוכו ועי' ל"ש בליקוטים שהניח ג"כ בצ"ע ועי' מנ"י כלל ס"א אות כ"ו שכ' ג"כ שאין מבליע הבלוע שבתוכו ע"י דוחקא, ואף דהפמ"ג בסי' תנ"א ס"ק ל"א כ' גבי בשמים כיון שהוא דק כמו קמח ל"ש בלוע מ"מ

אין זה פשוט לו ע"ש ועי' חו"ד סי' צ"ו ס"ק ו' כ' בפשיטות דאף אם נעשה כמו קמח מ"מ אין יכול להבליע הטעם שבלוע בבשמים, ומה שסיים שם דאם הבליע שמן יכול להבליע, דבריו סותרין זא"ז דבסימן ק"ה אות ט"ו כ' בפירוש דאף בבלוע שמן אין הכלי בולע מאוכל בדבר חם וא"ל דבד"ח ודוחקא שאני דהא החו"ד לא נחית לחלק בזה דא"כ מאי מקשה שם בסי' צ"ו הא איכא לחלק דאף בבלוע כחוש דאין יוצא בלא רוטב מ"מ ע"י חריף ודוחקא יוצא, וכמ"ש שם הפמ"ג ע"ש. גם כאן גבי בצלים אין נעשין דק כמו קמח ועוד שהדבר ידוע שאחר שנעשה דק ונתערב עם תוכן של הדגים נתבטל החריפות של הבצלים ע"כ התרתי הדגים כנ"ל להלכה:

מד

שאלה. שכתשו שום על דף של עץ ועל אותו הדף נתנו עליו קודם איזה ימים דייסא חמה שהיס"ב שנתבשלה בכלי חולבת ונתנו על הדייסא למעלה בעודה חמה שהיס"ב חמאה והחמאה בעצמה לא נגעה בדף ונתנו השום בצלי קדר של בשר ולא הי' ס' נגד השום, מה דינו של הצלי קדר:

תשובה. לכאורה י"ל כיון דקיל"ן בדבר גוש אפילו בכ"ש מפליט ומבליע וכדעת רש"ל הביאו הט"ז בסי' צ"ד ס"ק י"ד ובש"ך סי' ק"ה ס"ק חית א"כ בלע הדף מהחמאה וא"כ ע"י דוחקא דכתישה בלע השום הטעם מהחמאה ואוסר אח"כ הצלי קדר דהא שום הוה ד"ח כמבואר בסי' צ"ו סי' ב' ול"מ מה שאב"י, אבל אחר העיון נראה לי לצדד להיתר דהנה דעת הט"ז ס"ק הנ"ל דדוקא ע"י דוחקא בולע בדבר גוש בכלי שני כגון בחתך בשר בסכין של חלב, וכאן דליכא דוחקא לא בלע הדף מהחמאה לסברתו ונהי דהש"ך בסי' ק"ה סק"ח מחמיר כדעת רש"ל דאף בלא דוחקא בולע בגוש בכ"ש מ"מ זה דוקא מבעין בולע כגון אורז ודוחן דאיכא בהן חלב בעין וכמ"ש הפמ"ג מ"ז ס"ק י"ד אבל אי ליכא רק בלוע לא נאסר הכף ע"ש דאין בלוע יוצא בלא רוטב א"כ כאן הלא נגעה החמאה בהדף והבליעה הולכת דרך הדייסא לא בלע הדף כלום מהחמאה ואף דהחמאה הוה דבר שמן ובבלוע שמן אמרינן דיוצא בלא רוטב מ"מ זה דוקא במאכל אבל כלי אינו בולע אף בבלוע שמן כמבואר בחי"ד בסי' צ"ז אות ו' ובסי' ק"ה אות ט"ו וא"ל דכאן דאיכא חמאה בעין על הדייסא למעלה והוא דבר גוש דדינו ככ"ר בולע הדף, ז"א דהא ראיות החו"ד היא מהא דסי' צ"ז גבי פשטיד"א שאפו עם הפת דבעינן דוקא דזב תחת הפשטיד"א אז נאסר הפת אבל בלא זב לא נאסר אע"ג דהבצק בולע מהשומן שבתוכו, מ"מ אינו מבליע בתנור והטעם דאין כלי בולע אפי' מבליע שמן ע"ש אע"ג בפשטיד"א דאיכא שומן בעין בתוכה מ"מ אינו מבליע דרך הבצק ה"נ בנ"ד אינו בולע הדף כלום דרך הדייסא. עוד יש

לצרף לזה כיון שהדף הי' אב"י אף דבדבר חריף ל"מ אב"י מ"מ עי' בתשו' גוא"ר סי' מ"ב כ' דהא דאמרינן בד"ח דאגב חורפי' מחליא לי' לשבח היינו הטעם שנתן בדבר החריף אבל אם בישל הד"ח עם תבשיל אחר אינו אוסר התבשיל אף דליכא ס' דהטעם היוצא מהד"ח היא לפגם בהתבשיל, והא דמבואר בסי' צ"ו דבעינן ס' אף באב"י היינו להתיר הד"ח עצמו ע"ש שהאריך בזה ואף דאין לסמוך על דבריו דכמה גמגומין יש בדבריו מ"מ בנ"ד דכבר הוכחתי דלא בלע הדף כלל מהחמאה נ"ל דלחומרא ישליך השום והבשר מותר, ועוד יש לצרף דלדעת בעה"ת לא נקרא דבר חריף אלא קורט של חילתית ולא צנון ושאר דברים חריפים. מכל הני טעמי נ"ל להתיר הצלי קדר ורק שהשום ישליך לחומרא:

מה

שאלה. אם בשלו ע"ש ירקות לצורך שבת לאכול עם רוטב של בשר וטעו ובשלו בכלי של חלב שאב"י **אם** מותר לאכול בשבת עם רוטב של בשר, גם האיך הדין אם תחב כף של בשר ב"י בהירקות ולא היו ס' נגד הכף אם מותר לאכול איתם עם רוטב:

תשובה. בדין הראשון היכי שלא תחב בו כף פשיטא שמותר לאכול עם רוטב כמבואר ברמ"א סי' צ"ה ס' ב' דאם הכלי שנתבשלו או ניצלו בו לפגם שלא הי' ב"י נוהגין היתר לכתחילה לאוכלן עם מין השני, וכ"כ בת"ח כלל ל"ה דין א' הובא בט"ז סי' ק"ח ס"ק ד' דאף לכתחילה מותר לקנות מן העכו"ם דברים שנתבשלו בכליהם, דהקניי' חשוב דיעבד וע"ש במ"ז דאף שיש לו בריוח מותר לקנות ואף דל"ש נ"ט בר נ"ט בכלי של עכו"ם ורק נוטל"פ אכ"ה מותר כ"ש כאן בהיתר דשייך ג"כ נ"ט בר נ"ט פשיטא דמותר לכתחילה לאוכלו עם בשר. ועי' מג"א סי' תמ"ז ס"ק כ"ג שכ' שאם התיכו שומן בכלי חמץ שאינו ב"י לצורך פסח דמותר לכתחילה להשהותו ולאכלו בפסח אף דשם ג"כ ל"ש נ"ט בר נ"ט דחמץ שמו עליו ע"ש כ"ש כאן פשיטא דמותר לאוכלו ברוטב, אך בדין הב' היכי שתחבו בו כף של בשר ב"י ולא הי' ס' נגדו לכאורה אסור לאכלו עם רוטב כמבואר בסי' צ"ד סי' ה' ברמ"א דנוהגין לאכול המאכל במין הכלי שהוא ב"י אבל אסור לאכלו לא עם בשר ולא עם חלב ע"ש, ומ"מ נ"ל להתיר לכבוד שבת לאכול עם רוטב עי' ש"ך שם שתמה באמת אמאי לא יאכל כמין הכלי שהוא ב"י אם הוא של חלב מותר לאכלו בחלב ואם הוא של בשר מותר לאוכלו עם בשר וכמו שכ' הרב בסי' צ"ה הנ"ל ועי' מנ"י כלל נ"ג אות כ"ג מה שתירץ ע"ז ועי' ש"ד אות י"ח שדחה דבריו, אך עכ"ז המנהג להחמיר שלא לאכול רק במין הכלי שהוא ב"י, מ"מ לכבוד שבת נ"ל להקל ועי' כו"פ שם שכ' דדוקא מאכל שאפשר לאוכלו בלא שומן יש להחמיר אבל אם היא מאכל שא"א לאוכלו בלא שומן מותר לאוכלו אף עם בשר או חלב כמין הכלי שהוא ב"י א"כ לכבוד שבת הוה

כא"א לאוכלו בלא רוטב דאין זה כבוד שבת יש להקל ולאוכלו עם רוטב וכמו שמקיל הפמ"ג במ"ז ס"ק טית לענין הכלי בע"ש לבשל בה לכבוד שבת אף דלענין הכלי יש טעם לאוסרה כמ"ש הט"ז בכאן ובסי' צ"ה משום דמערין ממנו המאכל והש"ך כ' כאן משים דאירע ע"י בישול ע"ש אפ"ה מקילנן לכבוד שבת מכ"ש המאכל דאין שום טעם לאוסרו לאכול כמין הכלי שהוא ב"י בודאי יש להתיר לכבוד שבת ול"מ אם אירע הדבר סמוך לחשיכה שא"א להכין אחרים פשיטא דמותר אלא אף אי איכא שהוה להיכן אחרים ורק שידוע שלא יכינו עוד אחרים הוה כבוד שבת עי' דעת קדושים בפתיחה להל' טריפות רק אם יש שהות להכין וידוע שיכינו עוד אחרים בזה יש להחמיר כנ"ל:

מו

שאלה. אירע בקהילה אחת ששחטו שבעה בהמות במקום א' ואח"כ חלקו כ"א לשנים, ולקחו אחד אחד על עגלה להוליכם להיאטקיס והוליכו ביחד כל השבעה בהמות על עגלה וחלקו אח"כ לב' יאטקיס ונתנו באחת ד' חצאי בהמות ובאחת נתנו עשרה חצאי בהמות ומכרו הבשר לכל בני העיר, ואח"כ נמצא באחד מן הדקין מכה באופן שהי' ספק טריפה ולא נודע מן איזה בהמה היא ונשאר ביאטקי אחת חצי בהמה וד' חתיכות בשר וביאטקי הב' נשאר רק כמה חתיכות בשר, מהו הדין של בשר הנמכר כבר וגם מה הדין של הבשר הנשאר ביאטקיס.

תשובה. הבשר שנמכר בודאי מותר מטעם דהוה פירש קודם שנודע התערובות כמבואר בסי' ק"י סי' ה' דאם פירש קודם שנודע התערובות דמותר, ואפילו לדעת הרא"ה דס"ל בקבוע דאורייתא דאם פי' קודם שנודע הספק אסור, כאן לא הוה רק תערובות חתיכות ולכ"ע מותר מה שנפרש קודם שנודע התערובות, עי' חו"ד שחולק על הש"ך ס"ק כ"ט דכ' דאם נמצא ריאה אחת טריפה דנקרא תערובות חנויות והוה קבוע דאורייתא, וס"ל דזה נקרא תערובות חתיכות ולא הוה רק דרבנן, ואפילו לדעת הש"ך נ"ל בנ"ד דלא הוה תערובות חנויות דזה דוקא אם בכל חנות הוה שור אחד שלם ונתערבו אח"כ הב"מ ונמצא בב"מ של בהמה אחת טריפה זה נקרא תערובות חנויות לדעת הש"ך, דהא בחנות אחת איכא ודאי טריפה ולא נודע איזה, משא"כ בנ"ד ליכא חנות אחת שיהי' בה ספק טריפה דאסור מדאורייתא דלמא איכא חצי בהמה בזו החנות וחצי בהמה בחנות השני ובטל מדאורייתא ברובא, וא"כ לא הוה רק תערובות חתיכות ומותר מה שנפרש קודם שנודע התערובות לכ"ע ואפילו אותן שלקחו באחרונה בעת שלא נשאר רוב כשירות מתיר הכו"פ, ואחריו החזיק הפמ"ג והחו"ד, וא"ל דע"כ לא מתיר הכו"פ אפילו מה שלקחו באחרונה אלא היכי דלא נשאר כלום בקביעות, דהא כ' שם הטעם דמותר אפילו

שנים האחרונים מדברי הרשב"א שכ' דאם נעקרו כולן הכל מותר, וא"כ אלו שקנו קודם שנודע הספק ולא השאירו כלום הוה כנעקרו כלם ומותר לגמרי, דבשעת ידיעת הטריפה כבר נתפזר כל הטריפות ממקולין עכ"ל משמע לכאורה דדוקא אם לא נשאר כלום במקולין דדמי לנעקרו כלן אז מותר אבל אם עדיין נשאר במקולין וליכא רובא דהיתרא אז שנים האחרונים אסורין, אבל ז"א דמ"מ כיון דלא גזרינן בפ"י קודם שנודע התערובות שמא יקח מן הקבוע לאחר שנודע התערובות וכמ"ש הרא"ש בתשו' הביאו הטור וב"י א"כ אף אם עדיין נשאר בקביעות לא גזרינן שמא יקח מן הקבוע ומותר כל שפי' קודם שנודע התערובות, דכל מה שנפרש קודם שנודע התערובות הוה כנעקרו כלם, פי' כי היכי דנעקרו כלם ליכא חשש שמא יקח מן הקבוע ה"ה בלקח קודם התערובות לא שייך למגזר וכן מוכח מהראי' שהביא הכו"פ מדברי הרא"ש שכ' דבין קודם שנודע הטריפות ובין לאחר שנודע הטריפות ניכר ולא גזרינן עכ"ל, ומביא ראי' מהא דאף שנים האחרונים נמי מותר דאל"כ לגזור שמא יקח באחרונה, אע"כ דאף אותן שלקחו באחרונה מותר ע"ש, והרא"ש בתשו' מיירי אף שנשאר עדיין בקביעות וכמ"ש שם דכל מה שלקחו קידם שנודע מותר ולאחר שנודע אסור, אלמא דמיירי שנשאר עדיין בקביעות ואפ"ה אף שנים אחרונים מותר דאל"כ לגזור שמא יקחו קודם שנודע באחרונה, אך עכ"ז לדעת הת"ש סי' ט"ז ס"ק נ' דהשיג אב"ח שמתיר אף שנים האחרונים כנעקרו כלם וכ' דאף בנעקרו כלם שנים האחרונים אסורין דעיקר ההיתר הוא משום דכל דפריש מרובא **קא** פריש ע"ש, א"כ אף בפי' קודם שנודע התערובות י"ל דשנים האחרונים אסורין, וכן מוכח מדברי הח"ס סימן צ"ט ע"ש ואין בידי להכריע לענין אותן שקנו באחרונה בעת שלא נשאר רוב, ואם ידוע מי שלקח באחרונה יש לבעל נפש להחמיר על עצמו, אבל הבשר הנשאר עדיין ביאטקיס אחר שנודע הספק בודאי אסור כמבואר שם סי' ה' וא"ל כיון שלקחו על העגלה אחד אחד להוליכם להיאטקיס הוה פירש קודם שנודע התערובות ומותרין כלן אף שנים האחרונים כמ"ש הכו"פ והפמ"ג והחו"ד, ז"א דכאן הדרי לקביעותא בהיאטקיס כמבואר בש"ך ס"ק ל"ז ועי' ת"כ סי' ט"ז ס"ק מ"ח ועי' בביאורים שם ס"ק ח' דשנים אחרונים אסורים וא"כ אסורין בנ"ד כיון דליכא למימר כל דפריש מרובא פריש כיון דליכא רוב נגד האיסור בהנך שנשתיירו גם נ"ד ל"ד למעשה דב"ה שהח"ס והגאון מ' העשיל ז"ל התירו אף החצי שבבית דהתם הטעם כיון דידעינן דשני החצי בהמה הם מבהמה אחת והחצי שבחנות מותר מטעם כל דפריש מרובא קא פריש, מש"ה התירו אף החצי שבבית דלא להוי כחוכא וטלולא, אבל בנ"ד י"ל דהחצי שבחנות ההוא והחתיכות שבחנות השני הם מבהמה א' וליכא חוכא ומש"ה הבשר שנשאר ביאטקיס אסיר. ולכאורה מדברי

החו"ד בחידושים אות חית לא משמע כן וצ"ע להקל, דהת"ש מחמיר וגם מדברי הש"ך ס"ק הנ"ל משמע להחמיר עי' היטב ודו"ק, ומ"מ נ"ל אותן החתיכות שנשאר בהיאטקי שלקחו מקודם לשם רק ארבעה חצי בהמות יש להתיר כיון שלקחו לשם קודם שנודע הטריפות שוב אמרינן כל דפריש מרובא קפריש ובזו ל"ש למימר הדרי לקביעותא, ורק מה שנשאר בהיאטקי הב' יש לאסור ודוק:

מז

נשאלתי למצוא היתר על התנורים של ברזל שמבשלין עליהם פעמים בשר ופעמים חלב ונשפך פעם מבשר ופעם מחלב תחת הקדירות וא"כ נאסרו הקדירות מהתנורים, גם לפעמים אופין עליהם בלי אמצעית קדירה והתנורים הם אסורות מבליעת בב"ח ונהי שאין חשש לבשל בקדירה אם נזהרין שלא ישפך מן הקדירה דהוה כשתי קדירות שנגעו זו בזו דמותר אבל אם נשפך מן הקדירות או לאפות עליהם בלי אמצעי לכאורה יש חשש גדול הן לענין הקדירה והן לענין המאכל שבתוך הקדירה, והעולם נוהגין היתר בדבר:

תשובה. נ"ל ללמד זכות ומנהג של ישראל תורה היא ומתחילה נברר מה דינם של התנורים אם צריכין ליבון מדינא או די בהגעלה, והנה אם היה צריכין ליבון בודאי ל"מ מה שמסיקין תחתיהן עד שיתלבנו כמבואר בטור א"ח סי' תנ"א גבי קדירות של מתכת דליבון מבחוץ ל"מ שצריך להיות הליבון מבפנים במקום הבלוע אבל באמת התנורים א"צ ליבון ודי בהגעלה, ול"מ אם נשפך עליהן רוטב של בשר או חלב או אפילו רוטב של איסור דסגי בהגעלה כיון דהבלוע היא ע"י משקה ואפילו אי ליכא אמצעי של היתר כמבואר בש"ך סי' קכ"א סק"ח ודלא כתשו' מנחם עזרי' וכ"פ הפמ"ג סי' תנ"א מ"ז ס"ק ט"ז ע"ש אלא אפילו אם אפה פשטידא של בשר או של חלב בלי שום משקה נמי סגי בהגעלה דהוה היתרא בלע ובהיתרא בלע מבואר בע"ז דף ע"ו דסגי בהגעלה, וכ"פ בתשו' רע"א הביאו בפ"ת יו"ד סי' קכ"א אא"כ אפה פשטידא של איסור בלי משקה או מחמץ לפסח דמיקרי איסורא בלע לענין זה, עי' א"ח סי' תנ"א, וכיון שבררנו דסגי בהגעלה, והנה מבואר בסי' תנ"א בסי' ד' ברמ"א וביו"ד סי' קכ"א, דהיכי דסגי בהגעלה סגי בליבון קל עד שקש נשרף עליו מבחוץ א"כ לא בעינן נמי שיהי' הליבון דוקא במקום הבלוע דאף ליבון מבחוץ מהני וכן מבואר במג"א ופ"ת בשם הרא"ם לענין האגנות שמצפין איתן באבר שכתבו דמהני מה שמלבנין בקיץ בשעת הציפוי אף דהבלוע הוא מבפנים, ואף דהפ"ח חולק עליו, היינו מטעם שלפעמים עושין במהירות ואין הליבון עולה בכל הכלי, אבל בלא"ה מהני הליבון מבחוץ וא"כ נחזה אנן מה חשש איסור איכא בכאן ל"מ אם מבשלין בשר וחלב זא"ז ונשפך משניהם בודאי ליכא איסור כיון דנתלבן בנתים, עד

שקש נשרף עלי' מבחוץ דמהני כמ"ש דהוה היתרא בלע, ואף אם נתבשל בפ"א בשר וחלב ונשפך מהבשר והחלב בפ"א על התנור וקי"ל דהבלוע הולכות בכל הכלי אם אם כלו עי' יו"ד סי' קכ"א ופמ"ג סי' צ"ד מחיו"ד וסי' תנ"א בא"ח וסק"ח וא"כ הוה בלוע מאיסור מ"מ סגי בליבון קל כיון דבלע ע"י משקה וכנ"ל, וא"כ תיכף נכשר כיון שהאש בוער תחתיו, ונתלבן עד שקש נשרף עלי' מבחוץ ואף אם נשפך אח"כ מאיזה קדירה תחת הקדירה ונוגע הקדירה בהתנור ע"י רוטב ליכא איסור שכבר נכשר מקודם ואין איסור אלא אם החלב הולכת תחת הקדירה של בשר או איפכא ובזה באמת אסור, אבל אם אינו הולך הבעין ורק הבלוע אמרינן קודם שמגיע הבלוע להקדירה הב' כבר נכשר, ואף באפה פשטידא של בשר או של חלב בלא הפסק נמי סגי בליבון קל עד שקש נשרף עליו מבחוץ דהא היתרא בלע כנ"ל, וליכא חששא אלא באופה פשטידא של איסור או מחמץ לפסח דאז בעינן ליבון גמור ובזה באמת נוהגין ללבן כדינו. שוב ראיתי שזה מבואר בת"ח והש"ך מביאו בסי' פ"ז ס"ק כ"א ורק שלא ביאר הטעם אמאי מהני הליבון, אך כ"ז אם נשפך בשעה שהאש בוער תחת הבלעכין אבל אם כבר כבה האש, ועדיין הבלעכין היס"ב ונשפך אז מן החלב והבשר וליכא אפילו ליבון קל לכאורה יש כאן איסור ואם נשפך אז תחת הקדירה ונאסר הקדירה והתבשיל שבתוכה, אך לפמ"ש החו"ד בסי' צ"ב ס"ק כ' דהא דלא בעינן שם ס' נגד הבלוע בכירה רק נגד מה שאומדין שיש חלב בעין תחת הקדירה משום דדבר מועט כזה לא מיקרי רוטב להבליע מדופן לדופן יש להתיר גם בזה ומה"ט מותר גם בכירה של חרס דל"ש הטעם הנ"ל ולפ"ד החו"ד מותר כנ"ל ללמד זכית על מנהגן של ישראל:

מח

בסי' פ"ז סי' ו' בהגה עוד כתבו דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש אסירה כו' והקשה הכו"פ א"כ איך מותר לעשות המים לחפיפת הראש, הא עובר על לא תבשל ותירץ עם הא דכ' הרמב"ם דאם עירב דבר מר בב"ח הר"ז אסור דחייב אפילו שלכ"ה והיינו דוקא אם מתחילה בשלן ע"י נו"ט אבל אם בתחילת הבישול עירב דבר מר פטור א"כ לענין בישול כיון שכבר נפגם ע"י האפר מש"ה אין כאן איסור בישול אבל הכלי נאסר כיון דכבר נעשה איסור בב"ח אוסר אח"כ אף אם נפגם אח"כ, והפמ"ג חולק עליו דלאסור אח"כ לד"א א"י אם כבר נפגם ע"ש והא דנאסר הכלי היינו לכתחילה כיון דאפשר בהגעלה כמבואר בצ"צ, ועם זה יש לישב דברי הש"א הובא בש"ד אות ב' שכ' דחמאה שבשלה בקדירת בשר ב"י דמותר לנ"ח דמצות לאו להנות ניתנו והקשו עליו הא עיבר על בישולו דיש בא"ב בב"ח, ולפי הנ"ל לקמ"ד די"ל דהתיר דוקא אם ניתן בו דבר מר, דלענין הנאה

ל"מ כיון שכבר נאסר אבל לענין בישול מהני, וכמ"ש הכו"פ, והא דכ' סתמא משום די"ל דס"ל כא"ז הובא בפמ"ג דאין לעשות נירות מחמאה דלמא יטיף על בשר, א"כ בלא"ה צריך ליתן בו דבר הפיגם וא"כ ליכא שוב משום בישול בב"ח, אלא דלפ"ז לכאורה קשה אמאי אסור לחתות אש תחת קדירות של עכו"ם כמבואר ברמ"א, הא קיל"ן סתם קדירה של עכו"ם אב"י ואף דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה היינו דוקא לענין אכילה אבל לענין בישול הא חזינן דלא גזרי וכמ"ש הכו"פ דאל"כ הדרי קושיא לדוכתי' אמאי לא אסרו לעשות מים לחפיפה הראש משום בישול בב"ח, וכמ"ש הכו"פ, ונראה לישב דהא הטעם דאמרינן סתם כלי של עכו"ם אב"י הוא משום ס"ס שמא לא בישל בה עכו"ם תוך מעל"ע ושמא בישל בו דבר הפיגם את התבשיל שבישל בה עתה, וזה לא שייך אלא אם בישל בה עתה תבשיל להתירו באכילה אז יש הס"ס הנ"ל, אבל לענין חשש בישול בב"ח ליכא אלא ספק א' דלמא אב"י מבישול בב"ח אבל הספק הב' ליכא דהא בעינן דוקא שיבשל בו דברים הפגומים שאינו ראוין למאכל אדם כלל כגון ראש ולענה וזה אינו נכנס בגדר הספק דלמה לו לעכו"ם לבשל בו דברים שאינו ראוי למאכל אדם, הלכך אסור לחתות אש תחת קדירת עכו"ם. ובזה יש לישב דברי הש"ך ס"ק י"ח שכ' והעולם אינם נזהרים בזה עי' כו"פ שהקשה ע"ז ולפי הנ"ל לק"מ דהנה הרשב"א הובא במג"א סי' תמ"ז כתב הטעם דסתם כלי של עכו"ם אב"י משום ס"ס דלמא לא משתמש אלא היתר כגון מים וירקות ואת"ל משתמש בו איסור דלמא היא אב"י א"כ לדעת הרשב"א אף לענין בישול בב"ח איכא ס"ס זה ודוק, ומש"ה העולם אינן נזהרין בזה:

מט

שאלה. פרה שהוכתה בדדי' ועי"ז נמצא בחלב שנחלב ממנה מראה אדמימות אשר למראית עין יש ס' מהו דין החלב.

תשובה. נ"ל דדין זה דומה להא דאיתא בתשו' נ"ש סי' כ' וז"ל בפרה חולבת ויצא דם עם החלב שהורה המורה א' להמתין עד שיפול אדמימות למטה והחלב מותר, ואמר הטעם שאינו דם ממש רק מעשה כשפים. וכ' עליו דצריך המורה כפרה שהרי דם גמור הוא שנתהוה מאיזה חילי והרבה מתים מחולי זה ואם הוא מעשה כשפים מ"מ דם הוא, ואסרו תערובתן ולפחות צריך ס' ומי יוכל לשער כמה דם נתערב בהחלב שלא נשקע למטה ונשאר מעורב בין החלב עכ"ל. וכ"כ החב"י דאסור מה"ט אולי יש עוד הרבה דם מעורב בחלב ואינו ניכר, והפ"ת בסי' פ"א קיצר בהעתקתם, והביא הטעם משים דדם נעכר ונעשה חלב וכיון דיש דם בהחלב מוכח דעדיין לא נשתנה הדם לחלב ע"כ יש לאסור משים דם עכ"ל, והוא מדברי המגיה שם בתשו' חב"י, ועל גוף הדם בא ליתן טעם

למה אסור אבל החלב אוסר שם מחשש שמא יש עוד דם הרבה שנתערב בחלב ואינו ניכר, עי' טו"ט סי' קי"ט וא"כ לפי דבריהם גם בנ"ד יש לאסור כל החלב שמא יש עוד הרבה דם ואינו ניכר. אך הטו"ט ותשו' גוא"י סי' ק' חולקין ע"ז וס"ל דאם למראית עין איכא ס' אין להחזיק איסור שמא יש דם יותר, דאחזוקי איסורא לא מחזיקינין, ול"ד להא דאיתא בסי' צ"ח סי' ג' באיסור שנתערב בהיתר וא"א לעמוד על שיעורו דאפי' באיסור דרבנן אסור, דהתם מיירי דוקא דומיא דכחל דא"א לשער נגד החלב היוצאת מהכחל, דאין אנו יודעין כמה חלב יוצא מהכחל ע"ש בט"ז משא"כ כאן דנגד דם הנראה לפנינו אפשר לשער ובודאי יש ס' ורק להחזיק איסור שמא יש דם יותר אין מחזיקין איסור, זה דעתם, ויש לכאורה עוד כדמות ראי' לזה בסי' צ"ט סי' ד' דמשערים האיסור וההיתר כמו שבאו לפנינו וע"ש בט"ז ופמ"ג ולפי דעת הנ"ש וחב"י האוסרים, צ"ל דל"ד להא דסי' צ"ט דהתם מיירי באיסור שנפל לתוך היתר דההיתר הי' לו חזקת היתר מקודם, וגם עתה כפי שבא לפנינו לא איתרע חזקת ההיתר דהא יש ס' לפנינו ורק לחוש שמא האיסור נתמעט ולא ההיתר, בזה אמרינן דלא מחזיקינן איסור, משא"כ כאן בהחלב דלא הי' מעולם לה חזקת היתר דמתחילת ביאתו לעולם היתה בספק איסור דלמא איכא דם יותר ואינו ניכר מש"ה אסור, מספק כנ"ל דעתם ומש"ה בנ"ד נמי יש לחוש שמא איכא דם יותר ואינו ניכר לפי דעת הנ"ש והחב"י, ולפ"ד הטו"ט והגוא"י לא מחזיקין ריעותא שמא יש יותר דם. ולכאורה תלי' בפלוגתת הט"ז והש"ך בסי' י"ד גבי אבר שיצא לחוץ דלהט"ז שם ל"מ לשער בס' נגד האבר היוצא דחיישינן שמא מאבר זה יש יותר חלב, ולהש"ך שם מהני לשער בס' נגד האבר היוצא. אך י"ל דאפילו לדעת הש"ך יש להחמיר כאן דהתם הוה מב"מ ובטל ברוב מן התורה משא"כ כאן הוה מבשא"מ ויש להחמיר ע"כ נראה לי להכריע אם בשעה שנודע האיסור כבר נעשה דרבנן כגון לענין הכלים שנתבשל בהם החלב דדם שבשלו היא דרבנן יש להקל אם לפי ראות העין יש ס' אך אם יש עדיין חלב שלא נתבשלה וכן הכלים שעמדו בהם החלב מעל"ע אם בשעה שנודע האיסור עדיין הן ב"י אסורין ואם בשעה שנודע האיסור כבר אב"י יש להקל עי' פמ"ג סי' ק"י ס"ק ס"ג בשם מהר"י בן לב ועי' מ"ש לעיל בסי' א' מדין דבר שבא לעולם ע"י תערובות:

נ

שאלה. שעשו צלי קדר בקדירה של חלב אב"י ונתנו בהצלי קדר בצלים שחתכו אותן בסכין של בשר ועמד כך על האש קודם שנתן בתוכו מים כדרך שעושין צלי קדר, מהו הדין של הצלי קדר וגם הכלים שנשתמשו בה.

תשובה. האריכות בזה היא אך למותר דבודאי הצלי קדר וגם הכלי שנתבשל בה וגם הכלים שעירו לתוכן רותח אסורין, אך שלא להוציא הדבר חלוק מת"י, גם נ"מ בדיני או"ה אמרתי להאריך קצת. הנה הסה"ת ס"ל דלאו דוקא קורט של חילתית אלא כל דברים חריפים כגון שומים ובצלים וכרישין הוה דבר חריף ונאסרים אף בכלי אב"י וכן פסק בש"ע סי' צ"ו סי' ב' וא"כ כאן בלעו הבצלים מהכלי חולבות בשעה שהוחמו עד שהיס"ב כמ"ש הש"ך סי' ק"ה ס"ק כ"ג דבדבר שיש בו רטיבות קצת איסר בכלי בכלו ואפי' בדבר יבש לגמרי ע"י אש אוסר בכלו כמ"ש בפמ"ג א"ח סי' תס"א א"א סק"א ואף שהכלי אב"י אגב חירפי' מחליא לי' לשבח וצריך בבשר ס' נגד כל הבצלים דנעשין נבילה ומסתמא בבשר ליכא ס' נגד כל הבצלים אבל בהא יש לעיין אי יש לאסור מטעם דנעשה נבילה דא"כ הא דאמרינן בסי' צ"ד סי' ו' בצלים שבלועים מבשר ובשלם בקדירה חולבת אם ידוע כמה בלוע בבצלים א"צ ס' אלא כנגד הבשר וכ"כ הש"ך בסי' צ"ו ס"ק ט' דאם הסכין קטן מהצנון דא"צ ס' רק נגד הסכין בסכין של בשר וקשה נימא כיון דהבצלים בלעו מהחלב נעשו כל הבצלים נבילה דאין הבלוע שבתוך האוכל מקושר למה שבתוך הקדירה כדמוכח מהא דפריך פרק כ"ה חלב אמאי מותר תלב נבילה היא ע"ש ועי' כו"פ סי' צ"ד סק"ח ופמ"ג ש"ד ס"ק כ"ו שהקשו כן ותירץ הפמ"ג כיון דמב"מ מה' בטל ברוב לא החמירו כ"כ בזה ע"ש אלמא לא אמרינן חנ"נ אי הוה ידעינן כמה חלב בלע אלא מטעם אחר בעינן כאן ס' נגד כל הבצלים דהא בלעו מהקדירה חולבות ולא ידעינן כמה חלב בלעו מש"ה בעינן ס' נגד כל הבצלים ובבשר ליכא ס' נגד הבצלים מש"ה אסור כלו. שוב ראיתי לבעל המחבר גור ארי' יהודה בשו"ת שלו בסי' מ"ב יצא לידון בדבר חדש בבצלים שחתכו בסכין בשר אב"י ושמוהו בקדירת חלב אף שאין ס' נגד הבצלים מותר החלב ומפרש מה דקאמר בג' ע"ז ל"ט דאגב חורפי' דחולתתא מחליא לי' לשבח פי' דהשמנונית נ"ט לשבח כהחולתת ולא דהחורפא מחליא לי' להשמנינית וא"כ שוב כשבאו הבצלים שבלעו מסכין בשר שאב"י לתוך החלב והבצלים פלטו טעם הבשר להחלב אותו הטעם הוא עתה נוטל"פ בהחלב ואינו אוסר, והביא ראי' לדבריו מסי' קל"ד סימ"ב דאיתא התם בשמים הבלועים מי"נ ונתנם לתבשיל כו' אם היין נוטל"פ בתבשיל אפי' ס' א"צ, וה"נ כה"ג עוד הביא ראי' מדברי הש"ך סי' קכ"ב ס"ק ב' שכ' שם שאם בישל דבר חריף בכלי של בשר תוך מעל"ע לבשר ואח"כ בישל חלב תוך מעל"ע להחריף ואחר מעל"ע להבשר דמותר אלמא דאין החריף ממתיק טעם הבלוע בהקדירה דאל"כ הו"ל לחשוב המעל"ע מבישול החריף, ומתוך כך דחק עצמו ליישב הא דאיתא בסי' צ"ה סי' ב' דאם בשלו דברים חריפים בכלי של בשר אף שאב"י אם אכלו בחלב

אוסר אפי' בדיעבד עד דאיכא ס' נגד הבשר וכן הא דאיתא בסי' צ"ו צנון שחתכו בסכין של בשר אף שאב"י ובשלם בחלב דצריך ס' דכ"ז מיירי לאכול אף הצנון או הדבר חריף, וכסברת מהר"ם מלובלין דמתיר אף הבצלים ע"ש שהאריך בדבר. ומלבד שהוא נגד כל האחרונים שמבואר בדבריהם להיפך אלא אף אישתמיט לי' דברי הראשונים, שמבואר במרדכי פ' א"מ דין תתל"ו להיפך וז"ל שם הורה רבינו טובי' מווינא שאם הי' מרתיח פלפלין שחיקין ונימוחין בקדירה או במחבת איסור אע"פ שאב"י הכל אסור דאגב חירפא מחליא לי' וטעם הפגם הנפלט נהפך להיות טעם לשבח עכ"ל אלמא דהטל"פ נהפך לשבח אגב חורפא, ועוד קשה לפ"ד המחבר הנ"ל למאי הלכתא כ' המחבר בסי' צ"ו סי' א' וה"ה לסכין של איסור משמע שבא לומר דה"ה בסכין של איסור אב"י סגי לשער בס' נגד מה שנגע בסכין ע"ש בט"ז וקשה למנ"מ צריך כאן ס' ממ"נ הא הצנין בעצמו אסיר אף אי איכא ס' כמו שפסק בסי' ק"ו דאפשר לסוחטו אסור בשאר איסור ואי שלא לאסור התבשיל בלא"ה אינו אוסר לדעת המחבר הנ"ל דהא נוטל"פ, והש"ע פסק דל"א חנ"נ בשאר איסורין ועוד קשה לפ"ז מ"ש הט"ז שם דלדידן דקיל"ן חנ"נ בשאר איסורין צריך ס' נגד כל הצנון ולפ"ד המחבר מ"ש מבשמים הבלועין מיי"נ דאם נוטל"פ בתבשיל מותר בהפסד קצת עי' פמ"ג ש"ס ס"ק ו' ואחר מחילת כבודו שגג בזה ובודאי הטעם הנפלט נעשה לשבח בהדבר חריף ואוסר אח"כ ומה שהביא ראי' מבשמים הבלועין מי"נ דאם היי"נ פוגם התבשיל דמותר לא דמיא כעוכלא לדנא, דהתם אין הבשמים גורמים כלים להשביח היין דאדרבא איתא התם דין א' דאם היין פוגם להתבלין ובתבשיל נותן טעם לשבח אלמא דאין הבשמים גורמין להיין להשביחו אבל באב"י דהדבר חריף מחליא לי' ומשביחו שיב אוסר אח"כ אם נפלט לתבשיל אחר:

ומה שהביא ראי' מסי' קכ"ב מדברי הש"ך שם כנ"ל נתיישב עם דברי המרדכי הנ"ל שדייק בלשונו וטעם הנפלט נהפך להיות לשבח אלמא דוקא הנפלט מחליא לי' אבל לא הטעם הבלוע בקדירה ומש"ה לא נחשב מעל"ע מבישול החריף. ע"כ יש לאסור בנ"ד כנ"ל. גם אין להתיר מטעם דרוב אינו דבר חריף דהבשר הוא רוב נגד הבצלים דזה שייך דוקא אם נתערב יחד בתבשיל משא"כ כאן בהצלי קדר כ"ז שאינו בו מים כ"א עומד בפ"ע ובודאי נאסרו הבצלים, ואוסרין אח"כ כל התבשיל כנ"ל:

נא

שאלה. שחטו ששה כבשים ונתערבו הראשים וכל בני המעיים ונחתכו כל הששה כבשים כל אחת לשנים ומלחו הבשר של הכבשים בשלשה כלים מחולקין היינו בכל כלי הי' ארבעה חצאי כבש, וכל הבני מעים מלחו ג"כ בשני כלים מחולקין ובשלו מהבני

מעים ב' וג"פ ואח"כ חתכו הראשים ונמצא מים בראש אחד והמוח הי' נרקב וקרוב לודאי שהיה מגולה לקרום והוה קרוב לודאי טריפה, והראש שנמצא בו המים הי' ניכר שהוא מכבש לבן והי' בתערובות הנ"ל שני כבשים דומין זל"ז וניכר הבשר מאותן הב' כבשים, שיש ששת עליהן שמא הראש הא מאחד מאותן הב' כבשים אבל בשר הד' הכבשים ניכר בודאי שאין ששת עליהם שמא הראש הוא מאחד מהם, וליכא ששת על הבשר מחמת תערובות גופן ורק מחמת המליחה, ועל הבני מעים יש ששת מחמת תערובות גופן וגם מחמת המליחה שהבני מעיים לא הי' ניכרין כלל ונשאלתי מה הדין של הבשר ובני מעים וגם הכלים שנתבשלו בהן המעים, וגם נשתמשו בהן בחמין וגם הי' כלי פארצילייין שנשתמשו בהם בחמין ונתערבו בכלים אחרים:

תשובה נראה דהבשר של הב' הכבשים הוא שהספק הוא שמא הראש הוא מאחד מהם בודאי אסורין דהוה תערובות חד בחד ואיתחזק איסורא, וכ"ע מודי דספיקן לחומרא מ"ה אבל הבשר של הארבעה הכבשים שיש ששת עליהן רק מחמת המליחה נ"ל להתיר, כיון שיש ספק במליחה איך נמלחו דלמא נמלחו אותן השני כבשים שיש ששת תערובות גופן עליהם בכלי אחד ולא נאסרו השאר כלל ואף א"ת שנמלח הכבש טריפה עם כבש אחר ונאסר מחמת המליחה מ"מ בטל אותו הכבש ברוב בשלשה הכבשים האחרים ואין כאן משום חהר"ל כיון דאין איסורו מחמת עצמי רק מחמת הבלוע של כבש הטריפה ואף להשליך אחד מהד' כבשים כמבואר בסימן ק"ט אינו צריך כאן דרק לחומרא צריך להשליך א' כמבואר שם ברמ"א ועי' ש"ך סי' ק"ב סק"ח וזה שייך דוקא היכי דאיכא בתערובות איסור ודאי והוא גנאי שיזדמן אכילת איסור לתוך פיו, משא"כ כאן דליכא איסור ודאי דדלמא נמלחו יחד אותן הב' כבשים שיש ששת עליהן מחמת תערובות גופן א"צ להשליך א' מהן, וא"ל דלמא נמלח הכבש טריפה בשני כלים והיינו כל חצי כבש בכלי אחד עם שלשה חצאי כבש מאותן הארבעה כבשים ונאסרו שלשה כבשים מהארבעה והוה רוב איסור, ונראה דאין לחוש לזה כיון דליכא כאן ששה דאורייתא דלו הוה כן שנמלח עם השלשה אכתי מדאורייתא ברוב סגי דהוה מב"מ וא"כ אמרינן שאני אומר שנמלח עם הכבש הב' שיש ששת תערובות גופו עליו, או שנמלח עם כבש אחד ובטל ברוב, ועוד דהא איכא כאן ב' צדדין להתיר א' לומר שנמלח עם הכבש הב' שיש ששת התערובות גופו עליו והב' לומר שנמלח עם כבש א' מהד' כבשים, והוה כעין ס"ס שמא נמלח עם כבש הב' ושמא נמלח כלו ביחד עם כבש א' מהד' והספק הב' מחמיר יותר, ואף דאינו מתהפך מ"מ בדרבנן לא בעינן מתהפך וכאן ליכא איסור תורה דהא בטל ברוב דהוה מב"מ עוד יש לצרף דעת ראב"י דמליחה אינו אוסר רק כ"ק

והקליפה בטילה ברוב, מכל זה נראה להתיר הבשר מהד' כבשים ואף לאדם אחד וא"צ להשליך אחד מהם כנ"ל ואודות הבני מעיים שנמלחו בשני כלים וגם יש בהם תערובות גופן הנה מחמת תערובות גופן ליכא חשש דבטלין ברובא דאוכליהן לאו בר אינש וכן רגלי הכבשים אף לאחר שנחרכו אין ראוין להתכבד, ואין כאן חשש רק משום המליחה ונראה דאסורין כיון דא"א לצמצם, וגם לא כיון לצמצם לחלוק אותן שוה בשוה ולמלוח החצי בכלי א' והחצי הב' בכלי הב' ומסתמא נמלח הרוב בכלי אחד והמיעוט בכלי הב' אמרינן איסורא ברובא איתא ונאסרו הרוב של ב"מ מחמת המליחה וא"כ אח"כ כשערבו אותן ביחד נאסרו כלן ועוד יש כאן חשש דלמא נמלחו הב"מ של הטריפה בשני הכלים ונאסרו כלם מאמת המליחה ואף דאין כאן א"ד דהא מב"מ הוא ומדאורייתא ברובא סגי וא"כ הל"ל שאני אומר שנמלחו ב"מ של הטריפה עם המועט ונתבטל ברוב ז"א דהא כאן איכא ב' צדדין לאיסור שמא נמלח עם הרוב ושמא הי' מן הטריפה בשני הכלים ונאסרו כלם והוה כעין ס"ס לאיסור ואף בדרבנן יש להחמיר עי' פמ"ג בדיני ס"ס ועוד דיותר יש לתלות שנמלח הב"מ של הטריפה עם הרוב כהא דאמרינן זבחים דף ע"ד גבי טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות פרשו מ"ם למקום א' אין אוסרת פרשו ס' למקום א' אוסרת והטעם דאמרינן איסורא ברובא איתא, ועי' ט"ז סי' ק"י ומ"ז שם דהא דפרשו רובם הוה כמו ודאי דאיסור ביניהם וא"כ נאסרו רובן של ב"מ וכשנתערבו נאסרו כלן ואין לצרף כאן דעת הראב"י דמליחה אין איסר רק כ"ק חדא דדעת הנוב"י מ"ק ומ"ב משמע דהיכי דהגוף נתערב לא סמכינן אדעת ראב"י אפילו בספק טריפה וכ"ש כאן דהיה קרוב לודאי טריפה ואף דכאן עוד ספק דלמא נמלחו בב"מ של הטריפה עם המועט, מ"מ זה לא נחשב לספק דהוה כודאי דאיסורא ברובא איתא, וא"כ נאסרו כל הב"מ כשנתערבו אח"כ וא"כ גם מה שבשלו מהן אותן הכלים שנשתמשו בחמין או ע"י עירוי אותן שאפשר להגעיל יגעיל ואותן שא"א להגעיל יטריף ורק בכל פארציליין יש להתיר להשהותן לאחר מעל"ע כיון דליכא כאן רק איסורא דרבנן וגם איכא דעת ראב"י ועי' בתשו' גא"י סי' ק"ד שמצדד שם באיסור דרבנן להתיר בכלי פארציליין ובפרט בנ"ד שנתערבו באחרים ודאי יש להתירן לאחר מעל"ע עי' ש"ך סי' ק"ב סק"ח ודוק:

נב

הנה ראיתי לאחד מגדולי זמנינו ה"ה הרב הגאון ה"ר ליבוש מבאלחיב ז"ל בספרי ערוגת הבושם בקונטרס שו"ת יצא לידון בדין הצוקער שעושין בזה"ז ממיץ בוריקעס שנתברר לו שמערבין בו דם ללבנו ואולי מערבין בו יותר מא' בס' ולא בטל ועוד יש חשש משום בישולי עכו"ם דהמיץ והמוהל שנעשה מהם הצוקער אינו ראוי לאכול כמות שהוא חי

ונכרים מבשלים אותי א"כ יש בו משום בישולי עכו"ם והאריך שם והניח בצ"ע ע"ש בסי' ט"ו:

והנה לפי שכל תפוצות ישראל נהגי היתר (בצוקער) בלי שום פ"פ ומצפצף מוכרחין למצוא צד היתר שיהי' היתרו מבורר בלי שום פיקפוק כלל וכלל. איתא בגמ' ע"ז דף ל"ג ע"א, נכרי ריבבן ועיבדן ונתן לתוכן יין וישראל עומד ע"ג אינו חושש (פי' רש"י כלומר התיך הזפת לתוכן ונתן לתוכן יין כן דרכם בעוד שהזפת חם ניתנין יין ליטול טעם מרירתו של זפת) ופריך שם וכי מאחר דנכרי נותן לתוכן יין כי ישראל עומד ע"ג מאי הוה אמר ר"פ כו' רב זביד אמר לעולם כדאמרת מעיקרא והכא בעידנא דקא שדי לי' נעשה כזורק מים לטיט (פרש"י שאותו היין הולך לאיבוד בזפת ובטל טעמו כמים הנותנין בטיט שכלין מאליהן כשמתייבש הטיט הרי הן כאלו לא הי' אף יין זה כלה בליחלוחית הזפת וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פולט) אמר רב פפי ש"מ מר"ז האי נכרי דשדא חמרא לבי' מילחי דישראל שרי (פרש"י לבי מילחי בכלי מלא מלח שהיין נבלע וכלה במלחו) מתקיף לה ר"א מי דמי התם קאז'ל לאיבוד (פרש"י שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש) ובתוס' ד"ה האי נכרי כו' הביאו דברי רש"י דפי' לבי מילחי לכלי מלח והקשו דמאי ענין לגבי זורק מים לטיט הרי טעמו ניכר במלח ומאי ס"ד דר"פ לכך פי' ר"ת לבי' מילתי מקום עשיית המלח וקאמר ר"פ דאע"פ שהנכרי משליך שם יין המלח מותר מפני שהאור שורפו וכלה שם כזורק מים לטיט כי גם טעם היין אינו ניכר בו ור"א פריך דמ"ו לא אזיל לאיבוד כמו נודות דזוהמת העור מבטלת היין ואומר ר"ת דאתקפתא דר"א אינה אלא דיחויא בעלמא כלומר דמר"ז לא תשמע מ"מ הלכה כר"פ ומתוך כך התירו המלח אע"פ שרגילים שמשימים עלי' דם בשעת רתיחה ללבנו עכ"ל התוס' והנה לדינא י"ל דל"פ רש"י ותוספות רק רש"י דמפרש דמיירי בכלי מלא מלח מחמת אתקפתא דר"א דאל"כ אלא מיירי בשעת בישול המלח והטעם משום דכלה היין מחמת שהאש שורפו א"כ מאי היא אתקפתא דר"א התם אזיל לאיבוד הכא לא אזיל לאיבוד הא גבי מילחי אזיל לאיבוד מחמת שהאש שורפו ולכך פי' דמיירי בכלי מלח ורש"י באמת פסק כר"א דבכלי מלח דאסור ואם משים במלח בשעת בישול י"ל דגם רש"י מודה לר"ת דמותר מפני שהאש שורפו וכלה ואזיל לאיבוד ודומה לזורק מים לטיט ובהא אפי' ר"א מודה דמותר, והתוס' לא רצו לפרש דמיירי בכלי מלח דא"כ מאי ס"ד דר"פ להתיר ולכך פרשו דמיירי דשדא בשעת בישול דכלה ואבד מחמת האש ששורפו ודומה לזורק מים לטיט ואתקפתא דר"א היא דמ"מ אינו דומה דהכא גבי נודות איכא זוהמת העור ומבטלת היין משא"כ גבי מילחי ומ"מ פסק ר"ת דלא כר"א אלא כר"פ

ומתוך כך התירו גבי מלח שנותנין בו דם ללבנו, עכ"פ העולה לדינא דבכלי מלא מלח י"ל דגם רש"י ס"ל דאסור ופסק כר"א ובנותן בשעת בישולא לכ"ע מותר אפי' לרש"י דבזה פסק כר"פ וכמ"ש בשם ר"ת גם הרא"ש פוסק כר"ת וכן המרדכי ומטעם דכלה ואבד ע"י האש ששורפו, והמרדכי הביא שגם הדיו שמבשלין בי"נ מותר דבשעה שניתן הי"נ להדיו אזיל לאיבוד ולא לטעמא עביד דהטעם מתקלקל ואין בו טעם יין ודומה לזורק מים לטיט. והנה הרמ"א ס"ס קל"ד כ' וז"ל וכ"ז במשקין שהיין והחומץ הוא בהם לשבח אבל אם הוא לפגם כגון צבע שנתנו בהם חומץ או מלח שמבשלין עכו"ם ונותנין בו יין אדום ללבנו או דיו של עכו"ם מותר דכ"ז הוה לפגם כו' עכ"ל, משמע דמתיר משום דדם או יין הוה לפגם במלח ולפ"ז אפי' בכלי מלא מלח אם נפל בו דם ואין ס' ג"כ מותר, וקשה אנה מצא רמ"א הטעם דדם פוגם במלח, אדרבא מדברי הגמרא ורש"י ותוס' והרא"ש ומרדכי כלם כתבו הטעם מפני שהאש שורף הדם וכלה ואבד ודומה לזורק מים לטיט דר"פ מדמי לה לזורק מים לטיט, ועוד קשה דא"כ למה נקט רמ"א או מלח שמבשלין כו' הא בכלי מלח נמי דינא הכי, ועוד דהא סי' ס"ט סי"ח גבי בשר שנתבשל בלא הדחה דצריך ס' נגד המלח כ' הט"ז ס"ק י"ט בשם הג"מ הטעם משום דהמלח נעשה כמו נבילה אלמא דדם אינו פוגם במלח ואף הש"ך ס"ק ל"ד שכ' הטעם משום דלא ידעינן כמה דם אם נפק מיני' היינו לדעת הטור דלא ס"ל חנ"נ בשאר איסורים משא"כ לדידן הוה הטעם משום דנ"נ עי' פמ"ג שם גם מדברי רמ"א עצמו בסי' ק"ה סי' י"ד משמע דאין דם פוגם במלח דאיתא שם מלח הבליע מדם ונתנוהו לקדירה אם יש ס' נגד המלח מותר וע"ז כ' הרמ"א אע"פ שהמלח עדיין נו"ט בקדירה מאחר שאין המלח אסור מחמת עצמו אלא מחמת הדם אין הנאסר אוסר יותר מן האוסרו עכ"ל ואם איתא דדם פוגם במלח ל"ל ה"ט בלא"ה מותר דהא המלח לא נאסר כלל עי' שם בפמ"ג אלא ע"כ דדם אינו פוגם במלח וא"כ סתרי דברי רמ"א זה אל זה, ועוד קשה הא רמ"א הביא צבע ודיו ומה פגם שייך התם לומר שהיין פוגמים וכי לאכילה עומדים ומה פגם שייך בהם ע"כ נ"ל דגם רמ"א ס"ל דדם במלח שבכלי הוא נו"ט לשבח גם אומרים בו חנ"נ, וכמ"ש הטעם הט"ז בסי' ס"ט שהבאתי לעיל, והא שכ' כאן בסי' קל"ד דהוה לפגם אין הפי' דדם נותן טעם לפגם במלח אלא דהכי פירושו דהמלח פוגם להדם, וכמ"ש הרא"ש וז"ל א"נ אפילו לר"א שרי שאין בו אלא מעט דם ונשרף ונתבטל מיד, ומשום דרמ"א בכאן הביא ג' דברים דיו וצבע ומלח ובדיו וצבע הוה הטעם דהם פוגמין הדם או היין וכמו שכ' המרדכי שהבאתי לעיל דבשעה שנתן היין והדיו אזיל לאיבוד דהטעם יתקלקל ואין בו טעם יין ודומה לזורק מים לטיט נקט נמי גבי מלח משום פגם וכמ"ש הרא"ש

הנ"ל דה"נ נשרף מיד ונפגם ונתבטל טעם הדם וע"כ מיירי הרא"ש דבליכא ס' נגד הדם דבדאיכא ס' בלא"ה מותר וא"כ עיקר הטעם לרמ"א ג"כ משום דנשרף מיד ונתבטל, ולשון פוגם דנקט הוא משום דיו וצבע דנקט דהתם לא נשרף אלא מטעם פגם דהם פוגמין טעם היין נקט נמי גבי מלח לשון פוגם וכאן עיקר הפגם מחמת שהאש שורפו ומבטלו וכמ"ש הרא"ש כנ"ל, ועוד ראי' דכוונת הרמ"א הוא כך דהם פוגמין להדם, דהא סיים רמ"א ועי' לעיל סי' קכ"ג דנוהגין היתר בדבר שנותנין בו חומץ הואיל והוי לפגם כו' וכונתו למ"ש המחבר שם סי' כ"ה מותר ליקח מהעכו"ם קלינדרי קונפיטי אעפ"י שנותנין הקילינדרי בחומץ וסיים ע"ז שם הרמ"א משום דהוה נתינת טעם לפגם ובב"י שם הביא בשם האגור בשם מהרי"ק הטעם משום שהחומץ נשרף מהם, והרמ"א כ' לשין פגם אלמא דמה דנאבד ונשרף ונתבטל הטעם קרי לי' פוגם ה"נ קרי לי' פוגם גבי מלח משום דנשרף מיד ונתבטל טעמו ולפ"ז דעיקר הטעם גבי מלח הוא משום דנשרף ונתבטל טעמו של הדם ה"ה נמי גבי צוקער יש להתיר מה"ט ובזה ל"ק קושיות המחבר הנ"ל דלימא דנ"נ קודם שנשרף וכמ"ש הרא"ש דמיד שנותן הדם נשרף ונתבטל טעם הדם וגם בלא"ה לק"מ דע"כ ל"א אפשר לסוחטו אסור אפי' בשאר איסורין אלא היכי דנשאר עכ"פ מעט איסור בחתיכה משא"כ דנשרף ונאבד לגמרי וכמ"ש התוס' גבי בי בינא ומה שהביא המחבר הנ"ל שם ראי' מדברי הרדב"ז שהביא הפ"ח בסי' פ"ז שכ' לענין צוקער שנותנין בו חלב תרי למאה, אם מותר לאוכלו עם בשר שהרדב"ז מתיר מטעם שהחלב מתמעט ע"י הבישול והצוקער אינו מתמעט ויש ס' והפ"ח חולק עליו, ולא התירו משום דכלה ונשרף והולך לאיבוד אלא ודאי דאין ללמוד מהתם ול"א דנשרף וכלה ואבד רק גבי דם ומלח ולא גבי שאר דברים, נלפע"ד דאין מכאן אפי' קצת ראי' דמנ"ל לחלק בין מלח לשאר דברים יותר יש לחלק בין דם ובין חלב והחוש יעיד ע"ז דחלב לא נפגם טעמו מכח האש אדרבא האש משביחו והדם אם נותנין ע"ג האש נקרש תיכף ובטל טעמו וכמ"ש הרא"ש, ואף בגמרא איתא נכרי דשדי חמרא לבי' מילחא כו' מ"מ יש לחלק בין יין לחלב דהיין מבטל טעמו ג"כ והא ראי' דיין מבושל אין בו משום יי"נ משא"כ בחלב, וגם מ"ש המחבר דדוקא גבי מלח דאיכא כח המלח וכח האור בזה אמרינן דשורף הדם משא"כ בצוקר ומביא ראי' מהגמרא דאיתא שם א"ל ציר שורף אור לא כ"ש, הנה בתוס' והרא"ש ומרדכי לא נזכר שום צירוף של חריפות המלח וכלם כ' רק הטעם שהאש שורפו, ומה שהביא ראי' מהגמרא אדרבא היא ראי' לסתור דהא בגמרא שם בעי אי מהני חזרת כבשונות וא"ל אם ציר שורף אור לא. כ"ש אלמא דהאור לבד שורף הדם, וכ"ז אי ידעינן דליכא ס' בצוקער נגד הדם, אבל היכי דאיכא ספיקא אם

הי' ס' או לאו בלא"ה מותר דהוה ספיקא דרבנן דדם שבשלו לא הוה רק דרבנן ולקולא. ומ"ש המחבר הנ"ל דהוה ס"ס לאיסור א' דלמא ליכא ס' ודלמא הלכה כראב"ד שהביא הרשב"א בתשו' והובא ג"כ במג"א בסי' תמ"ב ס"ק א' דכל שעיקרו כך אינו בטל דדוקא אם נתערב דרך מקרה לא החמירו בו עד שיהיו נו"ט, אבל כל שדעתו לעשות כן אסרו ואינו בטל במיעוטא ככבשים שדרכן ליתן בתוכו יין כו' נ"ל דאין הדמיון עולה יפה דהתם מיירי דנותנין היין לתוך הכבשים לתקנן לאכילה, ובזה גזרו משא"כ בנ"ד דאין ניתנין הדם רק ללבן וא"צ להם רק ללבן הצוקער בכהאי גוונא לא גזרו ואם כן הוה ספק דרבנן ולקולא. גם מ"ש שם לאסור משום בש"ע נ"ל דאין בצוקער משום בש"ע אלא בדבר מאכל הנאכל בפ"ע או בדבר הבא ללפת את הפת כדאיתא בגמרא ע"ז דף ל"ח, כיון דעל הפת קובעין סעודה וזה בא ללפת את הפת איכא משום גזירת חתנות וגם על משקה עצמן כיון דלפעמים קובעין עצמן לשתות גזרו עליהם משום בש"ע אבל בצוקער דאינו בא ללפת הפת ועיקרו בא רק ללפת השתי' ולמתקו ל"ג משום בש"ע כיון דשתי' עצמו אין קובעין רק לפעמים ומש"ה נקט בגמרא שם דוקא בבא ללפת הפת כגון בשר ודגים וכדומה, ואף דאופין עם הציקער פת כיסנין ג"כ מ"מ פת הבא בכיסנין בעצמן אין דרך לקבוע סעודה עלייהו ומש"ה אין מברכין עליהן המוציא ודומה לשתי' דאין קובעין עליהן רק לפעמים ומש"ה ל"ג משום בש"ע כנ"ל:

ועוד י"ל בדרך אפשר כיון דקיל"ן גבי בש"ע דאין בישול אחר בישול כמבואר בסי' קי"ג בט"ז ס"ק ב' וש"ך ס"ק ה' א"כ כאן בהציקער שמבשלין המוץ של (הבעריקים) עד שנעשה עב ונגמר בישולו שנעשה עב וגוש ועדיין אין ראוי לעלות ע"ש מלכים ואין בו משום בש"ע אף שאח"כ מזקקים איתו על האש עד שראוי לעלות ע"ש מלכים מ"מ שוב אין בישול אחר בישול ואין בי משום בש"ע ואף דבש"ע שם סי' ח' וסי' ט' מבואר דבעינן דוקא יד ישראל באמצע כגון אם בשלה ישראל כמב"ד וגמרו עכו"ם או להיפך אז מותר אבל כאן נעשה הכל ע"י עכו"ם ואפי' אם הזקיקה נעשה ע"י עכו"ם אחרים מ"מ אסיר משום בש"ע כמבואר בפ"ת בשם תפארת למשה ע"ש, מ"מ י"ל דע"כ לא קאסר התפל"מ אלא בנתבשל ע"י עכו"ם א' כמב"ד וגמרו עכו"ם אחר אפי' אם לקחו העכו"ם הב' מהאש וחזר ונתנו על האש וגמרו מ"מ אסיר אבל בנתבשל כ"צ ע"י עכו"ם הא' ואפ"ה לא נאסר משום בש"ע כיון דאינו עולה ע"ש מלכים ובא עכו"ם אחר או אפי' איתו עכו"ם ותיקנו עד שיהי' ראוי לעלות ע"ש מלכים ואפי' ע"י אש ליכא משים בש"ע דומיא דדגים קטנים שמלחו עכו"ם ואח"כ בישלן דלית בהו משום בש"ע כיון דעל המליחה ל"ג וראוין הן לאכילה ע"י המליחה ה"נ כיון דעל הבישול הראשון ל"ג כיון דאינו עולה על

שלחן מלכים שוב אף אם מתקנו ע"י האש שיהי' עולה על שולחן מלכים לית בי' משום בש"ע, ואין בישול אחר בישול, וכעין חילוק זה מצינו אפי' לענין שבת החמיר דאם לא נתבשל מע"ש רק כמב"ד וגמר בישולו בשבת לכ"ע חייב אפי' בעודו רותח ובנתבשל כ"צ מע"ש הנה בדבר יבש כ"ע מודה דאין בישול אחר בישול אפי' נצטנן לגמרי ורק בדבר לח ונצטנן עד שאין היס"ב או נצטנן לגמרי איכא פלוגתא אי יש בו בישול אחר בישול עי' בא"ח סי' שי"ח וכ"ש לענין בש"ע הקל בודאי יש לחלק כן כמ"ש כנ"ל ללמד זכות ויאכלו ענוים וישבעו בלי שום פיקפוק כלל וכלל:

נג

שאלה. בשר שנתבשל ובעלת הבית אמרה שהיא לא מלחה אותו רק המשרתת מלחה אותו והמשרתת אמרה להיפך שהיא לא מלחה אותו רק שבעלת הבית מלחה אותו, מה הוא הדין של התבשיל. גם אם אירע כזה קודם הבישול אם צריכה מליחה אחרת.

תשובה. איתא בכתובות פ' המדיר דף ע"ב ואלו יוצאת שלא בכתובה העוברת על דמו"י ואיזה דת משה מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה ופריך בגמ' ה"ד אי דידע לפריש ואי דלא ידע מנא ידע ומשני ל"צ דאמרה פ' כהן תיקן לי הכרי ופלוני שם טיהר לי הדם ואזיל שיילא ואישתכח שיקרא כו' ובירושלמי מוקי לה דאיכא עדים שאמרו עמנו הי' הכהן או החכם במקום פ' או שלא זזה ידינו מתיך ידו, אבל בהכחשת הכהן והחכם א"נ להפסידה כתובתה, וכ"כ הרא"ש והרשב"א דמיירי דאיכא עדים אבל בליכא עדים אין הכהן והחכם יכולין להכחיש דבריו. אך הרמב"ן הביאו שם הר"ן כ' דע"פ הכהן והחכם עצמן מפסדת כתובתה וכ' וכן הוא הדין בכל עד מפי עד אם בא אח"כ האחד וכפר אין הב' האומר בשמו נאמן, וכך קבלתי דין זה עכ"ל הרמב"ן, וכ"פ הרמב"ם פ' כ"ד מה"א והרא"ש בשבועות הביא ג"כ דברי הרמב"ן להלכה, דעד הראשון נאמן נגד השני האומר בשמו וכ"פ הרמ"א ביו"ד סי' קפ"ה דאם אמרה פ' חכם טיהר לי הכתם והחכם אומר שהיא משקרת החכם נאמן וטמיאה היא, ולכאורה דברי הרא"ש סותרין אהדדי בכאן פ' המדיר פסק דדוקא בעדים ובשבועות הביא דברי הרמב"ן להלכה. וגם לכאורה דברי הש"ע באע"ז סתרי אהדדי דבסי' י"ז ס' ח' גבי עדות אשה שמת בעלה פסק דאם העד הראשון מכחיש העד הב' שאמר בשמו הראשון נאמן ובסי' קט"ו פסק גבי ואלו יוצאת שלא בכתובה דבעינן דוקא עדים אבל הכהן והחכם אינן נאמנים להכחישה, וצריכין אנו לתרץ דברי הרא"ש והש"ע דלא יסתרו אהדדי כמ"ש הט"ז בסי' קפ"ה והב"ש סי' קט"ו דדוקא להפסידה כתובתה דהוה דבר שבממון ולענין ממון אין הכהן והחכם נאמנים אבל לענין איסור נאמנים להכחיש, וכ"כ הרא"ש בפ' הנזקין בדין ואו האומר טבל זה מתוקן

שפ' תיקנו ושאלו לאותו פ' ואמר שלא תיקנו הרי הוא בחזקת איסור ע"ש אלמא לענין איסור מודה הרא"ש שהראשון נאמן ועי' מנ"י סי' קפ"ה בהל' נדה אות ח' ולפ"ז לכאורה בנ"ד כיון דשניהם מודים שהם בעצמם לא מלחו הבשר ורק כל אחת אומרת בשם חבירתה וחבירתה אומרת שלא מלחה נאמנת כ"א להכחיש חבירתה והוה בחזקת שלא נמלח ואסור התבשיל, אך נ"ל דיש לצדד להיתר אם כבר נתבשל הבשר דהנה בתשובת רמ"א סי' ס"ו כ' שמעין שמכר חמאה בחזקת כשרות ואמר שראובן תיקנה בכשרות וראובן מכחישו ששמעון נאמן וכן הדין בכל איסור דרבנן וכ"ש חמאה דהרי רבים נוהגין בו היתר עכ"ל, והמנ"י סי' ע"ח אות ד' הביאו ע"ש גם בסי' קפ"ה הביאו והניחו בצ"ע כי מדברי רמ"א בסי' קפ"ח פ' חכם טיהר לי הכתם והחכם אומר שהיא משקרת החכם נאמן אלמא אפילו גבי כתם דהוא דרבנן נאמן החכם להכחישה, והנה בגמ' איתא פ' חכם טיהר לי בדם אך הרא"ש העתיק לשון הגמרא פ' חכם טיהר לי הכתם וע"ש בקרבן נתנאל שהביא ג"כ תשו' הרמ"א הנ"ל דבדרבנן אין הראשון נאמן להכחישו וכ' דמ"ש הרא"ש כתם ל"ד הוא אלא דם שעל עד הבדוק דהיא דאורייתא וא"כ י"ל דגם רמ"א העתיק לשון הב"י שכ' ג"כ טיהר לי הכתם ול"ד הוא אלא מיירי בדם שעל עד הבדוק דהוא דאורייתא אבל בדרבנן י"ל דאינו נאמן להכחישו כנ"ל, ולפ"ז בנ"ד שכבר נתבשל הבשר והם שבשלו דרבנן יש לצדד להקל דאינן יכולין להכחיש זא"ז, והאחת שאמרה ראשונה שחברתה אמרה שמלאה נאמנת ואין חברתה יכולה להכחישה והתבשיל מותר. וראיתי שהט"ז סי' קכ"ז ס"ק ז' הביא התשו' רמ"א וחולק עלי' ע"ש, אך בנקה"כ חולק שם על הט"ז ומסכים לתשו' הרמ"א ובסוף מביא זה הטעם דבדרבנן הולכין להקל דאין הראשון נאמן להכחיש, ועוד יש לצרף פאן בנ"ד ההיתר שכ' שם ובתשו' המ"א דדוקא בכרי שאינו של האשה הכהן נאמן לומר שלא תיקנו דהיא אינה נאמנת יותר מהכהן משא"כ בדבר שהוא של בעלים אין הכהן נאמן להכחיש והובא בחו"ד סי' קפ"ה ומה שהקשה החו"ד דהא בכתם זה טיהר לי החכם דנאמן החכם להכחישה אף דהיא בעלים על עצמה ע"ש לק"ימ עי' מי נדה להרב הגאון מהרש"ק במ"ק על הל' נדה סי' קפ"ה שכ' דגבי נדה לא שייך עלי' תורת בעלים כיון דעיקר עדותה אין לקיימו רק ע"י צירוף נאמנות שלה לגבי הבעל ע"ש שהאריך בזה, וא"כ גם בנ"ד נחשבת בעלת הבית בעלים על הבשר ואין המשרתת נאמנת להכחישה, ול"מ היכי שבעלת הבית אמרה שהיא בעצמה ראתה שהמשרתת מלחה הבשר והמשרתת מכחישה דודאי אינה נאמנת להכחישה עי' ח"מ סי' קט"ו ס"ק ד' שמחלק לדעת הרא"ש שסותר א"ע ממ"ש בשבועות למ"ש פ' המדיר כנ"ל וכ' דבפ' המדיר מיירי דאמרה פ' כהן תיקן הכרי בפני שאני ראיתי שתיקן דאין

זה עד מפי עד שהרי היא אומרת שראתה שתיקן ומש"ה אינו נאמן להכחישה אם לא ע"פ עדים, וכעין זה כ' החו"ד בסי' קפ"ה ע"ש אלא אף אם לא ראתה בעצמה שמלחה רק שאמרה לה המשרתת שמלחה יש לצדד להיתר מטעמים הנ"ל ואף דהב"ש סי' קט"ו כ' דהתשו' הרמ"א אינו מיקל רק בחמאה דהוא איסור קל משא"כ בשאר איסור דרבנן מ"מ הלשון של התשו' רמ"א שהבאתי לעיל וגם מדברי הנקה"כ בסי' קכ"ז משמע דבכל איסור דרבנן יש להקל. גם יש לצדד בנ"ד כיון שלדברי שניהם אזלה לי' חזקת איסור ורק שכל אחת תולה בחברתה ובזה יש לומר דכ"ע מודים דאין נאמנים להכחישן זא"ז והאחת שאמרה בפעם ראשון שחברתה אמרה דמלחה נאמנת. כנ"ל להלכה וכ"ז אם כבר נתבשל אבל אם עדיין לא נתבשל בודאי יש למולחו לבדו לא עם בשר אחר:

נד

שאלה. חתיכה שבלעה חלב ונעשה נבילה שלא הי' בה ס' נגד החלב לדידן דקיל"ן חנ"נ בכל איסורין ובשלה במים ולא הי' ס' במים נגד החתיכה ונאסר כל הרוטב ואח"כ נתנו מהרוטב לתבשיל אחר דאין צריכין ס' בתבשיל אלא לפי ערך המדומע דהא בלח ל"א חנ"נ בהפ"מ ויש להסתפק אי סגי לפי ערך המדומע מהחלב הנבלע בחתיכה א"ד כיון דגבי החתיכה אמרינן חנ"נ צריכין ס' לפי ערך המדומע מן כל החתיכה:

תשובה הנה בדין זה יש לצדד לכאן ולכאן דהנה הראב"ד בס' תמים דעים הביאו הפמ"ג סי' צ"ט בש"ד ס"ק י"ג כ' גבי דאם נתנו גריסין של תרומה לתוך עדשים של חולין דדינו דאוסר עד ס' כמבואר בפ"ב דערלה משנה ז' וקאמר עלה בירושלמי רבה עליהן עדשים נגד כלן מותר ע"ז כ' הראב"ד דהא דבעינן ס' נגד כלן דוקא אם לא נימוחו העדשין הראשונים שנאסרו אבל אם נימוחו אח"כ העדשים אף שמתחילה נעשו נבילה ואח"כ ניתוסף עוד היתר א"צ ס' כ"א נגד הטעם הגריסין שבלעו ע"ש, חלמא אף דמתחילה נ"נ ונאסרו כלן מ"מ אם נימוחו ונעשה כעין משקה חוזר להתירו וא"צ ס' נגד כלן רק כפי שיעור המדומע וה"נ נהי דהחתיכה עצמה עומדת באיסורה דנ"נ מ"מ טעם הנפלט ממנה להרוטב ודאי לא גרע מנימוחה החתיכה עצמה וא"צ ס' רק נגד הטעם של החלב לפי ערך המדומע ולא לפי ערך של החתיכה עצמה שנ"נ, ואדרבא י"ל דהא עדיף מהתם דאף דהפמ"ג התם מפקפק בדברי הראב"ד אם יש להקל בזה ומסיק לאיסור י"ל זה דוקא ביש ממשות של האיסור שנימוח דאיכא ממש של האיסור שנ"נ מתחילה ל"א דחוזר להיתרא, משא"כ הכא דליכא רק טעם של החתיכה ברוטב י"ל אף הפמ"ג מודה דיש להקל, גם איכא למימר לאידך צד דע"כ לא מיקל הראב"ד אלא היכי דהחתיכה שנ"נ נימוחה דשוב אין החתיכה ניכרת בפני עצמה כעת אף דמתחילה נ"נ מ"מ כיון

דעתה נימוחה והוה כעין משקה דלא ניכר ונבדל בפ"ע חוזר להיתרו הראשון משא"כ בנ"ד החתיכה עצמה עדיין ניכרת ועומדת בפני עצמה, נהי דגבי הרוטב ל"א חנ"נ מ"מ בעינן לפי ערך המדומע של כל החתיכה שנ"נ ועומדת בפני עצמה. ולכאורה כיון דאיכא למימר הכי והכי יש לצדד להקל כיון דחנ"נ בשאר איסורין הוה רק מדרבנן. שוב ראיתי שיש להחמיר כצד האידך דא"ת להקל בזה א"כ אף אם נפלה החתיכה עצמה לקדירה אחרת נימא דא"צ ס' רק לפי ערך המדומע של החלב כיון דאין הטעם הולך מחתיכה לחתיכה רק ע"י הרוטב ונימא כיון שאין נכנס רק טעם החתיכה ברוטב שוב הוה רק כלח וא"צ ס' רק כשיעור המדומע בהטעם ואף אי נימא דבולעין זמ"ז בלא אמצעות הרוטב כמבואר בסי' צ"ה גבי הדחת כלים מ"מ נימא דהטעם עצמו לא גרע מלח ולדעת הראב"ד הי' לנו להקל אע"כ דע"כ לא מיקל הראב"ד אלא היכא דהחתיכה עצמה שנ"נ נימוחה דשוב ליכא איסור ניכר ומובדל משא"כ היכי דהחתיכה עצמה עדיין ניכר ומובדל אף דנבלע הטעם ברוטב מ"מ בעינן ס' נגד שיעור המדומע של כל החתיכה כנ"ל להלכה:

נה

שאלה. בדין הרגלים של אווזות שנהגו השו"ב ליקח בטבת ושבט ומערבין אותם ונוהגין להשליך א' או ב' קודם המליחה וקודם החריכה מהו הדין אם נמצא אח"כ אווזא א' או ב' טריפה ואם יש חילוק אם נודע התערובות קידם הבישול לאחר המליחה או אם נודע לאחר הבישול, גם אם יש חילוק בין אם נמצא ודאי טרופה לספק טריפה:

תשובה. הנה בספק טריפה אם נודע לאחר המליחה קודם הבישול וגם קודם החריכה פשיטא דיש להתיר, חדא דהא הפמ"ג בסי' ק"ה פסק כהשבו"י דספק טריפה שנמלחה עם בשר דהבשר מותר דהוה ס"ס שמא אינו טריפה ושמא הלכה כראב"י, ואף דהתם אינו מתיר רק בהפ"מ וס"ס מ"מ כאן בלא נודע עד אחר המליחה ונעשה דרבנן דהא מ"ה בטל ברובא, דהוה מב"מ א"כ יש להתיר אף שלא בהפ"מ אף דבלא נודע לחוד ג"כ אינו מותר רק בהפ"מ מ"מ כאן איכא סברת הראב"י יש להתיר אף בלא הפ"מ והעור של הרגלים הוא במקום קליפה דהוה ס"ס בדרבנן, וא"ל איך אפשר אח"כ לחרוך הרגלים באש כמנהג העולם והא העור שהוא במקום קליפה אוסרת אח"כ כל הרגלים בשעת החריכה דהא ניכר הקליפה וכמ"ש הש"ך בסי' צ"א י"ל דהאי דינא דהיכי דמכירין הקליפה להצריך ס' נגד הקליפה לאו מוסכם הוא אליבא דכ"ע עי' שם בחו"ד וכאן איתא בלא"ה היתר מחמת שלא נודע בס"ט עד אחר התערובות שנעשה דרבנן ולא מצרפינן דעת הראב"י רק להתיר אפילו שלא בהפ"מ מש"ה יש להתיר אף באין ס' נגד הקליפה עי' מג"א בסי' תס"ז ס"ק ל"ג דהיכי דהקליפה הוא חומרא בעלמא א"צ ס' נגד הקליפה,

ועוד כיון שנוהגין להשליך א' מהם קידם ובהושלך קודם שנודע הספק אף בהשליך במזיד מותר כמבואר בש"ך סי' ק"י סק"מ ע"ש אף דהפמ"ג בסי' ק"ט בש"ד סק"ח הניח בצ"ע ביבש בשא"מ דצריך ס' שמא יבשלם ויתן טעם אי מהני נפל אחד מהם לים דדוקא בד"ת דאוסר יותר מס' אז מהני נפל א' מהם לים וא"כ ה"ה הכא דבמליחה בעינן ס' אף במינו אטו א"מ י"ל דלא מהני נפל א' מהם לים מ"מ בדיני ס"ס סוף ס"ק י"ד ובש"ד ס"ק נ"ו מסכים להמ"כ והמנ"י שמקילין דברבנן מהני נפל אחד מהם לים ואפילו ביבש בא"מ וכ"פ החו"ד שם, ומה"ט נראה לי שאפילו אם נמצא אווזא אחת ודאי טריפה, יש להתיר אם נודע אחר המליחה כיון דליכא רק איסור דרבנן דהא הוה מב"מ אמרינן שנפל האיסור, ועוד דהוה ס"ם שמא נפל האיסור לים וליכא כאן איסור ושמא הל' כראב"י ואף דאין לסמוך על אותו הס"ס רק בהפ"מ כנ"ל מ"מ הא לדעת המ"כ והמנ"י בלא"ה מותר דאמרינן האיסור נפל א"כ יש להתיר אף שלא בהפ"מ. גם י"ל דע"כ לא בעי הפ"מ אלא בשמן דדעת כל הפוסקים דבעינן ס' חוץ מראב"י אז בעינן בס"ט שנמלחה הפ"מ משא"כ בדבר כחוש דדעת רוב הפוסקים דסגי בקליפה אף שאנן מחמירין דבעינן ס' מ"מ אי איכא עוד ספק יש להקל אף שלא בהפ"מ והני הרגלים הס כחושים בטבעם, ואף אם נודע אחר שכבר נחרכו דאז הוה חהר"ל כמבואר בסי' ק"א מ"מ מותר בנפל אחד מהם קודם, אך אם נתבשלו קודם שנודע עם שאר בשר בהמה דהוה אינו מינו או אפי' לבדו דהרוטב הוא א"מ דהוה מדאורייתא שוב ל"מ מה שהפיל מקודם אחת מהן דבדאורייתא ל"מ לכ"ע נפל א' מהם לים ובאם שהיו מן הרגלים הכשרים הרוב זה תלו בפלוגתת הט"ז והש"ך בסי' צ"ח ע"ש אי אמרינן סליק את שא"מ ומינו רבה עליו ומבטלו אכן זה נראה לי אם היו הרבה רגלים ביחד ובכ"פ בישל מהם המועט ל"מ היכי דבשעה שנודע התערובות נשאר עוד רגלים שלא נתבשלו אז אמרינן דכל דפריש מרובא פריש עי' ח"ס סי' צ"ט שכ' שזה שלוקח לבשל לא להחזיר למקומן שייך ג"כ לומר כל דפריש מרובא פריש אלא אפילו אם בשעה שנודע הספק נתבשלו כלם מ"מ הכו"פ והביאו הפמ"ג בסי' ק"י אות ל' ס"ל דאף שנים האחרונים מותר וכן הלכה אם לא בפירוש רובן בפ"א דאז אסור ע"ש, אכן זה נראה לי דאף בבישול בכ"פ המועט אם נתבשלו בכלי אחד בתוך מעל"ע הוה כאלו נתבשלו כלם ביחד, גם אם נתבשלו רובן בכלו א' בתוך מעל"ע הוה כאלו פרשו רובם בב"א ושוב ל"א כל דפריש מרובא פריש, דטע"כ דאורייתא ודוק:

נו

נשאלתי בעיר שיש שני שו"ב הביאו לפני הרב המורה אווזא אחת בטבת שנהגו השו"ב ליקח הרגלים והיתה ודאי טריפה ושכח אח"כ מאיזה בעה"ב היתה האווזא, והודיע

המורה להשו"ב דמתא שנטרף אווזא אחת וא"י מאיזה בעה"ב ואצל שו"ב אחד נמלחו כמה רגלים ביחד ועוד נשאר כמה רגלים אצלו שלא נמלחו עדיין ולא השליך מקודם רגל אחד כמנהג, וגם אצל השו"ב הב' יש כמה רגלים שנמלחו יחד מה דינם של הרגלים. **תשובה** נראה שיש להתיר כל הרגלים אף שנמלחו יחד, והנה אותו השו"ב שנשאר אצלו עוד רגלים שלא נמלחו פשיטא שיש להתיר כלן אף אותן שנמלחו יחד דיש ס"ם שמא הוא לא שחט האווזא רק השו"ב הב' ואת"ל הוא שחט הטריפה דלמא נשאר הרגל הטריפה בין אותן שלא נמלחו ולא הוה משם אחד הספק הראשון מתיר יותר דאם לא נשחטה אצלו ליכא כאן רגל טריפה כלל ואף דאין מתהפך דאת"ל שהוא הי' בין אותם שנמלחו שוב ליכא כאן ספק להיתר מ"מ הוה שפיר ס"ס דמתחילה צריך אתה לדון אם יש כאן איסור כמבואר בש"ך בדיני ס"ס אות ט"ו והוה כמו ספק על, ואף דכאן יש לברר לשאול בכל בתי העיר באיזה בעה"ב נטרף אווזא מ"מ הא בש"ך בכללי ס"ס אות ל"ה כ' דדוקא היכי דאפשר לברר והיינו בלא טורח אבל כאן איכא טרחא יתירא ועי' פמ"ג שם אות ל"ה ועוד דוקא אי איכא לברר ב' הספיקות אז צריך לברר עי' נוב"י מ"ק סי' מ"ג ונ"ז אבל כאן נהי דאיכא לברר אי רגל הטריפה אצלו מ"מ הספק הב' אם יהי' אצלו א"א לברר אם הוא בין המלוחין אי בין שאינן מלוחין ועי' נחלת צבי שם א"כ אין צריך לברר ועי' חו"ד סי' קפ"ז, ועוד יש טעם להתיר דכיון דלא ידעינן איזה השו"ב שחט האווזא הטריפה כל אחד תולה בחבירו דומיא דשני שבילין כמבואר בש"ך סי' קי"א ס"ק י"ט דהא כאן לא הוה רק דרבנן דהא היא מב"מ א"כ כל שלא בא לשאול בב"א כל אחד תולה בחבירו, ולפ"ז אף הרגלים של שו"ב הב' שנמלחו כולן אצלו יש להתיר, ועוד יש טעם להתיר אף אי ידעינן דנשחטה אצל זה שמלח מקצתן דתולין שהרגל הטריפה היא בין אותן שלא נמלחו כיון דאין כאן רק איסור דרבנן כלל כמבואר בסי' קי"א סי' ד' ע"ש ואף היכי דשניהם היתר אין תולין היינו משום מה חזית דאסרת להאי יותר מהאי אבל כאן אי תולין בשאינן נמלחין ליכא כאן איסור ודומה לשני קדירות של היתר ובא' יש ס' ובא' ליכא ס' דתולין דאיסור דנפל לקדירה שיש ס' וא"ל דמש"ה אין תולין כאן בשאינן נמלחין דיצטרך להשליך עכ"פ א' מהם ז"א דאף שישליך מאותן הנמלחין א' סגי דהטעם שצריך להשליך א' הוא משום דגנאי שיבא איסור לתוך פיו וזה ל"ש אלא אם יש כאן בתערובות ודאי איסור, אבל אם משליך א' אף מהנמלחין א"כ שוב אין כאן בודאי איסור בודאי מהני שא"צ להשליך שוב משאינו נמלחים, ומכ"ש בנ"ד דלא ידעינן אם נשחטה אצלו הטריפה בודאי א"צ כלל להשליך א' מהם וגם לפי טעם זה יש להתיר הרגלים של שו"ב הב' שכלן נמלחו אצלן, דהא הכל נכנס בספק ותולין שהוא בין אותן הרגלים שלא

נמלחו אצל השו"ב הב'. עוד יש לצרף דעת הראב"י דמליחה אינו אוסר רק כ"ק והא קולפין הרגלים בשעת חריכא. ונראה דבנ"ד שאין ידוע באיזה שו"ב הוא הרגל טריפה יש להתיר אף אם נודע לאחר החריכא דאז הוה חהר"ל מ"מ כיון שלא נודע בודאי אצל מי הוא הרגל הטריפה לא שייך לומר כל קבוע כמחצה על מחצה עי' ט"ז סי' ק"א ס"ק י"ד ובא"ח סי' תר"ה סק"ד ונראה אם כבר בשלו מהן אם לא בישל הרוב בפ"א אמרינן כל דפריש מרובה פריש כמ"ש בסי' הקודם ודוק.

נז

בדין תרי קולי בהפ"מ, הט"ז בס"ס צ"א כ' דתרי קילי בהפ"מ לא מקילינן וכן פסקו כל האחרונים אך מדברי הש"ך ס"י קי"א ס"ק י"ז משמע דלא ס"ל כן ע"ש מ"ש גבי שתי קדירות שנפל איסור לאחד מהם וא"י לאיזה ששניהם מצטרפין לבטלו וכ' הב"ח דלדידן דקיל"ן חנ"נ בשאר איסורין אין מועיל צירוף, וע"ז הקשה הש"ך דהא כל האחרונים מהרש"ל ואו"ה ות"ח כלם העתיקו דברי הרשב"א דשניהם מצטרפין אע"ג דאית להו חנ"נ בשאר איסורין, וע"ז כ' שם דדוחק לומר דמיירי בלח בלח דס"ל לרמ"א בסי' צ"ב דבהפ"מ ל"א חנ"נ בשאר איסורין דא"כ למה כ' רמ"א שם ויש מחמירין דאפילו באדם א' אין להקל, ובהפ"מ יש להתיר באדם א' הא בלא"ה אין מתירין רק בהפ"מ ע"ש, ואמאי לא הקשה עדיפא מזה איך אפשר להתיר בהפ"מ הא הוה תרי קולי בהפ"מ חדא לומר דמצטרפין בהפ"מ וחדא לומר דאין נעשה נבילה בלח בשאר איסורין אע"כ דהש"ך לא ס"ל כט"ז:

נח

שאלה. בדבר שיש בו משום סכנה אם נפל להיתר בפחות מס' לדעת חו"ד דמתיר ע"י ס' אי מותר להוסיף עד ס' או לאו:

תשובה. נראה לפענ"ד דזה תלוי בפלוגתת התוס' והראב"ד הביאו הר"ן בפנ"ה דלראב"ד דס"ל הא דאין מבטלין איסור הוא מ"ה וראייתו מהא דחולין צ"ח דקאמר דזרוע בשילה הוה חידוש וס"ל דזה הוא החידוש דמותר לבטל לכתחילה, א"כ מוכח דשאר איסורי תורה אסור לבטל ע"ש, א"כ ה"ה נמי דבר שאסור משום סכנה אסיר לבטלו דדבר שיש בו משום סכנה נמי איכא איסור תורה משום ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וגם להוסיף אסור כמו שאר איסור דאור' והנה הט"ז בסי' קי"ו הביא בשם או"ה דס"ל דבר שיש בו משום סכנה בטל בס' והד"מ חולק עליו מדברי הטור והט"ז חולק עליו מדברי מהרי"ל שאסר שלפוחית של דג שנפל לרוטב משמע דלא מהני ס' והש"ך בנקה"כ דחה דבריו דאין ראי' מדברי מהרי"ל די"ל דלא היו ס' ומש"ה אסר, וכ"כ בתשו' חוט השני והפ"ת כ'

דמ"מ ראיית הט"ז נכון דאי תימא דמהני ס' ה"ל להמהרי"ל לצוות להוסיף עד ס' ולמה אסר הכל אף דבאיסור אסור להוסיף, מ"מ הכא ל"ש מבטל איסור שהרי אין זה איסור רק כל זמן שמרגישין הטעם של הדג בקדירה אסור וכשמוסיפין וליכא טעם דג בקדירה לא יהי' עוד סכנה עכ"ל. ויש לפרש דבריו בב' אופנים, א' דבאמת דבר שיש בו סכנה מצד עצמו אסור להוסיף ולבטלו רק בדג שנפל לקדירה של בשר דהדג בעצמו אין בו סכנה רק שע"י התערובות בשר נעשה סכנה בזה מותר לבטלו או להוסיף. אופן ב' דבכל דבר שאסור משום סכנה מותר לבטלו או להוסיף עליו. והנה שטחיית לשונו משמע לכאורה כפי' הא' אבל א"כ גבי בב"ח נמי נימא הכי דמותר להוסיף, דהא כל א' בפ"ע היתר ובשלמא הא ל"ק אם נפל חלב לקדירת בשר בפחות מס' שיהי' מותר להוסיף דהא כבר נעשה הכל נבילה, וכן להשליך חתיכה בשר ליורה חלב שיש בו ס' נגד הבשר כדי לבטל טעם הבשר נמי ל"ק דזה אסור מב' טעמים, חדא דגבי החתיכה הוה מבשל בב"ח דהא החתיכה נשארה באיסורה ועוד כיון דהחתיכה נאסרה תיכף שבא לקדירה מהחלב א"כ נחשב כחתיכה נבילה והוה מבטל איסור גמור, אבל זה קשה יהי' מוהר ליתן מעט חלב ביורה בשר שיש ס' נגד החלב כדי לבטלו, דהא החלב נתערב תיכף ובטל ול"ש מבטל איסור ולא בישול בב"ח, אע"כ אע"ג דכל חד מותר באנפי נפשי' שייך האיסור דאין מבטלין ל"מ אי הא דאין מבטלין הוא מדרבנן דלמא אתי למיכל בעינא בלא ביטול ה"נ איכא למגזר דלמא אתי למיכל בפחות מס' אלא אפילו אי הא דאין מבטלין הוא מה"ת, מ"מ כיון דע"י תערובות נעשה האיסור א"כ שייך לומר אין מבטלין איסור. ועכצ"ל כפן הב' דס"ל דבסכנה ליכא האיסור דאין מבטלין, אך זה דוקא לתוס' דס"ל הא דאין מבטלין הוא רק מדרבנן, גזירה שמא יאכל בלא ביטול, א"כ בדבר שיש בו משום סכנה ל"ש למגזר שמא יאכל בלא ביטול דודאי לא יסכן א"ע וכה"ג איתא בלבוש בא"ח סי' תרכ"ו גבי סיכה שתחת האילן שצריך שישפיל ענפיו למטה ולבטלם, והקשה הלבוש הא אין מבטלין איסור לכתחילה, ותירץ דהא עיקר הטעם דאין מבטלין איסור שמא יבא לאכול האיסור בעינא בלא ביטול וזה ל"ש גבי מצוה כיון דמתכוון לעשות מצוה מסתמא לא יעשה המצוה בעבירה, ה"נ גבי סכנה מסתמא לא יאכל דבר שיש בו סכנה. ואף שהט"ז הקשה שם על הלבוש מ"ש מנסרים דגזרינן, מ"מ י"ל דברי הלבוש דבנסרים הטעם הוא משום חשש הרואין שיאמרו שמותר לישב תחת תקרת הבית אבל הא ל"ת שיעשה הוא המצוה בעבירה עי' פמ"ג שם, ואף להט"ז שם דס"ל דגם גבי מצוה שייך אין מבטלין מ"מ יש לחלק בין מצוה לסכנה, והחלוק ק"ל, אבל לראב"ד דס"ל דאין מבטלין הוא מה"ת, בודאי אין לחלק בין איסור לסכנתא, ואסור לבטל או להוסיף,

ולפ"ז יש לישב לדעת או"ה דמהני ס' הא דאסר מהרי"ל ולא ציוה להוסיף, די"ל דמהרי"ל חשש לדעת הראב"ד דאין מבטלין הוא מה"ת ואסור להוסיף, אבל אנן דקיל"ן כתוס' דהוה רק מדרבנן וכמבואר בש"ך סי' צ"ט ס"ק ז' א"כ מותר לבטלו וגם להוסיף לסברת או"ה דמהני ס'. ואגב ראיתי לישב מה שקשה לכאורה לשיטת התוס' דאין מבטלין הוא רק מדרבנן א"כ הא דאמרינן בקידושין דף נ"ז ובחולין דף לא אמרה תורה שלח לתקלה גבי ציפורי מצורע וגבי ציפור של עיר הנידחת ומאי מקשה הא מדאורייתא מותר לבטל איסור לכתחילה א"כ מאי שלח לתקלה איכא, הא בטל ברוב ומותר אח"כ, ואי משום אין מבטלין הא מדאורייתא ליכא איסור. ונראה לישב עם מ"ש הט"ז בסי' קי"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור ושפיר מקשה אי ס"ד דאסיר ורק דאמר לבטלו ח"כ איך אמרו חכמים אין מבטלין איסור לכתחילה:

נט

נשאלתי לישב המנהג אודות הכלים ישינים שמשתברות ונותנין אותן לתקן ע"י עכו"ם והוא מתקן אותם בפתילי מתכת שלו, ופעמים הפתילין הם רק מבחוץ ופעמים נראין ג"כ בפנים, גם לפעמים מנקבין נקב ככונס משקה וסותמין עם הפתילין של מתכת ובצק ואין טובלין הכלים אחר התיקון, אשר לכאורה צריכין טבילה דהכל הולך אחר המעמיד:

תשובה. נ"ל לישב המנהג ומנהג של ישראל תורה היא, הנה בגמרא ע"ז דף ע"ה ע"ב איתא קוניא פליגי בה רב אחי ורבינא ח"א כתחילתו ול"ב טבילה וח"א כסופו ובעי טבילה והלכתא כסופו, וכ' התוס' שם ד"ה והלכתא כסופו היינו כלים שמחיפין באבר בפנים אבל מבחוץ וכן כלים של עץ המחושקין סביב ברזל מבחוץ אפילו למ"ד הכל הולך אחר המעמיד א"צ טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המתכת, וכ"פ הרא"ש שם וכ"פ הטור והש"ע, אך במרדכי שם לענין מנא דקוניא מכריע שם דאם מחופין מבחוץ א"צ טבילה וכדעת התוס' והרא"ש, ולענין כלי עץ המחושקין סביב ברזל מכריע שם כדעת הר"ם דצריכין טבילה, והחילוק ק"ל דמנא דקוניא אין עשוי רק לנוי אבל גבי חשוקין הן עשוין להעמיד הכלי מש"ה הכריע דצריך טבילה, וכן הש"ך שם בס"ק י"ב גבי כ"ע החשוקין סביב ברזל הניח בצ"ע ופסק דיש לטובלן דמספקי לן אי אזלינן בתר המעמיד או לא, ובסי' א' שם גבי מנא דקיניא דפסק שם דאם מצופין מבחוץ א"צ טבילה אינו חולק שם משמע שמודה שא"צ טבילה והחילוק הוא כנ"ל, והשתא לפי דעת הש"ך דהניח בספק בכלי עץ שמחושקין סביב ברזל וכדעת המרדכי הנ"ל, לכאורה גם בנ"ד צריכין עכ"פ טבילה בלא ברכה. אבל לאחר העיון נראה לי דמנהג ישראל תורה היא וא"צ טבילה אף לדעת הש"ך, דהנה התוס' שם ד"ה אי כתבו וז"ל והנותן כלי לאומן נכרי

לתקן אפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי א"צ טבילה, כיון דאין שמו עליו, דלא הוה כמעשה שהיו הכלים של מדין עכ"ל. וכ"כ שם הרא"ש הטעם הזה, והנה המרדכי כ' וז"ל, הנותן כלי לאומן לתקן נראה לר"י דא"צ טבילה, דאף למ"ד אומן קינה בשבח כלי כיון דאין שם הגוי עליו דומיא דכלי מדין ומיהו אם נוקבה למטה מרביעית ולא הי' מחזיק רביעית מפני הנקב ונתנו עליו חתיכת מתכת צריכה טבילה דקיל"ן הכל הולך אחר המעמיד, אבל אם תפרה בפתיל מתכת אין בכך כלום שאין זה כ"א מחבר חתיכותי'. והני דליים ששואבין בהם מים והם מחושקין ברזל אם לקחן מעכו"ם א"צ טבילה אע"ג דהכל הולך אחר המעמיד ה"מ היכי דמשתמש דרך המעמיד אבל הני דליים דהמעמיד אינן בתוכן א"צ טבילה והר"ם מנרוך להן טבילה עכ"ל. ולכאורה דברי המרדכי קשה להולמן דמתחילה כ' נראה לר"י דא"צ טבילה וכו' כיון דאין שם הגוי עליו, ומהאי טעמא אף נקבה למטה מרביעית א"צ טבילה, כמבואר בהגהת, סמ"ק הובא בט"ז ס"ק י"ב ע"ש, ומה זה שסיים ומיהו אם נקבה למטה מרביעית וכו' צריכה טבילה דקיל"ן אומן קונה בשבח כלי, מה בכך מ"מ אין שם הגוי נקרא עליו לאחר התיקון ולא דמיא לכ"מ וא"צ טבילה. ועוד קשה בדברי המרדכי דמתחילה כ' אבל אם תפרו בפתיל מתכת אין בכך כלום שאין זה כ"א מחבר חתיכותיו ואח"כ כ' והני דליים שמחושקין ברזל וכו' אע"ג דהכל הולך אחר המעמיד ה"מ היכי דמשתמש דרך המעמיד אבל הני דליים שהמעמיד אינו בהיכן א"צ טבילה, וקשה דמתחילה כ' הטעם שאין זה כ"א מחבר חתיכותיו וגבי דליים כ' טעם אחר שהמעמיד הוא בחוץ, ועוד קשה דמתחילה כ' בסתם דפטור וגבי הני דליים מסיים והר"ם מצריך טבילה. ונ"ל לפרש דברי המרדכי ע"פ דברי הגהת סמ"ק הובא בט"ז ס"ק י"ב דהסמ"ק כ' וז"ל אם נתן כלי לעכו"ם לתקן א"צ טבילה והטעם שלא נקרא שם עכו"ם עליו. והיא דברי הר"י שמביא המרדכי וכ' עליו בעל הגהת דלפי טעם זה משמע דר"ל אפילו ניקבה ולא מחזיק רביעית נמי א"צ טבילה אבל בתו' פי' הטעם שאין עיקר הכלי של עכו"ם ולפ"ז אם ניקבה למטה ואין מחזיק רביעית א"כ עיקר הכלי היא של עכו"ם למ"ד אומן קינה בשבח כלי והכל הולך אחר המעמיד. וכ"כ הריצב"א דצריך טבילה עכ"ל. וזה נמי כונת המרדכי דמתחילה הב"א דעת ר"י דהטעם הוא שלא נקרא שם עכו"ם עליו, ולפ"ז באמת אפילו ניקב למטה ואין מחזיק רביעית אין צריך טבילה, וע"ז כ' המרדכי ומיהו אם ניקבה למטה וכו' והוא באמת פלוגתא על דעת ר"י, וס"ל כדעת התוס' דהטעם הוא דעיקר הכלי הוא של ישראל ולא של עכו"ם, ולפ"ז אם ניקבה ואין מחזיק רביעית צריך טבילה למ"ד דהכל הולך אחר המעמיד ואומן קינה בשבח כלי א"כ הוה עיקר של עכו"ם וצריך טבילה וע"ז מסיים אבל אם תפרו בפתיל

מתכת וקאי אלמעלה דאם הכלי הוא של ישראל ונשברה ותפרה העכו"ם אף למ"ד דהכל הולך אחר המעמיד ואף לטעם התוס' הנ"ל מ"מ א"צ טבילה שאין זה כ"א מחבר חתיכותיו. פי' ולא נעשה עי"ז הכלי של עכו"ם, ואף דקודם שתפרו לא הי' מחזיק רביעית מ"מ כיון שהוא לא הוסיף כלום בהכלי עצמה ורק מחבר חתיכותיו א"צ טבילה, ודוקא אם היה ניקב למטה והוסיף בכלי לסתום הנקב חייב בטבילה לדעת התוס' משא"כ כאן וכ"ז אם הי' הכלי של ישראל ורק שהעכו"ם תיקנה, אבל אם הכלי הוא של עכו"ם והיינו מ"ש אח"כ והני דליים וכו' ומיירי שכל הכלי הוא של עכו"ם והישראל קנאו ממנו דליכא הני תרי טעמי לא של ר"י ולא של תוס' דהא שם הגוי על הכלי וגם עיקר הכלי הוא של עכו"ם כ' רק הטעם משום דאין משתמש דרך המעמיד והיינו כדעת התוס' והרא"ש גבי מנא דקוניא כנ"ל, וע"ז סיים המרדכי והר"ם מצריך טבילה, והיינו גבי הנו דליים דכל הכלי הוא של עכו"ם אבל אם כל הכלי הוא של ישראל והעכו"ם תיקנה כבר כ' המרדכי לעיל דא"צ טבילה. ובזה אזיל לי' הוכחת הב"י והד"מ שכתבו דהמרדכי שכ' בניקבה למטה ואין מחזיק רביעית ונתן עליו תתיכת מתכת דצריכה טבילה מיירי דהמתכת הוא של גוי דאל"כ מה בין זה לתפר בפתיל מתכת הא בין בזו ובין בזו אין שם חתיכה של גוי. ולפמ"ש י"ל דאף המרדכי ס"ל דאף בכסף של ישראל אם סותם בו נקב צריך טבילה, דהכל הולך אתר המעמיד ואומן קונה בשבת כלו ח"כ קונה הכסף ג"כ משא"כ אם מחברו רק מבחוץ ולא הוסיף כלים בגוף הכלי ורק מחבר חתיכותיו, ס"ל לי' להמרדכי אף הפתילים הוא של גוי, מ"מ אף לטעם התוס' לא נעשה עי"ז של עכו"ם אף אי אומן קונה בשבח כלי, ונמצא לפ"ז אף להש"ך ס"ק י"ב הניח בצ"ע גבי כלי עץ שיש לו חשוקין של מתכת, היינו אם כל הכלי הי' של עכו"ם והישראל קנה ממנו, דבזה סיים המרדכי והר"ם מצריך להן טבילה, אבל אם נתן רק לתקנו לעכו"ם ל"מ אם הפתילין רק מבחוץ פשיטא דא"צ טבילה וכמ"ש בשם המרדכי דליכא שום טעם להצריכן טבילה ועוד נוסף דאף אם כל הכלי הוא של עכו"ם ס"ל להתוס' גבי כלי עץ מחושקין מתכת דא"צ טבילה כמ"ש המרדכי אח"כ גבי דליים ואף אם הפתילין נראין מבפנים נראה דא"צ טבילה לכ"ע ל"מ לדעת לטעם הר"י דלא נקרא שם עכו"ם עליו בודאי לא מזיק מה שנראה מבפנים דמ"מ לא נקרא שם עכו"ם עליו ואפילו לטעם התוס' דאינו שלו ג"כ אין חילוק בין נראה מבחוץ, ובין נראה מבפנים כיון שאינו אלא מחבר חתיכותיו לא נעשה של עכו"ם עי"ז, וכן יש לדייק מדברי התוס' עצמן דכתבו הטעם בנותן לתקן דא"צ טבילה משים דאין עיקר הכלים של עכו"ם. ולכאורה קשה באיזה אופן מיירי אם מתקנן בפתילין והפתילין הם מבחוץ, הא לדעת התוס' אף בכלי של עכו"ם

והם מחושקין במתכת מבחוץ א"צ טבילה וכנ"ל ואם בניקבה למטה ואין מחזיק רביעית וסתם הנקב במתכת הא באמת צריכין טבילה לדעת התוס' וכמ"ש הגהת סמ"ק כנ"ל, ואף בניקבה למעלה מרביעית הביא הב"י בשם המרדכי דצריכין טבילה משים אותו מקצת שלמעלה, ע"ש במרדכי, א"כ באמת צריכין טבילה לדעת התוס' ועכצ"ל דטעם של התוס' קאי היכי דתפרו בפתילים של מתכת והפתילים נראה מבפנים דג"כ א"צ טבילה כיון דאין עיקר של עכו"ם ואין העכו"ם עושה רק שמחבר חתיכותיו, ול"ד לכלי קוניא שהם מחופים מבפנים דצריכין טבילה דהתם הכלי של עכו"ם משא"כ כאן. ואף שלפעמים עושין נקב בהכלי ככונס משקה ומכניסין הפתיל בנקב וסותמין בו הנקב, מ"מ נראה שא"צ טבילה דלטעם הר"י שלא נקרא שם הגוי עליו פשיטא שא"צ טבילה, ואף דהרמ"א מחמיר כדעת הריצב"א דאף אם הכסף של ישראל צריך עכ"פ טבילה בלא ברכה ובכסף של עכו"ם צריך טבילה אף בברכה וכמ"ש הש"ך בס"ק כ"ב ומטעם דהכל הולך אחר המעמיד והוה כלי של עכו"ם וכטעם התוס' מ"מ זה דוקא אם סותם כל הנקב במתכת משא"כ בנ"ד ידוע שלא נסתם הנקב לגמרי ע"י הפתיל וצריך למרח שם בבצק וגם יש אומנים שטיחין עליו בגבינה וסיד כמבואר בנוב"י קמא א"כ ל"ש לומר הכל הולך אחר המעמיד דהמעמיד איני של מתכת לבד והוה זו"ג מעמיד של היתר ושל איסור ומשו"ה א"צ טבילה, ואף אם הפתיל יהיה סותם כל הנקב נ"ל צד היתר והוא מדברי הנוב"י מ"ת סי' קמ"ב לענין מקוואות שכ' שם שאם בשעת שעשה הנקב הי' דעתו לסותמו לא נתטבלה מתורת כלי אף בעת שלא נסתם עדיין הנקב א"כ הריצב"א ודעימי' מיירי שנשבר מעצמו ונעשה נקב ובטל מתורת כלי, א"ב לדברי האומר הכל הולך אחר המעמיד צריכין טבילה משא"כ בנ"ד שהאומן עושה הנקב ע"מ לסותמו לא נתבטל עדיין מתורת כלי, ואף שהר"א חולק עליו מ"מ בנ"ד כיון דלדעה הר"י א"צ טבילה וכנ"ל יש לסמוך ע"ד הנוב"י וא"צ טבילה ודומה לזה מצינו לענין בית קיבול העשוי למלאות דפסק הרמב"ם פ"ב מהל' כלים ה"ג דלא שמי' בית קיבול וכן פי' רש"י בסנהדרין דף גבי כדור ואימם דמש"ה לחכמים דשם טהורים לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אא"כ יש לו בית קיבול והאי הואיל וקיבולו נעשה למלאות לא שמי' בית קיבול וכ"כ התוס' בשבת דף נ"ב ע"ב ד"ה היא של אלמיג וחותמה של מתכת וזה קצת ראי' לדברי הנוב"י דה"ה העושה נקב לבטלו מתורת כלי אם עשי' לסותמו לא מהני לבטלו, ואף לדברי התוס' סיכה דף מ"ב ע"ב ד"ה מ"ד דכתבו דבית קיבול העשוי למלאות שמי' בית קיבול וכן פסק הר"ש פ' כ"ו דכלים מ"ב וכן פסק הרשב"א בשם הראב"ד הובא במג"א בסי' תרכ"ט ס"ק ח' מ"מ י"ל אף לדידהו דברי הנוב"י נכונים דע"כ לא אמרו דב"ק העשוי למלאות הוה

ב"ק אלא גבי ב"ק דהתורה הקפידה שיהיו להכלי ב"ק דומיא דשק שיש לו ב"ק וס"ל דאף דעשוי למלאות הוה ב"ק דזה עצמו הוה הב"ק מה שמקבל תוכו הדבר הממלאו, וס"ל גבי שק עצמו אם עשוי למלאותו תמיד נמי מיקרי ב"ק לקבל טומאה, וא"כ מהיכי איכא למעוטא דלא נקרא ב"ק, אבל כאן אם עושה הנקב כדי לבטלן מתורת כלי, עיקר הביטול מטעם דאינו ראוי להשתמש עוד בהכלי, דהא חזינן דיש חילוק בין כלי המיוחד לאוכלין ובין מיוחד למשקה דאין שיעורן שוה משום דכלי המיוחד לאוכלין אף דניקב ככונס משקה עדיין ראוי לתשמיש, אלמא עיקר הוא משום דלא חזי לתשמיש א"כ היכי דעושה הנקב כדי למלאותו דברי הנוב"י נכונים דלא בטל מתורת כלי דהא יהא ראוי לתשמיש כאשר יסתם הנקב, וא"כ ק"ו בנ"ד דהא התם באמת עושה הנקב כדי לבטל מתורת כלי ואפ"ה אם דעתו לסותמו לא מהני לבטל מתורת כלי וכ"ש בנ"ד שאין עושה הנקב כדי לבטל מתורת כלי אדרבא עושה הנקב לתחוב בו הפתיל ולתקן הכלי בודאי לא בטיל מתורת כלי ע"י עשיית הנקב וא"כ אף שסותם אח"כ בהפתילים א"צ טבילה. כנ"ל ליישב המנהג ומנהג של ישראל תורה היא:

ס

נשאלתי מאיש אחד שיש לו פאבריק מציקארי' והציקארי' נעשית מעיקרן ידוע שקולין אותן בכלי ברזל על האש ומערבין בשעת שקולין אותן דבר שמן, שמן או שאר שומן שיהי' ניכר בהציקארי' שמנונית ואח"כ טוחנין אותן העיקרן לקמח וממנו נעשה הציקארי', והאיש הנ"ל קונה הקמח אצל איש חשוד וזה אין לו חשש שמא עירב שומן איסור בהקמח עצמי, א' שכתב להמוכר שישלח לו קמח בלא שום תערובות שומן ול"ל להמוכר לערב בחנם שמנינית אם אין הלוקח ריצה בזה וחוץ לזה ניכר הוא הקמח להקונה שאין בו שום שמנינית, ועיקר החשש שלו שמא מערב שומן של איסור בעיקרן שעושה לצורך עצמו וא"כ נאסר הכלי שקולין בו העיקרן ואח"כ קילין בהכלי הלז העיקרן שנעשה מהן הקמח ששולח לו, אם מותר לעשות מן הקמח ששילח לו ציקארי' ע"כ תוכן שאלתו.

תשובה. נ"ל לצדד היתר, ותחילה נבאר דאין להתיר בכאן מטעם דסתם כלי של עכו"ם אב"י ומותר לקנות אפי' לכתחילה כמבואר בסי' קכ"ב סי' ו' ועי' ט"ז סי' ק"ח סק"ד, ואף בכלי של ישראל דוקא אותו הישראל דהכלי שלו קנסינין אבל לישראל אמר לא קנסינין מ"מ בנ"ד אין להתיר מטעם זה, דהא הטעם הוא משום ס"ס שמא לא נשתמש בו היום, ואת"ל דנשתמש בו היום דלמא נשתמש בדבר הפוגם כמבואר בסי' קכ"ב משא"כ כאן דליבא אפי' חדא ספיקא, דספק הא' שמא לא נשתמש בו היום ליכא דזה ידוע

שבהפבריק יום ולילה לא ישבותו ממלאכתן, וגם ספק הב' שמא נשתמש בדבר הפוגם דאין משתמשין בכלי זו איזה דבר אחר הפוגם ועי' נוב"י סי' ל"ו לענין קאווי שאהלין מ"ש ג"כ דאין להתיר מטעם סתם כלי אב"י, אך מטעם אחר נ"ל להתיר דהנה ביו"ד סי' ק"ה סי' ז' איתא ברמ"א כלי שבלע איסור אוסרת היתר הנוגע בו אפי' באיסור שאינו שמן וכ' שם הש"ך ס"ק כ"ג בשם הד"ם דבדבר יבש לגמרי אינו אוסר רק כ"ק ובדבר שיש בו רטיבות קצת אוסר כלו ובנבלע בכלי דבר שמן הניח הש"ך בצ"ע אי אוסר בכלו ועי' מזה בש"ך סי' צ"ד ס"ק ל"ג אך המג"א באו"ח סי' תנ"א ס"ק ל"ז כ' דאף בבלע שמן אינו אוסר בכלי רק כ"ק ע"ש מ"ש גבי רחת של חמץ שרגילין לאפות עמה עיגות עם שומן דאם הודחה ואפה בה עמה מצה דסגי בקליפה. וכ"פ הפ"ח ביו"ד הביאו הפמ"ג שם בש"ד ס"ק כ"ג וכ"פ הנוב"י סי' ל' דיש להקל כדעת המג"א דסגי בקליפה אף בדבר שמן וכ"פ החו"ד סי' ק"ה ואף דהפמ"ג בא"ח סי' תס"א בא"א סק"א כ' דע"י האש בולע בכליו ע"ש מ"מ מדברי המג"א הנ"ל ומדברי הנוב"י הנ"ל לא משמע כן דהא גבי רחת מיקרי ג"כ ע"י האש ומה"ט לא מהני הגעלה לרחת חמץ כמבואר בסי' תנ"א סי' י"ט ואפ"ה כ' המג"א דאינו אוסר רק כ"ק וגם הנוב"י מירי באפו קרעפליך של גבינה בבעקיליך של בשר ואפי' פשיטא דהוה ע"י אש. ואפ"ה פסק דסגי בקליפה, אפי' בדבר שמן, וכיון דזכינו לדין דלא נאסר רק כדי קליפה, וזה ידוע פלוגתת הפוסקי' דדבר שנאסר כ"ק אם בשלה בלא קליפה וא"א לקלוף דיש מצריכין ס' נגד הקליפה וכ"פ הט"ז סי' צ"א, אך הש"ך פסק דהיכי דאין הקליפה ניכרת א"צ ס' נגד הקליפה, והמג"א סי' תס"ז ס"ק ל"ג חילק דהיכי דהקליפה רק מחומרא א"צ ס' נגד הקליפה והיכי דהקליפה היא מדינא צריך ס' נגד הקליפה, אך החו"ד בסי' נ"א פסק כהש"ך דא"צ ס' נגד הקליפה אף היכי דהקליפה היא מדינא וכ' הטעם דטעם הנבלע בקליפה הוא דבר מועט ואינו יכיל להטעים יותר, והקליפה עצמו אינה אוסרת דא"א חנ"נ בחצי חתיכה ע"ש, וא"כ בנ"ד כיון דכבר נעשה קמח וא"א לקלוף יש להתיר כדעת הש"ך והחו"ד ובפרט בנ"ד יש ספק על הכלי עצמו שמא אינו נותן שומן של איסור ואינו רק חשש יש להקל כדעת הש"ך, ומחמת שמנונית בעין שיש על הכלי ממשות של איסור ליכא למיחש דמסתמא יש ס' נגד הממשות שהוא בעין ועי' פנים יפות על התורה פ' צ"ו כ' דבדבר יבש לגמרי שמפליט מכלי כ"ק לא הוה מה"ת ורק מדרבנן צריך קליפה א"כ הוה ספיקא דרבנן ולקולא, ועוד אפשר לומר דאם הכלי עשוי נחושת דק ורחבה יש ס' במה שבתוכה נגד כל הכלי ומותר אף לדעת הש"ך בסי' ק"ה ס"ק כ"ג דהניח בצ"ע בדבר שמן כנ"ל להלכה דמותר לקנות הקמח אם ברור לו שאין מערב בקמח הלז שמנונית ורק שיש חשש על הכלי:

סא

נשאלתי בדין ע"א נאמן באיסורין דדעת ר"ת שהביאו התוס' והר"ן בגיטין פ' האומר דהא דאמר אביי שם א"ל נטמאו טהרותיך והוא שותק דנאמן הוא מטעם הודאת בע"ד ומיירי שהעד אומר בפניך נטמאו והוא שותק דשתיקה כהודאה דמיא, והא דאמר אביי בהניזקין כל שבידו נאמן, וכן לרבא בעינין שהיו בידו ושא"ל בפ"א שראה אותו, אז דוקא נאמן וכאן לא פליג רבא על אביי דאפילו איש אחר נאמן בשותק התם מיירי במכחישו, וכ"כ התוס' בהניזקין בשם ואף שאינו מוכרח לומר לשיטות ר"ת דמיירי במכחישו די"ל דמיירי בשותק מחמת שא"י דהאי שתיקה ל"מ לכ"ת באיש אחר רק בפועל לאביי אם הוא בידו ולרבא אף שאין עתה בידו אם א"ל בפ"א שראה אותו אבל במכחישו מנ"ל לר"ת דנאמן עי' פ"י בהניזקין מ"ש לתרץ זה. ודעת האחרונים שהביא הר"ן פ' האומר דהא דאביי דפרק האומר מיירי בשותק מחמת שא"י ואפ"ה העד נאמן והאי דהניזקין ג"כ בשותק ולא במכחישו, והא דאינו נאמן לאביי רק בעודו בידו, ולרבא כל שאומר לו בפ"א שראה אותו, היינו משום דפועל גרע טפי מאיש אחר כיון דעליו מוטל לשמרו, שלא יגיע שום היזק להדבר שנעשה פועל עליו לשומרו אמרינן חזקה ששמרן כראוי ולצעורי קמכוין אם אינן בידו עתה לאביי, ולרבא אם לא אמר לי' בפ"א וע"ז הקשה לי הרב החריף המאוה"ג מ' יעקב שמשון אב"ד דק"ק בוזנאב תלמידי הא קיילן בגיטין דף ס"ד דרק לחומרא אמרינן שע"ש ולא לקולא, אפילו השליח אינו לפנינו מכ"ש כאן דהשומר עומד וצוח שלא שמרו כראוי ונטמו והבעלים אינם מכחישין אותו, בודאי שאין לסמוך על החזקה שעשה שליחותו. ולפענ"ד נראה לישב דהא דלא אמרינן לקולא שע"ש היינו דוקא היכי ששולח שליח לעשות מעשה כגון אם אומר לשליח צא ותרום דאיתא בחולין דף י"ב ולא ידעינן כלל אם עשה השליח המעשה בזה ל"א שע"ש לקולא דומיא דאמרינן בתנאי שהוא בקום ועשה דצריך להביא ראי' שקיים התנאי וא"נ בלא ראי' והטעם כמ"ש הסמ"ע סי' רמ"א אות כ"ג דלעולם אוקמי' הדבר מסתמא שנשאר כמו שהי' מקודם ולא נעשה מעשה חדש, ורק בדאורייתא לחומרא כגון האומר לשליח צא וקדש לי אשה אמרינן שע"ש, והטעם דאיכא חזקה נגד חזקה היינו חזקה שע"ש נגד חזקה שנשאר כמו שהי' מקודם ואזלינן בדאורייתא לחומרא הן לענין תרומה אמרינן דמוקמינן אחזקה דמקודם והן לענין קידושין אמרינן לחומרא שע"ש אבל בדרבנן אמרינן אף לקולא שע"ש כדאיתא בעירובין דף ל"ב ע"ב מטעם דספיקא דרבנן לקולא אבל גבי העוסק בטהרות דידעינן שעסק בהן ומוטל עליו לשמרן כראוי אמרינן אדרבא מסתמא שמרו כדרך השומרין ועוד דכאן הפירות הם בחזקת טהורה כדתנן הי' עושה בטהרות

ובאם שנטמאו צ"ל שנתחדש בהם דבר א"כ חזקה שע"ש מסייע להחזקה דמקודם ומש"ה א"נ לאביי אא"כ הם בידו ולרבא אם א"ל בפ"א שראה אותו:

סב

שאלה. יין שעמד בחנות שפתוח לבית בכלי זכוכית והכלים היו עומדים בתוך תיבה אחת ותיבה אחרת עמדה ע"ג תיבה זו, ולא הי' מפתיח וחותם להתיבה ובאותו הבית הסמוך להחנות לן עכו"ם בע"מ שתקן הבית ודרכו הי' לישן בלילה בבית ולסגור דלתי הבית ובלילה א' פתח החנות בלא ידיעת בעה"ב ולקח לעצמו משם כרים וכסתות לשכב עליהם והבעה"ב לא הי' דר בהבית רק במקום אחר בעיר, מה דינו של היין:

תשובה. לכאורה יש להתיר כיון דנתפס כגנב על הכניסה לחנות ומבואר בסי' קכ"ח סי' ד' דאם נתפס כגנב על הכניסה מותר אפילו בשתי' אבל באמת מכאן אין ראי' להיתר כיון דלן שם בלילה כמבואר בסי' ק"ל סי' יוד דאם יש לעכו"ם שייכות בחצר אז אסור בלילה אפילו אם א"י אם נעלו אמרינן מסתמא נעלו ואסיר ה"נ כיון דאין הישראל דר שם והעכו"ם יש לו שייכות לישן שם בבית שוב מצי לאישתמוטי אף על כניסת החנות שנכנס ליקח מה לשכב עליו ואינו נתפס כגנב ואסור. אולם יש למצוא היתר כיון שעמד היין בתיבה וי"ל דלא ידע העכו"ם מהיין וכמבואר בש"ע סי' ק"ל סי' חית גבי חתמו בשני חותמות ומצאו סתור דאסור וכ' ע"ז הרמ"א ודוקא אם רואין שנסתר בכוונה אבל במקום שיכולין לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו מותר בדיעבד, ואף שיש עדיין לחשש שמא הרגיש העכו"ם בסתירת החותם מ"מ ל"ח לזה ותלינן לקולא א"כ כ"ש בנ"ד די"ל דהעכו"ם לא ידע כלל שיש שם יין מותר היין בשתי'. ואף שהנוב"י מ"ת סי' ע"ב מפקפק בדינו של רמ"א הנ"ל והשיא דעת רמ"א לדרך אחר ע"ש, מ"מ נראה דוקא התם שהחותם מקולקל אמרינן מסתמא ראה שהחותם מקולקל וגם התם בהפ"מ מתיר כ"ז שא"א יודעין בבירור שהעכו"ם ראה שהחותם מקולקל וכ"ש כאן אדרבא מסתמא מנא ידע אם יש שם יין ועוד יש היתר כאן כיון דלא ראינו שום ריעותא כמבואר בסי' קכ"ט ס' י"א ועי' שבו"י חלק ב' סי' ע"ב שמתיר ג"כ אם אין ריעותא לפנינו. כנ"ל להלכה ועי' צ"צ סי' ל"ג מ"ש כעין זה ע"ש:

סג

שאלה. בדבר הנהוג בין הסוחרים ששוכרין עסקים אצל הקיר"ה ואדונים וצריכין ליתן קאוציא ששוכרין ניירות אצל בעלי כיסין שקורין אותן אבליגאציות או לאהזין ונותנין קאוציא ומשלמין שכירות בעדן לכל שנה כך וכך כפי ההשוואה שביניהם, אי אריך לשלם בלא ה"ע או לאו:

תשובה. לכאור' הי' נרא דא"צ לעשות בדרך ה"ע ודומה להשוכר מעות להראות או להתלמד דשרי לדעת התוס' ב"מ דף ס"ט בעובדא דרב חמא וכ"פ בש"ע סי' קע"ו ואפי' לדעת רש"י שם דס"ל גבי זוזי אפי' בשוכר להתלמד נמי אסור ע"ש, מ"מ הי' אפשר לומר דמודה כאן דמותר, דדוקא גבי זוזי משום דלא ידוע פחתיהו והיינו אף אם נפחת מעט מ"מ יוצא בהוצאה כמקדם דדעתא אצירותא. וכ"ז שהצורה קיימת יוצאין בהוצאה וא"כ הוה השכירות ריבית ולא דמיא לכלי דידוע פחתיהו ומשלם השכירות עבור הפחת שנפחת ע"ש, אבל באותן הניירות כיון דמחזיר לו אח"כ אותן הניירות בעצמן וע"מ כן שוכר אותן להחזירן בעין אותן הניירות וידוע פחתיהו דדרכן ליקר ולהוזיל, ואף אם יזלו מקבלן בחזרה והוה דומה לכלי דמותר לשכרן, ואף דכאן הוה ספק אם יזלו מ"מ גבי כלי נמי לאו ודאי דיפחות ואפ"ה מותר, אך לפמ"ש הבעה"ת והביאו ב"י וכ"פ רמ"א שם דדוקא אם המשכיר מקבל עליו אחריות דאונסין ורק אחריות דגניבה ואבידה היא על השוכר אז מותר גבי זוזי אבל אם השוכר מקבל עליו כל האחריות אף מן האונסין אסור, ובאותן הניירות מקבל עליו השוכר כל האחריות אף מן האונסין אסור בלא ה"ע והיינו שצריך לקבלו לשותף להעסק ובעד החצי ריוח שלו משוה עמו לתת לו דבר קצוב כך וכך לחודש או לשנה. ומ"מ נראה לי דלא הוה רק אבק ריבית כיון שלא קבלם להוציאן ומחזירין בעין לא הוה הלוואה, כנ"ל ועוד נראה לי דאם הוזל אח"כ או אפי' נפסלו לגמרי ל"מ אם מחזיר אותן בזמנם דאין צריך לשלם במטבע או בניירות אחרים היוצאין, דהא כך קבל ע"ע לקבלן בחזרה אלא אפי' אי עבר הזמן ובא זה ותובעו וזה דוחה אותי בלך ושוב ובתוך כך הוזל או נפסלו לגמרי, דיכול להחזיר אותן הניירות עצמן דלא גרע מגזל מטבע ונפסל דאימר לו הרי שלך לפניך, דדוקא בהלואה דלהוצאה ניתנה בזה אמרינן דאם נפסלה לגמרי צריך ליתן לו המטבע היוצאת באותה שעה, משא"כ באותן הניירות דצריך להחזיר אותן הניירות פשיטא דלא גרע מגזלן דאומר לו הרי שלך לפניך ועי' תומים סי' ע"ד ותבין:

סד

נשאלתי בדין המבואר בסי' ק"ע בט"ז ס"ק ג' בשני שותפים וא' לוה מעות מן עכו"ם בריבית לצורך השותפות, ומחלק שם דאם הנותן לוה ונתן הריבית והריוח חולקין הוה רבית קצוצה ואם השותף העוסק בשותפות הוא נוטל המעות מן העכו"ם בריבית יוכל תחילה למלאות הפירעון ולתת הריבית לעכו"ם והמותר יחלוקו, ועי' בחו"ד שכ' דאיירי דוקא אם המקבל לא הודיע להנותן שקיבל המעות מן העכו"ם דבזה לא נשתעבד הנותן לשלם מביתו ולא מהקרן של השותפות ורק מהשבח שהשביח ולא נעשה לוה כלל

על המעות משא"כ באם הנותן נטל המעות מהעכו"ם דודאי מירי שמודיע להמקבל, דאם לא הודיע ונתן מעות בסתם להשותפות בודאי אין המקבל חייב ליתן הריבית, וכיון שהודיעו מתחייב לשלם מביתו ונעשה לוה של הנותן, מש"ה הוה ר"ק וע"ז שאל האיך הדין בלוה מישראל על צד היתר אם שייכים דינים אלו, והשבתי דבקיבל מישראל עצה"ע ל"ש דינין אלו. והנה בקיבל הנותן מעות מישראל עצה"ע זה מבואר בט"ז בפירוש דמותר לשלם העיסקא מן השותפות דהוה כאלו קבלו עוד שותף אחד, אך אפי' בקיבל המקבל מעות עצה"ע ולא הודיע להנותן ג"כ פשיטא דמותר לשלם העיסקא מן השותפות דבזה שייך ג"כ הטעם של הט"ז דהוה כאלו קיבל עוד שותף דמבואר בח"מ סי' קע"ו סי' ל"ט, דאף בלא הודיעו דנותן לו הרויח שהשוה עמו גם בזה שייך הטעם של החו"ד כיון שלא הודיעו לא נתחייב הנותן לשלם מביתו דלא עדיף מנותן ממעות שלו לשותפות והשביח, דמבואר בסי' קע"ח דאין נוטל ההוצאה רק שיעור שבח ה"ה אם לוקח עוד שותף בלי ידיעתו, נהי דבידו לעשות לצורך השותפות מה שנראה לו שהיא טובת השותפות והוה כיורד ברשות, מ"מ אינו נוטל רק כשיעור השבח כמבואר בסי' קע"ח וסי' שע"ה וע"ש בנה"מ בסי' קע"ו אות נ"א וא"כ אם הי' ריוח בהשותפות פשיטא דצריך לשלם העיסקא מן הריוח אבל אם הי' היזק או שלא הי' ריוח בזה לא נשתעבד לשלם לא מביתו ולא מהקרן של השותפות, ורק השותף הב' שקיבל המעות בעיסקא אם לא ירצה לישבע שבועות לא הרווחתי מחויב לשלם מכיסו כנ"ל, וכן בדין של הט"ז בקיבל מעכו"ם בריבית הא דיכול למלאות הפירעון לעכו"ם, דוקא אי איכא ריוח, וכמבואר בחו"ד דלא נשתעבד לשלם מביתו וגם לא מהקרן של השותפות ודוק:

הלכות נדה.

סה

בדין הרגשה דאורייתא נבאר תחלה מקום מוצא הדין ואח"כ נברר פרטי הדינים המסתעפים מיני' בגמרא נדה דף נ"ז ע"ב איתא א"ש בדקה קרקע עולם וישבה עלי' ומצאה דם עלי' טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה. כו' ת"ש נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן נמצא על שלה אתיום טמאין וחייבין בקרבן לאח"ז טמאין מספק ופטורין מקרבן ה"ד אי דארגישה לאח"ז אמאי פטורין מקרבן אלא לאו בדלא ארגישה ואפ"ה אתיום חייבין בקרבן וקשי' לשמואל ומשני לעולם דארגישה ואימא הרגשת שמש הוה עכ"ל הגמרא. והנה בעל ת"ה סי' רמ"ו כ' וז"ל, נראה באשה שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם, ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום יש לטמאה, דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק דהרגשה סברא דאורייתא היכי דליכא למתלי' ההרגשה במידי

אחרינא, כדמוכח בפרק הרואה דפריך אנמצא לאח"ז פטורים מקרבן ה"ד, אי דארגשה אמאי פטורה מקרבן אלמא דסברא דאורייתא מדחייב עליו קרבן וכיון דסברא דאורייתא הוה כלמ"ד וסתות דאורייתא דאפילו בדקה א"ע ומצאה טהורה אפ"ה טמיאה כדאיתא בפ' כל היד עכ"ל, וכ"ע דאפילו הרגישה אם מצאה על העד מראה טהורה ל"ח שמא יצא דם ונתקנח אע"ג דהרגשה דאורייתא ה"מ היכי דליכא למתלי' ההרגשה במידי אחרינא, אבל אי איכא למתלי' במראה טהורה אמרינן האי הוא דארגשה דלובן וירוק מן המקור קאתי, ג"כ ועי' חו"ד סי' קפ"ח ס"ק ב' וס"ס ק"צ כ' דהא דמטהר הת"ה אם מצאה על העד מראה טהורה דוקא אם בדקה עצמה בתוך שיעור וסת המבואר בסי' ק"צ סי' נ"א, היינו שהעד ביד וקנחה א"ע בי, עוד בעינן תנאי אחד דדוקא שהעד הי' בדוק שלא הי' עליו מראה טהורה מקודם וכמו שאבאר לקמן:

והד"מ בסי' קפ"ח הביא דבריו, וכ' עליו וצ"ע דבגמרא פ' הרואה ל"ק דהרגשה דאורייתא אלא במצאה כתם עם הרגשה או שמצאה דם במ"ר או שמצאה דם לאחר זמן, אבל בלא"ה ליכא משמעות שם דטמא, גם לא ראיתי לאחד מן הפוסקים שכ' לטמא אותה בהרגשה בלא ראי' כלל, לכן דבריו צ"ע עכ"ל:

והנה לכאורה יש ראי' לדברי הד"מ לחלק בין מצאה אח"כ דם, ובין לא מצאה כלל, מדברי הגמרא דף ט"ז, דרוצה להוכיח שם דרב ס"ל וסתות דאורייתא מדברי רב שאמר אשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה ואח"כ ראתה חוששת לוסתה וחוששת לראייתה, וס"ד דה"ה אם בדקה א"ע ונמצאה טהורה נמי חוששת לוסתה אלמא וסתות דאורייתא כו' עי' רש"י ותוס' שם וא"ד הכי קא"ל טעמא דראתה הא לא ראתה אין חוששין אלמא וסתות דרבנן ע"כ, הרי בהדיא מחלק בגמרא בין ראתה אח"כ ללא ראתה, ולכאורה היא קושיא אלימתא מכאן כלפי סנאי דת"ה, אבל באמת אין מכאן אפילו התחלת קושיא דהא דמחלק הש"ס בין ראתה ובין לא ראתה הייני דוקא אי וסתות דרבנן כדמסיק אלמא וסתות דרבנן ושייך שפיר לחלק אם ראתה אח"כ חוששין מדרבנן ואי לא ראתה אין חוששין, אבל אי וסתות דאורייתא, אין לחלק בין ראתה ובין לא ראתה וכדקאמר בלישנא קמא דס"ל דוסתות דאורייתא דאין חילוק בין ראתה ובין לא ראתה וא"כ אדרבא מכאן ראי' לדברי הת"ה כי היכי דגבי וסתות למ"ד דאורייתא אין לחלק בין ראתה ללא ראתה א"כ מוכח דה"ה גבי הרגשה דע"כ היא דאורייתא, מדחייב קרבן אפי' לאח"ז א"כ אין חילוק בין ראתה ללא ראתה. וא"ל לפ"ז א"כ עדיפא הול"ל להקשות בפ' הרואה אי דארגשה אפילו לא נמצא כלום לאח"ז נמי חייב בקרבן ז"א, דלכאורה קשה לדברי ת"ה דס"ל דאם מצאה מראה טהורה תלינן ההרגשה במראה הטהורה, א"כ

מאי מקשה אי דארגשה אמאי פטורין מן הקרבן הא י"ל דמיירי שמצאה ג"כ מראה טהורה ויכולה לתלות ההרגשה במראה הטהורה, הלכך אם נמצא אותיום חייבין בקרבן דאמרינן שהדם הי' בשעת תשמיש והא הוה הרגשה אבל אם נמצא לאח"ז כיון דאיכא למתלי' ההרגשה במראה טהורה מש"ה פטורין מקרבן אבל טמאה מספק דלמא ראתה אז בשעת הרגשה. שוב ראיתי שהישועה יעקב הביא קושיא זו בשם גדול אחד:

ולענ"ד דחדא מתרצא באידך דלכך לא מצי להקשות עדיפא מיני' אי דארגשה אפילו לא נמצא כלום חייבין בקרבן דאיכא לתרוצא דמיירי דנמצא מראה טהורה דאיכא למתלי' ההרגשה במראה הטהורה ומש"ה פטורין מקרבן היכי דלא נמצא כלום וכדברי הת"ה, והא דטמאין מספק אף דבנמצא מראה טהורה מטהר הת"ה לגמרי, היינו דוקא אם בדקה א"ע בתוך שיעור וסת כמ"ש בשם החו"ד משא"כ כאן דמיירי דבדקה א"ע לאח"ז דהיינו בכדי שתרד מן המטה טמאין מספק ודוק, ורק הכי פריך אמאי בנמצא לאח"ז פטורין נהי דאיכא נמי מראה טהורה מ"מ כיון דחזקת דם שבא בהרגשה כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' א"ב א"כ בודאי הדם ג"כ הי' מקודם בשעת ההרגשה, דרוב פתיחת פי המקור לדם טמא הוא וכמ"ש הראב"ד שרוב דמים הבאים מן המקור טמאים הם, ומזה הוכיח הת"ה דינו מדמחייבין הכא בקרבן אלמא דרוב פתיחת פה"מ לדם טמא א"כ היכי דליכא למתלי' ההרגשה במידי אפילו לא נמצא כלל נמי טמאה, ונמצא לפ"ז היכי דאיכא מראה טהורה אם נמצא ג"כ דם אמרינן דודאי הדם בא בהרגשה ג"כ וחייבין בקרבן, אבל אי ליכא דם כלל תלינן ההרגשה במראה הטהורה ואי לא נמצא מראה טהורה אפילו אי ליכא דם כלל נמי טמאה, דהרגשה סברא דאורייתא ואמרינן דודאי הי' דם ונימוח או נאבד שרוב דמים הם טמאים, ומיושב בזה קושית הד"מ ודוק. וא"ל לפ"ז מאי משני לעולם דארגשה ואימא הרגשת שמש אלמא היכי דאיכא למתלי' ההרגשה בד"א פטור ולפמ"ש דמיירי דאיכא מראה טהורה ואפ"ה מקשה אמאי פטור דאע"ג דאיכא למתלי' ההרגשה במראה טהורה וכנ"ל, ז"א דלפי דעת המקשה הוה בודאי כאן ההרגשה ממקור רק דאיכא למתלי' ההרגשה במראה הטהור בזה אמרינן דרוב פתיחות פי המקור לדם טמא הוא, הלכך אפי' נמצא לאח"ז אמרינן בודאי הדם ג"כ הי' בשעת ההרגשה משא"כ לפי מה דמשני דאימא הרגשת שמש הוא א"כ הוה ספק בהרגשה עצמה אי הוה כאן הרגשה א"ש אם נמצא לאח"ז פטור. והא דאם נמצא אותיום חייב קרבן דאין האשה טמאה מדאורייתא אלא בהרגשה וכאן איכא למימר הרגשת שמש היא ואיך תביא קרבן מספק, י"ל דאם נמצא דם אותיום איכא רגלים לדבר דהך הרגשה היתה הרגשת דם

כמ"ש הרמב"ם דחזקת דם שבא בהרגשה, משא"כ אם נמצא לאח"ז דליכא רגל"ד בודאי פטור מקרבן ודו"ק:

והנה דעת הכו"פ בסי' ק"צ סק"ג דהא דאם בדקה ולא מצאה כלום טמאה, היינו דוקא אם בדקה עצמה לאחר שיעור וסת המבואר בסי' ק"צ סי' נ"א אבל אם בדקה עצמה תוך שיעור וסת ולא מצאה כלום טהורה, אכן החו"ד חולק עליו בסק"ג וס"ל דאף בבדקה תוך שיעור וסת ולא מצאה כלום נמי טמאה, ולכאורה יש ראי' לדברי החו"ד מהא דאיתא בגמרא דף י"ב בעי מיני' ר"ז מר"י אשה מהו שתבדק עצמה לבעלה א"ל לא ותבדק ומה בכך א"ל א"כ לבו נוקפו ופורש ופי' התוס' שם בשם ר"ח דכיון דרואה אשתו בודקת מחשב שאם לא הרגישה לא היתה בודקת לפי שיודעת שחכמים לא תקנו לבדוק. וא"כ מוכח כדברי החו"ד דאם הרגישה אף בבודקת תוך שיעור וסת ולא מצאה כלום מ"מ טמאה דאל"כ מחי לבו נוקפו שייך בזה הרי היא בודקת עצמה ורואה שאין כאן שום דם. וא"ל דלבו נוקפו שמא לא בדקה תיכף תוך שיעור וסת, דכיון דצריכה לבדוק עצמה בתוך שיעור וסת מסתמא עשאה כדינו ובדקה עצמה תוך שיעור וסת, אע"כ דאף אם בדקה עצמה בתוך שיעור וסת ולא מצאה כלום נמי טמאה, אבל באמת נראה דאין מכאן ראי' דלכאורה קשה אמאי לא הביא הת"ה ראי' מכאן מפי' ר"ח דמכאן מוכח בפירוש דאף אם לא מצאה כלום בבדיקה אפ"ה טמאה, וזו יותר מוכחת מהראי' שהביא מפ' הרואה דהתם יש לדחות כמ"ש הד"מ דמש"ה טמאה דנמצא לאח"ז כנ"ל, אבל באמת אין מכאן ראי' דבמרדכי ריש הלכות נדה איתא בזה"ל דלבו נוקפו ולא יאמין לה והובא בד"מ, ולכאורה קשה אמאי לא יאמין לה בהא הא התורה הימנה דכתיב וספרה לה לעצמה ומכאן אנו לומדין דע"א נאמן באיסורין, ועוד הא יכולה להראות לו העד שהוא נקי, וצ"ל שמתוך שמהומה לביתה אינה בודקת יפה וכמבואר בנדה דף ה' ע"א ועי' ס"ט סי' קפ"ד ס"ק י"ג ושמא לא בדקה יפה בחורין וסדקין ולפ"ז אין מכאן ראי' לדברי ת"ה הנ"ל אם בדקה בחורין ובסדקין ולא מצאה כלום דטמאה, ועי' ס"ט סי' ק"צ אות ג' שהביא בשם חידושי הרמב"ן שכ' בשם הר"ח דמש"ה לבו נוקפו דסבר אלמלא לא הרגישה כלום לא בדקה וחוששין כיון שהרגישה ודאי בא האורח וטיפה כחרדל הי' ונאבדה בעד וכה"ג כ' הר"ן בחידושיו, א"כ מוכח כדברי הת"ה אבל נראה דאכתי אין ראי' מכאן לדברי הת"ה דאכתי י"ל דש"ה דמחמת חימוד תשמיש ראתה כמ"ש התוס' דף מ"ה ועי' ס"ט סי' קפ"ו אות ד' גבי אשה שאין לה וסת דצריכה בדיקה ע"ש, וא"כ איכא תרתי ההרגשה והחימוד אבל הרגשה לבד לא שמענו מכאן דאם בדקה ולא מצאה כלום דטמאה ומוכרח להביא ראי' מפ' הרואה. א"כ שוב ליכא ראי' מכאן לדברי החו"ד

דאפילו בתוך שיעור וסת ל"מ בדיקה דהכא שאני וכמ"ש, ועי' כו"פ סי' קפ"ד אות יוד שהאריך בסברא זו לומר שחימוד התשמיש גורם לראיית דם וראי' מדברי רבא שאמר תבעוה להנשא צריכה זנ"ק ע"ש, אך לפ"ז צ"ע איך מביא הת"ה ראי' מהא דקאמר אי דארגשה לאח"ז אמאי פטורה, הא בכאן נמי איכא חימוד התשמיש ומשום דאיכא תרתי הרגשה, וגם חימוד התשמיש מש"ה ס"ד לחייב בקרבן דמסתמא מחמת חימוד ראתה בשעת תשמיש וכמ"ש הפוסקים גבי רואה מ"ת וצ"ע, ועכ"פ הלכה כת"ה כמבואר בסי' ק"צ סי' א' בש"ע וגם הרמ"א אף שבד"מ השיב על ראייתו של הת"ה עכ"ז בסי' קפ"ח כ' ואם הרגישה שנפתח מקורה ובדקה מיד ולא מצאה כלום עי' לקמן סי' ק"צ משמע דחזר ממ"ש בד"מ ופוסק כת"ה ויתד היא שלא תמוט, אך הרדב"ז כ' שהת"ה לא קאמר אלא שיש לחוש מדרבנן כיון דחזינן היכי דנמצא אח"כ חייב בקרבן ה"ה אם לא נמצא יש לחוש עכ"פ מדרבנן:

והנה לפמ"ש לעיל מוכח דאף אם נמצא מראה טהורה אם נמצא ג"כ דם אפילו פחות מכגו"ע מ"מ טמאה כי היכי דאם נמצא אח"ז מחייבין בקרבן אף אי איכא מראה טהורה ג"כ כנ"ל, אלמא כיון דהרגשה סברא דאורייתא אמרינן דהוה הדם בשעת ההרגשה ה"ה נמי אף היכי דאיכא למתלי' במאכולת מ"מ טמאה, אף אי איכא מראה טהורה ג"כ וכמ"ש החו"ד בס"ס ק"צ, ואע"ג דהיכי דאיכא ספק הרגשה כגון אחר תשמיש או אחר הטלת מר"ג או ע"י בדיקת עד דבכל אלו איכא ספק הרגשה וסברה הרגשת שמש או הרגשת עד ומ"ר אפ"ה אי איכא למתלי' תלינן כמ"ש הס"ט סי' קפ"ג, היינו משים דהוא ספק על ההרגשה עצמה אבל היכי דהוה הרגשה בודאי אף דאיכא מראה טהורה ג"כ מ"מ כיון דרוב פתיחת פי המקור לדם טמא הוא מש"ה טמאה היא. וכ"כ החו"ד ס"ס ק"צ, אך החו"ד מחמיר התם אפי' בהרגש דבר לח זב מגופה דהוה הרגשה אף לדבר זה. אבל הח"ס בסי' ק"נ ובסי' קס"ח ובסי' ק"פ כ' דאף דבאמת הרגשת זיבת דבר לח הוה הרגשה, היינו אם רואה דם ע"י הרגשה כזו הוה דאורייתא, אבל חומרה זו דת"ה כיון דהני נשי דידן רוב ימיהם מרגישין זיבת דבר לח א"כ אם בדקה בעד שאינו בדוק ונמצא דם פחות כגו"ע או בדקה בכתונת ונמצא פחות מכגו"ע טהורה ורק בזה מחמיר שמשערין בכינה שבזה"ז ע"ש וכ"כ בחכ"א בב"א ע"ש סי' ט"ז:

נמצא פסקן של דברים אם הרגישה שנפתח מקורה או שנזדזעה גופה (עי' חכ"א שמיקל בזה אך הח"ס סי' ק"ג מחמיר) צריכה בדיקה תיכף ואם בדקה ולא מצאה כלום אף אם בדקה תוך שיעור וסת מ"מ טמאה כמ"ש החו"ד בס' ק"צ ס"ק ג' וכ"כ הח"ס סי' קס"ח ואם מצאה מראה טהורה לבד אם בדקה תיכף תוך שיעור וסת טהורה כמ"ש

התו"ד בסי' קפ"ח דבעינן דוקא תוך שיעור וסת המבואר בסי' ק"צ סי' נ"א, והיינו שהעד בידה ומכנסת אותו באותו מקום, וה"מ בעד הבדוק אבל אם לקחה עד המזדמן לה בבית שאינו בדוק אף אם לא נמצא רק מראה טהורה לבד, נמי אין להקל דחיישינן שמא המראה הי' קודם על העד, כיון דהרגשה סברא דאורייתא הוא אין להוציאה מחזקת טומאה אלא בדבר ברור שההרגשה הי' למראה טהורה וכמבואר בח"ס סי' ק"פ, וכ"ש אם נמצא על העד טיפי דמים אף פחות מכגו"ע בודאי טמאה אך מה שמיקל שם אם בדקה עצמה בכתונת ונמצא מראה טהורה אפילו אם נמצא טיפי דמים פחות מכגו"ע זה צ"ע אלא העיקר כמ"ש בעצמו בסי' ק"נ להחמיר בזה וכמ"ש למעלה, אך אם בדקה בכתונת ולא נמצא רק מראה טהורה לבד בזה יש להקל אף אם לא בדקה הכתונת מקודם די"ל הכתונת בדוק הוא אצל המראה טהורה והוה כידוע שהי' נקי וכמ"ש הח"ס שם, וה"ה אם לא בדקה כלל ונמצא אח"כ על הכתונת רק מראה טהורה, בודאי אין להקל דצריכה דוקא בדיקה תיכף, וכמ"ש בשם החו"ד וכ"כ בנוב"י מ"ת סי' קי"ט וכן הס"ט הניח בצ"ע אם לא בדקה תיכף ומצאה מראה טהורה כנ"ל א"כ חיישינן שהרגשה היתה למראה דם, דרוב פתיחת פי המקור לדם טמא והמראה טהורה בא אח"כ על הכתונת, אכן לפמ"ש הנוב"י מ"ת סי' קי"ט שם דאם בדקה עצמה בעד שא"ב בתוך שיעור וסת והניחה העד עד הבקר ובבקר לא מצאה עליו כלום דטהורה דיותר יש לתלות שהיתה מראה טהורה על העד ונתייבש עד שאינו ניכר מלומר שהי' דם ונימק או נאבד, ע"ש שכ' שהת"ה אינו מטמא רק מספק שמא ההרגשה היתה למראה טמא או למראה טהורה, ולפ"ז ה"ה בבדקה בעד שאינו בדוק בתוך שיעור וסת ונמצא עלי' מראה טהורה לבד, אף שיש לתלות שהמראה טהורה הי' עליו מקודם מ"מ יש לתלות יותר שההרגשה היתה למראה טהורה וזהו שנמצא על העד מלומר שהי' דם ונימוק או נאבד ודלא כח"ס סי' ק"פ הנ"ל. אך הנוב"י אזל לשיטתו שם דס"ל דהת"ה אינו מטמא רק משום ספק, והוכחתו מדלא מקשה שם שמואל אדשמואל דכאן ס"פ הרואה אמר אין האשה טמאה עד שתרגיש בבשרה ובפ' כה"י דף י"ד איתא אתמר בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצאה עליו דם אמר רב טמאה נדה אתמר נמי א"ש טמאה נדה, והמקשה דלא אסיק אדעתא הרגשת עד הל"ל להקשות ה"ד אי דלא ארגשה אמאי טמאה נדה, ואי דארגשה מה ארי שלמחר מצאה דם אפילו לא מצאה כלו' נמי טמאה לדעת הת"ה, אע"כ דהת"ה אינו מטמא רק מחמת ספק, וא"כ אין להקשות אדברי שמואל די"ל לעולם דארגשה אלא דשמואל טמאה נדה קאמר והיינו טמאה ודאי, ולכך בעינן שלמחר מצאה דם דאי לא מצאה כלום אלא מצד הרגשה לא הוה אלא ספק, זה תורף דבריו שם, ולפמ"ש

למעלה אין מכאן הוכחה כלל די"ל דהת"ה מטמאה בודאי כמשמעות הלשון שכ' וז"ל ונראה דאשה שהרגישה ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום יש לטמאה דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק דהרגשה סברא דאורייתא היא היכי דליכא למתלי' ההרגשה במידי אחרינא עכ"ל, מדכ' דודאי יצא דם ט"ד משמע דמטמאה בודאי והא דלא מקשה אשמואל דפ' כה"י הנ"ל כנ"ל, י"ל דמיירי דאיכא מראה טהורה ג"כ ולעולם דארגישה ומש"ה אם מצאה למחר דם אז אמרינן דהדם ג"כ בא מהמקור, דרוב פתיחת פי המקור היא לדם טמא וכמ"ש למעלה, אבל אם לא נמצא למחר דם רק מראה טהורה לבד בודאי תולין ההרגשה במראה הטהורה, וכמ"ש הת"ה עצמו, וא"כ כיון דהת"ה מטמא מתורת ודאי יש להחמיר גם בדין של הנוב"י אם לא מצאה כלום על העד למחר, וגם בנידון של הח"ס באם בדקה בעד שא"ב ונמצא עלי' מראה טהורה, דא"א לטהרה אא"כ ביודעת בבירור שיצא ע"י ההרגשה מראה טהורה רייר בדוק ולא בספק, דספק אינו מוציא מידי ודאי, ולפ"ז יש לעיין גם בדין שהביא שם בתשובה הקודמת באשה שהיתה ישינה ובשעת שינה נדמה לה שהרגישה שנפתח מקורה ובתוך כך הקיצה ובדקה עצמה ולא מצאה כלום ומסופקת אם הי' רק חלום או נפתח באמת מקורה, והיקל שם מטעם ס"ס ואזל לשיטתו דס"ל דרק מחמת ספק מטמאה הת"ה, אבל לפמ"ש הדין הזה צ"ע לדינא וכ"ז בהרגישה שנפתח מקור וזב ממנה דבר לח וכמ"ש בהג"ה בנוב"י שם, אבל אם לא הרגישה שנפתח מקורה ורק זיבת דבר לח כמו ששכיח בין הנשים בזה"ז ודרכן להוציא ליחה לבינה בודאי לא איתרע חזקתה הן לענין אם לא בדקה כלל והן לענין אם בדקה עצמה בעד שאינו בדוק ונמצא עלי' טיפי דמים פחות מכגו"ע וגם מראה טהורה וכן אם בדקה א"ע בכתונת יש להקל ורק בעגול אבל במשיך יש להחמיר עי' בדברי שלמה סי' ל"ו, ומ"ש שם להחמיר אף בהרגשת זיבת דבר לח אם לא בדקה עי' ח"ס שמיקל ג"כ בזה, גם מה שמחמיר שם במשיך אף בלא שום הרגשה אם בדקה בכתונת עי' ס"ט סי' ק"צ ס"ק ס"א שמיקל בפירוש לאחר ג"י הראשונים אף במשוך ואין חילוק בין כתונת לעד שא"ב דלא דמי להניח תחת הכר דלפעמים ע"י חכוך נעשה משיך ודוק, ומ"מ יש להחמיר לעצמו במשיך, עי' ש"ע של התניא, ס"ק ע' ועי' מ"ש לקמן:

שוב ראיתי דהעיקר הוא אם בדקה עצמה בכתונת הלובשת אף בלא הרגשה כלל אם נמצא פחות מכו"ע דטמאה במשיך וכדעת הדברי שלמה הנ"ל ומטעם שאבאר, וז"ל הרשב"א שהביא הטור וב"י האשה שבדקה עצמה בעד הבדוק כו' וכן הדין וכן הטעם כשבדקה בו והניחתו בקופסא כו' טמאה בין עגול ובין משיך בדקה עצמה בעד הבדוק לה ואח"כ טחתה בירכה או שהניחתו תחת הכר ולמחר מצאה עלי' דם אם הכתם עגיל

ואין בו כו"ע טהורה דתלינן במאכולת כו' ואע"פ שהעד בדוק לה חזקה אם דם קנוח היא משוך הי' ואם משוך טמא ואפי' אין כו"ע ואין אומרים בזה דם מאכולת הוא כיון דהעד בדוק אצלה, וזה חומר בעד מבחלוק שהכתם הנמצא בחלוק אע"פ שהוא בדוק בין עגול בין משוך תולין אותו להקל עד שיהי' כו"ע עכ"ל, וז"ל הרא"ש במשנה עד שהוא נתין תחת הכר ונמצא עליו דם אם משוך טמא דברי ראב"צ, כ' ע"ז הרא"ש ובכתם מודה ראב"צ דאף במשוך בעינן כו"ע עכ"ל, ולכאורה משמע מלשון הרשב"א שכ' וזה חומר בעד מבחלוק כו' שבחלוק אף שהי' בדוק לה בשעה שלבשתה אפ"ה אם בדקה א"ע בו אח"כ ונמצא עליו פחות מכו"ע אף במשוך טהור והחילוק הוא דאם בדקה א"ע בעד הבדוק ואח"כ הניחה תחת הכר אין מוציאין את העד מחזקתו שהי' בדוק אא"כ דאיכא הוכחה דאינו מדם הקינוח, ומש"ה דוקא בעגול טהורה דאיכא הוכחה דאם היתה מדם הקינוח הי' משוך אבל לא במשוך משא"כ בחלוק שהיא לובשת ולא בדקה אותו קודם אע"ג שהי' בדוק מקודם שלבשה אותו מ"מ יצא מחזקתו לענין פחות מכו"ע לגבי כתם הנמצא עליו בין עגול ובין משוך ומש"ה אף אם בדקה א"ע אח"כ בו טהורה אף במשוך כיון דיצאה מחזקתו קודם הבדיקה, ולפ"ז י"ל ה"ה בעד הבדוק אם נתנה תחת הכר קודם בדיקה ושוב בדקה בו דתולין אף במשוך, וכן שמעתי ממורה אחד שרוצה להקל בזה מה"ט אבל אחר העיון נראה דז"א ל"מ בעד הבדוק והניחתו תחת הכר ואח"כ בדקה א"ע בו דודאי טמאה במשוך דא"א לתלות במאכלות שתחת הכר שנתמעכה במשוך אלא אפי' אם בדקה עצמה בהכתונת דשכיח ג"כ דם משוך ממאכולת דלפעמים ע"י חיכוך נתמעכה המאכולת ונעשה משוך עכ"ז אם בדקה בו ונמצא דם בפחות מכו"ע ומשוך אין תולה במאכולת וטמיאה דכל שנמצא דם ע"י בדיקה בעינן הוכחה דלא בא מהקנות והיינו דבעינן דוקא עגל דאז אמרינן חזקה הוא אם הי' קינוח הי' משוך כמ"ש הרשב"א שהבאתי לעיל משא"כ במשוך דליכא הוכחה אין תולין במאכולת, והא דכ' הרשב"א וזה חומר בעד מבחלוק היינו דוקא בכתם הנמצא בחלוק וכדמסיים הרשב"א שבכתם הנמצא בחלוק כו' בין עגול בין משוך תולין אותו הרי דלא היקל אלא בכתם הנמצא אבל לא ע"י בדיקה וגם הרא"ש שהבאתי לעיל כ' ובכתם מודה ראב"צ דאף במשוך טהור משמע דוקא בכתם אבל לא ע"י בדיקה ואף דבב"י כ' הטעם דמש"ה בהניח תחת הכר ונמצא דם פחות מכו"ע דתולין במאכולת כיון דלא הרגישה רגלים לדבר שלא בא מגופה, ולפיכך תולין במה שאפשר לתלות ואפי' ביותר מכגו"ע ואם יש לתלות תלינן ע"ש בב"י ולפ"ז לכאורה י"ל דהיכי דאיכא לתלות אפי' במשוך תולין ודוקא בהניח תחת הכר דא"א לתלות במשוך ומש"ה במשוך אין תולין אבל בבדקה עצמה בכתונת דאפשר לתלות אף

במשוך תולין וכ"כ הט"ז ס"ק כ"ג דאם אפשר לתלות שנגעה בפי הטבעת דטהורה אפי' במשוך, אבל לפענ"ד דודאי לא פליג הב"י על הרשב"א שכ' דוקא בעגול טהורה דאיכא הוכחה דחזקה אם דם קנוח היא הי' משוך ודוקא בכתם אין חילוק בין עגול ובין משוך משא"כ בבדיקה בעינן הוכחה. וע"ש בב"י דכופל ומשלש דדוקא בעגול תולה בהניחה תחת הכר וכן אם נתעסקה בדמים סמוך למקום העד ובשלומא הניחה תחת הכר ניחא דדוקא בעגול אפשר לתלות אבל לא במשוך אלא בנתעסקה במיני דמים סמוך למקום העד דכ' ג"כ דוקא עגול תולה אבל לא במשוך קשה אמאי הא לפעמים אפשר לתלות אף במשוך, אע"כ דהב"י ס"ל ג"כ כרשב"א דבעד בדוק בעינן דוקא הוכחה, כגון עגול, אלא הב"י בא להוסיף על דברי הרשב"א דלא תימא דלטעם הרשב"א דכ' משום הוכחה כשר בעגול א"כ אפי' בהרגישה בודאי נמי תולין כיון דאיכא הוכחה, אמרינן דטעה וסברא דהרגישה ולעולם הרגשת עד היא. וע"ז כ' הב"י דדוקא היכי דלא הרגישה אז תלינן פחות מכו"ע במאכולת ויותר מכו"ע תלינן בנתעסקה במיני דמים סמוך לעד אבל בהרגישה לא דדוקא בכתמים דרבנן תלינן ולא בדאורייתא כדאמר ר"ע לתלמידי' ואם הרגישה הוה דאורייתא לא תלינן אבל כ"ז בעגול דאיכא הוכחה אבל היכי דליכא הוכחה כגון במשוך לא תלינן בעד הבדוק אפי' בלא הרגישה והא דכתב הט"ז בס"ק כ"ג דלדעת הב"י היכי דאיכא למתלי' אף במשוך תלינן כיון דלא הרגישה ע"ש אלמא דס"ל דלדעת הב"י לא בעינן הוכחה עי' ס"ט סי' קפ"ג שהניח באמת דברי הט"ז בצ"ע מטעם זה דרשב"א ס"ל דבעינן הוכחה דוקא והיינו עגול דוקא וכי פליג הב"י על הרשב"א. וכן יש להוכיח מהא דבדקה עצמה בעד בדוק וטחתה בירכה דאף לדיעה ראשונה בסי' ל"ה אינה טהורה רק בעגול ולא במשוך כמבואת בב"י וש"ע סי' ל"ה, ואמאי לא חילק דאם טחתה דרך קנוח דטהורה אפי' במשוך, אע"כ דהיכי דבדקה בעד הבדוק בעינן הוכחה דוקא והיינו עגול דוקא וה"ה כתונת הבדוק לה קודם לבישה דמיקרי בדוק אין תולין בבדיקה רק בעגול לא במשוך, וצ"ע על הס"ט שבסי' קפ"ג הניח דברי הט"ז ס"ק כ"ג בצ"ע מדברי הרשב"א דבעינן דוקא הוכחה ובסי' ק"צ ס"ק ס"א מיקל בכתונת אפי' במשוך וכדברי שלמה סי' ל"ו שהבאתי לעיל ראוי לפסוק שטמיאה במשוך וא"ל מ"ש מעד שא"ב דבעינן כו"ע הא פחות מכו"ע אפי' במשוך טהורה, וכ"פ הראב"ד בס' בע"נ מהרמב"ן בהל' נדה שלו וכן משמע מדברי הש"ע סי' ל"ו דשאני עד שא"ב דקיל"ן כר"ח דאין מטמא רק משום כתם ובכתם פחות מכו"ע לא גזרו אפי' במשוך כמבואר ברשב"א והרא"ש משא"כ חלוק נקרא עד בדוק כפי מה דקיל"ן כרשב"א כמבואר סי' ל"ח בעינן דוקא הוכחה ובמשוך טמא ובזה מיושב קושיות הס"ט ס"ק ס"ב מה שהקשה לשיטת הראב"ד ע"ש. ועי' בש"ע של

התניא דכ' דאף בעד שא"ב בע"נ יחמיר לעצמו במשוך לחוש לדעת הרמב"ם ובעה"מ שחולק על הראב"ד ומטמא אפי' פחות מכו"ע וכ"ש בכתונת יש להחמיר ועי' לקמן בתשובה סי' נ"ט:

סו

שאלה בבתולה שנשאת והוחזקה כבר לראות דם אך שא"י עונת וסתה וגם א"י אם יש לה וסת קבועה דמילתא דלא רמיא עלי' איך הדין לענין פרישה סמוך לוסת וכן אם ידוע שיש לה וסת קבועה ושכחה עונת וסתה מאיזה סבה מה הדין לענין פרישה סמוך לוסתה:

תשובה. בדין הראשון לפענ"ד פשיטא שא"צ לחוש רק לעונה בינונית כדין אשה שאין לה וסת קבועה כיון דוסתות דרבנן הוה לה ספק דרבנן ולקולא. ואף לדעת הנוב"י מ"ק סי' נ"ה דס"ל אף דוסתות דרבנן עונה סמוך לוסת הוא דאורייתא ע"ש, מ"מ זה דוקא אם יש לה וסת קבועה אבל בוסת שאינה קבועה מבואר שם דהוה רק מדרבנן וכ"כ הח"ס סי' קע"ט וא"כ כאן שא"י אם יש לה וסת קבועה הוה לענין דאורייתא ס"ס ספק שמא אין לה וסת קבועה ואין חוששת מדאורייתא ואת"ל שיש לה וסת קבועה שמא היום אינה סמוך לוסת והס"ס מתהפך שמא היום אינה סמוך לוסת ואת"ל שהיום סמוך שמא אינה קבועה ואינה חוששת מדאורייתא, מאי תאמר דאכתי איכא איסור מדרבנן אכתי איכא ספק שמא היום אינה סמוך לוסת ובדרבנן סגי בחד ספק וכל היכי דאיכא ס"ס בדאורייתא יספק א' בדרבנן אזלינין לקולא כמבואר בש"ך בדיני ס"ס אות ט"ז, וכ"כ כל האחרונים ובפרט בנ"ד דרוב הפוסקים ס"ל דעונה הסמוך לוסת היא רק מדרבנן אפילו בוסת קבועה, והיינו לפי גרסת רש"י ורי"ף ביבמות ע"ב ע"ש בהא דיוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו, וא"כ פשיטא שא"צ לחוש רק לעונה בינונית, ועדיין יש לעיין בזה דהא קיל"ן רוב נשים יש להם וסת קבוע כמבואר בטוש"ע סי קפ"ד, וא"כ הוה ס"ס נגד הרוב דמבואר בש"ך סי' נ"ג וסי' ק"י בדיני ס"ס אות ל"ג דס"ס נגד רובא ל"א, ועי' בפמ"ג מ"ש בזה י"ל דהא דסתם נשים יש להם וסת הוא מלמד יום ללמד יום שהוא עונה בינונית, וכבר כתבתי שצריכה לחוש לעונה בינונית וכ"ש לדעת הס"ט סי' קפ"ג שכ' דוקא אם ב' הספיקות סותרין להרוב אז לא מהני הס"ס, אבל אם רק ספק א' סותר להרוב כמו בנ"ד דספק א' אם היום הוא סמוך לוסת הוה ספק השקול, אמרינן סמוך המועט דאין להם וסת להך פלגא שמא היום אינה סמוך לוסת והוה רובא להיתרא כנ"ל, ואודות הספק הב' באשה שיש לה וסת קבוע ושכחה זמן וסתה נ"ל ג"כ דמותרת לשמש כל יום ואין לחוש שמא היום הוא סמוך לוסת, דאזלינן בתר רוב הימים ורוב הימים אינם סמוך לוסת ול"ד להא דאיתא בשבת דף ס"ט גבי ההולך במדבר וא"י מתי שבת דמשמע התם דאם יש

לו ממה להתפרנס אסור לעשות מלאכה דאורייתא, אפילו בששת ימי החול שלו, ועי' א"ח סי' שד"מ במג"א ס"ק ג' דשאני התם גבי שבת דהוה קבוע דאורייתא וכמ"ש המג"א שם משום דניכר לכל העולם מתי שבת והוה ממש כמו ט' חניות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת נבילה וא"י מאיזה מהן לקח ע"ש בא"א אות א' והוה ספק דאורייתא דכל קבוע כמע"מ דמי ומש"ה אסור ממלאכה דאורייתא, אבל בנ"ד דאין ידוע לשום אדם זמן וסתה הוה כמו תערובת חניות, ובתערובת חניות יש פלוגתא דהר"ש מקינן הובא בפמ"ג ס"ל דאפילו קבוע דרבנן לא הוה ולדעת כמה פוסקים הוה קבוע דרבנן והפמ"ג תופס דהוה קבוע דרבנן וכאן דרוב הפוסקים ס"ל דעונה סמוך לוסת הוה רק מדרבנן בודאי יש להקל דלא הוה קבוע, וכ"כ החו"ד בסי' קפ"ב בביאורים אות ד' ע"ש מטעם דוסתות דרבנן, אך בעונה בינונית יש להחמיר ואם שכחה מתי העונה בינונית אין לה לחוש כלל, וכ"ש אם יודעת שוסתה תמיד ביום בודאי מותרת לשמש בלילה דאף שהא"ז מחמיר בלילה ג"כ מ"מ הט"ז חולק עליו, ואף שהנקה"כ חילק עליו מ"מ בודאי מדרבנן הוא ואם א"י זמן וסתה בודאי מותרת כנ"ל:

סז

מעשה בא לפני באשה זקינה שחדל לה אורח כנשים וזה כמו שנה אירע לה מקרה בלתי טהור שזב ממנה דם בכל פעם, ורופא עכו"ם אמר לה שיש לה מכה באותו מקום, וצריכין לחתוך המכה, וכ"ז שתהיה המכה א"א לה להתרפאות לגמרי ע"י סמים, ועכ"ז לא אמר לה בפירוש שהדם בא מהמכה, וגם מילדת ישראלית בדקה אותה בא"מ ואמרה לפני שמרגשת באצבעה שהכניסה באותו מקום שיוצא מהאם כמו ווארציל גדול ארכו כמו חצי אצבע אך זאת א"א לידע אם דם נצרר באותו המכה, רק בכל פעם שנגעה באצבעה בהמכה נתלכלך אצבעה בדם, והאשה הנ"ל א"א לטהר עצמה לבעלה והוא מקום עיגון כי בעלה רוצה לגרשה:

תשובה. נלפע"ד למצוא תרופה למכתה ולצדד להיתר עד מקום שידי מגעת, ובאופן אם יסכים עמי עוד גדול א' וזה החילי הנה רמ"א בסי' קפ"ז כ' להתיר באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה שתולין אף במכה שא"י אם מוציאה דם, וסומך ע"ד הרשב"א שכ' דלא בעינן שיודעת שמכתה מוציאה, ועל דעת המרדכי שפי' ואם יש לה וסת היינו באשה שיש וסת מטהרין אותה שלא בשעת וסתה אף באין לה מכה וכמבואר בש"ך ס"ק כ' ע"ש, א"כ לפי דעת הרמ"א מכ"ש באשה זקינה בודאי יש להתיר אף שא"י אם מכתה מוציאה דם, ואף לדעת הט"ז דחולק שם ארמ"א וס"ל אף לענין שלא להחזיקה ברואה מ"ת לאחר זנ"ק אין להתירה בא"י שמכתה מיציאה דם, וכן לדעת הש"ך שכ' שרמ"א לא

התיר רק שלא להחזיקה ברואה מ"ת אבל ז' נקיים בעי דהוא חשש דאורייתא, וכן הח"צ מסכים לדברי הש"ך, וכן דעת המנ"י, מ"מ בזקינה נ"ל דכ"ע מודים אף שא"י שמכתה מוציאה דם אינה צריכה זנ"ק דזקינה עדיפא מאשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה, כדמוכח מדברי התוס' נדה דף ה' ע"א ד"ה הא ודף ס' ע"ב ד"ה עוברה, ומה"ט מיקל השבו"י חלק א' סי' ס"ח דזקינה הרואה דם מ"ת שמותרת לבעלה, ובאמת דברי השבו"י צ"ע וגם הס"ט הניח דבריו בצ"ע מה שכ' שם להתיר מטעם דהא המרדכי מתיר אף בילדה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה, וכ' אף שהשיגו האחרונים על המרדכי מ"מ בזקינה דעדיפא מאשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה כמבואר בתוס' יש להתיר אותה שלא להחזיקה ברואה מ"ת ע"ש, וא"כ לפ"ד אף במניקת יש להתיר דהא באותה ברייתא דף ס' קתני מינקת ושאינו מינקת תולה מניקה בשאינו מניקה א"כ מניקה דמי ממש לזקינה, וכן במשנה דחשיב ד' נשים דיין שעתן מעוברת מניקה וזקינה הרי דמניקה דמי ממש לזקינה וא"כ אף במניקה יש להתיר שלא להחזיקה ברואה מ"ת, ומדברי רמ"א סי' קפ"ז סי' י' משמע דאף בימי מניקתה מוחזקת ברואה מ"ת, וכן הנוב"י מ"ת סי' צ"א מחמיר. שוב ראיתי שאין מדברי רמ"א תלונה כ"כ על השבו"י שלא החור התם אלא ביש לה כאב וצער ולא כ' ההיתר של זקינה רק לסניף, ולפ"ז י"ל דרמ"א מיירי באין לה כאב וצער מש"ה מחמיר במיניקת, ועכ"פ מוכח מדברי השבו"י דבזקינה אף בכאב וצער בעלמא אינה מוחזקת ברואה מ"ת, אף דבילדה שלא בשעת וסת ל"מ כאב וצער אלמא דזקינה עדיפא, וא"כ אף דהס"ט הניח דברי השבו"י בצ"ע היינו דוקא בכאב וצער בעלמא, אבל ביש לה מכה אף שא"י אם מוציאה דם מ"מ יש להקל אף לענין שא"צ זנ"ק, דהא דעת הב"ח אף בילדה שלא בשעת וסתה תלינן במכה שא"י אם מיציאה דם אף לענין שא"צ זנ"ק, וסיים שם וכ' וכן אנו נוהגין ועושין מעשים בכל יום בק"ק קראקא, וכן הנוב"י מ"ק סי' מ"א מפרש דפת הרמ"א להתיר אף בלא זנ"ק והסכים כן להלכה מטעם דהוה ספק השקול, דאף דאינה יודעת אם המכה מוציאה דם מ"מ כיון שגם המקור שלא בשעת וסת אין דרכו להוציא דם א"כ הוה ספק השקול ואשה בחזקת טהרה עומדת, ואף דלמעשה לא רצה להקל שם באות ג' נגד דעת הש"ך בלא זנ"ק היינו דוקא בילדה שלא בשעת וסת ומטעם שכ' שם דדעת הש"ך היא דאף שלא בשעת וסת לא הוה ספק השקול דהמכה אין אנו יודעין אם דרכה להוציא דם בשים פעם והמקור עכ"פ יודעים שדרכו להוציא דם בשעת וסת, וחזקת דמים יש במקור ואף שעתה הוא שלא בשעת וסת מ"מ יותר יש לתלות במקור דהוסת עשוי' להשתנות משנתלה במכה שא"א יודעין בה אם דרכה להוציא דם בשום פעם עכ"ל. א"כ זה דוקא באשה ילדה

שיש לה וסת, אבל באשה זקינה אין כאן חזקת דמים במקור, א"כ שוב הוה ספק השקול ואשה בחזקת טהרה עומדת יש להתירה אף בלא זנ"ק אף לדעת הש"ך, ועי' בתשו' דבר שמואל ותשו' פ"י שמקילין ג"כ אף באשה ילדה שלא בשעת וסת באם א"א לה לטהר עצמה לבעלה ואף בלא זנ"ק, והובא דבריהם בס"ט קפ"ז אות י"ד, ואף דהס"ט חולק עליהם מ"מ באשה זקינה שא"א לה לטהר א"א לבעלה בודאי יש להתירה בלא זנ"ק וכמ"ש דזקינה עדיפא. אך זה עומד לנגדי דברי הגאון הצדיק מ' שניאור זלמן זללה"ה בש"ע שלו סי' קפ"ז ס"ק כ"ג שכ' דאף לדעת הרשב"א נהי דלא בעינן שיודעת שמכתה מוציאה דם, מ"מ בעינן מכה גמורה כבועה וחבורה שהדם נצרר בתוכה ומפרש בזה כוונת הרשב"א שכ' וז"ל ונאמנת לומר שיש לה מכה שיש בה דם, והיינו דבעינן עכ"פ שתדע שהדם נצרר בתוך המכה אלא דלא בעינן שתדע שמכתה מוציאה דם לחוץ, ודבריו נראין בפי' דברי הרשב"א, ומיושב בזה קושיית הח"צ שהקשה לפי דעת הב"י ברשב"א דלא בעינן שתדע שהמכה מוציאה דם, א"כ קשה הא אפילו בכתמים שהן דרבנן בעינן מכה שיכולה להתגלע ולהוציא כדקאמר ר"ע לאותה האשה שבאתה לפניו, א"כ גיורא בשמי שמיא ויציבא בארעא, אבל לפי דעת הגאון הנ"ל ניחא דבכתם מיירי במכה יבישה שכבר נתרפא ואין שם דם נצרר בתוכו, וכמ"ש רש"י במשנה שם בהאי מעשה שבא לפני ר"ע ולכך בעינן דוקא שיכולה להתגלע, אבל במכה שנצרר הדם בתוכה כמו בועה אז מסתמא מטהרינן ואמרינן שבא הדם מהמכה. אח"כ מצאתי שגם הח"ס בסי' קנ"ג כ"כ דבעינן דוקא מכה שהדם נצרר בתוכה, וא"כ בנ"ד שא"י אם דם נצרר בתוך המכה, שהרי המילדת אומרת שהוא כמו ווארציל, א"כ אף לפי דעת הרשב"א אין להתירה. שוב ראיתי שלפי דעת הנוב"י הנ"ל יש להתיר בזקינה אפילו בכה"ג, דא"י אם נצרר דם במכה דמ"מ הוה ספק השקול, דהא במקור ג"כ אין כאן חזקת דמים, דהא כבר חדל לה להיות אורח כנשים, וזקינה לפ"ד עדיף עוד ממינקת ומעוברת, דהתם עדיין יש דמים במקור אלא דהדס נעכר ונעשה חלב, אבל בזקינה כבר פסק ממנה הדמים א"כ שוב ספק השקול אף בא"י אם נצרר הדם במכה ואשה בחזקת טהרה עומדת ותלינן במכה, והרשב"א שכ' ונאמנת לומר יש לי מכה שיש בה דם ומשמע דבעינן שידעה עכ"פ שיש בה דם כנ"ל משום דרשב"א קאי אילדה שיש לה עדיין וסת ושלא בשעת וסתה, אבל בזקינה ל"ב שיודעת שיש בה דם כמ"ש. ובזה נראה לי לישב לישנא דגמרא נדה דף ס"ו דתחילה קאמר התם סתם ואם יש לה מכה תולה במכתה, ואח"כ הפסיק באמצע הענין ואמר ואם יש לה וסת תולה בוסתה, ואם הי' מכתה משונה מדם ראייתה אינה תילה במכתה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה הדם יוצא, וקשיא חדא למה הפסיק

באמצע הענין באם יש לה וסת הל"ל לסיים כל הענין דמיירי במכה ועוד קשה דמתחילה קאמר סתם ואם יש לה מכה תולה במכתה ואח"כ קאמר ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה הדם יוצא, שמזה הוכיח המרדכי דבעינן שתדע שמכתה מוציאה דם, ולדברי הרשב"א בעינן עכ"פ שתדע שדם נצרר בתוך המכה כנ"ל, אבל לפמ"ש ניחא דמתחילה מיירי באותן הנשים שמסולקין מדם כגון זקינה אז לא בעינן רק שתדע שיש לה סתם מכה אף שאינה יודעת שהדם נצר בתוכה מ"מ תלינן להקל מחמת דהוה ספק השקול, ואח"כ אמר ואם יש לה וסת לגלות דמיירי באשה ילדה שיש לה וסת וסיים ע"ז ונאמנת לומר מכה יש לי במקור שממנה הדם יוצא למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' להמרדכי בעינן שתדע שמכתה מוציאה דם ולרשב"א בעינן עכ"פ שהדם נצרר בתוכה, ע"כ נראה לי בנ"ד שהיא זקינה מותרת לכ"ע בלא זנ"ק. עוד נראה לי שאם תשאל אפילו לרופא עכו"ם ויאמר שהדם בא מהמכה בודאי תוכל לסמוך עליו בזה, אע"ג דהביא הב"י בסי' קפ"ז בד"ה כ' בסה"ת בשם הגה"מ דכ' בשם הריצב"א דאין לסמוך על עכו"ם אפילו ברופא דאיכא למימר לא מרעי נפשי' ע"ש מ"מ בנ"ד יש לסמוך חדא דכבר הוכחתי דיש להתירה בלא אמירה דידי' ולרוחא דמלתא בעינן אמירה דידי' בודאי נאמן ולעשותו סניף להיתרא, עוד נראה דמש"ה נאמן דלכאורה יש לעיין בדברי הריצב"א שכ' דאין לסמוך על אמירת עכו"ם אפילו ברופא ברואה מ"ת אם אימר שנתרפאה, וקשה הא לעיל בסי' צ"ח הביא ב"י פלוגתא בזה דדעת הרשב"א דקפילא לחוד מהני בא"ד דלא מרעי אימנתי' וכן דעת התוס' והר"ן והרמב"ם ואפילו בלא מסל"ת ויש מחמירין התם דבעינן תרתי קפילא ומסל"ת, א"כ אמאי כ' בפשיטות כאן דא"נ אפילו מומחה דלא מרעי אמינתו ובפרט דכאן קאי ארואה מ"ת דהוא מטעם וסת וקי"ל דוסתות היא דרבנן לרוב הפוסקים, ועוד דמשמע מדברי הריצב"א דאף מומחה ומסל"ת ל"מ כאן וקשה אמאי דהא בזה כ"ע מודים דמהני אפילו בא"ד כמבואר בת"ה הובא בש"ך סי' צ"ח וכאן שייך שפיר לא מרעי אומנתי' אפילו א"י אם סומכין עליו לענין או"ה רק לענין רפואה שואלין אותו, וע"כ צ"ל דריצב"א מיירי דוקא באומר העכו"ם שנתרפאה ולא תראה עוד מ"ת דהוא דבר התלוי באובנתא דלבא ודעת התרומה וסמ"ק הובא בב"י דאף רופא ישראל א"נ ומש"ה הריצב"א אף דמתיר לסמוך על ישראל, בעכו"ם ס"ל דאין לסמוך עליו כיון דהיא דבר התלוי באובנתא דלבא ליכא כ"כ מרעי אומנתו אף אם נמצא שלא כדבריו, אבל בדבר התלוי בטעם כמו לעיל בסי' צ"ח באם אישתכח דלא כוותי' מרעי אומנתי', וא"כ בנ"ד נמי אם אומר שהדם בא ממכה א"כ הוא מעיד על דבר שרואה בעיניו, ואם אישתכח דלא כוותי' בודאי מרעי אומנתי' ולכך נאמן, וכ"ש אי איכא מסל"ת נמי שא"י אי סומכין עלי'

לענין או"ה בודאי נאמן ואפ"ת שאין לחלק בזה מ"מ בזקינה כיון שכבר הוכחתי דבלא"ה מותרת מותר לסמוך עליו לרווחא דמילתא, ועי' תשו' מאמר מרדכי סי' ל"ה דמיקל ג"כ בזקינה לסמוך על הרופאים עכו"ם ע"ש. ועדיין יש לעיין מה תעשה בהפסק טהרה וזנ"ק כיון דנבדקה ע"י דאקטיר והכניס איזה כלי בעומק וגם המילדת הכניסה אצבעה בעומק דא"א לפתיחת הקבר בלא דם וצריכה הפסק טהרה וזנ"ק כמבואר בנוב"י מ"ת סי' ק"כ דאין חילוק בזה בין ילדה לזקינה ומניקת בכל ענין א"א לפה"ק בלא דם ואשה זו א"א לה להפסיק בטהרה וגם א"א לה למנות זנ"ק. עוד יש לעיין לפמ"ש לעיל דעיקר ההיתר בכאן דאוקמי' אותה אחזקת טהרה א"כ כאן בנ"ד דנטמאה, שוב אין לה חזקת טהרה לפי דעת הנוב"י דס"ל דבימי ספירה אזלה חזקת טהרה דידה עי' מ"ק סי' מ"א. ונראה לי למצוא היתר להאי איתתא בלא הפסק טהרהובדיקת זנ"ק, רק שתמתין לאחר בדיקת הרופאים והמילדת ז' ימים ותטבול אח"כ ומותרת לטבול דהנה האי דינא דצרכיה זנ"ק ע"י בדיקת הרופאים משום דא"א לפה"ק בלא דם אין זה מוסכם דהח"ס סי' קע"ט וכן החו"ד סי' קצ"ד והבל"י מתירין בזה בלא זנ"ק ואפילו אי יהבינן דהלכה כהנוב"י מ"מ יש להקל בזה בלא זנ"ק דהנה גבי תבעוהו לינשא שהלכה פסוקה בגמרא דצריכה זנ"ק פליגי בזה, דדעת הרשב"א שם דא"צ לא הפסק טהרה ולא בדיקת זנ"ק וסגי שתמתין מיום התביעה ז' ימים, ודעת הראב"ד ורמב"ן דא"צ הפסק טהרה אבל זנ"ק בעי וסגי לכתחילה בבדיקה בסוף, ודעת הרא"ש דבעינן לכתחילה בדיקה כל ז' והרשב"א הקשה אראב"ד והרמב"ן וז"ל, ועוד שאם אנו עושין אותה כרואה דעלמא לבדיקת שבעה אף היא צריכה הפסק טהרה ואם אינה צריכה הפסק טהרה שאין אתה מחמיר עלי' להחזיקה ברואה אלא בשעת חימוד אף אנו נאמר שהיא בחזקת טהרה כל ימי' ואינה צריכה זנ"ק, וסיים סוף דבר לא מצאתי עיקר לדבריהם אלא שצריכין לחוש לדבריהם עכ"ל. גם דברי הרא"ש אינם מתיישבים שפיר שכ' דא"צ הפסק טהרה אבל מ"מ צריכה זנ"ק דחיישינן בכל יום שתראה דיותר שהיא קרובה לזמן החופה יותר לבה הומה ומשתאה ותדיר חיישינן שמא מחמת חימוד תראה, ומש"ה צריכה בדיקה כל ז' וקשה ג"כ קושית הרשב"א אמאי ל"ב הפסק טהרה דניחוש על יום התביעה עצמה דראתה בשעת החימוד של התביעה וחזרה ומחמדה באותו יום עצמו ולא הפסיקה בטהרה. והר"ן כ' לישב קושיות הרשב"א על הראב"ד ורמב"ן דהאי טעמא דלא בעי הפסק טהרה כיון דרואה מחמת חימוד מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ומיהו כיון דנקיים בעי בעינן בדיקה בתחילה או בסוף, וא"כ אף דתבעוה לישא הלכה פסיקה בגמרא דצריכה זנ"ק מ"מ דעת הרשב"א דא"צ לא הפסק טהרה ולא בדיקת זנ"ק מטעם דל"ח שראתה יותר משעת חימוד הראשון,

ואף לדעת הראב"ד והרמב"ן דס"ל דצריכה זנ"ק ובדיקה אחת מ"מ היא מילתא בלא טעמא כמ"ש הרשב"א, רק משום דאמרי בגמרא צריכה זנ"ק משה"ה צריכה בדיקה א' כמ"ש הר"ן, וא"כ בנ"ד אף לדעת המחמירין מ"מ ליכא למיחש דלמא ראתה אלא בשעת הבדיקה של הרופא משום דא"א לפה"ק בלא דם א"כ י"ל דמודה דא"צ לא הפסק טהרה ולא זנ"ק, ואף את"ל לדעת המחמירין צריכה הפסק טהרה וגם זנ"ק מ"מ כיון דאיכא מקילין בדבר הח"ס והחו"ד בודאי יש לסמוך אדעת הרשב"א דא"צ לא הפסק טהרה ולא זנ"ק רק תמתין ז' ימים, ולפ"ז אזל לי' החשש הב' ג"כ דע"כ ל"ק הנוב"י דבז' נקיים אזיל לי' חזקת טהרה אלא בסתם רואה אבל בנ"ד דליכא חששא אלא על שעת בדיקת הרופא מודה דהיא בחזקת טהרה. כנ"ל להלכה, וכן הסכים ע"י הרב הגאון מלבוב מ' יוסף שאול נ"ז זללה"ה:

סח

שאלה. מעשה באה לפני באשה מעוברת שראתה ג"פ מ"ת ולא עשאה ש"ח ואח"כ הביאה לפני הכתונת שלה והי' מליאה דם ואמרה שהיא מרגשת בכל פעם שזב מגופה ליחה לבינה ויש לה כאב גדול בבה"ר ואינה יודעת אם יש לה מכה בא"מ רק בצד א' כואב לה הרבה ובכל עת שהיא בודקת עצמה ונוגעת באותה הצד נמצא על העד דם ואם היא נזהרת שלא תיגע באותו הצד העד נקי וגם בשעת תשמיש מרגשת כאב גדול ואח"כ מוצאת דם, וציוותי למילדת בקיאה לבדוק אותה אם יש לה איזה מכה באו"מ ובדקה אותה ואמרה שאינה מרגשת שם שום מכה ע"י המישמוש ואין עני' בבית הסתרים לראות אולי יש שם מכה, ואמרה שלפי דעתה הדם בא מחמת שזב ממנה ליחה לבינה והליחה היא דבר חריף ועי"ז נתבקע כותלי בה"ר ומחמת זה אם נוגעת באותו המקום מוציא דם וגם בשעת תשמיש בא דם מחמת זה ואח"ז ציויתי להמילדת לבדוק בעד באותו המקום שכואב לה ובדקה אותה ואמרה שא"א לה לידע בבירור אם הדם היא מאותו צד שכואב לה או לאו. ונפשה בשאילתה מה דינה. והנה שאלתי להמילדת אם אפשר לה לעשות הבדיקה של מהרי"ו ומהרי"ל המבואר בסי' קצ"א ואמרה שא"א מחמת שהדם נמצא במקום עומקו הוא סמיך להמקור:

תשובה. הנה הכלל בידינו שכאב אינה כמכה כמבואר בח"צ וכ"פ הס"ט בסי' קפ"ז ס"ק ט' ולפענ"ד אף לפי דעת הט"ז בסי' קצ"א דמיקל לתלות בכאב היינו דוקא בנידון דידי' במוצאת קרטין והכאב הוא בכליות דדרך הקרטין לבא מכליות מהלכות הרופאים אבל בנ"ד כ"ע מודו דכאב אינו כמכה, דבגמרא איתא ואם יש לה מכה משמע דוקא מכה יעי' סי' שלפני זה מ"ש שם, והראי' שהט"ז עצמו בסי' קפ"ז ס"ל דבעינן דוקא

שיודעת שמכתה מיציאה דם אף באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה, ואף לדעת הש"ך שמיקל שם היינו דוקא לענין שאינה מוחזקת ברואה מ"ת ודוקא במכה לא בכאב, אבל לענין זנ"ק מידה דבעי זנ"ק, ואף דהתם מיירי ביודעת שהדם בא מהמקור אבל אם א"י שהדם בא מהמקור מיקל שם רמ"א אף באשה שאין לה וסת ואף באינה יודעת אם מכתה מוציאה דם ע"ש, מ"מ הש"ך שם חולק גם בזה דאין זה ס"ם, ואף דהנוב"י מ"ק סי' מ"א מיקל כרמ"א, מ"מ היינו דוקא אם יש לה מכה במקור דאיכא ס"ס, אבל בנ"ד אף את"ל שכאב הוה כמכה הוה המכה בצדדין ובכה"ג גם הנוב"י מודה דאין להתירה דאין כאן ס"ס ע"ש בנוב"י אות וא"ו וע"כ צ"ל דהא דמיקל הט"ז בסי' קצ"א בכאב היינו דוקא בקרטין ומטעם שכ' והא שכ' הט"ז בסי' קפ"ז ס"ק יו"ד וז"ל ועוד נראה לי שאם בשעת הכאב מוצאת דם מוכחה מילתא דממנו הוא בא וכו' ע"ש בחי"ד דפי' דבריו דהיינו דוקא באם יש לה מכה ובשעת שמתחיל המכה להכאיב יוצא דם מוכחה מילתא דממנה בא הדם אבל בכאב לחוד בצדדין לכ"ע אינה כמכה ואין להוציאה מכלל רואה מ"ת מחמת הכאב.

אך יש למצוא היתר בנ"ד מהדין המבואר במהרי"א והובא בש"ע סי קפ"ז ס' ז' אם כ"ז שהיא בודקת בכל החורין וסדקין אינה מוצאת כתמים כ"א במקום א' בצדדין יש לתלות שממכה שבאותו צד בא, וכ"ש אם מרגשת כאב בשעת בדיקה ובשאר חורין וסדקין אינה מרגשת כאב עכ"ל, וא"כ בנ"ד נמי האשה אומרת שבמקום א' מרגשת כאב וכשהיא נוגעת באותו צד מוצאת דם ובשאר מקומות אינה מרגשת כאב ואינה מוצאת דם וא"כ לכאורה יש להתירה אף בלא זנ"ק כמשמעות לשון הש"ע שם ות"ה סי' מ"ז אבל אחר העיון דין זה נפל ברבוותא, הנה מדברי הט"ז שם ס"ק יוד מוכח שסובר דזה מיירי באית לה מכה שא"י אם מוציאה דם, דאל"כ מה קשיא לי' שם מזה הדין ע"ש וכן מדברי הנקה"כ משמע שם ג"כ דמיירי באית לה מכה וכן הנוב"י מ"ק סי' מ"ו כ' דזה מיירי באית לה מכה שא"י אם מוצאת דם ורק שמיקל בהא אפילו באשה שאין לה וסת ע"ש שמדחה דברי הרב הגאון דק"ק הארחוב דס"ל שזה מיירי בכאב בעלמא, וכ"כ הצ"צ סי' פ"ו אך מדברי הח"צ סי' ע"ג מוכח התם דהת"ה מיירי בכאב לחוד ואפ"ה כיון שאינה מוצאת דם רק במקום הזה שכואב לה מוכח דאית לה מכה דאל"כ אלא ממקור אתי הא המקור היא באמצע הו"ל למצוא בפעם אחד מצד זה ופעם מצד זה, ע"ש, וכן בש"ע של הרב הגאון מהר"ז ז"ל כ' ג"כ בכאן מיירי בכאב לבד ע"ש וכן בשו"ת גבעת פנחס סי' נ"א כ' ג"כ דמיירי בכאב לבד, א"כ לפי דעתם הי' מקום להקל בנ"ד ואף שהמילדת אומרת שא"א לה לידע בבירור מ"מ פשיטא שסומכין על האשה עצמה שאומרת שידוע לה

בבירור שרק במקום הזה מוצאת דם, אבל יש לעיין אפילו לשיטת הפוסקים שמקילין בכאב לבד דהא בנ"ד מרגשת תמיד שדבר לח זב ממנה הליחה הלבינה ולפי דעת כמה פוסקים הוה הרגשה דאורייתא עי' נוב"י וחו"ד בסי' ק"צ בסופו, והוה ספק דאורייתא, ואף דהח"ס סי' ק"נ מיקל דלא הוה הרגשה מ"מ בנ"ד בלא"ה איכא פוסקים המחמירין דבעינן דוקא מכה א"כ אף בלא הרגשה יש להחמיר לדידיהו וכ"ש ע"י הרגשת דבר לח זה מגופה.

וזה אשר השיב לי הגאון מ' יוסף שאול נ"ז זלה"ה וז"ל, לפענ"ד הדבר פשוט דכאן הוה כאב כמכה משום מעוברת והיא בחזקת מסולקת דמים ועי' נדה דף ט' ועי' שו"ת ב"ח סי' ק' ואף דהנוב"י מ"ק חלק אהע"ז סי' ס"ט חולק עליו, אני בעניי הארכתי הרבה בתשו' להדר פני זקני הב"ח ז"ל ועכ"פ מידי דל"ש היא שתראה דמים מן המקור ול"מ לאחר ג"ח אלא אף תוך ג"ח ל"ש כ"כ וא"כ מהראוי לתלות שהיא מן המכה מן הצדדין, וכיוצא בו נמצא בשו"ת גאוני בתראי סי' כ"ח לענין מינקת דתלינן אף במכה שא"י אם מוציאה דם, וכ"כ בצלעות הבית סי' י"ג הנספח לבית מאיר ע"ש ואף דהם מיירי במכה רק שא"י אם מיציאה דם לפענ"ד גם כאן דינו כמכה שא"י שמיציאה דם לענין זה כיון שהיא מעוברת, וגם לפי דברי האשה הבקיאה שאמרה שמחמת הליחה לבינה נתבקע כותלי בה"ר ומיניא דם יש לצדד שאין זה דם נדה כל שא"י כדרכו רק מחמת הליחה הלבינה נתבקע כותלי בה"ר, ויפה הביא רו"מ דברי הת"ה והש"ע סי' קפ"ז דאינה מוצאת רק בצד. א' ומה שמעלתו מחמיר מחמת שזב ממנה ליחה לבינה והוה הרגשה אין להחמיר כיון דרגילה בכך כנלע"ד אך בשביל שהוא חומר איסור ע"כ ישאל עוד א' מגדולים לימטי' שיבא:

הצעיר יוסף שאול הלוי נ"ז האב"ד לבוב והגליל.

סט

שאלה. אשה אלמנה נשאת לאיש ואחר הנשואין בקרב ראתה דם פ"א מ"ת ושוב לא היתה יכולה לטהר א"ע לבעלה עד שעסקה ברפואות אצל הרופאים ועתה יש לה וסת קבוע ואירע לה שוב ב"פ שראתה דם א"ת והיינו הש"ז שפלטה תיכף א"ת היתה אדומה ומעורב בדם ואחר הקינוח שקנחה עצמה מש"ז בדקה א"ע ונמצא העד נקי והבעל אומר שנמצא לפעמים על כתונת שלו מקרי' אדומה ורק שאומר כפי מה שראתה בפ"א אפשר לתלות שש"ז אדומה היא אך מה שראתה בפ"ש ושלישי א"א שבא ממנו מחמת שהי' אדום ביותר מכפי מה שנמצא על כתונת שלו מקריו, והנה השלשה פעמים שראתה הי'

בלי ביאת היתר בנתים מה דינה של האשה אם הוה רואה מ"ת גם איך הדין להצריכה זנ"ק או לאו:

תשובה. הנה הרשב"א הביאו בב"י סי' ק"צ ובש"ע שם דיש לתלות בבעל בכה"ג כמו נ"ד ואף לפמ"ש הנוב"י מ"ת סי' פ"ז דאין תולה בבעל אא"כ רואה אף שלא בשעת הטלת מ"ר מ"מ בנ"ד שרואה בשעת ראיית קריו בודאי תולין אף לענין שא"צ זנ"ק דהרשב"א מיירי שם לענין זנ"ק אך דא עקא שהבעל אומר שבפעם ב' וג' הי' הדם משונה מדם ראייתו, והרשב"א יליף לה ממכה וגבי מכה מבואר בגמרא וכל הפוסקים דאם דם ראייתה משונה מדם מכתה אינה תולה במכתה, ואם תראה עוד פ"א ויהי' ג"כ משונה מדם ראייתו שוב תהי' מוחזקת ברואה מ"ת, וא"ל דלתלות דהשמש עוכרן ומש"ה בשעת תשמיש אדום יותר כדאמרינן שם בדם בתולים דף ס"ה ע"ב דם נדה אדום דם בתולים אינו אדום ואפ"ה אמרינן בדף י"א דתלינן דהשמש עוכרן ואפילו נמצא אדום כדם נדה, דכבר כ' הס"ט דדוקא גבי בתולה דהפרצה דחוקא אמרינן השמש עוכרן משא"כ בשאר נשים דאל"כ קשה אמאי אמרינן ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה אין תולין בדם מכתה לימא השמש עוכרן, אע"כ דל"א כן אלא בבתולה ומטעם הנ"ל, ועי' חו"ד שכ' ג"כ דדוקא גבי דם בתילים הכי קים להו דהשמש עוכרן ולא בדם מכה א"כ אין להתיר מטעם זה. ול"מ לשטות הרמב"ן דס"ל דבעינן שתדע שאין דם ראייתה משונה מדם מכתה בודאי אין להקל בנ"ד אלא אפילו לדעת הרא"ש שחולק עליו וקיל"ן כותי', דאף מסתם תלינן שאינו משונה אם לא שנתברר שהיא משונה, ואף לדעת הש"ך דס"ל דא"צ לברר אם הוא משונה או לאו, מ"מ אין להקל בנ"ד דהא נתברר שהוא משונה, ואף דבסימן ק"צ סי' כ"ג גבי כתם איתא נתעסקה בדבר אדום אין תולה בו כתם שחור אבל אדום באדום ושחור בשחור אפילו אם אינו ניכר ממש שדומה לו תולה בו, כגון שנתעסקה במי בשר תילה בו את האדום ומשמע לכאורה אף אם הכתם אדום יותר מהמי הבשר תולין בו, עי' ס"ט שם שכ' דמיירי דוקא שיש ספק דלמא דמיא להדדי אע"פ שזה אדום קצת וזה אדום הרבה, מ"מ שמא בהתחברו לפשתן יולד אדמימות ביותר, אבל היכי דליכא למתלי מידי אפילו אדום באדום א"ת ע"ש, א"כ ה"ה בנ"ד אינה תולה. גם א"ל שלא להאמין לבעל כמבואר באהע"ז סי' קע"ח דבזה"ז דאיכא חדר"ג אין הבעל נאמן לאסור אשתו עליו שמא ענ"ב ז"א כיון דעדיין לא ראתה מ"ת רק ב"פ לפ"ד דעל פ"א אומר בעצמו דאפשר לתלות בש"ז שלו, א"כ אינה אוסרה עליו ופשיטא דנאמן על הב"פ ואם תראה עוד פ"א ותהי' כזה אדום ביותר תהי' מוחזקת ברואה מ"ת ומן השמים ירחמו עלי'. וכן השיב לי הרב הגאון מסטאניסלאב נרו יאיר:

ע

שמעתי ממורה אחד שרוצה להקל אם בדקה עצמה בעד הבדוק, והיינו בדקה העד מקודם והניחתו תחת הכר ואח"כ בדקה עצמה עם אותו העד ופסק להקל אם נמצא עליו פחות מכג"ע אפילו במשוך אע"ג דמבואר בסי' ק"צ ס' ל' דאם בדקה עצמה בעד הבדוק ואח"כ הניחתו תחת הכר דבמשוך טמאה, מ"מ אם הניחתו תחת הכר קודם הבדיקה דינו כעד שא"ב דטהורה אפילו במשוך. ולי נראה דאין חילוק בין הניחתו תחת הכר מקודם או אח"כ, בין כך ובין כך עגול טהורה ומשוך טמאה לפי מה דקיל"ן כשיטות הרשב"א דאם הי' העד בדוק מקודם אפילו אם לא בדקה אותו עכשיו קודם הבדיקה נקרא עד הבדוק, א"כ ה"ה נמי הכא כיון שהי' העד בדוק וליכא למתלי' רק במאכולת מחמת שהי' מונח תחת הכר פשיטא דבמשוך טמיאה. ולדעת התוס' דס"ל דלא נקרא עד הבדוק אלא אם לא הניחה מת"י צריכין לחלק בין קודם הבדיקה או לאחר הבדיקה ודוק, משא"כ לשיטת הרשב"א דקיל"ן כוותי' אין חילוק וראי' לדברי, דהנה הס"ט ס"ק ס"ב הקשה לשיטת הראב"ד דס"ל גבי עד שאינו בדוק דיותר מכגו"ע טמיאה, ורק בפחות מכגו"ע מטהר משום דתלינן במאכולת שנתמעך, א"כ אמאי משוך טהורה מ"ש מהא דנתנה תחת הכר דדוקא בעגול טהורה אבל לא במשוך, ותירץ דכיון דהעד א"ב י"ל שקנחה בו דם מאכולת ומש"ה אפילו במשוך טהורה, משא"כ בנתנה תחת הכר דליכא למתלי בקנוח וא"כ משמע דאין חילוק בין קודם בדיקה או לאחר בדיקה, ולעולם בהניח תחת הכר אין תולה אלא עגול ואם בדקה עצמה בחלוק שלה אף דהחלוק הי' בדוק קודם שלבשה מ"מ כיון שאין חלוק שאין עלי' כמה טיפי דמים, בהא מטהר הס"ט אפילו במשוך עי' ס"ט ס"ק נ"ה וס"ק פ"א אם לא בג"י הראשונים של ספירת זנ"ק אז דוקא בעגול טהורה לא במשיך, ודלא כדברי שלמה סי' ל"ו שמחמיר במשוך ע"ש. ועי' בש"ע של התניא, דכ' דבעל נפש יחמיר לעצמו אף בעד שא"ב במשוך אף בפחות מכגו"ע וכדעת הרז"ה ע"ש ס"ק ע' וכ"ש בחלוק שהי' בדוק לה מקודם וכ"כ בתשובה לעיל. ומה נקרא עד שא"ב דמטהרין בפחות מכגו"ע ובכגו"ע טמיאה משום כתם, הנה ז"ל הרשב"א דכל שהי' העד בדוק לה מתחילה הרי הן לעולם בחזקת בדוקין עד שתדע שיצאו מחזקתן שאין תולין במקרה שאינו ידוע אלא נ"ל שזהו עד שא"ב כל שהוא נוטלתו ממקום מוצנע שדרכן של נשים להצניע ולהכין להן עדים ואינן מוליכין אותן בשוק ואין מתעסקין בהן בכתמים על הרוב, מש"ה מטמא רבי משום נדה וכו' עכ"ל, ולכאורה קשה להבין דבריו מעיקרא מה היו העדים קודם שהצניעה אותן אם בדקה אותן מקודם א"כ היינו עד הבדוק לפ"ד הרשב"א הנ"ל ואם לא בדקה אותן קודם שהצניעה אותן א"כ הוה

כעד המזדמן לה לה בבית דבזה מטהר הרשב"א אף בכגו"ע, ועי' בס"ט ס"ק ס"ד שכ' דמיירי שלא בדקה אותן קודם שהצניעה אותן אלא כיון שהצניעה אותן להיות לה עדים מסתמא לקחה עדים שמוחזקין לה בנקיים והצניען ועתה לא נודע לה אם היו בדוקין לה או לאו עכ"ל, ודבריו קשין להולמן מה שסיים ועכשיו לא נודע לה אם היו בדוקין או לאו הא בודאי לא היו בדוקין לה קודם שהצניען וכמ"ש מקודם לזה, גם על עיקר דינו קשה כיון שלא בדקה אותן קודם שהצניען הוה כעד המזדמן לה בבית ואפי' משום כתם אינו מטמאה לדעת הרשב"א ואמאי לא נימא גם בעד המזדמן כיון שבדקה עצמה בו מסתמא נקי הי' אצלה, ואדרבא בזה עוד גרוע מעד המזדמן, דכאן יש לומר שהצניעה אותן ע"מ שתבדוק אותן קידם שתבדוק עצמה בהן, מה שאין שייך לומר בעד המזדמן ודוק, ע"כ נראה לי דעד בינוני נקרא כמ"ש בש"ע הנ"ל של התניא, היינו שאשה אחת הכינה לה לה עדים בדוקים והצניעה אותם במקום מוצנע, וזו האשה שבדקתה עצמה נוטלתן ממקום המוצנע וא"י לאשה זו אם האשה שהכינה אותן עברה אותן בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים אחר שהכינה אותן לה והצניעתן שם או שהאשה זו עצמה הכינה אותן אחר שבדקה אותן, אלא שזה ימים רבים שהכינה אותן ושכחה אם עברה בו בשוק של טבחים, או נתעסקה בכתמים בהן אחר שהכינה אותן זה נקרא עד בינוני, ומטמא משום כתם אם יש בו כגו"ע וכו', ודוקא אם הי' במקום מוצנע, אבל אם מונח במקום מגולה ימים רבים היינו עד המזדמן לה, ואף משום כתם אינו מטמא אפי' אם יש בו כגו"ע, אבל אם לא הי' מונח בבית במקום מגולה רק לפי שעה או אפי' מיום ועד לילה מיקרי עד הבדוק לה וכן הדין בכתונת אם לאחר הכביסה הי' מונח במקום מוצנע ולא בקופסא אף שבדקה בשעת כיבוס מיקרי א"ב, אם הי' מונח כך ימים הרבה ושכחה אם נתעסקה בדם אצל הכתונת ודינו כעד בינוני, ורק באם נמצא כתם על החלוק ולא בדקה בו אפי' אם נמצא כגו"ע טהורה כדעת הב"ח והש"ך ס"ק מ"ו, אבל אם לאחר הכביסה הי' מונח בקופסא מטמאה משום כתם אם יש כגו"ע אבל פחות מכגו"ע אינו מטמא אפי' בדקתו קודם לבישה כנ"ל, ואפי' ע"י בדיקה דאין לך סדין וחלוק שאין עלי' כמה טיפי דמים ורק במשוך יש לבעל נפש להחמיר על עצמו כנ"ל ולפמ"ש סי' נ"ד מן הדין יש להחמיר במשוך:

עא

שאלה. באשה מינקת שזה כמה שבועות שאחר הטלת מ"ר מרגשת כאב ויוצא ממנה כמו מי שריית בשר ופעמים מפסקת כיום או יומים ואינה מרגשת שום כאב ואז אינה

רואה שום מראה אדמימות ובשעת הטלת מ"ר אינה מרגשת שום כאב, בשום פעם, ובאתה לפני ונפשה בשאילתה מה דינה שא"א לה לטהר עצמה לבעלה:

תשובה. הנה בצ"צ סי' צ"ב כ' דוקא אם נמצא דם במ"ר ג"כ או עכ"פ מרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר אז מותרת ע"י בדיקת מהרי"ו ומהרי"ל שהביא רמ"א סי' קצ"א, וכ"כ בש"ע של הגאון מהר"ז ז"ל דדוקא אם מרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר אבל בכאב שאחר הטלת מ"ר ל"מ דאיכא למימר דכאב גורם לדם המקור שיבא ע"ש אות ד' אך הס"ט אות ד'. כ' דגם אם אינו כואב לה בשעת הטלת מ"ר ורק אח"כ ג"כ מהני הבדיקה הנ"ל באשה שיש לה וסת, והביא שם ראי' מדברי רמ"א שכ' דמאחר דמרגשת כאב ואינה מוצאת רק אחר הטלת מ"ר ולא כ' מאחר שמרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר אלמא דמהני אם מרגשת אח"כ כאב ג"כ ע"ש, ואינני מבין ראייתו הא רמ"א עצמו כ' וסיים אח"כ וכ"ז אם מרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר אלמא דבעינן דוקא כאב בשעת הטלת מ"ר, גם מ"ש ראי' מדברי הח"צ סי' ע"ג ליכא שם שום משמעות ואדרבא שם מיירי שרואה ג"כ במ"ר ע"ש וכן מה שהביא שם ראי' מתשו' מהרי"ל ליכא שום ראי' עי' בתשו' מהרי"ל, אך עכ"ז הא בתשו' נוב"י מ"ק סי' מ"ג ומ"ו ומ"ח וכן במ"ת מתיר ע"י בדיקה הנ"ל אף בלי שום כאב כלל וכ' שם שהבדיקה הנ"ל היא בדיקה מעליא לסמוך עלי' אפילו בלי כאב כלל ואף באשה שאין לה וסת קבוע, והא דכ' הרמ"א דוקא ביש לה וסת וכאב בשעת הטלת מ"ר היינו משום דכ' דאם בדקה ג"פ שוב א"צ בדיקה לעולם, בהא בעינן כאב שיהי' מוכיחה קיים ע"ש שהאריך בזה. שוב ראיתי שאין ראי' מדברי הנוב"י כלל שהנוב"י שם אינו מתיר בלא כאב אלא בעת הכנסת המוך אם נמצא אז דם בצדדין אמרינן בודאי שבא מאיזה מכה שבצדדין אבל לטהרה אח"כ אף בלא הכנסת מוך אדרבא משמע מדבריו דבעינן כאב בשעת הטלת מ"ר, דאז אמרינן דמכה יש לה במעי השתן וגם יש לה וסת וכמ"ש הרמ"א עי' סי' מ"ג בא"ד המתחיל לכן נ"ל כו' ע"ש. וגם בתשובה מ"ד הביא שם בשם. מחו' הגאון דק' הארחוב דבאשה הרואה במ"ר בעינן שמרגשת כאב עם מ"ר מחשש דלמא הדרי מ"ר למקור והוציאו דם. ומ"ש הנוב"י בסי' מ"ח שם שמ"ש רמ"א וכ"ז שמרגשת כאב עם מ"ר לא קאי אדסמוך היכי שבדקה במוך שבזה אין טעם לחלק שהרי נתבאר שיוצא הדם מהצדדין מה לנו אם יש לה כאב או לאו ואף בבדיקה בפ"א מתיר שם אלא דרמ"א אתחילת דבריו קאי ע"ש, וכ' עוד שם ועיינתי במהרי"ו סי' כ"ה שכ' וז"ל מסקנא דמלתא בהא סליקנא דיש להאי איתתא להשים מוך דחוק בעומק למעלה מן הנקב שיוצא השתן ממנו, ואז תטול מים, אם המ"ר מצערים אותה בשעה יוצאים ונמצא דם במ"ר וגם המוך נקי כבתחילה אז פשיטא לי שהאי איתתא שריא לבעלה וא"צ

לבדוק יותר ואולי מזה לקח הרמ"א דבריו דדוקא כשיש לה צער אבל לדידי פשיטא דכך היא שטחות לישנא דמהרי"ו דבזה פשיטא דשרי ואין חולק, לאפוקי באין לה צער מביא אח"כ בשם מהר"ח א"ז דחולק ואוסר אבל מהרי"ו גופא בסוף התשובה דוחה דברי מהר"ח א"ז וכל הרואה ישפוט שהנכון כדברי מהרי"ו שעיקר החששה של מהר"ח א"ז שסובר שדרך מ"ר אף קודם עקירתן ממקומן לחוץ אלא אף בפנים בשלחופית השתן הדרי למקור ומביאים דם נדה לתוך המ"ר ואח"כ יוצא עם השתן, ומלבד כל הקושיות שהקשה מהרי"ו עליו דא"כ מאי מהני יושבת דרווח לה עלמא והלא אכתי יש לחוש שקודם שישבה כבר הדר מ"ר למקור ואייתי דם, וגם אני אומר דהחוש יכחיש את זה שאיך שום דרך שיעלו המ"ר דרך השלחופית למקור וא"כ העיקר כדברי מהרי"ו ולכן, אומר אני שכל התנאים שהתנה מהרי"ו שמ"ר מצערים אותה ושימצא דם במ"ר הוא לרווחא דמלתא אבל לדינא בלא"ה מותרת וא"כ דברי רמ"א קאי אלמעלה עכ"ל הנוב"י והאריך עוד בזה לסמוך אבדיקה לבד, וא"כ לפ"ז פשיטא דבנ"ד יש להקל ג"כ ע"י בדיקה הנ"ל, ואף דבעינן מוכיחה קיים מ"מ כיון דמרגשת כאב אחר הטלת מ"ר הוה מוכיחה קיים דכ"ז שתרגיש הכאב אמרינן דבא ממ"ר, אבל עכ"ז קשה מאוד לסמוך ע"ז כיון דבמהרי"ו מבואר דבעינן דוקא שמרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר וגם שימצא דם במ"ר, ומ"ש הנוב"י דכ' זה לרווחא דמלתא דבזה אף לדעת מהר"ח א"ז מותר אבל דברי מהרי"ח דחוין כמ"ש מהרי"ו בסוף התשו' וגם החוש מכחיש את זה כנ"ל, הנה ראה זה מצאתי בתשו' הר"ן סי' מ"ט מבואר ג"כ כדברי מהר"ח א"ז שדרך מ"ר אף קודם עקירתן ממקומן לחוץ הדרי למקור ואייתי דם, וז"ל הר"ן שם ומש"ה מטמא ר"מ בעומדת ומטהר מיושבת כיון דדחוק לה עלמא ואינה יכולה להמתין עד שתשב כדרכה איכא למימר הדרי מ"ר למקור ואייתי דם משא"כ ביושבת, וכ"כ שם אח"כ אמאי דפריך יושבת נמי הדרי מ"ר למקור וז"ל ביושבת נמי כשאינה מזנקת אלא שותתת ה"ל למיחש שהעמידה מ"ר עד שאינה יכולה לזנק הדרי מ"ר למקור ואייתי דמא והיכי פסק ותני יושבת טהורה עכ"ל, אלמא להר"ן נמי הדרי למקור עוד קודם עקירתו ממקומן לחוץ וכדברי מהר"ח א"ז ומיושב קושית מהרי"ו א"כ יושבת נמי וכמ"ש הר"ן, וגם אין להביא ראי' מהחוש לדחות דבריהם דאלו יש גיד בשם שאפשר להדר למקור להביא דם אף קודם עקירתן, וא"כ קמה וגם ניצבה דברי רמ"א דבעינן דוקא כאב בשעת הטלת מ"ר וגם משמע דוקא אם נמצא דם במ"ר וכמ"ש מהרי"ו, וגם אשה שיש לה וסת, ונהי דנסמוך אדברי נוב"י בסי' מ"ג באשה שאין יכולה לטהר שמוצאת כתמים קטנים בעד הבדיקה דנסמוך אבדיקת מהרי"ו כמ"ש דהיא בדיקה מעליא, מ"מ במוצאת סמיך להטלת מ"ר איך לטהרה ע"י בדיקה הנ"ל, אלא

בתנאים המבואר במהרי"ו ואחריו הרמ"א, ואף דמהרי"ו מחמיר שבעינן דוקא שמוצאת דם במ"ר והרמ"א מיקל דכאב לחוד סגי עכ"פ בעינן דוקא שכואב לה בשעת הטלת מ"ר וכדמוכח מלשונו כמ"ש לעיל דאז מוכח דיש לה מכה במעי השתן ותלינן בהמכה ול"א הדרי מ"ר למקור, אבל אם אינה כואב לה בשעת הטלת מ"ר אין כאן הוכחה על מכה ל"מ הבדיקה הנ"ל דהא איכא חשש דהדרי מ"ר למקור קידם שנעקרו לצאת לחוץ כמ"ש הר"ן ומהר"מ א"ז כנ"ל, וא"ל לפ"ז דהחשש הוא שמא הדרי מ"ר למקור קודם שנעקרו לצאת לחוץ א"כ מה מהני הבדיקה הנ"ל סוף סוף איכא למיחש שמא הדרי מ"ר למקור קודם שנעקרו לצאת לחוץ:

ונ"ל דבמהרי"ל סי' קע"ג הביא בשם הרב שמרי' שכ' ואף יש לשאול אותה שאינה רואה בשעת השתנה אלא ממקום מ"ר ולא מאותו מקום, וע"ז כ' מהרי"ל ואני רגיל לומר להנשים לבדוק כה"ג הייני במוך נקי כנ"ל, ונמצא לפ"ז א"ש הכל דבאשה שיש לה חולי הארין ווינד והיינו במצטערת בשעת הטלת מ"ר הוה כמכה ותלינן שבא הדם עם מ"ר מהמכה ושוב לא חיישינן שמא הדרי מ"ר למקור ואייתי דמא, וא"כ אפילו להך דיעה המחמיר דבעינן דוקא שיושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל ולא על שעת הספל מ"מ בחולי הארי"ן ווינ"ד מקילין בכל ענין דיותר תלינן במכה שיש לה במקום מ"ר מלומר שהדרי מ"ר למקיר ואייתי דם שהוא דבר שאינו שכיח כמבואר בתשו' הר"ן, אך זה אינו מיעיל רק שלא לחוש שמא הדרי מ"ר למקור ואייתי דמא ומ"מ כיון דהוה כמכה שאינה ידוע אם מוציאה דם א"כ עדיין יש לחיש שמא אהי דם ממקור בלא מ"ר כמ"ש רש"י בהא דפריך בגמרא ודלמא בתר דתמי מיא אתי דם ופירש"י דלמא אתי דם ממקור שלא מחמת מ"ר, וע"ז מתרץ ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתיך הספל ונמצא דם בתוך הספל ולא על שפת הספל ולשיטות המחמירין אף ר"י מודה בהא וא"כ אם אינו באופן זה יש לחים עדיין שמא את דם ממקור בלא מ"ר ואף דרמ"א בסי' קפ"ז סי' ד' בהגה כ' בחלי] הב' דאם אינה יודעת אם הדם בא מהמקור או מהצדדין אף במכה שא"י אם מוציאה דם מ"מ טהורה מטעם ס"ם ע"ש, ולמה מצריך כאן דוקא בדיקה הנ"ל, מ"מ היינו דוקא אם המכה היא במקור דאז איכא ס"ס ספק שמא מהצדדין ואת"ל מן המקיר שמא בא הדם מחמת המכה ואף ע"ז חילק הש"ך שם אבל אם המכה בצדדין שוב ליכא ס"ס וכמ"ש הניב"י סי' מ"א, וכאן הוה כמכה ידועה שהיא בצדדין דהא המכה היא במקום מ"ר ומש"ה הצריך רבינו שמרי' שתדע שאינו רואה רק ממקים מ"ר ולא מאותו מקום וע"ז כ' המהרי"ל להצריך איתה הבדיקה, דבלא"ה א"א שתידע בבירור שהיא סברא דהרגשת מ"ר היא כמ"ש בגמרא אפילו לקולא וכ"ש

לחומרא בידאי יש לחיש ומש"ה צריכה בדיקה הנ"ל, ונמצא לפ"ז א"ש דמהני הבדיקה בכאן דהחילי הארין ווינר והיינו שמצטערת בשעת הטלת מ"ר מועיל שלא לחיש שמא הדרי מ"ר למקור ואייתי דמא, והבדיקה מיעיל שלא לחיש שמא אתי דם ממקור שלא מחמת מ"ר וכפי' רש"י, וא"כ לפ"ז בודאי ל"מ אלא אם כואב לה בשעת הטלת מ"ר דאז מוכח שיש לה מכה במקום מ"ר ושוב ל"ח שמא הדרי מ"ר למקור ואייתי דמא דתלינן יותר במכה כמ"ש, אבל אם אינו כואב בשעת הטלת מ"ר ורק אח"כ שוב ליכא ראי' דאית לה מכה בודאי חיישינן שמא הדרי מ"ר למקור קודם שנעקרו לצאת לחיץ והבדיקה ל"מ לזה, כנ"ל שלא להקל בזה יותר ממה שהקילו הפיסקים הראשונים היינו המהר"א ומהרי"ל ואחריהם הרמ"א שהביאם וגם הצ"צ מחמיר בזה ביותר שבעינן שנמצא דם במ"ר וגם מהרי"ו מחמיר בזה כנ"ל. ואף דאנן קיל"ן כרמ"א דמיקל בכאב לחיד עכ"פ בעינן כאב בשעת הטלת מ"ר.

והנה הרב הגאון מלבוב כ' לי להקל בנ"ד כיון שהיא מינקת ומסולקת דמים, אבל צ"ע להקל בזה דהא רמ"א כ' דבעינן ג"כ אשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה ג"כ בחזקת מסולקת דמים ואפ"ה בעינן כאב בשעת הטלת מ"ר, ואף לדעת הש"ך ס"ק ז' דמפרש יש לה וסת היינו שרואה אף שלא בשעת הטלת מ"ר מ"מ אף באשה שיש לה וסת גמיר נמי מיירי הרמ"א ואפ"ה איני מתיר רק במרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר, וא"כ צ"ע להתיר בנ"ד כיון דאינה מרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר ודברי הס"ט צ"ע כמ"ש למעלה. ולפמ"ש ניחא נמי מה שהצריך רמ"א בדיקה ג"פ שהנוב"י הקשה עליו ל"ל ג"פ כיון שנתברר ע"י בדיקה שהדם בא ממקום מ"ר סגי בפ"א ולפמ"ש שהבדיקה בא להוציא מהחשש שמא בא הדם מהמקור שלא מחמת מ"ר, וא"כ יש כאן חשש וסת שמא קבעה וסת בשעת הטלת מ"ר להוציא דם ממקור ולכן צריכה בדיקה ג"פ. כלל העולה שאין לאשה זו תקנה בבדיקה כיון שאינה מרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר. א"כ חיישינן שמא הדרי מ"ר למקור קודם שנעקרו לצאת ומן השמים ירחמו עליו:

עב

שאלה. באשה שמוצאת תמיד על עד הבדיקה נקודות אדומות ושחורות ושערות אדומות ואותן הנקודות והשערות נמצאין ג"כ במ"ר ע"י סינון וא"א לבודקן אם נימוחו מחמת דקותן ועי"ז א"א לטהר עצמה לבעלה והפסק טהרה אפשר לה להפסיק שבודקת עצמה כ"פ עד שנמצא העד נקי קודם בה"ש אבל ספירת זנ"ק א"א לה שתמצא העד נקי ואפילו יום א' ויום ז' א"א לה לעשות בטהרה שתמצא העד נקי:

תשובה הנה ראיתי בעלי קרנים מנגחין זא"ז ואביא אותם אחת אל אחת ומה שיעלה במצודתי מה שיורנו מן השמים. ראש המדברים בזה הוא הר"ן בתשו' סי' מ"ט באשה שיש לה כאב בכליות ונמצא כמין חצץ במ"ר וגם אח"כ כשבודק עצמה נמצא החצץ בעד הבדיקה והתיר שם מכמה טעמים, חדא דהלכה כר"י אם נמצא בתוך הספל ועל שפת הספל וזה הוה כנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל, וכ' עוד דאפילו לר"מ יש לטהרה כיון דבשעת וסתה רואה דם ממש ועתה אינה רואה רק חצץ אדום שהוא מפורסם לרופאים שמחמת מכה שבכליות הוא בא הוה לי' מיעוטא שאינו שכיח ולא חייש ר"מ לדלמא הדרי למקור, עוד כיון שיש לה כאב בכליות ורגילין להוליד בכליות אותו החצץ תלינן בכאב הכליות והב"י כ' עליו דבלאו ה"ט יש להתיר, דבהדיא תניא במשנה המפלת כמין שערות כו' והד"מ כ' דהתם בעינן בדיקת פושרין אבל הר"ן מטעמים שלו מתיר אף בלא בדיקה ע"ש:

ואח"כ מביא הב"י בשם המרדכי דמחמיר אם מצאה דם על עד הבדיקה ג"כ וחילוק בין רואה על העד דם ממש ובין רואה על העד כמין חצץ, והד"מ תופס זה החילוק, והט"ז במעשה שלו בס"ס קצ"א התיר ג"כ מטעם הר"ן הנ"ל והח"צ חולק על הט"ז וכ' וז"ל דזה ודאי שגגה גדולה היא דהר"ן מיירי דמוצאין עם מ"ר ובזה מתיר אפילו באין לה כאב כר"י והוסיף בסוף דאפילו לר"מ שריא כיון שאינה רואה אותו החצץ אלא בשעת הטלת מ"ר ובשעה אחרת אינה יוצא ממנה כעין אותו החצץ ל"ל הדרי מ"ר למקור ואייתי דם דהוה מיעוטא דלא שכיחא הוא וא"כ איזה עזר מצא הט"ז בתירוץ השני של הב"י לנדון שלו, שמצאה אותו החצץ בלא הטלת מ"ר. ועתה נחזה אנן בנ"ד, לכאורה דמי לדין של הר"ן כיון שמוצאת ג"כ במ"ר אותן הקרטין והשערות וא"כ יש להתירה, אבל באמת ז"א דומה לדין של הר"ן, דהר"ן מיירי שמוצאת במ"ר ותיכף אחר הטלת מ"ר בודקת עצמה ונמצא בעד הבדיקה ג"כ אותן הקרטין וזה הוה כמו שנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל דטהורה לר"י לדעת הר"ן, ואף לדידן דפסקינן בדם ממש בעינן דוקא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא בתוך הספל ולא על שפת הספל מ"מ באותן הקרטין מיקל הרמ"א אם נמצאין ג"כ במ"ר ועל עד הבדיקה שבודקת סמוך להטלת מ"ר ואמרינן שנשאר מתמצית מ"ר ואף בלא כאב כלל, אבל בנ"ד שמוצאת תמיד איתן הנקודות והשערות אף שלא בשעת הטלת מ"ר ואף לאחר הקינוח של מ"ר ונמצא העד נקי דודאי לא נשאר כלום ממ"ר, אפ"ה אם בודקת עצמה מוצאת אותן הנקודות והשערות בודאי אין לטהרה אלא ע"י בדיקה אם נימחים וכאן א"א לבדקן מחמת דקותן א"א לטהר אותן דהבדיקה מעכבת כמבואר במשנה ריש המפלת דף ע"א, והנה הס"ט

בס"ס ק"צ מיקל שם בכה"ג דנ"ד מטעם ס"ס ספק מן הצדדין וספק שמא לא נימוחו, וכ' דהמשנה מיירי דיודעת שבא מהמקור דליכא ס"ס מש"ה בעי בדיקה אם נימיחו ע"ש, אך מדברי הר"ן בתשו' הנ"ל לא משמע כן דהא הר"ן מיירי נמי דמוצאת הקרטין ע"י בדיקת העד ואיכא ג"כ ספק צדדין ואפ"ה בעי דוקא סמיך אחר הטלת מ"ר, ועוד ראי' ממשנה עצמה משמע דלא מהני ס"ס, דהא תני במתניתין כמין שערות וקליפות ועפר תטיל לפושרין והנה בשערות וקליפות יש ס"ס דלמא כמאמר הרופאים שאמר ר' אליעזר שהעלה אבא מטבעין שאמרו הרופאים שיש לה מכה בכליות או שומא, ושמא נימוחו, ואפ"ה איתא במשנה תטיל לפושרין משמע דהבדיקה מעכבת, גם א"ל דהמשנה מיירי באפשר בבדיקה ומש"ה אף דאיכא ס"ס מ"מ היכי דאפשר לברר צריכין לברר, וכמ"ש הס"ט שם משא"כ בנ"ד דא"א בבדיקה יש לטהרה מטעם ס"ס, ז"א דא"כ תיקשי ממתניתין לאותן הפוסקים דס"ל דא"צ לברר בס"ס, ועוד דכ"ע ס"ל דהיכי דא"א לברר ב' הספיקות א"צ לברר כמ"ש הנוב"י בכמה מקומות, וכאן א"א לברר רק ספק א' אם נימוחו אבל הספק הב' אם הוא מהמכה או מהמקור א"א לברר וא"כ א"צ לברר כלל, אלא ע"כ דאין זה ס"ס דרוב הדמים הם מהמקור. שוב ראיתי דאין ראי' מהמשנה די"ל דהמשנה מיירי דיודעת שבא מהמקור ולכך בעי בדיקה דליכא ס"ס, ומה שהקשתי דאכתי איכא ס"ס דלמא בא מהכליות כמאמר הרופאים ושמא לא נימוחי ז"א דחד ספק הוא אי ברי' היא שבא מהכליות ושמא דם יבש דאם הוא ברי' אינו נימוח בפושרין ואי דם יבש היא מהמקור נימוח הוא בפושרין, וא"כ את"ל שבא מהמקורו היינו שהוא דם יבש תו ליכא למימר דלמא לא נימוח עי' ברא"ש שם, אבל היכי דאיכא ספק צדדין ואיכא ס"ס וא"א בבדיקה יש לטהרה בלא בדיקה, גם לא קשיא מהר"ן דהר"ן מתיר אף היכי דאפשר בבדיקה, וכמבואר בד"מ דהר"ן מתיר בלא בדיקה אף היכי דאפשר בבדיקה ובנמצא על העד בגוונא דמיירי הר"ן אפשר לברר ב' הספיקות אם בא מהצדדין אפשר לברר ע"י בדיקת מהרי"ו, וגם הספק הב' אם נימוחו אפשר לברר בנידון דהר"ן, ומש"ה בעי דוקא אם מוצאת סמוך להטלת מ"ר דבזה א"צ לברר אבל בנ"ד דא"א לברר הספק אם נמיחו יש לומר דמותר מטעם ס"ס כמ"ש הס"ט, ואף דרוב דמים הם מהמקור היינו דם ממש, משא"כ אותן הקרטין וכמ"ש העבודת הגרשוני, הובא בס"ט שם, וא"כ דא"א לברר ב' הספיקות יש להתיר מס"ס, אך ראיתי באחרונים שמחמירין דבעינן דוקא בדיקת מהרי"ו או למעך בצפורן אם לא נימוחו וכאן א"א למעך בצפורן מחמת דקותן ע"כ צריכה בדיקת מהרי"ו כמבואר בנוב"י מ"ק סי' מ"ח עי' ח"ס סי' ק"א, וכ"כ המי נדה בק"א מ"ת והיכי דאפשר לה לבדוק יום א' ויום ז' של ספירת נקיים יש לסמוך על שירי טהרה סי' ק"צ

תשובה כ"ח שמיקל בבדיקת הפסק טהרה ויום א' ויום זיין וכן הביא הס"ט סי' קצ"ו ס"ק ט"ו בשם השב"י ואף שהוא מגמגם בזה ע"ש, מ"מ יש לסמוך על השירי טהרה ועי' בש"ע של התניא בשו"ת סי' י"ט שכ' שאם תשפשף בבגד נקי על שפת הרחם מבחוץ ועל השערות ותמצא כמו אותן הנקודות יש לטהר ובלא נמצא אז צריכין בדיקה הנ"ל ע"ש:

עג

שאלה. אם רואין דם בלילה בזה"ז:

תשובה. בתוה"ש סי' קפ"ח כ' דבזה"ז דאין מטהרין אלא מראה לבן וירוק רואין בלילה דא"צ עיון ודקדוק היטב כי בקל יכול להבחין ועי' ס"ט סי' ק"צ ס"ק צ"ג מ"ש בזה, ובספירת ז' נקיים מבואר בסי' קצ"ו סי' ד' ברמ"א דצריך בדיקה לאור היום דוקא ע"ש והטעם משום דאז היא בחזקת טומאה כמ"ש הס"ט בסי' ק"צ ס"ק הנ"ל, אבל ראה זה מצאתי בספר האשכול ח"א סי' ל"ט ב' וז"ל ואנן חשכו עינינו מראות ולא נהוג לראות בלילה ע"כ יש ליזהר מלראות בלילה עכ"פ במראה געל:

עד

שאלה. באשה אחת שראתה ב"פ דם אחר תשמיש וכאשר באתה לפני לשאול את פי ודרשתי וחקרתי אותה ונתודע שכבר אירע כ"פ ואמרה לי שהיא עתה מעוברת וזה ששה שבועות שלא ראתה דם מחמת הריונה ושזה דרכה תמיד שבתחילת הריונה רואה דם מ"ת ובפ"א שנתעברה ראתה כ"פ מ"ת עד ה' חדשים להריונה ואח"כ פסקה מלראות מ"ת ובפ"ש ראתה ג"כ מ"ת כ"פ ולערך תשעה שבועות הפילה ושוב לא ראתה מ"ת ועתה הוא פעם ג' וראתה כבר ב' פעמים, והיינו שהיא מוצאת על סדינה וחלוקה דם בשפע, גם הבעל מוצא דם בשפע על חלוקו, ואמרה שיש לה חולי גילדיני אדר ותמיד הם פתוחים ומוציאין דם מפי הטבעת ובעת שתתעבר בתחילת הריונה נסתמו ואין מוציאין דם ואז רואה מ"ת ובפ"א וב' כך הי' שכ"ז שנסתמו הי' רואה מ"ת וכאשר נפתחו לא ראתה שוב מ"ת וגם עתה בפעם הג' הם סתומים כעת, ושאלה ג"כ לדאקטאר נכרי ואמר לה שתרחץ בחמין ויפתחו להוציא דם דרך פי הטבעת ולא תראה מ"ת, וצויתי למילדת ישראלית שתבדוק אותה ובדקה אותה ואמרה שבה"ר נקי מכל מכה ונגע, ורק בשני צדדי פי המקור יש כמו שני ווארצלין קטנים והווארצלין אינן מוציאין דם שבדקה בעד באותן הווארצלין והי' העד נקי מכל וכל:

תשובה. הנה לענין זנ"ק פשיטא שצריכה למנות זנ"ק דאף לו יהי' כדברי הדאקטאר שבא מחמת החולי הנ"ל מ"מ כיון שאין לה שום מכה בצדדין שמוציאה דם כדברי המילדת הישראלית ורק בשעת תשמיש יוצא דם וכ"ז שלא בדקה עצמה בשפופרת

חיישינן שמא בא הדם ממקור, וא"כ אפי' בא ע"י חולי הנ"ל מ"מ טמיאה כמבואר בח"ס סי' קנ"ד שהאריך ומסיק להחמיר והביא הוכחות ברורות לזה ע"ש. אך בזה יש לעיין אם תראה עוד פ"א מ"ת אם תהי' מוחזקת ברואה, מ"ת גם אם מותרת לשמש פעם הג' כ"ז שסתום הגילדיני אדר. והנה הס"ט בסי' קפ"ז ס"ק יו"ד הביא בשם השגת הרז"ה דאם יש וסת כגון שפיהקה או עיטשה ה"ז תולה בפהיקה או בעטישה ולא בתשמיש ואין זו רואה מ"ת עד שיתברר לה דוסת פיהקה או עיטושה מורכבת בתשמישה ע"ש וא"כ בנ"ד נמי יש לתלות בהאי חולי מחמת שנסתם הגילדני אדר בא הדם בשעת תשמיש כמאמר הדאקטאר והוה וסת המורכב ולכן אינה אסורה לשמש רק בשעה שהגילדני אדר סתום, ואף שמדברי רז"ה מוכח שאם עיטושה מורכבת בתשמישה הוה רואה מ"ת התם ה"פ דבכל פעם שמשמשת רגילה לפהק או לעטש ומש"ה אסורה לשמש, שמא ע"י תשמיש תפהק או תעטש ותראה דם מ"ת, אבל בנ"ד בודאי בעת שתהי' הגילדני אדר פתוח מותרת לשמש, וזה דומה להא דמבואר שם ברמ"א סי' יו"ד דאם ראתה אחר כל לידה ג"פ ובנתים עברה ושמשה בהיתר דאין לה דין רואה מ"ת דתולין בלידה ע"ש, ה"נ תולין בהאי חולי הנ"ל, ואף לדעת הש"ך שם ס"ק ל"א, ובנה"כ דמתיר אף אחר לידה רביעית היינו דוקא אחר לידה מטעם דאמרינן דהדם בא מהצדדין שהוכו מכח חולשת הלידה וא"כ הדם גופו טהור, אבל כאן אף אם הדם בא מכח החולי הנ"ל מ"מ הדם טמא וכמ"ש בשם הח"ס, א"כ בודאי כ"ז שהגילדני אדר סתים אסורה לשמש, ואף דבפעם הג' עדיין לא ראתה רק ב' פעמים מ"מ אסורה לשמש פעם הג' דלא גרע מראתה בליל טבילה דחוששת שלא תשמש בליל טבילה אף בלא ראתה רק פ"א בליל טבילה כמו שחוששת לוסת שאינה קבוע ודוקא לאסור אותה לעולם בעינן ג"פ, וא"כ כאן נמי כיון דמותרת לשמש לאחר שתפתח הגילדני אדר א"כ אפי' בב' פעמים או אפי' בפ"א חוששת כנ"ל להלכה:

עה

בדין תליית כתם יותר מכו"ע תוך ג"י הראשונים של ספירת זנ"ק, הרמ"א בסי' קצ"ו סי' יו"ד הביא בשם י"א דבג' ראשונים אין תולין בכתם יותר מכו"ע והוא מדברי המרדכי וסה"ת והגמ' והאגור ע"ש בב"י וד"מ, וכ' התה"ש בס"ק י"ד דאם מצאה כתם תוך ג"י הראשונים של זנ"ק שצריכה לחזור ולמנות זנ"ק מחדש אז אף שראתה כתם תוך ג"י לזנ"ק השניים תולין להקל, כיון שכבר עבר ג"י הראשונים ובפ"ש לא ראתה מגופה כו' ע"ש, והב"ש באהע"ז סי' ס"ג ס"ק ג' כ' להחמיר בזה והוכיח מדברי ת"ה סי' רמ"ט שכ' דבפחות מכו"ע תולין במאכולת אף תוך ג"י הראשונים דאל"כ אין שום אשה יכולה

לטהר עצמה לבעלה, דאין לך סדין שאין עליו דם מאכולת, א"כ מוכח דאף בעלת כתם אין תולה בג"י הראשונים דאל"כ איך כ' אין לך אשה דיכולה לטהר עצמה לבעלה דהא בפ"ש היא בעלת כתם ואז היא יכולה לתלות במאכולת אבל בג"י הראשונים אחר שראתה דם מנ"ל דיכולה לתלות במאכולת אע"כ דאף בכתם א"י לתלות בג"י הראשונים, ואח"כ כ' שם הב"ש לחלק דאם ראתה מתחילה דם והתחילה לספור זנ"ק ומצאה כתם אז הכל דין א' שאין תולין בג"י ממציאת הכתם כיון דבתחילה ראתה דם ונפתח המקור, אבל בעלת כתם מעיקרא י"ל דתולין בכל דבר, וסיים והמאה"ג מהר"ר ליבוש צונש השיב לי תשובה ודעתו להחמיר משום לא פלוג ע"ש. והנה הס"ט בסי' ק"צ ס"ק ע"ד ג"כ דעתו להקל וכן הדג"מ בסי' קצ"ו מיקל בזה, אך שלא כ' לדחות ראיות הב"ש מהת"ה, ע"כ באתי כיהודה ועוד לקרא ג"כ להסכים להקל ולדחות ראיית הב"ש מהת"ה דלעולם בג"י הראשונים של מציאת הכתם אף בראתה מתחילה דם והתחילה לספור ז' נקיים ומצאה כתם וחזרה לספור ז' נקיים ומצאה כתם תוך ג"י לזב"ק השניים אפ"ה תולין להקל ומ"ש הת"ה דא"כ אין לך אשה דיכולה לטהר עצמה לבעלה ה"פ אין לך אשה דיכולה לטהר עצמה ע"י ספירת זנ"ק דלעולם תהי' צריכה לממני עשרה ימים לנקיים דהג"י הראשונים יפלו כיון דאין לך סדין שאין עליו דם מאכולת ואם אפי' פחות מכו"ע אין תולין אם כן א"א שתטהר בזנ"ק רק בעשרה ימים נקיים, וכן מסיים שם הת"ה וז"ל וא"כ אי לא תלינן במאכולת בג"י הראשונים אין אשה יכולה לספור זנ"ק ע"ש אלמא דכוונתו דלא תוכל לטהר עצמה לבעלה ע"י זנ"ק ול"ד למ"ש הד"מ והביאו הט"ז וז"ל אבל למעשה יש להחמיר לכתחילה במכה העוברת בימים מועטים דגם זה מיקרי אפשר להזהר משמע לכאורה דאין מקילין רק בא"א לטהר לעולם אבל על ימים מועטין אין להקל מחמת זה דהתם אין החשש על כל הנשים שבעולם רק על אשה זו שיש לה המכה וגם באשה זו אינו החשש רק על ימים מועטין ואח"כ תוכל לטהר בינ"ק משא"כ באם שלא תתלה בפחות מכו"ע במאכולת יש חשש על כל הנשים שבעולם שיצטרכו למנות עשרה ימים, וכן לעולם יש חשש זה שאין לך סדין שאין עליו דם מאכולת, ומש"ה תולין אפי' ג"י הראשונים ע"כ נ"ל להלכה כתוה"ש:

עו

שאלה. באשה שהי' לה מכה ונתרפאה או שנכוית בחמין ועי"ז נפרש העור מעל הבשר והעור עדיין שלם מבחוץ רק שנפרש מעל הבשר ועומד לקצוץ אם חוצץ בטבילה:

תשובה. לכאורה נראה דחוצץ מדין ציפורן דדעת הש"ך ס"ק כ"ה דאם שכחה ליטול הציפורן אף אם הי' נקי תחתיו צריכה טבילה אחרת מטעם כיון דעומד לקצוץ הוה

חציצה שכל העומד לקצוץ כקצוץ דמי א"כ ה"נ הוה חציצה, וכן מוכח מהא דציפורן שפרשה מיעוטא חוצצת וגם מהא דאבר ובשר המדולדלין דחוצצין דכ' הב"י הטעם כיון דעומדין לקצוץ הוה חציצה במקום חיבורן והביא ראי' מדברי הר"ש והרא"ש גבי ידות הכלים ע"ש והא דגבי ציפורן חילקו בין פרש רובא לבין פרש מיעוט היינו טעמא כיון שפרשה רובא הרי יכולה להסירה בידה וכיון דאינה מסירתה בודאי אינה מקפדת, והוה מועט שאינה מקפיד שאינו חוצץ, משא"כ בפירש מיעוטא עי' בב"י ואף דהט"ז ס"ק כ"ב דחה דברי הב"י דאין חציצה במה שנדבק עדיין ע"ש הט"ז לטעמי' שכ' בס"ק כ"א שגם בציפורן שלא נפרש כלל כגון אם שכחה ליטול ציפורן עיקר הטעם דחיישינן לטיט שתחת הציפורן אבל הציפורן עצמו אינו חוצץ אף דעומד לקצוץ אבל לדעת הש"ך הוה הטעם בציפורן שנפרש מיעוטא וכן באבר ובשר המדולדלין כמ"ש הב"י דהוה חציצה משום מקים חיבורן כיון דעומד לקצוץ, וא"כ בנ"ד הוה חציצה לדעת הש"ך יעי' בח"ס סי' קצ"ה מ"ש בזה לענין הכלות שטובלין עם השערות העומדין לקצוץ, והטעם שכ' שם ל"ש בנ"ד ע"ש, ואפשר שזה הטעם של הגהת מהרש"ל שהביא הט"ז ס"ק י"ד שאשתו של מהר"ק שהצריך להסיר הגרב וכן השר מקוצי משום דכל העומד לקצוץ כקצוץ דמי. ולכאורה י"ל כמ"ש המרדכי בשבועות בשם ר"י הובא בב"י כאן ובא"ח דהיכי דמצערת ליטול עכשיו הוה אינו מקפיד והוה מיעוטא שאינו מקפיד שא"ח ואשתו של מהר"ק י"ל שהי' הגרב בכל שערות הראש וס"ל כדעת הגאונים דשערות נידון בפני עצמן ולא הוה מועט אבל אם הוא במועט השערות או במקום אחר בגוף י"ל כדעת המרדכי דהיכי דמצערת לא הוה מיעט המקפיד אך לפ"ז קשה הא דאבר ובשר המדולדלין דקי"ל דחוצץ ולפי הטעם של הב"י היא משום מקום חיבורן כנ"ל אף דמסתמא מצטערת לחתכן ואפ"ה הוה חציצה, ועוד דגם המרדכי בעצמו סיים שם מ"מ רגילות הנשים להמתין עד שתתרפא או להסיר מעליהן כל גרב וגם בש"ע פסק שצריך ריכוך במים דוקא, ובנ"ד ל"ש ריכוך וא"כ לכאורה צריכה להסירה או להמתין עד שתתרפא, אבל אחר העיון נראה דמותרת לטבול וא"צ להמתין, דהנה בסמ"ג כ' הובא בב"י וכן הביאו רמ"א בסי' כ"ב להלכה יבלת או יתרת ואינן מדולדלין אינן חוצצין, ומבואר בדבריו דאף אם עומדין לקצוץ א"ח הרי דוקא אם כבר התחיל לפרוש כמו ציפורן שפרשה מיעוטא או אבר ובשר המדולדלין אז הנשאר חוצץ וכמבואר שם במרדכי שהביא הב"י וז"ל, ר' יונתן בר יוסף אומר ציפורן שפרשה רובא א"ח משמע דוקא רובא דרובא ככלו אבל פרשה מיעוט חוצץ כיון דעומד לפרוש וכבר התחילה לפרוש אבל ציפורן גדולה יותר מדאי אע"פ שעתידה לקוצצה א"ח כיון דלא פרשה כלל עכ"ל. הרי דמחלק בין התחיל לפרוש

דחוצץ, אבל אם לא פרשה כלל א"ח אף דעתיד לקצוץ, והא דגבי חטטין בעינן ריכוך עכ"פ וגם מהר"ק שהחמיר להסירו היא משום שהגרב והחטטין נעשו מגלד שיוצא מן הבשר והוה כריבדא דכיסליתא לאחר ג"י אבל בנ"ד שהעור מחובר סביב סביב ולא התחיל לפרוש הוה כמו יבלת או יתרת אע"ג דעומד לקצוץ לא הוה חציצה ואע"ג דגבי ציפורן מחמיר הש"ך מ"מ י"ל דמודה בנ"ד דלכאורה יש לעיין למה בציפורן מחמיר הש"ך דהוה חציצה וגבי יבלת או יתרת אף דעומדין לקצוץ אינו חולק הש"ך ומשמע דמודה דא"ח וצ"ל דכאן איכא לצרף דעת המרדכי דלעיל כיון דמצטערת להסירו הוה מועט שאי"ז מקפיד משא"כ בציפורן וא"כ ה"ה בנ"ד דאיכא נמי תרתי לטיבותא חדא דלא התחיל לפרוש וגם מצטערות להסירו נמי דמי ליבלת או יתרת שא"ח, והא דגבי ידות הכלים דמטביל עד מקים המדה והקשו הר"ש והרא"ש דט"מ להוי חציצה למקום החתך ותירצו ע"ז דבית הסתרים ל"ח לחציצה גבי כלים משמע דגבי אדם הוה חציצה בעומד לקצוץ אף בלא נפרש כלל כמו גבי כלים התם י"ל דל"ד להתם דהתם אינו טובל הכלי רק עד מקום המדה והשאר אינו טובל כלל ואלו הי' נקצץ כבר הי' טובל גם המקום שמחובר עתה להמותר מהמדה והשתא אינו טובלו שייך שפיר להקשות אמאי עלתה לו טבילה אבל היכי שטובל כל הגוף אף שעומד לקצוץ כ"ז שלא התחיל לפרוש א"ח כמ"ש המרדכי ע"כ נ"ל להלכה ולא למעשה דאינו חוצץ. אך למעשה צ"ע דיש לחלק דגבי יבלת או יתרת יונקים מהגוף כ"ז שלא פירש, ומש"ה בטלו להגוף ולא הוה חציצה, משא"כ בנ"ד לפעמים נעשה העור הנפרש כעין בשר חי ואינו יונק מהגוף י"ל דחוצץ ע"י ב"י גבי אבר ובשר המדולדלין מ"ש ודוק, ועי' בפי' המשנה לרמב"ם פ"ט דמקוואות שפי' הא דאיתא במשנה גלד שע"ג מכה שחצץ היא קרום שע"ג מכה, ויש לפרש שהקרום נקלף מהמכה כדרך שנעשה קרום על מכה ישינה ומקלף מע"ג, אבל כ"ז שהקרום שלם מבחוץ י"ל דאינו חוצץ, וצ"ע למעשה:

עז

הלכות מקואות.

אתחיל בעזרת האל למוושעות.

א) איתא בת"כ אלו נאמר ומקוה מים יהי' טהור יכול אפילו מילא בכתף ועשה מקוה לכתחילה יהי' טהור ת"ל מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה ב"ש, אי מה מעין מטהר בכ"ש אף מקוה מטהר בכ"ש, ת"ל אך מעין מעין מטהר בכ"ש ומקוה במ"ס, אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין, ת"ל אך מעין מעין מטהר בזוחלין ומקוה באישבורין עכ"ל. והנה הא דבעינן במקוה מ"ס לטבילת אדם היא מדאורייתא לכ"ע,

עי' בריב"ש סי' רצ"ד וילפינן מדכתיב פ' מצורע בב"ק ורחץ במים את כל בשרו ודרשו חז"ל בחגיגה דף י"א במים במי מקוה פרש"י מדכתיב במים הבית בפתח משמע מים המיוחדין לאפוקי שאובין, את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן אמה על אמה ברום ג"א ישיערו חכמים מי מקוה מ"ס אבל לטבילת כלים טמאים סגי מדאורייתא ברביעית כדאיתא פ"ק דפסחים רביעית חזי להטביל בי מחטין וצינורות, אך מדרבנן בעינן מ"ס אף לכלים כדאמרינן בנזיר בפ"ג מינין דף ל"ח דבטליהו לרביעית דכלים, וכ"ז במקוה של מי גשמים אבל במעין איכא פלוגתא אי בעינן מ"ס לאדם, דרמב"ם וראב"ד ס"ל דלא בעינן מ"ס במעין אף לאדם. והטעם כ' הראב"ד בס' בע"נ דגבי זב דבעינן מים חיים כתיב ורחץ בשרו במים ולא כתוב כל משמע דלא בעינן השיעור שיהי' כל גופו עולה בהן דהיינו מ"ס דהוא שיעור של אדם בינוני, אלא אם הוא ננס ויכול לטבול בב"א בפחות ממ"ס די בזה, ואף מדרבנן ס"ל דלא בעינן מ"ס במעיין, וראייתו מהמשנה דקתני למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבי עליהן מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורין ולמעין לטהר בכ"ש, ואטובלין ומטבילין דרישא קאי וטובלין היינו אדם, אלמא במעין אף לאדם סגי בכ"ש ובלבד שיתכסה כל גופו בב"א והא מיירי מדרבנן מדקתני רישא למעלה מהן מקוה שיש בו מ"ס שבו טובלין ומטבילין היינו כלים וכלים סגי מדאורייתא ברביעית אלמא מיירי מתניתין לאחר שבטלוהו לרביעית דמקוה ואפ"ה קתני בסיפא ולמעין לטהר בכ"ש ואירישא קאי אלמא אף מדרבנן לא בעינן במעין מ"ם, אך הר"י כ' דאף במעין בעינן לאדם מ"ס והביא ראי' מחגיגה דף כ"ב דאיתא שם דהא ארעא חילחולי מחלחל ואפ"ה בעינן מ"ס וזה ל"ש אלא במעין שגידי המעין מתחברים תחת הקרקע ואפ"ה קאמר דבעינן מ"ס והיינו מדרבנן כדמוכח בראש בהלכות מקוואות שכ' וז"ל, ונראין דברי ר"י כי אין להשיב על ראייתו וגם מסתבר הואיל ושיערו חכמים מי מקוה מ"ם אע"א ברום ג"א לא פליג לשער בכל אחד לפי גופו עכ"ל, משמע דהוה דרבנן משום לא פלוג ועוד כיון דעיקר ראייתו מהא דחגיגה דקאמר דבעינן מ"ס ומהתם לא מוכח דבעינן מדאורייתא ודלמא רק מדרבנן ומתניתין דלעיל דקתני שוה למעין לטהר בכ"ש לא קאי רק אמטבילין דרישא והיינו כלים, וכן הת"כ הנ"ל קאי ג"כ אכלים דוקא דמעיין מטהר בכ"ש ואע"ג דבטלוהו לרביעית דמקוה רביעית דמעיין לא בטלוהו ומותר לטבול כלים במעין כ"ש ובלבד שיתכסה בו גוף הכלי בב"א אבל לאדם בעינן מ"ס. ואין להקשות לשיטות הרמב"ם והראב"ד דס"ל במעיין סגי לאדם בכ"ש ואף לשיטת הר"י הא מוכח מדברי הרא"ש דהוה רק מדרבנן א"כ איך מוכיח אביי ביומא ל"א דמעיין עיטם הי' גבוה

מקרקע עזרה כ"ג אמות משום דשער המים הי' גבוה כ' אמות ובראשי הי' המקוה של כה"ג ושיערו אע"א ברום ג"א ע"ש, וקשה הא התם הוה מעין ובמעין לא בעינן מ"ס מדאורייתא אליבא דכ"ע אפי' לר"י ולרמב"ם וראב"ד אפי' מדרבנן לא בעינן מ"ס וא"כ לא בעינן אע"א ברום ג"א, אך זה לק"מ דהא זה כ"ע מודים דבעינן שיהי' כל גופו עולה בהן בב"א ובאדם בינוני הא שיערו חכמים שאין כל גופו עולה בב"א בציר ממ"ס שהוא אע"א ברום ג"א, ומסתמא עשאו המקוה של כה"ג שיהי' ראוי לאדם בינוני ועי' בב"ה. גם אין להקשות דלמא היתה רחבה יותר מן אע"א ואז א"צ גובה רום ג"א דכבר תירצו שם התוס' דמשים חולשא דכה"ג מסתמא תיקנו המקוה באופן שבמעט הרכנת ראשו יהי' יכול לטבול ואם היתה רחבה ונמוך יהי' צריך להרכין גופו הרבה. הכלל העולה דהמקוה בעינן מ"ס לאדם מדאורייתא ולכלים טמאים בעינן רביעית מדאורייתא, ומדרבנן בעינן מ"ס, ובמעין לכלים לכ"ע סגי ברביעית ובלבד שיתכסה כל גוף הנטבל אף מדרבנן, ולאדם איכא פלוגתא אי סגי במעין כ"ש ואנן קיל"ן דאף במעיין בעינן מ"ם לאדם מדרבנן כנ"ל ומעין המושך ואין במקום א' מ"ס אם כשתצרף כל המים מתחילה ועד סוף יש בו מ"ס טובלין בכ"מ שגוף הנטבל מתכסה בו בב"א ש"ך ס"ק ב' בשם הב"י והיינו דוקא בקרקע ישרה אבל אם המקום משופע ביותר אינו חיבור דקטפרס אינו חיבור כ"כ הב"י ס"ם והד"מ מביאו אות ו' אך במשופע קצת לא מיקרי קטפרס עי' ב"י. והא דאמרינן דלכלים סגי במעיין לכ"ע כ"ש היינו דוקא בכלים טמאים אבל כלים הנקחין מן העכו"ם צריכין מ"ס בין במקוה בין במעין דילפינן מכלי מדין, והתם כתוב אך במי נדה יתחטא ודרשו חז"ל מים שהנדה טובלת בהן ועי' ביו"ד סי' ק"כ וראיתי בתפארת ישראל ריש פ"ב דמקוואות שכ' דבאדם ננס לא בעינן מ"ס מדאורייתא רק שיהי' כל גופו מתכסה בב"א ואפי' במקוה של מ"ג ודבריו צ"ע עי' בריב"ש סי' הנ"ל דלאדם אין חילוק בין ננס ובין גדול בעינן מ"ם מדאורייתא, במקוה של מ"ג:

ב) בדין שאובין יש פלוגתא דר"י הביאו התוס' בפ"ק דפסחים והרא"ש בהל' מקואות ס"ל דמקוה שכלו שאוב הוה רק מדרבנן דגזרי שמא יטבול בכלים ובכלים אסור לטבול מדאורייתא דבור דומיא דמעיין בעינן שיהי' בקרקע, והא דאיתא בת"כ יכול אפי' מילא מים על כתיפו כו' מה מעין ב"ש אף מקוה ב"ש אסמכתא בעלמא היא, ואיני פסיל רק מדרבנן ומטעם הנ"ל. והא דדרשינן בחגיגה במים במי מקוה ס"ל לר"י דלא כרש"י שבא למעט שאובין אלא שבא למעט זוחלין כמ"ש התוס' שם, והביא הר"י ראיות לדבריו, וכ"ד הרמב"ם פ"ד דמקוואות דכלי שאוב הוה מדרבנן, ומדברי רש"י ב"ק דף ס"ז משמע דכלו שאוב הוה דאורייתא וכ"ד ר"ת והרשב"ם פ' המוכר את הבית והרשב"א ותשובה

לרמב"ן דכלו שאוב הוה דאורייתא, ודעת הראב"ד דאם מילא בכתף ונעשה מקוה ע"י אדם פסול מדאורייתא אבל אם נתמלא מעצמו ע"י כלים הוה מדרבנן דכלים לא כתוב באורייתא אלא דומיא דמעיין בעינן דאתי ממילא ולא ע"י אדם מש"ה אינו פסיל רק מדרבנן ע"י בבע"נ, ולפ"ד יש חומרא דאם נתמלא ע"י אדם אפי' מילא בחפניו או ברגליו נמי פסיל מדאורייתא בכלו ובג"ל פסול מדרבנן, והר"ש פ"ג דמקוואות כ' דאם נתמלאה ע"י כלים שמקבלין טומאה הוה מדאורייתא אבל אם נתמלאה ע"י כלי גללים או כלי אדמה אינו אלא דרבנן והטעם דבעינן הויתן על ידי טהרה. והנה לר"י דס"ל דכלו שאוב הוה מדרבנן צ"ל דדרשה דת"כ מה מעין ב"ש אף מקוה ב"ש הוה אסמכתא דלר"י ליכא שום אופן בכלו שאובין יהי' פסיל מדאורייתא, משא"כ לר"ת ודעמי' הוה דרשה גמורה דכלו שאוב מדאורייתא, וכן לדעת הראב"ד הוה דרשה גמורה דאם מילא בכתף דנעשה ע"י אדם פסול מדאורייתא וכן לדעת הר"ש איכא לאוקמי' שמילא בכלים שמקבלין טומאה ופסיל מדאורייתא והוה דרשה גמורה ואנן קיל"ן דכלו שאוב הוה דאורייתא כמ"ש הטור והביאו רמ"א בסי' ג' וספיקא להחמיר אא"כ הי' הרוב מן הכשרים אזלינן בספק לקולא ואין חילוק בין נתמלא ע"י אדם בין נתמלאה מעצמו ע"י כלים ובין כלים שמקבלין טימאה או כלי גללים מ"מ בכלו הוה דאורייתא. ודע עוד שר"ת בספר הישר הובא ברא"ש הל' מקוואות וב"ק פ"ז ובר"ן פ"ב שביעית ס"ל דג"ל שאובין מתחלה הוה הלל"מ אבל בסיף לא הוה רק מדרבנן והביא ראי' מהא דתנן פ"ב דמקוואות דר"א אומר רביעית מים בתחילה פוסל את המקוה ושלשה לוגין על פני המים ומדמחמיר בתחילה מבסוף ש"מ דפוסלין מדאורייתא ואף דרבנן פליגי אר"א צ"ל לר"ת דע"כ לא פליגי רבנן אלא דבעינן ג"ל מתחילה ג"כ אבל בהא דס"ל לר"א דבתחילה הוה דאורייתא ל"פ כדי שלא נשוי פלוגתא רחוקה. ומהו נקרא בתחילה במהרי"ק שורש ל"ו מבואר דאם לא הי' חלא ג"ל או פחות מיקרי בתחילה, אבל אם הי' מעט יותר מג"ל מים כשרים לא פסלו אלא מדרבנן וספיקא לקולא ובהג"א ב"ב בסוגיא דצינור כ' דקודם שיש רוב מים כשרים נקרא בתחילה ופוסלין ג"ל מ"ש מדאורייתא אך כ' מהרי"ק דיתר הפוסקים אף דס"ל דכל שאוב מדאורייתא, מ"מ הא לא ס"ל דג"ל מתחילה יפסלו מדאורייתא. ור"ת הוא יחיד בזה, ונ"ל הטעם דס"ל ליתר הפוסקים דפלוגתת ר"א ורבנן תליא הא בהא דר"א ס"ל דג"ל מתחילה הוה דאורייתא מש"ה גזר לפסול בתחילה ברביעית אבל רבנן ס"ל דג"ל מתחילה נמי לא הוה רק דרבנן מש"ה לא חילקו בין בתחילה ובין בסיף. וא"כ אנן דקי"לן כרבנן אף בתחילה אינו פוסל רק מדרבנן, ומש"ה לא חילקו הפוסקים בזה וכ"ז במקוה של מ"ש אבל מקוה של מי פירות לכ"ע הוה מדאורייתא פסול עי' מרדכי

מס' שביעית, אך מדברי הטור שכ' וז"ל אבל לאחר שיהי' רובא בהכשר משם ואילך אין שאובה פוסלת אלא מדרבנן כו' משמע לכאורה שכ"ז שלא הי' רובא בהכשר אף ג"ל פוסלין מדאורי' כדעת ר"ת, וכהג"א הנ"ל, אבל ז"א דלא קאי אג"ל אלא ה"ק דאם הי' רוב כשרין לא פסל מדאורייתא אפי' אם כל השאר הם שאובין אבל ג"ל אפי' מתחילה אינו רק מדרבנן ועי' לקמן סי' כ' מ"ש שם:

ג) **לענין** טבילה בנהר במקום שאין מקוה איתא בגמרא שבת דף ס"ה נדרים דף מ' בכורות דף נ"ה תניא למה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין, מסיע לי' לשמואל דאמר נהרא מכיפי' מיברוך ופליגא אדרב דאמר מיטרא במערבא סהדא רבא פרת אבוה דשמואל עבד להו לבנתי' מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי מקואות ביומי ניסן סבר לה כרב דאמר מטרא במערבא סהדא רבא פרת ופליגא דידי' אדידי' דאמר שמואל אין המים מטהר בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי עכ"ל הגמרא. והנה הפלוגתא שבין רב ושמואל לרב חוששין שמא ירבו הנוטפין היינו מי גשמים על הזוחלין היינו מי הנהר דבאין ממעיין ומטהר בזוחלין וכאשר רבו הנוטפין על הזוחלין שוב אינו מטהר בזוחלין רק באשבורין ומש"ה עביד אבוה דשמואל מקואות לבנתי' כל ימי השנה ול"ד נקט ביומי ניסן דכל ימית הגשמים חוששין לרביית נוטפין מחמת הגשם שיורד ובימות הקיץ חוששין לרבו נוטפין מחמת הפשרת שלגים ורק ביומי תשרי שאז כלה זמן הפשרת שלגים ועדיין אין הגשם יורד ואין חשש לרבו הנוטפין ואז הי' טובלת בנהר ועביד מעצי בנהר או מחמת הטיט עביד מפצי תחת רגליהם או לצניעות, אבל לשמואל דס"ל נהרא מכיפי' מיבריך מותר לטבול בנהר בכל השנה אפי' אי חזינן דנתרבה הנהר עשר ידות ממה שהי' מקדם מחמת הגשמים ל"ח לרבו הנוטפין על הזוחלין שעיקר רובייו ממקורן שאין לך טפת יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתי טפחיים וגם ביומי ניסן וכל ימי הקיץ דחיישינן להפשרת שלגים מ"מ האויר אז לח גם מקור הנהר מקבל שפע מלחלוחית האויר ומוציאין מים בשפע א"כ לעולם הזוחלין רבו על הנוטפין ומטהר בזוחלין ומיתר לטבול בו כל השנה. ולכאורה קשה הא דקאמר ופליגא אדרב דאמר מטרא במערבא סהדא רבא פרת הא גם לשמואל דאמר נהרא מכיפי' מיבריך הוא ג"כ מחמת הגשמים שיורדין מלמעלה ומטעם שאין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחים א"כ גם לשמואל שפיר סהדא רבא פרת שירדו גשמים במערבא, ובשלמא לפי' הר"ן בנדרים שפי' דהא דאמר רב מיטרא במערבא כו' דאתי לאשמועינן דאסיר לטבול בפרת בעת שיגדל א"ש דפליג עליו שמואל דלשמואל לעולם מותר לטבול בו דרבו הזוחלין על הנוטפין, אבל לפי' הרא"ש שם בנדרים דחבריהם

שבבל רואים ושמחים על שירד מטר בא"י קשה מנ"ל דרב פליג על שמואל וכנ"ל, ונ"ל דזה כוונת הרא"ש שכ' בדברי שמואל הלכך לא יגדל הנהר ממי גשמים שיורדין במקום אחר וכוונתו דלשמואל דס"ל נהרא מכיפי' מיבריך א"א להנהר להתגדל אף אם ישפוך כל מימות שבעולם לתוכו אם לא דמכיפי' מיבריך כעין שנאמר כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא ולומר מכיפי' מיבריך ל"ש אלא במקום שהגשמים יורדין אבל אם הכא לא ירדו גשמים לא אפשר לי' להתגדל כלל ומש"ה קאמר דשמואל פליג על רב ור"ת פוסק כשמואל דנהרא מכיפי' מיבריך משום דמסייע לי' ברייתא הלכך מותר לטבול בנהרות בכ"ז אף בעת שגדול הנהר ממי הגשמים עשר ידות, ודוקא בנהרות שאינן מכזבין לעולם אבל בנהרות המכזבין פ"א בשבוע אסור לטבול בהן דחיישינן שמא נתהוי ממי גשמים והפשרות שלגים עי' מ"ש שם הר"ן ומרדכי בזה והר"י פוסק כרב וכאבוה דשמואל הלכך אין לטבול בנהר אא"כ אנו רואין שלא נתרבה יותר משיעורו הנהוג ביומי תשרי אבל אי נתרבה יותר מכפי הנהוג אין לטבול בו דחיישינן לרבוי נוטפין על הזוחלין ואינו מטהר אלא באשבורין וכן דעת הרי"ף והרמב"ם עי' ב"י וכן דעת הרא"ש והטור ודעת הר"ם מרוטנבערג דאף לשמואל עצמו להלכה למעשה ס"ל דאין פרת מטהר אלא ביומי תשרי, והנה לדעת הפוסקים כרב ואבוה דשמואל ויש עוד פלוגתא דהר"ן כ' בנדרים אף ברבו הנוטפין על הזוחלין דאין מטהר בזוחלין היינו דוקא במקומות שלא הי' זחילתו מקודם לכן, אבל במקום שהיתה זחילתו מקודם לכן אף ברבו נוטפין על הזוחלין מטהר בזוחלין והביא ראי' ממשנה פ"ה דמקוואות מעין שהי' מושך כנדל וריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהי' ועוד הרבה להביא ראיות לדבר וכשרבו הזוחלין על הנוטפין מטהר בזוחלין אף במקום שנתרחב ונתרבה וזה אסהדותא דר"א בר"צ שהעיד על הזוחלין שרבי על הנוטפין שכשרים ומטהרים בזוחלין והיינו דקמל"ן דאפי' במקום שנתרחב דאי באותו המקום שהי' מהלך מתחילה מאי אסהדותא פשיטא וכי תיסק אדעתין ששנים ושלשה טיפין יפסלו את הנהר, ולפ"ז לר"ת דפסק כשמואל דנהרא מכיפי מיבריך והזוחלין רבו תמיד על הנוטפין מותר לטבול בנהר אפי' במקום שנתרחב ולא הי' מהלך בתחילתו, וכן דעת הראב"ד והרמב"ן הובאו בב"י אך מהרי"ק ס"ל וכן דעת הר"ש דאם רבו הנוטפין על הזוחלין אין מטהר בזוחלין אפי' במקום שהי' מהלך מתחילתו, וברבו הזוחלין על הנוטפין אין מטהר אלא במקום שהי' מהלך מתחילתו והב"י פסק כר"ן דאם רבו הזוחלין על הנוטפין מטהר בכ"מ אפי' במקום שלא הי' מהלך מתחילתו, וכ"פ הרמ"א סי' ב' ע"ש, ומ"מ ברבו הנוטפין על הזוחלין משמע דס"ל לש"ע דאף במקום שהי' מהלך מתחילתו אינו מטהר בזוחלין וצריך להקיף

מפץ שיקוו המים ע"ש, והש"ך ס"ק י"א פסק כמהרי"ק דאף ברבו הזוחלין על הנוטפין אינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהי' מתחילתו, וא"כ אף לר"ת דפסק כשמואל דנהרא מכיפי' מיבריך ותמיד רבו הזוחלין על הנוטפין אסור לטבול אלא במקום שהי' מהלך מתחילתו ולהלכה פסק רמ"א במקום שיש מקוה אין לטבול בנהרות אבל במקום שאין מקוה מותר לטבול בנהר אפי' בשעת הגשמים והפשרת שלגים דפסק כר"ת דפסק כשמואל דנהרא מכיפי' מיבריך ותמיד רבו זוחלין על הנוטפין, וגם כ' רמ"א דמותר לטבול בכ"מ אף במקום שנתרחב ורק דבעינן שיהי' שאינו פוסק לגמרי לפעמים, ומ"מ יש ליזהר לבע"נ לחוש לדעת מהרי"ק ופסק הש"ך כוותי' דאפי' ברבו הזוחלין מ"מ אינו מטהר בזוחלין, רק במקום שהי' מהלך מתחילתו, על כן תטבול באמצע הנהר במקום שהי' מהלך מתחילתו וכן יש לבע"נ להחמיר בעת שהנהר נתגדל מאוד ממי גשמים להמתין ב' או ג"י שיחזור הנהר לדרכו מאחר שאנו רואין שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כ"כ מירידת הגשמים, ולחוש לדברי רי"ו דס"ל אף לר"ת אין לטבול בשעה שנתגדל לפי שעה וגם במקום שיש מקוה יש להחמיר שלא לטבול בנהר אף אם הנהר קטן מאוד ושלא בעת הגשמים והפשרת שלגים ולחוש לדברי הרמב"ם פ"ט דמקוואות הל' י"ג דמשמע דמפרש מאי דקאמר ומפצי ביומא תשרי שהקיף מפץ ועשה אשבורין אלמא אף ביומי תשרי דליכא חשש גשמים והפשרת שלגים מ"מ חייש הרמב"ם לרבו נוטפין ועי' בכ"מ שם א"כ במקום שיש מקוה יש לחוש לדברי הרמב"ם ושלא לטבול בשום זמן בנהר, ואף דהש"ך מיקל בזה עי' ס"ק ט"ו, מ"מ יש לבע"נ להחמיר לעצמו. ומה נקרא מקום שאין מקוה כגון עיר שאין בה מקוה ובעיר הסמוך לעיר הזאת יש מקוה אי צריכה ליסע להעיר הסמוכה שיש בה מקוה ולא לטבול בנהר או לאו, ונ"ל דתלוי בזה אם אינה צריכה לדחות זמן הטבילה ויכולה לטבול בליל ז' לספירת נקיים ותבא לביתה בלילה בלא פחד וחששים אז אסורה לטבול בנהר וצריכה ליסע למקום הסמוך לטבול במקוה, אבל אם העיר שיש בה מקוה רחוקה כ"כ שאינה יכולה לטבול בזמנה או שיש בדרך פחדים וחששים ליסע בלילה ועי"ז תצרך לדחות זמן טבילתה זה נקרא במקום שאין מקוה ומותרת לטבול בנהר על האופנים שכתבתי לעיל. ויש ליזהר קודם פסח שהנהרות גדולים מהפשרת שלגים שלא לטבול הכלים החדשים שקונים על פסח מן עכו"ם שלא לטבול בנהר במקום שיש מקוה כשירה, והב"י דף ק"פ ע"א הביא בשם מהרי"ק שורש קט"ו על דבר הנהר המתהוה מחמת ירידת גשמים ואומרים היהודים שחרדלית של גשמים יורדים להנהר עד כי נתמלא על כל גדותיו ומאותן המים הצפון על שפת הנהר הראשון מתהוה השני דיש לאוסרו משום מ"ע ע"ש, וכ' הב"י ודבר פשוט

דלדעת ר"ת דשרי לטבול בנהרות תמיד הוצרך לכתוב כן דאסור משום מ"ע ע"ש, וקשה הא אף לדעת ר"ת אסור לטבול בנהר לדעת מהרי"ק אלא במקום שהי' מהלך בתחילה כמו שהבאתי לעיל דס"ל למהרי"ק אף ברבו זוחלין על הנוטפין אין מטהר בזוחלין אלא במקום שהי' מהלך מתחילה, וא"כ כיון שנתהוה רק בשעת גשמים כנ"ל הוה במקום שלא הי' מהלך מתחילתו, ומדינא אסור לטבול בו ואמאי אינו אוסר רק משום מ"ע, וצריך לעיין בזה כי תשובת מהרי"ק אינו ת"י לעיין בו:

ד) **פסול** זוחלין הביא הב"י בשם מהרי"ק דלכ"ע פסול מדאורייתא במקוה וילפינן מהא דת"כ דדרשינן אך מעין מעין מטהר בזוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין רק באשבורין ואף לר"י דמכשיר בכלו שאוב מדאורייתא וס"ל דהת"כ דדרש מה מעין בי"ש אף מקוה בי"ש הוה אסמכתא מ"מ לענין זוחלין הוה דאורייתא ודרשה גמורה היא, והטעם נ"ל דבחגיגה דף י"א הביא ברייתא דדרש ורחץ במים במי מקוה ופי' רש"י מדכתיב הבי"ת בפת"ח משמע מים המיוחדין לאפוקי שאובין, ולהר"י דס"ל דכלו שאוב הוה דרבנן א"א לדרוש דאתי לאפוקי שאובין אלא צ"ל כמ"ש התוס' שם דהא דקאמר במי מקוה אתי לאפוקי זוחלין אלמא דפסול זוחלין הוה דאורייתא, והב"י הביא בשם המרדכי דפסיל זוחלין הוה דרבנן, והד"מ חולק עליו דזוחלין במקוה של מי גשמים לכ"ע הוה דאורייתא אלא לענין לטבול בנהרות שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין זה הוה דרבנן להמרדכי, וכן בש"ע סי' ג' בהג"ה דזוחלין הוה מדאורייתא ועי' במי השילוח שכ' דאם נמשכין מים ממקום אחר למקוה ושם נחים אע"פ שעדיין נמשכין והולכין להמקוה לא מיקרי זחילה וטובלין במקוה כשיש שם מ"ס באשבורין אך בכה"ג שנדפס בגיליון הש"ע בתחילת סימן ר"א נראה דלא ס"ל הכי ויש להחמיר בחשש זוחלין דהוא דאורייתא ולקמן אבאר מה נקרא זחילה וגם עיין לעיל בתשובה סי' ס"ו ועי' בדברי חיים בהל' מקוואות אות ה':

[**א**] **בש"ע** סי' ר"א ס"א וצריך שיהי' החריץ שבו המים גדול יותר משיעור זה כדי כשתכנס הטובלת ויפחת המים ישארו שם מ"ס, עי' בפ"ת שהביא בשם דרכי נועם דאף אם יש אלף סאין במקוה צריך שיהי' החריץ גדול כ"כ כשתכנס הטובלת לא ישפכו מן המים לחוץ מטעם שלא יהי' זוחלין וכ' המחבר שכ' החשש משים שלא יפחות ממ"ס אזיל לשיטתו דפסק לקמן סי' נו"ן דאם נפרץ א' מכותלי המקוה והמים יוצאין על שפתו לחוץ אם נשאר במקוה מ"ס ליכא משום זוחלין הלכך דוקא במקוה של מ"ס איכא חשש שלא יפחות ממ"ס אבל לדעת רמ"א שמחמיר אף בנשאר מ"ס במקוה שלא תהי' זוחל למעלה ה"נ יש להחמיר וחכם א' חלק עליו דדוקא אם יצאו המים מעצמו שנפרץ הכותל בזה מחמיר רמ"א אבל אם המים יוצאין ע"י אדם הטובל כ"ע מודים אם נשאר

מ"ס דכשר כמבואר בש"ך ס"ק למ"ד והוא ז"ל חזר להעמיד דבריו דהש"ך אינו מכשיר אלא אם לאחר שיצא הטובל יחזרו המים למקוה אז לא הוה זוחלין, אבל אם לא יחזרו המים למקוה הוה זוחלין ע"ש ולי נראה כדברי החכם החולק דע"כ לא כ' הש"ך בס"ק ל' דבעינן שלאחר שיצא הטובל יחזרו למקומן אלא בהך דג' מקוואות שבכל א' כ' סאה ובב' הכשרים ליכא אלא מ"ם, ואפ"ה תנן במשנה אם הי' השאוב מן הצד שהטובל בהן טהור, וקשה הא הוה זוחלין ובהא כ"ע מודים דהוה זוחלין, וכמ"ש המחבר כאן בסי' א', ובזה כ' הש"ך דבעינן שיחזרו למקומן למקוה אבל היכי דאיכא יותר ממ"ס בהמקוה ואין זוחל מעצמו רק ע"י האדם הטובל בזה לא בעינן שיחזרו למקומן למקוה, וכ"כ הש"ך להדיא לקמן ס"ק ק"כ ע"ש, וא"כ צדקו דברי החכם החולק:

[ב] **שם** ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כ"כ כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בב"א. והיינו דוקא אם המים עולין ממעל לטיבורה של הטובלת זרת היינו י"ב גידלין או לפחות עשרה גידלין אבל אם אין המים גבוהין כ"כ לכתחילה אם יש מקוה אחרת אין לטבול במקוה זו, אבל אם אין מקוה אחרת טובלין בה ורק שתשכב בהמקוה על פני' כמו דף ובלא"ה אפי' בדיעבד לא עלתה לה הטבילה עי' ל"ש בחידושי דינים סי' פ"ט:

[ג] **סי'** ד' רמ"א מקוה שהיתה חסירה לפנינו כו' אם היתה כבר רובא בהכשר כו' אזלינן לקולא. ולכאורה לדעת הט"ז סק"ה וש"ך סק"י דמחמירין במקוה של עכו"ם אפי' ביש תמיד במקוה כ"א סאין ה"ה יש להחמיר הכא. וא"כ אמאי לא הגיה כאן כלום אבל באמת ז"א דע"כ לא מחמירין אלא באם המקוה היא של עכו"ם ומקבל שכירות דיש לו הנאה ממנה ויש לחוש שמא מלא אותה להנאתו כדי לקבל שכר, וגם לפי הטעם שהחליף המים כדי לרחוץ עצמו במים נקיים ל"ש אלא במקוה שלו דדרכו לרחוץ בה, אבל הכא מיירי במקוה שאינו תחת רשות עכו"ם ולא ידענו מי מילא אותה עכו"ם או ישראל, אם יש כ"א סאה הוה רק ספק מ"ש למקוה דכשר כמבואר לקמן:

[ד] **בש"ע** סי' ד' מקוה שהוא של עכו"ם כו' אא"כ יש כ"א סאין, עי' ט"ז וש"ך בשם הב"ח דהיינו דוקא בנעול במפתח ואינו יכול למלאותה אלא דרך המשכה, אז מהני אם יש כ"א סאין דשאובה שהמשיכוהו כשר אם יש רוב מים כשרים, אבל בלא"ה אפילו במידי דרבנן לא מהימן, וכ"ש היכי דיש לו הנאה ואפילו במקוה שלימה חיישינן שמא זילפוה כדי להוריקה מן המי' המלוכלכי' ומלאוה מים נקיים כדי לרחוץ בהם, ולפי"ז צ"ע מה שנוהגין שהגוי המשרת בבית המרחץ לן בלילה בהמרחץ בלא שומר ישראל ונועל הדלת הא איכא חשש שמא זילף מים המלוכלכים ומילא בכלים מים נקיים כדי לרחוץ, ואפי' באינם נועלים מבואר בתוספתא שהביא הב"י כאן נמצאת אומר בימים

טהורים ובלילות טמאות ע"ש וכ"ש שיש הנאה ג"כ לגוי המשרת שנוטל מכל אשה הטובלת שכר בעד עשיית החמין לחפיפה והוה דינו כמקוה של עכו"ם דא"נ דחיישינן שמא זילף מים הסרוחין דירא שמא יפסיד שכרו שלא יטבלו בה הנשים וממלא מים נקיים, ולטעם הא' אפילו גוים אחרים שאינם משרתים במרחץ ואינם נהנים כלל יש לחוש, וצ"ע שהעולם נוהגין להקל בזה:

[ה] **סי'** ה' כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה הלכך גל שנתלש ובו מ"מ ונפל על האדם או על הכלים עלתה להם טבילה. עי' ט"ז ס"ק ואו שהקשה לדעת הרמב"ם וראב"ד דס"ל דמעין מטהר בכ"ש אף לאדם, ובלבד שיהי' בו לכסות כל גופו בב"א, וא"כ אמאי צריכין שיהי' בגל מ"ס, דבשלומא לדעת הר"י דס"ל דלאדם אף במעין בעינן מ"ס ל"ק דהא במשנה נקט כלים נמי דקתני ונפל על האדם או על הכלים, ובכלים לא בעי מ"ס די"ל דנקט מ"ס משום אדם אבל לרמב"ם וראב"ד קשה, ועי' מה שתירץ שם, והש"ך תירץ כיון שהגל נתלש ואינו מחובר לים מש"ה בעינן מ"ס אף לכלים, וא"ל א"כ אמאי מטהר בזוחלין מ"ש מהא דתנן פ"ה מ"א העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה דאין מטהרין רק באשבורין ובשלומא לדעת הטור שכ' וז"ל מעין שהמשיכו לבריכה שהן נקוין ועומדים יש לה כל דין מעין ואם הפסיק ראש הקילוח חזר להיות דין מקוה שאין מטהרת אלא במ"ס ובאשבורין, וכן משמע מדברי הר"ש שם במשנה שמפרש שהבריכה הי' מלא מ"ג, וכ' ב"י שמדבריהם משמע דאם היתה בריכה ריקנית אף אם הפסיקו עדיין דין מעין, עליהן, ומש"ה כאן בגל שנתלש מהים מטהר בזוחלין אבל לדעת הראב"ד בס' בע"נ הביאו בד"ח הל' מקואות אות ל"ט דמיירי בכריכה ריקנית ואפ"ה אם הפסיקו דינו כמקוה קשה אמאי מטהר הגל אפי' בזוחלין, אך כבר תירץ מהרי"ק, שורש קט"ו הביאו הש"ך ס"ק ל' דדוקא היכי שכבר נחו המים בבריכה וכבר נעשו אשבורין אז אם הפסיקו דינו כמקוה משא"כ בגל שנתלש, דעדיין לא נחו מיא באשבורין אלא עדיין חיים וזוחלין מכח נביעת המים אע"פ שהופסק מן המעיין מ"מ שם מעיין עליהם מצד עצמן כיון דעדיין חיים וזוחלין הם ולא פקע חיותן מנייהו עכ"ל. ומש"ה מטהר בזוחלין אך לפ"ז הדרי קושיא לדוכתי' אמאי בעינן מ"ס אף לכלים השתא לענין זוחלין שהוא דאורייתא אף בכלים אפ"ה אמרינן שכיון שלא נחו עדיין יש להם דין מעיין ומטהר בזוחלין כ"ש לענין כ"ש דמדאורייתא סגי אפי' במקוה ברביעית רק מדרבנן בעינן מ"ס דבטלינהו רבנן רביעית דמקוה אבל רביעית דמעיין לא בטלו ובלבד שיהיו לכסות כל גוף הכלי בב"א ואמאי בעינן מ"ס גבי גל לענין כלים ע"כ נראה עיקר כהב"ח שהביא הש"ך לקמן ס"ק קכ"ג דס"ל דהים לא חשיב כמעיין אלא לענין זוחלין לבד אבל לענין למטהר בכ"ש לא,

ומש"ה בעינן מ"ס אף לכלים מדרבנן אחר דבטלו רביעית דמקוה בכלים אבל במעין גמור אף בנפסק מטהר בכ"ש ובזוחלין וכסברת מהרי"ק לעיל, ומה שהקשה שם הש"ך על הב"ח מהא דכ' הרא"ש גבי מחט שהיא נתונה ע"ג מעלות המערה הי' מוליך ומביא במים כיון שעבר עלי' הגל טהורה ובלבד שלא יתלוש הגל דאז לא הי' מטהר אם אין בו מ"ס ע"כ לשון הרא"ש וא"כ ע"כ צ"ל דבמעיין איירי דאי במקוה אפי' יש מ"ס מאי הוה כיון דהוה זוחלין כשנתלש. ומנה הוכיח הש"ך דאפי' במעיין גמור אם נתלש נהי דמטהר בזוחלין מ"מ בעינן מ"ם, ולפענ"ד דאין משם ראי' דלעולם י"ל כב"ח דבמעיין שנתלש כי היכי דמטהר בזוחלין ה"נ מטהר בכ"ש, והרא"ש מיירי במקוה והא דלא כ' הרא"ש דאי נתלש הוה זוחלין, די"ל כמ"ש הט"ז שם ס"ק ע"ד דמיירי דשם על גבי המעלה נעשו אשבורין, ולכך הוכרח הרא"ש לומר מטעם מ"ס דליכא ומיירי במקוה אבל במעיין אף שנפסק מטהר בזוחלין ובכ"ש וממילא ל"ק קושיא השני' שהקשה שם הש"ך על הב"ח דס"ל דמשנה דמחט היתה נתונה ע"ג מעלות המערה מיירי במקוה והקשה ע"ז הש"ך מהא דכ' הרא"ש דממשנה גל שנתלש נשמע דהל' כר"י דכל הימים מטהרין בזוחלין ולדברי הב"ח דמוקי דברי הרא"ש שכ' גבי מחט שנתן ע"ג מעלות המערה דמיירי שלא נתלש הגל, דאז לא הי' מטהר אם אין בו מ"ס דמיירי במקוה ואפ"ה מטהרין בזוחלין דהא הכא הוה זוחלין א"כ היכי מוכח מהך משנה דהלכה כר"י וע"ש, ולפמ"ש לק"מ דמיירי דע"ג מערה נעשו אושבורין וליכא משום זוחלין אלא משום דליכא מ"ס ודוק כי קצרתי והעולה מזה בגל שנתלש מן הים לכ"ע בעינן מ"ס אלא דמטהר בזוחלין כדאיתא במשנה, ובמעיין גמור שנתלש ממנו והופסק לדעת הש"ך בעינן מ"ס אלא דמטהר בזוחלין הב"ח מטהר בזוחלין ובכ"ש וכ"ז קודם שנחו המים בבריכה אבל אם כבר נחו לענין זוחלין דינו כמקוה ואיני מטהר בזוחלין כמ"ש המהרי"ק:

[ו] **בש"ע** סי' ו' צריך שלא יהי' מ"ס של המקוה בכלי כו' שאין טובלין בכלים ואין חילוק בזה בין מקוה למעיין, כ"כ הטור ומוסכם מכל הפוסקים דטבילה בכלים הוא מדאורייתא פסול דדרשינן בת"כ אי בור יכול אפי' בור ספינה יהי' טהור ת"ל מעין מה מעיין עיקרו בקרקע אף בור עיקרו בקרקע ואפילו לדעת הפוסקים דכלו שאוב מדרבנן מ"מ לטבול בתוך הכלי הוא מדאורייתא דהא הר"י דס"ל דכלו שאוב מדרבנן כ' דמש"ה גזרו על שאובין שלא יבא לטבול בכלים וטבילה בכלים הוא מדאורייתא, דבעינן דומיא דמעיין אלמא לכ"ע הוה דאורייתא:

[ז] **בש"ע** סי' ז' הלוקח כלי גדול ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשהו מקוה הר"ז כשר כו'. הנה דעת הרמב"ם דבעינן נקב המטהרו מלקבל טומאה וא"כ בכ"ח די כמוציא

זית כ"כ הב"י והט"ז והש"ך, אך צ"ע דהא ברמב"ם איתא כגון חביות גדול ועריבה גדולה וברמב"ם פי"ט הל' ג' איתא דבחביות שיעורה כמוציא אגוזים ע"ש, וגם בעינן לקובעו בארץ דרך בנין או לפקוק הנקב בסיד וצרורות דהוה בנין שוב מותר לטבול בתוכו דבטל מתורת כלי, ובכלי עץ דשיעורו לבטלו מתורת כלי הוא כמוציא רימון, דעת הב"י דאף לרמב"ם סגי כששפ"ה דדוקא בכ"ח דשיעור כמוציא זית הוא בציר מכשפ"ה בעינן בשיעור המטהרן, אבל בכ"ע דשיעור המטהרן הוא יותר מכשפ"ה סגי בכשפ"ה וראי' ממשנה פ"ו דשידה תיבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ היו נקובין כשפ"ה וסתם שידה ותיבה הן של עץ ואפ"ה סגי בנקב כשפ"ה שהוא שיעור המספיק לענין עירוב מקוואות והרמב"ם הביא משנה זו בפ"ו, והטור ס"ל דאף בכ"ח בעינן כשפ"ה לענין לטבול בתוכה, אבל אי איכא כשפ"ה מהני אפי' לטבול בתוכה ואפי' בכ"ע, וזה דעת הי"א שהביא הרמ"א ועי' ב"י שהאריך בדעת הטור מנ"ל הא, אך האחרונים חלקו על הב"י מ"ש לדעת הרמב"ם דאף בכלי עץ סגי בשפ"ה, והביא ראי' מהא דשידה ותיבה שבים שהביא הרמב"ם וכ' דאין מזה ראי' דהתם לא בעינן לבטלו מתורת כלי כיון דהים מקיפו כמ"ש הרא"ש בהל' מקואות וגם בפי' המשנה דאף אם הנקב למעלה מן שוליו ויכול לקבל מים מן הנקב ולמטה אם מחובר לים בנקב כשפ"ה כשיעור עירוב מקואות הוה כטובל בים, וכ"כ הד"מ באות טית ובאות מ"א בשם רי"ו דבעינן כמוציא רימון, וא"כ לדעת הרמב"ם יש להחמיר בכ"ע דבעינן נקב המטהרו והיינו כמוציא רימון, ושיעור מוציא רימון הרב התניא בתיקון מקוה שלו כ' דהוא שיעור טפח, אך בספר גידולי טהרה כ' דהוא כשיעור ראשו של תינוק קטן, וכן יש להחמיר כי הוא ספק דאורייתא כמ"ש באות הקודם, דהא דאין טובלין בכלים הוא דאורייתא, והנה בתיקון מקוה של התניא כ' לעשות תחלה הנקב בקצה השוליים ואח"כ יחבר השוליים אל הדפנות, ועי' בתשו' בית שלמה סי' פ"ג שכ' טעם לדבריו, עוד כ' בג"ט דבעינן דהנקב יהי' בשיעור מוציא רימון במקום א' אבל שני נקבים אין מצטרפין לשיעור זה, ועי' בדרישה שכ' שיש דיעות חלוקות אם קבעו התיבה בארץ ואח"כ עשה הנקב אי מהני, אך בבאר יעקב כ' לכתחילה בודאי יש לעשות הנקב קודם שקיבעו בארץ אך בדיעבד אם קבעו בארץ קידם שעשה הנקב אי ליכא טרחה והפסד להוציאו יש להוציא ולעשות הנקב ולחזור ולקבעו בארץ, אבל אי איכא טרחה או הפסד להוציאו מותר לעשות הנקב במחובר, ועי' בח"ס סי' קצ"ח שהביא בשם המרכבת המשנה דמותר לעשות הנקב אחר שחברו בארץ, והובא ג"כ בפ"ת ס"ק יו"ד. ולענין אם מותר לסתום הנקב אחר שקבעו בארץ בברזא של עץ לפי דעת הש"ך ס"ק כ"א דקבעו ואח"כ חקקו מיתר לטבול בתוכו, עי' נוב"י מ"ת חיו"ד סי'

קמ"ב דמחמיר אף לדעת הש"ך וכ' עוד דאם הי' דעתו לסותמו לא נתבטל שם כלי מן התיבה אפי' קודם שתיקן הברזא ע"ש שהאריך בזה וגם חילק שם דל"מ קבעו ולסוף חקקו לענין טבילת נדה דהוה דאורייתא ואפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה ואפי' בעלת כתם אינה טובלת בה לכתחילה, ובדיעבד עלתה לה טבילה, ועי' ג"ט שכ' דאם ליקח ברזא ארוכה ושוקע בתוך הנקב עד שבוקעת ועוברת בארץ בעומק זה לא נקרא סתימה אלא דרך בנין ומותר. ולענין אם מותר לסתום הנקב בסיד וגפסית לדעת הרמב"ם לא הוה סתימה אפי' אם סתמו בסיד וגפסית ביחד אי קבעו בארץ ל"מ דאינו פוסל המקוה אלא אפי' לטבול בתוכה מותר וכ"ש אי סתמו בסיד לבד או בגפסית לבד וקיבעו בארץ מותר לטבול בתוכו, אבל אי לא קבעו בארץ אף אי לא סתם הנקב כלל ל"מ דאין טובלין בתוכו אלא אפי' פוסל את המקוה משום שאובין, ודעת הרא"ש והר"ב דאם ניקב כשיעור שפ"ה שוב לא בעינן קבעו בארץ ומותר לטבול בתוכו, עוד ס"ל דאם סתמו בסיד וגפסית יחד הוה סתימה מעליא ול"מ קיבעו בארץ ופוסל את המקוה, וכ"ש שאין טובלין בתוכו, ואם סתמו בסיד לבד או בגפסית לבד אינו מבואר ברא"ש והר"ש אי הוה סתימה, אך ברשב"א בסיף שער המים מבואר דבאחד לבד לא הוה סתימה, ולהלכה פסק בש"ע בסי' ז' לענין לטבול בתוכו דבעינן נקב המטהרו כנ"ל, וגם בעינן שיקבענה בארץ אבל לענין לפסול המקוה פסק לקמן סי' מ"ם דלא בעינן קבעו בארץ, גם לא בעינן נקב המטהרו וסגי בנקב כ"ש בשיליו, ואם סתמו בסיד ובגפת יחד הוה סתימה מעליא, ופוסל המקוה אפי' אי קבעו בארץ כדעת הרא"ש והר"ש, ואי סתמו בסיד לבד או בגפסית לבד כיון דברא"ש ור"ש אינו מבואר אי חשוב סתימה או לאו אז אי קבעו בארץ כיון דלדעת הרמב"ם בודאי אינו פוסל ולדעת הרא"ש והר"ש אינו מבואר אי הוה סתימה מש"ה אינו פוסל המקוה וגם טובלין בתוכה, ואם לא קבעו בארץ אז כיון דלדעת הרמב"ם עדיין פוסל המקוה וכ"ש שאין טובלין בתוכה ודעת הרא"ש ור"ש אינו מבואר פסק כאן בסי' ז' דפוסל וזה שכ' בסי' ז' ואם סתמו בסיד או בגפסית עדיין פוסל את המקוה עד שיקבענה בארץ, כ"ז מבואר בנוב"י מ"ת סי' קמ"ב. ולסתום הנקב בחתיכה לבינה חוכך בתשובת ב"א סי' כ"ג להחמיר דעינים רואות דסתימה גמורה היא ע"ש, גם לכתחילה יראה שהתיבה תעמיד ביושר ולא תהי' נמוך בצד א' וגבוה בצד א' שאז אם הנקב בצד הגביה יכולה לקבל מים בצד הנמוך וצריך לעשות הנקב בצד הנמוך עי' בתשו' בית שלמה סי' מ"ח אבל בדיעבד אינו מעכב עי' ב"י גבי צינור שאין לו ד' שפות, שהביא ב"י בשם סמ"ג אפי' אם הניחה בדרך שנשארו מים בתוכו כיין שאין לו ד' לבזבזין איני פוסל ע"ש:

[ח] **בש"ע** סי' ח' מעיין שמקלח תוך כלי, עי' בב"י שהאריך בזה ועי' ב"ח, ולהלכה קיל"ן דאם כל מי המעיין נכנס לתוך הכלי דאין טובלין בתוך הכלי אף אם יש מ"ס בין המעיין להכלי, והטעם כ' הר"ש כיון דהכלי קבוע אין טובלין לא בתוכה ולא במים שיוצאין ממנה גזירה שמא יטבול בלא חיבור למעיין הלכך המים שבתוך הכלי אף שמחובר למעיין שיש בו מ"ס אין טובלין בתוכו, ולפ"ד אם הכלי תלוש ומחובר למעיין שיש בו מ"ס טובלין בתוכו, וראי' מהא דשידה ותיבה שבים אם ניקב כשפ"ה טובלין בתוכו כדאיתא בפ"ו דמקואות והרא"ש כ' בפי' המשנה דאפי' בכלי תלוש אם עומדת בשפת הים או הנהר אין טובלין בו, וגם המים שיוצאין ממנו פסולין, והטעם אף שמחובר לנהר בנקב כשפ"ה מ"מ אין טובלין בו משום גזירה דלמא אתי להטביל בלא חיבור כשפ"ה, ול"ד לשידה ותיבה שבים, דהתם המים מקיפין משא"כ כאן, וגם המים שיוצאין ממנו פסולין משום שהכלי מפסיק בין המעיין ובין המים היוצאין ממנו, ולפ"ד ל"מ עירב מקוואות אם הכלי שלם אפי' בכלי תלוש, אא"כ המים מקיפין אותו, כהא דשידה תיבה שבים, אף שלגבי שאובין שבבור מהני עירוב מקואות לטהר השאובין, כדאיתא בפ"ג גבי בור שבחצר שנפלו לתוכו ג"ל מ"ש ע"ש מ"מ בכלי גזרינן כנ"ל, ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו היינו אצל שפתו מבחוץ ונמצא שאותו מעט מים שמבחוץ שלא בא לתוך הכלי דין מעיין עליו ואז אף שרוב מים יוצאין מתוך הכלי שדין שאובין יש עליהם מ"מ נטהרין ע"י מעט מים שהם ממעיין ומטהרין אפי' בזוחלין ואף דמעיין שמימיו מועטין ורבו עליו מ"ש דינו כמקוה לטהר באישבורין כמבואר בפ"ק דמקואות וגם לא עדיף מנהרות שרבו עליהם נוטפין שאינו מטהרין אלא באשבורין ואפי' לר"ת דמתיר לטבול בנהרות אפי' ריבוי הגשמים הוא רק מטעם דס"ל דמכיפי' מיבריך והוה רבו הזוחלין על הנוטפין אבל בלא"ה חין מטהר אלא באשבורין, וכ"פ בסי' י"ב מ"מ כאן בנ"ד מטהר אף בזוחלין כמ"ש הש"ך בס"ק ל"ג מטעם כיון דהמים שבכלי הן ג"כ מהמעיין וגם עתה המעיין מקלח לתוכן והן מחוברין למעיין ואין נפסלין אלא משום גזירה לטבול בתוך הכלי כנ"ל, ומש"ה גם המים היוצאים נפסלו כיון דהכלי מפסיק בין המעיין ובין המים היוצאין וכמ"ש הרא"ש, אבל אי הוה מיתר לטבול בתוך הכלי בודאי הוה המים היוצאין דן מעיין עליהן מכיון דהא דאין טובלין בתוך הכלי הוה רק מטעם גזירה, מש"ה אם נתערב המים היוצאין במי המעיין שחוץ לכלי היה דין מעיין עליהם לטהר בזוחלין, ולפ"ז אף לדידן דמחמירין לכתחילה דאף במעיין פוסל ג"ל מ"ש כמ"ש הרמ"א בסי' מ' מ"מ כאן יש להקל מהטעם שכתבתי כיון דלא נפסל אלא משום גזירה, וכ"כ בס' ג"ט, ובלחם ושמלה ודלא כתשו' ב"א. שיב ראיתי לרא"ש בהל' מקואות

שכ' דה"ט אם מקלח על שפת הכלי ולתוכו דחוצה לה מיתר לטבול בו אפי' אם המים שבתוכו מרובין משום דכל המים היוצאין מן השוקת מחוברין למעיין ע"י אותו המעט מים הנופלין על שפת השוקת ונטהרין, ולפ"ז ל"ק אמאי מטהר בזוחלין היוצאין לחוץ אף שהם הרוב ע"י מעט מים שמקלח על שפתו דלת המעט מים מטהרין אלא דע"י המעט מים נחשבין מחוברין למעיין עצמו, והמעיין מטהר במים היוצאין, ונגד המעיין ליכא רוב שמ"ש כאן, אפי' אם המים שבתוכן מרובין היינו שהן מרובין מן המעט מים שיוצא על שפתו, אבל לא נגד המעיין ולק"מ קושיות הש"ך ס"ק ל"ג ע"ש:

[ט] **בש"ע** סי' י' מעיין שהמשיכו לבריכת מים כו' ז"ל המשנה פ"ה דמקוואות העבירו ע"ג בריכה והפסוקי הרי היא כמקוה חזר והמשיכו פסיל לזבין ולמצורעין ולקדש מהן מי חטאת עד שידעו שיצאו הראשונים וז"ל הטור מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוין ועומדין יש לה כל דין מעיין ואם הפסיק ראש הקילוח חזר להיות לה דין מקוה שאינו מטהרת אלא במ"ס ובאשבורין ואם חזר והמשיך קילוח המעיין לתוכה חזרה לדין מעיין עכ"ל וכ' הב"י דלשון הטור משמע שהיתה הבריכה מליאה מ"ג בזה כ' דאם הפסיקו דיש לה דין מקוה אבל אם היתה הבריכה ריקנית ונתמלא מן המעיין י"ל אף אם הפסיקו יש לו דין מעיין וכן הוכיח מהר"ש דמפרש המשנה בבריכה מליאה מ"ג דז"ל הר"ש והפסיקו שאין מי הבריכה מחוברין למעיין משמע שהי' בבריכה מים וכ"כ בש"ע מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוין ועומדין כו' משמע ג"כ דוקא אם הבריכה מליאה מ"ג אז דינו אם הפסיקו הוה לה דין מקוה אבל בבריכה ריקנית דאף בהפסיקו דינו כמעיין אך לפ"ז קשה מ"ש מתחילה דהי' עלי' דין מעיין אף לענין זבין ומצורעין ולא אח"כ כשחזר והמשיך עליו המעיין כמו שהקשה הפרישה, ועוד קשה דמשמע מסיפא דמתניתין דקתני פסיל לזבין כו' משמע הא לשאר דברים הוה עלי' דין מעיין לטהר אף בזוחלין, ומדלא חילקו בזה משמע אף שמי הבריכה מרובין מן המעיין מ"מ מטהר בזוחלין מ"ש מטבילה בנהרות דאם רבו הנוטפין על הזוחלין דאינו מטהר בזוחלין לדעת הר"י, ואף לר"ת דמתיר לטבול בנהרות בכ"ז היינו משום דס"ל דנהרא מכיפי' מיבריך ותמיד רבו הזוחלין על הנוטפין, אבל כאן דאם רבו המי בריכה על המעיין כ"ע מודה דאינו מטהר בזוחלין כדאיתא פ"ק דמקואות למעלה מהן מעיין שרבו עליהן מ"ש שוו למקוה לטהר באשבורין ולמעיין לטהר בכ"ש וכן הקשה הפרישה, ואף שדחק לתרץ שם ע"ש, מ"מ מסיים בעצמו שזה דוחק אף לפי תירוצו של הפרישה עדיין קשה מסימן י"א דכ' הרמ"א דאינו מטהר רק באשבורין, וכן הקשה המעדני יו"ט בהל' נדה דקשה מסי' י"א ע"ש והש"ך בס"ק ל"ב כ' לתרץ דמיירי כאן ברבו מי המעיין על מי הבריכה

ומש"ה מטהר אף בזוחלין וכמ"ש בס"ק כ"ט מ"מ עדיין קשה דהא לשין המשנה מעיין שהמשיכו לבריכת המים משמע שלא הי' מהלך מתחילתו לכאן אלא ע"י המשכתו וא"כ לפי מה שפסק הש"ך לעיל ס"ק י"א כמהרי"ק דאפי' ברבו הזוחלין על הנוטפין אינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהי' מהלך מתחילתו והוא כשיטת הר"ש במשנה מעיין שהוא משיך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהי', ופי' הר"ש לאו בריבה עלי' מ"ג דא"כ אפי' במקום שהי' מהלך מתחילה אינו מטהר בזוחלין כדאיתא בפ"ק אלא ריבה היינו שעשה בריכות לכל המקומות ונתמלא כ"א מים אינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהי' מהלך בתחילתו וכן מפרש התוספתא מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורין דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך מתחילתו וא"כ אפי' אם רבו המעיין על מ"ג של הבריכה אמאי מטהר בזוחלין כיון שלא הי' מהלך מתחילה להבריכה אלא ע"י המשכתו. והר"ש בעצמו נזהר בזה וכ' וז"ל והפסיקו הרי הוא כמקוה ואיני מטהר בכ"ש עד שיהי' שם ארבעים סאה משמע הא לא הפסיקו לא הוה כמעיין אלא לענין כ"ש דלא בעי מ"ם אבל לענין זוחלין אפי' בלא הפסיקו אינו מטהר אבל הש"ך שפסק כר"ש וכאן פסק דמטהר בזוחלין קשה, ע"כ נ"ל כמ"ש הפרישה דמיירי בבריכה ריקנית הוא דאמרינן דאם המעיין מחובר לבריכה דמטהר בזוחלין אבל אם הי' מ"ג בבריכה, אף אם הוא מחובר לבריכה איני מטהר בזוחלין אם רבו המי הבריכה על המעיין, ולדעת הר"ש אף בבריכה ריקנית אינה מטהר בזוחלין וכן הראב"ד בס' בע"נ פי' המשנה דמיירי בבריכה ריקנית דוקא הביאו ב"י ומש"ה ניחא דקודם שהפסיקו מטהר אף לזבין ולמצורעין אך אחר שהפסיקו שנעשה דינו כמקוה אז אף שהמשיכו מ"מ פסול לזבין ולמצורעין עד שידע שיצאו מים הראשונים אבל לשאר דברים אף לטהר בזוחלין דינו כמעיין כיון דמתחילה לא הי' כאן מ"ג רק מי המעיין, ומה שקשה לפ"ז אם כן אמאי בהפסיקו דינו כמקוה מ"ש מגל שנתלש מן הים שמטהר אף בזוחלין כבר הקשה זה המהרי"ק, ועי' ש"ך ס"ק למ"ד מ"ש בזה. ולהרמב"ם פ"ט מהל' מקואות יש לו שיטה אחרת במשנה זו, דהוא מפרש מ"ש מהפסיקו היינו לומר שמי המעיין הי' יורדין לבריכה ולא הי' יוצאין לחוץ ולפיכך הרי הוא כמקוה כיון דאין מי המעיין נמשכין ויוצאין ממנה אע"פ שעדיין מי המעיין יורדין לתוכה אינם מעלים את המים שבתוך הבריכה מדין מקוה, ואף דשם ברמב"ם פ"ט דמקואות מבואר דמיירי דהבריכה היתה מליאה מ"ג מ"מ בפי' המשנה לרמב"ם משמע דבבריכה ריקנית מיירי ואפ"ה כיון שאין נמשכין חוץ לבריכה דין מקוה עליו, והב"י הניח בצ"ע בבריכה ריקנית מה הוא דעת הרמב"ם ורק שהביא בשם מהרי"ק דמפרש דעת הרמב"ם דדוקא בבריכה

מליאה מ"ג הוה הדין כן ועי' ד"מ אות י"ג אך הב"י בעצמו הניח בצ"ע, ולפ"ז לכאורה הרמב"ם חילק על תשו' לרמב"ן הובא בב"י ובש"ך ס"ק מ' דמעיין כ"ש אע"פ שהוא עומד אינו נפסל בשאובין ולרמב"ם לפ"ד הב"י מעיין עומד אינו דינו כמעיין ואע"ג דבמהרי"ק נמי איתא כן דדינו כמעיין מ"מ המהרי"ק לשיטתו אזיל דמפרש דעת הרמב"ם דוקא בבריכה מליאה מ"ג כמ"ש הב"י בשמו משא"כ להב"י דהניח בצ"ע בבריכה ריקנית א"כ לכאורה פליג על תשו' להרמב"ן וא"כ יש להחמיר אף במקוה של מעיין לנקות אותה בכלים נקיבים ובפרט כי בלא"ה יש מחמירין אף במעיין דפוסל שאובין לאדם כמבואר בסי' מ' ודוחק לחלק דוקא במעיין שהמשיכו לבריכה והפסיקו דאינה יוצאה לחוץ זה דיני כמקוה להרמב"ם משא"כ במקוה שנובעת מעצמה דיני כמעיין אף אם אינה יוצאה לחוץ, זה דוחק לחלק:

[י] **סי'** ט"ו מקוה שיש בו מ"ס ומעיין כ"ש יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה, ועי' בב"י שכ' דאפי' ליכא במעיין כדי לכסות כל גופו אם לא ע"י מ"ש מ"מ מיתר לרבות מ"ש עד כדי שיכול לטבול בו לרמב"ם וראב"ד לא בעינן מ"ס רק שיהי' בו כדי לכסות כל גופו בב"א, ולר"י בעינן מ"ס ומ"מ אינו מטהר רק באשבורין כמבואר בפ"ק דמקואות וברמב"ם פ"ט הל' י"א ועי' לעיל סי' ב' ובפ"ה דמקואות תנן מעיין שהי' מישך כנדל וריבה והמשיכו הרי הוא כמו שהי', עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורין ולמעיין לטהר בכ"ש ומדברי הרמב"ם בפי' המשנה ובפ"ט מהל' מקואות הל' ט"ז משמע דאם הי' תחילה מעיין המושך אף אם ע"י השאובין נמשך יותר למקום שלא הי' מישך תחילה מ"מ מטהר בזוחלין, והא דפ"ק דאיתא שם למעלה מהן מעיין שרבו עליו מ"ש שוה למקוה לטהר באשבורין מירי במעיין עומד והמשיכו וכן משמע מדברי הרא"ש בפי' המשנה אך הר"ן בנדרים כ' לחלק דבמקום שהי' מהלך מתחילה מטהר בכ"ש וה"ה בזוחלין ומקום שנתרחב ע"י המ"ש אינו מטהר בזוחלין וה"ה שאינו מטהר בכ"ש ובעינן מ"ס והביא ראי' מתוספתא דקתני מים שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורין ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך מתחילתו, וכן איתא בתוספתא מעיין שהי' משוך כנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורין ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך מתחילתו ופי' וריבה עליו היינו שריבה עליו מ"ש, אבל הר"ש פי' דמ"ש וריבה עליו היינו שעשה בריכה לפניו ונתמלא מים בזה אמרינן מטהר באשבורי' ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך מתחילתו, והיינו אפי' ברבו הזוחלין על הנוטפין אפ"ה אינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהי' מהלך מתחילתו לא במקום שהמשיכו והרחיבו אבל ברבו הנוטפין על הזוחלין אפי'

במקום שהי' מהלך מתחילתו אינו מטהר בזוחלין. נמצא שיש ג' מחלוקת דלדעת הרמב"ם והרא"ש אפי' ברבו הנוטפין על הזוחלין מטהר בזוחלין אפי' במקום שלא הי' מהלך מתחילתו, ולדעת הר"ן ברבו הנוטפין על הזוחלין יש חילוק במקום שהי' מהלך מתחילתו מטהר בכ"ש וה"ה בזוחלין ובמקום שלא הי' מהלך מתחילתו אינו מטהר בזוחלין וה"ה שאינו מטהר בכ"ש, וברבו הזוחלין על הנוטפין מטהר בזוחלין אף במקום שלא הי' מהלך מתחילתו והיינו עדותו של ר"א בר"צ בפ"ה דמקואות משנה ח' על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים דבא לאשמעינן אפי' במקום שלא הי' מהלך מתחילתו מטהר בזוחלין ודעת הר"ש דאפי' ברבו הזוחלין על הנוטפין אינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהי' מהלך מתחילתו ואם המשיכו למקום אחר אינו מטהר בזוחלין ועדותו של ר"א ב"צ בא לאשמועינן דאף שלא הי' במעיין כדי לכסות כל גופו אלא ע"י הנוטפין מ"מ מטהר בזוחלין וברבו הנוטפין על הזוחלין אינו מטהר רק באשבורין אפי' במקום שהי' מהלך מתחילתו. ולדברי הרמב"ם והרא"ש הנ"ל צ"ל דאין הלכה כתוספתא דקתני מעיין שהי' מימיו מועטין כו' ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך מתחילתו וכן התוספתא השני' מעיין שהי' מושך כנדל כו' שהביא הר"ן מהם ראי' לחלק בין המקום שהי' מהלך תחילה ובין המקום שהרחיבו, אלא הלכה כמשנה דמחלק בין מעיין עומד ובין מעיין משוך כנ"ל. עוד כ' הר"ן דלדעת הרמב"ם בעינן דיקא ריבה לתוך גומות המעיין אבל ריבה במקום משך המעיין נפסל אפי' לטהר באשבורין אם ריבה מ"ש אבל הב"י כאן כ' דלדעת הרמב"ם ע"ש אין חילוק בין ריבה בגומת המעיין או במקום משך המעיין אך קשה לדעת הב"י דהא כ' הרמב"ם בפ"ט מהל' מקואות הל' י"ג דאם רבו הנוטפין על הזוחלין וכן אם רבו מ"ג על הנהר דאין מטהר רק באשבורין ע"ש, ולדברי הב"י סותר א"ע הרמב"ם מיני' וביי' דבהל' י"א שם פוסק דבמעיין מושך שרבו עליו מ"ש הרי הן כמעיין לכל דבר ומשמע דמטהר בזוחלין אפי' במקום שלא הי' מהלך מתחילתו וכאן בהל' י"ג פסק דאפי' ברבו נוטפין או מ"ג על מי הנהר דאינו מטהר רק באשבורין והנהר הוא מעיין מושך, ולדברי הר"ן ניחא דבהל' י"א מיירי שריבה בגומות המעיין אבל להב"י קשה, וכן לכאורה קשה לשיטת הרא"ש דהוא ג"כ ס"ל כרמב"ם כנ"ל וברא"ש ליכא משמעות דבעינן דוקא ריבה בגומות המעיין ואפ"ה ס"ל דמטהר אפי' בזוחלין ואפי' שלא הי' מהלך בתחילתו אם הי' מעיין מושך ת"כ קשה מאבוה דשמואל דעביד מקוואות לבנתי' ביומי ניסן מחשש שמא רבי נוטפין על הזוחלין ומה בכך הא לשיטתו מטהר באמת בזוחלין, אך כבר הקשה זה הראב"ד בס' בע"נ ועי' ט"ז סק"ג מ"ש בזה. ואם הלך המים שהשליך במעיין למקוה חסר שלא הי' בו כלום עי'

ש"ך ס"ק מ"א שכ' שיש להחמיר שאין לטבול באותו המקוה ועי' נוב"י מ"ת סי' קמ"א ועי' דברי שלמה סי' ס"ג דכ' דטעם האוסרין דס"ל כשיטת הר"ן הנ"ל וא"כ במקום שלא הי' מהלך מתחילתו אינו מטהר בכ"ש ואינו דינו כמעיין לטהר השאובין:

[**יא**] **שם** באותו סי' ל"ש שאבן בכלי ל"ש סוחט כסותו כו' במשנה פ"ג משנה ג' הסוחט כסותו ומטיל ממקומות הרבה ר"ע מכשיר וחכמים פוסלין והל' כחכמים והרמב"ן בתשו' הקשה מ"ש מכלי דקיל"ן דאם ניקב בשוליו אפי' כמלא מחט איני פוסל המקוה ומ"ש סוחט כסותו דפוסל הא אין לך כלי נקיב יותר מזה, ותירץ בשם הראב"ד כיון שבא ע"י אדם למקוה שלא בהמשכה אין חילוק בין כלי מנוקב או שאינו מנוקב בין בחפניו ובין ברגליו פוסל המקוה כשאובין, והב"ר פי' דברי תשו' להרמב"ן הנ"ל דוקא אם האדם סוחט בידיו ומכוון להפילו למקוה אז פוסל אבל אם נפל ממילא למקוה אינו פוסל אפי' בבא ע"י אדם, אבל הט"ז והש"ך חולקין ע"ז וס"ל שכל שבא ע"י אדם ואפי' נפלה ממילא למקוה שלא במתכוון ואפי' זילפו בידיהם ורגליהם שלא בכונה פוסל בג"ל, ומה ששנינו בתוספתא לגיון העובר ממקום למקום וזילפו בידיהם ורגליהם ג"ל למקוה כשר היינו דוקא ברגלי הבהמה אבל ברגלי אדם אפי' שלא בכוונה פוסל בג"ל כיון שבא ע"י אדם, והא דמהני לנקות המקוה אם ניקב הכלי בשוליו, אע"ג דבא למקוה מכח אדם כתב הש"ך בס"ק מ"ו דכיון דאדם מכון לדלות המים מהמקוה מש"ה אינו פוסל דודאי לא ניחא לי' שיפלו המים מהכלי למקוה והט"ז ס"ק מ"ז תירץ כיון דהמים נשפכין תמיד מהכלי להמקוה הוה כאלו לא נפסקו מן המקוה ולא הוה שאובין ע"ש שהאריך בזה, אך מדברי הרמב"ן בתשו' משמע דלא ס"ל כתירוצים הללו ע"כ אם אפשר לנקות המקוה לגמרי שלא ישאר אפי' מעט מים בודאי טוב לנקות לגמרי ואם א"א לנקות לגמרי יראה לשפוך חלב או דם לשנות המראה, ואז אפי' נפל ג"ל מהכלי שדולה בו ליכא חשש, כמבואר סי' כ"ט ברמ"א ועי' שירי טהרה סי' ל"ד שכ' דהכי נוהגין לשנות המראה ושוב אין חשש בזה, ועוד דאיכא קולא של הסמ"ק וכ"כ התוס' בתמורה דף י"ב ע"ב כיון דנופל מעט מעט מן הכלי למקוה הוה כמו ד' כלים דאין מצטרפין ועי' בסמוך מה שאכתוב בזה:

[**יב**] **עוד** באותו סי' דוקא מ"ג כלים אבל מ"ד כלים אין מצטרפין ובד"א מג' כלים מצטרפין כשהתחיל השני קודם שפסק הראשון אבל אם לא התחיל הב' עד שפסק הראשון אינן מצטרפין וכ' הראב"ד הובא בב"י דוקא מב' או ג' כלים אינן מצטרפין אבל מכלי אחד מצטרף, והנה בסמ"ק הביאו הב"י לקמן גבי ניקיון המקוה כ' וז"ל כל צירוף ג"ל דוקא מג' כלים אבל מד' אין מצטרפין ולפי"ז א"צ ליקוב השוליים ששואבין בהן המקוה כדי לנקותו שמה שנופל מן הכלי אינו עולה בכ"פ כ"א מעט והוה כמו מד' או

ה' כלים דאין מצטרפין וכ"כ התוס' בתמורה דף י"ב ע"ב ע"ש ולכאורה פליג על הראב"ד דס"ל נחלק בין ב' או ג' כלים ובין כלי אחד דבכלי אחד מצטרף אפי' בפסק הראשון קידם שהתחיל הב' ונראה דל"פ אראב"ד דראב"ד מיירי ששופך מהכלי לוג שלם אלא שמפסיק בנתים בזה כ' דבכלי אחד מצטרף דראב"ד לשיטתי' דבעינן שישפוך מכל כלי לוג עי' בב"י אבל אם שופך בכ"פ רק מעט פחות מלוג אפילו בכלי אחד אינו מצטרף, ולפי"ז לפי מה דמחמירין אנן דלא בעינן לוג מכל כלי עי' ל"ח בהל' נדה של הרח"ש וכ"כ בלחם ושמלה א"כ בכלי אחד אפי' במפסיק ושופך מעט מעט בכ"פ יש להחמיר ולנקוב הכלי שמנקין בו המקוה וכן סיים הסמ"ק עצמו דטוב להחמיר ולנקוב הכלי שמנקין בו. ועי' אות הקודם מ"ש בזה. שוב ראיתי שז"א די"ל דלראב"ד אם שופך מכלי אחד אף אם שופך בכ"פ פחות מלוג ג"כ מצטרף וה"מ מאותן המים עצמו שהי' מתחילה באותו הכלי אבל אם שואב בכלי בכ"פ מים אחרים ומריק הראשונים הוה דינו כמו ד' כלים או יותר ומזה מיירי הסמ"ק שבשעה שמנקין המקוה מריק בכ"פ הראשונים ושואב בכ"פ מים אחרים הוה כמו ד' כלים או יותר ואפי' לדידן מותר מ"מ הסמ"ק עצמו סיים ומ"מ טוב לנקוב הדליים ככונס משקה, וגם ליזהר שלא יסתום הנקב עם עפר או רקק אף דלא הוה סתמה מ"מ לדעת הט"ז ס"ק מ"ז שיב ל"מ הנקב כיון שבא ע"י אדם ע"ש:

[**יג**] **סי'** י"ט ב' מקוואות שאין בשום אחת מהן מ"ס ונפל לזו לוג ומחצה כו' משמע מלשון הא בשניהם יש מ"ס ובכה"ג דוקא כשר דכי נתערבו ואיכא ג"ל מ"ש איכא נמי מ"ם ותו לא פסלו להו מ"ש וכ"כ בפי' המשניות הגר"א מווילנא זלה"ה אבל לשון המשנה פ"ג ר' יוסי אומר שני מקוואות שאין בהם מ"ס כו' משמע שגם בשניהם אין בהם מ"ם ואפ"ה כשר מפני שלא נקרא עליהם שם פסול, וראיתי בלחם ושמלה שהקשה עדיין ל"ל טעמא משום שלא נקרא עליהם שם פסול הלא אפי' נתקרבו המקוואות מקודם ואח"כ נפלו שני פעמים לוג ומחצה אינם מצטרפין כ"א כשנפלו השניים קודם שנפסקו הראשונים וכיון שהי' נפסקים וחלוקים כשנפלו השאובין פשיטא שאין מצטרפין ולי נראה דלק"מ די"ל דמיירי דנפלו מכלי אחד לוג ומחצה לכאן ולוג ומחצה לכאן או במתכוון לרבות דבכה"ג מצטרפין אפי' בנפסקו הראשונים קודם שנפלו השניים מ"מ כאן כיון שלא נקרא שם פסול עליהם אינו פוסל:

[**יד**] **עוד** שם אבל מקוה שאין בה מ"ס ונפל ג"ל מ"ש ואח"כ נחלק לשנים וריבה מים כשרים הרי אלו פסולים וז"ל הרמב"ם שכל המקוה כלו שנפסל כמים שאובין הוא חשוב וכאלו כל מימיו נשאבו בכלי עכ"ל מזה מוכח דמקוה שאין בה מ"ם ונפסלה במ"ש ונפל אח"כ מאותן המים למקוה אחרת פוסלה בג"ל ואין חושבין לפי המדומע ועיין בר"ן סוף

פ' כ"ה שהביא כן בשם הרמב"ן וגם הוא מסכים לזה גבי מקוה ע"ש ורק שמחלק בין מקוה לשאר איסורין ע"ש ועי' בתשב"ץ ח"א סי' ש"נ כ' גם כן כן ע"ש ודלא כגידולי טהרה שמיקל בזה ועי' לחם ושמלה שכ' ג"כ להחמיר ואע"פ שבכלל דברי דבריו, מ"מ כתבתי לי למזכרת אך לענין זה אם המשיך אח"כ למקוה כשר אם הי' רוב מים כשרים כדלקמן סי' ס"ד אף אם כלו שאיב שהמשיכהו פסול מ"מ בזה כשר ע"ש:

[**טו**] **סי'** כ"א מקוה שנפלה לתוכו מ"ש כו' עי' ט"ז ס"ק ל"ב דגם הכא משערין לפי חשבון המים הנכנסין והמים שהי' בבור כמו בסי' כ' ואף דהכא ג"כ נפסל רק ע"י מ"ש מ"מ כיון שלא הי' רק כ' סאה מים כשרים הוה כאלו כלו שאוב והדין הזה הוא מהרמב"ם ואף דהרמב"ם ס"ל דכלי שאוב מדרבנן מ"מ הוה כאלו כלו שאוב ובכלו שאוב בעינן לפי חשבון ומיירי שלא היה רק כ' סאה מים כשרים והשאר הי' כלו שאוב:

[**טז**] **סי'** כ"ב אם הדיח בו סלי זתים וענבים כו' ונראה דאם שרה בה סימנין ונימוחו בתוכה פוסל כיון דנתערב בה גוף הצבע המשנה מראי' וכן כ' בספר האשכול ח"א סי' כ"ה ועיין ש"ך ס"ק ס"ד וכן מוכח בשבת ד' קמ"ד ע"ב דלר"פ ורבא ס"ל דל"ד משקה אלא כל מילי דאין עושין מהם מקוה פוסל משום שינוי מראה ועי' בתשו' לקמן סי' ס"ה:

[**יז**] **סי'** כ"ז מקוה שנשתנו מראה מימי' מחמת עצמי ה"ז כשר ואם נשתנו מחמת ששופך לתוכה מים חמין דלכאורה י"ל כיון דאין עושין מהם מקוה לכתחילה דכלה שאוב הוה דאורייתא לרוב הפוסקים וכן הלכה כמבואר ברמ"א סי' ג' וא"כ שאובין הוה דבר שאין עושין מהן מקוה ופוסל משום שינוי מראה:

[**יח**] **סי'** כ"ח אין שינוי מראה פוסל אלא במ"ג כו' עי' מ"ש בתשובה בחיו"ד סי' ס"ה:

[**יט**] **סי'** למ"ד אין שאיבה כו' והטיט שהיא עב קצת כו' ונראה דאפי' אם הפרה שוחה ושותה מ"מ אם עב קצת אינו פוסל בג"ל דהא במשנה איתא דאלו מעלין ולא פוסלין וחשב טיט הנרוק ובזבחים פ"ב איתא דאין טיט הנרוק מצטרף למ"ם אא"כ הפרה שוחה ושותה וכ"פ הרמב"ם בהל' מקוואות פ"ח א"כ ע"כ מתניתין דקתני אלו מעלין והיינו שמצטרפין מיירי שהפרה שוחה ושותה ואפ"ה אינן פוסלין:

[**כ**] **סי'** מ"ד ברמ"א אבל אם המשיך תחלה מ"ש ואח"כ הביא עליהם עוד מים כשרים לא מהני עכ"ל וכ' הש"ך אפי' אם המשיך אח"כ למקוה ל"מ כיון שלא הי' מתחלה רוב מים כשרים והוא מדברי הב"י שדייק מדברי הרמב"ם דכ' אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיע למקוה דמשמע דלא מהני המשכה רק אם נתערבו קודם שיגיע למקוה ובתחלה כ' דאף אם הי' במקוה כ' סאה ומשהו והמשיך כ' סאה חסר משהו מ"ש למקוה כשר משמע דלא בעינן תערובות חוץ למקוה וע"ז תירץ דלא אתי אלא לאפוקי היכי דלא נפלו

רוב מים כשרים למקוה ברישא דאז נפסלו בג"ל מ"ש אף בנפלו דרך המשכה עכ"ל וע"ז כ' הש"ך דחמור זה דל"מ אפי' ממשיך אח"כ למקוה אחרת, ומזה אני תמה שראיתי בלחם ושמלה בס"ק ע"ג שהביא בשם ג"ט שנסתפק אי בעינן דוקא רוב מקוה כשר היינו כ' סאין ומשהו או סגי ברוב נגד השאובין כגון אם נתערבו יוד סאין מ"ש עם ט"ו סאין מ"ג ונמשכו למקוה ואח"כ ניתוספו מ"ג אם הוא כשר מ"ש, הלא דין זה מבואר כאן בש"ך דאפי' אם באו המ"ש למקוה ע"י המשכה כ"ז שלא היה במקוה רוב מקוה מים כשרים היינו כ' סאה ומשהו ל"מ המשכה, וכן מה שמסתפק התם בשמלה אם לא הי' רוב מקוה כשר אם נפסל בג"ל ע"י המשכה ונדחק להביא ראיות ע"ז, הלא זה מבואר בב"י כנ"ל. עוד הביא שם בשם ג"ט שכ' וזה פשיט הא דסגי הכא ברוב מקוה דוקא שהכשרים הם כ"א סאה והשאובים י"ט אבל אם התערובות הם חמשים סאה בעינן כ"ו מים כשרים והשאובים כ"ד סאין וז"פ דלא כ"כ אלא אם נתערבו בחצר או בעוקא ונמשכין למקוה אבל אם הי' במקוה כ"א סאין וממשיך מ"ש למקוה מבואר בפירוש ברמב"ם דאפי' השלימו לאלף סאין כשירה, אך אפי' בנתערבו בחצר נמי משמע מדברי הב"י הנ"ל דדי ברוב מקוה כשר היינו כ"א סאין, אף אם השאובין היו יותר, דאל"כ מאי הקשה דברי הרמב"ם אהדדי כנ"ל, הא איכא חילוק דברישא כשהי' במקוה כ"א סאין מים כשר אפי' השלימו לאלף סאין מותר, וכאן בנתערבו בחצר בעינן רוב מים כשרים דוקא, ועוד דאין זה מן הסברא כלל דלדעת ר"ש אין המשכה מועלת רק בנתערבו בחצר, וא"כ אפי' לדעת הרמב"ם והרא"ש דמקילין דלא בעינן נתערבו בחצר עכ"פ לא חמיר נתערבו בחצר מן לא נתערבו והאיך יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, ע"כ לפ"ד פשיטא דמהני רוב מקוה היינו כ' סאין ומשהו מים כשרין אפי' אם השאובין הם יותר:

עח

שאלה. אם מותר לתקן מקוה באופן זה, שיש באר סמיך למרחץ וממלאין הבאר מים שאובין עד שנתמלאה הבאר והמים הולכין אל המקוה שטובלין בה בנות ישראל והבאר היא מים נובעים ויש בה מם סאה ורק שא"א למלאות ממנה המקוה שבבית המרחץ עד שממלאין אותה מ"ש ונתמלאת על כל גדותיו ואז הולכין המים אל המקוה.

תשובה. הנה הש"ך בס"ק מ"א הביא בשם רי"ו שכ' וז"ל ואם הלכו אותן המים שהשליכו במעיין למקוה חסר שלא היו בה כלום יש מתירין לטבול בה, וע"ז כתב הש"ך מדכ' יש מתירין משמע דיש אוסרין, והלכך טוב להחמיר, וכ"כ הש"ך בס"ק קי"ב בשם רי"ו גבי הבא לערב מקוה פסולה עם מקוה כשירה בנקב כשפ"ה שפסק המחבר דלאחר שנתערב הכשר עם הפסול נשאר לעולם בהכשירו אפילו לאחר שנסתם הנקב, וע"ז

כ' הש"ך בשמו שנסתפקו הפוסקים בזה אם נשאר השאוב בהכשירו או כיון שנסתם הנקב חוזר לפסולי, וסיים הש"ך וטוב להחמיר לכתחילה, והיינו כמו אותן הי"א שבס"ק מ"א דס"ל דאין השאובין כשרין, אלא כ"ז שהם במקוה כשירה של מ"ס, אבל אם הלכו למקום אחר וליכא שם מ"ס מים כשרין, דמיא לכאן לאחר שנסתם הנקב דחוזר לפסולו הראשין, והנוב"י מ"ת סי' קמ"א תמה על דעת האוסרין מהדין המבואר בסי' נ"ה והוא משנה מפורשת ג' מקואות שיש בשנים מהם בכל אחת עשרים סאה מים כשרים ובא' מהם עשרים סאה מ"ש אם השאובין הם מן הצד וירדו ג' וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד הוכשרו שלשתן, והתם מיירי שחזרו למקומן אחר שיצאו האנשים ואפ"ה אף השאוב הוכשר להקוות עליהן עד מ"ס מי גשמים אלמא כיון דהשאוב הוכשר פ"א אף אם אח"כ נפסק נשאר בהכשירן. ולי נראה להקשות עוד על היש אוסרין הלא משנה מפורשת פ"ח משנה ח' הי' בעליון מ"ם ובתחתון אין כלום ממלא בכתף וניתן לעליון עד שירדו לתחתון מ"ס, משמע אף דאין התחתון מחוברת לעליון, ועוד הא הניצוק והקטפרס אינן חיבור, והא בעליון ותחתון א"א להיות מחוברין אלא ע"י ניצוק וקטפרס אלמא כיון דהשאובין הוכשרו פ"א במקוה העליון נשארו בהכשירן, אף אם נפסקו, וקשה על הי"א הנ"ל. אמנם נ"ל דהי"א שבריי"ו הם הרמב"ם והראב"ד דס"ל גבי נתן סאה ונטל סאה דאיתא בפ' הערל דף פ"ד דכשר עד רובא, דקאי על מ"ש, והרא"ש בהל' מקואות חילק עליהם דזה קאי דוקא על מ"פ אבל במ"ש כשר בנתן סאה ונטל סאה אף ביותר מרובא וכ' דסברא היא דהא בהשקה נעשין זריעין ליטהר מטומאתן וה"ה ליטבול בהן והביא שס הרא"ש ראי' מהמשנה הנ"ל הי' בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ"ס וע"כ צריך ליתן יותר ממ' סאה מ"ש בעליון דא"א לצמצם אלמא שאינו נפסל אף אם רבו השאובים על הכשרים, וע"כ הא דפ' הערל דלא מכשיר אלא עד רובא דקאי דוקא אמי פירות עכ"ל הרא"ש, וא"כ ע"כ הרמב"ם והראב"ד דס"ל דהא דפ' הערל קאי אמ"ש ס"ל דלא מהני השקה למ"ש לענין לטבול בהן ודיקא לטהר מטומאתן מהני ולא לענין טבילה ואינו כשר רק עד רובא, ומה שהקשה הרא"ש מהמשנה הי' בעליון מ"ס וכו' נ"ל דלק"מ דהראב"ד הולך לשיטתו בספר בע"נ הובא בתוי"ט פ"ג דמקואות משנה ג' ד"ה עד שיתחשב, והובא ג"כ בבית יוסף דהא מתניתין איירי במצמצם ואינו נותן רק מ"ס בצמצים וס"ל דיוצאין המים מחצה על מחצה מהעליון לתחתון, וא"כ ליכא רובא שאובין וס"ל כהאי לישנא בפרק הערל דאינו נפסל עד דנשקיל רובא אבל במחצה על מחצה כשר. וי"ל דגם הרמב"ם פי' כן המשנה דמיירי במצמצם והרא"ש קאי לשיטתו דקאמר דהמשנה מיירי דנותן יותר ממ'

סאה מ"ש משום דא"א לצמצם וא"כ איכא רוב מ"ש ואפ"ה כשר ומש"ה פי' האי דהערל לענין מ"פ, אבל הרמב"ם והראב"ד דפרשו המשנה במצמצם ליכא ראי' מהך משנה, ולק"מ מה שהקשה עליהם הרא"ש מהאי משנה ולפ"ז לשיטת הרמב"ם והראב"ד דס"ל דלא מהני השקה למ"ש לענין טבילה ואינו כשר רק במצמצם ליתן רק מ"ס דליכא רובא מ"ש מוכח דהיכי דאינו מצמצם ליתן רק מ"ס דאיכא רוב מ"ש פסיל אם נפסק מהמקוה כשירה או מהמעיין וא"כ שפיר הביא הש"ך בס"ק מ"א אהא דכ' המחבר שם וז"ל יכול לשאוב כל מה שירצה וליתן בתוכה משמע דאף בשאובין מרובין נמי כשר, וע"ז כ' הש"ך ואם הלכו אותן המים כו' למקוה חסירה כו' יש מתירין כו' והיינו הרא"ש מטתם דהוה השקה ומהני לטבול בתוכן אף בנפסקו, ומשמע שיש אוסרין והיינו הרמב"ם והראב"ד דס"ל דלא מהני השקה לטבול בהן אם הרוב מ"ש ונפסקו מהמקוה או מהמעיין וכמ"ש, וא"ש נמי הא דס"ק קי"ב שהביא דעת האוסרין אם נסתם הנקב דהא הרוב הם שאובין ולא מהני השקה לטבול בהם לאחר שנסתם הנקב ונפסקו מהמקוה כשירה ול"ק נמי מה שהקשה הנוב"י מהך משנה דג' מקואות כנ"ל דרמב"ם לשיטתו בחיבורו בפ"ו מהל' מקואות הל' י"ד שכ' וז"ל, ג' מקואות ואחד מהן שאיב מן הצד וירדו ג' וטבלו המקואות כשרים והטובלים טהורים שהרי נעשה הכל ס' סאה מהן מ' סאה כשרים זה בצד זה ואין המים השאובין פוסלין מקוה שיש בו מ"ס עכ"ל, הנה מלשון זה משמע דס"ל להרמב"ם דהא דקתני במשנה המקואות טהורות היינו לומר שלא נפסלו הב' המקוואות מתערובות השאוב אבל השאוב בפסולו עומד ועי' בכ"מ שם שכ' ג"כ שלשון הרמב"ם מוכיח כן אך כ' כיון שבפי' המשנה לא כ"כ ע"כ מוכרחין לפרש כן ג"כ בחיבורו דכלן כשרים ולפענ"ד חוץ ממה שלשון הרמב"ם בחיבורו מוכיח שרק הב' המקוואות כשרים מוכרחין לפרש כן דעת הרמב"ם דהא כבר הוכחתי דלרמב"ם לא מהני השקה לענין לטבול בהן אם הרוב מ"ש לאחר שנפסקו מהמקוה, א"כ איך אפשר להכשיר המקוה הג' לאחר שנפסקה מהב' המקיואות הכשרים ואף דבפי' המשנה לא כ"כ. מצינו כ"פ ברמב"ם שבחיבורו חזר ממה שפי' במשנה. וי"ל דגם הראב"ד הכי ס"ל ומש"ה ל"ק קושיות הנו"בי מהא משנה וא"כ בודאי ראוי להחמיר שלא לעשות מקוה כזו לכתחילה וכדברי הש"ך בס"ק מ"א וס"ק קי"ב דהא לפמ"ש היש אוסרין הם שני עמודי עולם הרמב"ם והראב"ד וכן בדין עירב מקוואות מקוה פסולה בצד מקוה כשירה יש להחמיר שיהי' הנקב פתוח בשעת טהרות בנות ישראל וכדברי הש"ך, וכן בדין נתן סאה ונטל סאה ג"כ מחמיר הש"ך בס"ק ס"ג כדעת הרמב"ם והראב"ד, ולפמ"ש לעיל א"צ לומר דפוסלין רק משום מראית עין דיבואו לטבול בכלה שאובין כמ"ש הב"י, ובכ"מ דעיקר טעמי של הב"י שהוכרח לומר

דהטעם משום מ"ע היא משים קושיות הרא"ש שהקשה מהמשנה הי' בעליון מ"ס כנ"ל, ופסקה הרמב"ם להא מתניתין ע"ש, ולפמ"ש לעיל לק"מ מהאי משנה דמיירי במצמצם דוקא וכמ"ש הראב"ד בספר בע"נ וגם הרמב"ם י"ל דמפרש כן, א"כ בנתן סאה ונטל סאה ביותר מרובא י"ל דמדינא פסול לרמב"ם וראב"ד ולפי זה לכאורה יש לפסול נטל סאה ונתן סאה ביותר מרובא אף במעיין עי' דג"מ דהביא טעם הב"י שהוא רק משום מ"ע, ומש"ה היקל שם במעיין אבל לפמ"ש דהוא מדינא יש לפסול אף במעיין, אבל ז"א דהא להרמב"ם והראב"ד אין מ"ש פוסלין אף במעיין כ"ש וא"כ הוה כמקוה של מ"ס שלימים דכ"ע מודים דנותן לתוכה כל מה שירצה אפילו אלף סאה בב"א, ובאמת אינני מבין דברי הדג"מ למה תלה דיני בדברי הב"י שכ' שהוא רק משום מ"ע הא במעיין לכ"ע אין נתן סאה וניטל סאה פוסל דהוה כמקוה שלימה, ואולי כ' זה לדעת המחמירין במעיין דפוסל בו מ"ש בפחות ממ' סאה מ"מ בנתן סאה ונטל סאה מקילין וכ"ז אי לא נפסק ממעיין אבל אם נפסק מהמעיין אם רובו שאובין פסיל לדעת הרמב"ם והראב"ד כמ"ש, וא"כ בנידון דידן יש להחמיר. והנה במקוה של מי תמציות יש להחמיר בנתן ונטל סאה אף שראיתי שמקילין במי תמציות היינו לפי דברי ב"י וכ"מ דאינו פוסל רק משום מ"ע ובזה ליכא מ"ע וכמ"ש בשירי טהרה סי' מ"א אבל לפי מה שהוכחתי שמדינא פוסלים אם לא נשאר רוב כשרה ע"כ יש לפסול אף במי תמציות כנ"ל. וכן ע"י המשכה שמיקל בכ"מ יש להחמיר לדעת הרמב"ם והראב"ד ומ"מ כיין שנהגו להקל ע"י המשכה וכדעת הב"י וכ"מ שכ' שהוא רק משום מ"ע, ע"כ יש להקל ג"כ במי תמציות דלאו כ"ע גמירי החילוק שבין מי תמציות למעיין וליכא מ"ע דמאן דחזי סבר שמעיין הוא ובמעיין ליכא שים חשש כמ"ש. כנ"ל להלכה:

עט

בדין נקיבת התיבה שקובעין במקוה שהחמיר הגאון בעל התניא בתקון המקוה שלא לחבר השוליים אל הדפנות עד שיעשה נקב בקצה השוליים בכדי שלא יהא עליו תורת כלי מעולם, ועי' בתשו' דברי שלמה סי' פ"ג מ"ש בזה להקל ע"ש, והעולם אינן נזהרין בזה, ולי נראה ללמד זכות דאדרבא לפי דעתי עדיף טפי לעשות הנקב אח"כ, דהנה הרמב"ם פ"ו מהל' כלים כ' כלים שעשאן מתחילה נקובין כמוציא רימון מקבלין טומאה עד שיקרע רובן וע"ש בהשגת הראב"ד והכ"מ, וא"כ אדרבא אם עושה הנקב אח"כ יוצא אליבא דכ"ע משא"כ אם עושה הנקב מקודם ל"מ לרמב"ם וכן משמע לשון הרמב"ם שהביא בש"ע שכ' או שלקח חביות או תיבה גדולה וניקב בשוליו נקב המטהרו מכל טומאה, אלמא דמהני אף אם הי' מתחילה כלי כגון חבית או תיבה אם עושה אח"כ נקב

המטהר. ואדרבא משמע כמ"ש דדוקא אח"כ מהני הנקב המטהרו ולא קודם שנעשה הכלי וכמ"ש, ע"כ לפ"ד עדיף טפי לנקוב אח"כ דאף הרב התניא ל"ק לעיכוב דהא מבואר ברמב"ם וש"ע שהבאתי שמהני ובודאי לא אמר רק לחומרא ועי' דברי שלמה בסי' הנ"ל ואם ינקוב תחילה יש חשש לדעת הרמב"ם וכמ"ש ע"כ עדיף לדעתי לנקוב אח"כ לזהירות יתירה, כנ"ל ללמד זכות על העולם שאינם נזהרין בזה. עכשיו ראיתי דנ"ל דטעם הגאון שהחמיר לעשות הנקב מקודם, הוא משום דעת הראב"ד המובא בסי' צ"ח סי' ל"א דלא תעמיד ע"ג נסרים שראויים למהרסוה, ועי' בש"ך שם שלמד זכות על מנהגנו דדוקא כשהי' שם כלי עליו אז אוסר הראב"ד וא"כ אם נקב אח"כ נהי דבטל מתורת כלי מ"מ יש לחוש משום גזירות מרחצאות ודוק כי קצרתי ע"ש נקה"כ ותבין ועי' בב"י סי' ר"א גבי טבלה שאין לה לבזבז:

בסוף הספר נמצאות עוד תשובות אחדות בהלכות מקואות, ע"ש.

פ

הלכות נדרים.

שאלה. נשאלתי בשו"ב אחד שקמו עליו קצת מאנשי עירו ורצו להעבירו מחזקתו ועמד עמהם לד"ת ויצא הפסק ע"פ ד"ת שלא אבד חזקתו, ועכ"ז ערערו עליו והוכרח ליתן כתב בח"י ובכתב ידי סופר אחר שבכלות שלשה שנים יהא ידיו אסורות מלשחוט ולבדוק בעיר ובהכפרים הסמוכין השייכין לעיר, וקודם שחתם עצמו מסר מודעה לפני עדים איך שמוכרח ליתן להם הכתב מחמת אונס שרוצים להעבירו שלא כדת וטפלי תלו בי', ואחר עבור השלשה שנים הוציא המסירות מודעה בח"י שני עדים וכ' בה והכרנו באונסו, ונפשו בשאילתו אי יש היתר לאיסורו ובלשון הכתב נאמר הריני מקבל עלי באיסור תורה כו' ובאם שאעבור על כל הנ"ל יהי' אזי יאסרו ידי לשחוט ויהי' כל הנשחט ע"י אסיר לי ולאחרים:

והוא חתם עצמו ע"ז הכתב:

תשובה. הנה בדין שבועה או נדר היינו איסור בכתב כבר האריכו האחרונים עי' נוב"י מ"ק סי' ס"ו והח"ס חיו"ד סי' קכ"ז מחמיר בשבועה בכתב ואפילו בכתב ידי סיפר והיא חתם עצמו ע"ש, אך מה שמסר מודעה שחותם עצמו באונס והוכר האונס הנה ביו"ד סי' רל"ב הובא בב"י ור"מ בשם הרשב"א ומהרי"ק דלא מהני מסירת מודעה גבי שבועה, והש"ך שם ס"ק כ"ד מבואר ג"כ בקצרה, אלא דלכאורה טעמא בעי באמת אמאי לא מהני מ"ש מהא דאמרינן בנדרים דף כ"ג הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בר"ה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור יהא בטל, אלמא דמצי לבטל מה שעתיד לידור ואף דאמרינן

התם והוא שלא יהא זכור התנאי בשעת הנדר היינו דוקא בנידר מעצמי, דאי לאו דעקרו לתנאי למה נידר, אבל בנודר לאחר דאיכא טעמא למה נודר אף בזוכר לתנאי מהני כמבואר התם בר"ן גבי הא דמקשה התם כיון דאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל לא שם עלי' ולא אתי בהדי' ע"ש, וא"כ בהא דרשב"א ומהרי"ק דאיכא נמי טעמא למה נשבע אמאי לא מהני המסירות מודעה, וכי גרע ממבטל בינו לבין עצמי. וכן הנוסח כל נדרי שאנו אומרים ביו"כ אומרים על להבא, אבל באמת דברי הרשב"א ומהרי"ק נכונים, דע"כ לא מהני התנאי מקודם אלא בנשבע או נדר מפי עצמי, אבל בנשבע או נדר מפי אחרים ל"מ התנאי דע"ד חבירו הוא נשבע או נדר כמבואר בר"ן התם בשם התוס' ובש"ע סי' רי"א וברשב"א ומהרי"ק מירי התם בנשבע מפי אחרים ע"ש, הלכך ל"מ המסירות מודעה וא"כ בנ"ד נמי דהוה נודר מפי אחרים ל"מ המסירות מודעה וצריכין אנחנו לאמשיכין נפשין ולומר דהאיסור בטל מטעם האונס כהאי דנדרי אונסין וכמבואר ברשב"א שהביא הד"מ שם אלא דאכתי יש לעיין בזה, אמת דהרמ"א בסי' רל"ב סי' י"ב מבואר דאונס ממון איקרי אונס לגבי שבועה, אך עכ"ז יש לעיין, דהנה הב"ח הקשה מא"ח סי' תרנ"ו דשם איתא דבל"ת יתן כל ממונו ולא יעבור והט"ז והש"ך כוונו לדבר אחד לתרץ דברי הרמ"א, דכאן דאמרינן דע"ד זה לא נשבע כלל שיבזבז ממון הרבה, וא"כ לא עבר כלל על שבועתו, וזה שייך אם נולד אח"כ אונס ממון, אבל אם הי' אונס ממון בשעת שבועה או בשעת הנדר ל"מ אונס ממון לפ"ד, וא"כ ל"מ האונס ממון לעבור על לא יחל, ועי' במ"ל פ"ג מהל' שבועות מ"ש שם לחלק באונס ממין, ולפ"ד נמי בנ"ד ל"מ אונס ממון ע"ש ועוד בנודר להורגין ולמוכסין בעינן שיחשוב בלבו איזה תנאי לבטל מה שמוציא בפיו, ובלא"ה אסיר לידור, וכאן בשעת הנדר לא נתכוון לשום תנאי לבטל הנדר לא מהני אונס ממון לבטל הנדר. אמנם ראיתי בתשו' הריב"ש והובא דבריו ג"כ ביד שאול שכ' להיפך דאם הוה אונס ממון בשעת שבועה מהני דאדם בשבועה פרט לאנוס, אבל אם נולד אח"כ אונס ממין ל"מ ע"ש, אך צ"ע מהא דנודרין להרגין ולמוכסין דצריך שיבטל בלבי, וצ"ל כמ"ש הש"מ בב"ק דף קי"ג הובא ביד שאול דשבועה באונס לאו שבועה, אבל אם מקבל עליו לאסור פירות לעולם אף דהוה באונס מ"מ מחויב לקיים נדרו, ולפ"ז עכ"פ מחייב לקיים נדרו שלא לשחוט אחר ג"ש אף דהוה באונס, אך מחמת שלא נשבע ולא קיבל הנדר בפועל, וגם לא כ' בעצמו הכתב ורק חתם עצמו דדעת כמה אחרונים ל"מ החתימה אף דהח"ס מחמיר, מ"מ יש להקל אם החתימה הי' באונס, וליתר שאת יתיר עצמו האיסור כיון שהוא לדבר מצוה להחיות נפשו ונפש ב"ב כנ"ל:

פא

שאלה. נשאלתי אשה שנדרה בשעת חלי' ליתן בגדי' ותכשיטי' לעניים ואח"כ נתרפאה מחלי' אם יש ממש בנדרה, ואם אפשר לה להתיר נדרה מחמת שעולה לסך רב:

תשובה. מקודם אבאר אי יש ממש בנדרה, בש"ע אהע"ז סי' צ' סי' טי"ת איתא אם הקדישה מנכסי מלוג שלה אין ההקדש חל וע"ש בב"ש שכ' דאף לדעת הרמב"ם שם דס"ל במכרה נ"מ שלה הגוף נקנה להלוקח, מ"מ בהקדש מודה דאין ההקדש חל כלל, ואף אם הבעל שתק ל"מ אא"כ אמר בפירוש הן, ע"ש בט"ז סק"ד וכן מבואר בנוב"י מ"ת סי' קנ"ט, ומיירי ג"כ שלא אמר הן, אך בב"ש סי' צ"א ס"ק י"ג הביא בשם ת"ה דאם האשה נו"נ בתוך הבית אם נדרה לצדקה צריך הבעל לשלם וסתם אשה שלנו נו"נ בתוך הבית, כמבואר בח"מ סי' ס"ב וא"כ הקדישה הקדש, ובאמת אישתמיט לי' להנוב"י סי' קנ"ח דברי הב"ש אלו כמבואר בפ"ת שם אע"ז סי' צ"א, ואף דלכאורה דברי הב"ש סותרים לתשובת הרא"ש, הובא ברמ"א סי' רמ"ח ביו"ד לענין אם שכרה מלמד לבנה דיכול הבעל למחות אף אם נו"נ בתוך הבית ע"ש, אבל באמת אין זה סתירה דהרא"ש ל"ק אלא דיכול למחות מכאן ולהבא מעת שמוחה והטעם כמ"ש הש"ך דאף אי נו"נ בתוך הבית לא הויא רק כמו אפוטרופוס ויכול לסלקה בכל עת, אבל מהם כבר למד פשיטא דחייב לשלם, וה"ה אם נדרה לצדקה בודאי נדרה נדר, והנה הא דאיתא שם בסי' רמ"ח ואין לקבל ממנה אלא דבר מועט מיירי באינה נו"נ בתוך הבית אבל בנו"נ י"ל דמותר לקבל ממנה או י"ל דלכתחילה אין לקבל ממנה אפילו בנו"נ אבל אם כבר קיבל ממנה או שנדרה כבר בודאי חל הנדר כמ"ש הב"ש הנ"ל, א"כ בנ"ד שודאי חל הנדר, ואם רשות בידה להתיר כ"ז שלא בא ליד הגזבר הנה הש"ך בסי' רכ"ח ס"ק ק"ח כ' דאף לדבר מצוה אין מתירין ואף בדיעבד ל"מ התרה לנדר שנדר בעת צרה, גם בלא"ה אף דקיל"ן בנדר לצדקה כ"ז שלא בא ליד הגזבר נשאל לחכם ויתיר לו, מ"מ כ' הרדב"ז הובא בפ"ת יו"ד סי' רנ"ח, שהחכם המתיר נדר זה הוא בר נידוי מפני הפסד העניים, וא"כ מי הוא החכם שיזקק לזה אלא אם הוא באופן שהבעל יכול להפר נדרה כגון שלא ידע מהנדר או שלא ידע שהבעל יכול להפר נדרי אשתו או שלא ידע שהבעל יכול להפר נדר זה וביום שנתודע יכול להיפר, וכמ"ש הנוב"י שם, אבל אם שמע הבעל מקודם וידע שיכול להפר זה הנדר ולא היפר אין לה תקנה ע"י התרת החכם:

פב

הלכות ספר תורה.

שאלה. בטפת דיו שנפלה על שם הוי' ב"ה וניכר עדיין צורת האותיות ע"י תינוק דל"ח ודל"ט ובתוך הה"י אחרונה ג"כ יש מעט דיו וגם הו' של השם נדבק בדיבוק דק אל הה' האחרונה באופן אם יכסו גג הה"י והרגל השמאלי יהא נראה כמו ח' לתינוק דל"ח ול"ט וגם נחסר על ידי הטפה התג השמאלי של היו"ד, האיך יהי' אופן תיקונו שלא תהי' צריכה היריעה גניזה:

תשובה. הנה אנן קיל"ן ביו"ד סי' רע"ו סי"א דאם נדבקה אות לחבירו באותיות השם יש לגוררו ואף דהנוב"י מ"ת סי' קפ"ט כ' דדוקא אם נדבקה בתחילת הכתיבה כיון דבזה צריך תיקון אליבא דכ"ע מש"ה ר לגרר הדיבוק אבל אם נדבקה לאחר כתיבה אז וץ א' של הב"י בסי' ל"ב כשר בלא תיקון אסור לגרר הדיבוק ע"ש, מ"מ האחרונים חלקו עליו עי' קה"ש סי' י"ב אות יו"ד, ועוד נראה דהנוב"י מיירי היכי דצריך למחוק מגוף האות כל שהוא כגון שנעשה נקב סמוך לאות וצריך למחוק מגוף האות לעשותו מוקף גויל ובמוחק מקצת האות ג"כ יש איסור ע"ש, אבל אם נעשה נגיעה ע"י דיבוק דק וניכר האות בפ"ע ואין צריך לגרר רק הדיבוק, ואפשר לו ליזהר שלא ליגע אפי' במקצת האית מודה הנוב"י דמותר לגרר הדיבוק, וא"כ כיון דניכר הו' והה' ע"י תינוק דל"ח ודל"ט כאשר הוא לפנינו בלא כיסוי הגג והרגל השמאלי של הה' א"צ לכסות ומותר לגרר הדיבוק, ומטעם שאבאר הנה במהרי"ט ח"ב סי' ל"ב כ' בלמ"ד שנכנס לתוך חלל הרי"ש או דל"ת ונראית כמו ק' או ה' דפסול דהא רואין שהוא ק' או ה' ובאמצע התשובה כ"ש למאן דרוצה להכשיר ע"י קריאת התינוק, דעכ"פ הי' צריכין לכסות גוף הלמ"ד דכיון דהתינוק רואה גוף הל' לא יקרא לאות שלמעלה קוף, אבל עינינו הרואות שהוא ק' והנה מהראנ"ח הובא בקה"ס בחקירה ג' הקשה כיון דבאמת הצואר של הל' שייך להל' ואם התינוק יבחין שהוא כן, מדוע לא נכשיר וא"ד למ"ש הט"ז באם נפסק הו' וא"י אם נשתייר שיעור ו' למעלה מן ההפסק שצריכין לכסות חלק התחתון דהתם מצד הדין אין לו צירוף והתינוק יצרפו ולכן צריך לכסות חלק התחתון משא"כ כאן באמת שייך הצוואר הלמ"ד להלמ"ד למה צריכין לכסות ותירץ שם כיון דמתחילה כשעשה הראש של הל' בתוך חלל הרי"ש כבר נשתנה ונעשה ק' ונפסלה וא"כ אף שאח"כ מושכו וחברו אל גוף הל' ופרחה הצורה ההיא, מ"מ כיון שלא חזרה לצורתה אלא ע"י כתיבה של אות אחרת ולא מחמת כתיבה בגופה של האות ה"ל כמו ח"ת ופסול ע"ש וא"כ בנ"ד שנדבקה הו' לה' אחרונה עי' ט"ד שנפלה בדיבוק דק אחר שכבר נגמרה כל הה' פשיטא שא"צ לכסות גוף הה' ואף אם

נעשה בתחילת הכתיבה דיבוק דק נראה דאם כ' מתחילה כל הגג ואח"כ הרגל הימין ובשעת כתיבת הגג או הרגל נדבק להו' דיבוק באופן שע"י הגג של הה' קורא לה ח' פשיטא דכשר וא"צ לכסות הגג ומותר לגרר אם לא שכ' בתחילה כמו ו' ונדבק אז ואח"כ האריך הגג לצד שמאל כאשר נוהגין קצת סופרים לכתוב כן בה' של שם דאז כבר נראה כמו ח' בשעה שכ' הו' אז ל"מ מה שהאריך אח"כ הגג כמו ראש ל' הנכנס לרי"ש וצריך לכסות הגג והרגל השמאלי של הה' ואף שראיתי בשנות חיים מהרה"ג מבראד סי' מ"א שכ' שצריכין לכסות גג הה' בנדבקה לו' אף בנפל ט"ד לאח"כ מ"מ נראה כמ"ש דמותר לגרר הדיבוק וא"צ לכסות הגג והרגל. גם מה שנפל מהדיו תוך אויר הה' אם התינוק קורא ה' פשיטא דמותר לגרר הטפה ואין בזה משום ח"ת כאשר הארכתי בתשובה וכאן אקצר. הנה בראש ל' שנכנס לתוך ה' וכה"ג דעת רמ"א באהע"ז סי' קכ"ה סי' י"ח דכשר בדיעבד ודוקא אם נכנסה לתוך ד' פסל התם כיון שנשתנה לצורת ה' ומסתימת רמ"א משמע אף בנפסד צורת האות כיון שלא נשתנה לצורה אחרת כשר וכ"כ שם בד"מ אך הח"מ וב"ש חולקין עליו דאם נשתנה צורת האות פסול וכ"כ הפ"ח שם אך כ"ז בנפסד צורת האות אבל אם תינוק קורא האות כהלכתו כ"ע מודים דכשר ומותר לגרר ולא הוה ח"ת וכ"כ הפמ"ג בא"א בא"ח סי' ל"ב ס"ק מ' דמהני בזה קריאת התינוק ועי' בקרבן נתנאל פ"ב דגיטין אות מ"ד דמכשיר בנכנס תוך ה' אף בנפסד צורת האות כיון שלא נשתנה לצורה אחרת וכן מוכח לכאורה לשון הש"ע בא"ח סי' ל"ב סי' כ"ח שכ' יש ליזהר כו' משמע בדיעבד כשר בכל ענין וכן משמע לכאורה ממג"א שם ס"ק מ' ע"ש אף דיש ליישב דברי המג"א באופן אחר דס"ל דנכנס תוך ד' ל"מ קריאת התינוק משא"כ בנכנס בתוך ה' מ"מ פשטא דלישנא שהביא דברי רמ"א אע"ז סי' קכ"ה הנ"ל משמע דמכשיר לגמרי אף בלא קריאת התינוק וגם הא דעת הסמ"ק דלאחר כתיבה לא הוה ח"ת ואף דכל הפוסקים חולקים עליו, מ"מ בנ"ד כיון שלא נפסד צורת הה' בלא"ה יש להתיר א"כ יש לצרף גם דעת הסמ"ק לסניף בעלמא:

ומה שנחסר התג של היו"ד נ"ל שמותר לגרור כל הדיו שלמעלה מהי' כיון שנתקלקל צורת התג שוב אין עליו קדושה כמו אם נתקלקל איזה אות מהשם דמותר לגררו ולא הוה ח"ת לגבי היו"ד דהא היו"ד ניכרת שפיר ואח"כ יעשה תג אחר ע"י כתיבה, אך עדיין יש לעיין בזה שהדיו נפלה גם על גוף האותיות ומחק בעודה לחה, ובזה יש חילוקי דיעות כי דעת הלבוש הובא בב"ש סי' קכ"ה ס"ק י"א דאם כבר נתייבש גוף האות ואח"כ נפל דיו לחה והסיר הדיו דכשר ולא הוה ח"ת, והב"ח והט"ז והב"ש חולקין עליו ע"ש ובסדר מהר"ם בברכת המים מפרש דברי הלבוש דמיירי שנפל על גוף הכתב ולא נתקלקל צורת

האות דהוה כמו זרק זהב על אותיות דמהני אם העביר אותו ובכה"ג מכשיר הלבוש ומ"מ אף בזה אינו מכשיר רק במקום עיגון דשמא נתלחלח הדיו של האות וגרר אותו הדיו ונשאר מהטפה ע"ש וכ"ש בשם דצריך לקדש ושמא נשאר מהטפה, ועוד להט"ז שם שם דמדמי לכסוי בור אין חילוק בזה ודוק מ"מ כדי שלא יצטרך היריעה גניזה יש לסמוך על הלבוש וכמ"ש בסדר מהר"ם שם דבמקום עיגון יש להכשיר בגט גם כן, והוא הדין כאן כדי שלא לסלק היריעה כנ"ל והיינו באופן שנפל על גוף הכתב ולא נתקלקל צורת האות:

פג

הרמב"ם בהל' תפילין פ"א הל' ב' כ' וכן ס"ת שחסר אפי' אות א' פסול וכ' הכ"מ הטעם כיון דבתפילין ומזוזות אות א' מעכב ובמגילה פ"ק אמרינן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון משמע דכל מילי שוין הן, והנה הר"ן בפ"ב דמגילה הביא ראי' זו ועוד הקשה הכ"מ מהא דאיתא בהנזקין דף ס' אר"ש בר נחמני אר"י ס"ת שחסר בה יריעה אין קורין בו, דמשמע הא חסר פסוק א' קורין בו וכ"ש אות אחד, ולי נראה להביא ראי' לדברי הרמב"ם ומקודם ניישב קושיית הכ"מ מהא דהנזקין דלק"מ לפי שיטת הרמב"ם בתשובה שהשיב לחכמי לוניל הובא בכ"מ פ' י' מהל' ס"ת ובב"י סי' רע"ט שמותר לקרות בס"ת פסיל ומ"ש ברמב"ם בפ"י הל' א' שאסור לקרית בו היינו דוקא לכתחילה אם אפשר לקרות בס"ת אחרת ע"ש ובכ"מ, א"כ לק"מ מהא דהניזקין דהתם מיירי לענין לקרות בו בציבור וקאמר דאם חסר יריעה א' אין קורין בו והיינו אפילו באין ס"ת אחר אסור לקרות בו בציבור אבל אם חסר פסוק א' או אות אחת קורין בו באם אין ס"ת אחרת ומ"ש כאן הרמב"ם שהוא פסול ומשמע אפילו בדעבד פסול מדכ' וכן משמע שדומה לתפילין ומזוזות דאפילו בדיעבד מעכב לא לענין קריאה מיירי אלא לצאת ידי חובת מצות כתיבת ס"ת בזה אפילו אם חסר אות אחת נמי א"י וכ"כ הר"ן פ"ב דמגילה לחלק כן ע"ש. ומעתה יש ראי' לדברי הרמב"ם מהמשנה דפ"ק דמגילה הנ"ל ע"ש בר"ן. ועוד נראה לי ראי' מגמרא מנחות דף ל"ג אר"ש אם הגיה אות א' מעלה עליו כאלו כתבה ורמב"ם מביאו בפ"ז מהל' ס"ת ול"מ אם נפרש דאפילו בס"ת של איש אחר אם הגיה אות אחת מעלה עליו כאלו כתבה בודאי מוכח דאפילו בחסרון אות א' פסולה ואפילו לפי' התוס' שם דקאי אלקח ס"ת מן השוק כיון דהי' אצל חבירו בעבירה מ"מ מוכח דאפי' בחסרון אות א' פסולה. עוד יש להביא ראי' לדברי הרמב"ם מפ' הבונה דאיתא התם תנא הגיה אות אחת חייב ומוקי רבא התם כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש וז"ל רש"י שם דלא הוה אלא הגהת אות אחת ובדבר מועט חייב הואיל וזה

תיקון הספר דאסור להשהות ספר שאינו מוגה והוה לי' ככתב אות א' והשלימה לספר דחייב ומוכח דאפילו בחסרון אות נמי פסיל דאל"כ אמאי אסור להשהותו, ולפ"ז ניחא מה שפירש רש"י דהתיקון משום דאסור להשהותו ולא פי' דהתיקון הוא דמותר לקרות בו עתה אחר התיקון די"ל דרש"י ג"כ ס"ל כהרמב"ם דמותר לקרות בס"ת פסול אם א"א באחר הלכך לא הוה תיקון לענין קריאה דלחייב עלי' מש"ה פירש דאסור להשהותו ובזה מיושב קושיות הרשב"א שם שהקשה למה חייב בשקל גגו של חית ועשאה שני זיין הא הוה חק תוכות ורוצה לדייק דזה לא הוה כח"ת שאינו אלא כמפריד ב"א ע"ש ולפי שיטות הרמב"ם ורש"י ניחא דלענין קריאה בלאו התיקון נמי מותר לקרות בו ולא הוה תיקון ורק לענין שאסור להשהותו משום אל תשכון באהליך עולה בזה לא איכפת לן בח"ת כמבואר בש"מ כתיבות דף י"ט שכ' דאסור להשהות ס' שאינו מוגה שיש בו טעות חסירות ויתירות משמע דוקא היכי דאיכא חסר ויתר אבל משום ח"ת או פסולה ליכא איסור, וכן מצאתי בתשו' תועפות ראם שכ"כ. עוד ראיתי שם בתשו' הנ"ל שהקשה לרבא דס"ל כל מלתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד ל"מ א"כ אמאי מהני התיקון בשבת דלחייב נימא אי עבוד בשבת דל"מ התיקון וממילא יתוקן האיסור שבת כיון דל"מ התיקון א"כ לא עביד מידי, ואמאי קאמר רבא הכא כגון דנטלו לתגו של דל"ת, ולפמ"ש ניחא דכאן איירי לענין מצות כתיבת ס"ת, א"כ אתי עשה דכתיבת ס"ת ודוחה ל"ת דשבת, ולא נשאר רק העשה של שבת וכסברת ריב"א בחולין פ' שלוח הקן, עי' מ"ל פ"א מהל' שופר ובאיסור עשה ל"א אי עבוד ל"מ כדאיתא בתוס' תמורה, וא"ל א"כ אמאי קתני חייב הא ליכא רק עשה י"ל דהא דקתני חייב לאו למימר דלקי או חייב מיתה אלא דאיכא חיוב דעבר אעשה ולפי דברי התוס' בחולין שם עבר נמי אלאו אלא דלא לקי ובזה ל"א אי עביד לא מהני ודוק:

פד

שאלה. סיפר שכ' שלשה ס"ת ועתה אומר שבפסוק עזי וזמרת י"ה לא קידש השם י"ה לשם קדושת השם, כי לא ידע שהשם זה קודש, והי' סובר שהוא תיבה חול, ועתה נתודע לו שהשם הוא קידש, מה תיקון יש לס"ת אלו:

תשובה. הנה להעביר קולמס ולקדשו פשיטא דלא מהני כמבואר בגיטין דף כ' הי' צריך לכתוב השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת, דר"י ס"ל דמעביר עליו קולמוס ומקדשו וחכ"א דאין זה השם מן המובחר, ואף דלכאורה י"ל דוקא בנתכון לכתוב יהודה ל"מ העברת הקולמוס לרבנן אבל אם כ' בסתם ולא קדשו מהני העברת הקולמס וכ"פ בתשו' רדב"ז החדשות סי' ע"ז אך הפ"י שם כ' דאף בסתם ל"מ העברת

הקולמס לחכמים וכן משמע בש"ך סי' רע"ו סק"ב, וכ"מ בשבת דף ק"ד דטעמא דחכמים משום דכתב שע"ג ל"מ א"כ אין חילוק בזה, ואע"ג דהתוס' בגיטין מחלקין דאם הכתב השני מתקן חשוב כתב ע"ש היינו דוקא לר"י אבל לרבנן אין חילוק מדאמר התם ר"ח גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר"י ורבנן אלמא לרבנן ל"מ אף אם הכתב השני מתקן וכן מבואר באהע"ז סי' קל"א גבי גט דלא מהני העברת הקולמס ולדעת הרמב"ם שם אינו גט כלל אף לפוסלה מכהונה ע"ש וא"כ לפ"ז אף בסתם ל"מ העברת הקולמוס וכ"ש בנ"ד דאומר הסופר שלא הי' יודע שהשם הוא קודש דומה ממש לנתכוון לכתוב יהודה, ופשיטא דל"מ העברת הקולמס ובזה נראה אף לדעת הט"ז סי' רע"ד סק"א שהביא בשם סמ"ק שיאמר בתחילת הכתיבה וכל האזכרות שבו כו' וכ' הט"ז שמהני אם שכח אח"כ לקדש השם ע"ש, מ"מ נ"ד גרע דזה דומה לנתכון לכתוב יהודה כיון דלפ"ד אין זה שם הקודש כלל וא"כ שיב ל"מ העברת הקולמס בנ"ד אף לדעת הרדב"ז כנ"ל. ולענין אם מותר למחוק שם זה ולכתוב במקומו שם אחר ולקדשו, הנה במ"ס פ"ה הל' ג' איתא וז"ל הי' צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מוחקו וכותב את השס ור"י אומר יחזיר עליו הקולמוס ויקדשנו, אלמא לחכמים מותר למוחקו משום דלא נכתב לשם קדושה וכן מבואר בהג"מ פ"ו מהל' יסודי התורה הל' א' בשם הרא"ם וכן מבואר בתשב"ץ ח"א סי' קע"ז, וכן הביא הב"ה סי' קע"ו בשם הרשב"ץ וסמ"ק והש"ך ס"ק י"ב הביאו ג"כ דשם שנכתב שלא בכונת קדושה מותר למוחקו לצורך תיקון, ומשמע מדבריהם דאף ביודע שכותב שם ורק שלא קדשו בפיו וכתבו סתם מותר למוחקו, אך הפ"ח הביאו המח"א חולק עליהם, וס"ל דאף בלא קדשו אסור למוחקו, והביא ראי' מהא דכ' הרמב"ם פ"ו מהל' יסודי תורה הי' שם כתוב על כלי צריך לגונזו ואם התיך הכלי לוקה ומסתמא שם הנכתב על הכלי לא נתקדש ואפ"ה אסיר למוחקו, ומאי דבעי שיכתוב לשם קדושה היינו דוקא לענין ס"ת ולא לענין מחיקה, אך המ"א חולק שם דאם כתב ויודע שהוא שם אף שלא כיון לקדשו אסיר למוחקו אבל בלא כיון כלל לכתוב השם מותר למוחקו, ובהכי ניחא האי דמס' סופרים הנ"ל דס"ל לרבנן דמותר למוחקו כיון דנתכון לכתוב יהודה ולא נתכון לכתוב השם כלל מותר למוחקו וכ"ד מח"א. וראיתי שהפ"י במס' גיטין שם מדייק מדקאמרי רבנן אין זה השם מן המובחר משמע דלענין מחיקה בקדושתי' קאי ואסור למוחקו ע"ש, ולפענ"ד ז"א מתרי טעמי' חדא דחכמים קאמרי אם העביר עליו קולמס לשמה אין זה השם מן המובחר וא"כ ליכא להוכיח מכאן אלא בהעביר עליו קולמס לשמה דאסור למוחקו אבל בלא העביר עליו קולמוס לשמה י"ל דמותר למוחקו

וכמבואר במ"ס הנ"ל, ועוד בירושלמי הביאו הב"י באע"ז סי' קל"א הקשה כן מאי אין השם מן המובחר ותירץ לשיטתו של ר"י השיבוהו, לשיטתך שאתה אימר כתב ע"ג כתב כתב הוא אין זה מן המובחר, א"כ משמע דלרבנן אף בהעביר קולמוס לשמה אין זה כתב כלל ומיתר למוחקו ומכ"ש כ"ז שלא העביר עליו קולמוס בודאי מותר למוחקו כיון שלא נתכוין כלל לכתוב השם, ובזה נדחי כל הראיות שהביאו הפוסקים לדחות דברי המ"ס מדקאמרינן בש"ס דילן אין זה השם מן המובחר, דמשמע דעכ"פ אסיר למוחקו דאישתמיט להו דברי הירושלמי הנ"ל, ע"כ נראה בנ"ד שלא הי' יודע הסופר שהוא שם הקודש ודעתו לכותבו רק כשאר תיבה מותר למוחקו ולכתוב במקומו שם אחר ולקדשו. אך עדיין לכאורה יש לעיין בזה, דהנה בגיטין דף נ"ד ע"ב בהאי דאתא לקמי' דר"א ואמר ס"ת שכתבתי אזכרות שלו לא כתבתי לשמן ופריך ולעבור עליו קולמוס לשמה כמאן דלא כר"י כו' ולכאורה קשה לפי סברת הפוסקים הנ"ל דשם שנכתב שלא בקדושה אף אם הוא יודע שכותב השם מותר למוחקו, א"כ לרבנן מי ניחא. הא אפשר לגרור השמות ולכתוב במקומן שמות אחרים ולקדשן, ואפ"ת דבהא נמי איכא משום מנומר מ"מ לדעת המקשן דלא ידע הטעם משום דמחזי כמנומר אמאי ניחא לי' לרבנן, ועכצ"ל כיין דא"נ לפסול הספר תורה א"כ שוב אסור למוחקן וא"כ בנ"ד נמי כיון דהס"ת כבר יצא מת"י שוב א"נ לפוסלו, וא"כ אסיר למחוק אף שיודע בעצמו שלא קדשו, ואף בחדרי חדרים אסור למוחקו עי' בכ"ש יבמות, ול"מ לדעת הרמב"ם שהביא שם אלא אפילו לדעת הראב"ד שהביא שם דפסק כר"י דנאמן אדם ע"ע יותר מק' עדים ומותר בינו לבין עצמו ע"ש מ"מ כאן הוה כפרהסיא כיון שקראו מתחילה בהס"ת וראו שהשם נכתב שלא על הגרר ואח"כ כשיראו אותו על הגרר יתפרסם שמחק השם, וכיון שמן הדין א"נ לומר שלא קדשו לאחר שיצא מת"י א"כ אף שהוא יודע האמת שלא קדשו אסור לו למוחקו. אך לפענ"ד נראה דכאן בנ"ד נאמן לומר שלא קדשו אף לאחר שיצא מת"י ועי' בר"ן שם שכ' מש"ה א"נ להפסיד הס"ת משום דחזקת פועלים שעשה כהוגן מה שבידו לעשות ומש"ה כל שאינו בידו א"נ דחזקה דמשקר, אבל אדם אחר נאמן ואזיל לשיטתו שכ' בפ' האומר בשם האחרונים, דהא דאמר אביי שם א"ל נטמאו טהרותיך והוא שותק דנאמן דמיירי בשותק מחמת שא"י ואפ"ה נאמן והא דאמר אביי כאן בהנזקין דדוקא בעידי בידו נאמן ולרבא בעינן שיאמר לו בפ"א זה דוקא בפועל כיון שעליו מוטל לשמרו אמרינן חזקה ששמרן כראוי ולצעורא קמכוון אם אינן עתה בידי לאביי ולרבא אם לא אמר לו בפ"א שראה אותי, ועי' ש"ך סי' קכ"ז ס"ק ג' שזהו השיטה מחוורתא, ולפ"ז דוקא במעשה דר"א שאמר הסופר אזכרות שלו לא כתבתי לשמן דידע שצריך לקדש

האזכרות רק שפשע ולא קידש אותם בזה אמרינן כיון שאינו בידו חזקתו משקר דחזקת פועל שעשה כהוגן כמ"ש הר"ן, משא"כ בנ"ד שאמר שלא ידע ששם י"ה צריך לקדשו ל"ש לומר שמסתמא עשה כהוגן דהא לא ידע מה לעשות ולכך נאמן וכיון שנאמן שיב מותר למוחקו כמ"ש לעיל:

אך לכאורה כיון דכבר העיד הט"ז שמנהג הסופרים לקדש כל השמות בתחילת הכתיבה שמא ישכח אח"כ לקדש איזה שם במקומו ויועיל זה מה שמקדש בתחילה, וכ"כ התוס' בע"ז דף כ"ז ע"א ד"ה וכי היכן ע"ש, דאם אומר בתחילת הכתיבה וכל האזכרות לשם קדושה דמהני ע"ש, ועי' פמ"ג א"ח סי' ל"ב משמע שמפרש דברי הט"ז שאף שלא חישב אח"כ כלל מהני מה שאמר מתחילה ואף שהאחרונים חלקו ע"ז דלא מהני מה שאמר בתחילה, וצריך אח"כ לקדש כל שם, בפ"ע מ"מ היינו דוקא לחומרא דצריך לקדש אח"כ השמות אבל כאן לקולא נימא אדרבא כיון שאמר בתחילת הכתיבה וכל האזכרות לשם קדושה דאסיר למיחקו, אבל באמת ז"א כיון דבנ"ד לא ידע הסופר אם צריך לקדשו והי' סבר שהוא תיבה של חיל א"כ מתחילה לא הי' דעתי ע"ז השם ואדרבא כתבו אח"כ בתורת תיבה של חול א"כ ל"מ אמירתו שמתחילת הכתיבה ומותר למחקו, ואף לדעת הב"י בסי' רע"ו שהשיג שם אר"י אסכנדרי דס"ל דכל השמות צריכין כתיבה לשמה והב"י כ' דכל השמות חוץ משם הוי' ב"ה א"צ לכתוב בפי' לשמה דוקא, וסיים ע"ז דמ"מ נכון לכתוב כל השמות שאינן נמחקין לשמה, וכן דעת רדב"ז החדשות סי' כ"ב, וא"כ לפ"ד הב"י בשאר השמות אפילו לא כ' בפי' לשמה אסור למחקן, מ"מ בנ"ד גרע כיון שלא הי' יודע שהוא שם וכ' לשם תיבה חול מותר למוחקו, ועוד יש לצרף לסניף בעלמא דעת הראב"ד בפ"ו מהל' יסודי תורה, דס"ל דוקא אם כותב י"ה משם הר' ב"ה אסור למוחקו, אבל שם י"ה בעצמו מותר למוחקו, ע"ש בכ"מ ואף דחלילה לסמוך ע"ז ואפילו לצדד בזה אם יש עוד איזה צד קולא, מ"מ בנ"ד שכבר בררתי בעזה"י דמותר למוחקו אליבא דכל הדיעות יש לצרף לסניף בעלמא, ומ"מ משום חומר איסור מחיקת השם ב"ה וכן הא"ז סי' תקנ"ו הביאו בקס"ה סי' י"ב אות ב' פסק דאסיר למחוק אף בנתכוון לכתוב יהודה יש לעשות ע"י גרמא, כנ"ל להלכה, ובפרט לצורך תיקון שלא יבא היריעה לידי גניזה עם כמה שמות הקדושים ב"ה:

פה

שאלה. בס"ת שנמצא בעשרת הדברות וברכות כהנים שמכוון ההפסק פרשיות זת"ז ונראה כשורת האזיני, מה הדין אם צריך תיקון או לאו:

תשובה, הנה שמעתי בשם הרב הגאון הצדיק מ' יצחק שור זללה"ה שהביא ראי' לפסול מהא דאיתא שבת דף ק"ג ע"ב כתבה כשירה או שכ' השירה כיוצא בה פסיל, הא בלא"ה פסיל שעשה פרשה במקום שא"צ פרשה אלא ע"כ דאיצטריך לאשמועינן דאף במקום שנזדמן פרשיות זת"ז מ"מ פסולה, אך הנה כבר קדמו הריב"ש בסי' רפ"ו שכ' שם שצריך להיות הריוח בהשירה כשיעור פ' סתומה והקשה כן א"כ למה אמרו כתבה כשירה פסול הא בלא"ה פסול שעשה פ' במקום שא"צ ותירץ שם דה"א נהי דאם עשה הפסק א' כשיעור פרשה פסיל אבל בצורת שירה אינו פוסל דאין זה פרשה אלא צורת שירה ואיצטריך לאשמועינן דגם אם עשאה כשירה פסיל, וא"כ לפ"ז אין כחן ראי' לפסול ואדרבא קצת ראי' מדברי הריב"ש להכשיר חדא מדלא מתרץ דאצטריך לאשמועינן היכי דנזדמן פרשיות זת"ז כנ"ל, אלמא דס"ל להכשיר בהא, ועוד כי היכי דה"א שלא יפסול מטעם שעשה פרשה במקום שא"צ כיון שכ' בצורת שירה וכמ"ש הריב"ש, ה"ה בנ"ד נמי אין לפסול מטעם עשאו כשירה, דכאן נמי לא עשאה כשירה אלא שנזדמנו הפרשיות זת"ז. עוד נראה לי לדחות ההוכחה הנ"ל דהא עיקר ההוכחה היא דוקא אם נימא דבשירה בעינן הריוח שיעור פ' סתומה אבל בלא"ה ליכא הוכחה הנ"ל, וכמובן. ולפענ"ד נראה דאף לדעת הריב"ש דס"ל דהריוח של השירה צ"ל כשיעור פ' מ"מ הא דאיתא כתבה כשירה מיירי אפילו אי ליכא כשיעור פ' נמי פסיל דהא לפי דיעה זו צ"ל הא דאמר או שכ' השירה כיוצא בה פסול דלאו דוקא כיוצא בה של שאר הספר דליכא הפסק כלל דהא צריך שיעור פ' וע"כ צ"ל דלאו דוקא כיוצא בה של שאר הספר אלא אי נמי אי ליכא שיעור פ' פסול וא"כ הא נמי דאמר כתבה כשירה ל"ד בשיעור הפסק פ' אלא אפילו אי ליכא שיעור פרשה נמי פסיל אם כ' בצורת השירה וא"כ שוב ליכא הוכחה הנ"ל דהא איצטריך לאשמועינן דאפי' ליכא שיעור פ' נמי פסול. ועוד נראה לי להוכיח מדברי הרמב"ם דעשאה כשירה פסולה היא מטעם שהפסיק במקום שלא הי' צריך, דבפ"ז מהל' ס"ת הל' י"א כ' וז"ל או שכתב פרשה פתיחה סתומה או סתומה פתוחה או שכ' השירה כשאר הכתב או שכ' פרשה אחת כשירה ה"ז פסולה עכ"ל. ובפ"ח הל' ג' כ' וז"ל אבל אם טעה בריוח הפרשיות וכ' פתיחה במקום סתומה או סתימה פתוחה או שהפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה או שכ' כדרכו ולא הפסיק בריוח במקום הפרשה או ששינה צורת השירות ה"ז פסול ואין לו תקנה אלא לסלק הדף עכ"ל, ובפ"י כשמנה שם כל הדברים הפוסלים כ' י"ז ששינה צורת הפרשיות י"ח ששינה צורות השורות י"ט שכ' בשאר הכתב כשירה עכ"ל. והנה יש לדייק בדברי הרמב"ם דבפ"ז חשב או שכ' פ"א כשירה ולא חשב שעשה פרשה במקום שלא הי' צריך

ובפ"ח חשב או שהפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה ולא חשב כאן אם כ' פרשה אחת כשירה כמו שחשב בפ"ז ובפ' יו"ד, וא"ל משים דכ' כאן בפ"ח ואין לו תקנה אלא לסלק הדף וא"כ י"ל דבזה שכ' כשירה יש לו תקנה ע"י תיקון ומש"ה לא חשבו כאן, ז"א דטעם הרמב"ם דפסק דאין לו תקנה משים דאיתא בפ' הבונה הרי אלו יגנזו ע"ש בכ"מ והתם חשב נמי הא דכתבה כשירה ע"ש וא"כ קשה אמאי לא חשב נמי הא דכתב פרשה כשירה דפסיל ואין לו תקנה ובפ' יו"ד חשב שם ששינה צורת השירות או שכ' בשאר הכתב כשירה ולא חשב שעשה פרשה במקום שאינו צריך. והנה הט"ז כ' בסי' ער"ה דזה כ"ש ומש"ה לא חשבו אבל אכתי קשה לדבריו למה חשבי בפ"ח ועוד דקו' פריכא היא כמבואר באחרונים, די"ל דוקא אם שינה בצורת הפ' ועשאה פתיחה במקום סתימה או להיפך פסול כיון שהל"מ להיות כאן פתיחה או סתימה והוא שינה מש"ה פסיל, אבל אם עשה פרשה במקום שאין צריך דלא מצינו זה בגמרא מנ"ל לפסול, ועוד קשה בחמת מנ"ל לרמב"ם לפסול בהא כמ"ש בפ"ח, ולכאורה י"ל דרמב"ם הוציא דין זה ממ"ס פ"א הל' י' שכ' שם רצוף שעשאו מסירג אל יקרא, בו אבל קשה דא"כ מנ"ל לרמב"ם דאין לו תקנה לתקן כמ"ש בפ"ח, ע"כ נראה לי שהרמב"ם הוציא דין זה מהא דפ' הבונה או שכתבה כשירה פסיל וס"ל להרמב"ם דהטעם הוא משום שהפסיק במקום שאינו צריך, והא דאמר כתבה כשירה היא לרבותא כמ"ש הריב"ש כנ"ל וכ"ש אם הפסיק במקום א' במקום שא"צ בודאי פסול, ובזה א"ש דברי הרמב"ם דבפ"ז חשב שם או שעשה פ' אחת כשירה, שוב לא חשב אם עשה פ' במקום שא"צ דזה שעשה פ' אחת כשירה נמי מה"ט פסול, ובפ"ח שחשב אם הפסיק ועשה פ' במקום שא"צ, שוב לא חשב אם כ' פ' כשירה ובפ' יו"ד דחשב שאם כ' בשאר הכתב כשירה שוב ל"ח אם עשה פ' במקום שא"צ דדא ודא אחת הן והא דבפ"ז ופ' יו"ד חשב הא שכ שאר הכתב כשירה ולא חשב הא אם עשה הפסק פ' במקום שא"צ ובפ"ח חשב שעשה הפסק פ' במקום שא"צ ולא חשב הא שכ' שאר הכתב כשירה, נ"ל דהאי טעמא כמ"ש הריב"ש שהבאתי לעיל דה"א דעשאה כשירה לא נפסל משום דעשה פ' במקום שא"צ ולכך איצטריך לאשמועינן בגמרא דהא נמי פסול, וזה טעם הרמב"ם דנקט עשה שאר הכתב כשירה דפסול לרבותא, אבל בפ"ת שסיים ואין לו תקנה וכ' הרשב"א הטעם משום דא"א שלא יבא לידי מחיקת השם, וא"כ זה רביתא יותר דאפילו במקום א' שעשה הפסק פ' במקום שא"צ אין לו תקנה כנ"ל וא"כ דהפסול הוא משום הפסק פרשה שעשה במקום שא"צ א"כ בנ"ד כשר ואינו פוסל משום עשאה כשירה, וכ"פ הקה"ס ס"י:

פו

שאלה. נשאלתי במה שנוהגין הסופרים להניח בס"ת תיבת בראשית וגם בסיום הספר מניחין איזה תיבות והסופר עושה נקודות תמונות אותיות ואח"כ בעל הספר מעביר עליהם קולמוס ועושה אותן גוף אחד, מי אריך למעבד הכי:

תשובה. לכאורה לא אריך למעבד הכי דאיתא בירושלמי פ"ב דגיטין והובא בחידושי רשב"א ובפ"ח אעה"ז סי' קכ"ה וג"פ סי' קכ"ו אות ג' וכתב ולא ונטף, ר' יודן ור' מתנא ח"א שלא עירב את הנקודות וחרינא אמר אפילו עירב את הנקודות והרשב"א בחי' כ' דאם לא עירב את הנקודות בטל הגט מדאורייתא ואם עירב הנקודות הוה ספק וא"כ איך אנו עושין כן בס"ת אבל נראה לי שמנהגן של ישראל תורה היא, דע"כ לא פליגי אלא באם עירב הנקודות ע"י הטפה היינו נקודות סמיכין זל"ז עד שעירב אותן נמצא דנעשה הכתב ע"י הטפה בזה נתמעט מן וכתב ולא ונטף אבל אם מערב הנקודות ע"י כתיבה שפיר מיקרי כתיבה ואפילו בגט יש להכשיר בכה"ג, ואף דדיו ע"ג דיו לא מיקרי כתיבה ואפילו היכי דהכתב הראשון הי' שלא לשמה או ע"י ח"ת היינו דוקא היכי שכתב הראשין היו בשלימותו אבל כאן דכתב הראשון הוא ע"י נקודות ולא היו מעורבין דעדיין לא נקרא כתב כלל אם אח"כ העביר עליו הקולמוס ע"י כתיבה בודאי מהני דלא גרע מאם נעשה מקצת האות ע"י חק תוכות וגמר אח"כ האית דמהני כמבואר בת"ה הובא בסי' ל"ב סי' י"ח, ובאהע"ז סי' קכ"ה סי' ד' והכי קי"ל ה"ה נמי הכא אם לא היו הנקודות מעורבין והוא עירבן, דודאי מהני אם עירבן ע"י כתיבה, וכ"כ הב"י באהע"ז שאם נפלה טיפת דיו דהוסיף עלי' לעשותה יו"ד או וא"ו כשר, כיון דנגמר ע"י כתיבה, ואף דהמג"א בסי' ל"ב ס"ק כ"ג הביא בשם מהר"ם אלשקר וכנה"ג לפסול בזה, ומ"מ סיים המג"א אבל הב"י באהע"ז מכשיר בזה וכ"פ הרמ"א משמע שדעתו להקל בזה, ומהר"ם אלשקר אזל לשיטתו דס"ל כרד"ך דגם במ"ם פ' שנסתמה צריך לגרור כלה. אבל אנן דקי"ל דסגי לגרור החרטום ולגמרה ע"י כתיבה ה"ה נמי בנפלה טפה וגומר ע"י כתיבה מהני, ועי' ג"פ סי' קכ"ה סס"ק ל"ו שכ' וז"ל ולענין הלכה כיון דהכלבו והריב"ש ס"ל דיכול להוסיף על האות כ"ו וכן מטיפת דיו להוסיף עלי' לעשותה יו"ד או וא"ו הכי נקטינן ומשמע אפילו לכתחילה מותר בזה. אך שם ס"ק ל"ט כ' דלכתחילה ראוי לחוש לדעת הרד"ך ומהר"ם אלשקר ועי' פ"ת סי' קכ"ה באעה"ז אות וא"ו דזה כ' רק ע"ד מהיות טוב, ועי' ט"ז שם אות יו"ד שכ' דהכלבו מיירי דוקא דטפה שנפלה עדיין לחה ומישכה לכאן ולכאן ועושה מזה אות שלם זה מהני אבל אם הטפה כדקאי קאי ומוסיף עוד דיו ומושך לגמור האות ל"מ ולכן לכתחילה יראה שבעוד הדיו של הטיפות לחין הן יעבור הקולמוס

על הטיפין ולמשכן לעשות האות וזה מותר לכ"ע, ובדעבד אפילו כבר נתייבשו הטיפין כשר כדעת רוב הפוסקים שהבאתי, וכ"ז אם מתחילה לא נתערבו הטיפין אבל אם עשה הטיפין סמוכין זל"ז עד שנתערבו וא"כ כבר נגמר צורת האות ולחד מ"ד בירושלמי הוא פסול א"כ שוב ל"מ העברת הקולמוס דדיו ע"ג דיו לא הוה כתב כנ"ל ולפי הנ"ל יש להזהיר להסופרים דלפעמים נפסק אות ומתקנים אותה שלא יתקנו ע"י הטפה, ורק ע"י כתיבה למשוך עם הקלמוס הדיו, דכאן נגמר האות ע"י הטפה ופסול להירושלמי הנ"ל:

פז

שאלה. אם נמצא בס"ת בשבת בשעת קריאה שנפסק הואו של תבואתה בפ' בהר, והנפסק הוא למעלה אצל הראש, וניכר להדיא אם צריך להוציא ס"ת אחרת ולכאורה י"ל דלא גרע מחסירות דאם חסרה הואו לגמרי דא"צ להוציא אחרת, כמ"ש הרמ"א בסי' קמ"ג דעל חסירות ויתרות א"צ להוציא אחרת, אך ראיתי דז"א דהכא גרע דהא הטעם דעל חסירות ויתירות א"צ להוציא אחרת משום דאנן אינן בקיאין בחסירות ויתרות, ודלמא צריך להיות חסר או יתיר, משא"כ כאן ממ"נ פסיל אם צריך להיות מלא בואו א"כ אם נפסקה ליכא הוא"ו, ואם צריך להיות חסר ואו א"כ הוה הנשאר הפסק בתיבה ל"מ אם נשאר בראש צורת יו"ד א"כ הוה היו"ד הפסק בתיבה אלא אפי' אם לא נשאר למעלה צורת יו"ד מ"מ הקו הנשאר הוה הפסק בתיבה, ע"כ בודאי צריך להוציא אחרת ורק אם לא ניכר להדיא הנפסק בזה מיקל הטו"ט מ"ת דא"צ להוציא אחרת ע"ש.

פח

שאלה. בס"ת שנמצא בשעת קריאה בשבת בפ' דברים בפסיק זולתי כלב בן יפנה הוא יראנה ולו אתן וכו' הי' כתוב ולא באלף, אם צריך להוציא אחרת.

תשובה. בתחילה נבאר מקום מוצא הדין. הב"י בא"ת סי' קמ"ג הביא תשו' הרא"ש שאם נמצא טעות בס"ת שצריך להוציא אחרת, וכ"פ הטור ביו"ד סי' רע"ט וכ"פ המרדכי פ"ב דמגילה ע"ש, אך האגור הביא בשם הר"י מולין דא"צ להוציא אחרת דאין לנו ס"ת כשר שלא ימצא בה חסר או יתיר, והב"י חולק עליו דלא נהגו כוותי' אלא מוציאין ס"ת אחרת והד"מ ביו"ד סי' רע"ט כ' וז"ל אם נמצא בה טעות מעט בחסירות ויתירת וכדומה יש לנהוג כדברי האגור, דבעו"ה לא נמצא ס"ת בזה"ז שאין בה טעות כזה, אבל אם נמצא טעות גדול שאינו שכיח בשאר ספרים יש לנהוג כדברי הב"י עכ"ל, וכ"פ ברמ"א בסי' קמ"ג סי' ד' דמשום חסירת ויתירת, א"צ להוציא אחרת שאין ס"ת שלנו מדוייקין כ"כ שנאמר שהאחר יהי' יותר כשר. ויש להבין דברי הד"מ והרמ"א מה חילוק בין נמצא טעות בחסירת ויתרת לבין נמצא טעית גמור, עכ"פ דברי האגור נכונים בטעמו כיון דא"א

בקיאין בחוי"ת ואין לנו ס"ת כשר א"כ אף אם נמצא טעות גמור אין להוציא אחרת דמה ירויח בזה, וצ"ל דסברת הד"מ דוקא טעות בחסר ויתר דאין אנו בקיאין א"כ זה הס"ת שקורא בו עתה אינו בודאי פסול רק מחמת ספק א"כ לא ירויחו כלום אם יוציאו אחרת דגם הס"ת הב' איכא בו אותו הספק עצמו כיון שא"א בקיאין בחוי"ת משא"כ אי איכא בזה הס"ת טעות גמור שלא נמצא בשום ס"ת כן א"כ הס"ת הזה בודאי פסול והס"ת אחרת הוה רק ספק משום חסוי"ת שא"א בקיאין בזה צריך להוציא אחרת וכן משמע מדברי המג"א ס"ק זיין ע"ש מ"ש על דברי תשו' מהר"ם מלובלין ז"ל בכתוב רחבה במקום רחבו דמיקרי שינוי אע"ג דאפשר לקרותו רחבה בחול"ם כמו אהל"ה מ"מ גם שם יש טעם לדבר למה כ' בה"א משא"כ כאן וע"ז כ' המג"א ולא הי' צריך לזה דכיון דהוא טעות גמור מוציאין אחר דדוקא בחס' וית' דלא בקיאין כדאיתא בפ"ק דקידושין וא"כ שמא האחרת ג"כ אינה מדוייקת בחסוי"ת אבל טעות גמור פשיטא דפסיל עכ"ל, הרי דמחלק ג"כ כמ"ש וכן הש"א שער וא"ו אות ל"ה הביא בשם שו"ת ב"ח החדשות זה החילוק ע"ש ולפ"ז היכי דאיכא טעות גמור אף דליכא שינוי בקריאה ולא שינוי בענין עכ"ז צריך להוציא ס"ת אחרת וכש"ש המג"א בשם הצ"צ דאם כ' מגרשיהן במקום מגרשיהם דא"צ להוציא ס"ת אחרת כיון דאשכחן לפעמים כך ומשמע דפסק כן באמת הח"צ סי' נ"ד חילק עליו בזה וכ' דודאי חלילה להכשיר ממקום שהוא שלא כדן דרמ"א לא מכשיר אלא בחסוי"ת משום דלא בקיאין ומי יאמר איזה יכשר הזה או זה, אבל בטעות כאלה דודאי בקיאין אין חילוק בין אות אחד או תיבה שלימה כי תורת ד' תמימה אין בה נפתל ועיקש, ועי' שבו"י ח"ב סי' ג' שהשיג ג"כ אצ"צ דדוקא בחסוי"ת דליכא שינוי במבטא וא"א בקיאין בזה א"צ להוציא אחרת אבל היכי דאיכא טעות גמור צריך להוציא ס"ת אחרת. והנה הנוב"י מ"ת סי' קע"ח כ' דאם נמצא טעות בחסוי"ת במקום שמבואר במסורה להיפך אפ"ה א"צ להוציא אחרת אף שהוא בודאי טעות כי מה שאין מוציאין אחרת בחסוי"ת אין הטעם שאולי זה הס"ת כשר שאנחנו אין בקיאין, וחיישינן אף שהסופרים שלנו כותבים חסר אולי טעות הוא וצ"ל מלא, לא כן הוא אף שודאי טעות הוא, מ"מ קרוב הדבר שגם בס"ת אחרת שמוציא יהי' בו טעות. חסר במקום מלא או להיפך ולכן התירו לגמור הקריאה בזה הס"ת עכ"ל וא"כ משמע דלא כמ"ש לעיל אבל באמת השער אפרים סי' הנ"ל חולק עליו מהטעם שכ' דא"כ אף בשאר טעות גמור נימא נמי שהס"ת האחרת אינה בטוח שלא ימצא בה חסוי"ת הפסול מדינא ולמה מוציאין אחרת אלא עיקר הטעם משום דא"א בקיאין בחסוי"ת ושמא הס"ת הזה כשר, ומ"מ מסכים שם לדברי הנוב"י לדינא, מטעם דאף דמבוא' המסורה להיפך א"צ להוציא אחרת

כיון שגם המסורות שלנו אינן בדוקים והם גופים מחולקין לפעמים א"כ אין לדונו לוודאי טעות אבל היכי דאיכא טעות בודאי מוציאין אחרת ומטעם שכ' לעיל ומעתה בנ"ד נמי פשיטא דצריך להוציא אחרת אע"ג דאינו משתנה לא בקריאה ולא בענין דלא באלף משמע הכי ומשמע הכי כדאיתא בסוטה דף ל"א מ"מ כיון דהוא ודאי טעות שלא נמצא בשום ס"ת כן צריך להוציא אחרת וכמ"ש דבזה א"ל נמי דא"א בקיאין כמו בחסוי"ת מדפריך שם בסוטה ולחזי האי לא אי בלמ"ד אל"ף כתיב וכו' ומאי פריך נימא דא"א בקיאין כדאמר בפ"ק דקידושין גבי חסוית"ר אלא ע"כ דבזה בקיאין גם אנחנו. וא"כ הוה טעות גמור וצריכין להוציא ס"ת אחרת, ועי' ש"א אות ל"ה גבי לכה אקחך מ"ש שם כדומה לזה. ומה שהאחרונים כ' גבי ימצה דמו אם כ' ימצא באל"ף צריך להוציא אחרת משום דהוה שינוי בענין, ולא כ' משים דהוה טעות גמור היינו משום דבאו להוציא מדעת החזקוני דמוכיח מרש"י זבחים דף ס"ד דצ"ל ימצא באל"ף, וע"ז חולקים דאין שום משמעות מרש"י, ואדרבא הוה שינוי בענין ופסול עי' ש"א אות כ"ח, אבל בטעות גמור כגון בנ"ד פשיטא דצריך להוציא אחרת, והנה דעת הפ"ח דאף חסוי"ת צריך להוציא אחרת, ונהי דלא נוהגין כן מ"מ בטעות גמור כמו בנ"ד צריך להוציא ס"ת אחרת כנ"ל להלכה ולמעשה, וכן משמע מדברי השל"ה בריש מסכת שבת ע"ש:

פט

שאלה. בבעל מגיה שהגיה ס"ת ומצא בו טעות כזה שא"א לו לתקן בעצמו רק ע"י סיפר מומחה והס"ת הי' עד עתה בחזקת כשרות והיו קורין בציבור ואין להציבור ס"ת אחרת לקרות בו והמעשה הי' קודם החג ובאותו המקום לא הי' סופר לתקן הטעות באופן שאם יגיד להם מהטעות לא יהי' להציבור במה לקרות בחג בציבור, אם מחויב הבעל מגיה להגיד להם מהטעות, או מפני כבוד הציבור שיהי' להם העדר הכבוד אם לא יקראו בס"ת בציבור כל ימי החג אינו מחויב להגיד להם.

תשובה. תחילה נברר הסוגיא דגדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה, בש"ס ברכות דף י"ט ע"ב איתא אר"י א"ר, המוצא כלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק מ"ט א"ת ואית וא"ע לנגד השם כ"מ שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב מיתיבי קברו את המת וכו' תרגמה ר"א בבית הפרס דרבנן ת"ש גדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה תרגמה רב"ש בלאו דלא תסור ת"ש והתעלמת פעמים שאתה וכו' התם דכתיב והתעלמת ולגמור מיני' אסורא מממונא לא ילפינן ת"ש ולאחותו מת"ל הרי שהי' הולך לשחוט את פסחו וכו' לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ ואמאי לימא א"ח וא"ת וא"ע לנגד השם ש"ה דכתיב ולאחותו ולגמור ממנה שוא"ת שאני. ופירש רש"י שאו"ת שאני כמה דברים

התירו חכמים לעקור דבר תורה מפני סייג וגדר ומפני כ"ה היכי דאינו עוקר דבר במעשה אבל לעקור בידים לא והלובש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לובשו ומטומאה גופא שהותרה לכהן ולנזיר לטמא למ"מ דקא מיעקר בידים מפני כ"ה דלאו שוא"ת היא ה"ט דלא גמרינן מינה דהתם לאו כ"ה היא דדחי ל"ת דידה דמעיקרא כשנתן ל"ת דטומאה לא על מ"מ נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים אבל פסח והשבת אבידה לכל ישראל נאמר ואצל כ"ה ניתנו לדחות ע"כ היינו דדחייתן אינה בידים אלא בישיבתו נדחה המצוה אבל בכלאים דבמעשה ידיו נדחה הזהיר בהזהרתו עכ"ל רש"י והתוס' כ' דמנזיר לא יליף משום שישנו בשאלה ומכהן לא יליף דהוה לאו שאינו שוה בכל, משא"כ בכלאים העולה מסוגיא זו דכ"ה דוחה לאו דלא תסור אפי' בקום ועשה כמו גבי הא דקברו את המת וכו' וכמו גבי מדלגין היינו ע"ג ארונות דמוקי לה בבית הפרס דרבנן ובארונות שיש חלל טפח דאין טומאתן אלא דרבנן דדחי כ"ה בקום ועשה, ולדעת התוס' בטומאת כהן דחי טומאה בכהן אפי' בקום ועשה ואפי' טומאה דאורייתא משום כ"ה דהוה לאו שאינו שוה בכל, וכן גבי נזיר משום שאפשר בשאלה ואין להקשות לפ"ד התוס' אמאי לא משני לעיל גבי קברו את המת וכן גבי מדלגין היינו ע"ג ארונות דטומאת כהן שאני דהוה לאו שאינו שוה בכל ודחי אפי' טומאה דאורייתא, דבאמת כ' ברמב"ן בתה"א שער הכהנים דיש נוסחאות ישינים שכ' בהן וכ"ת ויליף מנזיר מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, וכ"ת נילף מכהן שאני כהן שכן לאו שאינו שוה בכל, וכ' הרמב"ן דלפ"ז אידחי לי' כלהו סוגיא דלעיל דהי' בא בטומאה באים עמו וכן מדלגין היינו ע"ג ארונות מיירי אפי' בטומאה דאורייתא, ע"ש, וכן י"ל לדעת התוס' דלפי המסקנא דשוא"ת שאני, וא"כ קשה ליליף מנזיר וכהן דהוה בקום ועשה וצ"ל דנזיר וכהן שאני. וכמ"ש התוס' ולפ"ז אידחי ג"כ הסוגיא דלעיל דמוקי בטומאה דרבנן דוקא, אלא אף בטומאה דאורייתא דחי טומאת כהן משום כ"ה. גם י"ל בענין אחר כמ"ש לקמן. וכ"ז לענין אותו האדם שרוצה לעשות איסור משום כ"ה ויודע מהאיסור אך אם האדם עצמו העושה האיסור א"י מהאיסור ורק שאדם אחר רואה שעושה איסור אם מחויב להגיד לו לאפרושי מאיסורא, היכי דאיכא כ"ה בזה איכא פלוגתא, דהרמב"ם בהל' כלאים פי' יו"ד הל' כ"ט כ' וז"ל הרואה כלאים של תורה על חבירו אפי' הי' מהלך בשוק קופץ עליו וקורעו מעליו מיד אפי' הי' רבו שלמדו חכמה, שאין כ"ה דוחה ל"ת המפורש בתורה ולמה נדחה בהשבת אבידה משום דהוא לאו של ממון ולמה נדחה בטומאת המת הואיל ופרט ולאחותו מפי השמועה למדו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ, אבל דבר שאיסורו מדבריהם הרי הוא נדחה מפני כ"ה בכ"מ ע"ש, הרי דס"ל דאף אם הלובש אינו יודע מן האיסור מדכ' סתמא

מ"מ אם חבירו רואה שלבוש כלאים קורעו מעליו אפי' בשוק וכ"פ בש"ע יו"ד סי' ש"ג והרמב"ם לא גרים בגמרא המוצא כלאים בבגדיו אלא אף ברואה בחבירו שהוא לבוש כלאים קורעו מעליו, אבל הרא"ש בנדה בהל' כלאים כ' וז"ל, ודאי המוצא כלאים בבגדו א"ק וא"ת וא"ע לנגד השם וחייב לפושטו אפי' בשוק אבל אם אדם רואה כלאים בבגד חבירו והלבוש כלאים א"י אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו, דמשום כ"ה ישתוק ולא יאמר לו וטעמו בזה דמה ששותק ואינו אומר לו הוה שוא"ת ודוחה משום כ"ה אפי' בדאורייתא. והרמ"א בסי' ש"ג הביא דעת הרא"ש בשם י"א, וצ"ע ליישב דברי הש"ע דכאן בכלאים פסק כרמב"ם, ורמ"א הביא דעת הרא"ש בשם י"א ולקמן בסי' שע"ב כ' רמ"א בסתם בלי שום חילוק, דאם כהן שוכב ערום באוהל המת דא"צ להגיד לו עד שילבש עצמו משום כ"ה והיא מדברי ת"ה שפסק כדעת הרא"ש ע"ש, וא"ל דס"ל כסברת התוס' הנ"ל לחלק בין טומאת כהן דהוה לאו שאינו שוה בכל חדא דא"כ אמאי לא יגיד לו עד שילבש עצמו, הא אף אם יגיד לו אינו מחויב לצאת ערום מפני כ"ה לשיטת התוס' ועוד דהא סיים הרמ"א שם אבל אם כבר הגידו לו חייב לצאת ערום ולא ימתין עד שילבש עצמו, ואלו לדעת התוס' א"צ לצאת ערום משום כ"ה וצ"ע ונ"ל דפלוגתא זו אם חבירו מחויב להגיד לו תלו בשני תירוצים של התוס' בשבועות דף ל' ע"ב, דאיתא התם אמר רבה בר"ה האי צורבא מדרבנן דידע בסהדותא וזילא בי' מילתא למיזל לבי' דיינא דזוטר מיני' לאסהודי קמי' לא ליזיל, א"ר שישא ברי' דר"א אף אנן תנינא מצא שק או קופה ואין דרכו ליטול ה"ז לא יטול וה"מ בממונא אבל באיסורא א"ח וא"ת וא"ע לנגד השם כ"מ שיש חילול ההם אין חולקין כבוד לרב, והקשו התוס' שם הא אפי' באיסורא אמרינן דגדול כ"ה דדוחה ל"ת שבתורה בשוא"ת אפילו בדאורייתא, ותירצו ע"ז ב' תירוצים א' דיש לחלק בין גנאי גדול כגון מ"מ דמוטל בביזיון דהוא גנאי גדול בזה אמרינן דגדול כ"ה דדוחה ל"ת שבתורה בשוא"ת אפי' בדאורייתא משא"כ גנאי קטן כמו לילך להעיד לפני ב"ד קטן ממנו בזה לא דחי מילתא דאסורא אפי' בשוא"ת, ותירוץ הב' כיון שע"י שתיקתו נעשה איסור בידים ה"ל כעושה מעשה והכא כדפ"ה כגון שבאתה האשה לפני חכם להתירה להנשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי, ובממונא שרי אפי' מוציאין ע"י מבעליו שלא כדין ומצא שק או קופה דמייתי מיני' ראי' כגון שאחר רוצה ליטלו והשתא נמי ניחא הא דאיצטריך לשנוי. התם שאני ממונא דאיתיהב למחילה עכ"ל, הרי לתירוצם קמא דחילקו בין גנאי קטן לגנאי גדול ס"ל להתוס' דמה ששותק ואינו הולך להעיד מיקרי שוא"ת ובגנאי גדול דוחה אפי' בדאורייתא, והיינו כדעת הרא"ש דהרואה בחבירו שהוא לבוש אפי' כלאים דאורייתא א"צ להגיד לו דהוה שוא"ת, ולתירוץ בתרא לא הוה

שוא"ת אם ע"י שתיקתו עושה חבירו מעשה והיינו כדעת הרמב"ם דאף ברואה בחבירו שהוא לבוש כלאים דאורייתא צריך להגיד לו, ולפי התירוץ הב' אין חילוק בין גנאי קטן או גדול דהיכי דהוה שוא"ת אף בגנאי קטן דוחה ל"ת שבתורה אף בדאורייתא, ובקום ועשה ואף אם לא נעשה האיסור ע"י עצמו רק ע"י אחר וע"י שתיקתו נעשה האיסור לא דחי כ"ה בדאורייתא אף בגנאי גדול משא"כ לתירוץ קמא אף בשוא"ת גנאי קטן אינו דוחה ל"ת כדאורייתא. נמצא לדעת הרמב"ם דס"ל כתירוץ הב' אין חילוק בין גנאי גדול לגנאי קטן ולדעת הרא"ש דס"ל כתירוץ קמא צריכין לחלק בין גנאי גדול דוחה בשוא"ת משא"כ תנאי קטן אף בשוא"ת אינו דוחה ל"ת דאורייתא אבל בדרבנן ודאי דחי כ"ה אף בגנאי קטן ואפי' בקום ועשה כדאמרינן גבי אבל שהלך בטמיאה הולכין עמו בטמיאה אע"ג דזה לא הוה גנאי גדול רק העדר כבוד אם אין הכהנים הולכין עמו עכ"ז דחי בבית הפרס כדאמרינן בברכות דף הנ"ל. ובזה יש לישב דברי הרא"ש דלכאורה קשה לדבריו דס"ל דאם רואה בחבירו שלבש כלאים דאורייתא דא"צ להגיד לו דהוה שוא"ת מגמרא ערוכה מנחות דף ל"ז ע"ב דאיתא התם רבינא הוה אזיל אבתרי' דמר בר רב אשי בשבתא דרגלא איפסק לי' קרנא דחוטי' ולא אמר לי' ולא מידי כד מטא לביתי' א"ל מהתם איפסק א"ל אי הוה אמרת לי מהתם שדיתי' והא אמר מר גדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה תרגומה רב"ש בלאו דלא תסיר א"ד מהתם א"ל וא"ל מאי דעתך למישדיי' והא אמר מר גדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה והא תרגומה רב בר שבא בלאו דלא תסיר ה"נ כרמלית הוה עכ"ל, ומשמע מכאן דמחויב להגיד לו באיסור דאורייתא, ל"מ ללישנא בתרא דהגיד לו רבינא אלא אף ללישנא קמא דלא א"ל רבינא עד דאתי לביתו, היינו משום דהי' סבר רבינא דאינו מחויב לפושטו כדמשמע דא"ל מר בר"א אי אמרת לי מהתם שדיתי'. וא"ל רבינא והא אמר מר גדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה וכו' משמע דרבינא הי' סובר דאינו מחויב לפושטו בשוק משום גדול כ"ה ומש"ה לא אמר לי' וע"ז הקפיד מר בר"א אמאי לא אמר לי' מהתם והי' פושטו דהא דגדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה דוקא בלאו דלא תסור. עכ"פ מוכח דבאיסור דאורייתא מחויב להגיד לו, וקשה להרא"ש דס"ל דאינו מחויב להגיד לו. ולפי הנ"ל א"ש דללישנא קמא פשיטא דלק"מ דהא רבינא לא א"ל בשוק אע"ג דהוה בר"ה והי' מחייב לפושטו אם יאמר לו דהוה קום ועשה דהא שאר הציצית הוה משא, וגם רבינא ידע מזה ואפ"ה לא אמר לי' משום דלגבי דידי' הוה שוא"ת בשתיקתו, והא דאמר לי' מר ב"ר רב אשי אי אמרת לי מהתם הוה שדיתי' לאו דהקפיד עליו על שלא אמר לו מהתם אלא בניחותא א"צ דאי הוה אמר לי' מהתם הי' מחויב לפישטו אלא דקמל"ן דאין כ"ה דוחה ל"ת של

תורה בקים ועשה, והא דקאמר והא אמר מר גדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה לאו רבינא קאמר אלא סתמא דש"ס פריך ומשני בלאו דלא תסיר, וללישנא בתרא נמי לא קשה די"ל דהמעשה הי' בטלית גדול דליכא אלא גנאי קטן כמבואר במג"א סי' י"ג ע"ש, והי' סובר רבינא דבגנאי קטן אף בכרמלית דהיא דרבנן חייב לפושטו, ומש"ה א"ל דבגנאי קטן אף בשוא"ת חייב להגיד דאין דוחה כ"ה בגנאי קטן אף בשוא"ת כמ"ש התוס' בתירוץ אחר, וע"ז אמר לי' מר בר"א מה דעתך למשדינהו והא אמר מר גדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה הא תרגומה רש"ב קמי' דר"כ בלאו דלא תסור ה"נ כרמלית הוה והיינו דברבנן אף גנאי קטן דוחה אף בקום ועשה וא"צ לפישטו, והא דקאמר הא תרגומה רב"ש וכו' לאו רבינא קאמר לי' אלא קאמר מר בר רב אשי אבל רבינא הי' סובר דגנאי קטן אף בדרבנן חייב לפושטו דלא דחי גנאי קטן אף מידי דרבנן ואף בשוא"ת ומש"ה א"ל למרי בר"א. נמצא לפי המסקנא, דגנאי קטן דוקא בדאורייתא לא דחי ואפי' בשוא"ת ובדרבנן דחי אפי' בקום ועשה, וכמו שהוכחתי נמי לעיל מסוגיא דברכות מהא דאם האבל הי' הולך בטמיאה ומהא דמדלגין היינו ע"ג ארונות אלא דמהתם ליכא למידק אלא לאו שאינו שוה בכל כמו גבי טומאת כהנים, אבל מהא דמר בר"א מוכח אפי' לאו השוה בכל אפ"ה לא הי' מר בר"א פושטו. ובזה יש לישב קושיית הרמב"ן הא דאיצטריך לתרץ גבי אבל שהלך בטמיאה וכן גבי מדלגין היינו ע"ג ארונות דמירי בטומאה דרבנן ואמאי לא קאמר משום דהוה לאו שאינו שוה בכל לפי הגרסא דיש נסחאות שהביא הרמב"ן וכן לפמ"ש התוס' כנ"ל, ובזה ניחא משום דדוקא בזיון גדול כמ"מ בזה אמרינן דלאו שאינו שוה בכל דחי כ"ה אותו אבל בזיון קטן כמו גבי אבל ובהא דמדלגין היינו ע"ג ארונות דהוא רק העדר כבוד י"ל דאף שאינו שוה בכל לא דחי אותו כ"ה ומש"ה הוצרך לומר דהיה רק טומאה דרבנן ובדרבנן דחי אף בזיון קטן ואף לאו השוה בכל וכהא דמר בר"א ואף בקום ועשה ושוב א"צ לומר דאידחי הסוגיא דלעיל. ועתה נחזי בנ"ד הנה לכאורה י"ל דתלו בפלוגתת הרמב"ם והרא"ש, דלרמב"ם מחויב להגיד להם כדי שלא יברכו ברכה לבטלה, דבפ"א מהלכות ברכות הלט"ו כ' המברך ברכה לבטלה עובר בלא תשא משמע דהיא דאורייתא, וא"כ למאי דס"ל גבי כלאים הרואה בחבירו שהוא לבוש כלאים קורעו ממני, ה"נ חייב להגיד להם, ולהרא"ש דס"ל בהרואה א"צ להגיד לו ה"נ א"צ להגיד להם, ואף דהרא"ש ס"ל בביזיון קטן אף בשוא"ת צריך להגיד לו וכתירוץ הראשון של התוס' וה"נ ליכא בזיון גדול רק העדר כבוד של הציבור, שלא לקרות בס"ת בחג, מ"מ הרא"ש בקידושין במשנה כל מצית עשה שהזג ס"ל כדעת ר"ת דהמברך ברכה שא"צ לאו דאוריית' וא"כ בדרבנן דוחה כ"ה אפי' בקום ועשה ואפי' בגנאי קטן,

וכמה שהוכחתי לעיל, שוב ראיתי דגם להרמב"ם א"צ להגיד לו דרמב"ם בתשובה ס"ל דמותר לברך על ס"ת פסול עי' כ"מ פיו"ד מהל' ס"ת, וא"כ לכאורה בין לרמב"ם ובין להרא"ש אם אין להם ס"ת אחרת א"צ להגיד להם. ומ"מ נ"ל דנ"ד אינו דומה לפלוגתת הרמב"ם והרא"ש הנ"ל דכיון דנתנו לו הס"ת להגיה והוא הגיה אותו אם מחזיר להם הס"ת בשתיקה שתיקה זו הוה כמו אמירה דידי' דהוא כשר, דסברו מדלא אמר להם שמצא טעות מסתמא לא מצא שום טעות וכשירה היא, דמתחילה כשנתנו לו להגיה בודאי הי' קצת ספק אם היא כשר ומש"ה נתנו לו להגיה ועתה כשמחזיר להם בשתיקה הוה כאומר להם שהוא בודאי כשר ואמירה להטעות בודאי אסור בין לדעת הרמב"ם ובין לדעת הרא"ש ע"כ נראה דיאמר להם מהטעות ואפ"ה מותרין לקרות בו בין לדעת הרמב"ם דהיא ס"ל דמותר לברך על ס"ת פסולה, ובין לדעת הרא"ש דהא ס"ל דברכה שא"צ הוא רק בדרבנן וכ"ה אפי' בזיון קטן דוחה דרבנן אף בקום ועשה כמ"ש. ומ"מ יש לנהוג כמ"ש הרמ"א בס"ס קמ"ג דדוקא אם הטעות בחומש אחר אז קורין בברכה ע"ש כנ"ל ובאם הטעות באותו החומש יש לקרות בלא ברכה דמה שאין מברכין לא הוה אפי' בדין קטן. כנ"ל להלכה:

צ

שאלה. בסופר שהי' צריך לכתוב בס"ת ד' אלקים אל משה וקידש שני השמות ביחד וכאשר כ' שם הוי' ב"ה טעה וסבר שכבר כתב אלקים ג"כ וכ' תיבת אל ולא קדשו ונזכר שצריך לכתוב אלקים והעביר הקולמס על תיבת אל וקידשו וגמר השם אלקים, ועתה נפשו בשאילתו אם יש תקנה או לסלק היריעה:

תשובה. בגיטין דף כ' איתא אר"ח גט שכ' שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר"י ורבנן, דתניא הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דל"ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר"י וחכמים אומרים אין השם מן המובחר אמר רב אחי בר יעקב דלמא ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא משום דבעינן זה אלי ואנוהו וליכא אבל הכא לא. ובמס' סופרים פ"ה ה"ג סיים בדברי חכמים מוחקו וכותב השם ע"ש, ולכאורה קשה למה נקט וטעה ולא הטיל דל"ת דהוה שני טעותין חדא דסביר דצריך לכתוב יהודה ועוד טעה ולא הטיל ד' הא יכול לצייר הפלוגתא בטעות א' כגון בטעה דצריך לכתוב יהודה והתחיל לכתוב י"ה ונזכר דצריך לכתוב השם ונמצא שלא קידש י"ה דלר"י מעביר קולמוס ולרבנן אסור להעביר קולמס דאין זה מן המובחר. ולכאורה יש מכאן ראי' לדברי הבנ"י שכ' וז"ל מי שלא קידש את השם עד סופו שעדיין לא נשאר לו לכתוב אלא אות אחת מן השם נ"ל שקידושו וגמרו באין כאחד ומש"ה אם

נזכר תיכף אחר שכתב י"ה ל"ש פלוגתא בזה דהא אפשר לגמרו בקידוש וקידושו וגימורו באין כאחד, אך ז"א דע"כ לא קאמר הבנ"י אלא היכי דלא נתכוון לתיבה אחרת של חול ורק ידע שהוא שם ולא קדשי בזה מהני הקידוש בסופו, אבל כאן דנתכוין לכתוב יהודה גם הוא מודה דל"מ הקידוש שבסופו עי' פ"ת סי' רע"ו אות ג' וא"כ הדרי קושי' לדוכתי' אמאי לא נקט בכה"ג שהתחיל לכתוב י"ה ונזכר, וצ"ל דנקט לרבותא דרבנן דס"ל דמותר למוחקו כדאיתא במס' סופרים כנ"ל וקמ"ל דאף דכבר כ' כל השם הוי' ב"ה מ"מ מותר למוחקו ול"ח למ"ע ור"י פליג וס"ל דאין למוחקו משום מ"ע אלא מעביר עליו קולמוס אבל אם לא כ' רק י"ה ונזכר בזה יש י"ל דכ"ע מידה דמותר למוחקו וא"צ להעברת הקולמוס, דע"כ לא אמרינן די"ה מהוי' אינו נמחק אלא אם נתכון לכתוב שם הוי' וקידש אותיות י"ה, אבל לא בנתכוון לכתוב יהודה דליכא כ"כ מ"ע דהרואה מוחק יתלה דרצה לכתוב יהודה אך הא"ז סי' תקנ"ו פסק גבי דין הנ"ל שטעה ולא הטיל דל"ת דלא כחכמים דמס' סופרים ואסור למוחקו כיון דבגמרא דידן לא הביא הך המסקנא דחכמים דמותר למוחקו, אך עכ"ז י"ל דגם א"ז מודה דאם לא כ' עדיין אלא י"ה דמותר למוחקו. ועתה נעיין בנ"ד הנה אם עדיין לא הי' גמרו ולא העביר קולמוס לשם קדושה הי' פשוט דמותר למוחקו דכיון דלא קידשו קידם שגמר השם כיון שכתבו לשם תיבת חול אל וכן אם אפי' הי' גמרו ולא העביר קולמוס על אותיות אל נ"ל דמותר למוחקו, עי' משנת אברהם סי' כ"א סי' ס"ו דמותר למחוק אלף משם אלקים שלא נכתבה לשם קדושה כגון שסבר לכתוב אנכי וכ' אלף ונזכר שצריך לכתוב אלקים וגמר אצלו להי"ס דמותר למחוק האלף וה"ה כאן אל דמותר למחוק, אך כאן בנ"ד דהעביר קולמוס לשמה זה תלוי בפלוגתא דלדעת הרמב"ם דס"ל דגבי גט שנכתב שלא לשמו והעביר עליו קולמוס דאינו גט כלל ואפי' ריח הגט לא הוה לפסול מכהונה והובא דעתו בש"ע אהע"ז סי' קל"א סי' ה' משום דס"ל כר"ח דס"ל דזה תלוי בפלוגתא דר"י וחכמים, ופסק כחכמים דכתב ע"ג כתב לא הוה כ' כלל והא דאמרי חכמים אין זה מן המובחר בירושלמי פרק הבונה איתא דלדברי ר"י קאמרי, אבל לדידהו כתב ע"ג כתב לא הוי כתב כלל, ומש"ה ס"ל לרמב"ם דלא הוה גט כלל ולדידי' מותר למחוק האל ולכתוב אל לשם קדושה אבל לדעת ר"ח והרשב"א הובא דעתם בש"ע דס"ל דהוה ספק גט ואם בא אחר וקדשה חוששין לקדושין ה"נ כאן בנ"ד אפי' אם עדיין לא גמר תיבת אלקים ורק שהעביר הקולמוס על אותיות א"ל אין לו תקנה דלמוחקו אסור כיון שהעביר הקולמוס עליו לשמה, וגם לגמור השם ולצרפו לשם אין לו תקנה, דדלמא ל"מ העברת הקולמוס וכ"ש בנ"ד דכבר גמר השם אין תקנה

רק לסלק היריעה או לקדור עם איזה תיבות ולדבק ולכתוב על המטלית בשם עם אותן התיבות כנ"ל להלכה:

צא

שאלה. בסופר ששכח להניח בסוף שירת הים שיטה שלימה פנוי כנהוג מה הוא הדין אם צריך לסלק היריעה או לאו:

תשובה. בדין הנחת ש"ש פנוי מבואר בח"צ סי' כ"ה דאין כאן בית מיחש אליבא דכ"ע, דכן הוא הקבלה להניח ש"ש בין תקרא פתוחה או סתומה וזה מוכרח מדהביא הרא"ש בהלכות ס"ת דברי הרמב"ם בצורת השירה וכ' עליו ששינה קצת בהתחלת השיטות ממה שכתב במ"ס ולא הכריע ביניהם ומדלא הכריע נראה דלא ברירה לי' איזה עיקר ובהנחת ש"ש חלק שלפני' ושלאחרי' לא העיר שיש חולק עליו בודאי כוותי' ס"ל ובין תקראינה פתוחה או סתומה כך צריכה להיות אלא שלהרמב"ם הוה פתוחה ולהרא"ש הוה סתומה ואין בכך כלום דכך הי' הקבלה להניח ש"ש חלק ואין זה ענין למחלוקת צורות פתיחות וסתומות שבין הפוסקים עכ"ל בקצרה. ולפ"ז לכאורה אין תקנה למחוק תיבת הים שבסוף השורה ולמעט הריוח שבין תיבת בתוך ובין תיבת הים ולהניח כשיעור טית אותיות ולעשות פתיחה דאכתי לא יצאנו דעת הרא"ש דלדידי' צריך להיות כאן סתומה דהא ס"ל אם מניח ש"ש ומתחיל בשטה שלישית הוה סתימה, אך מצאתי בספר לדוד אמת סי' ט"ז אות ה' דכ' אם כבר כ' ולא שייר ש"ש חלק דצריך שיתקן ויצמצם סוף השירה עד שמניח בשיטה אחרונה כשיעור ט"א ואז כשר והא עדיף מלסלק היריעה ולגנוז כמה שמות הקודש ע"ש והטעם משום דהעיקר כדעת הרמב"ם בצורות פתוחות וסתומות, וכמ"ש הרמ"א בסי' רע"ה סי' ב' ועי' בתשו' בית שלמה סי' קל"א דפסק ג"כ דסגי בשיור פ' פתוחה ורק שלא הביא דברי הלדוד אמת שכבר קדמו בזה ועי' במאיר נתיב הובא בקה"ס שדעתו אף לכתחילה שלא להניח ש"ש חלק לא בתחילה ולא בסיף ורק להניח שיעור פתיחה בתחילה ובסוף ואף שפקס"ה חילק עליו דבזה א"ר אליבא דרא"ש דלדידי' צריך להיות סתימה, זה דוקא לכתחילה דלכתחילה צריך לצאת אליבא דכ"ע כמבואר בש"ע סי' ער"ה, אבל בדיעבד בודאי זה עדיף מלסלק היריעה שיש בה כמה שמות הקודש, ובפרט לפי מה שכתב הרב הגאון מהרש"ק בספר סתם להניח שיעור פתוחה קודם השיטה שלימה כדי שתהי' פתיחה לכ"ע וכן נהג הסופר המובהק המפורסם מ' אלימלך ז"ל מביטשאטש ומסתמא עשה ע"פ הסכמת הרב הגאון הצדיק ר' א"ד זללה"ה וכאשר כתבתי ס"ת לעצמי צויתי להסופר לעשות ג"כ כן א"כ מוכח דהעיקר לעשות פתוחה בכאן אף לרא"ש א"כ כששכח יש לעשות כנ"ל להניח שיעור

פתוחה ודיו. אבל לחתוך הדף ולהניח יריעה בת שני דפים כמו שעלה ע"ד השואל זה אין לעשות דאין עושין יריעה פחות מג' דפין כמבואר בש"ע סי' רע"ג ואף דגם בזה יש מקילים מ"מ התקנה הנ"ל יותר גרועה דאכתי יבאו שמות הקדוש לידי גניזה מאותו הדף. כנ"ל להלכה:

צב

בעזר הבורא

אתחיל

בהלכות בכורה.

שאלה. באחד שהי' לו פרה מבכרת וקודם הלידה מכרה אשתו את הפרה לעכו"ם בקנין סטומתא היינו אדרוף והאנטשלאג והאיש לא הי' בביתו בשעת מכירה וכשבא לביתו קודם הלידה הודיעה לו מהמכירה והסכום על המכירה והאשה אמרה להעכו"ם בשעת המכירה שאם לא יביא מותר המעות תיכף אחר הלידה תהי' המכירה בטילה למפרע, ועתה ילדה זכר מה דינו לענין בכורה, כי העכו"ם לא הביא המעות תיכף אחר הלידה:

תשובה. הנה יש בזה ג' ספיקות א' אי מהני קנין סטומתא להפקיע מבכורה, ב' אי מהני מכירת האשה בלא ידיעת בעלה, ג' כיון שהתנה אם לא יביא תיכף מעות אחר הלידה תהי' המכירה בטילה למפרע והעכו"ם לא הביא המעות א"כ בטלה המכירה. והנה בספק א' אי קנין סטומתא מהני להפקיע מבכורה נ"ל לצדד להיתר אף דקנין סטומתא לא הוה קנין אלא מדרבנן ומבואר בר"ן פ' התקבל דבזה פליגי רש"י ותוס' דלרש"י מהני קנין דרבנן לאיסור דאורייתא ולתוס' ל"מ, וכן מבואר בתוס' סוכה דף ל' ע"ב ד"ה שינוי החוזר כו' דקנין דרבנן ל"מ לענין דבר מדאורייתא, וכן דעת רי"ו הובא בב"י וד"מ וב"ח וב"ש סי' כ"ח, דאם קידש אשה במלוה במע"ש דאינה מקודשת רק מדרבנן דמע"ש לא הוה רק תקנתא דרבנן והב"י שם חולק עליו, אך הד"מ והב"ח והב"ש פסקו כוותי', וא"כ לכאורה הוה ספק בכור, וכ"פ המק"ח סי' תמ"ח דקנין סטומתא ל"מ לענין בכור, ולכאורה יש להקשות לשיטות התוס' דס"ל דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא, מהא דס"ל להתוס' דהמקדש באיסורי הנאה דרבנן כגון חמץ דרבנן בשעות דאורייתא, או איפכא, דא"צ גט כלל אלמא דאתי איסור דרבנן ומפקיע קידושין דאורייתא וא"כ ה"נ נימא להיפך דאתי קנין דרבנן ומהני לחול הקידושין מדאורייתא, אבל באמת ז"א דהתם לבטל הקידושין יש כח ביד החכמים דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקיעו רבנן לקידושין מיני', אבל לענין חלות הקידושין דלהוי קידושין דאורייתא זה אין כח ביד החכמים, וא"ל דהא הנ"מ בין קידושין דאורייתא ובין קידושין דרבנן היא רק לענין אם

בא אחר וקדשה, דאי הקדושין הם מ"ה לא חלין קידושי השני ואי קדושין דרבנן חלין קידושי השני וצריכה גט משני, א"כ עדיין קשה נימא המקדש במלוה במע"ש דהוה קידושין מדאורייתא ואם בא אתר וקדשה א"צ גט ואפקיעו רבנן קידושי השני, ז"א דהא נ"מ נמי לענין חיוב מיתה אם זינתה דאם הקידושין הם מדאורייתא חייבת מיתה ואם הם מדרבנן אינה חייבת מיתה, ולענין זה אין כח ביד החכמים לחייבה מיתה לסברתם, הלכך לענין אם קדשה אחר נמי לא אמרינן דאפקיעו רבנן קידושין מיני', דהשוו חכמים מידותיהם, דלא חלין הקידושין כלל מדאורייתא לא לענין מיתה ולא לענין אם קידשה אחר. ובלא"ה לא קשה מהא דמקדש באה"נ דרבנן דאינה מקודשת כלל משים דבעינן דיהיב לה מידי דשוי' ממונא וכאן דרביעה עלה איסורא דרבנן לא שוה מידי ומש"ה א"מ כלל, וכמבואר במ"ל בפ"ה הל' א' בשם הרדב"ז, ודלא כב"ש סי' כ"ח ס"ק נ"ב שתלה דין זה המקדש באה"נ דרבנן בהאי דינא דהמקדש במלוה במע"ש ע"ש, אלא לכ"ע כאן לא הוה קידושין כלל וכמ"ש. והכלל העולה לפ"ז לכאורה הדין אי מהני קנין סטומתא גבי בכור זה תלוי בפלוגתת רש"י ותוס' הנ"ל וא"כ הוה ספק בכור, וכ"ש לפי הכרעת הד"מ והב"ח וב"ש גבי המקדש במלוה במע"ש כרי"ו דאינה מקודשת רק מדרבנן בודאי ל"מ גבי בכור קנין סטומתא שהוא רק דרבנן כמבואר בנה"מ סי' ר"א, אכן לפענ"ד נראה דגבי בכור מהני סטומתא לכ"ע דע"כ לא כתבו התוס' בפ' לולב הגזול דל"מ קנין סטומתא לענין דאורייתא אלא גבי לולב דבעינן לכם שיהי' שלו לגמרי, ומש"ה ל"מ קנין דרבנן וכן גבי קידושין בעינן קנין גמור ומש"ה ל"מ קנין דרבנן אבל גבי בכור דסגי יד עכו"ם באמצע פוטר מבכורה כגון בהמת ארנונא אפי' יכול לסלקו במעות פטורה מבכורה כלישנא בתרא דפק"מ דפסחים כמבואר ברמ"א בסי' ש"ך בשם ת"ה מטעם דאי לא נתן מעות נוטל העכו"ם גוף הבהמה ה"ל יד עכו"ם באמצע אלמא אע"ג דעדיין גוף הבהמה אינו של עכו"ם דהא יכול לסלקו במעות רק שיש לו שעבוד על הבהמה פטור מבכורה א"כ ה"ה קנין סטומתא דהמנהג שקונה בין בד"י ובין בדיני עכו"ם לא גרע מיד עכו"ם באמצע דאלו בא העכו"ם לקיים המקח מחויב הישראל לקיים המקח בין בד"י ובין בדיני או"ה ומחויב ליתן לו גוף הפרה בודאי לא גרע מיד עכו"ם באמצע ופוטר. ובזה יש לישב קושיית המק"ח בסי' תמ"ח על הת"ש שכ' דלא מהני מכירה להאכיל הבהמות חמץ בפסח כיון דהוה א"ד והמכירה היא רק הערמה בעלמא והקשה המק"ח הא מנהגינו להפקיע אפילו קדושת בכור ע"י מכירה כזו וקדושת בכור היא ג"כ דאורייתא ולפמ"ש לק"מ דהאי טעמא דמהני בבכור דסגי ביד עכו"ם באמצע ובודאי לא גרע מכירה זו מיד עכו"ם באמצע משא"כ לענין מכירת בהמות להאכילן חמץ בפסח

בעינן מכירה גמורה וכיון דהוה הערמה ל"מ, ועוד נראה כיון דבדיניהם מחויב ליתן לו גוף הפרה מהני מטעם דמ"ד דהא בהמת ארנונא דפטורה מבכורה הוה ג"כ הטעם משום דינא דמלכותא, ולאו מדין תורה דאטו מחויב מ"ה ליתן לו חלק עשירית מהנולדים אלא ע"כ מכח דמ"ד ה"נ בנ"ד מכח דמ"ד ואף דהמג"א בסי' תמ"ה השיג אמ"ב שכ' גבי חמץ דמהני דיניהם היינו דוקא גבי חמץ דבעינן קנין גמור, אבל גבי בכור דסגי ביד עכו"ם באמצע, אזלינן בתר דיניהם, והא דאמרינן בבכורות בדיניהם שפסקה להם תורה, עי' בתשו' המיוחסת לרמב"ן הובא בח"ס סי' שט"ז דבימי הש"ס לא הי' דיניהם לקנות בכסף דאל"כ אדרבא אפילו לר"י מהני וכמ"ש, ואף דהצ"צ סי' מ"א כ' דלא אזלינן בתר דיניהם כיון דמתחילה דעת הנכרי רק להפקיע האיסור מישראל א"כ היכי שע"פ הדין לא קנה אין סברא להפקיע האיסור משום שיכול הנכרי לכפות לישראל לקיים המקח בדיניהם דהרי אין הנכרי חפץ במקח ע"ש, מ"מ בהגהת בנו בסוף הספר כ' דאזלינן בתר דיניהם, וכ"כ הח"ס בסי' שי"א דמהני דיניהם לענין לפטור מבכורה, ועוד בקנין סטומתא יש לעכו"ם זכות אף בדינינו י"ל דאף הצ"צ מודה דמהני ואף דרק קנין דרבנן הוא וכמ"ש לעיל וכ"פ הכנסת יחזקאל דמהני קנין סטומתא וכמה אחרונים:

ולענין ספק הב' מה שמכרה בלא ידיעת בעלה לכאורה הי' נראה דאף אם לא הוה נו"נ בתוך הבית ואין דרכה למכור חפצי בעלה בלא רשותו ואף אם לא היתה מודיעה לו קודם לידה ורק אחר הלידה והסכים דנמי מהני המכירה כיון דבזה"ז מצוה לשתף או למכור הבהמה לנכרי כדי להפקיע מבכורה שלא יבא לידי תקלה כמבואר בסי' ש"ך א"כ דמי לתרומה דס"ל להרמב"ם ופסק כן בש"ע סי של"א סי' ל"א דאם תרם א' שלא ברשות בעליו ואח"כ בא בעה"ב ואמר לו כלך אצל יפות דתרומתו תרומה וע"ש בט"ז הטעם כיון דמצוה לתרום אמרינן כיון דהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי הי' דעתו שכל מי שיבא ויתרום משלו שיהי' תרומתו תרומה וא"כ ה"נ י"ל כיון דמצוה למוכרה מעיקרא הי' דעתו שכל מי שימכרנה שתהי' המכירה קיימת. שוב ראיתי שז"א כיון דגוף המכירה הוה חוב כדאמרינן בפסחים בפ' ע"פ כל מילי זבין ותתחרט בר מחמרא, ולפוטרה מבכורה יכול למכור אבר א' שהנשמה תלי' בו א"כ יכול לקיים המצוה במכירת אבר א' וא"כ אי מכרה כל הבהמה חוב הוא לו ול"מ מה שמסכים אחר הלידה ובזה נדחה דברי הפ"מ דכ' דמש"ה מהני מכירת האשה בלא בעלה דזכין לאדם שלא בפניו, ולפמ"ש אין כאן זכות ואולי הפ"מ מיירי במכרה אבר א' שהנשמה תלוי' בו ואין הפ"מ בידי לעיין בו אך אי מיירי בא"א א"צ משום זכין כו' אלא הטעם כמ"ש, אך בנ"ד שהסכים על המכירה קודם הלידה בודאי מהני כמ"ש המק"ח סי' תמ"ח בשם הש"ך סי' שנ"ח כיון שבידו

לחזור מזו המכירה ולמכור לאחר רק א"א ואפ"ה מסכים על המכירה אמרינן איגלאי מילתא למפרע, משא"כ לאחר הלידה דאז מוכרח להסכים דמי ליאוש של"מ גבי אבידה שכ' הש"ך שם הטעם דלא הוה יאוש אע"ג דשמענא דהשתא מייאש כיון דמייאש א"ע שלא ברצונו שמוכרח לייאש מחמת שא"י היכן היא האבידה שלו ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע ה"נ כן הוא כיון שמוכרח להסכים ל"א איגלאי מילתא למפרע:

ולענין הספק הג' שהתנה עם הגוי שאם לא יביא תיכף אחר הלידה המעות שתהי' המכירה בטילה למפרע והעכו"ם לא הביא המעות נמצא המכירה בטילה למפרע וכעין זה איתא בפמ"ג א"ח סי' תמ"ח א"א אות ד' גבי חמץ והניח בצ"ע מ"מ נראה דכאן גבי בכור דסגי יד עכו"ם באמצע פטורה מבכורה כמו בהמות ארנונא, אע"ג דיכול לסלקו במעות מ"מ כיון דאי לא מסלק לי' במעות לוקח הבהמה פטורה וא"כ ק"ו מה התם דברירה ביד ישראל לסלקו ואפ"ה פטורה מבכורה מכ"ש כאן דהברירה ביד העכו"ם לקיים המקח בודאי הוה יד עכו"ם באמצע ופטורה מבכורה, ואע"ג דהר"ן כ' גבי עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו דהיכי דמחוסר ממון לא אמרינן הואיל היינו דוקא גבי חמץ דבעינן שיהי' החמץ שלו לגמרי לעבור בב"י וב"י היכי דלא קיבל אחריות ומש"ה ל"מ הואיל משא"כ כאן דסגי ביד עכו"ם באמצע וכיון שהברירה ביד העכו"ם לקיים המקח ה"ל יד עכו"ם באמצע ועי' במג"א סי' תמ"ח ס"ק ה' מ"ש בזה גבי חמץ דהיכי דבעי העכו"ם הוה מקיים התנאי הוה כשלו ע"ש, ואף דהתם בבהמות ארנונא אם התנה בתחלה ליתן לו מעות בעד הוולדות חייבת בבכורה, היינו משום דאם התנה בתחילה ליכא שום שעבוד להמלך על הוולדות, משא"כ כאן אף לאחר התנאי הי' בידו לקיים המקח פשיטא דהוה לי' יד עכו"ם באמצע ופטורה מן הבכורה. עוד י"ל כיון דבתנאי ממון מהני מחילה כמבואר באהע"ז סי' ל"ח סי' ל"ה, א"כ יכולה למחול התנאי ואף דהב"מ כ' שם דדוקא קודם שהגיע הזמן מהני מחילה, אבל לא בהגיע הזמן מ"מ י"ל זה דוקא להקנותו לגמרי בעינן קודם הגעת זמן, אבל כאן דעיקר כוונתה להפקיע מבכורה אנן סהדי דהתנאי הי' מחמת חסרון ידיעתה, אבל לא כוונה דוקא על תנאי זה י"ל דמהני מחילה כן נלפע"ד דיש מקום לפטור מבכורה:

וזה אשר השיב הרב הגאון מלבוב וז"ל:

והנה הספק הא' קנין סטומתא מועיל בבכור כמ"ש בתשו' כנסת יחזקאל חלק א"ח לענין חמץ ולענין בכור וכן בתשו' המיוחסות סי' רכ"ה וכן הסכימו הרבה אחרונים והארכתי בכמה תשובות וגם אשה יכולה למכור דנשים דידן נושאות ונותנות הן, ומה גם שבודאי ניחא לי' לבעל ובפרט שהסכים אח"כ, אך דא עקא שהרי התנאי מבטל המכירה כיון

שעבר הזמן. והנה לכאורה רציתי לומר כיון דבתנאי ממין מהני מחילה כמבואר באהע"ז בסי' ל"ח או להרחיב הזמן ואף דהט"ז האריך בסי' ל"ז דל"מ הרחבת הזמן כבר כ' באבני מלואים דלשיטת הרא"ש דדיבור מבטל דיבור בודאי מועיל ואף להרשב"א בתנאי ממון מועיל ע"ש בס"ק כ"א, וג"כ מועיל הרחבת הזמן, ואף די"ל דגם הרא"ש לא קאמר רק טרם הגיע הזמן של התנאי אבל לאחר שהגיע הזמן לא מועיל וכמ"ש הב"מ ודבריו נראין מ"מ זה דוקא ממון שרוצה להקנות באמת משא"כ כאן שכל המכירה רק להפקעת בכורה אנן סהדי דלא הוה התנאי בדוקא כנ"ל ורק מחמת חסרון ידיעתה עשתה זאת אבל לא כוונה בדוקא, ועי' כעין זה בתוס' בב"מ דף ס"ג ד"ה כשמשך ובח"צ סי' כ' ועי' ט"ז סי' רמ"ו בהל' שבת. אמנם מה שיש לעיין בזה דהרי באמת בגיטין דף כ"א אמרי' דלמא גברא שאני דידע לאקני' והיינו נמי דלמא אשה לא ידעה לאקנוי' ונהי דמסיק הש"ס מהא דאשה כותבת גיטה דגם אשה ידעה לאקנויי הא באמת דעת שטת הרש"ך הובא בב"ש סי' קכ"ג ס"ק י"ט, דלפי המסקנא אמרינן גם גברא לא ידע לאקנויי בדבר שחוזר אליו, ונהי דלא קי"ל כן כמבואר בחידושי הרשב"א שם, אבל כאן באשה דיותר מסתבר דלא ידעה לאקנויי ובפרט שהתנה בפי' דלא מועיל המכירה כ"ז שלא שילם תיכף אחר הלידה אפשר דל"ש סברת הרא"ש דהתנאי היא מעשה בפ"ע ואתי דיבור ומבטל דיבור א"כ זה שייך באיש דידע לאקנויי אבל אשה בכה"ג אפשר דלא ידעה לאקנויי כ"א באופן זה שיתקיים התנאי וגם להרשב"א דה"ל כאלו אמרו התקבלתי בכאן אפשר דבאשה ל"ש זאת ואולי כיון דלהפקעת בכורה עשתה זאת בודאי הוה כאלו אמרה התקבלתי וגם מהני כמרחיבין הזמן ומיהו אפשר דאדרבא כיון שלא עשאה רק להפקעת בכורה בודאי שייך לומר לא ידעה לאקנויי וע"כ נלע"ד דהוה ספק בכור וישאל לגדול ואם יורה להיתר לא אמחה בידו. דברי הכותב בנחיצה הדו"ש באהבה, הצעיר יוסף שאול הלוי גאטינזאהן אבד"ק לבוב והגליל עכ"ל.

צג

שאלה. בא' שהי' לו פרה מבכרת ומכרה לעכו"ם בקנין סטומתא לפטרה מבכורה ואח"ז חזר בעל הפרה ומכר הפרה לישראל והישראל קנה הפרה בכסף ומשיכה כדת ובשעת מכירה לא אמר להלוקח שכבר מכרה לפטרה מבכורה וילדה אצל ישראל הב' זכר מהו הדין אי קדוש בבכורה או לאו:

תשובה. הנה לדעת הרא"ש והטור בח"מ סי' שי"ד אם גזל פרה מעוברת וילדה אצל הגזלן הוה שינוי מעשה וקונה אף הפרה דשינוי דאתי ממילא הוה שינוי ואף בלא שינוי רשות ס"ל דקנה, א"כ כאן הוה הפרה של הישראל הב' דקנה אותה בלידה וחייבת בבכורה,

אלא אף לדעת הרמב"ם שם דס"ל דשינוי דאתי ממילא לא הוה שינוי, כגון גזל פרה וילדה דהוה שינוי החוזר לברייתא דהרי חוזרת להיות מעוברת מ"מ נראה דקנה דהתוס' והרא"ש בפ' מרובה דף ס"ה ע"ב כ' דיאוש ושינוי השם או שינוי מעשה החוזר לברייתא קנה וכ"פ בש"ע סי' שנ"ג סי' ב' ע"ש א"כ י"ל ה"נ דמי שינוי רשות ושינוי מעשה החוזר לברייתא דקנה וא"ל כיון דליכא יאוש לא הוה שינוי רשות דבאיסורא אתי לידי' ואין השינוי רשות מועיל לצרף לשינוי המעשה ז"א דהא לדעת הרמב"ם מהני שינוי רשות ואח"כ יאוש כמבואר בסי' שנ"ג סי' ג', ה"נ י"ל דמצטרף השינוי רשות לשינוי המעשה החוזר לברייתא שבא אח"כ, איברא די"ל בדברי התוס' דבסוכה דף ל' גבי אוונכרי פריך סוף סוף כי גזזו אוונכרי להוי יאוש גבייהו וש"ר בידן ומשני ל"צ בהושענה דאוונכרי גופייהו ופריך לקנינהו בשינוי מעשה ומשני לולב א"צ אגד ואת"ל צריך אגד שינוי החוזר לברייתא הוא והשתא לפ"ד התוס' מאי משני שינוי החוזר לברייתא הוא מ"מ קשה לקנינהו ביאוש ושינוי מעשה החוזר לברייתא אלא ע"כ דלא כדעת התוס' אבל נראה לפענ"ד בדרך אחר דחייב בבכורה אליבא דכ"ע כאן בנ"ד אף לדעת הרמב"ם הנ"ל, דהנה באהע"ז סי' כ"ח סי"א איתא קדשה בגזל עכו"ם דמקודשת דהא א"צ להחזיר רק משום ק"ה והח"מ כ' שם דצ"ע דבמהרי"ו איתא באחד שהי' לו משכון של עכו"ם ומכרו לחבירו וחבירו קידש בו אשה דמקודשת משים דבהתירא אתי לידי' דמכירת משכון הוה כהפקעת הלואה דמותר בעכו"ם, אבל בגזילה ממש לא מצינו חילוק בין כותי לישראל ע"ש והב"ש מיישב דברי הרמ"א אף דגזילת עכו"ם אסיר מדאורייתא היינו לגנב וגזלן עצמו אבל בלוקח מגזלן כיון דבהתירא אתי לידי' הוה כמו עישק את העכו"ם דאינו חייב להחזיר רק משים ק"ה ומש"ה מקודשת ע"כ, וא"כ בנ"ד ל"מ לדעת הב"ש דחייב בבכורה דהא ס"ל אף בגזילה ממש אם מכרו אינו חייב להחזיר רק משום ק"ה א"כ הוה הבהמה של הישראל הלוקח. אלא אפילו לדעת הח"מ מ"מ חייב בבכורה דהא כאן הוה הבהמה כמו משכון גבי ישראל הראשין ובזה מודה הח"מ התם דמקודשת דאינו מחייב להחזיר רק משים ק"ה ה"ה הכא נמי הוה של ישראל הב' וחייב בבכורה. והנה ראיתי בפ"ת ס"י שהביא בשם החו"י באם מכר חלק לעכו"ם ואח"כ מכר לישראל וצידד דלא מכר לשני אלא החלק שנשאר לעצמו וא"כ מוכח היכי דמכרו כלה לעכו"ם ואח"כ לישראל חייב בבכורה, ואין החו"י תי' לעיין טעם הדבר ואולי מטעם שכ' וזה פשיטא שאם בשעת מכירה להישראל אמר לו שכבר מכר לעכו"ם ונתרצה הישראל הב' בודאי פטירה מבכורה, דהא חזינן שלא הי' דעתו לגזלו מן העכו"ם ורק שמכר לו הזכות שיש לישראל הא' באם שירצה העכו"ם למוכרו בחזרה שיהי' הוא קודם כמבואר בסי' תמ"ח

בא"ח גבי חמץ, ובפרט אם מכר להישראל בזול יותר מכפי שמכר לעכו"ם דאמרינן דמכר לו הזכות באם שירצה העכו"ם לשלם שיהי' הב' במקומו לקבל המעות מן העכו"ם ועוד נראה לי דאף אם הישראל הראשון ל"א כלום להב' מהמכירה ורק שידע מעצמו הב' שכבר מכרו אמרינן שלא הי' בדעתו לקנות רק על האופנים הנ"ל ומוכח דדעתו הי' רק על האופנים הנ"ל מדלא מכרה הוא עצמה לפטרה מבכורה, אבל א"ל דכיון דידע מהמכירה לעכו"ם א"כ הוה כגנב מפורסם כמבואר בב"ש סי' כ"ח ס"ק ג' ובגנב מפורסם מחויב הלוקח להחזיר הדמים לכ"ע כמבואר בח"מ סי' שנ"ג ע"ש בש"ך ס"ק ו' וא"כ דמי להא דמבואר ביו"ד סי' ש"ך גבי המקבל צאן ברזל מעכו"ם כיון דאם לא ישלם לו יקח העכו"ם הבהמה ה"ל יד עכו"ם באמצע ופטור מבכורה וא"כ ה"נ אם לא יחזיר אדרוף שנתן יקח חלק בבהמה והוה לי' שותף ופטורה מבכורה, ז"א דהא לפמ"ש לעיל בשם הב"ש וגם להח"מ בנ"ד א"צ להחזיר לו הבהמה רק משום ק"ה וא"כ א"צ להחזיר לו הדמים ג"כ וא"כ אי נימא דדעתו לגזלו וא"צ להחזיר הבהמה עצמה גם הדמים שנתן א"צ להחזיר ואין לפוטרה מבכורה אלא הטעם דאם ידע מהמכירה אמרינן דאין דעתו לגזלה, כלל אלא שיקנה אותה על האופנים ומש"ה פטור מבכורה אבל בלא ידע ולא אמר לו בשעת מכירה חייבת בבכורה, אלא עדיין יש לעיין בזה דלמא מהני שאלה להמוכר דאם אומר שלא נתכוון לגזלה ורק למכור על האופנים הנ"ל א"כ שוב לא קנה הלוקח ואף דקיל"ן דברים שבלב לא הוה דברים דזה שייך בדבר שהוא שלו ורק שחשב איזה תנאי בזה אמרינן דברים שבלב אינן מבטלין המעשה משא"כ כאן דבאמת אין הבהמה שלו רק באם דעתו הי' לגזלה אז קנה הלוקח אבל אם יאמר שלא הי' בדעתו לגזלה נמצא שלא הי' לו מה למכור י"ל דנאמן וא"כ לא נתבטל המכירה ופטור מבכורה, וצ"ע. והנה כתבתי הדבר להרב הגאון מסקאלי והניח ג"כ בצ"ע אי חייבת בבכורה, והתשובה מבואר בספרו בית שלמה סי' קצ"ז ע"ש:

צד

שאלה. באחד שהי' לו בכור בע"מ והתירוהו ע"פ שלשה לשחטו ונשחט ונמצא טריפה ע"י סרכא שהי' מבצבץ במקום הסרכה, והאיש הנ"ל מכר הבשר לעכו"ם עוד קודם השחיטה ועדיין לא נתן לו העכו"ם המעות והעור מכרה אחר השחיטה וקיבל כבר המעות בעד העיר ועשה כן לחסרון ידיעתי, מהו הדין אם מותר לקבל המעות מן העכו"ם בעד הבשר, וגם המעות שקיבל בעד העיר אי מותרין או לאו:

תשובה, נציע מקודם מקור הדין בזבחים דף ק"ג אר"ע מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה שיאותו הכהנים בעורו וחכ"א אין לא ראינו ראי' אלא יצא לבית

השריפה. ובגמרא שם דף ע"ד ואלא מאי קמ"ל ר"ע הא קמ"ל אפי' בגבולין, פי' רש"י בכור בע"מ הנשחט במדינה על מומו כו' ואשמעינן ר"ע דהיכי דלא ניכר טריפתו אלא לאחר ההפשט שריא שחיטתו והפשיטו את עורו כאלו נזרק דמו במקדש ונמצא טריפה לאחר הפשט עכ"ל, אמר ר"ח ב"א אר"י הלכה כר"ע והל' כדברי חכמים, זהו גרסת רש"י והרא"ש דמסקנת הגמרא והלכה כחכמים דהעיר אסור, והרמב"ם פ"ג מהל' בכורות פסק כר"ע דהעיר מותר בהנאה דלא גרס בגמרא והלכתא כדברי חכמים, ובש"ע סי' ש"ז פסק כדעת רש"י והרא"ש דהעור אסיר בהנאה, ולא הביא כלל דעת הרמב"ם, והשתא נעיין בנ"ד דלא הוה רק ספק טריפה דאיכא למתלי' הא שביצבץ היא ע"י הקליפה שהיתה בחוזק ועי' פמ"ג בפתיחה לסי' ל"ט ובל"ש סי' ל"ט אות ר"ו מהו הדין לענין הבשר, ומקום הספק דבזבחים דף ע"א ע"ב בתוס' ד"ה ובטריפה הקשו התם בשם ר"א כיון דלא ידוע איזה הטריפה מה תועלת יש כאן ברעי' דלמכלי' א"א משים ספק טריפה ולנכרים ולכלבים א"א דהא אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ותירצו דהא דאין פודין את הקדשים להאכילן ה"מ היכי דלא חזי אלא לכלבים כגון קדשים שמתו או שנטרפו אבל הני אסירין מחמת טריפות חילין שנתערב בהן אבל קדשים גופייהו אם הי' מכירן חזיא לדידי' שרי להאכילן לכלבים א"כ משמע לכאורה מדברי התוס' דגם בספק טריפה מותר לפדותן להאכילם לכלבים, דהא ג"כ כאן יש על כל או"א ספק שמא הוא הטריפה, ואפ"ה מותר להאכילן לכלבים אבל באמת אין מדברי התוס' ראי' ואין ענין כלל לדברי התוס' דהא התוס' מדייק וכ' דנתערבו בבהמת חולין טריפה דהתם ממ"נ מותר להאכילן לכלבים ולעכו"ם דאי הבהמה היא של קדשים א"כ אינה טריפה וחזיא לישראל ושוב מותר להאכילן אף לעכו"ם ולכלבים כמבואר בגמרא בכורות דף ל"ב ע"ב דאם הוא כשר מיתר להאכילן לכלבים דאיתקש לצבי ואיל מה צבי ואיל מיתר אף לכלבים ה"נ אם היא כשירה מותר להאכילן לכלבים ועי' תוס' זבחים דף ע"א ד"ה ובטריפה ובפסחים דף מ"ב ע"ש וכ"פ בש"ע סי' ש"ז ואי הבהמה היא של חילין שנטרפה בודאי מיתר לפדותה להאכילן לכלבים הלכך התם מותר לפדותן ממ"נ משא"כ אם יש ספק טריפה בגופה של בהמית קדשים בודאי אסיר לפדותן להאכילן לכלבים או לעכו"ם, ועי' ש"ך סי' ש"ו ס"ק מ"ש שם בשם רש"ל ומה שהשיג עליו משמע ג"כ דאף בס"ט אסור להאכילן לכלבים וכן משמע מדברי התוס' גופא התם דקאמרי בקושייתם דלמכלה א"א משום ספק טריפה ולעכו"ם ולכלבים נמי א"א משום דאין פודין כו' אלמא ס"ל להתוס' דאפילו בס"ט אין פודין לעכו"ם ולכלבים וע"כ לא תירצו דמותר לפדותן אלא בכגון דנתערב בבהמה טריפה של חילין ומטעם ממ"נ אבל בספק בגוף ה"נ דאסור, וא"כ בנ"ד נמי בודאי אסור

הבשר בהנאה ועתה נעיין בנ"ד שמכר הבשר לעכו"ם מחיים ואח"כ שחטו ונמצא ס"ט אם מותר לקבל המעות מן העכו"ם. והנה מדברי המ"כ שהביא הב"י שם שמותר למכור חי לעכו"ם אין ראי' לנ"ד דהתם הייני טעמא משום דרוב בהמות הם כשירות ואזלינן בתר רובא כדמוכח מדברי הש"ך שם אבל למוכרו לעכו"ם מחיים ולשוחטו אח"כ ולבדקו בודאי אסור דאם ימצא אח"כ טריפה או אפי' ס"ט בודאי אסור בהנאה. אבל עכ"ז נראה לי למצוא היתר היכי דעבר ונתן לו הבשר להעכו"ם והבשר כבר נאכל דמותר לקבל המעות מהעכו"ם ולהנות מהמעות דהנה המ"ל פ"ט מהל' מכירה הל' י"ד נסתפק במכר לחבירו איסור הנאה כגון ערלה וכ"ה והלוקח ידע בו שהוא אה"נ אי מחייב הלוקח ליתן לו אח"כ המעות ומסיק התם דאין מחויב ליתן לו המעות לכ"ע אף לדעת הרמב"ם דס"ל דחליפי אה"נ מותר אף למחליף והביא דברי בעה"ת שכ' שאם אחד לוה מחבירו מעות שהיו מאה"נ דלדעת הרמב"ם המעות מותרים לו ולאחרים יש בהם משום לוה רשע ולא משלם אבל לדעת רש"י בע"ז דף נ"ד ובחולין דהדמים אסור למחליף עצמו אינו פורע לו כלום שהרי לזה הם מותרים ולמלוה הראשון אסורים ונישא ונותן שם בדברי בעה"ת אי קאי דוקא לשיטות האומרים דלרש"י אפילו חליפי חליפין אסורים ולכך אינו פורע לו או קאי אפילו לשיטות האומרים דס"ל דחליפי חליפין מותרים אפ"ה אינו פורע לו משום דבשעה שנפרע ממנו הוה כאילו החליפן אז ואסיר להחליפן וכ' דמדברי בעה"ת שכ' בסוף דבריו וכן ערלה וכ"ה בעצמם שהלווה לחבירו אין הלוה מתחייב בהן כלל שאין זה נקרא ממונו שהרי הוא נאסר עליו ולמה ניכף את זה להחזירו לו ע"כ מוכח מזה דבשעה שנותן לו המעות חשוב כאלו באותו שעה מחליף ולכך אסיר כאן לכ"ע אף לדעת הרמב"ם, דאל"כ לדעת הרמב"ם מותר דהא חליפי אה"נ מותר לדעת הרמב"ם ופשיט המ"ל מהא בנידון דידי' ה"נ אינו חייב הלוקח ליתן המעות לכ"ע דהוה כמוכר לו עתה בשעת נתינת המעות ואסיר למכור איה"נ ולפ"ז ה"ה במכר לנכרי ונתחייב לו המעות אסור לקבל המעות דהוה כמוכר לו עתה בשעת קבלת המעות ואסור לכ"ע, אבל לי נראה דאין ראי' מסיף דברי בעה"ת דא"כ אמאי כ' דאינו חייב ליתן לו המעות וגם כ' למה ניכף אותי להחזירו הל"ל דאסור ליקח המעות אלא ע"כ נראה באמת לדעת הרמב"ם מותר ליקח המעות דהוה כמכר לו כבר והוה חליפי איה"נ דמותר, אלא דבעה"ת כ' דאין כופין לזה ליתן המעות לכ"ע, כיון דלקח ממנו דבר שאסור בהנאה ולאו בר דמים הוא, דליכוף לזה ליתן לו מעות, אבל אי מעצמו נותן לו באמת מותר לדעת הרמב"ם ורק לדעת רש"י אסור המעות לו לעצמו, וגם לפ"ז נפשט הספק של המ"ל דאין מחויב ליתן לו הדמים אף בידע ורק אם ניתן מעצמו מיתר לקבל וזה שלא כדעת המ"ל ודוק.

והשתא בנ"ד דהוא ס"ט נראה דמותר לקבל המעות מן העכו"ם בעד הבשר דהוה ס"ס ספק שמא כשר הי' ואת"ל טריפה הי' שמא הלכה כהרמב"ם דחליפי איה"נ מותר אף למחליף עצמו והס"ס מתהפך שמא כרמב"ם ושמא כשר הי', ועוד לדעת רש"י עצמו הא דאסור למחליף עצמו היא רק משום קנס ומדרבנן אסיר ע"י מ"ל פ"ה מהל' אישות וא"כ הוה ספק דרבנן ומותר אף לדעת רש"י דלמא כשר הי', הלכך אפילו אי מכרו לאחר שחיטה ונמצא ס"ט והבשר אינו בעין, בודאי אי מכרו לישראל אין כופין את הלוקח ליתן המעות, אבל אם פרע מעצמו מותר לקבל המעות וכן אם מכר לנכרי מותר לתבוע המעות ולקבל ממנו הפרעון ומכ"ש דמי העור שכבר קיבל בודאי מותר בהנאה דאיכא ג' ספיקות דלמא כשר הוה ודלמא הל' כרמב"ם בהא דהעור מותר ודלמא הל' כרמב"ם בהא דחליפי איה"נ מותר אף למחליף עצמו דבכור אינו תופס דמי' דאין פודין את הבכור עי' בבכורות ומ"מ אם העור עדיין בעין אין להתיר העור מטעם ס"ס דלמא כשירה ודלמא הל' כרמב"ם דהעור מותר בהנאה דכיון דלא הביא בש"ע דעת הרמב"ם אין לצרף לס"ס אבל לגבי דמיו דאיכא שלשה ספיקות יש להתיר, ועי' מג"א סי' תמ"ג דכ' בשאר איה"נ חוץ מיין נסך, וע"ז אם משך תחילה ואח"כ נתן מעות מותר אף למחליף עצמו וכ"ה בש"ע של התניא שם ע"ש, וא"כ פשיטא בנ"ד דמותר המעות אף למחליף עצמו ומ"מ יש לקונסו על שהתיר לעצמו בלא שאלת חכם כפי ראות עיני הדיין:

צה

שאלה. באחד שהי' גוי חייב לו מעות ובזה החוב הי' נכלל מה שלוה לו מעות מזומן וגם מה שנתן לו תבואה בהקפה עד איזה זמן ובהגיע ז"פ ותבע הישראל המעות מן העכו"ם מכר לו פרה מבכרת בעד החוב הנ"ל והפרה נשארה ברשות הגוי והישראל לא עשה משיכה בהפרה ולא שום שאר דרכי הקני' ורק שהסכימו שניהם על המקח, ואף גם זאת לפעמים אמר הגוי להישראל שנתאנה על המקח ואמר לו הישראל שאם יתן לו החוב מוחל לו הפרה ובין כך ובין כך ילדה הפרה זכר, מה הדין של הולד אי קדוש או לאו:

תשובה. הנה בקנין כסף גבי גוי ידוע פלוגתת רש"י ור"ת לרש"י קנה ולר"ת לא קנה, אך כ"ז אם נתן לו כסף מזומן בשעת קני' אבל כאן דקנה במלוה אינו קינה כמבואר בש"ך ח"מ סי' ק"צ סק"א ואפילו למי שפרע לא קנה והכי קי"ל, ואף דבחוב הבא מחמת מכר דעת הרמב"ם דקנה כמבואר בסי' קצ"ט וא"כ בנ"ד נמי יש בכלל החוב מהקפת תבואה וא"כ קנה לדעת הרמב"ם, אבל ז"א דל"מ בנ"ד דנכלל בהחוב גם מה שהלוה לו ג"כ וכל דמי החוב אינו עולה רק דמי הפרה נמצא דלא קנה רק נגד דמי החוב של הקפת התבואה אבל נגד החוב של ההלוואה ל"ק א"כ יש לגוי שותפות בהפרה ושותפות עכו"ם פוטר.

ונ"ל עוד דאף אם הי' כל החוב מחמת מכירת התבואה מ"מ לא קנה אף לדעת הרמב"ם ולדעת רש"י, דהנה מבואר במחנה אפרים דטעם הרמב"ם דס"ל בחוב הבא מחמת הקפת סחורה קונה כיון דמכר לו החפץ ליתן לו מעות מיד ואם יתבע המוכר המעות ולא נתן לו המקח חוזר כיון דצריך להמעות נמצא כאלו המקח עומד ביד המוכר ועכשיו כשהלוקח נותן להמוכר חפץ אחר בעד החוב הוה כאלו המוכר נותן לו עתה החפץ שלו בעד החפץ של הלוקח ע"ש, וזה שייך דוקא אם מוכר לו החפץ ליתן לו מעות מיד, אבל בנ"ד שמכר לו התבואה וזקף המעות במלוה ודאי דמי לשאר מלוה, דאף כשיגיע ז"פ ולא ישלם מ"מ אין המקח חוזר אף אם הי' המקח בעין כיון דזקפן במלוה עי' נה"מ סי' קצ"א סי' ד' וכ"ש כשאין התבואה בעין בשעת מכירת הפרה בודאי ל"ק, ואף למה שמפרש באס"ז בב"מ דטעם הרמב"ם הואיל והחוב בא מחמת מכר תיכף כשלקח המקח מחבירו קמו להו המעות ברשות מוכר וכל היכי דאיתנהו ברשותו קאי ודיינין להו כאלו הן בעין והמקח השני נקנה בהם ע"ש, יש לחלק ג"כ כנ"ל דזה שייך דוקא היכי דלא זקפן במלוה דכיון דמחויב ליתן לו המעות מיד קמו להו ברשות מוכר, אבל היכי דזקפן במלוה ל"ש דקמו ברשות המוכר דהא זקפן במלוה שוב אין חילוק בין אם ההלוואה מחמת מעות מזומן שהלוה לו ובין בא מחמת מכר ול"ק אף לדעת הרמב"ם ופטורה מבכורה וכ"ש בנ"ד וכנ"ל. והנה ראיתי בחס"ל סי' ק"א מחמיר היכי דכל החוב הוא תבואה שלקח הגוי בהקפה דצריך להטיל בו מום ע"י עכו"ם ע"ש, ולפענ"ד נראה כמ"ש, גם מ"ש דלטעם המ"א הנ"ל לא שייך בתבואה דאין פירות עושין חליפין דבריו תמוהים דרמב"ם לא בא כאן מטעם חליפין אלא מטעם קנין כסף דלא הוה כמלוה דהוה כניתן לו עתה החפץ בתורת כסף וא"כ אין חילוק בין תבואה או שאר חפץ כנ"ל ברור להלכה דהיכי דזקפן במלוה לא קנה אף בהקפת סחורה:

צו

שאלה. בישראל שלקח מעכו"ם עגל קטן ונתן לו מעות ולא עשה משיכה ולא שום קנין אחר והעכו"ם הי' מחויב לגדלו בל ימות החורף ואח"כ הי' מחויב הישראל ליקח העגל מן העכו"ם והישראל לא לקח העגל מן העכו"ם אחר ימות החורף והעכו"ם גידלו ואחר עבור שתי שנים בא הישראל אצל העכו"ם ושאל אותו על העגל והראה לו שכבר נתגדל העגל ואמר להישראל שלא יתן לו העגל ורק שיחזיר לו המעות שנטל אצלו והישראל לא אמר לו כלום אז, ואח"כ בא עוד הישראל אצל העכו"ם והראה לו עגל זכר ואמר לו שזה העגל נולד מאותו העגל שקנה אצלו, והישראל אינו מכיר אם זו הפרה שילדה אותו עגל הוא מהעגל שלו שנתגדל או לאו, וגם עתה אומר העכו"ם שלא יתן לו הפרה מחמת

שלא הי' מחויב להחוק העגל רק חורף א' גם הישראל לא ראה אם העגל יונק מהפרה ויש יכולת ביד הישראל להכריח את העכו"ם ליתן לו הפרה והולד מחמת שהוא בע"ח שלו, ומסתפק ושואל אם יקח הפרה והולד אי יש על הולד קדושת בכורה:

תשובה. נראה לי לצדד היתר, הנה דכבר נודע מחלוטת רש"י ור"ת אי כסף קונה בעכו"ם והוה ספיקא דדינא ורוב הפוסקים ס"ל כשיטת ר"ת דבעינן משיכה כמבואר בשו"ת רמ"א הובא בח"י סי' תמ"ח וכן הטור בסי' קצ"ה בח"מ פוסק דבישראל דבר תורה מעות קונה כר"י א"כ נכרי קונה במשיכה אף דביו"ד סי' ש"ך פוסק גבי בכור דבעינן תרוייהו מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, וא"כ יש כאן ס"ס דלמא הל' כר"ת דאין כסף קונה בנכרי ואת"ל כרש"י אכתי דלמא החליף העכו"ם העגל להנאתו ואין זה העגל שקנה ממנו הישראל כמבואר במשנה דמאי פ"ג ועי' ח"י סי' תמ"ח, ואת"ל זה היא הפרה מהעגל שקנה ממנו אכתי איכא ספק דלמא זה העגל זכר לא נולד מפרה זו, דהא הישראל לא ראה העגל יונק מהפרה ורק עכו"ם אמר לו שילדה זכר, ואף דבת"ה בכתבים סי' קנ"ז אינו רוצה לצרף זה הספק, אי כסף קונה אי משיכה קונה לענין ישראל שהי' לו בהמה חולבת ומכרה לעכו"ם בכסף לבד, היינו משום דהתם צריך לצרף לדעת רש"י וס"ל לי' להת"ה כיון דרוב הפוסקים ס"ל כר"ת אין לצרף דעת רש"י אבל בנ"ד דצריכין לצרף דעת ר"ת בודאי נחשב לספק ע"ש בת"ה, וא"כ בנ"ד איכא ס"ס ופטורה מבכורה ואף דכ' שם בת"ה עוד טעם דאין מצרפין זה הספק אי כסף קינה להך ספיקא דחולבת משום דהך ספיקא דחולבת היא שמא כבר ילדה והך ספיקא שמא קנה עכו"ם בכסף מתיר מטעם שלא בכרה אלא שמא היא של עכו"ם וכ"כ הצ"ץ סי' ס"ד, מ"מ בתשו' רע"א סי' ל"ז חולק ע"ז וכ' דלא יכול לידע טעם הדבר דמ"מ איכא ס"ס והביא משם תשו' רמ"א דמתיר בפרה חולבת משום ספק שמא כסף אינו קונה ע"ש ועוד בנ"ד הספק הב' שמא החליף העכו"ם הוא ג"כ שמא הפרה הזאת היא של העכו"ם ודומה לספק הראשון דאי כסף א"ק היא ג"כ שמא הפרה היא של עכו"ם דהישראל לא קנאה בכסף. והנה מהרי"ט אלגזי' בריש פ"ג דבכורות הקשה ישראל שמכר פרה לעכו"ם בכסף לבד לפטור מבכורה מטעם ס"ס חדא שמא כרש"י דס"ל דהלכה כר"ל ולדידי' עכו"ם קונה בכסף ואת"ל דהל' כר"י דאמר ד"ת מעות קונה בישראל דלמא הל' כרמב"ם דס"ל אליבא דר"י דעכו"ם קונה בין בכסף בין במשיכה, ולא הוה ס"ס מש"א ע"ש, ותירץ כיון דמס"ס אין מוציאין ממון מיד הישראל וממילא הבהמה ברשות הישראל קאי וחייבת בבכורה, דאע"ג דס"ס מהני באיסור' מ"מ זה האיסור בתר ממון גריר, וא"כ כיון דלענין ממון מוקמינן הבהמה בחזקת ישראל איך אפשר לפטור מבכורה וכ' שם היכי דנתן ישראל כסף על בהמה לעכו"ם

וקנה בכסף לבד דאיכא ס"ס לחומרא, חדא כרש"י דהל' כר"ל ושמא כרמב"ם דאף לר"י ישראל קונה מעכו"ם או בכסף או במשיכה זה תלוי אי גזל עכו"ם אסור מדאורייתא א"כ גבי עכו"ם נמי אמרינן אוקי בחזקת מרי' קמא ולא מהני ס"ס לגבי ממון א"כ איסורא בתר ממון גריר ופטור מבכורה ואי גזל עכו"ם דרבנן ל"א גבי עכו"ם אוקי ממונא בחזקת מרא וא"כ ה"ל ס"ס לחומרא וחייב בבכורה ע"ש, וא"כ לכאורה בנ"ד נמי תלוי בזה אי גזל עכו"ם דאורייתא פטור מבכורה אבל אי גזל עכו"ם דרבנן חייב בבכורה, אבל ז"א דנגד זה הס"ס שהוא לחומרא כנ"ל איכא ס"ס להקל שמא החליף העכו"ם העגל ושמא לא ילדה זכר זה כנ"ל ובספק השקול מבואר התם דפטור מבכורה, אך אי העכו"ם מהימן לי' לכאורה יש לאסור גם הא אומר העכו"ם קודם שיצא מת"י, ובזה יש פלוגתא אפילו דאיכא למימר להשביח מקחו אומר כן, עי' סי' ט"ז בט"ז וש"ך, מ"מ נ"ל בנ"ד לפטור מטעם דהוה יד עכו"ם באמצע אע"ג דיש ביד הישראל להכריחו ליתן לו הפרה והולד מ"מ אי לא פרע לי' בעד מה שהחזיקו עד הלידה מצי העכו"ם לגבות מן הפרה או מן הולד א"כ הו"ל יד עכו"ם באמצע ופטור מבכורה כמו גבי המקבל צאן ברזל מן העכו"ם, כנ"ל להלכה. ועי' בת"ה בפו"כ סי' ק"ל ע"ש:

צז

שאלה. ישראל שלקח פרה מעכו"ם ונתן לו מקצת הדמים על המקח ולא עשה האנדשלאק ואח"כ מכר הגוי הפרה לישראל אחר והישראל הב' נתן לו כל המעות ולא משך הפרה ונשארה בבית הגוי וילדה זכר מהו הדין אי קדוש בבכורה:

תשובה. הנה אם לא מכרה הגוי לישראל אחר פשיטא שאין עליו קדושת בכורה כמבואר בצ"צ סי' ס"ג דאף לשיטת רש"י דבעכו"ם קונה בכסף לבד כר"ל מ"מ בגוי שאינו אלם ויכול הישראל להניח אצלו המעות שנתן ושלא ליקח הפרה מש"ה פטור מבכורה, ועי' בתשובה חס"ל סי' ק"ג דכ' ג"כ דפטור מבכורה מטעם דה"ל יד עכו"ם באמצע דאי לא יתן לי' הישראל מותר המעות גובה מבהמה וה"ל כמקבל צאן ברזל מעכו"ם דפטור מבכורה אפילו אם אין לעכו"ם חלק בולדות אלא שנותן לו חלקו במעות אפ"ה אי לא יהיב לי' מעות יגבה מבהמות ה"ל יד עכו"ם באמצע ה"נ בנ"ד פטור מבכורה מה"ט ע"ש, אך כאן בנ"ד שמכר אח"כ לישראל אחר וקיבל כל המעות א"כ לדעת רש"י קנה הישראל הפרה וא"כ לדידן דמחמירין כדעת שניהם רש"י ור"ת כמבואר בש"ע סי' ש"ך א"כ הוה ספק בכור וא"ל כיון שמכרה לישראל ראשון שוב אין המכירה הב' מכירה כלל דאי אפשר לו למכור כיון שכבר מכרה להישראל הא' ואולי יתרצה הישראל הראשון בהמכירה אבל ז"א ל"מ אם כבר הגיע זמן פרעון של הא' ולא שילם לו ומכרה העכו"ם אח"כ לישראל

אחר דאז הדין דאין הישראל הראשון יכול להוציא מיד הישראל הב' כמבואר בסי' רל"ו סי' זיין בח"מ והוא דעת הרמב"ם ואפילו לדעת הרא"ש שהביא הסמ"ע שם שהראשון יכול להוציא מהשני מ"מ אותו הזכות שהיו להעכו"ם בהפרה הן להצ"צ שכ' שיכול הישראל הראשון להניח אצלו המעות שלא נתן ושלא ליקח הפרה ומש"ה פטור מבכורה והך משום דהוה יד עכו"ם באמצע דאי לא פרע לי' הישראל יתר המעות יגבה המעות מהפרה אותו הזכות מכר העכו"ם לישראל הב' ולא נשאר להעכו"ם שום זכות בגוה ורק שני הישראלים הם כמו שותפים בגוף הפרה וא"כ הוה ספק בכור דלדעת רש"י ורמב"ם קונה בכסף לחוד וכ"ש לדעת המהרי"ט אלגזי דכ' דהוה ס"ס לחומרא דלמא הל' כרש"י ודלמא הל' כרמב"ם דבעכו"ם קונה או בכסף או במשיכה אפי' לר"י ולדעת הפוסקים דגזל עכו"ם לא הוה רק מדרבנן ל"ש אוקמי' אחזקת מרא קמא כמ"ש בתשו' הקודמת בודאי הוה ספק בכור כנ"ל:

צח

שאלה. בישראל שקנה פרה מעוברת מבכרת אצל עכו"ם ונתן הכסף ולא משך הפרה והי' תנאי ביניהם שאחר שתוליד הפרה ולד הראשון ושני שייך החלב להעכו"ם המוכר והעכו"ם יחזיק אותה ויאכילנה עד שתפסוק מלחלוב אחר לידה הב' והוולדות שייכין להישראל הקונה, ועתה ילדה זכר מה דינו לענין הבכורה:

תשובה הנה ידוע פלוגתת רש"י ור"ת רש"י וסייעתו ס"ל דבעכו"ם קונה בכסף דפסק כר"ל ור"ת וסייעתו ס"ל כר"י דבעכו"ם קינה במשיכה, ודעת הרמב"ם פ"א מהל' זכיי' ומתנה ובפ"ה מהל' בכורות דישראל מעכו"ם או עכו"ם מישראל קונה בין בכסף ובין במשיכה. והטוש"ע בסי' ש"ך פוסק לחומרא לענין לפטור מבכורה דבעינן כסף ומשיכה לכתחילה, ולענין דיעבד דעת רמ"א בתשובה דקיל"ן כר"ת דבעינן משיכה דוקא, אבל כסף אינו קינה אף בדיעבד, ולפ"ז בנ"ד דלא משך אין קדוש בבכורה, אך המ"ב הובא במג"א סי' תמ"ח כ' דבדיעבד קי"ל כרש"י דכסף קונה ולפ"ד בנ"ד קדוש בבכורה וכ"כ הש"ך בסי' ש"ך דהוה ספק בכור, וכן הרמ"א בתשו' שם כ' דאף דקי"ל כר"ת מ"מ אם המנהג דקונין בכסף אזלינן בתר המנהג ולפ"ז לכאורה הוה ספק בכור, אכן נראה שיש לצדד בנ"ד מחמת התנאי שהתנה העכו"ם שהחלב תהי' שלו, ואף שלא שייר לעצמו כלום בגוף הפרה והוולדות רק בהחלב מ"מ הא קי"ל בח"מ סי' ר"ט כשם שאין מקנה דשב"ל כך אין אדם משייר דשב"ל, ואפ"ה איתא התם אם מכר השדה ושייר לעצמו הפירות אמרינן בעין יפה שייר ושייר לעצמו מקום הפירות, וה"נ לענין החלב הוה דשב"ל וצ"ל דשייר לעצמו בהפרה מקום החלב, וא"כ יש לעכו"ם חלק בהפרה ופטורה

מבכורה ועי' דג"מ בסי' ש"ך לענין אם מקנה אוזן העובר דל"מ דהוה דשב"ל כ' דהיינו דוקא דאמר לו בפי' שאין מקנה לו האם אבל בסתם אמרינן דמקנה לו הפרה לעוברה, והוא מדברי הת"ה בסי' ק"ל ואף דהת"ה לא סמך שם ע"ז לחוד מ"מ היינו דוקא אם מקנה לאחרים אבל אם שייר לעצמו אמרינן בעין יפה שייר ושייר לעצמו מקום החלב בהפרה כמבואר בח"מ בסי' הנ"ל, וא"ל דאפילו תימא דשייר לעצמו מקום החלב מ"מ לא שייר לעצמו אלא הכחל דהוא מקום החלב, ואנן בעינן שיהי' העכו"ם שותף בדבר שעושה אותה טריפה או נפולה כמ"ש התוס' והובא דבריהם בט"ז וש"ך שם אבל ז"א דהחלב בא מכלל כל האיברים דדם נעכר ונעשה חלב אלא שבכחל נאסף החלב, וא"כ שייר לעצמו הפרה כלה לחלבה ועי' בסי' י"ד וא"כ הוה יד עכו"ם באמצע ופטורה מבכורה ועור כיון דהעכו"ם יש לו שיעבוד על הפרה דאם הישראל לא ירצה ליתן לו החלב ודא יגבה דמי החלב מן הפרה עצמה ולא יתן לו הפרה הוה כבהמות ארנונא דפטור מבכורה אף ביכול לסלקו במעות כיון ששיעבוד העכו"ם הוא על הבהמה ועי' במהרי"ט אלגזי דהיכי דהבהמה היא מתחילה של העכו"ם וקנה הישראל ממנו ויש לעכו"ם שיעבוד על הבהמה פטורה מבכורה וכן כ' מהרי"א בפסקיו סי' ק"ל ובסברת התוס' בפ"ק דפסחים וא"כ בנ"ד נמי כיון שיש להעכו"ם שיעבוד על הפרה עבור החלב ה"ל יד עכו"ם באמצע דפטור מבכורה. ברם מחמת חומר האיסור נ"ל לרוחא דמילתא לעשות התקנה המבוארת בספר יהושע סי' ל"ו לבקש מנכרי אחד שיאמר לנכרי שני להטיל בו מום דדעת הגה"מ הביאו הד"מ בסי' שי"ג דהטלת מום בבכור בזה"ז דרבנן ואף להפוסקים דס"ל דהוה מדאורייתא, מ"מ אמירה לנכרי לא הוה רק מדרבנן ומותר ע"י ב' נכרים מידי דהוה גבי סירוס באהע"ז סי' ה' דהוה כמו שבות דשבות דמותר במקום להסיר המכשול שלא יבא לידי תקלה בגיזה ועבודה וא"צ ליתנו לכהן דהוה ספק בכור ומכ"ש לפי מה שכ' דנראה דודאי פטיר מבכורה ורק הבעלים ישחטו ע"י אותו המים ולאוכלו אם ימצא כשר, אך אם יבדוק הריאה יש חשש שמא ימצא טריפה ויצטרך לקברו כמבואר בסי' ש"ז גם למוכרו חי לעכו"ם אוסר שם הש"ך בשם תשו' מהרי"ל ומהר"ם מטיקטין ומטעם דהעכו"ם ינבל אותו, ע"כ נראה לי שישחוט אותו ולא יבדוק הריאה ולמוכרו כך לנכרי בלי בדיקת הריאה כמבואר בח"ס יו"ד בסי' ש"ג דאזלינן בתר רוב בהמות שהם כשירות, ואף דהרש"ל הביאו הש"ך בס' ש"ו ס"ק ז' כ' דאינו מותר למכור לעכו"ם רק להזמינו אצלו משום ביזיון קדשים ע"ש, מ"מ ז"א אלא מדרבנן ובספק בכור הוה ספק דרבנן ומותר, ובפרט דכבר הוכחתי דבנ"ד לדינא לא הוה בכור ורק לרוחא דמלתא יש לחוש ולשוחטו ע"י מום ע"כ בודאי מותר למכור לנכרי אחר השחיטה בלא בדיקה כנ"ל:

צט

בדין מי שיכול בעצמו לימול אם מותר לעשות שלית למול את בנו. הנה ראיתי בעלי קרנים מנגחים זא"ז ופן ירוצו את גולגלתי אך הראיות יתנו עידיהן ויצדקו הד"מ בסי' רס"ד הביא בשם א"ז דאם האב הוא מוהל אסור ליתן למוהל אחר, וכ' הד"מ וצ"ע מ"ש ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו ע"כ, ובש"ע לא הביא רמ"א דין זה כלל, והש"ך בח"מ סי' שפ"ב ס"ק ד' כ' שראה כמה אנשים מוהלים מכבדים לאחרים למול בניהם ולדעתי הם מבטלים מצות עשה עכ"ל, והת"ש בסי' כ"ח אות י"ד חילק בזה דאם עושה לאחר שליח מחמת שאינו רוצה לטרוח במצוה ע"ז נאמר מצוה בו יותר מבשלוחו ואסור אבל אם מכבד לאחר כדי לזכותו במצוה למי שמהדר אחרי' לקיימו בזה אמרינן דדמי למי שמודד אפרסמון שאומרים לו בא ונתבסם אני ואתה שהוא גרם המצוה והאחר עושיהו ונתבסמו שניהם עכ"ל. והכו"פ כ' בסי' כ"ח להיפך דאם עושה אותו שליח וקיל"ן שלוחו של אדם כמותו והמשלח מקבל שכר כאלו הוא עושה המצוה בעצמו מש"ה מותר לעשות שליח, אבל לכבדו דרך כבוד בעלמא אסור. ולפענ"ד כדעת הא"ז והש"ך דאינו רשאי לכבד אחרים אם הוא עצמו מוהל, דהקצה"ח כ' בסי' רפ"ח דמילת בנו הוה מצוה שבגופו דלא שייך בה עשיית שליח כמ"ש התוס' רי"ד בקידושין. ונראה לי להסביר הענין מ"ש מכל המצות כגון מזוזה דחיבת הדר היא ואפיה מצי' משוה שליח וכדומה שאר מצות דילפינן מתרומה וגירושין דיכול לעשות שליח, דבשלמא מצות שבגופו כגון תפילין שפיר כ' התוס' רי"ד דאינו יכול לעשות שליח להניח עבורו תפילין דנהי דשליח של אדם כמותו מ"מ אם המשלח גופא יניח התפילין בראש אחר לא יצא, [אבל גבי מילה עיקר המצוה שיהי' בנו נימול פי' שג"א דאפי' אם נימול ע"י עכו"ם א"צ להטיף דם ברית] ואם השליח מל אותו הוה כמו שמל הוא עצמו ואמאי ל"מ כאן שליחות ונראה לי דה"ט דגבי מילה עיקר המצוה הוא על האב כדיליף בגמרא מוימל אברהם את יצחק בנו ואם לא מל אביו החייב מוטל על כל ישראל למולו מדכתיב המול לכם כל זכר, א"כ כיון דהאב בעצמו יכול למול ואינו רוצה למול בעצמו שיב חל המצוה על כל ישראל למולו א"כ כשמל איתו אחר לא נעשה שליח של אביו ורק החיוב מוטל עליו בעצמו למול דבשלמא כשאין האב יכול למול בעצמו שפיר מצי משוה שליח ואמרינן שליח של אדם כמותו דהא באמת הי' רוצה לימול בעצמו אלא שאינו יכול אמרינן דהתורה נתנה לו רשות עכ"פ לעשות שליח לאחר משא"כ כשיכול ואינו מל בעצמו א"כ שיב החיוב על כל ישראל ולא נעשה שליח של אב רק החיוב מוטל עליו בעצמו, וזה דעת הא"ז שהביא הד"מ ואינו דומה לתרומה וגירושין דהתם לא שייך הדבר לאחר לפרוס

תרומה או לגרש בלא דעת בעליו ושפיר שייך בהם שליחות משא"כ במילה, כנ"ל לחלק, ולפ"ז ה"ה בכיסוי הדם נמי דהתם נמי אם השוחט לא כיסה הדם וראה אחר חייב דכתיב ואומר לבני ישראל אזהרה לכל ישראל א"כ אם השוחט בעצמו אינו רוצה לכסות ומכבד לאחר ל"ש שליחות דהא בלאו שליחות דידי' החיוב מוטל על אותו האחר לכסות, ונמצא ביטל מצות עשה המוטלת עליו וכמ"ש הש"ך. ובזה יש לדחות כל הראיות שהביא שם הת"ש, א' מה שהביא ראי' מב"ק דף ק"ט דאיתא שם שכהן בא ומקריב קרבנותיו אפי' במשמר שאינו שלו מדכתיב ובא בכל אות נפשו ושרת בי ואפ"ה אמרינן התם שנותנה לכל כהן שירצה, דש"ה דמצוה זו של זה הכהן שחייב להביא קרבנותיו אם לא הביא אינו מוטל על אחר ושוב מצי משוה שליח ואמרינן בי' שליח של אדם כמותי, כמו גבי תרומה וגירושין ואף דבנדרים מסתפק אי כהנא שליח דידן או שליחא דרחמנא, ומסיק דשליחא דרחמנא נינהי היינו אם ישראל מביא קרבן ומטעם דאמר התם מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד ושלוחי מצי עבדי אבל כהן שמביא קרבן וניתן לכהן אחר פשיטא דאמרינן שליח של אדם כמותו, וכן מה שהביא שם ראי' מתרומה ומזוזה דמצי עביד שליח לפמ"ש אין משם ראי' כלל דש"ה דאחר ל"ש במצוה זו וכנ"ל. גם מה שהביא ראי' מיבמות דף מ"ג דאיתא התם במשנה אם רצה הגדול לייבם את כלן הרשות בידו אלמא דאי לא בעי רק שאחד מאחיו ייבם קצתן נמי הרשות בידו מדלא קתני מצוה שייבם כו' הנה מזה ליכא אפי' קצת ראי' דהא דקתני הרשות בידו היינו משום דקאמר בגמרא בד' אחין שמתו הרשות בידו לייבם את כלן הא טפי לא, כי היכי דנמטיי עונה בחדש מש"ה קתני הרשות בידו לומר דעד ד' הרשות בידו טפי לא, תידע דהא יבום הוה מצוה שבגופו ולא שייך שליחות גבי יבם לעשות שליח לאחר לייבם והא דאם אין הגדול רוצה הולכין אצל הקטן לאו מטעם שליחות, אלא דילפינן התם ביבמות מדמעוט רחמנא אשת אחיו שלא הי' בעולמו ש"מ דאף פשיט ואינו גדול האחין מייבם ע"ש. גם מה שהביא ראי' משבת קל"ג דאמרינן התם דימול את בשר ערלתו אתי אפי' אם אומר האב לקוץ בהרת בנו מכוון קאתי האי עשה ודחי צרעת ופריך התם ואי איכא אחר לימהל הוא, ע"כ, ומזה הביא הת"ש ראי' דע"כ יכול לעשות שליח דאל"כ הא עיקר העשה על אבי הבן וקמל"ן דאתי עשה דאבי הבן ודחי ל"ת דצרעת עכ"ל. ולפענ"ד אין מכאן ראי' כיון דגבי מילה הוה המצוה על כל ישראל כמ"ש לעיל מדכתיב המול לכם כל זכר א"כ מה לי אם האב בעצמו מקיים העשה או שאחר יקיים העשה מ"מ יקיים העשה א"כ פריך שפיר דהא היכי דאפשר לקיים שניהם ל"א דדחינן הל"ת, תידע דגבי מ"מ מותר לכהן ולנזיר לטמא ומ"מ אי איכא קוברין אחרים דאפשר לקוברו על ידיהן לא דחינן הל"ת ה"נ גבי מילה אי

איכא אחר כיון דנתקיים העשה ע"י אחר שיב לא אמרינן דאתי עשה דמילה ודחי ל"ת דצרעת. הכלל בעולה דנ"ל דגבי מילה אם האב בעצמו מוהל אין לכבד לאחר וכדעת הש"ך, ונראה דמש"ה לא הביא רמ"א בש"ע דגבי מילה יכול לכבד לאחר, אע"ג דבד"מ הניח דברי א"ז בצ"ע מ"מ להלכה ס"ל דאין רשאי לכבד לאחר וכדעת א"ז וכן גבי כיסוי אלא אם שוחט אצל בעה"ב יכול הבעה"ב להתנות עמו קודם שנותן לו לשחוט שעל מנת כן ניתן לו לשחוט שהכיסוי שייך לעצמו כנ"ל להלכה וכדברי הש"ך הנ"ל. גם בזה צ"ע כיון דכתיב ושפך וכסה ודרשינן מי ששחט הוא יכסה י"ל דאין ביד בעה"ב להתנות שהכיסוי שייך לעצמו, אלא לזה מהני התנאי דאם קידם בעה"ב וכסה בלא דעת השוחט דפטור מי' זהובים שוב ראיתי מ"ש לעיל דאם האב אינו יכיל למול בעצמו יכול לעשות שליח, ז"א דגבי מילה ל"ש שליחות בשום ענין וכן מוכח מדברי הרא"ש ס"פ כ"ה וריי"ו שהביא הרמ"א בסי' שפ"ב בחו"מ הי' לו בן למול ובא אחר ומלו חייב ליתן לו יו"ד זהובים אבל אם נתנו לאחר למול ובא אחר ומל פטור וכ' הרא"ש הטעם הביאו הש"ך שם ס"ק ד' וז"ל דאם האב אינו רוצה לימול כל ישראל חייבין למולו ובדיבור שאמר לאחר למולו לא זכה במצוה לחייב לאחר אם קדמי, ובתשו' הביאו הש"ך שם כ' דאפי' קנין ל"מ דהוה קנין דברים ע"ש וכ"כ ריי"ו. והנה הרא"ש והריי"ו לא חילקו בין אם האב יכול לימול בעצמו או אם אינו יכול לימול בעצמו אם נתן לאחר ובא אחר ומל פטור ומטעם שכ' הרא"ש דלא זכה האחר במצוה בדיבור ואפי' בקנין כנ"ל ואם איתא דהיכי דהאב אינו יכול לימול בעצמו יכיל לעשות שליח הא קיל"ן בשליחות א"צ קנין כמבואר בסי' קפ"ב ונהי דבידו לחזור מהשליחות מ"מ כ"ז שלא חזר הוה שלוחו וכיון דשלוחו של אדם כמותו אם קדם אחר ומלו יחייב ליתן לאב יו"ד זהובים, אע"כ דבמילה ל"ש שליחות בכל ענין ומטעם שכ' לעיל דכ"כ שאין האב מוהלו בעצמו כל ישראל חייבין למוהלו וכמ"ש הרא"ש ג"כ זה הטעם והבאתי' לעיל. ובזה מיושב קושית הת"ש שהקשה על הש"ך מנ"ל להוכיח מדברי הרא"ש דמי שהוא יכול למהול בעצמו אינו רשאי ליתן המצוה לאחר וע"ז כ' הת"ש דלא מוכח כלום מדברי הרא"ש דנהי דמצוה על האב מ"מ יכול לעשות שליח דשליח של אדם כמותו ולפמ"ש מוכח שפיר מהרא"ש דבמלה ל"ש שליחות וכמ"ש, כן נ"ל ברור:

ק

שאלה. נשאלתי מי שקנה גינה מגוי ובו אילנות מורכבים מין בשאינו מינו אם מותר להישראל לקיימן או צריך למוקרן, יען שמנהג להקל בזה:

תשובה. הנה קצת גדולי האחרונים למדו זכות על המנהג דבח"ל מותר לקיים הרכבת אילנות, ואנכי עפר תחת כפות רגליהם ולא כן עמדי ע"כ אמרתי להאריך קצת ולברר הלכה כפי מה שיעלה במצודתי בעזר החונן דעת. בקידושין דף ל"ט איתא אר"א אר"י לוקין על הכלאים דבר תורה, היינו בח"ל, ומוקי לה בהרכבת האילן ויליף לה מדכתיב בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל, וכ"פ בש"ע סי' רצ"ה דהרכבת אילן נוהג בין בארץ בין בח"ל, ובמשנה פ"ז דכלאים איתא, דכלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים וממילא הרכבת האילן דהיא בכלל שדך לא תזרע כלאים ה"נ דאסור לקיים. וכ"פ בש"ע שם דאסור לקיים הרכבת האילן ומשמע דקאי אמ"ש מקודם דנוהג בין בארץ בין בח"ל, גם משמע דאף במקיים בלי שום מעשה איכא איסורא אלא דאינו לוקה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ועי' ל"ש בחידושי דינים מה שכ' בשם הכנ"י ודברי הבאר גולה אות י"ח בסי' רצ"ה צ"ע ע"ש ועכ"פ איסורא איכא. ובע"א דף ס"ג איתא יתיב ר"נ ועולא ויתיב ר"ח גבייהו וקא מבעי להו שכרו לשבור בי"נ מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור, תי' רש"י דרוצה בקיומו של חביות שלא ישתברו עכשיו מאילי' עד שישברם הוא ויטול שכרם אסור א"ד כל למעוטא תיפלה ש"ד אר"נ ישבור ותע"ב לימא מסייע לי' אין עודרין עם הנכרי בכלאים, אבל עוקרין עמו כדי למעוטי את התיפלה סברוה הא מני ר"ע היא דאמר המקיים בכלאים לוקה דתניא המנכש והמחפה בכלאים לוקה רע"א אף המקיים כו' ואילו למעוטי תיפלה שרי ודחי הא רבנן הוא, אי רבנן מאי אירי' עוקרין אפי' קיומי נמי ש"ד הב"ע כגון דעביד בחנם ור"י היא כו' עכ"ל, ופי' רש"י המקיים בכלאים לוקה דאם זרען אחר ובא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה, וכ"כ התוס' בד"ה ר"ע דדוקא המקיים ע"י מעשה דהא ס"ל לר"ע לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ודלא כפי' הערוך דפי' בהנחה דכלאים ליגדל והקשו התוס' היאך ס"ד להוכיח בלעקור הי' אסור אי לאו למעוטי בתיפלה לפי שרוצה בקיומו כדי להשתכר מדאסר ר"ע לקיים הא התם עושה מעשה באיסור שעושה הגדר אבל הכא אין כאן מעשה כלל באיסור וי"ל מ"מ מחשבתו משוי' לי' מעשה כיון שעושה מעשה בסוף כשהוא עוקרו ולכך הי' אסור דדמי למקיים אי לאו טעמא דממעט בתיפלה עכ"ל התוס'. ולכאורה משמע מדברי התוס' דבלא מעשה אפי' איסורא ליכא דאל"כ לא מקשה מידי היאך ס"ד כו' דהא עכ"פ איסורא איכא אף בלא מעשה, ושפיר הוכיח דלמעט בתיפלה שרי, אע"כ דס"ל להתוס' דבלא מעשה אף איסורא ליכא וכן ראיתי בח"ס חיו"ד סי' רפ"ח שכ' להתוס' אפי' איסורא ליכא במקיים בלי מעשה, אך

לפ"ז קשה מנ"ל להתוס' דאף איסורא ליכא ולהקשות מ"ש מכל לאו שאין בו מעשה נהי דלא לקי אבל עכ"פ איסורא איכא וא"ל כיון דהרכבת אילנות ילפינן מהרבעת בהמה כנ"ל ומנה ילפינן נמי במקיים מה הרבעת בהמה ע"י מעשה דוקא שמרביע זע"ז, ה"נ בעינן דוקא במקיים ע"י מעשה אבל בלא מעשה אפי' איסורא ליכא, אבל ז"א מתרי טעמא חדא דהא עיקר הוכחת התוס' דר"ע מיירי ע"י מעשה משום דר"פ ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עלי' ולא משום דיליף מהרבעת בהמה, וא"כ מנ"ל דליכא אפי' איסורא, והב' דע"כ לא ילפינן הרכבת אילן מהרבעת בהמה אלא לענין עיקר הרכבה דהוה דומיא דהרבעה שמכניס כמכחול בשופפרת, ה"נ אם מרכיב אילן באילן אסור ולוקה, אבל במקיים נהי דעושה מעשה ע"י הגדר שעושה מ"מ לא הוה דומיא דהרבעה דגבי הרבעה מותר להכניס שני מינים לדיר גם אם העלם זה על זה ליכא איסור מ"ה ומנ"ל דע"י מעשה כזו שעושה גדר יהא חייב אלא ע"כ לענין מקיים לא ילפינן מכלאי בהמה דהתם לא אסרה התורה מקיים רק הרבעה משא"כ הרכבת אילן דהוה בכלל שדך לא תזרע כלאים ודרשינן כלאים שדך לא דאסור אף מקיים א"כ אף בלי מעשה איכא איסורא דגם זה בכלל כלאים שדך לא ולא בעינן מעשה רק לענין מלקות וא"כ הדרי קושיא לדוכתא מאי מקשי התוס' הא עכ"פ איסורא איכא אף בלי מעשה ושפיר מוכח דלמעט בתיפלה שרי וכן איתא בירושלמי פ"ז דכלאים דלכ"ע איסורא איכא אף בלי מעשה וז"ל הירושלמי על המשנה דקתני כלאי זרעים אסירים מלזרוע ומלקיים מה כר"ע דר"ע אומר המקיים כלאים עובר בל"ת אר"י ד"ה היא הכל מודים באיסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה עכ"ל, אלמא דלכ"ע איכא איסורא אף בלי מעשה ול"פ אלא במקיים בלי מעשה אי לוקה דלרבנן אינו לוקה ולר"ע לוקה, ונהי דבהא פליג הש"ס דילן דגם לר"ע אינו לוקה בלי מעשה דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מ"מ בהא דס"ל להירושלמי דאיסורא מיהו איכא אף בלי מעשה לא מצינו בש"ס דפליג על הירושלמי ומנ"ל לתוס' דליכא אפי' איסורא ולהקשות כנ"ל ע"כ נראה לי דגם התוס' מודים דאיכא איסורא אף בלי מעשה אך זה דוקא בשדה שלו כדכתיב שדך לא תזרע כלאים ודרשינן כלאים שדך לא אבל בשדה של אחר וכל שכן של עכו"ם פשיטא שכל זמן שאינו עושה מעשה ליכא עלי' שום איסור וחיוב לילך לשדה אחר לעקור הכלאים, וא"כ שפיר הקשו התוס' אהא דקתני עוקרין עמו דמיירי בשדה של עכו"ם ובזה פשיטא דליכא אפי' איסורא אם אין עושה מעשה ובזה א"ש דלא כתבו התוס' וא"ת לפ"ז היאך ס"ד כו' דאז הוה משמע דהקושיא קאי דוקא לפי שיטתם דלעיל דבעינן דוקא מעשה אבל באמת דהקושיא קאי

אף לפי' הערוך דלא בעינן מעשה היינו דוקא בשדה שלו משא"כ בשדה עכו"ם פשיטא דבעינן מעשה וע"ז הקשו היאך ס"ד כו' הא כאן ליכא מעשה ובשדה של עכו"ם פשיטא דליכא איסור במקיים בלי מעשה אבל בשדה שלו מודה התוס' דאיכא איסורא במקיים אף בלי מעשה, וכסתם מתניתין דפ"ז דכלאים דבין לש"ס דילן דס"ל לר"ע לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ור"ע מיירי דוקא ע"י מעשה ואע"ג דרבנן פליגי עליו דליכא איסור כלל במקיים כלאים מ"מ הלכה כר"ע דסתם מתניתין דפ"ז דכלאים קאי כוותי' דמחלוקת בברייתא וסתם במתניתין הל' כסתם כמבואר ביבמות מ"ב ע"ב, וכבר הוכחתי דלר"ע איכא איסור אפי' בלי מעשה במקיים וכ"ש להירושלמי דמוקי פלוגתייהו בלי מעשה ופליגי רק לענין מלקות אבל כ"ע מודים דאיסורא איכא אף בלי מעשה פשיטא דאיכא איסורא ואף דהמשנה מיירי בכלאי זרעים וא"כ ע"כ מיירי דוקא בא"י דכלאי זרעים אינו נוהג בח"ל מ"מ יש ללמוד דה"ה הרכבת אילן דנוהג בין בארץ ובין בח"ל דג"כ איסורא מיהו איכא במקיים אף בלי מעשה ואף בח"ל וכמ"ש לעיל דלענין מקיים ליכא למילף מכלאי בהמה דבעינן מעשה וז"ל הרמב"ם פ"א מהל' כלאים הל' א' הזורע שני מיני זרעים כ"א בא"י לוקה כו' ובהל' ב' כ' וז"ל אחד הזורע או המנכש או המחפה כו' לוקה, ובהל' ג' כ' וז"ל אסור לזרוע כלאי זרעים לעכו"ם ומותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו אלא עוקרן ואם קיימן אינו לוקה עכ"ל. והנה מלשון הרמב"ם משמע דמנכש חייב משום זורע דכתבי' בבבא דזורע בהל' א' ואח"כ כ' בהל' ג' דין המקיים, ולכאורה קשה דבפ"ק דמ"ק דף ב' פליגי רבה ור"י, רבה ס"ל מנכש חייב משום חורש ולר"י חייב משום זורע, איתבי ר"י לרבה המנכש והמחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים בשלמא לדידי דאמינא משום זורע היינו דזריעה אסורה בכלאים אלא לדידך דאמרת משים חורש חרישה בכלאים מי אסורה א"ל כלה ר"ע ומ"ט קאמר מ"ט המנכש והמחפה משום מקיים שר"ע אומר המקיים בכלאים לוקה עכ"ל הגמרא, והנה בדברי הרמב"ם הללו משמע שפסק כר"י דמנכש חייב משום זורע ובפ"ח מהל' שבת כ' דהמנכש בשבת חייב משום חורש כרבה ולרבה חייב מנכש גבי כלאים משום מקיים:

שוב ראיתי שהכ"מ והלח"מ הרגישו בזה ותירצו שיש שני מיני מנכש א' שתולש עשבים הרעים ועי"ז גדילים יותר העשבים הטובים בזה חייב משים זורע ובזה מיירי הרמב"ם פ"א מהל' כלאים ובפ"ח דשבת מיירי בחופר תחת עיקרי האילנות בזה חייב משום חורש והלח"מ תירץ דבפ"ח דשבת מיירי דמנכש כדי ליתות הקרקע בזה חייב משום חורש ע"ש, גם מ"ש הרמב"ם ומותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים והטור הקשה עליו

וז"ל וא"י למה כיון דאסור לקיימו היאך יהא מותר לומר לגוי, לזרוע ותירץ הכ"מ בשם הר"י קורקיס והט"ז בסי' רצ"ו הביאו דקאי אשלפני, דכ' ואסור לזרוע כלאים לעכו"ם והיינו אפי' בשדה של עכו"ם משום דאין קנין לעכו"ם בא"י וע"ז קאמר ומותר לומר לעכו"ם לזרוע בשדהו שלו של העכו"ם ע"ש, תו כ' הרמב"ם שם בהל' ה' וז"ל כלאי אילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים כיצד המרכיב אילן באילן כו' ה"ז לוקה מ"ה בכ"מ בין בארץ ובין בח"ל כו' ואסור להניח לעכו"ם שירכיב לו אילנות כלאים והכ"מ כ' הטעם משום דאיבעי לן בהשוכר את הפועלין אמירה לעכו"ם באיסור לאו אי שרי ולא איפשטא ואזיל לחומרא, והמ"ל השיג עליו דא"כ הל"ל ואסור לומר לעכו"ם להרכיב לו אלא הטעם דעכו"ם מוזהרין על הרכבת אילן כמ"ש הרמב"ם פ"י מהל' מלכים והלכך אפי' בלא אמירה אסור מפני ל"ע לא תתן מכשול אם יניחנו להרכיב, ולפי דברי המ"ל א"ש הא דלא הזכיר הרמב"ם דאסור לקיים הרכבת האילן כמ"ש בהל' ג' בכלאי זרעים דכיון דכ' כלאי אילנות הרי הם בכלל שדך לא תזרע כלאים וא"כ פשיטא מה שאסור בכלאי זרעים אסור נמי בהרכבת אילן וכבר כ' בהל' ג' דאסיר לקיים בכלאי זרעים וא"כ ה"ה הרכבת אילן אסיר לקיים ואף דהתם מיירי בא"י דוקא דכלאי זרעים מותר בח"ל מ"מ בהרכבת אילן דאסור גם בח"ל פשיטא דגם בח"ל אסיר לקיימן ולא בא כאן רק לחדש דבהרכבת אילן אפי' בלא אמירה אסיר להניחו להרכיב משום ל"ע כמ"ש המ"ל, וא"ל כיון דכאן מיירי בודאי בשל ישראל דאי לאו הכי ליכא משום ל"ע א"כ כיון דאסור לקיימו פשיטא דאסור להניחו להרכיב די"ל כמ"ש הכ"מ בהל' ג' דנ"מ דרוצה למוכרו לנכרי קודם שישרש דליכא משום מקיים אפ"ה אסור להניחו להרכיב משום ל"ע, הכלל העולה דכ"ע מודה דלר"ע אסור לקיים הרכבת אילן ואפי' בלי מעשה והלכה כר"ע כסתם מתניתין דפ' דכלאים ולדעת הירושלמי לא פליגי רבנן על ר"ע רק לענין מלקות ובאין בו מעשה אבל לענין איסורא מודים רבנן וכדעת הכנ"י שהביא הל"ש וגם התוס' מודים בזה כמ"ש לעיל. והנה הגאון בעל המחבר ח"ס חיו"ד סי' רפ"ח יצא ללמד זכות על המקיימין הרכבת אילנות בח"ל ואני עפר תחת רגליו לא כן עמדי, הנה בריש דבריו מ"ש דרמב"ם פסק כרבה דמנכש חייב משום חורש, ומפרש מ"ש הרמב"ם בהל' כלאים המנכש או המחפה כו' ה"ז לוקה היינו משום מקיים וס"ל דהלכה כר"ע, כבר הוכחתי מלשון הרמב"ם משמע דמנכש ומחפה חייב משום זורע והא דפסק בהל' שבת דמנכש חייב משום חורש היינו כמ"ש הכ"מ והלח"מ שהבאתי לעיל גם מה שרוצה לדייק מדברי התוס' ע"א שהבאתי לעיל. דבמקיים בלי מעשה ליכא איסורא כלל ולפמ"ש לעיל ליכא שום הוכחה מתוס' דהתוס' לא כתבו רק דאין לוקה

במקיים בלי מעשה דהוה לאו שאין בו מעשה אבל איסורא איכא ככל לאו שאין בו מעשה, וקושיות התוס' קאי אהא דקתני אבל עוקרין עמו דקאי אשל עכו"ם דאין בו איסור במקיים בלי מעשה, אבל בשדה שלו אסור מקיים אף בלי מעשה, כמ"ש לעיל, גם מ"ש לפרש הירושלמי דלרבנן ליכא איסורא מן התורה רק מדרבנן עי' בכ"מ הל' ג', דמפרש דלירושלמי איכא איסור דאורייתא במקיים ואף בלי מעשה ול"פ רבנן ור"ע רק לענין מלקות ע"ש, וגם מ"ש להוכיח מדברי הרמב"ם שכ' בהל' ה' ואסור לישראל להניח לגוי להרכיב לו אילנות וכאן מיירי בשל ישראל דאל"כ ליכא איסור אמירה לעכו"ם שבות וגם ל"ע ליכא ואס"ד דאסור לקיים הרכבת אילן אף בלי מעשה בלא"ה אסור לקיים ע"ש, ומכח זה יצא לחלק בין א"י ובין ח"ל כיון דהא דהרכבת אילנות נוהג בח"ל ילפינן מהרבעת בהמה ומינה מה הרבעת בהמה דוקא ע"י מעשה ה"נ דוקא ע"י מעשה אבל בלי מעשה ליכא איסור כלל בלא מעשה ודבריו קשה להולמן דא"כ גם בארץ נימא כן דהא עיקר הרכבת אילנות דאסור בין בארץ בין בח"ל ילפינן מהרבעת בהמה כמבואר בגמרא קידושין שהבאתי לעיל דהא פשטי' דקרא שדך לא תזרע כלאים מיירי בזורע שני מיני זרעים כאחת לא בהרכבה רק שסמכן הכתוב זא"ז ילפינן דהכתוב מיירי נמי בהרכבה וא"כ אף בארץ נימא דוקא במקיים ע"י מעשה ומה חילוק יש בין א"י ובין ח"ל הא שניהם ילפינן מהרבעת בהמה, אלא ע"כ כמ"ש לעיל לענין מקיים שאסרה התורה בהרכבה שהוא בכלל כלאי זרעים לא שייך ללמוד מהרבעת בהמה דהתם לא אסרה תורה רק הרבעה ומש"ה בעינן מעשה דוקא משא"כ כלאי זרעים בארץ והרכבת אילן בין בארץ ובין בח"ל דאסרה תורה אף מקיים אסור אף בלי מעשה רק דאין לוקין אלא בעשה מעשה, דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ומ"ש הרמב"ם ואסור לישראל להניח להרכיב לו אילנות כו' נ"מ היכי שרוצה למכור לגוי קודם השרשה כמ"ש הכ"מ כנ"ל וא"כ אין כאן שום ראי' להיתר לקיים הרכבת אילנות אף בח"ל ואף בלי מעשה וכפשטי' דש"ע סי' רצ"ה, שוב ראיתי שגם הגאון הצדיק ר"ח מצאנז זללה"ה בספרו ד"ח ת"א ביו"ד סי' ס' כ' ג"כ קצת מדברי בדברי התוס' ע"א שהבאתי והאריך ג"כ שגם התוס' מודים דאיכא איסורא דאורייתא במקיים בלי מעשה אך יצא לצדד היתר במקיים הרכבת האילן דעיקר האיסור במקיים כלאי הכרם או כלאי זרעים הוא משום דהכלאים מגדלים והולכין וזה הוה רק עירב כחות ומש"ה בכלאי הכרם או כלאי זרעים דאסרה תורה עירב כחות דאסור לזרוע בכרם זרעים וגם אסיר לזרוע שני מיני זרעים אף מקיים אסור משום עירוב כחות משא"כ בהרכבת אילן דלא אסרה תורה רק להרכיב אילן באילן משא"כ לזרוע ב' מיני זרע אילנות מותר להרמב"ם אלמא לא קפדינן אעירוב כחות ה"ה

דמותר לקיים. ואף להטור דאוסר לזרוע ב' מיני זרע אילנות זה דוקא בא"י לא בח"ל ומש"ה מותר לקיים בח"ל זה תוכן כוונתו אף שאין זה לשונו והביא לזה ראי' מדברי הכ"מ פ"ה מהל' כלאים הל' י"ב וז"ל הרמב"ם שם אנס שזרע הכרם כשיצא האנס יקצור הזרע מיד ואפי' בחוה"מ ואם לא מצא פועלים יוסף להן שליש, בשכרן בקשו ממנו יותר מהן או שלא מצא פועלים ה"ז מבקש בנחת וביצר ואם נשתהא הזרע עד שיגיע לעונת שמקדש ה"ז יקדש ויאסרו שניהם עכ"ל, וכ' ע"ז הכ"מ וז"ל כ' הרא"ש אנס שגזל כרם וזרעו ויצאו מלפניו שהניח הכרם לבעלים קוצרו אפי' במועד התירו לו לקוצצו אע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם איסר דש"ש מ"מ מפני מ"ע התירו לקוצצו שלא יהא נראה כמקיים כלאים ונ"ל דמיירי באותו ענין שלא יוסיף ק"ק במועד דאל"ה הוה דבר האבד דאע"ג דאין אדם אוסר דש"ש כיון שחזרה לבעלים אם הוסיפו ק"ק לפניו קידש עכ"ל הרא"ש, ומדבריו נתבאר דברי רבינו עכ"ל הכ"מ, ומזה הוכיח המחבר הנ"ל וז"ל הרי דעיקר האיסור מה שיגדל אח"כ כשיעור ק"ק דאי נימא דאיסור הוא מה שמקיים כלאים דמעיקרא א"כ צריך לשכור פועלים מיד שיצא האנס דאל"כ יאסר משום מקיים כלאים אלא ודאי דהאיסור היא מה שמקיים והכלאים מגדלים והולכים כו' עכ"ל ואיננו מבין הוכחתו מדברי הכ"מ אנה מצא בכ"מ דהטעם של מקיים משום דמגדלים אח"כ דהכ"מ לא בא אלא לומר בפי' לרמב"ם דמיירי באופן שאין חשש שיוסיף עד ק"ק וליכא דבר האבד ואז ה"א דאסור לקוצצו אף דעושה איסור במה שמקיים מ"מ ה"א דאסור לקוצצו ודומה להא דמבואר בסי' תקמ"ה בא"ח דאסור להגיה בספר תורה אפי' אות א' אף דאיכא איסור משום אל תשכון באהליך עולה מ"מ אסרו במועד וה"ה כאן ה"א דאסור לקוצצו במועד אף דאיכא איסור מקיים כלאים קמל"ן דאפ"ה מותר משום מ"ע אבל היכי דאיכא חשש שיוסיף במועד ק"ק דאיכא דבר האבד פשיטא דשרי ואיננו מבין ראייתו מכאן דעיקר האיסור של מקיים משום הגידולין וגם מרמב"ם הל' ה' שהבאתי לעיל שכ' כלאי אילנות הרי הם בכלל שדך לא תזרע כלאים כיצד כו' משמע דשוים הם לכל הדינים שכ' מקודם דאסור במקיים בכלאי זרעים ולא הוסיף כאן אלא דאסור להניח לגוי להרכיב אפי' בלי אמירה דזה מותר בכלאי זרעים כמ"ש לעיל גם אין שייך כאן לומר כיון דהרכבת אילנות ילפינן מהרבעת בהמה מה הרבעת בהמה מותר לקיים כך הרכבת אילן מותר לקיים דכאן ילפינן רק דהא דכתיב שדך לא תזרע כלאים מיירי נמי בהרכבה וכיון דהרכבה הוא בכלל שדך לא תזרע כלאים וא"כ הדרש דדרשינן כלאים שדך לא לאסור לקיים קאי נמי אהרכבת אילן ואסור לקיים אפי' בח"ל כנ"ל וכפשטי' דש"ע בסי' רצ"ה כנ"ל. אלא דלכאורה קשה מהא דאיתא בסוטה דף מ"ג ע"ב לא חילל ולא חיללו

פרט למבריך ומרכיב ופריך והא אנן תנן אחד הנוטע וא' המבריך וא' המרכיב אמר ר"ז אמר ר"ח ל"ק כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר ופי' רש"י כאן בהרכבת איסור ברייתא בהרכבת איסור מין בשאינו מינו ומעטי' קרא כדמעיט גבי בית ולא חנכו פרט פרט לגזלן עכ"ל. וכ' המהרש"א והכא לא מקשינן לימא דלא כר"י הגלילי דאמר הירא ורך הלבב הירא מעבירה שבידו, כדאמר גבי בית הגזול דאפשר דהוא לא עביד עבירה כגון דאריסא דידי' הרכיב מבשא"מ וא"כ אכתי קשי' אם איתא דאיכא עבירה במקיים הרכבת האילן אכתי ה"ל לחזור משום הירא מעבירה שבידו, והתם מיירי בא"י כדאיתא בירושלמי שם דהנוטע כרם בח"ל ולא חיללו אינו חוזר מעורכי מלחמה, והיא לכאורא קושיא אלימתא, אבל אחר העיון נ"ל דלק"מ דלקמן במשנה איתא ר"ע אומר איש הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. ריה"ג אומר זה המתייראה מעבירות שבידו כו' וא"כ א"ש דכבר כתבתי לפי שיטת ש"ס דילן לרבנן דפליגי אר"ע ליכא איסור כלל במקיים כלאים וא"כ ליכא ליפרך דיחזור משום מקיים כלאים דכיון דליכא איסור במקיים אלא לר"ע ולר"ע אינו חוזר משום עבירה ולריה"ג דחוזר משום עבירה לדידי' ליכא איסור במקיים כנ"ל והוא כפתור ופרח:

סימן סה ה' מקוואות

שאלה בעירינו יש מקוה הנובע מעצמה שיעור מ"ס ויותר אך להיות זרת ממעל לטיבור' של הא' צריכין לשפוך מ"ש גם לפעמים כשמחממין המקוה שואבין ממנה ושופכין מים חמין לתוכה. ופעם אחד נתנו צבע לתוכה ונמחה גוף הצבע ועי"ז נשתנו מראות המים למראה אודם ושאבו ממנה כ"פ עד השיעור מ"ס ושפכו לתוכ' מ"ש כדי שיחזרו מראיהן למראה מים ולא חזרו למראה מים ממש ובין כך טבלו בה נשי' אם צריכין טבילה אחרת והנה יש בזה ג' ספיקות א' אם הצבע בעצמו פוסל בשינו מראה ב' אם לסמוך ולומר כיון שהמקוה נובע יש לה דין מעיין ומעיין אינו נפסל בשינו מראה ג' אם צריכה לחזור למראיתן ממש שהיתה מקודם:

תשובה בספק האי נראה לי דאם נתערב גוף הצבע פוסל בשינו מראה הנה בפ"ז דמקוואות משנה ג' איתא. הדיח בו סלי זתים וענבים ושינו את מראיו כשר ריי"א מי הצבע פוסלין אותה בג' לוגין ואין פוסלין אותה בשינו מראה נחל לתוכה יין ומוחל ושינו את מראיו פסול כצד יעשה בו ויחזרו מראיהן למראה המים הי' בו מ"ס מעלא בכתף כו' עד שיחזרו מראיהן למרא' המי' עכ"ל המשנה. והנה הראב"ד בס' בע"נ הובא בב"י כ' וז"ל מכאן למדנו שאין שינו מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראי' אבל אם שרה בו סממנין או אוכלין ונשתנה מראי' כשר שהרי הדיח בו סלי

זתים וענבים אינן פוסלין בשינו מראה שהרי אין בהם מגוף הדבר המשנה את מראי' וכן מי הצבע אין בהם כ"א שריית סממנין לבד עכ"ל. והנה לכאורה משמע מתחילת דברי הראב"ד שכ' עד שיתערב בו גוף המשקה דדוקא משקה כגון יין ומוחל פוסל בשינו מראה אבל לא צבע אף שנמחה גוף הצבע וכמו שסיים הראב"ד אם שרה בו סממנין או אוכלין ונשתנה מראי' כשר אבל אחר העיון נראה דז"א דהא עיקר ראיית הראב"ד מהא דהדיחו בו סלי זתים וענבים והתם לא נתערב כלום מגוף הצבע אבל אם נתערב בו מגוף הצבע מנ"ל להראב"ד להכשיר אע"כ דע"כ לא קאמר הראב"ד דאם שרה בו סממנים או אוכלין ונשתנה מראי' דכשר אלא אם הסממנים והאוכלין לא נמחו בתוכן דומיא דהדיחו בו סלי זתים וענבים וכמו שסיים הראב"ד בעצמו שהרי אין בהם מגוף הדבר המשנה אבל אם נמחה הצבע בעצמו הוה דינו כמו יין ומוחל דפוסל בשינו מראה שוב ראיתי בספר בע"נ שהביא קיצור בהעתקתו ח"ל שם אבל אם שרה בו סמנים או כלים ולא נימוחו ונשתנו מראיו כשר כו' הרי דכ' דוקא אם לא נימוחו כשר אבל בנתערב גוף הצבע פוסל בשינו מראה. וכן מבואר ברשב"א בשער המים הובא בב"י וז"ל שינו מראה זה שאמרנו אינו פוסל אלא כשנתן למקוה מגוף הדבר ששינהו ואם אין שם מגוף הדבר המשנה אע"פ שנשתנה מראי' אינו פוסל סלי זתים וענבים שנפלו למקוה ושינו מראי' לא פסלוהו שאין כאן מגוף הזתים והענבים אלא מראיהן לבד וכן הדין וכן הטעם למים ששרה בהן סממנין וקבלו מראית סממנין ונפלו למקוה שלם ושינו מראיו לא פסלוהו עכ"ל אלמא דוקא אם אין שם מגוף הדבר ששינהו אז אינו פוסל אבל אם נמחה גוף הצבע ודאי פוסל וכן מבואר בספר האשכול בהלכות מקואות פ' נ"ה וז"ל שם וכן אם שרה במקוה סמנים ולא נימוחו ונשתנה מראיו כשר עכ"ל אלמא דוקא אם לא נימוחו אז אינו פוסל בשינו מראה וא"כ בנ"ד דנמחה גוף הצבע ודאי פוסל בשינו מראה. והחילוק נראה לי דהוא כך דהנה הא דשינו מראה פוסל דעת הראב"ד בס' בע"נ דהוא. מדרבנן משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין וס"ל דהא דתניא בת"כ מקוה מים ולא מקוה שאר משקין פרט לשנפל בתוכה יין או מוחל ושינו את מראיו דזה הוה אסמכתא ולפ"ז יש לחלק בין אם נתערב בגוף הדבר או לא. דאם נתערב גוף הדבר אזי מחזי כמקוה של שאר משקין אבל אם לא נתערב גוף הדבר אזי מיא דצבעא מיקרי כדאיתא פק"מ דמכות ובעירובין דף כ"ט וכיון דמיקרי מיא ובאמת במים אין שיעור למים דיש מראות משונות למים אבל אם נתערב גוף הדבר שם משקה עליו וכן לדברי המבי"ט בקרית ספר דס"ל דשינו מראה פוסל מ"ה ולא הוה אסמכתא. ג"כ איתא החילוק הנ"ל דאם נתערב גוף הדבר שם משקה עליו משא"כ בלא נתערב גוף הדבר שם מים עליו ועיין דברי חיים

ח"ש סימן ק"ב כ' ג"כ זה החילוק ומ"ש התוספת בסוטה דף ט"ו ע"ב ד"ה ומה מים שלא נתאכמו תימא דמאחר דמי כיור הן ודינם כמקוה ומי מקוה שנשתנו מראיהן כשר כדתנן במסכת מקואות דמי צבע אינן פוסלין המקוה בשינו מראה עכ"ל ולפמ"ש מה הקשו התוספת הא היינו דוקא היכי דליכא ממשות הצבע אבל איכא ממשות הצבע ה"נ דפוסל ומש"ה פוסל רבא אם נתאכמה בכלי דהא איכא ממשות השחרורית על הכלי ובכה"ג פוסל נמי במים וצ"ל דס"ל להתוספת הא דאמר רבא נתאכמה הכלי פסול מיירי אפילו היכי דליכא ממשות השחרורית על הכלי וכעין שכתב הט"ז גבי חציצה בסימן קצ"ח ס"ק י"ז ורק שנתאכמה מחמת האש וליכא ממשות ומש"ה הקשו התוס' שפיר ממקוה שאין מי צבע פוסל כיון דליכא ממשות הצבע אבל היכי דאיכא ממשות הצבע פוסל אף במקוה וכמו שהוכחתי מהראב"ד והרשב"א והאשכול וכן מוכח מהרא"ש בפ"ו על המשנה שכתב וז"ל דלא חשיב שינו מראה אלא דבר שיש בו ממש כגון יין או מוסל ומד"כ כגון כו' משמע ה"ה פ"ד שיש ממשות גוף הדבר פוסל בשינו מראה:

ואודות הספק הב' שהמקוה נובעת ומעיין אין שינו מראה פוסל בו כמבואר בראב"ד הובא בב"י וש"ע סי' ר"א סי' כ"ח נראה לי דאין להקל מחמת זה. חדא דהמהרי"ט כתב שהמעיינות שלנו אינן מעיינות גמורין. וגם הסימנין שהביא לידע שהוא מעיין והיינו שאם הם בוקעים דרך נביעה מלמטה למעלה ולא דרך הצדדין ושאר הסימנין ליכא במקוה זו שאנו דנין עלי' ועוד נראה לי כיון ששואבן אותה בכ"פ ושופכין לתוכה מ"ש חמין לחמם אותה וגם בעת שמנקין שופכין לתוכה מ"ש כנ"ל א"כ הוה דינו כמקוה ששינו מראה פוסל בה וכמו שאבאר טעמו איתא בפ"ק דמקוואות מ"ז למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין ורבו עלי' מיש' שוה למקוה לטהר באושבורין ולמעין להטביל בו בכ"ש. והקשה הר"ן מ"ש רישא לענין זוחלין בטל שם מעיין ואינו מטהר בזוחלין ומ"ש סיפא לענין להטביל בו בכ"ש לא בטל שם מעיין הא אידי ואידי דאורייתא שזוחלין פוסלין במקוה מדאורייתא וגם מ"ס דבעינן במקוה הוא מדאורייתא כמבואר בריב"ש סימן רצ"ד וא"כ מ"ש רישא ומ"ש סיפא. עי' בר"ן נדרים דף מם ובשבת ותירוץ שם הר"ן דה"ק מתניתין מעיין שרבו עלי' מ"ש מקומות מקומות יש בו יש בו מקום שאינו מטהר אלא באושבורין והיינו במקום שהוא זוחל עכשיו ולא הי' זוחל מתחילה וה"ה שאינו מטהר בכ"ש באותו המקום. ומ"ש בסיפא ולמעיין לטהר בכ"ש היינו באותו המקום שהי' זוחל מתחילה דינו כמעיין לטהר בכ"ש. וה"ה נמי דמטהר בזוחלין באותו המקום. והביא הר"ן ראי' ממשנה דפ"ה דתנן התם מעיין שהי' מושך כנדל וריבה עלי' והמשיכו הרי הוא כמו שהי' הי' עומד וריבה עלי' והמשיכו שוה למקוה לטהר באישבורין ולמעיין

לטהר בכ"ש. ומפרש הר"ן דה"ק מעיין שהוא מושך כנדל היינו מעט מעט וריבה עלי' והמשיכו בשפע אבל אינו נמשך אלא באותו המקום שהי' מהלך בתחילה הרי הוא כמו שהיה ומטהר בזוחלין אבל בסיפא קתני היה עומד וריבה עליה והמשיכו יש בו שני דינים דבמקום שלא היה מהלך מתחילה שוה למקוה לטהר באושבורין וה"ה נמי דבעינן באותו המקום מ"ס ובמקום שהי' עומד מתחי' שוה למעיין לטהר בכ"ש וה"ה דמטהר בזוחלין. והביא עוד מהתוספתא דקתני התם מעיין שמימיו מועטין וריבה עלי' והרחיבו מטהר באושבורין ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך מתחילתו ופי' ג"כ מאי וריבה עלי' היינו מ"ש ע"ש אך הרא"ש בפ"י המשנה כ' מעיין שהי' מושך כנדל כ' וז"ל ריבה עליו לא שריבה לו מ"ש דא"כ לא הי' מטהר בזוחלין כדתנן בפ"ק מעיין שמימיו מועטין שרבה מ"ש שוה למקוה לטהר באושבורין אלא ריבה עלי' היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהי' מוליך ונתמלאה מים כל אחת הרי הוא כמו שהיה דבמקום שהי' מימיו קודם שריבה עליהן והרחיבן מטהר בזוחלין ומן הצדדין אינו מטהר אלא באשבורין הי' עומד וריבה עלי' היינו שהרחיב מקום עמידתו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורין ואינו מטהר בזוחלין, מאחר דעיקר המעיין אינו זוחל ולמעיין לטהר בכ"ש וכ"פ התוספתא הנ"ל דהא דקתני וריבה עלי' והרחיבו מטהר באשבורין ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהי' מהלך בתחילתו לאו בריבה עלי' מ"ש דא"כ לא הי' מטהר בזוחלין אף במקום שהי' מהלך בתחילתו אלא ה"פ ריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלאת מים זוחלין במקומות שלא היו זוחלין מתחילה אין אותן המקומות מטהרין אלא באשבורין אבל מם סאה ודאי לא בעי עכ"ל. והנה לע"ד הר"ש היכי שריבה עלי' מ"ש אף במקום שהי' מהלך בתחילתו אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורין כמ"ש אמתניתין דנדל כנ"ל וכ"כ הר"ש בספ"ק על התוספתא הנ"ל ואין חילוק לדידי' בין מקום שהיה מהלך בתחילתו או לאו אלא בשלא ריבה מ"ש ורק הרחיבו ע"י שעשה בריכות והמשיך לתוכו המעיין וכנ"ל וכ"פ בש"ע סי' ר"א ב"י ב' ברבו הנוטפין על הזוחלין שצריך להקיף מפץ עד שיקוו המים ומשמע אפילו במקום שהי' מהלך מתחילתו אינו מטהר בזוחלין וא"כ לכאורה הדרי קושיות הר"ן אמאי קתני בפ"ק ברבה עליו מ"ש שוה למקוה לטהר באשבורין ולמעיין לטהר בכ"ש מ"ש רישא ומ"ש סיפא מ"ש זוחלין ומ"ש מ"ס הא אידי ואידי דאוריי' ונ"ל דר"ן הולך לשיטתו והר"ש הולך לשיטתו. דהנה הריטב"א בנדרים הקשה מ"ש נוטפין דפסלי זוחלין ברבייתן ומפקי מתורת זוחלין אפילו במקום שהי' מהלך מתחילתו ומ"ש מ"ש דפסלו המקוה לגמרי אם הי' חסירה ואפ"ה אם הי' כבר מקוה שלימה ונפלו לתוכה אפילו אלף סאה מ"ש לא

פסלוהו וכן במעיין כ"ש לא פסלו השאובין וכן הקשה הת"ה הובא בט"ז סק"ג. ותירץ הריטב"א דפסול זוחלין הוה דאורייתא משא"כ פסול שאובין הוה דרבנן וכ"כ הב"ח לחלק בזה הובא בט"ז שם. ולפ"ז ניחא דכבר נודע הפלוגתא גבי מעיין אי בעינן מ"ס לאדם דהרמב"ם והראב"ד ס"ל דאף לאדם ל"ב גבי מעיין מ"ס ומטהר בכ"ש. ומביאין ראי' מפיק ממשנה הנ"ל דקתני למעלה מהן מקוה שיש בו מ"ס שבו טובלין ומטבי' פי' טובלין אדם ומטבילין היינו כלים דאף כלים בעינן מ"ס אחר דבטלוהו לרביעי' דכלי' כדאי' בנזיר פ' ג' מיני' ובהא קתני אח"כ למעלה מהן מי מעיין שרבו עליהן מ"ש שוה למקוה לטהר באשבורין ולמעיין לטהר בכ"ש ואטובלי' ומטבילין דרי' קאי. אלמא אף לאדם לאבעינן מ"ס. מן וגם הר"ן בשבועות פסק כרמב"ם והראב"ד דבמעיין אף לאדם לא בעינן מים רק שיהיה כל גופו עולה בהן ומביאו בב"י ג"כ וא"כ גם הר"ן מפרש המשנה דע"ק דמיירי לעני' אדם כמו שמפרשי' הרמב"ם והראב"ד. ומש"ה שפיר קא קשיא לי' מ"ש רישא ומ"ש סיפא. ותי' דמקומו מקומות יש דבמקום שהיה מהלך מתחילתו מטהר אף בזוחלין וה"ה בכ"ש. ובמקום שלא הי' מהלך מתחילתו בעינן אשבורין וגם אינו מטהר בכ"ש דלגבי ארם אין חילוק בין זוחלין ובין מ"ס דמקוה שניהם הן דאורייתא כמ"ש לעיל בשם הריב"ש משא"כ לדעת ר"י דס"ל דלאדם אף במעיין בעינן מ"ס וכוותי' קיל"ן צ"ל הא דקתני במשנה שוה למעיין דמטהר בכ"ש וכן הא דקתני בת"כ אי מה מעיין מטהר בכ"ש דקאי דוקא אכלי' א"כ שוב לק"מ אמאי לענין זוחלין שוה דינו כמקוה ברבו הנוטפין דאינו מטהר רק באשבורין ולענין כ"ש דינו כמעיין כיון דהמשנה מיירי בכלים. ולכלים אף במקוה לא בעינן מ"ס מדאורי' כדקאמר בפ"ק דפסחים (דף י"ז ע"א) רביעית דחזי להטביל בו כלים מחטין וצינורית אלא מדרבנן בעינן מ"ס לכלים כדא' בפ' ג' מינים דבטלוהו לרביעית דמקוה הלכך לק"מ דגבי זוחלין דהוה פסול מדאורייתא. גבי מקוה אף לכלים אמרינן דהיכא דרבו המ"ש על הזוחלין דאינו חיבור ואינו מטהר רק באשבורין משא"כ לענין כ"ש דאף במקוה לא בעינן לכלים מ"ס מדאורייתא אמרינן דהוה חיבור ומטהר בכ"ש. וכמ"ש הריטב"א לחלק ביך זוחלין ובין מ"ש כנ"ל דזוחלין הן דאורייתא משא"כ מ"ש דהוה רק מדרבנן ה"ה בזה יש לחלק כן:

והנה הר"ש חק"מ מפרש ג"כ המשנה לענין כלים ע"ש. משמע דס"ל ג"כ כדעת ר"י דלאדם בעינן מ"ס אף במעיין אלא דמיירי לענין כלים וא"כ לדידי' לא קשיא קושית הר"ן מ"ש רישא ומ"ש סיפא דלענין זוחלין דהוה דאורייתא מבמקוה דינו כמקוה לטהר באשבורין דוקא משא"כ לענין כ"ש דמ"ס לענין כלים הוה דרבנן כנ"ל דינו כמעיין כן נראה לי ברור וא"כ אנן דקיל"ן כר"י דאף במעיין בעינן מ"ס לאדם כמבואר בש"ע סימן

ר"א סימן א' שוב א"צ לחלק הר"ן ובאמת אנן לא קיל"ן כר"ן אלא ברבו הנוטפין על הזוחלין אינו מטהר אפילו במקום שהיה מהלך מתחילה אלא באשבורין עיין ש"ך ס"ק י"א ועיקר החילוק בין הרישא לסיפא משום דזוחלין פסולים מדאורייתא במקוה אף לכלים מ"ה בעינן אשבורין משא"כ לענין מ"ס לא בעינן לכלים אלא מדרבנן מש"ה דינו כמעיין לטהר בכ"ש אלמא ברבו מיש יש חילוק בין. דאורייתא לדרבנן וא"כ בנ"ד בפסול שינו מראה דלדעת המבי"ט הוה מדאורייתא כמ"ש לעיל הלכך היכי דרבו המ"ש כמו בנ"ד כנ"ל בודאי בטל שם מעיין לענין שינו מראה דהוה מדאורייתא ופסול בשינו מראה. ועדיין לכאורה יש לעיין בזה דהמרי"ק הקשה לפי שיטות ר"י והרא"ש דאף במעיין בעינן מ"ס לאדם ומתניתין דפ"ק מיירי לכלים דוקא כנ"ל א"כ אמאי כתב הרא"ש דמעיין כ"ש יכול לשאוב כל מה שירצה וליתן לתוכה והביא הרא"ש בתשו' ראיה לזה ממתניתין דלעיל דקתני ולמעיין לטהר בכ"ש הא לפי סברתו מתניתין מיירי לכלים דוקא ודלמא דוקא לכלים דדי במעיין בכ"ש א"כ הוה שם מקוה כשירה על המעיין ושוב אינו נפסל בשאובין אבל לאדם דבעינן מ"ס אף במעיין ואין שם מקוה כשירה על המעיין י"ל דנפסל בשאובין ותירוץ המהר"ק דאע"ג דהאמת היא דלאדם בעינן מ"ס מ"מ כיון דלכלים סגי בכ"ש א"כ כל השאובין שבעולם הבאים שם טהורים מטע' זרוע דלא גרעי מכלים טמאין וממילא טהורים אף לאדם וע"ז הקשה אדם גדול ה"ה בעל המחבר אמרי אש ז"ל א"כ אף במקוה שיש שם רביעית מים כיון דמדאורייתא סגי לכלים ברביעית א"כ א"א לומר אף אם יבואו שמה כל שאובין שבעולם שיפסלו מדאורייתא כיון שהיה שם רביעית מים הכשרים לכלים מדאורייתא א"כ נטהרים השאובים משום זרוע דלא גרע מכלים לסברת מהרי"ק ולא משכחת שיהיה רובא שאובין מדאורייתא אא"כ קדמי השאובין לרביעית אבל אם קרמי הרביעית לשאובין א"א לומר דהוה דאורייתא ומתוך זה הקשה אטור שכתב כל ספיקא שיארע בו קודם שיהיה רוב בלא שאובה אזלינן לחומרא. ואמאי הא סגי ברביעית מ"ה לכלים וא"כ כשר מן התורה מטעם זרוע ואינה פסולה מדרבנן וא"כ ראוי ליללך בספיקו לקולא והוא קושיא חזקה. ומתוך כך יצא אחד מן האחרונים לדון בדבר החדש והוא המחבר ספר מי השלוח ולומר כיון דאמרינן בפרק שלשה מינים דבטלוהו רביעית דמקוה עשאוהו כדאורייתא לגמרי וספיקא לחומרא. והנה לפ"ז נסתר החילוק שכתב לדעת ר"י והר"ש לחלק דזוחלין פסולין מדאורייתא במקוה לכלים משא"כ כ"ש דהוה רק מדרבנן לכלים דמדאורייתא סלי ברביעית דהא לאחר שבטלוהו הרביעית הוה ג"כ מדאורייתא אבל באמת ז"א ודוחק גדול לומר כן כיון שבטלו רביעית עשאוהו כדאורייתא. וכמ"ש באמרי אש שאמר הקושיא לפני רבו הגאון בעל המחבר

ח"ס ז"ל ואמר לו שהוא קושיא גדולה על הטור והוא תירוץ שם דדוקא במעיין לא שייך לומר דרבו השאובין עליו ומבטלין את הכ"ש דמעיין כיון דארעא חילחולי מחלחל נמצא המעיין הזה מחובר למעיינות אחרים משא"כ ברביעית דמקוה אם יבואו מים רבים בב"א יבטלו הרביעית ולא שייך להתיר מטעם זריעה כיון דהזריעה והביטול באין כאחד ודוקא אם יש מ"ס דכשירה אף לאדם לא מבטלי ומתכשרי מטעם זריעה אף אם יבוא אלף סאה בב"א אבל אי ליכא רק רביעית כיון דפסול לאדם ממילא בטלו ברובא משא"כ במעיין ל"ש ביטול כנ"ל אבל באמת אף דבטלוהו לרביעית דכלים אכתי לא הוה רק מדרבנן וא"כ החילוק שכתב למעלה היא ברור ונכון וא"כ בנ"ד בפסול מראה דהיא דאורייתא יש לפסול כיון דרבו השאובין כנ"ל ברור להלכה. ועוד לפירוש הרמב"ם בפ"ה דמקוואות במשנה מעין שהעבורי לדידיה דס"ל דמעיין עומד דינו כמקוה ע"ש בב"י א"כ לבריכה בלא"ה פוסל שינוי מראה:

ולעניין הספק ה"ג אי בעינן שיחזרו למראיתן שהיה בתחילה הנה זה לשון הראב"ד הובא בב"י עוד נראה לי שאין לו שיעור אלא כל שנשתנה מראיו מכמות שהיה פסול מדלא קאמר ושינה מראו למראה היין עכ"ל וכן איתא בש"ע סימן כ"ה לשון זה משמע כל שיש שינוי מראה כ"ש שנשתנה מכמות שהיה פסול וכן משמעות לשון המשנה דאיתא שם אם חזרו למראה המים בה"א הידוע משמע דבעינן שיחזרו למראיתן שהיה בתחילה. ע"כ נראה בנ"ד שצריכין הנשים טבילה אחרת ואף לדעת הט"ז בסימן קצ"ח גבי שכחה ציפורן ולנתה עם בעלה דא"צ טבילה אחרת ודעת מהר"ם מלובלין בשם דאף אם לא נזקקה לבעלה א"צ טבילה אחרת היינו דוקא בשכחה ציפורן דאינו אלא משום מנהג דנהגו ליטול הציפרנים אף אם הם נקיים מש"ה מקילין ואף בזה חולק הש"ך ומצריך טבילה אחרת אבל בנ"ד דאיכא חשש דאורייתא ובפרט למי מה שהוכחתי דאף אם היה מעיין גמור מ"מ לדעת ר"י ור"ש דקיל"ן כוותי' נפסלה בשינוי מראה פשיטא דצריכה טבילה אחרת אף בלנתה עם בעלה לכ"ע. הכלל העולה במקואות שלנו שדרכן לחממן בחמין ושואב תמיד ונותן מים חמין ורבי המים שאובים על המעיין אין להקל אלא לענין ג"ל מ"ש דהוא דרבנן אבל לענין זוחלין או שינוי מראה דהוה דאורייי' אין להקל אף אי איכא הסימנין של מעיין המבואר בג"ט ודוק כנ"ל ברור להלכה ולמעשה:

וכשאני בזה אמרתי לישב מה שקשה לכאורה לשיטות הרמב"ם והראב"ד דס"ל דבמעיין אף לאדם ל"ב מ"ס רק שיכול לכסות כל גופו. א"כ הא דאמר אביי ביומא דף ל"א ש"מ עין עיטם גביה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות דתנן כל הפתחים שהי' במקדש גובהן עשרים אמה כו' ותניא ורחץ בשרו במים כו' וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות

כו' וא"כ לשיטות הרמב"ם והראב"ד לא הי' בריך הבית הטבילה של כה"ג להחזיק אע"א ברום שלש אמות כיון שהי' מחובר למעין עיטם דינו כמעיין לטהר בכ"ש שיכול לכסות כל גופו וח"צ מ"ס. ועוד אפילו לשיטת הר"י דס"ל דאף במעיין בעינן לאדם מ"ס מ"מ מדברי הרא"ש בהל' מקוואות משמע דהיה רק מדרבנן משום לא פלוג שכתב וז"ל ונראין דברי ר"י כי אין להשיב על הראיה שהביא. וגם מסתבר כיון ששיעורו חכמים מי מקוה אע"א ברום ג"א שכל גופו עולה בהן לא פליגי רבנן לשער באדם בכל אחד לפי גופו עכ"ל. אלמא דאף לר"י היא רק מדרבנן וקילין דלא גזרו שבית במקדש וא"כ לא הי' צריך להחזיק הבית הטבילה אע"א ברום ג"א ומנ"ל לאביי דהי' גביה המעין עיטם כג"א. אבל באמת נראה דלק"מ דע"כ לא בעינן לרמב"ם והראב"ד מ"ס במעין אלא באדם ננס שיכול לכסות כל גופו בפחות ממ"ס בזה ס"ל לרמב"ם והראב"ד דאף מם סאה ורק שיעור שיכול לכסות כל גופי בב"א וגם לר"י בזה היה רק מדרבנן במעיין משים לא פלוג אבל באדם בינוני ששיעורו חכמים שאין יכול להתכסות כל גופו בב"א אלא במ"ס כ"ע מודים דבעינין מ"ס אף במעיין מדאורייתא כדי שיוכל לכסות כל גופו בב"א תדע דהא באורייתא לא כתיב מ"ס אלא מדכתיב כל בשרו דרשינין מים שכל גופו עולה בהן ושיעורו חכמים אע"א ברום ג"א והיינו מ"ס וא"כ אין חילוק בין מקוה למעיין דודאי בעינן שיכול לטבול כל גופו בב"א ואדם בינוני אין די בפחות ממ"ס ועי' ט"ז ס"ק יו"ד שכ"כ לענין גל שנתלש מהים ועי' ל"ש בליקוטו הל"ט כ"כ ג"כ וא"כ בית הטבילה של כה"ג מסתמא עשו שיהי' ראוי אף לאדם בינוני ומש"ה בעי שתהיה אע"א ברום ג"א ושפיר הוכיח אביי דמעיין עיטם הי' גבוה כ"ג אמות. והנה לפמ"ש מדברי הרא"ש דאף לר"י דס"ל דלאדם בעינין מ"ס אף במעיין היא רק מדרבנן משום לא פליג. לכאורה יש לישב בזה קושיות המהרי"ל הנ"ל שהקשה לשיטת הרא"ש דס"ל כהר"י דאף במעיין בעינן לאדם מ"ס וא"כ ע"כ דמפרש מתניתין דקתני ולמעיין לטהר בכ"ש קאי אכלים דוקא א"כ אין מביא הרא"ש ראיה מהא מתניתין דמעיין כ"ש אינו נפסל בשאובין דהא מתניתין מיירי לכלים דוקא דלא בעינן מ"ס אבל לאדם דבעינן מ"ס י"ל דכ"ז דליכא מ"ס דפסל בשאובין ולפי הנ"ל ל"ק דהא דג"ל שאובין פוסלין המקוה היא רק מדרבנן וי"ל דלא גזרו אלא במקוה דבעינן מ"ס מדאורייתא אבל במעיין דלא הוה רק מדרבנן כמ"ש הרא"ש משום ל"פ לא גזרו שיפסול בג"ל מ"ש אפילו לאדם כן הי' נראה לכאורה אבל באמת ז"א חדא דמ"מ מה הביא הרא"ש בתשו' ראיה מהמתניתין דקתני שוה למעיין לטהר בכ"ש הא המשנה מיירי לפיי ר"י דוקא בכלים ומ"ל באדם דאינו פוסל בג"ל מ"ש. ועוד קשה לפ"ז א"כ במקוה נמי לענין טבילת כלים דמדאורייתא סגי ברביעית ה"נ

לא יפסול בג"ל מ"ש ועוד קשה לפ"ז אמאי כתב הרא"ש דמעיין כ"ש אינו נפסל בג"ל משמע אף דאין במעיין כדי לכסות כל גופו בב"א מ"מ אינו נפסל בג"ל מ"ש וכן מבואר בב"י שם ואמאי הא עכ"פ בעינן כדי לכסות כל גופו בב"א מדאורייתא אף במעיין וזה קשה אף בכלים בעינן עכ"פ שיתכסה כל הכלי בב"א אף במעיין ומדברי הרא"ש משמע אף מעיין כ"ש אינו נפסל בשאובין. ולי נראה לתרץ קושיות מהרי"ק דשפיר הוכיח הרא"ש ממתניתין דקתני מעיין שמימין מועטין שרבו עליו מ"ש שוה למקוה לטהר באשבורן דאין מעין נפסל בנ"ל שאובין אף לאדם אע"ג דהמשנה מיירי לענין כלים מ"מ מוכח שפיר דהא קתני שמימיו מועטין משמע אף דליכא שיעור לכסות כל הכלי בלא השאובין ובזה אף בכלים ל"מ ואף מדאורייתא ל"מ דאף בכלים בעינן שיעור לכסות כל הכלי בב"א מדפוסל חציצה בכלים עי' בטור סי' קצ"ח ואפ"ה קתני שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכ"ש אלמא דאין מעין נפסל בג"ל מ"ש וא"כ לענין אדם נמי לא נפסל בג"ל מ"ש דמ"ש והטעם כיון דג"ל מ"ש היא רק מדרבנן והרא"ש בהל' מקוואות כ' לשיטת הר"י דס"ל דכלו שאוב היא מדרבנן הא דפסלו ג"ל מ"ש היא משום שמא יטבול בכלים ובכלים פסול מדאורייתא דבעינן בור מקוה דומיא דמעין שיהי' בקרקע אלמא בכלי אין שם מעין עלי' אא"כ אין שום דבר מפסיק בין המעין להקרקע ולכך לא גזרו במעין לפסול בג"ל שמא יטבול בכלים דלא אתי למטעי דהא בכלי ליכא שם מעין עלי' משא"כ במקוה דאף בכלי יש שם מקוה עלי' ולכך גזרו לפסול בג"ל מ"ש שמא יבוא לטבול בכלים:

שיב ראיתי אמת דהסברא נכונה לחלק בין מקוה למעין כמ"ש אך זה א"א לומר דהוכחת הרא"ש מדקתני מעין שמימיו מועטין דמיירי אף דליכא שיעור לכסות כל הכלי בב"א דא"כ הדרא קושיא לדוכתי' מ"ש רישא לענין זוחלין דאין מטהר רק באשבורן ומ"ש סיפא לענין כ"ש דמטהר בכ"ש הא אידי ואידי דאוריי'. וכמ"ש וליכא למימר שום החילוק שכתבתי לעיל דזוחלין דאורייתא משא"כ מ"ס דהוה דרבנן לענין כלים דאי ליכא לכסות כל הכלי הוה ג"כ דאורייתא כמ"ש וצ"ל כחי"ק מהרי"ק הנ"ל ושפיר מוכח ממתניתין דמ"ש לא גרעי מכלים ונטהרין מטעם זרועה כנ"ל:

סימן סו ה' מקוואות

להרב החריף ובקי משנתך זך ונקי כו' מ' **גרשון ראב"ד** דק"ק **איווארקיוויץ** והגליל נ"י **אודות** המקוואות שבגילולותיו אשר עוררני בעת הייתי במח"ק לחוש לזוחלין מחמת שהתיבה של המקוה אינה עומדת עג"ק ממש ואף שיש ג"כ מים תחת התיבה ומחובר להמים שבתוך התיבה ולא ניכר הזחילה מ"מ כיון שהמים שתחת התיבה נבלעין בקרקע

מעט מעט וכמה שנבלעין יוצא מהתיבה לחוץ הוה זוחלין וכן אם יש נקב בצדדי התיבה פחות משפ"ה יש חשש זה. הנה אמת שכן מבואר בשירי מהרב הגאון מהרש"ק מבראד בסי' י"ז אך אם אתה אומר כן אין לך מקוה מים כשר וכעין מ"ש טהרה הרשב"א לענין מקוה שמימיו נבלעין מעט מעט.

והנה בעהמ"ח שירי טהרה הנ"ל מיקל בצד א' ומחמיר בצד הב' בחבורי מי נדה מבואר דב' מקוואות זו בצד זו ונקב כשפ"ה בין זו לזו אף אם אין המים עומרין בשוה ומקלח ממקוה זו לזו לא שייך זוחלין בעירוב מקוואות והנה בדברי חיים בחבורו על מקוואות ס"י מבואר דאף בזה שייך זוחלין באין המים עומדין בשוה. וכ"כ הלחם ושמלה אות צ"ד והביא שם ראיה מדברי הריב"ש שאין עירוב מקוואות מטהרים אלא אם המים המערבין אותם הם בהשקט בעומדם במקומם הטבעי שזה אישבורין לא בהיותם זוחלין שזה נקרא קטפרס ע"ש וא"כ אם אין המים שבב' המקוו אות עומדין בשוה באופן שניכר הזחילה מזו לזו אין להקל. אף בהני מקוואות זו בצד זו. ומה שמחמיר בעהמ"ח הנ"ל דלמעלה למטה הוא זוחלין אף ביש מים תחת התיבה ונחים ושוקטים והביא ראיה מדברי הנוב"י מ"ת סימן קמ"ג דבריו תמוהים דהא אף בזו למעלה מזו אם יש ביניהם נקב כשפ"ה שייך עירוב מקוואות כמבואר בפרק וא"ו דמקוואות ובש"ע סימן נ"ט ולמה פוסל משום זוחלין ואדרבא מהמשנה משמע דבזה ל"ש זוחלין דז"ל המשנה עוקת המערה אין מטבילין בה אא"כ היתה נקיבה כשפ"ה וכפי פירש הרמב"ם שם בפירוש המשנה והובא ג"כ בש"ע סימן נ"ט דהעוקא הוא גומא שתחת קרקעות המקוה וקרקעות המקוה מבדלת בין המקוה העליונה והעוקה שתחתי'. ויכולה להעמיד עצמה אז בעינן כשפ"ה ע"ש עכ"פ מוכח מכאן דאין נחשב זוחלין במקוה שתחת מקות והתם מיירי במקוה לא במעין כלשון המשנה. וכ"כ בשו"ת אמרי אש. סימן פ"ב שכל שהמים נחים ושוקטים ל"ש זוחלין אף מלמעלה למטה אמת אם היה עשוי ע"י סתימת ברזא וכעין שמבואר בשו"ת ב"א סימן י"ג אז בשעת פתיחת הברזא נראה זחילת המים העליונה להתחתונה. ותיכף נחים ושוקטים וא"כ בשעת פתיחת הברזא יש להמתין מעט עד שיהיה המים נחים ושוקטים ואז מותר לטבול בה ול"ש חשש זוחלין וכ"כ בדברי חיים בשו"ת ח"א סימן מ"ו אך כתב שם דזה דוקא אם התיבה משוקעת במים שתחתי'. אבל אם התבה עומדת ע"ג נסרים המכסים פני המים זוחלין דרך הנסרים למים יש חשש זוחלין מחמת שזוחל על הנסרים ולפי"ז אין חילוק בין הב' המקוואות עומדין זו בצד זו ובין עומדין זו תחת זו דהיכי דניכר הזחילה כנ"ל אף זו בצד זו שייך זוחלין והיכי דלא ניכר הזחילה אף באו למעלה מזו ל"ש חשש זוחלין והנוב"י סימן קמ"ג מיירי היכי דניכר הזחילה בהדיא. ולפי"ז המקוה

שבכפר ווילאהיטש דהתיבה עומדת בלי הפסק בינה לקרקע אף אם הקרקע אינה שוה ויש גומות מליאות מים ליכא חשש זוחלין למ' אם הנקבים שעשו בהתיבה מכוונים נגד הגומות המלאים מים כיון דהם פתוחים תמיד והמים נחים ושוקטים ליכא חשש זוחלין ואף אם אין הנקבים מכוונים נגד הגומות ליכא למיחש דלמא

יד חאח"ע סימן א תקנת עגונות יוסף

סימן א תקנת עגונות

שאלה בעגונה שנהרג בעלה וזה נוסח הג"ע. במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא. ואתאה לקדמנא האשה מרת בילא חנציא בת ר' יצחק אשת חיים שמואל ב"ר יצחק ואמרה לפנינו בזה"ל איך שביום א' י"ט אלול הלך בעלה חיים שמואל מביתו ואמר לה שהולך לערל פ' שחייב לו מעות לעשות שמה שומא ע"פ אמטו על הקרקעות שלו לגבות חובו והלך לשם בלא מלבוש העליון שקורין קאפטין רק שהיה לבוש בכתונת ומכנסיים וארבע כנפות ולייביל ושטיוויל וכובע שעל ראשו ואמר לה שלא ישהא שם רק בערך שעה. ואחר הליכתו מביתו נסעה היא ג"כ מביתה להעיר הסמוך להכפר שהיתה דר שם עם בעלה ושהתה בעיר עד יום ב' לעת ערב וכאשר באתה לביתה לא מצאה בעלה ונפל פחד בלבה כי שמעה כ"פ מהערלים של הכפר שאמרו שיהרגו אותו מחמת שהיו חייבין לו מעות והיה תובע אותם בערכאות וכאשר נתגלה הדבר ליהודים אשר יושבים בכפר שר' חיים שמואל איננו יצא הקול ואמרו שבוודאי נהרג כי גם הם שמעו מעריליים של הכפר שאמרו כן וביום ג' בבוקר התחילו לחפש אחריו ולא מצאו אותו. וביום א' שאחריו יום כ"ו אלול בא ערל אחד לאמט שבכפר ואמר שמצא את חיים שמואל ותיכף שלחו מהאמט אחרי' והלכה להאמט ואמר לה האדון מהאמט אם תשלם להערל אז יראה לה היכן בעלה חיים שמואל מונח ופרע' לו והלכ' היא בעצמה עוד עם ד' אנשי' לשם א' הוא דודה שמו אבציא פרענקל הב' הוא גיסה שמו הירשיל ב"ר שמעיה והג' הוא שמו שמואל ברוך מלמד והד' שמו אייזיק ונטלו עמהם נרות מחמת שההליכה לשם הי' בלילה השייכה ליום ב' וכאשר באו שמה הדליקו כמה נרות וגם הדביקו ב' נרות להדדי כמו אבוקה וראו אותו מונח פרקדן פניו למעלה ורקק מונח למעלה עליו. ומחמת שהיה מונח בעמק בין שני הרים ואותו הזמן הי' עת גשמים אינה זוכרת בבירור אם הי' מים צפין על פניו או לאו. ולקחו הערלים והגביהו ראשו עד הכתפים מן הקרקע והרחיצו את פניו והכירה אותו בט"ע של פ"פ שהוא בעלה סיים שמואל וגם הי' שלם בלי שום חבלה כלל עוד הכירו בט"ע של הזקנה שלו שהי' אדום וקצרה וגם הכירה

אותו בט"ע של החוטם שהיה גבוה באמצע מעט ע"י עצם שבולט מעט ואמרה שפניו הי' נפוח ועכ"ז הכירה אותו בט"ע גם הכירה הבגדים שהי' לבוש באותן הבגדים שהלך מביתו ורק הכובע והשטרוויל נחסרו ממנו וכל שאר הבגדים הכירה בט"ע וביום ב' בבוקר רחצו כל הגוף וראתה אותו והכירה בט"ע של כל הגוף והפ"פ ורק שהפ"פ הי' אז שחור ותולעים הי' יוצאים מהפנים אז. עוד העידה שכאשר מצאו אותו לקחו אותו ערל שהלך אצלו ביום א' י"ט אלול למאסר והודה שם לפני השופט ואמר איך שהוא בעצמו לא הרגו ורק שיודע מי הרגו ואמר מי ומי הרוצחים ואמר שאחר ההריגה קראו אותם הרוצחים להראות לו שכבר נהרג שונאו כך סיפר לה השופט שכך אמר הערל וכאשר הלך השופט אחר הרוצחים והלכה האשה הנ"ל עוד עם שאר יהודים לבית הרוצחים ושמעה שכאשר התחיל השופט לחקור את הרוצחים אמר אחד מהם שאמת הי' בבית בשעת מעשה אך הוא לא הרגו והראה על חבירו הערל שהוא הרג אותו. וכאשר שאל את הרוצח אם אמת שהוא הרג אותו תיכף הודה שהוא הרג אותו ואחר ההריגה הוליך אותו למקום שנמצא שם. זאת העדות שהעידה בילא חנציא אשת הנהרג:

אח"כ בא לפנינו. ר' שמואל ברוך מלמד והעיד לפנינו בת"ע באליו"ע כדת איך שגם הוא הלך לשם לראות אותו עם האשה אשת הנהרג ועם דודה ר' אבציא פרענקיל ועם גיסה ר' הירשיל ב"ר שמעי' ועם ר' אייזיק והדליקו כמה נרות ורחצו את פניו וראה שמעט הי' נפוח ועכ"ז הכיר אותו בטוב ע"י ט"ע שזה הנהרג הוא חיים שמואל בעלה של האשה בילא חנציא וגם הכיר אותו ע"י הסימן של החוטם שהיה גבוה מעט באמצע ע"י עצם שבולט מעט ואמר שמים הלך על פניו והי' מונח כולו במים:

אח"כ בא ר' אבציא פרענקיל דודה והעיד לפנינו בתו"ע איך שהוא הלך ג"כ לשם לראות אותו עם האשה אשת הנהרג ועם ר' שמואל ברוך מלמד ועם גיסה ר' הירשיל ב"ר שמעי' ועם ר' אייזיק והדליקו הרבה נרות וגם דבקו נרות זל"ז שיהי' כמו אבוקה והרחיצו אותו והכיר אותו בט"ע שזה חיים שמואל בעלה של אשה בילא חנציא. וגם הכיר אותו ע"י הסימן של החוטם שהיתה גבוה באמצע מעט ע"י עצם שבולט מעט ואמר ג"כ שמעט מים הלך ע"פ והי' מונח כולו במים:

אח"כ בא לפנינו ר' יהודה ב"ר צבי מנחם והעיד בתו"ע בליונ"ע איך שהוא ועוד יהודים אחרים הי' בשעה שהרוצח הודה ואמר כאשר בא לשם שמע שהשופט שאל לערל אחד מדוע הרגו והשיב שהוא לא הרגו ורק ערל אחר הרגו ויותר לא שמע מחמת שהערל הרוצח לא הי' שם בעת ההוא והוא הלך לדרכו כ"ז העידו לפנינו בתו"ע כד"ת ולראי' באנו עה"ח יום ג' י"א תשרי תרמט לפ"ק פה **קאסוב**:

תשובה יש בכאן ד' צדדי היתר. א) מה שהכירו אותו בט"ע שזה הנהרג הוא חיים שמואל בעלה של האשה מרת בילא חנציא. ב') ע"י הסימן של החוטם שהי' קצת גבוה באמצעותו ע"י העצם שבולט מעט. ג') מה שהכירה האשה הבגדים שנמצא לבוש בהם והלך בהם מביתו. ד') ע"י הודאות הרוצח שהודה לפני השופט שהוא הרג לבעלה חיים שמואל:

ועתה נברר אחת לאחת אי מהני. והנה מצד ההכרה של ט"ע בפ"פ שזה הוא חיים שמואל בעלה של האשה הנ"ל נ"ל דאין להתירה אף דהב"ש ס"ק פ"ב כ' דאם הפ"פ שלם מעידין עליו בספק ג"י דסמכינן בהא אר"ת ומשמע דאף בפ"פ לבד בלא גופו מעידין עליו כמבואר במרדכי בשם ר"ת דאף בט"ע של פ"פ לבד בלא גופו מעידין והובא דבריו בח"מ ס"ק נ"ג וב"ש ס"ק פיה וא"כ בנ"ד לכאורה נמי אף דלא ראו רק הפ"פ לבד מ"מ הי' אפשר להתיר ועי' נוב"י סי' נ"ב מתיר ג"כ בספק ג"י לסמוך ע"ד הר"ת והמרדכי שהביאו ע"ש ואף דכאן לפי הענין כ' שהי' לאחר ג"י כיון שהלך מביתו יום א' י"ט אלול אדעתא דלחזור לביתו מיד באותו יום לאחר שעה אחת ולא נמצא עד יום א' כ"ו אלול בערב ומסתמא הרגו אותו ביום א' י"ט אלול מדלא חזר לביתו וכאשר באמת יצא קול לאחר שנתודע שלא חזר לביתו שנהרג ז"א אדרבא זה עדיף דאת"ל דזה הוא הוכחה שנהרג מדלא חזר לביתו כ"ש שאשתו מותרת ודמי להא דאיתא בש"ע סימן כ"ז שם ומיהו אם יצא קול שנהרג איש פלוני או מת ואחר שלשה ימים מצאוהו מת או נהרג והכירוהו אשתו מותרת לכ"ע ול"מ לדעת הט"ז שם שכ' שבזה הכריע הש"ע להתירה אף לדעת המחמירין בספק ג"י וכן הנוב"י סימן ל"א וסי' ניב מפרש דביצא קול מותרת לכ"ע ע"ש פשיטא דיש להתירה בנ"ד לכ"ע אף אם היה חבול בפניו. אלא אפילו לדעת הח"מ וב"ה התם שמפרשין דזה קאי רק לדיעה הראשונה דלא תימא דזה גרע טפי מדיצא הקול קודם ג"י קמל"ן דמחמת הקול לא נגרע דאדרבא ממ"נ מותרת לדיעה הראשונה דאם הקול אמת הרי מת בעלה ואם הקול אינו אמת א"כ שוב הוה ספק ג"י ומותרת לדיעה הראשונה. אבל לדעת המחמירין בספק ג"י והוא דעת הרשב"א ל"מ יצא הקול ע"ש מ"מ עכ"פ אף לדידהו עדיף יצא הקול לדיעה הראשונה וכיון דבפ"פ שלם כתב הב"ש בס"ק פ"ד דמתירין בספק ג"י אף בלא יצא קול כ"ש בנ"ד יש להתיר דיצא קול שבעלה נהרג ודוקא אם נמצא הרוג א' ונודע מן הענין שזה הנהרג נהרג קודם ג"י ומכירין אותו בט"ע בזה ל"מ לכ"ע וכן ביצא קול שנהרג איש אחד סתם ולא איש פ' ואחר ג"י מן יציאת הקול נמצא אחד שנהרג ל"מ ההכרה בט"ע כמבואר כ"ז בק"ע סימן קע"ז דאמרינן דזה הנהרג הנמצא הוא נהרג קודם ונשתנה צורת פניו לצורת בעלה של זו. אבל בנ"ד נראה

מן הענין שבעלה של זו נהרג קודם ג"י וגם יצא הקול שבעלה של זו נהרג בודאי עדיף מה שנראה מן הענין שנהרג קודם ג"י וכן מה שיצא הקול שבעלה נהרג וכמ"ש שזה עדיף. וכן אם יתברר ע"י הרוצח שנהרג קודם ג"י לא יגרע גרע עי"ז כיון שהודה שהרג לבעלה של זו האשה א"כ איכא ממ"נ הנ"ל אם אתה מאמין לו שהרג לבעלה של זו פשיטא דמותרת ואם אין אתה מאמין לו א"כ שוב הוה ספק ג"י ומותרת אם פ"פ שלם ומכירין אותו בט"ע כנ"ל כן הי' נראה לכאורה. אבל ז"א דע"כ לא מתירין בפ"פ שלם בספק ג"י אלא בלא נשתנה הפ"פ משא"כ בנ"ד שכלם העידו שהי' נפוח קצת בפניו שוב ל"מ הט"ע דהא הטעם דאין מעידין אחר ג"י משום דאז יש חשש שמא נתפח ונשתנה צורתו לצורת בעל האשה וא"כ בספק ג"י דמעידין לדעת התוס' והרא"ש היינו דוקא היכי דאין אנן רואין שום שינוי אבל ברואין שיטי שפניו נפוח א"כ זה ראי' שמונח יותר מג"י דהא תוך ג"י לא הוה משתנה. בזה מודים דאין מעידין וכ"כ הבאה"ט ס"ק פ"ח בשם הכה"ג וכן מבואר בנ"י הביאו הב"י וא"כ אף בפ"פ שלם אין להקל בזה ומטעם זה אין להקל בנ"ד מחמת שנמצא מונח במים ותיכף שהעלוהו מן המים חזינהו וזה מהני אף לאחר ג"י דכיון דנפוח ל"מ חזינהו לאלתר דעיקר הטעם דמיא מצמית צמית אבל בראוהו שנתפח זהו ראי' שהועלה פ"א מן המים ונשתהא חוץ למים ונתפח וכ"כ הבה"ט ס"ק פ"ד וכן מבואר בב"ח. ומיהו נראה בנ"ד בלא"ה א"א להתיר אף דחזינהו לאלתר דאף דהיכי שנטבע במים ונמצא במים לא חיישינן שמא הועלה במים בנתים זה דוקא אם נטבע בנחל השוטף תמיד דאז החשש הוא שמא העולה מן המים זה ל"ח דכאן נמצא וכא הי' משא"כ בנ"ד שמקום הנמצא שם ליכא נחל שוטף תמיד ורק מחמת שהוא מקום עמוק בין שני הרים ובעת שהגשמים יורדין הולך שם מים יש לחוש שמא באיזה פעם פסק הגשמים ולא הלכו אז המים על פניו כיון דדרכן בכך וא"כ אף בלא ניתפח יש לחוש שמא נשתהה פ"א חוץ למים ואין מעידין עליו. ועוד נראה לי דאין להתיר בכאן מטעם דחזינתו לאלתר אף אם תי' פ"פ שלם. דאף דהב"ש ס"ק ע"ט הביא בשם מהרשד"ם דאפילו אם נהרג ביבשה והשליכוהו למים דדינו כמו נטבע במים אך בק"ע סימן ר"ה הביא בשם תשו' הב"י דאם נהרג ביבשה ל"א מרא מיצמית צמית לכן לפי הנראה בנ"ד זה נרצח ביבשה ואח"כ השליכו אותו למים חדא דהי' ניכר הפצעים תחת סנטרו כפי שספרו אנשים והי' ניכר שנרצח בברזל וגם א"א לטבע במעט מים כזה שהולך במקום שנמצא. גם הא הודה הרוצח שהרגו מקודם ואח"כ השליכו לשם ועי' נוב"י מ"ת סי' מ"ו וא"כ הוה כמו בנמצא ביבשה בספק ג"י וכבר כתבתי כיון שהי' נפוח א"א להתירה כנ"ל:

גם מצד היתר דכ' מחמת הסימן שהי' חוטמו גבוה קצת באמצעותו מחמת העצם שבולט קצת נראה ג"כ שאין להתירה דאף דמבואר בא"ז שהביא ב"י בשם ת"ה בגבשישית על חוטמו הוה ס"מ מ"מ כ' דוקא גבשישית גדולה הוה ס"מ ובנ"ד אמרו העדים שהי' גביה קצת ומי מיפס לשער אם הגיע לשיעור גבשישית גדולה שכתב הרמ"א ועי' ב"מ שכ' שסר לא הוה אלא אם לא ימצא כזה באחד מאלף וכ"כ הנוב"י סימן ל"ב והדבר מסור לחכמי הדור הם ידונו לפי דעתם ולא ידענא מה אידון בי':

ועתה נבאר ההיתר דג' שנמצא לבוש באותן הבגדים שהלך בהם מביתו והאשה הכירה אותם בט"ע הנה הב"י הביא בשם הנ"י ביבמות דפסק דל"ח לשאלה ואף בס"מ של כלים או ט"ע מהני וכן הביא הר"ן בפ"ב דב"מ בשם יש מי שאומר דל"ח לשאלה להמסקנא והב"י כתב עליהם ודברים אלו לאו דסמכא אינן כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובעה"ט שהם עמודי עולם חולקין עליהם ופסקו דחיישינן לשאלה. וכ"פ בש"ע דחיישינן לשאלה. וכ"כ הב"ח דכן נהג להורות דח"ל. והנה מהר"ל מפראג הובא בב"ש ס"ק סיט פסק דאם יש סימן אמצעי בגוף וס"מ או ט"ע בכלים מותרת ממ"נ דאי סימנין דאורייתא וחיישינן לשאלה מהני הסי"א שבגוף ואי סי' דרבנן ואז לא מהני סי"א שבגוף ממילא ל"ח לשאלה ומותרת מחמת ס"מ או ט"ע שבכליו עי' בגמרא יבמות דף ק"ב דדוקא לפי התירוץ דסי' דאורייתא מוכנת לומר דחיישינן לשאלה אבל לפי התירוץ דסי' דרבנן אינו מוכרח לומר דחיישינן לשאלה. וכ"ז דאינו מוכרח לומר דחיישינן לשאלה ל"א דחיישינן לשאלת ע"ש בתוס' יבמות דף ק"ב ע"ב ד"ה ואבע"א וא"כ איכא ממ"נ הנ"ל והב"ש חולק עליו דלמאי דקיל"ן דסי' דרבנן ואז בעינן ס"מ ביותר אז ממילא ח"ל והביא ראיה לדבר דאל"כ מנ"ל להפוסקים דח"ל דהא לפי התירוץ דסי' דרבנן אינו מוכרח לומר דח"ל וגם לפי התירוץ דסי' דאורייתא נמי איכא ב' תירוצים לתירוץ א' מיירי בחוורי וסומקא א"כ ג"כ אינו מוכרח לומר דח"ל ומנ"ל לחוש לשאלה אלא ע"כ לפי האוקימתא דסי' דרבנן ממילא ח"ל כיון דבעינן ס"מ ביותר ואי איכא למיחש לשאלה א"כ ליכא ס"מ ביותר ע"ש ולי נראה דהל' כמהר"ל מפראג ולא מטעם ממ"נ אלא מטעם אחרינא כמו שאבאר ובתחילה ניישב קושיות הש"ך בח"מ סימן ס"ה ס"ק כ"ו אמאי דפסק התם בש"ע והוא מתוס' והרא"ש המוציא שטר בכלי יתננו למי שנותן סי' בכלי ול"ח לשאלה וכתב התוס' והרא"ש דדוקא באיסור ח"ל אבל לא בממון. והקשה הש"ך הא בש"ס לא חילקו בין איסורא לממון בענין חשש שאלה ורק בענין אי מחזירין בסי' שא"ע ע"ש והיינו מה שהקשה שם ואי ח"ל חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן אלמא בחשש שאלה א"ח בין איסורא לממונא ע"ש:

ולפענ"ד לק"מ דמתחילה לפי האוקימתא דסי' דאורייתא ומהני סי"א אף באיסורא וקשיא לי' להגמרא מהא דקתני אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו ומשני גופו דארוך וגוץ וכליו דח"ל א"כ צ"ל דחשש שאלה היא חשש גדול ועי"ז אפילו סי"א לא הוה סימני כלי' רק סי' גרוע דאף אי סי' דאורייתא ל"מ ומשו"ה שפיר מקשה חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן דאף גבי ממון בעינן עכ"פ סי"א ול"מ סי' גרוע וחשש שאלה היא חששה גדולה והוה סימני כליו סי' גרוע ול"מ ולפ"ז אף לפי התירוץ דכליו מיירי בחיורי וסומקא או לפי האוקימתא דסי' דרבנן נהו דשוב אין הכרח לומר דח"ל מ"מ נראה דלא עדיף עכ"פ מסי"א כי היכי דלא נשוי פלוגתא רחוקה וסברות הפוכות דמתחילה הי' סבר דחשש שאלה הוה חשש גדול והוה סימני כליו סי' גרוע ול"מ אף במעון ולבסוף נאמר דהוה ס"מ ומהני אף באיסורא זה לא ניתן להאמר אלא אמרינן דאף לפי המסקנא לא עדיף עכ"פ מסי"א הלכך גבי איסורא דל"מ סי"א פסקו דחיישינין לשאלה אבל בממון דמסני סי"א פסקו דל"ח לשאלה. ומיושב קושיות הש"ך הנ"ל דהא דמקשה מתחילה חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן זה דוקא לפי האוקימתא דסי' דאורייתא. וסגי בסי"א ואפ"ה קאמר כליו דחיישינין לשאלה אלמא חשש שאלה הוה חששה גדולה והוה סימן כליו סי' גרוע וא"כ אף בממונא ל"מ אבל לפי האוקימתא דסי' דרבנן והכי קיל"ן וכן לפי התירוץ כליו בחיורי וסומקא שוב אינו מוכרח לומר דהוה סי' גרוע ועכ"פ לא עדיף מסי' אמצעי הלכך גבי מעון מהני וגבי איסורא ל"מ. והא שכתבו התוס' התם ביבמות ד"ה ואבע"א כליו בחיורי כו' ולעולם ל"ח לשאלה וז"ל וא"ת בפרק כל הגט תנן מצאו בחפיסא או בדלוסקמי' אם מכירו כשר כו' ול"ל שיכיר הגט אפילו אינו מכירו נמי כיון דמכיר החפיסא כו' עכ"ל. אלמא דלפי המסקנא ל"ח כלל לשאלה ומהני אפילו באיסורא. ז"א דהתו' כתב זה לפי האוקימתא התם דסי' דאורייתא. ומהני סי"א אף באיסורא ומש"ה מקשו שפיר אמאי בעינן שיכיר הגט הא כיון דל"ח לשאלה הוה עכ"פ כמו סי"א ואי סי' דאורייתא מהני סימן אמצעי אף באיסורא אבל אנן דקיל"ן סימנין דרבנן ובעינן ס"מ גבי איסורא. ל"מ סי' של הכלי דנהו דלא חיישינן לשאלה מ"מ לא הוה רק סי"א עמ"ש הלכך גבי ממון דמהני סי"א מהני סימני כליו משא"כ גבי איסורא דבעינן ס"מ ל"מ סימן כליו. ובזה נראה לי לישב הסוגיא דב"מ דף כ"ז ע"ב דאיתא שם ג"כ סוגיא זו ורק דהתם קאמר תחילה ואבע"א כליו בחיורי וסומקי ואח"כ קאמר אלא הא דתניא מצאו קשור בכיס כו' ואס", דח"ל אמאי יחזיר. ולכאורה קשה כיון דקאמר ואבע"א כליו בחיורי וסומקא שוב לא מוכח דח"ל כמ"ש התוס' ביבמות וא"כ מאי פריך תו קשה קישיות התוס' שם ד"ה מצאו אמאי לא מוכיח שם בב"מ ג"כ מהא דסי' דאורייתא כמו שהוכיח ביבמות מהא

דסי' דאורייתא ודחקו לישב בדוחק ע"ש. ולפמ"ש ניחא הבל בעזה"י דבאמת הא דקאמר אלא הא דתניא כו' קאי אתירוץ של אבע"א והכי פריך דלפשוט מהא דסי' דאורייתא דכבר כתבתי דאף לפי התירוץ של ואבע"א חיישינן לשאלה ורק דהוה כמו סי"א וא"כ הק' אלא הא כו' ואס"ד דחיישינן לשאלה וא"כ סימן דכלים לא הוה רק כסי"א ואפ"ה קתני דמחזירין הגט בסי' של הכיס א"כ תיפשוט דסי' דאו' מדמהני גבי גט וע"ז דחה כיס וארנקי לא מושלי אינשי והוה כס"מ ומהני אף אי סימן דרבנן. ולפ"ז מוכח כדעת הב"ש דבכלים דלא מושלי אינשי אף לדידן דסי' דרבנן ל"ח לשאלה דהוה כסימן מובהק דלא כב"י ולפ"ז שוב ליכא הממ"נ שכתב מהר"ל דאי סי' דאורייתא מהני סי"א שבגוף ואי סי' דרבנן מהני תס"מ או הט"ע של כליו דל"ח לשאלה דכבר הוכחתי אף לפי האוקימתא סי' דרבנן עכ"פ לא הוה סי' של כליו רק סי"א ולא מהני באיסורא. ורק בממונא מהני וכמ"ש לעיל ולפ"ז אזיל לי' הוכחת הנוב"י מ"ק סימן ל"ב שהוכיח מהגמרא כדעת מהר"ל מפראג דאי סי' דרבנן ל"ח לשאלה מהא דאמרינן בגמרא ב"מ ת"ש אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו ש"מ סי' דרבנן אמרי גופו דארוך וגוץ כליו דח"ל אי ח"ל חמור בסימני אוכף היכי מתדרינן וכתב וז"ל והנה זה סוגית הש"ס בכ"מ כשמקשה איזה קושיא להוכיח איזה דין ומתר' לו הותר' והמק' חזר והקשה על התירוץ הזה הוא להחזיק קושיא הראשונה ולמימר שנשאר ההוכחה הראשונה מחמת הקושיא הראשונה. וכאן מתחילה הוכיח דסי' ל"ד ומתרץ שאין מכאן תוכחת וגופו דארוך וגוץ וכליו דח"ל וע"ז חוזר ומקשה ואי ח"ל חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן פ"י אלא ל"ח לשאלה וא"כ מוכח ההוכחה הראשונה דסי' ל"ד ועכשיו אי ס"ד דאי סימנין ל"ד אז ודאי ח"ל מסברא כדברי הב"ש. א"כ אכתי פשיטא דקשה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינין הא ח"ל עכ"ל. ולפמ"ש ליכא הוכחה מזה כדברי מהר"ל מפראג אלא אי סי' ל"ד אז הוה סימני כליו סי"א כנ"ל ולכך אין מעידין בסימני כליו דהוה מילתא דאיסורא ול"מ סי"א אבל לענין אבידה דסגי בסי"א מהדרינן חמור בסימני אוכף. ולפ"ז אם יש סי"א בגוף וס"מ או ט"ע בבגדים דהוה ג"כ כמו סי"א לפי המסקנא. אוי לפי האוקימתא דסד"ר שפיר מהני דאי סד"א ואז ל"מ סי' דכלים כלל דהא לפי האוקומתא דסד"א ח"ל והוה סי' גרוע מ"מ מהני סי"א דגוף ואי סד"ר ול"מ סי"א דגוף מ"מ מצטרף סי"א דגוף לס"מ או ט"ע דכליו דהוה ג"כ כמו סי"א וע"י הצירוף מיקרי ס"מ ביותר וכמ"ש הב"ש בס"ק ע"ג בשם המ"ב וא"כ בנ"ד יש היתר בין לדעת מהר"ל מפראג ובין לדעת הב"ש ע"י צירוף הסימנים ועי' נוב"י סימן ל"ב צירוף ג"כ סי"א שבגוף עם ט"ע של כליו ע"ש ועי' ח"צ סי' קל"ד שמיקל ג"כ בזה. ועיין בישׁ"ש פט"ז יבמות סי' ואו שכתב בפשיטות דמצטרפין סי"א שבגוף עם

סימני כליו ועוד דכאן הכירה כל הבגדים וגם הארבע כנפות עם הציצית ודעת כמה פוסקים דכל הבגדים לא מושלי אינשי והוא סברת מהרי"ט ומהרם פדוואה וכן ציצית לא משאלי אינשי כמבואר במהרי"ט ולדעת הב"ש אף אי סד"ר מהני בכלים דלא מושלי אינשי וכ"ש דאיכא נמי סי"א של החוטם שגבוה מעט באמצע בודאי מצרפינין לסי' של בגדים לכ"ע וכבר הוכחתי לעיל ג"כ דבכלים דלא מושלי אינשי דמהני אף אי סד"ר כדעת הב"ש ואף לדעת הב"י דס"ל דאי סד"ר ל"מ ט"ע דכליו אף בכלים דלא מושלי אונשי מ"מ בהצטרף לסי"א של גופו מהני ועיין בתשו' ח"ס סי' נ"ז:

ועתה נעיין ההיתר הד' מה שהודה הרוצח לפני השופט שהוא הרגו. הנה הבאה"ט ס"ק נ"ד בשם המ"ב שהודאות הרוצח בלי עיני מהנ' וכ"כ המהר"ם מלובלין ועיין ח"ס סימן צ' שפסק כן ג"כ ואפילו לדעת שהביא שם הבאה"ט מ"מ בצירוף סי"א וט"ע דכליו י"ל דכ"ע מודים דמתני כנ"ל להלכ' וז"ל התשו' שהשיב הרב הגאון כו' מ' יצחק אהרן איטינגער מלבוב ז"ל והנה מצד מה שהכירו אותו בט"ע כבר ידוע מחלוקת הקדמונים בספק שלשה ימים אי מעידין עליו וכאן יש ספק שמא ההרוג מונח שם יותר מג"י ולכאורה י"ל ע"פ מ"ש המחבר ס"י כ"ז ומיהו אם צא קול איש פלוני מת ואחר ג"י מצאוהו מת והכירוהו אשתו מותרת לד"ה וכולם תמוהו ע"ז דאכתי יש לחוש שמא הקול היא שקר והוה ספק ג"י ואין מעידין עליו מספק שלשה ימים לדעת המחמירין:

וכתב הט"ז בס"ק מ' לתרץ דהחשש היא שמא נתפח הוא חששא דרבנן וכמחמירן חוששין לזה אף שהיא חששא רחוקה קצת ומש"ה ס"ל לבעל ש"ע דבמקום דאיכא עוד חד צד לטיבותא דהיינו שיצא קול שנהרג אע"ג דאין ראוי להתיר מחמת אותו הקול לבד מ"מ מסייע להכריע לתקל והמחמירים מודים בזה עכ"ל הט"ז. וא"כ בנ"ד שבעל האשה הלך מביתו ע"ד לחזור תיכף. ובש"ס (כתובות דף ס"ב) אמרו אילמלי יהודא קיים לא ביטל עונתו ע"ש ומבואר שם דכיון שדרכו הי' לחזור לביתו לבי' שימשו ולא חזר זה ראיה שמת וגם מוכח שם שאשתו מותרת להנשא. ע"פ אומדנא זו שהרי ר' ינאי צווה להתאבל ואמר כפי מיטתו ועיין ברש"י שם והרי כתבו הפוסקים דכ"ז שאשתו אסורה להנשא אסור להתאבל עליו ועיין באהע"ז סימן י"ז סי' ה' וביו"ד סימן שע"ה סימן ז' ובט"ז וש"ך שם וא"כ גם בנ"ד שהיה בדעתו לחזור תיכף ומדלא חזר איכא הוכחה שעת וכמ"ש וכיון דאיכא עוד צד לטיבותא מסייע להכריע להקל וכמ"ש הט"ז דגם המחמירין מודים בכה"ג דאיכא עוד צד לטיבותא. אמנם עדיין יש לדון בזה דהרי הטעם דאין מעידין לאחר ג"י הוא משוה דאז יש חשש שמא נתפח ונשתנה צורתו לצורת בעל האשה ואם כן זה דוקא אם אין רואין שום שינוי בפניו בזה ס"ל להתוספת והרא"ש דבספק ג"י תולין להקל

משא"כ בנ"ד שפניו היה נפוח קצת א"כ זה ראיה שמונח יותר מג"י דבתוך ג"י לא היה משתנה וגם המקילין בספק ג"י מודים בזה וכ"כ הב"י בשם הנ"י דמסתבר להקל בספק שלשה ימים כיון שאין נראה לנו שום שינוי בפנים ע"ש משמע דאם רואין שינוי בפניו. לכ"ע אסור והטעם כמ"ש כיון דרואין דנשתנה פניו זה ראיה שהוא מת קודם שלשה ימים וע"כ לא כתב הט"ז דאם יש עוד חד צד לטיבותא ס"ל להמחבר כדעת המקילין רק היכי דליכא שינוי ניכר בפנים משא"כ אם פניו נפוח קצת גם המקילין מודו וכמ"ש בשם הנ"י א"כ מה שיצא הקול קודם ג"י אינו מספיק להתיר וגם בנ"ד אונו מועיל מה שיצא ע"ד לחזור מיד ומה"ט ג"כ אין להתיר בנ"ד ע"פ דברי הב"ש ס"ק פ"ד דאם כל הגוף שלם יש לצרף דעת ר"ת ולהתיר בספק שלשה ימים משום דכאן כיון דפניו נפוח קצת. אם גופו וצורת פניו קיימין אע"ג דנתפח תגוף מותרת בספק שלשה ימים לד"ה דדרך הנפטרים דאחר יום א' נתפחים קצת וכן מבואר בק"ע סימן שמ"ג עוד יש לסמוך להתיר בנ"ד ע"פ סימני הבגדים מאחר שנמצא לבוש בהרבה בגדים וגם בארבע כנפות הוא מכלים דלא מושלי אינשי כמ"ש הפוסקים ואף שהח"מ בס"ק מ"ב מסופק בזה דדוקא למ"ד סי' דאורייתא וכמו דמועיל סי"א ול"ח שמא אחר הוא שיש לו סי' כזה ה"ה דל"ח שמא השאיל כלים דלא מושלי אינשי משא"כ לדידן דקיל"ן סיר"ר כיון דחיישינן לחשש רחיק ואינו מועיל סי"א בגוף ה"ה בכלים דלא מושלי אינשי ג"כ יש לח ש לשאלה וכ"כ הב"ש ס"ק ס"מ בשם הב"י אמנם מלבד הפוסקים דחו זה מהלכה וס"ל דגם לדידן מותר בכלים דלא מושלי אינשי. בנ"ד נראה דמותר לכ"ע כיון דעכ"פ למ"ד סימנין דאורייתא פשיטא דל"ח לשאלה בכלים דלא מושלי אינשי כמבואר בגמרא. להדיא ולא נשאר לנו רק לחוש למ"ד סיד"ר ולדעת הב"י הנ"ל והרי הא דחיישינן לומר סימנין דרבנן הוא חומרא בעלמא כמ"ש הרמב"ם פ"ג מנחלות ומה"ט אם נישאת ע"י סי"א ל"ת כמ"ש הב"ש ס"ק ע' ועכ"פ פשיטא דתו ליכא לבעל חזקת חי ול"ל חזקת א"א וא"כ פשיטא דמותרת בספק שלשה ימים דהרי באמת מהראוי להעמיד את ההרוג בחזקת חי ולומר עכשיו נהרג והיא עדיין תוך שלשה ימים ורק טעם האוסרין משום דמוקמינן הבעל בחזקת חי לומר דהבעל עדיין קיים וזה הנמצא הוא שמת קודם שלשה ימים ונשתנה לצורת הבעל משא"כ בנ"ד דלמ"ד סיד"א מותרת להנשא ע"פ ס"י הכלים כיון שהם מכלים דלא מושלי אינשי ורק דחיישינן למ"ד סימנין דרבנן ולדעת הב"י הנ"ל עכ"פ תו ליכא לבעל חזקת חי כיון דאם נישאת ל"ה שפיר מוקמינין להההרוג הנמצא בחזקת חי לומר שנהרג עכשיו והוא תוך ג"י ועיין שו"ת נוב"י ס"ס לא ועיין בשו"ת ח"ס סימן ע"ג שהתיר ממש כעין זה וגם בלא"ה היא דבר רחוק מאוד לומר שהשאיל כל בגדיו לאחד ואותו אחר נהרג קודם ג"י ונתפח

ונשתנה צורתו לצורת זה הבעל ועיין בשו"ת זקינו הח"צ ז"ל סימן קל"ד ויש עמדו עוד טעמים רבים להתיר בנ"ד אמנם לאשר כי הדבר ברור בעיני להתיר מטעמים הנ"ל לא הארכתי בזה ומ"מ טוב הדבר לשאול בזה עוד רב גדול אחד כי מי ראה הוראה אני ואז גם אני הצעיר אהיה סניף להיתר דברי ידידו הדוש"ת בלונ"ח יצחק אהרן אטינגמר ואח"כ שלחתי השאלה גם להרב הגאון מסטניסלאב נ"י והסכים ג"כ להיתר ויצא האשה בהיתר להנשא:

סימן ב תקנות עגונות

ע"ד האשה מרת דבורה בת הר' מרדכי ווייגנארטין שנמצא בעלה וועלוויל פלייס הרוג וע"ע ג"ע שנגבה פה קאסיב ובכפר זעביו נ"ל היתר גמור שמותרת להנשא וז"ל הג"ע שבכפר זעבי':

במותב תלתא הוינא ובא לפנינו ה"ר לייב בן ברוך קלונימוס מפה והעיד לפנינו בתורת עדות באם לא יגיד ונשא עונו לאמר בזה"ל

איך בין גיוועזין ביער מיט דעם זשאנדאר בשעת מען האט גיפינין דעם הרוג מ' וועלוויל פלייס מפה זשעבי'. און דער רוצח איז אויך מיט גינאנגין מיט מיר אין מיט דעם זשאנדאר און האט בעצמו גיוויזין וויא דער הרוג וועלוויל ליגט באגדאכין און דער רוצח האט פריהר גיזאגט וויא ער האט איהם גישלאגין מיט דער האק, דאס וואס דער רוצח האט בעצמו סודה געווען קען זיין מחמת עד האט גיהאט פחד פאר דעם זשאנדאר. וויע מע האט דעם הרוג וועלוויל אויפניגראבין כין איך געשטאנען וויא איך האב איהם נאר דער זעהן האב איך איהם תיכף גוט דער קענט הן בפרצוף פנים, ופדחת וכל גופו ושערותיו, דען ער איז גיוועזין גאנץ בלי שום חסרון נאר וואס דער מפרקת איז געווען צו האקט, מיט דער האק, אויב צלם איז גיוועזין פארינט אויך צו האקם האב איך ניט געזעהן, נאר איך האב איהם גוט דער קאנט, איך האב איהם בחייו גוט גיקאנט, וכן הי' ממש לאחר מותו בלי השתנות כלל, וגם דיע בגדים האב איך תיכף דער קאנט. קיין סימן אויף דעם גוף האב איך ניט געהאט, נאר איך האב איהם גוט גיקאנט גם ער האט גיהאט א שמיקיל קייטילע פון א זי"גיריל וואס האס נאך גיהאנגין על מלבושיו האב איך דאם אויך דער קענט. משעת הליכתו מביתו עד שעת יציאתו ביער הי' שמנה ימים, דהיינו ביום ג' א' דר"ח כסליו שנת תרנ"ב הלך מביתו למקום דירת הרוצח, ואמר בביתו שהולך טל דעת לבא לביתו על שבת, וכיון שראו אנשי ביתו שלא בא על ש"ק לביתו תכף עשו הרעש שבודאי נהרג, יען שהרוצח התפאר מקודם שבודאי יהרוג את ר' וועלוויל פלייס מחמת שנאתו שיש לו עליו, ותיכף ביום א' התחילו לחפש אחריו ולא מצאהו עד יום ג' שבוע

שלאחרי' דהיינו ביום השמיני ליום הליכתו מביתו. כן העיד לפנינו הר' ליב בן ברוך קלונימוס הנ"ל בתורת עדות באליו"ע:

אח"כ העיד לפנינו ר' ישראל זיסי בן ר' צבי בתורת עדות באליו"ע ואמר בזה"ל:

במוש"ק אור ליום ששי מיום אשר ההרוג ר' וועלוויל הלך מביתו למקום דירת הרוצח, בא אלי ערל אחד ושאלתיו פון וואנים ער געהט ואמר ממקום הנ"ל, והלך בפקודת א"ר וועלוויל לחפש אחר בעלה מ' וועלוויל הנ"ל אך לא מצאו, האב איך חכף געזאגט אז ביער א"ז וועלוויל פלייס בודאי נהרג גיווארין, ווייל איך האב גיהערט כמה פעמים אז דער רוצח האט געזאגט אז ער מיז דעם וועלוויל פלייס הרגינין, ותכף ביום א' זענין מיר א סך יודין מיט דעם זשאנדאר געפארין להיער מקום שמח דירת הרוצח, און מיר האבין גיזוכט ביום א' וביום ב' ולא מצאנוהו ערשם ביום ג' האט מען איהם גיפונין. איך האב גיהערט פון דעם רוצח ער האט אליין סודה גיוועזין אז עשר האט דעם וועלוויל הנ"ל גיהארגיט, ובזה"ל שמעתי מפה הערל הרוצח, המעשה כן' די' דער וועלוויל פלייס איז גיגאנגין ביער פאראויס ואח"כ הלך הרוצח ואח"כ הלך אחיו של ערל הרוצח, וההכאה ראשונה עם הגרזן הי' מאחיו של הערל הרוצח ואח"כ גמרו והרגו הרוצח. דער רוצח האם אונז גיפיהרט און האט גיויזין דאם ארם וואס ער האט דארט בעהאלטין דיא כתבים וחשבונות שהיו ביד ההרוג ד' וועלוויל הנ"ל, דיע בתבים האבין מיר דער קאנט אז דאם איז אמה דעם וועלווילם חשבונות, דען מיר האבין גיוויסט מיט וועלכע ערלים עד האט גיהאנדילט מיר זענין גינאנגין למקום שהי' מונח ההרוג, דען מען האם איהם ניט געלאזט רדיהרען ממקומו עד שבא הקאמיסיאן וראיתיו והכרתיו תיכף בהשקפה ראשונה, דען ער איז גיוועזין גאנץ כמו בחייו, רק אח"כ האט מען איהם אויף גיכינדען דעם שאליק פון דעם האל האב איך גיזעהען אז אין האלז איז גיוועזין צו האקט איך האב איהם גוט דער קאנט אז דאם איז וועלוויל פלייס מפה בי הכרתיו היטב בחיי' וכן הי' לאחר מותו בלי שום השתנות הן בפ"פ והחוטם ופדחתו ושערותיו וכל גופו וגם דיא בגדים האב איך גוט דער קאנט. כן העיד לפנינו ר' ישראל זיסי. ב"ר צבי בתורת עדות באליו"ע, את זה קבלנו הג"ע באליו"ע יום ו' עש"ק לסדר שמיני תרנ"ד פה זעבי':

מה שהעיד העד ר' ליב בן ברוך קלונימוס שהוא ראה ההרוג פצוע במפרקת מאחוריו ובצוארו לא ראה שום פצע, והעד ר' ישראל זוסי העיד שהוא ראה ההרוג פצוע בצוארו ובמפרקתו מאחוריו לא ראה פצע חקרנו אותם היטב למען לא יהי' כדבריהם סותרין ואמר העד ר' ליב הנ"ל שהוא ראה ההרוג בשעה שהי' השאליק כרוך על צוארו רק שהפכוהו ההרוג ר' וועלוויל הנ"ל והי' פניו למטה וראה שבמפרקתו הי' פצע, ור' ישראל

ראה ההרוג הנ"ל בשעה שהי' מונח ופניו למעלה רק שהסירו השאליק מצוארו וראה פצע בצוארו ואין התורה בדבריהם כלל ושניהם מעידים שהכירוהו היטב:

נאם שמעיה שטיינבערג אב"ד דפה

נאם ברוך ב"ר נחמי' שו"ב דפה

נאם שלמה בן יהודא ליב כ"ץ

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא שרגא פייביל בן צבי הירש והעיד בתורת עדות באליו"ע כדת, היאך שכמר וועלוויל בן ליפא בעל האשה מרת דבורה, לן אצלו ליל ג' השייך ליום ד', ובבוקר השכם יום ד' הלך מאצלו ואמר לו בלילה שצריך ללכת אצל אדון אחד, וגם אמר שבחזירתו ליל השייך ליום ה' ילין ג"כ אצלו ושוב לא בא אצלו ואח"כ ביום ש"ק בא אצלו נכרי אחד מכפר זשעבי' ושאל אותו על וועלוויל הנ"ל ששלחו אותו מהכפר לבקש אותו ולא נמצא, ואח"כ ביום ג' בבוקר שמע שנמצא הרוג ביער, והלך לראותו והכיר אותו בט"ע שהוא וועלוויל בעל האשה מרת דבורה ופ"פ ופדחתו הי' שלם בלי שום פצע וחבורה ורק הצואר הי' נחתך ומלא דם ומונח הי' מלובש עם כל בגדיו והכיר הבגדים שהי' שלו כי מכיר הי' מקודם הבגדים שלו והכירן אח"כ בט"ע כ"ז אמר בתו"ע כדת באליו"ע. יום ה' כ"ה אדר שני שנת תרנ"ד פה קאסיב:

אח"כ באתה האשה דבורה אשת וועלוויל הנ"ל והעידה לפנינו בתורת עדות כדת שבעלה וועלוויל הלך מביתו יום ג' א' דר"ח כסליו אדעתא לבא ביום ה' לביתו, ואמר שהולך להערלים הנ"ל וכאשר לא בא ביום ה' פחד לבה בקרבה וחשבה בלבה שמא נהרג מהערלים השונאים והמתינה עוד יום ו' עד שעת ערב וכאשר לא בא אז הרעישה בין בני הכפר ושלחו להזשאנדארין לבקשו ולא מצאו אותו עד יום ג'. גם מקודם ביום ש"ק שלחה ערל אחד לבקשו ולא מצא אותי. גם זאת העידה שהכירה בטוב בט"ע את הכתונת שהי' לבוש וגם הד' כנפות עם הציצית שהם שלו והלך בהם מביתו כי היא לא היתה במקום שנמצא ורק שהוליכוהו לכאן לקבורה והי' מלובש אז רק בהכתונת וד' כנפות, ואח"כ באתה לעיר והכירה אותם בטוב בט"ע:

הנה לפענ"ד יש להתירה ע"פ שלשה העדים הנ"ל כיון שכלם העידו שהי' פ"פ וגופו שלימים בלי שום השתנות כלל ובלי שום חבלה ופצע והכירו אותם בט"ע שהוא וועלוויל בעל האשה דבורה הנ"ל. ומתחילה נברר הפלוגתא שיש בזה ביבמות דף ק"ב ע"א מתניתין אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו כו', אין מעידין אלא עד ג' ימים ריב"ב אומר לא כל האדם ולא כל המקום ולא כל השעות שוין עכ"ל המשנה. ופי' רש"י ד"ה אין מעידין וז"ל אין מעידין על האיש שמת אא"כ

ראוהו מת בפרצוף פניו עם חוטמו שיכולין להכירו שזהו הוא אבל לא ראוהו פרצוף או שניטל חוטמו אין מעידין עליו להשיא אשתו שמא אין הוא עכ"ל:

ויש לדעת מ"ש רש"י אבל לא ראוהו פרצוף פשיטא שאם לא ראוהו פרצוף דאינו מעידין עליו, דלפי פשיטות הלשון משמע דאתי לאשמעינן דאין מעידין על פ"פ אלא עם החוטם אבל בלא החוטם א"מ, וא"כ פשיטא אם לא ראוהו כלל דאין מעידין. וצ"ל דדעת רש"י דהעיקר בא המשנה לאשמעינן דאע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו אין מעידין, והצעת המשנה הוא כך אין מעידין אלא על פ"פ עם חוטמו אם ראוהו והכירוהו אבל לא ראוהו בפ"פ או שחסר חוטמו אף שראוהו אין מעידין אף שום סימנין בגופי, ומשמע מדברי רש"י דאף אם כל גופו שלם ויש לו סימנין בגופו, מ"מ אין מעידין אא"כ פ"פ וחוטמו שלם והכירו בט"ע, ובד"ה אין מעידין אלא עד ג' ימים כו' כ' וז"ל אם ראוהו בתוך ג' ימים למיתתו מעידין עליו אבל אם לא ראוהו עד אחר ג' ימים חיישינן שמא נשתנו מראות פניו ואין זה שהם סבורים עכ"ל, ומשמע מדברי רש"י דאף בפ"פ עם החוטם שלימים ואף אם כל גופו שלם ויש לו סימנין בגופו ובכליו אפ"ה אין מעידין אלא עד ג' ימים דהא קאי אריש דקתני אין מעידין אלא עפ"פ עם החוטם דמיירי אף אם כל גופו שלם ויש סימנין בגופו אעפ"כ אין מעידין אא"כ ראוהו פ"פ עם החוטם ומכירו בט"ע, ע"ז קתני בסיפא אין מעידין אלא עד ג' ימים, אבל לאחר ג' ימים חיישינן שמא נשתנו מראות פניו ושוב אין מעידין אף שיש סימנין בגופו, דהוה כמו פ"פ בלא החוטם, וכן הביא הנ"י בשם הרשב"א והרא"ה והריטב"א:

וכן נראה מדברי הירושלמי שהביא אהא דאין מעידין אלא עד ג' ימים, ר' יהושוע דסיכנין בשם ר' לוי כל תלתא יומין נפשא טייסא על גופא סברה דהיא חזרה לגווה כיון דהיא חמית לי' דמשתני זיוויהין דאפוי היא שבקה לי' ואזלה לי' כו' והא מיירי בכל המתים דפ"פ ופדחת וחוטם וגם כל הגוף שלם ואפ"ה קאמר דמשתני זיווהן ומדקמייתי לה אמתניתין דאין מעידין אלא עד ג' ימים משמע דס"ל דאף בפ"פ שלם וגם כל הגוף שלם אפ"ה אין מעידין אלא עד ג' ימים, ומן הירושלמי הלז יש לפשוט דלא בעינן ג' מעל"ע וכדעת הנוב"י קמא סי' מ' אלא דהנוב"י כתב זה ג"כ מסברא, ולי נראה להביא זה מן הירושלמי דהביא זה ג"כ במ"ק על הא דאיתא שם פ' ג' הל' ה' אבל כל ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה דהוא ג"כ מה"ט שהנפש טייסא על הגוף כל ג' ימים הראשונים כו' וא"כ כי היכי דהתם לא בעינן מעל"ע גבי אבל, ה"נ לא בעינן מעל"ע:

אבל ר"ת יש לו שיטה אחרת הביאו התוס' שם בד"ה אין מעידין וז"ל, ואר"ת דהיינו דווקא כשאין שם אלא הפרצוף אבל אם כל גופו שלם אפילו אם אין כאן פדחת וחוטם ניכר הוא היטב ע"י סימני הגוף. ולפ"ד ר"ת ה"פ אין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם היינו אם לא נמצא רק הראש לבד אז בעינן שיהי' שלם עם החוטם ופדחת, ומה שסיים המשנה אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו מיירי דוקא אם לא נמצא רק גופו לבד ובו סימנין אין מעידין אבל אם שלם הגוף עם הפרצוף ואף אם הפרצוף אינו שלם שהוא בלא פדחת וחוטם עכ"ז מצטרף הט"ע של הפ"פ אל סימני הגוף ומעידין. ושוב כ' הר"ת ועוד דשמא דוקא בסימנין הוא דקאמר הכי אבל בט"ע ניכר היטב ע"י סימני הגוף כיון שיש ט"ע ואפילו לאחר כמה ימים כך הביא התוס' דברי הר"ת ופירש לפירושו דר"ת בא והוסיף דאף אי ליכא רק הגוף לבד בלא פ"פ כלל או שאיני ניכר בפרצוף כלל דבזה לפירוש הא' אין להתיר ע"י סימני הגוף, ועתה בא להוסיף דאף בזה דליכא היכר כלל רק הגוף לבד הא דאין מעידין ע"י סימני הגוף היינו דוקא אי ליכא רק סימנים בגוף ולא הכירו בט"ע דגופא אבל אם הכירו ע"י ט"ע דגופא וגם איכא סי' דגופא בזה יש להתיר בצרוף ט"ע וסימנין דגופא. והטעם דס"ל לר"ת דסמנין עשוין להשתנות לאחר מיתה משא"כ ט"ע ולכך אי איכא גם בט"ע מעידין בצרוף סימנין אף לאחר ג' ימים והנה מה שהוסיף לומר דאף בט"ע וסימנין דגופא לבד בלא שום פרצוף מהני, ואף לאחר ג' ימים כ' זה רק דרך שמא, כמו שהביא התוס' לשונו שכ' ועוד דשמא כו' משמע דלא סמך מזה למעשה אבל אם יש גם הפרצוף וניכר ע"י ט"ע של הפרצוף אף בלא פדחת וחוטם, וגם כל גופו שלם ויש לו סימנין בגוף בזה פשיטא לי' לר"ת להתיר, וסיים הר"ת והיכא שאיני נחבל בפנים ודאי נראה דבר פשוט שיכולין להכירו אפילו אחר כמה ימים כי אינו משתנה כ"כ ודבר ידוע שהוא ניכר אפי' אחר כמה ימים אפילו היא אמת דהיכי דנחבל בפרצוף אין מעידין עליו אלא בתוך ג' ימים, כיון שנשאר גופו שלם עכ"ל, וה"פ דהא דקתני ואין מעידין אלא עד ג' ימים בודאי קאי אריש, ולפי פי' הב' של ר"ת י"ל דלא קאי אלא אי איכא רק ט"ע וסימנין דגופא לבד בלא הפרצוף וניכר ע"י ט"ע וסימנין דגופא בזה אין להתיר רק עד ג' ימים, אבל אי איכא גם הפרצוף אפילו בלא פדחת וחוטם וכל גופו שלם וניכר ע"י ט"ע דפרצוף וסימן דגופא מעידין אפילו לאחר ג' ימים, אך לפי' הא' אין מעידין. ע"י סימני הגוף אא"כ יש הפ"פ בלא פדחת וחוטם, וע"ז קאי ואין מעידין אלא עד ג' ימים, והיינו אפילו איכא כל גופו ופ"פ רק שהוא בלא פדחת או חוטם אין מעידין אלא עד ג' ימים, אלא דר"ת לא רצה לסמוך למעשה על פי' הב' וז"ש אפילו הוא אמת דהיכא דנחבל בפרצוף אין מעידין עליו אלא בתוך ג' ימים והיינו כפירוש הא', מ"מ בפ"פ שלם מעידין

עליו דזה מהני אפילו לפ"א, וכן פי' הנוב"י מ"ק סי' נ"א דברי התוס' אלא שהוא פי' מ"ש התוס' אבל ניכר היטב ע"י סימני הגוף דקאי אט"ע של הסימן, והוכיח מזה דיש סימן הניכר ע"י ט"ע, אך לשון התוס' אינו סובל זה מש"כ כיון שכל גופו שלם מ"ל אם הגוף שלם או לאו אלא קאי אט"ע של כל הגוף ע"י ט"ע בבנין של כל הגוף, וכמ"ש הח"ס סי' נ"א וזה יכולין להכיר אפילו הוא מלובש בבגדים בט"ע של בנין הגוף, אף דסימן של ארוך וקצר אינו סימן, היינו אם אינו מכירו, ורק שאומר הסימן שהוא ארוך או קצר, אבל אם מכיר אותו בט"ע זה יכול להעיד, וכעין שכ' הנוב"י גבי סי' אע"ג דהסימן אינו מובהק מ"מ מהני הט"ע, וה"ג גבי גופו אם הוא שלם יכולין להכירו בט"ע וכ"כ הרא"ש בשם ר"ח ופסק כן דאם כל גופו שלם אפי' אין פ"פ שלם יכול להכירו בט"ע של הפ"פ ע"י ט"ע בגופו, והיכי שאינו נחבל בפניו נראה דבר פשיט שיכולין להכירו בט"ע של גופו וצורתו אפילו אחר כמה ימים, והמרדכי כתב לדעת ר"ת דאם כל הפ"פ שלם דאית לי' שפתים וסנטר מעידין עליו אפילו לאחר ג' ימים אפילו אם אין גופו שלם, ובש"ע סי' כ"ח הביאו בתחילה דעת ר"ת, דאם אינו חבול בפניו מעידין עליו אפילו לאחר כמה ימים ע"י ט"ע של גופו וצורתו, וסיים ואינו מחוור בעיני אחרונים ועיין ח"מ שם וכל זה בודאי אחר ג' ימים, אבל בספק ג"י ואין יודעין בודאי מתי נהרג, כ' הב"ש ס"ק פ"ב דאם הפ"פ שלם מעידין עליו בספק ג"י דסומכין בהא אר"ת ומשמע דאף בפ"פ שלם לבד בלא גופו מעידין עלי' כמבואר במרדכי בשם הר"ת דאף בט"ע של פ"פ לבד בלא גוף מעידין, והובאו דבריו בח"מ ס"ק נ"ג וב"ש ס"ק פ"ה וא"כ בנ"ד נמי יש להתיר, ועיין נוב"י סי' נ"ב מתיר ג"כ בספק ג' ימים לסמוך על דעת ר"ת והמרדכי שהביאו ע"ש, ואף דכאן לפי הענין נראה שהי' לאחר ג"י כיון שהלך מביתו ביום ג' א' דר"ח כסליו אדעתא לבוא על שבת ולא נמצא עד יום ג' שבוע שלאחריו ביום השמיני להליכתו מביתי, ומסתמא הרגו אותו קודם שבת מדלא חזר לביתו, וכאשר באמת יצא קול לאחר שנתידע שלא חזר לביתו שנהרג. ז"א אדרבא זה עדיף דאת"ל בזה הוא הוכחה שנהרג מדלא חזר לביתו כ"ש שאשתו מותרת, ודמי להא דאיתא בש"ע סי' כ"ז שם, ומיהו אם יצא קול שנהרג איש פלוני או מת, ואחר שלשה ימים מצאוהו מת או נהרג והכירוהו אשתו מותרת לכ"ע, ול"מ לדעת הט"ז שם שכתב שבזה הכריע הש"ע להתירה אף לדעת המחמירין בספק ג"י וכן הנוב"י סי' ל"א וסי' נ"ב מפרש דביצא קיל מותרת לכ"ע ע"ש פשיטא דיש להתירה בנ"ד לכ"ע אף אם הי' חביל בפני', אלא אף דעת הח"מ וב"ח התם שמפרשין דזה קאי רק לדיעה הראשונה דלא תימא דזה גרע טפי מדיצא הקול קודם ג' ימים קמ"ל דמחמת הקיל לא נגרע דאדרבא ממ"נ מותרת לדיעה הראשונה דאם הקול אמת הרי מת

בעלה ואם הקול אינו אמת א"כ שוב הוה ספק ג"י ומותרת לדיעה הראשונה אך לדעת המחמירין בספק ג"י והוא דעת הרשב"א ל"מ יצא קול ע"ש מ"מ עכ"פ אף לדידהו עדיף יצא קול לדיעה הראשונה ובכאן דבפ"פ שלם כ' הב"ש בס"ק פ"ד דמתירין בספק ג"י אף בלא יצא קול, כ"ש בנ"ד יש להתיר דיצא קול שבעלה נהרג, ודוקא אם נמצא הרוג א' ונודע מן הענין שזה שנהרג נהרג קודם ג"י ומכירין אותו בט"ע, בזה ל"מ לכ"ע, וכן אם יצא קיל שנהרג איש אחד סתם ולא איש פלוני ואחר ג"י מן יציאת הקול נמצא א' שנהרג ל"מ בהכרה בט"ע כמבואר כ"ז בק"ע סי' קע"ז, דאמרינן דזה הנהרג הנמצא הוא נהרג קודם ג' ימים ונשתנה צורת פניו לצורת בעלה של זו, אבל בנ"ד נראה מן הענין שבעלה של זו נהרג קודם ג"י וגם יצא הקיל שבעלה של זו נהרג בודאי עדיף מה שנראה מן הענין דנהרג קידם ג"י וכן מה שיצא הקיל שבעלה נהרג וכמ"ש דזה עדיף, ועיין בש"ס כתובות דף ס"ב אמרו אלמלי ר' יהודא קיים לא ביטל עונתו עיין שם, ומבואר שם דכאן שדרכו הי' לחזור לביתו לבי' שימשא ולא חזר זה ראיה שמת וגם מוכח שם שאשתו מותרת להנשא עפ"י אמדנא זו שהרי ר' ינאי צוה להתאבל ואמר כפו מטתו ועיין ברש"י שם והרי כתבו הפוסקים דכל זמן שאשתו אסורה להנשא אסיר להתאבל עליו עיין באבן עזר סי' י"ז סעיף ה' וביו"ד סי' שע"ה סעי' ז' ובט"ז ובש"ך שם, וא"כ גם בנ"ד שהי' בדעתו לחזור אחר ב' ימים לביתו ומדלא חזר הוכחה שמת וכיון דאיכא צד לטיבותא מסייע להמכריע להקל וכמ"ש הט"ז ס"ק מ"ב דהיכי דאיכא חד צד לטיבותא כגון שיצא קיל שנהרג אע"ג דאין ראי' להתיר מחמת איתו הקול לבד מ"מ מסייע להכריע להקול והמחמירין ג"כ מודים בזה. עוד יש לצרף להקיל בנ"ד ע"פ סי' הבגדים מאחר שנמצא לבוש בכל הבגדים וגם בד' כנפות, ובמהרי"ט איתא הציצית שעליו עדיף מטבעת וכיס וארנקי ולא חיישינן לשאלה, וגם דעת מהר"ם פדווא דוקא חפץ אחד או שנים חיישינן לשאלה אבל מי שיצא מביתו במלבושים שעליו לא הי' משאילן הוא לאחרים וישאר הוא ארסילאי, ובנ"ד לפי העדות הי' מכירין אותו לביש בכל מלבושיו. עוד יש לצרף מה שהודה הרוצח שהרג לוועלוויל פלייס ובעצמו הראה את המקום שקברו שם, כמבואר במ"ב והוא בבאה"ט ס"ק נ"ד שהודאת הרוצח בלא עינוי מהני, וכן כתב מהר"ם מלובלין ואף לדעת מהריב"ל שחולק עליו שאיני נאמן דאיכא למיחש מחמת אימת היסורין הודה מ"מ בנ"ד כיון דהראה ג"כ המקום שקברו שם מסתמא בודאי הרג אותו האיש וועלוויל פלייס, דהא חזינן שאמר אמת שהרג ל"א רק למיחש שמא הרגו לאיש אחר ונשתנה צורתו לצורת וועלוויל פלייס בעל האשה הזאת לזה ודאי אין לחוש כי איך ידע הרוצח שישתנה פניו דוקא לאותו איש וועלוויל פלייס שדורשין אותו ממנו הריגתו ולהנצל

מזה מאימת היסורין ע"י שהראה קבורתו, אדרבא אם הי' הרוצח ידע שהרגו לאיש אחר בודאי לא הי' מראה מקום קבורתו, שאדרבא הי' לו להרוצח לחוש שמא לא נשתנה צורת אותו האיש דוקא לצורת וועלוויל פלייס ויתגלה הדבר שהרג עוד לא', ויוסיפו עליו עוד יותר נקמת וועלוויל פלייס, וחוץ כל הנ"ל כיון שהי' בימות הגשמים בחדש כסליו בימי הקיר ובפרט ביער בגיבערג ששם קר יותר הדין שמעידין עליו אפילו אחר כמה ימים כמבואר בהרמב"ן סוף יבמות הובא בב"ש ס"ק ע"ח ע"כ דעתי שמותרת להנשא ובלבד שיסכים עמי עוד איזה גדול להיתר הנ"ל:

וזה שהשיב לי הרב מסאדיגארי

אין דרכי לבא בתש' באריכות מכ"ש כעת שאני חלש מאד ע"כ באתי בקיצר שמסכים אני בהתרת האשה הזאת דבורה מקאסיב אשר נהרג בעלה וועלוויל פלייס מכפר זעבי"ו, ובאתי עה"ח יום י"ב ניסן תרנ"ד לפ"ק פה סאדיגארא הקטן יהודא לייביש לאנדא אב"ד דפה.

ג

מעשה בא לפני באיש מהסביבות דפה שבא לפני והציע לי איך שהוא שליח מאיש ששלחו לשאול את פי אודות הרע שאירע לו וזה תורף המעשה שזה כמו שנה ויותר שמת אצלו תינוק ר"ל ובכתה עליו אמו היא אשתו ימים רבים ולא תאכל וכ"פ דיבר אלי' האיש הוא בעלה דברי תנחומים ולא ענתה לו דבר, ואחר עבור ימים רבים ויהי כאמרו אלי' יום יום מדוע תבכה ולא תאכל, פ"א ענתה ואמרה לבעלה אל תדמי בנפשיך שאני בוכה ומתענה על בני שמת, ורק שאני בוכה ומתאונן על עוני כי גדול מנשוא, ואמרה אליו בזה"ל, הן אם תדור עמי הן אם לאו אודה את פשעי שזה כמו ששה שנים זניתי שני פעמים עם פ' אלמוני מהכפר הסמוך, וכאשר שמע בעלה זאת לא ידע מה לעשות והלך לאותו האיש הנשלח אלי וסיפר לו כל הדברים, ואמר לו שבלבו מאמין לדברי' שבודאי אומרת אמת שיש לה שכל ובינה ואינה מערמת נגדו, והשיב לו אותו האיש השליח שצריך לעשות שאלת חכם ע"ז ומחמת שמסוה הבושה על פני האיש שלח את האיש השליח שהוא ישאל אותי וכאשר בא השליח לפני צויתי להשליח שהוא בעצמו ישאל את האשה את הדברים וכן עשה ושאל אותה בפני בעלה איך הי' המעשה, אז כשמעה את זאת רבתה בבכי ואמרה אמת שזה ששה שנים אשר זינתה עם פ' אלמוני מרצונה בעת שלא הי' בעלה בביתי, אך שהי' הדבר בעמידה לא בשכיבה.... ויודעת בבירור שהי' הכנסת אבר התשמיש אך זאת א"א לה לזכור אם הי' גמר ביאה היינו הוצאת זרע, ואז

שאל השליח לבעלה אם מאמין והשיב בזה"ל שלפני אדם אפשר לשקר אבל לא לפני קוב"ה שבלבו הדבר ברור שהיא אמת, כ"ז הציע לפני השליח:

תשובה. נראה לי דאסור לדור עמה ומחויב לגרשה ודין זה מפורש באע"ז סי' קט"ו סי' וא"ו דאם הבעל מאמין לדברי' דחייב להוציאה והיא מהגמרא קידושין דף ס"ו ע"א גבי חד סמיא דהוה יתיב קמי' דמר שמואל ע"ש. ואף דבסי' קע"ח הביא הרמ"א דברי הי"א שבזה"ז שיש חדר"ג א"נ לומר שמאמינה דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת ומנדין אותו, והוא מדברי התוס' סוף נדרים, מ"מ כיון דמסיים אח"כ אך יש חולקין וסבירה להו דאף בזה"ז נאמן משמע דדעת רמ"א דכן היא הלכה דנאמן לומר שמאמין לדברי' אף בזה"ז ומחויב לגרשה וכן מבואר בכל תשובת האחרונים דנאמן לומר שמאמין לדברי' אף בזה"ז, ועוד אף לדעת הי"א שמנדין אותו מבואר בנוב"י מ"ת סי' י"ב דזה דוקא אם חוזרת ונותנת אמתלא לדברי' אבל אם עומדת בדברי' הראשונים אדרבא אין כאן לא נידוי ולא שמתא, ואפילו בנותנת אמתלא לדברי' דוקא אם אומר שמאמין לדברי' אחר שנתנה אמתלא, אבל אם אמר שמאמין לדברי' קודם שנתנה האמתלא ואז בהיתר אמר שמאמין לדברי' אף שהיא חזרה אח"כ ונותנת אמתלא אינו הבעל מחויב לחזור מדבריו הראשונים ע"ש, ואני הסברתי הדבר קצת ביותר דבשלמא היכי שהבעל אומר שאשתו זינתה והיא מכחישתו א"כ כל אחד שירצה לגרש אשתו יאמר כן ויגרום לבטל חדר"ג בזה כ' הגה"מ שם דאינו נאמן וגם מנדין אותו ע"ש בהגה"מ, דמיירי דוקא בכה"ג, אבל באמרה היא טמיאה אני לך והוא אומר שמאמין לדברי' ממ"נ ליכא ביטול חדר"ג דאם תאמר שמה שאמרה היא שקר וענ"ב כמשנה אחרונה א"כ דעתה להתגרש ממנו וליכא ביטול חדר"ג ואלא מאי תאמר שהאמת כדברי' ואינה רוצה להתגרש ממנו א"כ ודאי בכה"ג לא תיקון ר"ג שלא לגרשה בע"כ, אדרבא חוב עלי' לגרשה, וע"כ מיירי הרמ"א שהביא דעת הי"א אף אם היא אומרת שזינתה והבעל מאמין לדברי' שא"נ ומנדין אותי, כמ"ש הנוב"י שמיירי שנותנת אמתלא לדברי' באופן דנאמנת והוא אומר שמאמין לדברי' הראשונים וא"כ אין דעתה להתגרש וגם על הבעל אין חיוב לגרשה כיון שנותנת אמתלא לדברי' בזה ס"ל דא"נ וגם מנדין אותו אחר תקנת ר"ג וגם התוס' סוף נדרים מיירי בכה"ג שנותנת אמתלא לדברי', וא"כ בנ"ד שעומדת בדברי' ואינה נותנת אמתלא לדברי' פשיטא דנאמן הבעל לומר שמאמין לדברי' ומחויב לגרשה ועוד בנ"ד שהודית שזינתה ב"פ מבואר בתשו' הב"ח דל"א דנע"ב ועוד כיון דהודית דרך תשובה דהיתה בוכה ומתענה וגם לפני השליח הרבתה בבכי' בשעת הודאתה ואף דהנוב"י כ' דל"מ הודאתה דרך תשובה אף בהודה בחלי' ע"ש, מ"מ הח"ס בחלק ב' באע"ז כ' דהיכי דהודה

דרך תשובה והבעל מאמין לדברי' נאמן ואין מנדין אותו אף לי"א הנ"ל, כי לב האדם נותן להאמין אם הודה דרך תשובה, וגם ראיתי בטו"ט מ"ת צידד לומר היכי דהאשה פורטת מי האיש שזינה עמה ל"א ענ"ב אף למשנה אחרונה. מכל הני טעמים נ"ל שהיא אסורה לו ומחויב לגרשה. אך אין כופין אותו לגרשה וכמבואר בסי' קט"ו, אך נראה לי דיכול לגרשה בע"כ ואף דבכה"ג נמי דאינה מתרצה להתגרש א"נ למשנה אחרונה כמבואר בנוב"י ס"ק סי' פ' מ"מ באומר שמאמין לדברי' ורוצה לגרשה בע"כ אמרינן בודאי אמת היא שמאמין לדברי' בלבו דאל"כ לא יעמוד באיסור חדר"ג כל ימיו וכעין מה שחילק הרא"ש בסיף נדרים בין האומרת לבעלה גרשתני דנאמנת ובין האומרת טמיאה אני לך דאינה נאמנת, וכ' לחלק דגבי גרשתני אם לא גירשה עומדת כל ימי' באיסור א"א זה לא עבדה ה"ה כאן נמי אמרינן לי' אם אין אתה מאמין לדברי' בלבך דע שאתה עומד בחדר"ג ובזה אפשר לפרש דעת הי"א דס"ל דאם אומר לה שמאמין לדברי' דמנדין אותו לאו דמנדין אותו ממש דאיך אפשר לנדות אותו, דלמא באמת מאמין בלבו לדברי' אלא ה"פ דאומרין לו כנ"ל, דאם אין אתה מאמין בלבך דע שאתה כל הימים בחדר"ג, ומ"ש רמ"א דא"נ לא למימרא דא"נ כלל, אלא ה"פ שא"נ בלי אמירה הנ"ל וצריך לנדות אותו היינו כנ"ל דאמרינן לי' אם אין אתה מאמין בלבך אתה עומד כל הימים באיסור חדר"ג ואם מקבל עלי' ומגרשה בע"כ אמרינן בודאי אמת שמאמין לדברי', וכעין זה מצאתי בפני ארי' לפרש דברי הרמ"א. זה הנראה לי להלכה.

וזה אשר השיב לי הגאון מלבוב ז"ל, וז"ל:

מכתבו הגיעני ואני יושב בקריות חצות ומחוסר ספרים אמנם ראיתי כל דבריו והם ד"ת וכל דבריו ישרים, ואני מוסיף דבאמת כל ענין של חדר"ג הוא כדי שלא יעליל על אשתו, כמ"ש הרשב"א הביאו בד"מ סי' א' וכאן באמת היא פתחה את פיה ואמרה טמיאה אני לך רק שיש חשש שמא ענ"ב וכל שמאמין לדברי' והיא אינה חוזרת מדברי', א"כ לא פשע הבעל כלל ולמה ינדו אותו, וכל מה דמבואר בסי' קע"ח דמנדין אותו הוא דוקא כשחזרה היא ונתנה אמתלא אמרינן דר"ג גזר שמא יעשה שלא כדת ויפשע בה אבל כל שהאמינה קודם בודאי יכול לגרשה כמ"ש הנוב"י ע"כ יפה כ' מעלתו שיכול לגרשה בע"כ, וליתרון יאמרו לו הב"ד שידע שחדר"ג פרש עליו אם אין באמת מאמין לדברי' בלבו ולא יותר. דברי הכותב בנחיצה הדו"ש הצעיר יוסף שאול הלוי נאטינזאהן האבד"ק לבוב והגליל:

ד

שאלה. באיש אחד שיצא קדל"פ שאשתו בגדה בו ומעלה בו מעל וזנתה תחתיו עם ערל אחד, זה הקול נמשך ערך שתי שנים, ושמע הבעל מחמיו שסיפר לו שפ"א בא אליו בן אחיו בלילה והבעל לא הי' אז בביתו ואמר לו שילך תיכף לבית בתו מחמת שראה שהערל שנחשדת מעמו הלך לשם ותיכף הלך חמי' לשם ומצא שהדלת סגור ומסוגר ודפק על הדלת לפתוח לו, ולא פתחה לו, והלך לחלון ודפק ופתחה לו בתו את הדלת וכאשר בא לביתה לא מצא את הערל בביתה וחפש אחרי' ומצא את הערל על העלי' ומנעליו בידיו והכה אותו ודחה אותי לחוץ, וכאשר שמע הבעל זאת מחמיו עשה ערמה ונסע מביתו וקבע לה זמן חזרתו לביתו והוא הקדים לבא יום א' מקודם ובא בלילה, וכאשר בא אל הבית לא מצא אשתו בבית ושאל את ב"ב עלי' ואמרו לו שהלכה לדיר הבהמות ותיכף הלך להדיר וכאשר פתח הדלת אז ראה שדלגה מעלי' לארץ וכאשר ראה זאת הלך הוא להעלי' וראה שהערל עומד שם וכאשר ראה אותו דלג ג"כ מהעלי' וברח ואז התרה בה בפני שלשה אנשים שלא תתייחד עם הערל הזה ושלא יהי' שניהם בבית אחד ושוב נסע מביתו, וכאשר חזר לביתו ספרה לו אשה אחת שפ"א באתה לבית ערל אחד בשכינתה וראתה שאשתו ישבה עם הערל הלז על ספסל אחד ודברו דברי שחוק והיו בבית שני ערילות ותיכף פרש הימנה, והבעל אומר שמאמין לדברי חמיו וגם לדברי האשה הנ"ל וגם אח"ז נתחזק הקול יותר, ונפשי בשאילתו אם מותר לגרשה בע"כ כי היא אינה רוצה לקבל ממנו ג"פ והוא יש לו ד' בנים עמה:

תשובה. נראה דמותר לגרשה בע"כ וליכא בהא משום חדר"ג, דהנה בקדל"פ וע"כ יש פלוגתא בין הפוסקים אי מוציאין אותה מבעלה אם יש לו בנים הימנה הרא"ש בפי' לשאלתות משמע אפי' ביש לו בנים מוציאין מבעלה בע"כ וקדל"פ ודעת הח"מ התם בס"ק ה' משמע דמסכים לזה ומתמה על רמ"א דכ' דוקא באין לו בנים, ובע"א בדבר מכוער היא מחלוקת הפוסקים דלדעת הח"מ ס"ק חי"ת אי מהימן לי' כבי תרי מהני אף בע"כ כמו דמהני בע"ט, וא"כ לפ"ז י"ל אפילו קרוב נמי מהימן לי' כמו גבי ע"ט בסי' קט"ו, ואף דהב"ש בס"ק י"ב הביא בשם הש"י דע"כ צריכין להיות כשרים ולא קרובים, היינו דהש"י אזל לשיטתו דס"ל דל"מ ע"א בע"כ אפילו אי מהימן לי' כמבואר בב"ש ס"ק י"ד בשם הש"י, וא"כ בעינן דוקא עדים כשרים, אבל לדעת הח"מ דע"א אי מהימן לי' מהני ה"ה קרוב נמי מהימן אי מהימן לי' כמבואר בסי' קט"ו גבי ע"ט דכ"מ דמהני ע"א ה"ה קרוב או פסול מהני וא"כ בנ"ד שאומר הבעל ששמע מחמיו דנסתרה בלילה עם הערל והדלת סגרו א"כ הוה ע"א בדבר מכוער כמבואר בש"ע סי' י"א סי"א דזה מיקרי

דבר מכוער והבעל אומר שמאמין לדבריו שהוא אמת וגם הבעל עצמו אומר שראה דבר מכוער כנ"ל ואיכא ג"כ קדל"פ בודאי לדעת הח"מ מוציאין אותה מבעלה אף דיש לו בנים הימנה, וכן מבואר בשו"ת מהר"ם הל' אישות סי' כ"ה דאף ע"א וקרוב אי מהימן לי' מהני גבי ע"כ ע"ש, אף לדעת הב"ש ס"ק י"ב בשם הש"י דס"ל דע"כ צריכין להיות כשרים ולא קרובים וע"א בדבר מכוער ל"מ אף במאמין לדבריו, ואף אי איכא קדל"פ, מ"מ נראה לפענ"ד דזה דוקא לכוף להבעל להוציאה ולאוסרה עליו אבל אם הוא בעצמו רוצה לגרשה ורק לענין חדר"ג לגרשה בע"כ בודאי גם הב"ש מודה אי איכא קדל"פ וע"א בדבר מכוער דליכא משום חדר"ג כמבואר שם ס"ק וא"ו בשם תשו' מהר"ם מלובלין דאף בע"כ לבד ליכא משום חדר"ג ואף דבסי' קט"ו ס"ק כ"ה כ' הב"ש דע"א בדבר מכוער איכא משום חדר"ג היינו דליכא קדל"פ אבל בנ"ד דאיכא נמי קדל"פ בודאי ליכא משום חדר"ג דהא לדעת מהר"ם בפי' לשאלתות שוה קדל"פ לע"כ וכי היכי דע"כ לבד דעת מהר"ם מלובלין וכ"כ הט"ז בסק"א דליכא משום חדר"ג, ה"ה וכ"ש ע"א בדבר מכוער וקדל"פ דליכא משים חדר"ג, ועוד נראה לפענ"ד דאף בקדל"פ וראיית הבעל לבד בדבר מכוער בלא ע"א נמי ליכא משום חדר"ג כי היכי דבע"כ ליכא משום חדר"ג לדעת מהר"ם מלובלין ה"ה בזה ליכא משום חדר"ג, דהא קדל"פ שוה לע"כ, ועוד למה נשוה פלוגתא רחוקה דלדעת מהר"ם והח"מ מוציאין אותה מבעלה בקדל"פ וע"א, ולדעת הש"י והב"ש נימא דאיכא חדר"ג נמי ולא מצי מגרש בע"כ, ואף דבסי' קע"ח הבוא הרמ"א י"א דבזה"ז א"נ לומר שמאמין לדברי העד מ"מ אי איכא נמי קדל"פ הוה כמו רג"ל וביש רגלים לדבר אף האשה עצמה נאמנת לומר טמיאה אני לך אף למשנה אחרונה, וכ"ש בנ"ד דאיכא קדל"פ וע"א היינו מאמר חמיו וגם ראיית עצמו בוודאי יכול לגרשה בע"כ ועוד נראה בנ"ד דאסורה עלי' מדינא, כיון שהתרה בה בפני שלשה שלא תסתר עם הערל ואח"ז אמרה לו אשה שראתה אותה עם הערל בבית עכו"ם כנ"ל, וקיל"ן בסי' קע"ח דע"א בסתירה אם נאמן בעיניו יוציא ויתן כתובה, וא"כ ה"ה אשה נאמנת דכ"מ דע"א נאמן ה"ה אשה נמי מהימנא, וא"כ אם האשה נאמנת בעיני' חייב לגרשה ואף דהאשה אומרת שהיו בבית גם שני ערילות מ"מ מיקרי סתירה כמבואר בסי' כ"ב סי' ה' ועוד כאן אח"כ נתחזק יותר הקול ומבואר בסי' קע"ח סי' י"א דאם מרננים אחר הקינוי עד שהנשים נושאת ונותנים בה אסורה לו, ע"כ נראה לי לגרשה בע"כ אם לא תרצה לקבל הג"פ מדעתה וכן הסכים ע"י הרב הגאון מלבוב ז"ל:

ה

נשאלתי, באם א' קידש א"א ואח"כ גרשה בעלה על תנאי ונאנס, דקיל"ן דאין טענת אונס בגיטין כמבואר בכתובות דף ב' ע"ב דאפקינהו רבנן לקידושין למפרע אי חלו הקידושין של השני:

תשובה. נראה לי להביא ראי' דאין קידושי השני חל מבכורות דף מ"ט ע"א דאיתא התם איתמר הפודה את בנו תוך למ"ד ר"א בנו פדוי ושמואל אמר אין בנו פדוי וקאמר התם דכ"ע מעכשיו אין בנו פדוי כ"פ לאחר למ"ד יום ונתעכלו המעות ר"א בנו פדוי מ"ד אקידושי אשה התם לאו אע"ג דנתעכלו המעות מקודשת ה"נ ל"ש, ושמואל אמר לך התם בידו לקדשה מעכשי' הכא אין בידו לפדותו מעכשיו עכ"ל הגמרא, א"כ חזינן היכי דאמר מעכשיו כ"ע מודים דאין בנו פדוי, ורש"י פי' בדף הקודמת גבי מת הבן תוך שלושים הטעם דאין פודין תוך שלושים משום שמא נפל הוא, וא"כ כאן דחי לאחר שלשים יצא מספק נפל, אפ"ה אם אמר מעכשיו כ"ע מודים דאין בנו פדוי, אע"ג דאגלאי מילתא למפרע דלא הוה נפל, מ"מ הטעם כיון דאין בידו לפדות עכשיו לא מצי לחול אח"כ אע"ג דאיגלאי מילתא למפרע דאין המעשה מועיל כלל כיון דבשעת עשיית המעשה לא מצי לחול כלל ה"נ כן הוא בקידושין ואף דהתוס' כ' טעם אחר דאין פודין תוך למ"ד משום דבימים תלו רחמנא מ"מ ל"פ בהא ארש"י דאל"כ הוה להו להוכיח מהא דכ"ע מודים דמעכשיו אין בנו פדוי מוכח דלא כפי' רש"י אע"כ דל"פ בהא ארש"י א"כ בנ"ד נמי אע"ג דאפקועי רבנן לקידושין למפרע מ"מ אין קידושי הב' כלום כיון דבשעת שקידש לא מצי לקדש אין במעשה שלו כלום:

ונראה דאף לר"מ דס"ל גבי הרי את מקודשת לי לאחר שימות בעלך כו' דמקודשת משום דאדם מקנה דשב"ל, מ"מ מודה הכא דש"ה דאמר לה לאחר שימות בעלך א"כ דעתו שהקדושין לא יחול אלא לאחר שימית בעלה, וכיון דס"ל לר"מ דאדם מקנה דשב"ל מש"ה מקודשת משא"כ כאן דעתו שיחול הקדושין מיד, ומיד אינו יכיל לקדש מש"ה אינו חלין אף אח"כ, אף דאיגלאי מילתא כמו גבי פדיון בכור אם אמר מעכשיו כנ"ל. ראיתי לאחד שכ' דמש"ה לא חלין הקידושין משום דהוהו חצי דבר דעידי קידושין צריכין לעדי הגט שהי' ע"י תנאי ושנאנס הלכך הוה חצי דבר וכ' שהוא דבר חריף. אבל אתמהה דהוא דבר חריף וניתן טעם לפגם, דהא אע"ג דעידי קידושין צריכין לעידי הגט מ"מ כיון דעידי הגט א"צ לעידי קידושין של השני א"כ דמי ממש להא דאמרינן ב"ק דף ע' דאע"ג דעידי ביאה צריכין לעידי קידושין כיון דעידי קידושין ל"צ לעידי ביאה דבר קרינן בי' ואף עדות של הביאה קיים כמבואר שם ברש"י וא"כ ה"נ דבר קרינא בי'.

ועוד דא"כ בהא דר"מ במקדש אותה לאחר שימות בעלה אמאי מקודשת, נהי דאדם מקנה דשב"ל מ"מ חצי דבר הוא, דעידי קידושין צריכין לעידי מיתה ועוד בכל גרושה או אלמנה אמאי מקודשת הא עידי קידושין צריכין לעידי גרושין או עידי מיתה, אע"כ כמ"ש. עוד ראיתי טעם אחד דאמרינן דהמעות מתנה כמו גבי המקדש אחותו או אחד משאר עריות, ולי נראה דל"ד כעוכלא לדנא דהתם א"א לעולם לחול הקידושין מש"ה אמרינן דהמעות מתנה אבל כאן כיון דאפשר בשום פעם שיחול הקידושין כנ"ל כגון שיגרש אותה על תנאי ויהי' אניס ל"א דהמעות מתנה. עוד ראיתי טעם אחד דמש"ה אינה מקודשת דבכה"ג הוה כאומר לה הרי את מגורשת ומותרת לכ"א חוץ מפלוני דאינו גט וכ"ש כאן דאינו מתיר אותה בגט אלא לפ' ולכ"ע אסורה מחמת קידושי פ', אבל אישתמט לי' ש"ס ופוסקים בדין אם קידש אחד קידושי ספק ובא אחר וקידש איתה קידושי ודאי דהדין הוא דיגרש הראשון ונושא השני כמבואר בש"ס גיטין דף פ"ט ובש"ע סי' ל"א סעי' כ' ע"ש וא"כ לסברתו ג"כ הוה כמגרש חוץ מפ' אלא ע"כ דאין דמיון כלל למגרש חוץ מפ' דהתם אסירה לפלוני מחמתו וא"כ אגידה בי' עדיין ואין זה כריתות אבל כאן הא דאסורה לעלמא לאו מחמתו הוא אלא מחמת הקידושין של הב' שפיר קרינן בי' כריתות אלא הטעם הברור, כמ"ש לעיל:

1

בדבר הנשאל הרב המאה"ג מ' משה ברומיר אבד"ק בוזנאב מהרב הגאון הקדוש מ' אברהם דוד אבד"ק ביטשאטש זלל"ה, מה שאין העולם נזהרין בדין המבואר בש"ע לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת כו', והוא מהגמרא יבמות דף ל"ו ע"ב ויומא דף ב' דשמא יזדווגו ונמצא אח נושא אחותו ועכשיו אין העולם נזהרין בזה. והשיב הרב הנ"ל וז"ל ובבואו לביתי עיינתי בו וראיתי שיש לתמוה עוד ביותר ע"פ המבואר ברמב"ם וז"ל שמא יארכו הימים ונמצא אח נושא אחותו ואחות אביו ואמו וכיוצא בו וא"כ אף מי שלא נשא אשה מעולם בכאן יש לאסור שילך למדינה אחרת לישא שם אשה שמא ברבות הימים יבואו זרעו למדינה זו וישא שמה אחות אביו ואחות אמו וכיוצא בזה, וצ"ע גדול במה שתלה דין זה דוקא בנשא אשה במדינה זו וראיתי בס' ב"ה שכ' בזה ועכשיו אין נוהג דין זה במדינות אלו שיש חדרגמ"ה ע"כ, ופי' הב"מ דבריו דל"ח אלא היכי דהוא הולך בעצמו ואשתי נשארה פה במדינה זו דאז נשארו הבנים קטנים אצלה, א"כ חיישינן שמא יזדווגו ונמצא אח נושא אחותו, אבל השתא דיש חדר"ג אז אין רשאי לישא אחרת אלא א"כ שאין לו אשה אחרת במדינה זו, א"כ מסתמא מוליך הבנים קטנים עמו ואז ל"ח כלל אבל קשה אדרבא ע"פ רוב אינה

מוליך הבנים הקטנים עמו, גם מאי פסקא ליה כשמגרש אשתו או מתה הויין הבנים קטנים ולא גדולים, ומלבד כ"ז נעלם מאתו דברי הרמב"ם הנ"ל דהחשש הוא דברבות הימים יזדווגו עם אחות אביו ואמו וזה הוה גם בגירש או מתה אשתו וגם היכי דמעולם לא הי' לו אשה כלל, ומה דיתכן לפענ"ד להסביר בעזה"י שלא יקשה כלל, דהא באמת יש למיזל בתר רובא ולתלות דמה שתבא אח"כ להזדווג ממדינות הללו יהי' קפריש מרובא ולא יהי' מבניו וקרוביו כלל, ורק דעכ"ז גזרו שלא ישא אשה במדינה כו' וזה הי' למעלות היוחסין אסרו לכתחילה גם בחשש רחוק וא"כ יתכן דלא אסרו אלא היכי דלא יבא עי"ז לביטול פ"ו או מצות ולערב, היינו היכי דיש לו אשה כאן ורוצה לילך למדינה אחרת לישא עוד אחרת משא"כ בזה"ז דאיכא חדר"ג שלא לישא ב' נשים ע"כ אין לו אשה בכאן ויבא לידי ביטול פ"ו או ביטול ולערב, בזה לא גזרו, וא"ש דברי ב"ה הנ"ל עכ"ל הרב הנ"ל. אבל לפענ"ד עדיין צ"ע, חדא דהא מבואר בב"ש סי' א' סק"א דאפי' יש לו אשה בכאן ורוצה לילך למקום אחר ל"מ רשות דילה משום ביטול פ"ו או משום ולערב, אא"כ נושא אשה במקום שהולך לשם ע"ש, א"כ אכתי קשה אף קודם תקנת רגמ"ה למה גזרו הא איכא ביטול פ"ו או ולערב, ועוד קשה איך מותר לכתחילה לגרום איסור אף דבאמת מותר אח"כ, דאזלינן בתר רובא מ"מ לכתחילה אסור דהוה כמבטל איסור לכתחילה, וזה דומה להא דאמרינן בחולין דף ובקידושין דף לא אמרה תורה שלח לתקלה אף דאמת דהאחר שיקח אותו לא יעשה איסור דבטל ברוב מ"מ לכתחילה אסור לגרום ביטול א"כ ג"כ כאן אמאי מותר אלא עיקר הטעם משום דגירושין אית לה קלא ודומה למאי דאמרינן שאני רבנן דפקיע שמייהו עי' מי נדה בק"א סי' קצ"ב וט"ז באהע"ז סי' קנ"ב ס"ק ב' וג' מש"ה לאחר חדר"ג דאסור לישא ב' נשים וע"כ גירש הראשונה ואית להו קלא, וצ"ל דגם מיתה אית לה קלא ודו"ק, ודברי הרמב"ם צ"ע לייישב דא"כ למה נקט לא ישא אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה הא איכא חשש אף בלא נשא במדינה, וצ"ע לייישב דבריו:

איתא ברמב"ם פ"ג מהל' נערה בתולה הל' ט' קידש נערה וגרשה וחזר וקדשה והביא עדים שזינתה תחתיו בקידושין הראשונים ונמצאו זוממין הר"ז פטור, וכן אם היתה יבמתו שכנסה והוציא ש"ר והביא עדים שזינתה תחת קידושי אחי' ונמצאו זוממין ה"ז פטור מן המלקות ומן התשלומין וכל הפטור אם רצה לגרש יגרש עכ"ל, ופי' המ"ל דטעם הרמב"ם דלא הזהיר הכתוב שלא יוכל לשלחה אלא היכי דהבעל חייב מלקות וקנס אבל היכי דפטור לא הזהיר בלא יוכל לשלחה, והקשה המ"ל הא דפטור אם הוציא ש"ר על קידושי הראשונים היא בעיא דלא איפשטא בגמרא, וא"כ נהי דלענין מלקות

וקנס אזלינן לקולא ופטור, אבל איך מצי לגרש מספיקא הא ספק דאורייתא לחומרא. ולי נראה ליישב דברי הרמב"ם כיון דלא נפשטא הבעי' בגמרא, אי הבעל חייב מלקות וקנס תו פטור בודאי ממלקות וקנס דהוה עדות שאי אתה יכול להזימן לענין מלקות וקנס דהא עידי האב לא באו לחייב את הבעל מלקות וקנס דהא הב"ד אינן מחייבין אותו דהא בעיא דלא איפשטא היא, וכיון דהוה עדות שא"א יכול להזימן לענין מלקות וקנס ח"כ תו פטור בודאי ממלקות וקנס ומש"ה יכול לגרשה, ואף דגבי ממון קיל"ן דא"צ דו"ח אלמא דל"ב עדות שאתה יכול להזימה מ"מ בקנס בעינן עדות שאתה יכול להזימה כמבואר בסנהדרין דף ל"ב ע"ב וכ"ש גבי מלקות ואף גבי ממון מדאורייתא בעינן עדות שאתה יכיל להזימה רק משום נעילת דלת תיקנו דלא בעינן דו"ח כמבואר בח"מ סי' למ"ד משא"כ גבי קנס של מוציא ש"ר בודאי בעינן עדות שאתה יכול להזימה. ולהסביר הענין יותר דהא עדים זוממין אינן חייבין רק בנגמר הדין והכא א"א לגמור הדין דהא מספיקא לא מפקינן ממונא וכן דאין מלקין מספיקא אכתי הוה עדות שא"א יכול להזימה ואף דקודם גמ"ד נמי עכ"פ העדים נפסלו בהזמה מ"מ עי"ז לא נקרא עדות שאתה יכול להזימה כמבואר בתומים סי' ל"ח, וא"ל כיון דמצי לקיים בהם דין הזמה לענין קטלה דהא הם באו לחייב את עידי הבעל מיתה א"כ הוה עדות שאתה יכול להזימה ז"א דהא חזינן דאם מזימין לעדים של אב חייבין מיתה וממון, היינו הקנס שרצו לחייב את הבעל משום דהוה מיתה לזה והיינו לעדים וממון לבעל א"כ כי היכי דאין המיתה פוטרת מממון משום דהוה מיתה לזה וממון לזה א"כ לענין הזמה נמי לא מיקרי עדות שאתה יכול להזימה ע"י מה יכולין לבא לידי חיוב מיתה ע"י ההזמה ועי' בכ"מ פ"ק מהל' עדות הל' י' שכ' שם הרמב"ם דאם חזר הבעל והביא עדים והזים עידי האב נהרגין ומשלמין ממון דהוה ממון לבעל ומיתה לעדים, והקשה הכ"מ מ"ש מהא דאמרינן בהגוזל בתרא רודף שהי' רודף אחר חבירו להרגו ושיבר כלים דפטור והא כשהכלים הם של אדם אחר הוה מיתה לזה וממון לאחר ותירץ דגבי עדים זוממין ממון לזה ומיתה לזה חייב דבעינן שתתקיים הזמה כלפי כ"א אבל ממון ונפשות כיון דמתקיים מקצת הזמה פטור ע"ש, אלמא במיתה לאחד וממון לאחד לא מקרי מתקיים אפילו מקצת הזמה, א"כ שוב הוה עדות שא"א יכול להזימה וכמ"ש, ומש"ה בודאי פטור ולא מטעם ספק ומש"ה יכול לגרשה. כנ"ל ברור לישב דברי הרמב"ם:

ז

מעשה בא לפני באיש אחד שעזב אשתו זה ט"ו שנים ולא נודע מקומו אי', וזה שלשה שבועות שבא אגרת מהרב דק"ק בוקארעשט שבא איש אחד מכאן לשם והכיר בשם

את בעל האשה והפציר בו שיתן ג"פ לאשתו שבכאן וישלח הג"פ ע"י הב"ד להרב דפה שימסור אותו לר' משה ב"ר זאב מקאלימי' דודה של האשה שהוא נעשה שליח לגרשה זה תורף האגרת, ואח"כ בא הגט ע"י הב"ד לכאן מוכרך בהרשאה והגט נשלח על אופן שהבעל עשה שם שליח להולכה כדין והשליח דשם עשה לפני הב"ד דשם שליח שני את ר' משה ב"ר זאב מקאלימי' וכתבו הב"ד דשם את ההרשאה איך שהשליח הראשון אמר לפניהם בפ"נ ובפ"נ ועשה לר' משה ב"ר זאב מקאלימי' שליח במקומו, הכל כפי הנוסח ההרשאה של שליח שני, והרב דשם חתם עצמו על ההרשאה עוד עם שני דיינים, ותחת ח"י נחתום בחותמו של הרב הנ"ל בתוך ההרשאה וגם נמצא בתוך ההרשאה מוכרך מכתב בפ"ע עם סימני הגט, והאגרת נחתם ג"כ בחותם של הרב הנ"ל, וכ"ז הי' מונח בתוך בלעך ועליו מוכרך מטפחת ונחתם בחותם של הרב הנ"ל, ולא נמצא במכתב כתוב אם למסור הגט תיכף להשליח או לאו, ובהרשאה יש כמה גימגומים א' שנחסר ב' התיבות בי' דינא, דלכתחילה יש לכתוב בי' דינא, להורות שהם כשרים לדון וגם בהחתימות לא סיימו תיבת דיין כמבואר בנוסח הרשאה של שליח שני, עוד שנכתב בהרשאה שממנה את משה בן זאב מקאלימי' לשליח סתם ובודאי נמצא עוד בקאלימי' א' ששמו משה בן זאב ולא נודע מתיך ההרשאה איזה משה בן זאב ממנה לשליח. עוד יש טעות בהרשאה שכ' בזה"ל והגט שנעשה עליו משה בן זאב שליח נכתב ונחתם בבוקארעשט כו' ברביעי בשבת בשנים עשר יום לירח שבט והגט נכתב ונחתם בשלישי בשבת באחד עשר יום לירח שבט וההרשאה נכתב ונחתם ברביעי בשבת, ועוד נמצא בגט עצמו בתיבת כדת בתוך הדל"ת נמצא כמו רגל ונראה כה"א כזה ה, והוא מקום עיגון גדול שהרב דשם כ' באגרת ראשונה שהבעל רוצה ליסע לאמעריקא, ע"כ אמרתי לעכב נתינת הגט עד שיסכים איזה גדול הדור. ובתחילה נציע איזה גימגומין שיש לי בזה הגט. הנה מה שנשלח ע"י הב"ד והנכרים מוליכין אותו כבר האריכו האחרונים להתיר במקום עיגון באופן שהבעל יעשה שליח לפני ב"ד והשליח הא' ימנה שליח בכאן והב"ד דשם ישלח הגט להב"ד דכאן שהם ימסרו הגט להשליח השני, אך בזה שא"א לקיים כאן החתימות של הב"ד בזה אני נבוך אף שהאחרונים האריכו בתשובותיהם להתיר במקום עיגון ודחק אף אם א"א לקיים החתימות ולסמוך ע"ד הרשב"ץ שהביא רמ"א בס"ס קמ"ב דמעשה ב"ד א"צ קיום כדעת הירושלמי דהנה הנוב"י מ"ת סי' קל"ו כ' לתרץ דברי הרשב"ץ מקושית הט"ז שהקשה על הרשב"ץ שכ' כיון דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרו עדותן בב"ד דמי, ומדרבנן צריך קיום לכך משום עגונא הקילו, וע"ז הקשה הט"ז שהרי הקילו משים עגונא והאמינו לשליח לומר בפ"נ

ובפ"נ אבל אם השליח ל"א בפ"נ ובפ"נ אם נשאת תצא ותירץ הנוב"י וז"ל שמדאורייתא עדים החתומים על השטר אף שאין מכירין החתימות עדיף מע"א המעיד לפנינו שהרי ע"א אינו מועיל מ"ה לממון וא"כ כיון דנאמן לקיים יחידי עדים החתומים על הגט א"כ ק"ו שחתימת דייני הקיום המעידים על חתימת העדים דמהני ע"ש:

וא"כ זה ניחא אי איכא קיום על הגט כמעשה דרשב"ץ דהי' קיום ב"ד על הגט עצמו, ולא הי' ניכר חתימת דייני הקיום רק לע"א כמבואר בב"י סי' קמ"ב בשם תשו' הרשב"ץ, אבל כאן אין הב"ד מקיימין החתימות של הגט אלא מעידין שהשליח הראשון מינה שליח השני ואמר לפניהם בפ"נ ובפ"נ כנוסח ההרשאה של שליח שני א"כ לא שייך סברת הנוב"י דהא אכתי צריך כאן לעדות הע"א והיינו השליח הראשון שאמר בפ"נ ובפ"נ, א"כ יש כאן ב' קולות הא' לסמוך על הע"א שאמר בפ"נ ועוד לסמוך על מעשה ב"ד אף שאין מכירין החתימות י"ל דאף במקום עיגון אין מקילין ב' קולות. עוד ראיתי בתיקון עולם של הרה"ג מהרש"ק מבראד ז"ל שמיקל מטעם דהרשאה הוה חתימות עדים והקיום הוא חתימות הב"ד ואמרינן דלא חציף אינש לזייף חתימות עדים וב"ד, והביא ראי' מדברי הריטב"א שהביא הש"ך בח"מ סי' מ"ו וכו' ל"ש הכא דאין על ההרשאה רק חתימות הב"ד כנוסח ההרשאה של שליח שני, וא"כ יש לחוש שמא זייף ההרשאה והשליח ראשון לא מינה את השני לגרש ואף דגם הגט לפנינו בחתימת עדים מ"מ דלמא ההרשאה היא מזוייפת, בשלומא אם תבא לפנינו ההרשאה משליח ראשון ונחתם עלי' עדים של ההרשאה, וגם דייני קיום שפיר י"ל דלא חשיד אינש לזייף חתימת העדים וחתימת דייני הקיום, משא"כ בנ"ד שפיר יש לחוש דלמא זייף חתימת הדיינים, וא"כ בטל השליחות, וגם ל"ד לדינו של הרמב"ם דאם האשה עצמה הוציאה גט דנאמנת לומר שנתגרשה אף שאין הגט מקוים דהתם הטעם שאין האשה מקלקלת לעצמה אבל כאן ל"ש זה, וא"כ צ"ע להתיר אם אין מכירין החתימות ולפ"ד הי' טוב יותר שהבעל יעשה שליח בכאן היינו שליח ראשון ע"י הרשאה ויהי' חתומים עדים על ההרשאה ודייני קיום דאז ל"ח כ"כ לזייף ולסמוך על הרשב"ץ דאף אם אינו אומר בפ"נ ובפ"נ אם הגט מקוים מהני, ואף דהריב"ש כ' דאין ההרשאה נקרא קיום על הגט, שמא החליף הגט, מ"מ אם כורכין הגט בהרשאה ונחתם למעלה בחותם ב"ד אז ל"ח לאחלופי וכשר, ועתה נעיין בגימגומים שנמצא בהרשאה, הנה מה שנחסר ב' תיבות בי דינא, וגם מה שלא סיימוהו בחתימות תיבת דיין נראה דאין זה מעכב בדיעבד, כמבואר בח"מ סי' מ"ו גבי קיום שטר אם חתמו שלשה אף אם כתבו בלשון עדים מהני, אך דא עקא, שנכתב סתם הממנה את משה בן זאב מקאלימי' להיות שליח, והי' צריך לשלש לכתוב שם אבי אביו

ג"כ, ואף שמקודם בא אגרת מהרב דשם שישלח הגט למשה בן זאב דודה של האשה המגורשת מ"מ כיון שמתוך ההרשאה אינו מוכח ואולי אח"ז חזר השליח ומינה לשליח, משה בן זאב אחר מקאלימי', וצריך חיפוש אם נמצא בקאלימי' עוד משה בן זאב, ועוד דהא חתימת האגרת ג"כ אינו ניכר של מי היא, ואף דעל חתימות של ההרשאה אפשר לסמוך, אף אם אינו ניכרת, ולסמוך ע"ד הרשב"ץ הנ"ל מ"מ על האגרת בודאי אין לסמוך אם אינו ניכרת, ואף שהאגרת הי' נחתם בחותם הרב, מ"מ יש לחוש לזיוף, אולי אחר עשה חותם כזה, והא עולה על כלנה, מה שנכתב בהרשאה שהגט נכתב ונחתם ברביעי בשבת, והגט נכתב בשלישי בשבת, ולפ"ד ההרשאה הלז ודאי פסולה ואין למסור הגט עם ההרשאה הלז, ואינו דומה לדין הצ"צ בסי' ק"י דשם השליח בעצמו הביא ואמר שנעשה שליח ע"ז הגט והשליח נאמן ע"ז כשם שנאמן לומר בפ"נ ובפ"נ ומש"ה תלינן בט"ס, אבל בנ"ד אין השליח יודע כלום אלא ע"י ההרשאה ובהרשאה נאמר שהוא נעשה על הגט שנכתב ברביעי בשבת ולא ע"ז הגט שנכתב בשלישי בשבת ולכאורה יש לפסול אף הגט כמבואר ברמ"א סי' קמ"א סי' למ"ד. ואין דומה לדין של הצמח צדק דשם מכשיר הגט, דהתם מיירי בהרשאה של שליח ראשין שחתומין עליו עדים והדיינין מקיימין רק חתימות העדים אז י"ל דהדיינין לא קראו נוסח ההרשאה אלא שהעדים חתמו לפניהם ומש"ה הגט כשר, אבל בנ"ד שהוא לשון הב"ד עצמו בנוסח הרשאה של שליח שני א"כ מוכח שלא הבינו לשון ההרשאה וסברו שמה שכ' ההרשאה ונכתב בזמן פ' קאי על ההרשאה ולא על הגט א"כ הי' ע"ה וגם הגט פסול, וגם הטעם הב' שכ' הצ"צ שם להכשיר הגט דמאן לימא לן דאותו הב"ד שקיימו החתימות הי' מסדרין הגט מיד הבעל לשליח ע"ש ל"ש בנ"ד דהא אותו הב"ד סדרו הגט מיד שליח ראשון לשני ואף די"ל נהי דסידור הגט משליח ראשון לשני הי' ע"י אותו הב"ד מ"מ כתיבת הגט וסידורו מיד בעל לשליח ראשון לא הי' ע"י ואין הגט פסול רק צריכין הרשאה אחרת, מ"מ מתוך האגרת ששלח הרב מקודם שהפציר בו עד שנתן ג"פ מוכח שהוא הי' ממסדרי הגט וגם סידורו מבעל להשליח, א"כ לכאורה יש לפסול הגט והוא מקום עיגון גדול כי אולי נסע כבר לאמעריקא. ונידון הדל"ת שנראה כה"א נראה לפענ"ד דמותר לתקן כיון שהוא בטופס הגט כמבואר בס"ג אות פ"ז דבטופס במקום עיגון יש להכשיר אם נפל טיפת דיו אף שנתקלקל צורת האות יכול לתקן ע"י סופר אחר כמבואר בס"ג סי' פ"א, ועי' ברכת המים בביאוריו לסדר הגט מבואר דמותר לתקן בכה"ג:

וכתבתי הדברים להרב הגאון מלבוב והשיב לי וז"ל:

מכתבו הגיעני היום והנה היום צום אסתר ולא אוכל לכתוב אף פלפלת כ"ש אבל באמת יפה סידר שאלתו, והנה על מה ששלח ע"י הב"ד כבר ראה שהתירו פרושים את הדבר, וגם על הקיום דעתי להקל במקום עיגון ודחק בזה ויעיין בשו"ת ב"א סי' ק"י שם ימצא הרבה ואין הזמן מסכים לעיין בכל דבריו אבל יש להקל בשעת הדחק. אבל מה שהאריך בההרשאה הנה הרב מ' אפרים זלמן מרגליות ידעתי שהוא רב בשם והרבה חששות שחשש מעלתו אינם כלום ובפרט במקום עיגון, אך שבהרשאה כתוב בד' בשבת שנים עשר יום לירח שבט והגט נכתב בשלישי בשבת י"א יום ע"ז לדעתי יכתב להרב מ' אפרים מרגליות הרב דשם וישיב ע"ז ובלי ספק ישיב למעלתו שהי' טעות וכדומה ובזה יהי' להם קיום על כל הדברים ויתפשטו הרבה קמשונים ואם ח"ו יארע אונס וכדומה דעתי להכשיר במקום עיגון כזה אף שיש טעות בהרשאה כנלפע"ד עכ"ל:

ח

נשאלתי. באיש אחד שבא עם חתנו לפני ב"ד והראה לפני הב"ד שטר הפשרה שפשרו ביניהם שיגרש חתנו את בתו ונכתב שם כל החשבון של המעות מה שמגיע לכל אחד את שלו וחותנו החזיר לחתנו כל המלבושים והחפיצים שלו שהי' ת"י ורק השטר של מעות הנדן של שני הצדדין השלישו ת"י שליש שלאחר נתינת הג"פ יחזיר לו השליש השטרות השייכין לו ולה יחזיר השטרות השייכין לה, והמגרש תבע עוד חפיצים קטנים והי' שם אחיו הגדול ואמר לו שימחול אותם וכן עשה ומחל אותם, ושאל אותם הרב המסדר הגט אם רוצה לגרש בלב שלם ואמר הן, וגם להאשה שאל אם רצונה להתגרש מרצונה הטוב בלי שום כפוי מאביו או מאמה ואמרה הן, וגם אמר לה איך הי' הפשרה ביניהם כמה מעות תיקח וגם אמר לה שתקנה לבעל השטרות השייכין לו בהודאה גמורה מעכשיו לחלוטין בלא שום תנאי ואח"כ נכתב ונחתם הגט ונתנו לה, ולקח כ"א מיד השליש השטרות השייכין לו וכשהלך המגרש מב"ד הוציא לעז על הגט ואמר שמסר מודעה על הגט בין כתיבה לנתינה ואמר לפני עדים שאין מתירה להנשא עם הג"פ שיתן לה עד שלשים שנה מן זמן נתינת הגט, ואמר שיש לו עדים ע"ז רק שלע"ע אינו רוצה להביאם, רק לכשירצה או בעת שתרצה להנשא אז יביא העדים, וטען שהי' הגט באונס מחמת שחותנו לא רצה להחזיר לו השטרות מן המעות שלו עד אחר נתינת הגט. עוד טוען שגם אשתו לא רצתה להתגרש רק שאבי' ואמה כפו אותה להתגרש, ולא הניחו אותה לדור עמו ומרדה בו זה קרוב לשנה, והיא אומרת אמת שמתחילה לא הי' רצונה להתגרש אד עתה הי' נמאס בעיני' ובלב שלם נתגרשה ממנו, וכמו שאמרה קודם נתינת הגט לידה להרב המסדר הגט, ועתה טוען הבעל שרוצה לעמוד לד"ת עם חותנו, וטען שהי' הפשרה

בטעות שלא ידע הוא ואחיו את הדין שהעיסקא של הנדן שלה שייך לו במורדת, וזה שנה שמרדה עליו ושייך לו העיסקא כמ"ש בתשו' הרא"ם, גם לא ידע דעכ"פ המתנות שנתנו לו היינו השטריימיל והטלית שייכים לו לחלוטין ולא הי' צריך המגרש לשלם עבורם והוא שלם עבורם, ועתה רוצה המגרש הון רב לגרש אותה פ"ש. מהו הדין אם צריכה לפזר הון רב שיגרש אותה פ"ש או לאו:

תשובה. הנה מה שהוציא הבעל לעז על הגט כנ"ל כ"ז שאינו מברר בעדים אין לחוש כמבואר בט"ג בסוף לקוטי השמות אית י"ח וגם בח"י א"ש בכמה מקומות דאין לחוש ללעז של הבעל אחר שיצא הגט בהיתר ועי' סי' קל"ג שם. ומה שטוען שהי' אנוס על הגט הנה זה אמת שאבי' ואמה לא רצו שידורו אבל לא כפו אותו על הגט, ואדרבא הם רצו שתמתין עוד והמגרש רץ אחריהם שתהי' גמר הן לקרב והן לרחק, והתפשרו ביניהם לרחק ושיתן ג"פ, ועי' בתיקון עולם של מהרש"ק מבראד שכ' דבזה"ז דאיכא חדר"ג אדרבה טוב לפניו הגירושין שיכול לישא אשה והוה כתלוהו וזבין דהוה זביני זבינא, ומה"ט כ' שם אף דהוה אונס ממון נמי מהני ע"ש. ולפענ"ד דבלא"ה לא הוה בנ"ד אונס ממון, ותחילה נברר אם זה מיקרי פשרה בטעות מ"ש שטעה שלא ידע הדין, ונראה דזה לא מיקרי פשרה בטעות דא"כ בטלו כל דיני פשרה דכל מי שמפשר עצמו הוא מחמת שא"י אם יזכה בדין ומספיקא גמר ומקנה וה"ד פשרה בטעות היינו דוקא היכי דהדיין הטעה אותו כגון שחייב אותו שבועה במקום שאינו חייב ועי"ז נתפשר עצמו עם התובע דהוה טעות גמור דנתפשר מחמת שלא רצה לישבע ואח"כ נמצא שלא הי' חייב שבועה, עי' ח"מ סי' כ"ה בסופו או בענין שכ' הסמ"ע שם ס"ק כ"ט דהוה טעות גמור בהא אמרינן דהוה פשרה בטעות, משא"כ בנ"ד דבא לבטל הפשרה מחמת שלא ידע הדין זה לא נקרא פשרה בטעות וראי' מפורשת מגמרא סנהדרין והובא בש"ע ח"מ סי' י"ב נגמר הדין א"א רשאי לבצוע ה"ד נגמר הדין איש פ' אתה חייב איש פ' אתה זכאי ופירש"י דוקא אם כבר אמר פ' אתה זכאי וכו' וגם התוס' הסכימו לפי' רש"י ע"ש וכ"פ בש"ע שם אבל כ"ז שלא אמר אתה זכאי וכו' אף דהמפשרים יודעין להיכן הדין נוטה והבע"ד א"י אפ"ה רשות בידו לבצוע ול"א דהוה פשרה בטעות אלא ודאי אדרבא כ"ז דאין הבע"ד בעצמו יודע הדין אמרינן דגמר ומקני' מספיקא, וכן מבואר בתשו' משכנות יעקב באחד שהי' טוען שהפשרה בטעות מחמת שהדיין הטעה אותו באמרו שאינו ברור לו שיזכה בדין ואח"כ נתברר לו שהי' זוכה בדין שהפשרה קיימת דא"כ בטלה כל דיני פשרה דכל מי שמפשר עצמו הוא מטעם שא"י איך הדין הוא, אלא אמרינן מספיקא גמר ומקני', וכן מבואר בראש"ש ב"מ פ' המקבל וז"ל דמחילה א"צ קנין והא דפשרה צריכה

קנין ש"ה דדמי למחילה בטעות דכשידע א' מהן שהדין עמו יאמר אלו הייתי יודע שהדין עמי לא הייתי מוחל עכ"ל אלמא מפורש להדיא דלא מיקרי מחמת זה מחילה בטעות ומהני קנין ואף דהרא"ש כ' דעכ"פ צריכה קנין ובנ"ד ליכא קנין מ"מ כיון דעשו הפשרה ביניהם לא ע"י פשרונים לא בעינן קנין, כמבואר בסי' י"ב בש"ך ס"ק י"ב בשם תשו' מהר"ם מלובלין ע"ש ע"ש, ובודאי אלים כפשרה בקנין לפני פשרנים, ולא מיקרי פשרה בטעות, אלא לכאורה יש לעיין בזה דהא הטעם דפשרה שעושין הבע"ד בעצמם דל"ב קנין הוא מטעם מחילה, וכמבואר שם בנתיבות דלא מהני רק נגד התובע דלא מצי חוזר מטעם מחילה אבל הנתבע יכול לחזור ובמחילה קיל"ן בסי' ר"ה דא"צ מסירת מודעה רק אי ידעינן באונסי' לא הוה מחילה א"כ בנ"ד יכול לטעון אונס הייתי על הפשרה מחמת שעכבה המעות שלו, גם כל הבגדים וחפיצים, אולם בשער המשפט סי' י"ב סק"ב חולק ע"ז והאריך להוכיח דז"א מטעם מחילה ודינו כמכר דכל פשרה שנעשה ע"י טו"ת דינו כמכר דעביד אינש דזבין דינא לנפשי' וגמר ומקני' אף בלא קנין ואף הנתבע א"י לחזור, וזה עיקר החילוק בין פשרה שנעשה בפני פשרנים ל"ש לומר עביד אינש דזבין דיני לנפשי', דהא הי' צריך לדון עצמו לפני הפשרנים שצריכים קנין, משא"כ פשרה שעשו הבע"ד בעצמם שייך לומר עביד אינש כו' מש"ה א"צ קנין וא"כ דדיני' כזבינא, כ"ז שלא מסר מודעה על הפשרה, הפשרה קיימת אף באיכא אונם, כמו גבי מכר, וכיון שבררנו דהפשרה קיימת א"כ שוב ליכא כאן אונם ממון לגבי נתינות הגט כיון דנתרצה בפשרה ונתרצה ג"כ שישלישו השטרות מהממון אצל שליש המרוצה לשני הצדדין א"כ הוה כמו שהשליש הוא בעצמו השטרות ביד שליש על אופן שיתן ג"פ לאשתו, דלא הוה אונם כמבואר בתשו' הרשב"ץ שהביא הב"י סי' קל"ד משום שמביא הוא האונס על עצמו ה"נ כיון דהסכים על הפשרה והסכים להשליש השטרות וכבר ביררנו דמחמת דעביד אינש דזבין דיני' לנפשי' לא מחשב אונס לגבי הפשרה א"כ הוה כמביא האונס על עצמו דלא מחשב אונס לגבי הגט כנ"ל וכעין זה מצאתי בתיקון עולם ג"כ עיין שם בתשו' ג', ואף שהב"י הביא שם תשו' הרשב"א שחולק וס"ל דאף באונסא דנפשי' לא הוה גט, והרמ"א בסי' קמ"ד, הביא שני הדיעות בזה, מ"מ הא רמ"א הכריע שם דבדיעבד שניתן הגט כשר, ואף דהב"מ הניח בצ"ע אי יש להכשיר בדיעבד נגד דעת הרשב"א, וכן הביא הפ"ת שם בשם משכנות יעקב, מ"מ עיין בתיקון עולם שמיקל בדיעבד כדעת רמ"א, וכתב שם דאף לדעת רשב"א, בכמו נידן דידן, דדוקא במחייב עצמו בקנס אם לא יגרש שצריך ליתן משלו אם לא יגרש נחשב אונם, משא"כ בנ"ד שלא יצטרך ליתן ורק שלא יטול את שלו, בזה גם הרשב"א מודה דאונסא דנפשי' לא הוה אונם ע"ש. גם כיון

דאמר לו המסדר הגט שיצוה להשליש להחזיר לו השטרות המושלשים ת"י, וגם האשה הסכימה לזה, א"כ שוב לא הוה אנוס, ואף דבספר משכנות יעקב שהביא הפ"ת, מבואר דלא מהני אמירה, היינו דוקא בעשו קאמפרומיס, ומטעם דאולי לא יסכימו הבוררים לזה, וגם אולי לא יעלה בידם לבטלו, מחמת שכבר עלה בערכאות, אבל בכמו נ"ד, י"ל דמודה דמהני אמירה שאמר לו קודם נתינות הגט. עוד יש לצרף כיון שהי' בשעת פשר אחיו הגדול ממנו והוא ציוה לו לפשר א"ע וליתן גט ומבואר בתשב"ץ שהביא הב"י דאם מי שחייב בכבודו הזקיקו לגרש ואפילו אנסוהו ע"פ אביו הוה גט דמצוה לשמוע דברי אביו, וא"כ ה"ה אחיו הגדול דג"כ חייב בכבודו כמו שדרשו חז"ל, את אביך, לרבות אחיו הגדול, ואחיו גם עתה מרוצה על הגט, ובפרט

גבי אונס ממון, דהרשב"ץ מסופק אי מחשב אונם או לאו מכל הני טעמא נ"ל להכשיר הגט ומותרת להנשא, ואדרבא אין כאן אונם ואפילו אם יביאו העדים שאמר לפניהם שאין מתירה להנשא עם הג"פ רק לאחר שלושים שנה, מ"מ אין כאן חשש כיון דאונס ליכא כמ"ש, א"כ ל"מ המסירת מודעה דהא ביטל אח"כ קודם הנתינה כל המודעות, ואתי דיבור ומבטל דיבור, וגם אין כאן חשש ביטול הגט, דלדעת הרמב"ם אסור לגרש בו, וז"א דהא הוא עצמו מודה שלא ביטל הגט, דאי ביטלו, אף לאחר שלשים שנה אסורה להנשא בגט זה, וכיון שאין כאן חשש ביטול הגט גם אונם אין כאן, א"כ אפילו לו יהי' האמת כדבריו שביטל קודם הנתינה מ"מ בעת הנתינה אמר מעכשיו ואתי דיבור ומבטל דיבור, וא"כ מותרת להנשא. אך זה נראה לי כיון שהיא מותרת להנשא, גם הוא מותר לישא אשה, ול"ש בזה לומר דשוי' על נפשו חתיכה דאיסורא במה שטען שאונס הי' ולא גירשה מרצונו, ז"א כיון דהיא מותרת להנשא שוב אין כאן חדר"ג, דר"ג ל"ג אלא היכי דהיא אגידה בי', ולטובתה לתקנות בנות ישראל תיקן, וכיון דהיא מותרת להנשא לא תיקן בזה, ועי' בח"י אנשי שם סי' נ"ג מ"ש בזה. אך אם היא לבה הומה מלהנשא מחשש איזה ספק שבלבה על הגט אזי שוב אגידה בי' ואסור גם הוא מלישא אשה עד שיתיר אותה פ"ש בג"פ כדת של תורה כנ"ל, ועיין בתורת גיטין, שכ' דכל היכי דאינו מזכיר הגירושין ורק שהוא מגרש מעצמו לפטור מהאונס לא הוה גט מעושה, וא"כ בנ"ד לא הזכירה לו הגירושין ואדרבא הוא רדף אבתרה לעשות גמר, לא הוה אונה, כנ"ל להלכה:

ט

שאלה. בא' שהי' שמו מעריסה משה שלמה ונקרא בפ"כ שלמה לבד ופעמים שעולה לתורה בשני השמות ושם אביו הי' נקרא בפ"כ הירש ליב ושם הקודש א"א לידע אם הי'

נקרא צבי ארי' או צבי יהודה, ושם המגורשת הי' מעריסה חי' שרה, וגם בכתובה נכתבו שני השמות ונקראת בפ"כ שארקה לבד איך לכתוב בהגט:

תשובה. נ"ל לכתוב משה שלמה דמתקרי שלמה בן הירש ליב ובשם המגורשת לכתוב רק שם שארקה לבד, והטעם דהלכה רווחת בישראל דאין חוששין לכפולת השמות כדעת הט"ג בפירושו לסדה"ג של מהר"ם, וכן מבואר בנוב"י מ"ת סי' קי"ט ע"ש, ועי' בלק"ש של הט"ג סי' ל"ב גבי מי שהי' שמו יעקב ישראל ונקרא בפ"כ ישראל דכותבין כה"ג יעקב ישראל דמתקרי ישראל, ואף דלכאורא משמע שם דוקא אם חותם ג"כ בשני השמות אז מקדימין שני השמות וכותבין על השם הנקרא בפ"כ דמתקרי, אבל בלא"ה מקדימין שם הנקרא בפ"כ, אבל א"א לומר כן ע"ש בט"ג אות ג' דכ' דבשמות הלידה מה שנשמט א' בפי העולם אינו רק מפני הקיצור ואין כאן יתרון ועילוי להקדימו א"כ אף נקרא לתורה לבד בשני השמות ובפ"כ נקרא בשם א' אין להקדימו אף דהחתימה ג"כ בשם אחד לבד משני השמות ומקדימין שני השמות ועל שם הא' כותבין דמתקרי דגם בחתימה אמרינן דמכוון רק לקיצור, ואינו דומה למ"ש הג"פ סי' קכ"ט ס"ק צ"ח דהיכי דשמו מעריסה יצחק ושוב נקרא משה לסבה קלה ועולה לס"ת בשם א' וחותם עצמו בשם אחר דנמצא דעלי' והחתימה סותרין זא"ז דהולכין אחר קריאת העולם דאותו השם שקורין אותו רובא דעלמא עושין עיקר, וכ"ש אם כ"ע קורין אותו בשם א' דעושין עיקר משם שקורין אותו ועל הב' כותבין דמתקרי ע"ש, דל"ד להתם דהי' לו רק שם אחד מלידה ונשתנה אח"כ שמו לשם אחר ומש"ה אזלינן בתר קריאת רוב העולם, אבל בנ"ד שהי' לו שני שמות מלידה ועולה בהם לתורה וכ"ע קורין אותו באחד משני השמות הללו וגם חותם עצמו בזה השם אמרינן דהעולם נתכוונו רק לקיצור השם, וגם בחתימה נתכוון לכך וגם כשקורין אותו לתורה מזכיר ג"כ אותו השם, ע"כ יש לעשות העיקר משני השמות ולכתוב דמתקרי על השם הא' ושם אביו נ"ל לכתוב בן הירש ליב ולהשמיט שם הקודש כיון שאין ידוע איך הי' נקרא אי ארי' אי יהודה, וכן מבואר בגט מקושר, הובא בפ"ת ס"ק ב' דבכה"ג כותבין רק החניכה שהכל קורין בו, ועי' בט"ג בלק"ש מחמת חולי ס"ק שכ' בשם האחרונים שכן מעשים בכל יום כשיש ספק בשם הקודש לכתוב החניכה לבד כדי שלא יצטרך שני גיטין ואפילו במגרש עצמו וכ"ש בשם אביו, ועי' בתשו' שיבת ציון סי' פ"ג שהביא כן בשם אבי הגאון הנוב"י שצוה לעשות כן וכ"פ הג"פ ס"ק קל"ב בשם עבידי דכותבין רק עבידי היכי דיש ספק אם עובדי' נקרא או עובדיהו ונקרא בפ"כ עבידי והיינו כב"ש דס"ל דאף לדעת הרמב"ם כותבין אף לכתחילה חניכה שהכל קורין בו. ולי נראה אף לדעת הב"י דס"ל דלדעת הרמב"ם אף בחניכה שהכל קורין

בו אין כותבין לכתחלה אלא דוקא בדיעבד כשר היינו דוקא אם החניכה אינו פי' על שם הקודש ואינו יוצא משם הקודש וכעין כינוי משפחה בזה אינו מכשיר הרמב"ם רק בדיעבד, אבל אם הכינוי הוא פי' לשם הקודש או קיצור שם הקודש ובשם הקודש יש איזה ספק, אף להרמב"ם כותבין לכתחילה הכינוי לבד שלא יצטרכו ב' גיטין וכמ"ש התוס' גיטין דף ל"ד ע"ש, וכ"כ המהרש"א פ' המגרש דף פ"ח ע"ש, וכ"כ בתשובת שיבת ציון הנ"ל. וא"כ בנ"ד א"צ לכתוב רק הירש ליב כדי שלא יצטרכו שני גיטין הנ"ל, וכ"כ בתשו' ברכת יוסף סי' ע"ג ע"ש. ובשם המגורשת נ"ל לכתוב רק שם שארקה לבד דהוה חניכה שהכל קורין בי, והוא קיצור השם משרה וכותבין לכ"ע ואף לדעת הב"י לשיטת הרמב"ם וכמ"ש, ואף דמבואר בב"ש בסדר גיטין אות ב' דאם ידוע ששמה מעריסה שרה כותבין שרה אף שנקראת בפ"כ שארקה וכ"פ הט"ג שם, מ"מ בנ"ד דשמה מעריסה הי' חי' שרה, ושם חי' נשתקע וא"א לכתוב ב' השמות, אין לכתוב שרה לבד דאם נכתוב שרה ע"כ קאי אשם עריסה שנקראת אז שרה ובאמת אז נקראת חי' שרה, ואין חולקין השמות כמ"ש הט"ג כ"פ, דאם חולקין השמות וכותבין דמתקרי ביניהם דפסול משום דלא נקרא באחד ולא ידעו מי המגרש, ה"ה בנ"ד דע"כ שם שרה קאי אשעת לידה ואז היתה נקראת חי' שרה ולא ידעו מי המגורשת וא"כ עדיף לכתוב רק שם שארקה לבד דהוה חניכה שהכל קורין בו, ועיין ט"ג בלק"ש סי' ז' גבי יחיאל אברהם דאף אם אינו כותב דמתקרי בין השמות אין לחלוק השמות ע"ש:

נשאלתי בעיר קוטב אשר מעולם כתבו בשם גיטין ונכתב בגט קוטב דמתקרי קוטא דיתבא על נהר טשערמאש ולא הי' כותבין מי מעיינות ולא מי בארת ועתה נפל ספק מחמת שנקראת בין הגוים קוטיא שמרגישין היו"ד אחר הטי"ת, וגם קוראין הקו"ף בקמ"ץ וצריך לכתוב באל"ף אחר הקו"ף זה חשש א', ועוד חשש ב' שכותבין על נהר טשערמאש, והטשערמאש הולך כעת חוץ לעיבורה של העיר ורק חלק ממנו הולך בתוך עיבורה ונקרא ראסטאקי ולא טשערמאש, גם נראה מן העיר, וחשש הג' מה שאין כותבין מי מעיינות ומי בארת שהי' דרכם לכתוב בימים קדמונים שנמצא בגיטין ישנים:

תשובה נראה דאין כאן שום חשש, ותחלה נברר החשש הב' מה שהנהר טשערמאש הולך חוץ לעיבורה של העיר, הנה דעת הרשב"א הובא בב"י וברמ"א סי' קכ"ח דאם הנהר חוץ לעיבורה של העיר בעינן שיהי' כל תשמישי העיר מן הנהר אז כותבין לכתחלה שם הנהר וכ"כ בס"מ והב"ש סי' קכ"ח ס"ק י"ד דה"ה אם רוב תשמישי העיר ממנו הוה ככלה אבל אם רק מקצת תשמישין ממנו אין כותבין, ורק בדיעבד אם כ' כשר, ועי' בב"י שהביא בשם ת"ה שפסק כרשב"א דבחוץ לעיבורה של עיר אין כותבין

דק אם כל תשמישי העיר ממנו, ואם אין מסתפקין ממנו כלל לכאורה משמע דאפילו בדיעבד פסול אם כתבו, ונראה דזה תלוי בפלוגתת הב"ש והג"פ דלדעת הב"ש ס"ק י"ד שכ' דקצת תשמישין הוה כאלו לא מסתפקין ממנו כלל, וא"כ לדעת הרשב"א דמכשיר בדיעבד בקצת תשמישין ממנו אם אין מסתפקין כלל נמי כשר בדיעבד, אבל הג"פ ס"ק מ"ג הביא דברי הת"ה ודייק ממנו דאף במקצת תשמישין כותבין לכתחילה ודלא כרשב"א, ומש"ה הכריע שם הג"פ דאם הי' נוהגין לכתוב הנהר שמשתמשין במקצת תשמישין אין מוחין בידם שלא לכתבן ע"ש, אלמא ס"ל לג"פ לחלק בין מקצת תשמישין ובין אם אין משתמשין ממנו כלל, א"כ י"ל דאם אין משתמשין ממנו כלל אף בדיעבד פסול אם כתבו לדעת הרשב"א, דהא הרשב"א לא כ' להכשיר בדיעבד אלא במקצת תשמישין ולדידי' יש חילוק בין מקצת תשמישין ובין אין משתמשין ממנו כלל, וכן הדין שכ' הג"פ דאם נוהגין לכתבו בקצת תשמישין אין מוחין בידם יש לומר להב"ש דס"ל דקצת תשמישין הוה כאלו לא מסתפקין ממנו כלל מוחין בידם מלכתבו לכתחילה. נמצא שיש קולא וחומרא לדעת הב"ש, וקולא וחומרא לדעת הג"פ, לענין דיעבד הוה קולא לב"ש דאף אם אין משתמשין ממנו כלל יש להכשיר לדעת הרשב"א, ולג"פ אף בדיעבד פסיל אם אין משתמשין ממנו כלל, ולענין לכתחילה לב"ש חומרא דאף במקום שנהגו לכתוב שם הנהר יש למחות בידם אם משתמשין ממנו רק במקצת, ולג"פ אין למחות בידן כנ"ל והיכי שהי' הנהר הולך מתחילה בתוך עיבורה של העיר והי' נוהגין לכתבו ואח"כ שינה הילוכו חוץ לעיבורה של העיר וקצת תשמישין ממנו הנה לדעת הג"פ הנ"ל פשיטא דאין לשנות ומותר לכתבו וכמ"ש דאין מוחין בידם בקצת תשמישין ממנו כנ"ל, אך לדעת הב"ש הנ"ל וכן לדעת הג"פ אם אין משתמשין ממני כלל עתה מה דינו. ונראה שיש לפשוט זה מדברי מהרי"ק הובא ג"כ בג"פ ס"ק ל"ז דנהר שמכזב מימי' לפעמים דכותבים אותו בשעה שהמים לים מכסים דוקא אבל בשעה שהנהר יחרב ויבש אין כותבין אותו בגט ע"ש, וכ"כ הג"פ ס"ק נ"ג גבי מי שלח ע"ש, וא"כ ה"ה אם הנהר נתרחק מן העיר חוץ לעיבורה בודאי מוחין מלכתבו לכתחילה לדעת הב"ש אף אם קצת תשמישין ממנו, ולדעת הג"פ אם אין מסתפקין ממנו כלל ובפרט דיותר יש לכנוס בספק חסרון מספק שינוי דאם לא כ' להנהר כלל כשר ובאם שא"צ לכתבו וכתבו פסול לדעת הרשב"א, ועיין בב"ש ס"ק י"ג הטעם בשם הלבוש דהוה כשינוי שם העיר ע"ש, וא"כ במקצת תשמישין יש לחוש לדעת הב"ש מלכתבו לכתחילה ובאין משתמשין ממנו כלל יש לחוש אפילו בדיעבד לדעת הג"פ הנ"ל, וא"כ בנ"ד דהנהר טשערמאש הולך כעת חוץ לעיבורה של העיר ובתוך התחום ל"מ אם אין משתמשין ממנו כלל

יש למחות מלכתבו לכתחילה לדעת הב"ש ולדעת הג"פ אפי' בדיעבד יש חשש כמ"ש, ואף אם משתמשין ממנו מקצת תשמישין לדעת הב"ש יש למחות מלכתבו לכתחילה כנ"ל. אך כ"ז אם נתרחק לגמרי מן העיר ואפילו מקצת אין ממנו בתוך עיבורה של העיר, אבל בנ"ד שמקצת מן הנהר הולך בתוך עיבורה של העיר הגם שלא נקרא ע"ש הנהר פשערמאש ורק ריסטאקי והוא לשון בריכה בלה"ק וא"כ דינו כמו בריכה הנמשך מהמעיין שהוא רחוק מהעיר והבריכה נמשך לתוך העיר כותבין על מי מעיינות כמבואר בסדר מהר"ם אף דנקרא בלשון לע"ז ריטשקילי ובלשון הקודש בריכה, ועי' בג"פ ס"ק נ"ב הטעם דהולכין אחר מוצא המים ואף אם נמשך לעיר ע"י צינורות ע"ש ה"נ כיון דהריסטאקע נמשך מהנהר טשערמאש והוא סמוך לעיר ומשתמשין ממנה כל תשמישי העיר בודאי יש לכתבו ע"ש הנהר, ואף בעיר חדשה יש לכתבו וכ"ש שלא להשמיטו אם כבר כתבו וגם הטשערמאש עצמו יכולין לראות מהעיר, ודעת הג"פ בס"ק מ"ג לכתבו לכתחילה אף באין משתמשין רק לדבר א' ע"ש, והיינו לבית השלחין וה"נ משתמשין ממנו לצורך הולכת עצים להעיר, ומ"מ צ"ע אם השימוש לצורך הולכת עצים דומה לתשמיש בית השלחין ובקל יש לחלק ביניהם, אך מטעם הנ"ל אין כאן חשש כלל אך יש להשגיח אם הריסטיקע הוא בתוך עיבורה של העיר כי יש גינות הנזרעים ומפסיקים בין העיר ובין הריסטיקע, והח"ס מחמיר בזה שנקרא חוץ מעיבורה של עיר, ולדעתי יש תקנה לזה שיעמידו עירוב היינו צ"ה מצד זה של הדרך לצד שכנגדו היינו מן הגדר של הגינה העומד מצד מערב של הדרך להגדר העומד מצד מזרח הדרך, והדרך הולך מצפון לדרום בין הצדדים ונמצא הדרך נחשב מן העיר סמוך להריסטיקע בתוך שבעים אמה ושיריים, ואז תהי' בתוך עיבורה של העיר, ושוב אין שום חשש, ובאם שיש אפילו מיעוטא דמעוטו של בני העיר שמשתמשין כל התשמישין מהריסטיקע שיב אין חשש וא"צ התיקון של צ"ה, דבסדר הגט של מהר"ם ז"ל אות קי"א כ' דאם יש ב' או ג' נהרות כותבים כלם, ודוקא אם כלם הם בתוך תחום העיר אפילו אם רובא דרובא מסתפקים מנהר א' ומיעוטא דמעוטא מסתפקין מן הנהרות אחרים עכ"ל, ולכאורה קשה הא הוא בעצמי כ' מקודם דאם הנהר הוא חוץ לעיבורה של עיר ותוך התחום בעינן שיהיו כל התשמישין מהנהר אז כותבין אותו לכתחילה וכדעת הרשב"א וכאן כ' אם כלם הם בתוך התחום משמע אפילו חוץ לעיבורה של העיר וסיים וכ' דאפילו אם מעוטא דמעוטא משתמשין ממנה כל התשמישין מהני וכותבין איתו לכתחילה, ולכאורה סותר דבריו בתוכ"ד, וצ"ל דיש חילוק דהיכי דמעוטא של בני העיר משתמשין כל התשמישין, ולדעת הב"ש סגי ברוב תשמישין כנ"ל דרובא ככלו, אז כותבין אותו אפי' אם הוא חוץ לעיברה

של העיר אבל אם משתמשין מקצת תשמישין אפילו אם כל העיר משתמשין מקצת תשמישין אז אין כותבין לכתחילה אם הוא חוץ לעיבורה של העיר. ואחר כותבי זאת מצאתי חילוק זה בשו"ת ברכות יוסף סי' נ"ה, וכ' סברא נכונה לזה מטעם קבוע דכל קבוע כמע"מ דמי, ומש"ה אין הולכין אחר רוב התשמישין והוא סברא ישרה ע"כ, וגם כיון דנראה מן העיר יש לצרף דעת הג"פ ס"ק מ"א דמכשיר אם יש לו אפילו מעוטא דמעוטא של בני העיר שמשתמש מהריסטאקע כל התשמישין, א"צ להתקנה של צורות הפתח כנ"ל, ועתה נעיין בחשש הב' מה שהשמיטו מי מעיינות ומי בארת, ולפענ"ד כיון שהמעיינות לפעמים מכזבין מימיו ואין הולכין ממש בעיר, ואפילו הולכין לתוך עיבורה של עיר אם אין רוב תשמישין מהן אין לכותבן ולהניח על המנהג שזה כמו עשרים שנה שהשמיטוהו ולא כתבו, דהנה דעת הר"פ והר"י מקירויל הביאו בב"י ובש"ע סי' קכ"ח דאין לכתוב לא בארת ולא מעיינות אם העיר יושבת על הנהר, וכ"כ הגה"מ סוף גיטין ואף הרמ"א שכתב שנוהגין לכתוב כל סיפוקי העיר, והב"ש כ' בס"ק ט"ז דאף אם הרוב מסתפקים מן הא' כותבים כלם, ועי' פ"מ אות קט"ו מ"ש בזה וע' ברכות יוסף סי' נ"ה מ"ש בזה לפרש דברי מהר"ם, אך בנ"ד דהמעיינות מכזבין מימיהם לפעמים בודאי אין חשש להשמיטו ועי' ג"פ ס"ק נ"ג לענין ירושלים עה"ק תוב"ב שאין כותבין מי מעיינות, וכ' הטעם משום דלפעמים הערבים מקלקלין צינורי המעיינות ופוסקים לפעמים המעיינות, לכן אין לכותבן שלא לחלק בגיטין וע"ש ס"ק ל"ג דאף שנחרב ויבש אין לכותבו בשעה שנחרב ויבש וה"נ בנ"ד אף בעיר חדשה כה"ג לא הי' מן הראוי לכותבו וכ"ש בנ"ד שכבר השמיטו לערך עשרים שנה בודאי אין לכותבו שלא להוציא לעז על הגיטין הראשונים, כמ"ש הד"מ אות י"ב במקום שלא נהגו לכתוב מי מעיינות אין לכותבן שלא להוציא לעז על הגיטין הראשונים ול"ד לעיר שניתוסף בה נהר דכותבין אותו ואין חוששין ללעז גיטין הראשונים, כמ"ש ב"י בשם תשובת מהרי"ל דשאני גבי נהר שהוא מפורסם, כמ"ש הלבוש הביאו הג"פ אות נ"ד אבל מעיינות ובארת, דאינן מפורסמים כ"כ, חוששין ללעז הראשונים, וכ"ש בנ"ד שהן מכזבין בודאי אין לכותבן כמ"ש הג"פ גבי ירושלים. וראיתי בדברי חיים סי' כ"ה שהשיב להרב דקוטב, לכתוב מי מעיינות ומי בארת, דבאמת גם בארת נכללו במעיינות, ואין כאן רק מה שמוסיף בארת י"ל דזה כונתי שישבת על מעיינות דהיינו בארת ע"ש, הנה מ"ש דבארת הן בכלל מעיינות היינו כדברי הב"ש ס"ק ט"ז שכ' לישב דברי ב"ה שכ' שכותבין נהרות ומעיינות ולא בארת, ע"ז כ' הב"ש דבארת בכלל מעיינות, אבל דבריו צ"ע, דע"כ לא כ' הב"ש דבארת בכלל מעיינות אלא היכי דאיכא שניהם מעיינות ובארת אז א"נ לכתוב בארת

דגם הם נכלל במעיינות, אבל היני דליכא מעיינות רק בארת בודאי אי כותב מעיינות הוה שינוי כמבואר במהרי"ק שהביא הב"י שאם יש מעיין רחיק מן העיר וכו' וכל העיר מליאה בארת יש לכתוב בארת ולא מעיינות ואם יכתבו מעיינות הוה גט פסיל עכ"ל, וגם הג"פ הביאו להלכה וא"ל דהמהרי"ק אינו פוסל אלא אם כותב מעיינות לבד, אבל בכותב מעיינות ובארת עדיף דבארת הוה פי' להמעיינות דהיינו בארת, אבל ז"א דודאי עדיף אי כותב מעיינות לבד דאיכא למימר דהיינו בארת דאיקרי נמי מעיינות ואפי"ה פוסל מהרי"ק ועכצ"ל משום דבארת אינן בכלל מעיינות כ"ש אי כותב מעיינות ובארת דאיכא עוד הוכחה דמ"ש מעיינות לאו היינו בארת דהא כ' בהדיא בארת בודאי פסול לדעת מהרי"ק, ועי' נוב"י מ"ת סי' קט"ו דמשמע ג"כ דאם כותב מעיינות ובארת במקום שאין שם מעיינות גרע טפי, וע"ש שפוסל בין אם כותב שניהם בין אם כותב מעיינות לבד ודברי הדברי חיים צ"ע, וא"כ בנ"ד דהמעיינות נכזבין הוה כמאן דליתא כמ"ש בשם הג"פ בודאי אין לכתוב מעיינות ובפרט שזה ערך עשרים שנה שהשמיטוהו כמ"ש בשם הד"מ שיש חשש לעז גיטין הראשונים ואין כאן משים מ"ש הד"מ דצריך לכתוב שני סימנין דהיינו ב' נהרות או נהר ומעיין דכיון דכותבין דמתקרי קיטא אין לחוש לסימן אחר, עי' נוב"י סי' פ"ו ובודאי יותר יש לכנוס בספק חסרון מן ספק שינוי כמ"ש לעיל בשם רמ"א:

ואודות החשש שכותבין קוטא בואו אחר הקו"ף ובלא יו"ד אחר הטי"ת נ"ל דאין קפידא ואין לשנות ממה שכתבו עד עתה. עי' ט"ג בשמות עיירות אית ב' מ"ש בעיר באמבערג שכ' שגם בוא"ו יש לקרות בקמ"ץ כמו בית שקורין הו"ז בקמץ וכותבין בואו והוא הברה אמצעית בין קמ"ץ לחול"ם וא"כ בנ"ד נמי אין לשנות ולכתוב בוא"ו כמו שכ' עד עתה. וגם מה שאין כותבין יו"ד אחר הטית אין קפידא, עי' ט"ג שם ס"ק ט"ו גבי שם טרעבוולא שכותבין בלא יו"ד אחר הלמ"ד אף דיש הרגש יו"ד בלשון הקריאה אחר הלמ"ד, מ"מ כיון דרבנן קמאי כתבו בלא יו"ד בודאי כך הי' שמה מעיקרא, ולכן אף שע"י שירבוב הלשון הוסיפו הרגשת יו"ד מ"מ בגיטין ושטרות דעודם מחזיקין כמקדם וחותם יד כל אדם בשם הראשון הרי זה כחתימת אדם, דהחתימה עיקר לגבי הקריאה וכותבין כדרכם מקדם ע"ש, א"כ ה"ה בנ"ד אין לשנות ואם ישנו יש לחוש ללעז גיטין הראשונים, ועי' ע"ג בש"כ אות אל"ף ס"ק ד' בסופו דאין לכתוב דמתקרי דיש לחוש ללעז גיטין הראשונים בכגון זה. אח"ז ראיתי בדברי חיים מהרב הגאון מצאנז זללה"ה שהשיב לקיטוב לכתוב קוטא דמתקרי קוטיא ע"ש ח"ב סי' ק"ה, אך מדברי הט"ג משמע דא"צ לכתוב קוטיא כנ"ל:

יא

מעשה בא לפני אשה אחת נתגרשה והביאה לפני כתב תעודה מהב"ד שנתגרשה, וראיתי שהמסדר כ' בהגט שם האשה שינא חי' דמתקריא חי' והאשה הי' מ"ק וכאשר חקרתי על שמה נתודע לי שהשם שינא הוא שם הנשתקע שאין מי שיקראה בשם שינא ואפילו אבי' ואמה, וגם שהיתה משרתת אצל בעה"ב לערך ב"ש ולא הי' יודעין משם שינא, ורק אבי' אמר שבקטונתה קראה אותה לפעמים בשני השמות אך בגדלותה אינה נקראת רק בשם חי' בפ"כ ובעלה אמר שיודע שיש לה שני שמות שינא חי' אך שלא שמע אפילו מאחד שיקרא אותה בשני השמות, וגם הוא לא קרא אותה רק חי', ורציתי לראית איך נכתב בכתובה ואמרה שהכתובה נאבדה ממנה זה כמה זמנים והמגורשת בעצמה אמרה שאבי' וקצת ב"א קורין אותה בשני השמות אך נראה שהיא משקרת בזה כי מה שאמרה שאבי' קוראה בב' השמות היא מוכחשת מאבי' ובעלה, וגם מה שאמרה שקצת ב"א קורין אותה בשני השמות אין זכר למו מי הן הקורין, וגם שלחתי אצל השכנים לשאול את פיהם ואמרו כלם בפה א' ששמה חי' לבד:

תשובה. נראה לי להצריכה גט אחר. והנה בסי' ק"כ באהע"ז מבואר דאין האשה נאמנת על שמה ואף קרוב או פסול נאמן אבל היא בעצמה אינה נאמנת, ואף דבס"ג אות י"ח מבואר שכותבין ע"פ עצמן אם אומרים שיש להם או לאבותן עוד שם טפל והוא מדברי מהרי"ו סי' ק"צ כמבואר בברכת המים מ"מ כאן שאבי' מכחישה בודאי אבי' נאמן דזה דומה לאומרת פלוני חכם טיהר לי הכתם, דהחכם נאמן להכחיש אותה כמ"ש הרמב"ן והובא ברמ"א ביו"ד סי' קפ"ה, ומזה למד הרמב"ן הובא בר"ן בפ' המדיר דבכל עד מפי עד הדין כן וא"כ בנ"ד שאומרת שאבי' קורא אותה בשני השמות ואבי' מכחישה בודאי אבי' נאמן. גם מה שאומרת שקצת ב"א קורין אותה בשני השמות ג"כ שקר, שאין מי שקורא אותה בשני השמות כאשר דרשתי וחקרתי אצל בני העיר, והשכנים, ואין מי שיודע משני השמות. ואף להרא"ש דפליג על הרמב"ן היינו דוקא לקולא א"נ הראשון אבל לחומרא מודה הרא"ש ועיין ט"ז סי' קכ"ז ביו"ד מ"ש בזה דאף באיסור דרבנן הראשון נאמן, ועי' ס"ט סי' קפ"ה מ"ש, א"כ בודאי כאן א"נ ואף לפי דברי' היא רק מיעוטא דמיעוטא, וא"כ הוה שם הנשתקע, ופסול וצריכה גט אחר, ואף אם הי' נכתב בהכתיבה ב' השמות דעת הטו"ג בלק"ש אות ל"ט דחשוב נשתקע, וראייתו משם מ"ח נכונה, וכ"ש כאן שא"י איך נכתב בכתובה. והנה דעת הב"י בסי' קכ"ט גבי אשה ששמה רבקה ונשתנה שמה מ"ח לחנה דאם נשתקע שם חנה והכל קורין אותה רבקה בשמה הראשון דאינה מגורשת ומשמע דהגט בטל מדאורייתא, א"כ אפילו אי נימא נכתב בכתובה לא חשוב נשתקע

מ"מ בנ"ד דנאבדה הכתובה הוה ספיקא דאורייתא, ואף לדעת הג"פ בסי' קכ"ט אות צ"ו דכ' דהוה פסול דרבנן, מ"מ יש להחמיר בכאן דיש ס"ס דלמא לא נכתב בכתובה ב' השמות ודלמא שם הנכתב בכתובה חשוב נשתקע כדעת הט"ג, ועוד הא הוה ספק במקום חזקה דיש לה חזקת א"א ואף בספק דרבנן יש להחמיר כמבואר בש"ך בדיני ס"ס אות כ'. והא דהארכתי בזה משום דראיתי בחיאנ"ש מהרב מהרש"ק דמיקל בשם הנכתב בכתובה דלא חשוב נשתקע, מ"מ בנ"ד דנאבדה הכתובה וא"י איך הי' כתוב בה יש להחמיר כמ"ש, ועוד אף לדבריו שכ' דלא חשוב נשתקע היינו מטעם שכ' שם כיון דנכתב בכתובה והכתובה קיימת הוה כל שעה כאלו עתה נכתב, וכ"ז אם הכתובה קיימת אבל אם נאבדה הכתובה ואינה יודעת באיזה זמן נאבדה אולי נאבדה תיכף אחר הנשואין, א"כ אף לפ"ד חשוב נשתקע ובפרט בכאן עשה מן העיקר טפל וטפל עיקר, דכ' שינא חי' דמתקריא חי' אף דהיכי דפרט השמות א"א לפסול בדיעבד היכי דעשה מן העיקר טפל ומהטפל עיקר, מ"מ בהצטרף עם האי דלעיל יש לפוסלו. סוף דבר אין אני רואה שום הכשר לגט זה אף במקום דחק ועיגון. ואגב נברר בשם בונה דדעת הב"ש לכתוב באלף בסוף ודעת הט"ג לכתוב בה"א ושניהם מודים לכתוב בוא"ו אחר הבי"ת, אך במדינתנו שכיח שם בינא דמדגישין החיריק תחת הבי"ת לפ"ד יש לכתוב ביו"ד אחר הבי"ת ואם כותב בוא"ו הוה שינוי השם דבוא"ו א"א לקרות אלא או בחולם או במלופים, אבל לא בחיריק בדגוש וכ"כ הנטע שעשועים סי' פ"ה בשם זיסיל דאם כ' זוסיל דהגט פסול כיון דנקראת זיסיל בחיריק ולא במלופים א"כ ה"ה בשם בינה הנ"ל, כנ"ל:

יב

שאלה. בשם אבי המגורשת דהי' נקרא בפ"כ מענדיל ועולה לתורה בשם מנחם לבד וחותם עצמו מענדל, ורק בכתובת בתו המגורשת נכתב בת מנחם מענדל, וגם לפעמים כשנותן קוויטיל לאיזה צדיק כותב מנחם מענדל איך לכתוב בגט:

תשובה. נ"ל דדי לכתוב בת מנחם המכונה מענדל, דאף בעולה לתורה בשני השמות ונקרא באחד דעת הב"מ ושאר רבנים שהי' שם לכתוב דמתקרי בין שני השמות, כגון יעקב ישראל ועולה לתורה בשני השמות ונקרא בפ"כ ישראל לבד, יכתוב יעקב דמתקרי ישראל, אך הט"ג חולק עליו בפי' לסדר הגט של מהר"ם, וכן מוכח מדברי הנוב"י מ"ת גבי משה יהודה ע"ש, ועי' חס"ל חלק אהע"ז סי' ל"ג שכתב דאף לכתחילה יש לכתוב כן כב"מ וכ"כ בתורת גיטין ועיין בתשו' ברכות יוסף סי' ס"א דמביא ראי' מדברי הט"ג עצמו לחלק בין אם ב' השמות הם שמות נפרדים אז אין לכתוב דמתקרי בין השני שמות כדברי הט"ג אבל אם שם השני הוא הלע"ז משם הראשון אז אף אם עולה לתורה בב'

השמות אז יכתוב שם הקודש, ועל שם השני המכונה ע"ש שמביא ראי' מלק"ש סי' י"ב גבי מי ששמו יהושע, וכ"ז אם עולה לתורה בשני השמות אבל בנ"ד כיון שאין עולה לתורה רק בשם מנחם לבד וכ"ע קורין אותו מענדל לבד ורק מה שנכתב בכתובת בתו מנחם מענדל, הנה כבר הכריע הט"ג גבי שם הנשתקע שאין משגיחין על הכתובה, עיין בלק"ש אות ל"ט, וכ"ש מה שכותבין לפעמים בקוויטיל בודאי אין משגיחין לפ"ד כי מי יודע מזה ובעינן שיתחזק בשמו לפני עשרה מישראל כמבואר בש"י דאף גבי שם החולה דלא בעינן שיתחזק ל' יום מ"מ בעינן בפני עשרה, ואם גבי כתובה דהיא נקראת בפני עשרה ל"מ לדעת הט"ג מכ"ש הקוויטיל בודאי ל"מ לענין שם הנשתקע, ועיין סי' ל"א א"כ ה"ה בנ"ד בודאי סגי לכתוב מנחם המכונה מענדל לכ"ע וכן סדרתי הגט:

יג

מעשה בא לפני ביבם שהי' בן ט"ז שנים ויש לו שערות הרבה על הכיס כמעט כל הכיס מלא שערות וגם בבשר התפוח יש ג"כ שערות קצת אבל לא נמצא בכלן אף שערה א' שתהי' כרוחב אצבע אמה רק כדי לקרוץ בציפורן וקצתן כדי ליטול בפי הזוג וקצתן כדי לכוף ראשן לעיקרן, ובדקו אחר גומות ואין נראה כלל שום גומא בעיקרי השערות, והיבמה כבר המתינה שלש שנים והיא עני' וצועקת במר נפשה להתיר אותה מכבלי העיגון, מהו הדין אם מותר לחלוץ לה:

תשובה. תחילה נעתיק דברי הגמרא, נדה דף נ"ב איתא במשנה שתי שערות האמורות בכ"מ כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי ר"י, ר"א אימר כדי לקרוץ בציפורן רע"א כדי שתהי' נטלת בזוג, ובגמרא א"ר חלבו אמר מר עוקבא הלכה כדברי כלן להחמיר פי' רש"י משנקרצו בציפורן אינה ממאנת שמא גדולה, ולענין חליצה עד דאיכא שיעורא רבא דכלהו עכ"ל, והיינו דבעינן כדי לכוף ראשן לעיקרן, תו איתא במשנה הקודמת שם תינוקת שהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן ריא עד שירבה שחור על הלבן (עי' ברש"י כלומר שישחיר אותו מקום משערות הרבה, ולכאורה קשה להולמו דהא אמרינן בגמרא אר"ח אמר מר עוקבא לא שירבה השחור ממש אלא שיהי' שתי שערות שוכבות ונראה כמו שחור על הלבן ורש"י כ' שערות הרבה, ונראה דרש"י בא לפרש הל' עד שירבה שחור על הלבן דפי' שערות הרבה אבל לעולם דר"י ל"ב רק ב' שערות גדולות ונראה כמו שירבה שחור על הלבן) ובגמרא אר"ח אר"ה שתי שערות שאמרו צריך שיהי' בעיקרן גומות ומסיק התם דסגי אם יוצאין מגומא אחת, תו איתא שם אר"י א"ש שתי שערות שאמרו אפילו אחת על הכף ואחד על הביצים כו' ורבנן אר"ח עד שיהיה ב' שערות במקום אחד. והנה לפי הסוגיא לענין חליצה בעינן שתי שערות כדי לכוף ראשן

לעיקרן וגומות תחתיהן ואפילו יוצאין מגומא אחת סגי, ולענין אי בעינן במקום אחד דעת התוס' בד"ה הלכה דאזלינן גם בזה לחומרא דבעינן במקום א' לענין חליצה, וכ"מ ברמב"ם בפ"ה מהל' אישות אך בש"ע השמיט מקום א' וי"ל דאזל לשיטתו שבכ"מ השיג ארמב"ם שמצריך מקום א' אך הב"ש בסי' קנ"ה ס"ק כ"ד כ' דבעינן ג"כ מקום א' וכ"ז אם ידוע ע"י עדים שהיא בן י"ג שנים, וגם בזמן התלמוד שהי' בקיאין בגומות ורואין שיש בעיקרן גומות או אפילו גומא אחת סגי ואז לא בעינן רק שתי שערות שיעור ארכן כדי לכוף ראשן לעיקרן במקום אחד ובמקום בית הערוה, אכן אם לא נודע ע"פ עדים שהוא בן י"ג שנים אפילו בזמן התלמוד או בזה"ז שאין אנו בקיאין בגומות, הנה בטור וש"ע בסי' קס"ט כ' וז"ל ואפילו בלא חזקת השכינים אם יש להם רבוי שערות או שהם ארוכות כמו שרגילות לאיש גדול חזקה שבאו לכלל שנים וע"ז סומכין שלא לבדוק אם יש בו גומות מאחר שיש רבוי שערות או שהם ארוכות, ובפ"י סדר חליצה אות כ"ז כ' וז"ל ולענין אורך השערות שכ' הטור והתרומה שסומכין עליהן כ' בקונטרס שהוא כרוחב אצבע שקורין אמה, והנה הב"ח בסי' קנ"ה כ' בזה שני פרושים א' דשיעור רוחב אצבע אמה הוא שיעור א' עם כדי לכוף ראשן לעיקרן ולפ"ז בזה"ז דאין אנו בקיאין לבדוק אחר גומות כמ"ש הבעה"ת אין חולצין בשני שערות אפילו יש בהן כשיעור אצבע אמה, והפי' הב' דברוחב אצבע אמה היא יותר מכדי כפיפה ראשן לעיקרן, ובזה אין צריך לבדוק אחר גומות ויכולין לחלוץ אף בזה"ז אם יש בהן כשיעור אצבע אמה, וכ' דרבותיו לא הי' נוהגין להתיר לחלוץ בשני השערות אף אם הי' גדולות כשיעור אצבע אמה, כיון דאיכא לפרש כפי' א' וא"כ בעינן בדיקה אחר גומות וא"א בקיאין בבדיקה, אך במקום עיגון שהיבמה שומרת כמה שנים כ' שיש לסמוך על פי' הב' להתיר ליתן חליצה וברבוי שערות כ' שם שא"צ לבדוק אם יש בעיקרן גומות גם א"צ לבדוק אם יש עכ"פ ב' שערות שיש בהך שיעור כפיפה דאפי' אם אין שם גומות ולא שיעור כפיפה ודאי גדול הוא כיון שיש שם רבוי שערות עכ"ל. משמע מלשונו אפי' אם רואין שאין בהן גומות מהני ברבוי שערות מדכ' דאפי' אם אין שם גומות משמע דרואין שאין שם גומות ולכאורה קשה מדברי הטור ובעה"ת שכ' בזה"ל וע"ז סומכין שלא לבדוק בגומות משמע לכאורה דבדיקה הוא דל"ב אבל אם בדק ולא נמצא גומות אין סומכין על רבוי שערות לבד, וכן משמע מדברי הב"ש ס"ק יו"ד שהבין כן כוונת המחבר שהוא כלשון הטור, ומזה הוכיח שם דבאיכא שטרות בקיאין אנו בבדיקת גומות ע"ש, וצ"ל דהב"ח מפרש מ"ש הטור וע"ז סומכין שלא לבדוק בגימות היינו אפילו אם רואין שאין גימות מהני ריבוי שערות לבד והיינו משום דקשי' לי' לב"ח הא קי"ל דכל היכי דאיכא לברורי

מבררינן ולא סמכינן אחזקה ולא ארובא, ומ"ש הכא דא"צ בדיקה, ועוד קשיא לי' להב"ח לפי סברתו דאנן לא בקיאין בבדיקת הגומות אפילו אי איכא שערות א"כ מאי קאמר וע"ז סומכין שלא לבדוק אחר גומות הא א"א בקיאין בבדיקה וכמו שהקשה הב"ש על הב"ח מזה, ע"כ מוכרח הב"ח לפרש הלשין דאין משגיחין בגומות כל עיקר ואפילו אם בדקינן ולא נמצא גומות כלל אי איכא רבוי שערות מהני, והוכחת הב"ח היא מהגמרא דאר"ח אר"ה שתי שערות שאמרו צריך שיהי' גומות בעיקרן ומדלא קאמר סתם שערות שאמרו דהוה משמע דקאי נמי אדברי ר"י דס"ל דבעינן שירבה השחור על הלבן בעינן נמי גומות בעיקרן אלא מדקאמר שתי שערות שאמרו משמע דקאי דוקא ארבנן דסגי בב' שערות בהאי בעינן גומות אבל לר"י לא בעינן גומות כלל דכיון דאיכא ריבוי שערות או שתי שערות ארוכות שנראה כמו שירבה השחור על הלבן אז לא בעינן גומות ואפילו אם רואין שאין גומות מ"מ מותר לחלוץ וכן מה דס"ל להב"ח דברבוי שערות אפילו אי ליכא בכלם שיעור כפיפה מיקרי גדול ג"כ מוכח מלישנא דמתניתין דקתני ב' שערות האמורות כו', משמע דוקא גבי ב' שערות הוא דפליגי, אבל ברבוי שערות כ"ע מודים דלא בעינן שיעורא לאורך השערות, וא"כ לפ"ד הב"ח מותר לחלוץ בנ"ד דאיכא ריבוי שערות אף דליכא גומות ובפרט דאיכא נמי קצת שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן אך זה עומד לנגדי דהא הטור כ' בסי' קמ"א ואם אין השנים ידועים אלא ע"פ האב בעינן רבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן, אלמא אף ברבוי שערות בעינן שיעור כפיפה, ומשמע דבכל השערות בעינן שיעור זה ולא סגי במקצתן, וכ"כ הנוב"י מ"ק סי' צ"ג וא"כ לענין גומות נמי י"ל דוקא אי איכא בכלן שיעור כפיפה דהא בחדא מחתה מחתינהו הטור בסי' קס"ט וכ' וז"ל ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להם רבוי שערות חזקה שבאו לכלל שנים וע"ז סומכין שלא לבדוק בגומות עכ"ל, וכי היכי דלענין שנים כ' בסי' קמ"א דבעינן בכלן שיעור כפיפה, ה"נ לענין גומות משמע דבעינן בכלן שיעור כפיפה, וא"כ בנ"ד דליכא בכלן שיעור כפיפה ואף דאיכא במקצתן שיעור כפיפה אולי אותן המקצת לא מיקרי רבוי שערות וצריך בדיקת גומות ולהב"ח א"א בקיאין בבדיקה, וכ"ש בנ"ד דרואין דליכא גומות אף לדעת הט"ז בסי' קנ"ה, ולב"ש בסי' קס"ט ולהנוב"י דס"ל דבאיכא שערות אנן בקיאין בבדיקת גומות דהבעה"ת לא אמר אלא לענין מיאון לבדוק בכל הגוף אי ליכא גומא זה א"א בקיאין, מ"מ בנ"ד דבדקו וליכא גומות ל"מ ריבוי שערות אף אם יהי' בכלן כדי לכוף ראשן לעיקרן. שוב ראיתי שאין מדברי הטור ראי' דבעינן שיעור כפיפה ברבוי שערות לענין בדיקת גומות די"ל דוקא אי לא ידוע מנין השנים כ"א ע"פ האב כ' בסי' קמ"א דבעינן שיעור כפיפה דליכא חזקה דרבא, אבל

בידוע שבא לכלל שנים דאיכא חזקה דרבא בפ' יוצא דופן דחזקה שהביאה סימנין לא בעינן שיעור כפיפה בריבוי שערות ואף דרבא שם לא אמר אלא לענין מיאון שאינה יכולה למאן אבל לא לענין חליצה כדאיתא שם, מ"מ זה דוקא אי לא חזינן שערות אבל אם יש רבוי שערות אף שהן קטנים י"ל דלא בעינן גומות כלל, וכדברי הב"ח והטוש"ע קאמרי דרך זו ואצ"ל זו דאם סומכין על ריבוי שערות אף בלא נודע השנים מכ"ש שיש לסמוך שלא לבדוק אחר גומות דהא איכא חזקה דרבא והא כדאיתא והא כדאיתא, דגבי שנים בעינן שיעור כפיפה וגבי גומות ל"ב שיעור כפיפה אלא אף בקטנים א"צ לבדוק אחר גומות וכדברי הב"ח ואף ברואין דליכא גומות מו.תר לחלוץ לדבריו כנ"ל אך כ"ז לדברי הב"ח אבל לדברי הב"ש שמפרש דברי הטוש"ע שא"צ לבדוק משמע שאם בדק ולא נמצא גימות ל"מ, א"כ לכאורה נפל האי היתרא בבירא, אך עכ"ז י"ל דהב"ש מפרש נמי דברי הטוש"ע בשערות קטנים דליכא שיעור כפיפה וכדמפרש הב"ח, ובזה חולק אב"ח דבעינן בדיקת גומות, אבל אם איכא רבוי שערות שיש בהן כדי כפיפה י"ל דמודה הב"ש להב"ח דאף אי ליכא גימות כלל מהני, אך יש עדיין להסתפק מהו נקרא רבוי שערות. והנה ראיתי בתשו' גיר ארי' יהודה סי' כ"ז שכ' שג' שערות נקרא רבוי שערות, ולי נראה דרבוי שערות מיקרי לענין זה דומיא דמאי שאמר ר"י במשנה עד שירבה השחיר על הלבן, ופי' רש"י שישחיר איתו מקום בשערות הרבה, ובגמרא איתא אר"ח ח' מר עוקבא לא שירבה השחור ממש אלא כדי שיהי' שתי שערות שוכבת ונראית כמו שירבה השחור, ועי' לעיל מ"ש בזה וא"כ כיין דבסדר חליצה הביא בשם הקונטרס דשיעור אורך הב' שערות כאצבע אמה א"כ חזינן דזה נקרא עד שירבה שחור על הלבן לפי' הב' של הב"ח א"כ איכא שערות כשיעור רוחב אצבע אמה אף אם הם קטנים ורק עומדים על שיעור מקום כרוחב אצבע אמה ע"י צירוף עם הריוח שיש בין שערה לשערה באותו מקים בית הערוה זה נקרא רבוי שערות דמהני לר"י, ובזה ס"ל להב"ח דל"ב גומות וי"ל דאף הב"ש מודה אם יש שיעור כפיפה וכמ"ש וא"כ בנ"ד אם ע"י צירוף יש באיתן השערות שיש בהן שיעור כפיפה כשיעור רוחב אצבע האמה עם הריוח יש להתיר לחלוץ, אך עדיין צ"ע די"ל הב"ח לשיטתו אזל דס"ל דא"א בקיאין בגימות, א"כ אף אם רואין שאין גימות מ"מ י"ל דאיכא גימות וא"א בקיאין משא"כ לדעת הט"ז וב"ש דבקיאין אנו בגומות א"כ אם רואין דליכא גומות ל"מ אף ריבוי שערות אך לפמ"ש הוכחה מהגמרא מדקאמר ר"ה שתי שערות, שאמרו צריך שיהי' בהן גימות משמע דבריבוי שערות אף בודאי ליכא גומות מהני, וצ"ע להלכה:

וזה אשר השיב לי הרב הגאון מסקאלי ז"ל וז"ל:

א"א לסמוך על הב"ח, כי דבריו הם נגד דברי הטוש"ע סי' קמ"א סעי' כ"ח דאף בריבוי שערות צריך שיעור כפיפה, ואז אם ברבוי שערות יש שיעור כפיפה אז אף אם לא נתברר אם יש גימות מהני, ובאם שאין בהם ב' שערות שיש בהם שיעור כפיפה, אז אפילו אם יש גומית ל"מ, ואפילו יש רבוי שערות קטנים. אמנם אף אם יש ברביי שערות כדי כפיפה כל שידוע שאין בהן גומות קשה להקל ובאם שיש בו רבוי שערות ויש ב' שערות שיש בהם כדי כפיפה והם במקום א' ויש תחתיהן גומות מהני כי לדעת הב"ח מהני הרבוי שערות ולדעת הב"ש אנו בקיאין בגומית וכ"כ הט"ז והנוב"י, ואם סגי בב' שערות שיש בהם כדי כפיפה אם רואין גומות ולמנקט חומרא דב"ת וחומרא דב"ש לא נקטינן. זה תוכן דבריו אף שהאריך קצת:

יד

שאלה, בדין השולח גט לאשתו והשליח ביטל את השליחות של עצמו ואח"כ נתרצה ונתן לה הגט אי אמרינן שכבר נתבטל השליחות וצריך הבעל לחזור ולמנותו וכ"ז שהבעל לא חזר למנותו ל"מ הריצוי או לאו דאין השליחות בטל ואם חזר ונתרצה ונתן לה הגט מגורשת ודאי:

תשובה. הנה ראיתי בעלי קרנים מתנגחים בזה הט"ז בסי' קמ"א ס"ק ב' וס"ק מ"ד כ' דאם השליח עצמו ביטל השליחות ואפילו אם נתרצה אח"כ ומסר לה הגט מ"מ ל"מ, וכ' בס"ק מ"ד שהוא ק"ו מבעל המשלחו שיכול לבטלו כ"ש הוא עצמו יכול לבטל שליחתו, וכ' הטעם דאתי דיבור ומבטל דיבור, והביא שם מקידושין ע"ש, ובסק"ב הקשה שם ארמב"ם דס"ל גבי אשה שאמרה לשליח הבעל יהי' גט זה פקדון אצלך או שאמרה לו הרי אתה שליח לקבלו לי דהוה ספק מגורשת, וכ' הרמב"ם דאם הגיע הגט לידה מגורשת, והקשה הט"ז דכיון דניתק משליחות הבעל בשעה שקיבל על עצמי להיות שליח לקבלה, וא"כ ממי תתגרש בהגעת הגט לידה אח"כ כיון שאינה מקבלת הגט לא מיד הבעל ולא מיד שלוחו, ובזה שהיא עשאתו שליח לקבלה ל"מ דהא אין השליחות חוזרת לבעל ע"ש, והב"ש שם סק"ב מיישב דעת הרמב"ם דס"ל דבזה שהאשה אמרה להיות שליח לא אמרינן שחזר משליחות הבעל לומר שאינו שליח הבעל שוב, אלא אמרינן אדרבא כיון שחזר ונתן לה הגט מסתמא דעתו הי' שלא לבטל שליחות הבעל, ע"ש שזה כונתי אף שאין זה לשוני, עכ"פ מוכח מדברי הב"ש נמי דאי נימא דניתק משליחות הבעל בשעה שאמרה לו להיות שלית לקבלה, שוב ל"מ חזרתו מה שנתרצה אח"כ להיות שליח להולכה וכדעת הט"ז, וכ"כ בסי' קנ"ד ס"ג שצריך לשאול את השליח המביא הגט אם לא ביטל בעצמו השליחות, ובסדר הגט של מהר"ם מבואר יותר שצריך לשאול את

השליח אם לא ביטל בעצמו השליחות בין בפני הבעל בין שלא בפני הבעל וכ' בבאור שכן מבואר בשאר ס"ג ע"ש, משמע נמי שאם ביטל פ"א בעצמו השליחות שוב לא מהני מה שנתרצה אח"כ ליתן הגט ואך הב"מ כ' דהשליח בעצמו אינו יכול לבטל השליחות שלו ואפילו ביטל בפני עדים אם חזר ונתרצה הרי הוא שליח הבעל כמקדם אם לא בפני הבעל יכול לבטל השליחות מטעם כיון דשמע הבעל דמבטל השליחות מסתמא מחלו והוה כאלו ביטל הבעל ונטל כחו ממנו, וכ' דלשון מהר"ם בס"ג דכ' דשואלין אותו אם ביטל בעצמו השליחות בין בפני הבעל ובין שלא בפני הבעל, באמת צ"ע ע"ש שהאריך, והנה הב"מ לא ראה רק הס"ג של מהר"ם שהביא הב"ש בקיצור וסבר שהוסיף המהר"ם מדעתו הך שכ' בין שלא בפני בעל, אבל אנו שזכינו שבא בדפוס הס"ג של מהר"ם עם הביאור הא כ' בבאור שכן מבואר בשאר ס"ג של גדולי הראשונים א"כ אין לדחות דבריהם בקל ובפרט באיסור א"א, גם בגט מקושר מיקל עוד יותר דאף ביטל בפני הבעל אם חזר ונתרצה יכול ליתן לה הגט הובא דבריו בפ"ת סי' קנ"ד, גם הביא שם בשם מהרי"ם מבריסק שמצדד ג"כ להקל אף בביטול לפני הבעל אם חזר ונתרצה ותימה על הגאונים הנ"ל איך עלה על לבם לחלוק על כל הפוסקים גדולי האחרונים ה"ה הט"ז והב"ש וסדר הגט של מהר"ם אשר מפיהם אנו חיין בכל דיני גיטין ובפרט להקל באיסור חמיר, כי לפי דברי הט"ז והב"ש אין ראי' מהרמב"ם הנ"ל, וגם שהוא נגד הסברה כמו שכ' הט"ז דהוא ק"ו שהשליח בעצמו יכול לבטל השליחות. ואני ראיתי ומצאתי בירושלמי גיטין פ"ו מבואר להדיא שהשליח בעצמו יכול לבטל השליחות ול"מ מה שנתרצה אח"כ, דאיתא שם על המשנה האומר התקבל גט זה לאשתי אם רצה לחזור חוזר, ומפרש התם הטעם דחוב היא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו, ומקשה הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש וא"כ חזינן דמרוצת בגירושין ומתניתין סתמא קתני דחוזר ומשמע אף בצווחת להתגרש ומשני אני אומר שמא חזרה בה, ומקשה תו התם ממשנה דהאשה עצמה מביאה גיטה ובלבד שתאמר בפ"נ ובפ"נ ופי' דהא דהאשה מביאה גיטה כו' מוקמינן לה שעשאה שליח להולכה עד שתבא לב"ד פ' ותאמר בפ"נ ובפ"נ והב"ד עושה שליח אחר, ומזה מקשה דה"נ כיון דחוב היא לה נימא שמא חזרה בדרך ובטלה השליחות ע"ש הרי מבואר מירושלמי בהדיא דאם בטלה השליחות אע"ג דהשתא בפני הב"ד נתרצית ואמרה בפ"נ ובפ"נ מ"מ ל"מ, ולדעת הב"מ הנ"ל דחילק בין בפני בעל או שלא בפני בעל כנ"ל הי' אפשר לדחוק דמקשה דניחש שמא חזרה בפני בעלה אבל זה עצמו הוא דוחק לחלק בין בפני הבעל או שלא בפני בעלה, דאי נימא דאין השליח יכול לבטל השליחות שלא בפני הבעל ה"ה בפני הבעל בודאי נמי לאו ביטול היא, דנהי

דנימא מדשמע הביטול ושתק הסכים להביטול מ"מ בודאי לא עדיף מג"ד דקי"ל דג"ד בגיטא לאו מילתא. ועוד אי נימא דאין השליח בעצמו יכול לבטל השליחות שלא בפני הבעל א"כ אף אם ביטל בפני הבעל והבעל שתק, נימא דהא דשתק הבעל משום דאינו חושש לדבריו וסובר דלמא יחזור ויתרצה להיות שליח לא יהי' ממש בביטולו ומצי ליתן לה הגט, ותידע דאלו אדם אחר יאמר להשליח בפני הבעל שמבטל השליח והבעל שותק הכי נימא מדשתק הבעל הסכים לביטולו ומחל על השליחות זה דבר שאין הדעת סובלתו, ה"ה נמי גבי שליח עצמו אם מבטל מפני הבעל אי נימא דאין השליח עצמו יכול לבבל השליחות בודאי אף אם ביטל בפני הבעל והבעל שתק י"ל דהא דשתק מפני שאין חושש לדבריו. וכהאי דמבואר בח"מ סי' פ"א סעי' ז' גבי תבעי מנה והלה שותק ואמר התובע אתם עידי ושתק ג"כ דל"מ מטעם דיכול לומר לא חששתי להשיבך, וא"כ ע"כ מוכח מהירושלמי אף שלא בפני הבעל יכול לבטל השליחות ול"מ הריצוי שאח"כ כנ"ל ברור להלכה, ע"כ יש להשוות עצמו מקודם על שכר השליחות שלא יבא אח"כ לבטל השליחות ע"י השוואת השכירות וגם אפי' אם יהי' ג"ד מהשליח שמבטל השליחות יש חשש גבי השליח לדעת הב"ח כמבואר באחרונים ע"כ מהיות טיב להשוות מקודם, כנ"ל להלכה:

טו

מעשה שבא לידי בחליצה א' שהיתה לפני ובצירוף ב"ד של חמשה כד"ת וחלצה היבמה הנעל בידה השמאלית, ומחמת שנבהלתי בראותי זאת צויתי עלי' לחלוץ עוד פ"ש בידה הימנית וכן עשאה, ודעתי כיון דלכתחילה בעינן שתחלוץ בידה הימנית לצאת דעת הירושלמי, וא"כ כיון שהי' עדיין במושב ב"ד הוה כמו לכתחילה, ובבואי לביתי נפל ספק בלבי אם היתה צריכה לחלוץ עוד פ"ש בידה הימנית ואדרבא לכאורה יש חשש אם תחלוץ פ"ש בידה הימנית כמו גבי רקיקה דאיתא ביבמות דף ק"ה, שלחו לי' לאבוה דשמואל יבמה שרקקה תחלוץ וא"צ לרוק פעם אחרת ומפרש התם הטעם דנפיק מיני' חורבה דאי אמרת תחזור ותרוק אמרי רקיקה קמייתא לית בה מששא ואת למשרי חליצה לאחין פי' דבאמת רקיקה קמייתא פסלה מן האחין דמאן דחזי דרקקה אמר ודאי חלצה ברישא, ואי הדרה ומתייבמה אמרי חלוצה מותרת לאחין ומש"ה א"צ לרוק פ"א, עי' פי' רש"י ופריך שם הא בעינן כסדרן ומשני כסדרן לא מעכב ע"ש, וכן היא הלכה כמבואר בפ"י סדר חליצה אות כ"ה דא"צ לרוק פ"ש מה"ט וא"כ חזינן דאף דלכתחילה צריכין כסדרן מ"מ אם רקקה קודם החליצה אין לה לרוק פ"ש אחר החליצה מחשש שמא יאמרו רקיקה קמייתא לאו כלום היא ובאמת יש חשש ברקיקה קמייתא

דסברי דכבר חלצה כנ"ל, וא"כ בנ"ד נמי יש חשש שמא יאמרו חליצה קמייתא לאו כלום ואתי למשרי חלצה ביד שמאל לאחין, ואדרבא לכאורה בנ"ד כ"ש היא דהתם ברקיקה באמת רקיקה לבד לא פסלה מן האחין ורק שיש חשש משום הנכנסין אח"כ שלא ראו רק הרקיקה יאמרו מסתמא חלצה בתחילה כדין הרקיקה שצריכה להיות אחר החליצה, ואפ"ה חיישינן חשש רחוק ומבטלינן הרקיקה שאחר החליצה מחשש זה כ"ש בנ"ד דבאמת חלצה בידה השמאלית חליצה גמורה בדיעבד ואם אמרתי שצריכה חליצה אחרת בידה הימנית יש חשש שיאמרו חליצה קמייתא לית בה מששא ולא פסלה מן האחין כן עלה בלבי, ואח"כ נתישבתי ששפיר עבדתי שצויתי לחלוץ פ"ש בידה הימנית ולא יצא מת"י דבר שאינו מתוקן, דאיתא במשנה, יבמות דף ק"ד, קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה, ובירושלמי הגרסא ואם לא חלצה חליצתה כשרה, וכן היא גרסת הרי"ף, ולכאורה קשה לפי גרסת הירושלמי אמאי לכתחילה תחלוץ משתגדיל הא יש חשש שיאמרו חליצת קטנה לאו כלום היא ולא פסלה מן האחין ומותרת להתייבם, בשלומא לגירסת הגמרא שלנו דגרסינן חליצתה פסולה ניחא דליכא למיחש שיאמרו חליצת קטנה לית בה מששא ולא פסלה מן האחין ומותרת להתייבם, דבאמת לגרסת הגמרא שלנו חליצת קטנה לא פסלה מן האחין כמ"ש התוס' שם ד"ה קטנה ע"ש, משא"כ לגרסת הירושלמי קשה כנ"ל, אלא ע"כ צ"ל דדוקא גבי רקיקה איכא חשש שיאמרו רקיקה קמייתא לאו כלום היא כיון דאפי' לא רקקה כלל כשרה החליצה דרקיקה לא מעכב, ומש"ה חיישינן אם תרוק פ"ש יאמרו רקיקה קמייתא לא מששא אית בה, משא"כ בחליצה דהיא עיקר היתרה ל"ח שמא יאמרו חליצה קמייתא לאו כלום היא ומש"ה לכתחילה צריכה לחלוץ משתגדיל, וה"נ בנ"ד שפיר מצי לחלוץ פ"ש בימין ול"ח שמא יאמרו חליצה קמייתא לית בה מששא, ולא יצא תקלה מת"י ח"ו כנ"ל להלכה ולמעשה:

טז

שאלה. מי שיש לו שני בנים או שתי בנות א' גדול בשנים ואחד קטן בשנים אי רשות בידו להשיא קודם הקטן בשנים לפני הגדול בשנים אי לאו:

תשובה. זה מבואר בב"ח ביו"ד סי' רמ"ד והובא בש"ך שם ס"ק י"ג דאע"ג דהקטן גדול בחכמה מ"מ בנשואין הולכין אחר הזקנה וצריך להשיא מקודם הגדול בשנים, ודין זה נובע מדברי רשב"ם ב"ב דף ק"כ ע"א גבי בנות צלפחד ד"ה להלן פי' הרשב"ם להלן כשנישאו כו' מנאן דרך גדילתן כו' כדכתיב לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה והנה מכאן משמע דאף אם אביהן אינו קיים אם נישאו מנכסי אביהן כמו גבי

בנות צלפחד שכבר מת מ"מ הולכין אחר הזקנה אך כ"ז אם נשאו מנכסי אביהן כמו בנות צלפחד שנתנו להם חלק אביהן בא"י אבל אם אין האב קיים ואין לוקחין מנכסי אביהן לצורך הנשואין רק כל אחד יש לו ממון משלו לצרכי הנשואין אין סברא שהקטן יהי' מחויב להמתין על הגדול וכן אם כבר נישאו ונתאלמנו או נתגרשו אף דאביהם קיים ונותן להם משלו לצורך הנשואין אין מכאן ראי' ואין קפידא להשיא הקטן לפני הגדול כנ"ל:

יז

שאלה, במעשה שבאה לפני. היו בפיסטין ד' אחין כלן בני אב אחד א' שמו אברהם והב' שמו זאב והג' שמו ישראל והד' שמו מיכל, ושני אחין מהם כ' אברהם וכ' זאב מתו בפיסטין כבר, וכ' מיכל עבר וחלף למדינת וואליחיי בבחרותו וזה כמו ארבעים שנה שנסע מפיסטין ולא נודע ממנו אם עדיין הוא חי או לאו, והאח הג' כמר ישראל נשא בתולה מפה ולא הי' לו בנים עמה ודר עמה לערך שלשים שנה, ועתה מת גם הוא בלא זרע של קיימא ועתה באה אלמנותו לבקש על נפשה להתיר אותה מכבלי העיגון, והביאה עדים ונגבה העדות כדת וזה נוסח הג"ע במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא חיים הירש ב"ר יעקב והעיד בתו"ע באליו"ע האיך שזה ערך עשרים ושבע שנים אמרו לי הב' אחין כ' אברהם וכ' זאב אחי כ' מיכל שדר בוואליחיי האיך שנסעו לשם להחזיק אותם שהי' עשיר והם היו עניים ונסעו בחנם כי כבר מת אחיהם מיכל, ועוד שמע מאחיו הג' כ' ישראל שמת בלא זש"ק שאמר לו זה ערך ב' שנים שרוצה ליסע לאה"ק מחמת שכל אחיו שהי' לו כבר מתו בח"ל והוא רוצה להקבר באה"ק. עוד בא לפנינו ר' אלטר ב"ר יוסף מפה והעיד בתו"ע באליו"ע האיך שזה עשרים שנה הי' בפיסטין שהי' לו אח בשם ושאל את האח שלו על אחיו של כמר ישראל, שמת בלא זש"ק, ואמר לו אחיו שאחיו כמר יחיאל כבר מת. עוד בא לפנינו יעקב בן יצחק מפיסטין והעיד בתורת עדות באליו"ע אחר האיום בחרם שהי' עם הרב הישיש דפיסטין שני פעמים בוואליחיי, פ"א הי' עמו בשנת תריזיי"ן או בשנת תרי"ח ובאו לק' דראהי' ובא איש משם להרב ואמר לו שהוא מפיסטין ושמו מיכל בן מושקא וואקין וכך הי' נקרא שם אביהם בפיסטין והרב לא הכירו מחמת שהוא נסע מפיסטין קודם שבא הרב לפיסטין, ובשנת כת"ר הי' פ"ש בשם ושאל בשם עליו ואמרו לו שמת, כ"ז אמרו בתו"ע כד"ת ולראי' באנו עה"ח יום ד' י"ג סיון תרמ"ה לפ"ק פה קאסוב.. נאם ונאם ונאם.

תשובה ותחילה נדבר מעדות של האח כ' ישראל שאמר לפני כ' חיים הירש שכל אחיו מתו בח"ל, הנה קיל"ן באומר יש לי בנים אפי' במוחזק באחין ואינו מוחזק בבנים

דמהימן, כמבואר בגמרא ב"ב דף קל"ד ובטוש"ע סי' קנ"ו, והטעם משום שבידו לגרשה ולא הוה מיגו במקום חזקה לענין בנים אין לו חזקה דיכול להיות דיש לו אחין ויש לו בנים וא"כ ה"ה היכי דמוחזק באחין ואמר שמתו נמי נאמן דהא גם כאן אינו סותר החזקה לגמרי דיכול להיות שהי' לו אחין ומתו, וכ"כ הרמב"ן במלחמות בקידושין והובא בב"ש סי' קנ"ז ס"ק ט' דאפי' באומר סתם שאין לו אחין נאמן די"ל דכוונתו שמתו, אא"כ אומר שלא הי' לו אחין, דאז אינו נאמן שסותר החזקה לגמרי וא"כ כ"ש באומר בפירוש שמתו דמי ממש לאומר יש לי בנים, ונאמן אף בהוחזק שיש לו אחין, אך לכאורה י"ל דהא דבעל מהימן לומר יש לי בנים היינו דוקא אם אומר בשעת קידושין או בשעת מיתה דדעתו באמירה זו לפוטרה מחליצה, דאז נאמן במיגו דבידו לגרשה, אבל אם אומר לפ"ת אינו נאמן אך מדברי הרמב"ן שם במלחמות שכ' וז"ל בשעת קידושין היינו בזמן שנשאה ולא להפיס דעתה אמר אלא לאחרים אמר כן עכ"ל, אלמא אפי' בדברים בעלמא נמי נאמן וכ"כ בדברי חיים ח"ב סי' קע"א, אולם כ"ז דוקא במוחזק שיש לו אחין אז נאמן לומר שיש לו בנים וה"ה דנאמן לומר שמתו כמ"ש, אך בנ"ד שיש עדים שהי' לו אח זה במדינת וואליחיי ודעת הרשב"ם וכן הרי"ו דדוקא נגד חזקה נאמן לומר יש לי בנים, אבל אם יש עדים שיש לו אחין א"נ לומר יש לי בנים, ובש"ע סי' קנ"ו הובא דעתם בשם יש מי שאומר, והב"ש כ' שם שלא מצינו מי שחולק עליהם וא"כ לכאורה בנ"ד א"נ לומר ג"כ שמתו, אך מתחילה צריכין אנו לאמשוכי נפשין להבין טעמו של דבר אמאי באמת א"נ במקום עדים דאין כאן משום מיגו במקום עדים דהא אין העדים מכחישין לומר שאין לו בנים ויכול להיות כדבריהם שיש לו אחין ויש לו ג"כ בנים כמו במקום חזקה שיש לו אחין דנאמן לומר שיש לו בנים מטעם שאינו סותר החזקה ה"נ במקום עדים שיש לו אחין נמי יהי' נאמן. וראיתי באו"ת סי' פ"ב שעמד בזה ע"ש אות כ"ט וכ' לתרץ דהמיגו דבידו לגרשה הוה מיגו גרוע, די"ל דאינו רוצה לפוסלה מכהונה וכמ"ש התוס' ב"ב שם, ומש"ה ל"מ רק במוחזק באחין כיון דאין הדבר ברור שיש לו אחין מהני מיגו גרוע משא"כ אם יש עדים שיש אחין ל"מ מיגו גרוע, אך בחדושי הרשב"א בקידושין כ' וז"ל ואע"ג דבפ"ק דב"ב איבעי אי אמרינן מיגו במקום חזקה או לאו ולא איפשטא וכן ביבמות גבי החזיקה היא מלחמה בעולם התם הוא דמה לו לשקר דחילף טענות שאינן אמיתית ואע"פ שזו היתה נכונה יותר מזו שאומר עכשיו מיגו כזה לא אלים דדלמא זו היתה נכונה בדעתו וקרובה אבל מיגו כזו דאלו רצה הי' גומר כונתו לפנינו וגרשה עכשיו אלים כעדים ואתיא עדות ומרע לחזקה, וכ"כ הר"ן שם בקידושין וכ"כ הב"ש בסי' קנ"ז ס"ק ט' וא"כ לפי דבריהם אדרבא המיגו דבידו לגרשה היא טובה ולכמה פוסקים

נאמן לומר אין לו אחין במקום שהוחזק באחין אע"ג דהוה מיגו במקום חזקה מטעם זה דמיגו טובה היא עי' ר"ן בקידושין, וא"כ אמאי א"נ במקום עדים, ועי' במקנה בקידושין הקשה ג"כ ארשב"ם אמאי א"נ באיכא עדים שיש לו אחין, ודחק לפרש דברי הרשב"ם בענין אחר ע"ש. גם הב"מ הקשה כן ומיקל במקום עיגון אפי' במקום עדים, ואף דקשה להקל נגד הרשב"ם ורי"ו ובפרט שהובא דעתם בש"ע, והב"ש כ' שלא מצינו מי שחולק עליהם, מ"מ י"ל דע"כ לא מחמיר הרשב"ם אלא אי איכא עדים שיש לו אחין כעת שהן עדיין קיימין והוחזקה ע"פ העדים שהיא זקוקה ליבום אז א"נ לומר יש לי בנים, אבל אם העדים אינן יודעים אם האחין עדיין חיים וקיימין, ורק שיודעין שהי' לו אחין מקודם, א"כ צריכין לבא לחזקה לומר שהן בחזקת חיים, א"כ שוב הוה רק מוחזק באחין ובהא י"ל דגם הרשב"ם מודה דנאמן לומר יש לי בנים, וה"ה לומר שמתו. ולפמ"ש אפשר לישב דברי הב"ח שכ' בסי' קנ"ו להפוסקים דס"ל דבמוחזק שיש לו אחין ואמר אין לי אחין דנאמן, ה"ה ביש עדים שיש לו אחין ואמר יש לי בנים נאמן, והב"ש בסי' קנ"ו ס"ק י"א הקשה עליו ולפי' הנ"ל דהב"ח ס"ל כסברת האו"ת, דה"ט דאינו נאמן לומר יש לי בנים ביש עדים שיש לו אחין משום דהוה מיגו גרוע, ונגד עדים ל"מ מיגו גרוע, וע"ז כ' הב"ח להפוסקים דס"ל בהוחזק באחין נאמן לומר אין לי אחין, והטעם כמבואר בר"ן קדושין, והובא בב"ש דמיגו זו דבידו לגרשה אדרבא עדיף משאר מיגות כנ"ל, א"כ אף באיכא עדים שיש לו אחין נאמן לומר שיש לו בנים ומה שהקשה הב"ש שם אב"ח דהא בדין זה פסק הטור בסי' קנ"ו כרשב"ם דאינו נאמן לומר יש לי בנים, אי איכא עדים דיש לו אחין, ובסי' שאח"ז הביא פלוגתא גבי הוחזק באחין ואמר אין לי אחין אי נאמן או לאו זה לק"מ דגם שם באמת מסקנת הטור דא"נ כדעת הרמב"ם ור"א ורא"ש ומחמת דעיקר פלוגתתם הוא גבי הוחזק באחין ואמר אין לי אחין נקט הפלוגתא שם וכאן סתם לאיסור משום דמסקנת הטור גם שם דא"נ, אך מה שהקשה מרי"ו כ"ש ספר הרי"ו אינו ת"י לעיין. ולכאורה דברי הב"ח תמוהין דתולה הך דינא דיש עדים שיש לו אחין ואמר יש לי בנים בהך דינא בהוחזק באחין ואמר אין לי אחין הא מדברי הרשב"ם עצמו לא משמע כן דבדף קל"ד ע"ב ד"ה הכא כו' כ' חזקה בעלמא בלא עדים ומזה הוכיחו הפוסקים דס"ל לרשב"ם אי איכא עדים דיש לו אחין א"נ לומר יש לי בנים, ובדף קל"ה ע"א ד"ה ועוד הא אמר כו' כ' וז"ל ואע"פ שאין לו בנים כיון דאמר אין לו אחין נאמן להתירה, ואע"ג דמוחזק באחין נאמן להתירה מיגו דאי בעי פטר לה בגיטא, ומה לו לשקר כדאמרינן נמי לעיל דאע"ג דמוחזק לן באחי ואמר זה בני נאמן להתירה משום מיגו דאתי מיגו ומרע לחזקה, עכ"ל. אלמא דס"ל דנאמן לומר אין לו אחין במוחזק שיש

לו אחין ואפ"ה ס"ל דא"נ לומר יש לי בנים אי איכא עדים דיש לו אחין, ואיך תלה הב"ח זה בזה. ולכאורה היא תמיהה גדולה, אבל באמת ל"ק דיש לדייק בדברי הרשב"ם שכ' ואע"ג דמוחזק באחי נאמן להתירה מיגו דאי בעי פטר לה בגיטא, כדאמרינן נמי לעיל דאע"ג דמוחזק באחי ואמר זה בני נאמן, וקשה מאי ראי' מהתם, דהתם באומר זה בני אינו סותר החזקה דיש לו אחין, משא"כ באומר שאין לו אחין הוא נגד החזקה שיש לו אחין, ודוחק לומר דס"ל כסברת הרמב"ן שהבאתי לעיל, דבאומר סתם אין לו אחין יש לפרש שהי' לו אחין ומתו, דשוב אינו סותר החזקה דהי' לו אחין, דא"כ ה"ל לפרש כן ולא לסתום, אע"כ שכך היא פרושו של דברי הרשב"ם והכי היא הוצעת דבריו, ועוד הא אמר בשעת מיתה שאין לו אחין ואע"פ שאין לו בנים, כיון דאמר אין לו אחין נאמן להתירה, והטעם כיון שאינו סותר החזקה דאפשר שאין לו בנים וגם אחין אין לו, ומ"ש אח"כ ואע"ג דמוחזק לן באחין נאמן להתירה לא קאי אלעיל באומר אין לי אחין אלא בא להביא ראי' לדבריו הראשונים, וה"ק אע"ג דמוחזק באחין נאמן להתירה, היינו באומר יש לי בנים במיגו דאי בעי פטר לה בגיטא, וכדאמרינן נמי לעיל כ"ו אלמא היכי דאינו סותר החזקה נאמן במיגו, ה"נ אע"ג דאין לו בנים נאמן לומר אין לי אחין דאינו סותר החזקה. ובזה א"ש נמי מ"ש הרשב"ם ואע"ג דמוחזק באחין נאמן להתירה, ולא סיים נאמן לומר אין לי אחין אע"כ במוחזק באחין א"נ לומר אין לי אחין, כסברת הב"ח דזה תלוי בזה, דאי א"נ לומר יש לי בנים, ביש עדים שיש לו אחין משום דהוה מיגו גריע, ה"ה אינו נאמן לומר אין לי אחין במוחזק שיש לו אחין, אבל להפוסקים דס"ל דנאמן לומר אין לי אחין בהוחזק באחין, מטעם דהוה מיגו אלימתא, ה"ה אף ביש עדים שיש לו אחין נאמן לומר יש לי בנים, ועולין דברי הב"ח כהוגן. נמצא ביש עדים שיש לו אחין ועדיין חיים וקיימין יש פלוגתא אי נאמן לומר יש לי בנים, כמ"ש הב"ח, אבל ביש עדים שהי' לו, ואין יודעין אם הם קיימין עדיין י"ל לכ"ע נאמן לומר יש לי בנים, דהא לא הוה רק חזקה דמוקמינן להו בחזקת חיים כמ"ש לעיל וה"ה נמי נאמן לומר שמת, וא"כ בנ"ד נמי נהי דיש עדים שהי' אח אחד במדינת וואליחיי, עכ"פ אינן יודעין אם עדיין קיים נאמן לכ"ע אחיו לומר שמת, כמו שנאמן לומר יש לי בנים, וכמ"ש הרמב"ן שהבאתי לעיל דנאמן לומר מת, וכ"כ הישו"ש ביבמות פ' יוד דנאמן לומר מת אחי, כיון דאינו סותר החזקה לגמרי, ומטעם מיגו דבידו לגרשה, ואף דהשתא בזה"ז איכא חדר"ג שלא לגרש בע"כ מ"מ איכא מיגו דבידו לגרשה ע"ת שיהי' הגט חל שעה א' סמוך למיתה, כדי שלא תפול לפני יבם, ובזה ודאי תתרצה האשה כי זכות היא לה כי גם עתה מגרשין ע"ת אם אינן מרוצים באופן אחר. וגם מה ששמע משני האחין של הבעל שמת כבר

אחיהם ר' מיכל, וכן מה שהעידו השני העדים ששמעו מפי אנשים אחרים שמת כמר מיכל מועיל ג"כ, שכבר פסק הש"ע בסי' קנ"ח סי' ג' כדעת רוב הפוסקים דגם ביבמה נאמן ע"א, ועד מפי עד, והוא ממש כעדות אשה שמת בעלה, ואף דבתשו' נוב"י מ"ת סי' קמ"ו מפקפק בעד מפי עד מ"מ סיים בעצמו מי שרוצה לסמוך על הרמב"ם בצירוף האחרונים במקום עיגון יש לו לסמוך עליו, ע"כ לדעתי יש להתירה מכבלי העיגון, אך דא עקא שהעדים לא רצו להעיד בחנם, ונתנה להם ממון הרבה לילך להעיד, ועי' בנוב"י סי' כ"ז וכ"ט וסי' למ"ד, שהאריך בזה:

וכתב הדבר להרב הגאון מסאדיגערי, והשיב לי באם שלא הי' נתינות המעות ע"מ שיהי' מועיל עדותן בב"ד זולת לילך להעיד מה שיודעין ובין שהב"ד יתיר אותה ע"י עדותן, או לאו יקבלו שכרן, או שכבר קבלו שכרן מקודם בין אם יתירו אותה הב"ד או לאו, בזה הגם די"ל דכאן גרע מאשה במת בעלה, כיון דהיא עצמה אינה נאמנת מ"מ עדות כזו אינו פסולה רק מדרבנן מטעם קנם, יברור דמהני בעדות אשה וה"ה ביבמה, ע"כ ברור דאשה זו מותרת להנשא, הגם דרמ"א הביא י"א דאין ע"א נאמן הנה לא סיים דיש להחמיר, ע"כ אשה זו מותרת להנשא אך ליתר שאת יעידו ג"כ העדים ששמעו מעדים אלו אשר לא קבלו שום שכר עכ"ל. ויצאה האשה בהיתר ונשאה:

יח

שאלה. אחד נקרא בפ"כ אברעמל, ולתורה נקרא במקום הלידה אברהם לבד, וכן חותם עצמו אברהם לבד, ובמקום שנשא אשה משם נקרא בפ"כ ג"כ אברמיל. ולתורה קורין אותו אברהם צבי וכך שמו מעריסה אברהם צבי, וכן נכתב בהכתיבה, ואביו נקרא בפ"כ מענדיל ולתורה נקרא מנחם מענדל, ובחתימתו הוא מענדל לבד ועתה בא לגרש את אשתו האיך יכתוב בגט:

תשובה. נ"ל דיש לכתוב אברהם צבי דמתקרי אברהם בן מנחם מענדל דמתקרי מענדל, והטעם דיש להקדים שני השמות כיון שהם מעריסה, וגם קורין אותו לתורה בשני השמות במקום שדר עם אשתו הם עיקר כמ"ש הט"ג בלק"ש אות ב' דמה שנקרא בפי העולם בשם א' אינו רק כמו קיצור השם, ולכתחילה אין להקדימו וע"ש סי' כ"ג, גבי שמרי' יהודה, וה"נ אף שנקרא בפ"כ אברמיל שהיא שם הגיגועין מאברהם לבד, וגם חותם עצמו אברהם לבד, מ"מ יש להקדים שני השמות ולכתוב דמתקרי אברהם, ואף דנקרא בפ"כ אברמיל ולא אברהם ודעת הרש"ק בספרו חא"ש סי' קי"ז וסי' קכ"ז דהיכי דכותבין דמתקרי כותבין כמו שנקרא בפ"כ, ע"ש גבי מרדכי צבי ונקרא בפ"כ מאטיא וכן בסי' קכ"ז גבי מי ששמו אברהם צבי ונקרא בפ"כ אברהם הירש דצריך

לכתוב דמתקרי אברם הירש ולא אברהם, כיון דלא נקרא אברהם רק אברם, וא"כ בנ"ד נמי צריכין לכתוב דמתקרי אברמיל, אבל באמת ז"א כיון דנקרא לתורה במקום לידתו אברהם, וכן בחתימה, א"כ צריכין לכתוב אברהם וכיון דכותבין דמתקרי אברהם, שוב אצ"ל אברמיל שהוא שם הגיגועין, וכ"כ שם בסי' קי"ז, דאם שמו מרדכי צבי ונקרא בפי קצת מרדכי הירש, ורוב קורין אותו מאטיא הירש, א"כ בלשון דמתקרי שייך לכתוב מרדכי הירש, כיון דנקרא בפי קצת שיב א"צ לכתוב מאטיא הירש, דמאטיא הוה קיצור השם ממרדכי, וה"נ בנ"ד ששייך לכתוב דמתקרי אברהם כיון דקורין אותו לפעמים לתורה בשם אברהם לבד שוב א"צ לכתוב אברמיל שהוא שם הגעגועין ואף דהתם בשם מאטיא יש חולקין עלי' דצריכין לכתוב שם מאטיא כיון די"ל דנגזר משם מתתי' מ"מ שם אברמיל בודאי הוא שם הגעגועין משם אברהם וא"צ לכתבו ושם אביו צריכין לכתוב מנחם מענדל דמתקרי מענדל (ואם חותם עצמו ביו"ד אחר הדל"ת צריך לכתוב מענדיל) כמ"ש הט"ג בלק"ש אות ל"ד בשם הגאון ח"ס בשם אליעזר ליפא, דכותבין דמתקרי ליפא, כיון שעולה בו לתורה אין לכתוב עליו המכונה שהרי הוא מעיקר השם ע"ש, ואף שבחידושי אנ"ש סי' קל"ו חולק עלי' וכ' שם לכתוב מענדל דמתקרי מנחם מענדל מ"מ הט"ג שם כ' שלא לכתוב כן, וגם הד"ח מהרב הגאון מצאנץ השיג על חידושי אנ"ש והביא בשם מהרנ"ח דיש חשש פיסול בזה עי' בשערי תשובות שם. ובשם אבי המגורשת שמו יוסף לתורה ונקרא בפ"כ יוסיל נ"ל דא"צ לכתוב רק יוסף לבד כמ"ש בס"ג אות מ"ם בב"ש, ואף דבחידושי אנ"ש סי' ל"ט כ' דצריך לכתוב המכונה יוסיל, וגם לכתוב באלף אחר היוד עי' בד"ח חולק עליו, וגם סותר דברי עצמו דבסי' ע"ט כ' בעצמו דא"ל לכתוב הכינוי יוסיל ע"ש, וגם כיון דיש ספק אם לכתוב יוסיל בואו אחר היוד או באלף אין לכותבו, עי' בכללי הדינים בט"ג אות וא"ו:

בגמרא קידושין דף פ"א ע"א גבי ר"מ דאמר שטן אי לאו דמכריזי ברקיע הזהרו בר"מ ותורתו נשויתי' לדמך תרתי מעי ולא נמצא במפרשי הש"ס פי' ע"ז, ונראה לפרש לע"ד דאיתא בחסד לאברהם דכל דם הנפש של אדם הוא משקל ח"י דינרין, כשיוצא מהם חלק ס' מכוון אז בטל בס' אבל כשיוצא יותר מחלק ס' אז המיתה מוכנת לו מיד עכ"ל, נמצא שבדם הנפש של אדם יש מאה ושמנה מעה ששה פ' ח"י שהדינר ששה מעין ונמצא שני מעין הוא יותר מחלק ס' והמיתה מוכנת לו, והק' לי' חי לאו דמכריזי ברקיע כו' נשויתי' לדמך תרתי מעי, והיינו דהי' ממעט מדמו מחמת פחד שהי' באמצע הנהר שיעור תרתי מעי דהוא יותר מחלק ס' וקרוב למיתה, וכן גבי ר"ע דאיתא דעלה לדקלא כי מטא לפלגא דיקלא שבקי' וא"ל ג"כ הכי אי לאו דמכריזי ברקיע כו' נשויתי' לדמך

תרתי מעי היינו נמי מחמת פחד הדקל שעלה הוה ממעט מדמו תרתי מעי דהוא יותר מחלק ס' כנ"ל:

חושן משפט

א

מעשה באחד שהציל עצים משלוליתו של נהר ע"י פועלי עכו"ם ובעצים לא הי' רושם וסימן של מי הם ואח"כ בא ישראל אחר ולקח העצים לעצמן ומכרן, ועתה תובע הראשון להחזיר לו דמי העצים שהוא זכה בהן קודם מן ההפקר:

תשובה. לכאורה לא זכה בהן הראשון כיון שהציל ע"י עכו"ם ואין שליחות לעכו"ם, ול"מ משיכת העכו"ם שהוציא מן המים. שוב ראיתי במחנה אפרים הל' שליחות סי' י"א, שכ' נהי דאין שליחות לעכו"ם אבל פועל עכו"ם ידו כיד בעה"ב כמו עבד כנעני דשכירות ליומא ממכר הוא, אך זה דיקא אם שכרו לימים ומטעם הנ"ל דשכירות ליומא ממכר הוא, אך שם משמע דאף אם שכרו בקבלנות נמי יש שליחות לעכו"ם ע"ש דמיירי ששכרו לתקן המעקה וכ' דבעה"ב מיתר לברך וא"כ לפ"ז בכל שליחות היכי דעושה בשכר יש שליחות לעכו"ם, וזה צ"ע דבכמה מקומות בש"ס לא משמע כן וצ"ל דמיירי בשכיר יום, ודוק. שיב ראיתי בנתיבות המשפט בסי' קפ"ח שהאריך בזה ע"ש מ"ש בזה ולפ"ד הנה"מ לא קנה כאן הראשון שהוציאן ע"י פועלי עכו"ם, ומ"מ נראה דצריך הב' להחזיר לו ההוצאה ועי' ש"ך סי' ק"ה סק"א:

ב

שאלה. באחד שקיבל עליו לבנות בית של חבירו בעד סך מסוים, ובשעת השואה חישב המקבל כמה עצים יהי' צריך להבית וחישב בעד כל חתיכה עץ כך וכך עד שעלה לסך פ' ועוד חישב לו כמה צריך ליתן להבעלי מלאכות כך וכך ועשה מזה ס"ה ועלה לאותו הסך שהשוה עצמו ע"י ואח"כ נמצא שלא הי' צריך כ"כ עצים וגם השכר מלאכה לא הוציא כ"כ והבעה"ב אינו רוצה ליתן לו רק כפי סך העצום שנתן לצורך בנין הבית, וגם בעד השכר מלאכה כפי שהוציא, והקבלן טוען אף שחישב בשעת השואה כמה עצים צריך, מ"מ לא אמר זה רק כפי האומד ולעולם דעתו הי' שאף אם לא יהי' צריכין כ"כ עצים לא יפחת לו מדמי המקח שהשוה א"ע עמו וגם מה ששכר הבע"מ בפחות מ"מ מגיע לו כפי ההשואה בשכר טירחא ששכרם ועמד אצלם בשעת בנין הבית ומתחילה דעתו כך הי', והאונאה הי' יותר משתות:

תשובה. לפענ"ד נראה דצריך לנכות לו המקבל מה שחיסר מן העצים ואף אם כבר קיבל הדמים צריך להחזיר לו דהוה טעות בדבר שבמנין וחוזר אף בקרקע, וא"ל דהוה טעות באומד הדעת שטעה הבעה"ב וסבר שצריך כ"כ עצים וא"כ דמי לשאר אונאה בדמי המקח דלא שייך בקרקע, ואף דכאן הוה האונאה בהעצים מ"מ זה דומה להא דמבואר ב"מ דף נ"ו והובא בש"ע סי' רכ"ז סי' ל"ד דאם שכרו לזרוע לו קרקע דהוא איבעי' בגמרא אי אזלינן בתר קרקע או בתר הזריעה ולא איפשטא והמוציא מחבירו עליו הראי' והלח"מ פי' דמיירי ששכרו לזרוע בזרע של הפועל, ואפ"ה מבעי' אם יש לו הנאה מפני הזרע או אין לו הנאה מפני הקרקע אבל ז"א דהא הטעם של אונאה דאמרינן פחות משתות הוה מחילה היינו משום דא"א לצמצם בדמי המכירה ומש"ה מוחל וזה דוקא בדבר התלוי באומד הדעת, אבל כאן דאפשר להם לידע כמה עצים יהי' בהבנין הוה דבר שבמנין וחוזר אף בקרקע, ול"ד להא אם שכרו לזרוע הנ"ל דהתם מיירי דשכרו לזרוע זריעה הראוי' בה וזה א"א לידע איזה זריעה הראוי אלא ע"פ בקיאין בדבר ודמיא לטעות בשיווי המקח דאפשר ג"כ לידע ע"פ בקיאין מ"מ כיון דאין המוכר והלוקח רוב פעמים יכולין בעצמם לצמצם ולידע אמרינן דמחיל והתירה מיעטה קרקעות מאונאה כזו. אבל בנ"ד דיכולין שניהם בעצמם לידע כמה עצים הי' צריך להבנין בודאי הוה דבר שבמנין ואף בקרקע חוזר ובזה יש ליישב קושית התוס' ד"ה אלא דאמר כו' שהקשו והא מקח טעות הוא דבעי לה ששה והוא לא שדי אלא ה' ע"ש ולפי' הנ"ל א"ש דזה לא הוה מקח טעות כיון דרוב פעמים א"א להם לידע בעצמם אלא ע"פ בקיאים כמה הקרקע צריכה הוה כטעות בדמי שיווי המקח דאיתמעטו קרקעות, וא"כ אף אי לא שדי כדאיבעי בכלל אונאה היא ואין אונאה לקרקעות וכן משמע מדברי רש"י שם ד"ה כדבעי לה ע"ש, אבל בנ"ד כיון דאמר מתחילה כך וכך עצים צריכין להבנין אף דאמר ע"פ אומד, מ"מ הוה טעות במנין כיון דאפשר להם לידע בעצמם כמה הי' צריכין וכן משמע שם בגמרא דהיכי דהזכיר בתחילה המנין אף שהי' ע"פ אומר שלו מ"מ הוה טעות במנין וחוזר אף בקרקע דלמה לי' לשני' דאמר שדאי בה כדבעי ולמה לא משני לעולם בהזכיר מקודם שיתא, ואח"כ באו עדים דלא שדי בה אלא ה' והיינו דהמקבל אמר מקודם שהשדה צריכה ששה והשוה עמו כפי השכירות של ששה ואח"כ נתברר ע"פ עדים, שלא שדי אלא ה' אלא היכי שהזכיר מקודם הסכום אף דטעה באומד וסבר שצריכה ששה מ"מ הוה מקח טעות אף בקרקע ואף דשם שא"א לידע אלא ע"פ עדים מכ"ש בנ"ד בודאי אף שכבר קיבל דמי המקח צריך להחזיר, אך בשכר המלאכה דא"א לצמצם וא"א לידע כמה שוה וכמה הוציא אלא בדרך דרך רחוק בודאי הוה בכלל אונאה, ואין אונאה לקרקעות כנ"ל:

ג

שאלה. אחד קנה עצים ונתן להמוכר אדרו"ף וגם תקע לו כפו כמנהג הסוחרים, והעצים הי' צריך המוכר להוליכם על המים ולהעמיד העצים להלוקח למקום ידוע ביניהם, ומחמת שלא הי' אפשר אז להוליך העצים מחמת קטנות המים התנה עמו בעת שיגדלו המים ויהי' אפשר להוליכו יוליך איתם ותיכף יתן לי הלוקח מיתר המעות מחשש אחריות של המים שלא ישטוף העצים. ובהגיע העצים לאותו המקום לא נמצא שם הלוקח לתבוע ממנו מותר המעות, והמוכר חזר אחריו לבקשו ולא נמצא, והלך המוכר ומכר העצים לאיש אחר ואחר ג"י בא הלוקח ורוצה ליתן יתר המעות וליקח העצים והמוכר טוען כיון שלא נתן לו המעות לזמן הקבוע א"כ בטל המקח של הראשון והמקח של השני קיים, והודה המוכר שלא הי' צריך להמעות ורק מחמת חשש אחריות קבע ז"פ:

תשובה. נראה כיון דהמנהג שאדרו"ף ותקיעת כף קינה אף דעייל ונפיק אזוזי מ"מ המקח של הראשין קיים אף דמבואר בסי' ק"צ דבעייל ונפיק אזוזי ביומי' דהמקח בטל בדבר שהוא בר חלוקא כנגד מה שלא נתן המעות, מ"מ בנ"ד כיון שהמוכר בעצמו מודה שלא הי' צריך למעות ורק מחשש אחריות התנה ז"פ א"כ המקח קיים אף בעייל ונפיק אזוזי כמבואר בסי' ט"ו. והנה בפ' האומנין אמרינן במוכר שדה מפני רעתה אפילו עייל ונפיק אזוזי קנה, ומבואר שם הטעם שזה שרודף אחר המעות לא מפני שעדיין לא גמר ומקני', אלא כדי שלא יחזור הלוקח, והקשה הסמ"ע דאדרבא אי לא נפיק ועייל אזוזי כ"ש דלא הוה מצי הדר ביה, ותירץ דמ"מ הוא ירא לנפשו שמא תתגלה רעתו וידחנו בדמים וגם לאו כל אדם דינא גמירי וא"כ בנ"ד נמי כיון דא"צ למעות אמרינן דגמר ומקני אף אחריש לו חשש אחריו' וי"ל דלא גמר ומקני' דילמא יקרה איזה אונס ויצטרך למיקם בדינא ודיינא, מ"מ במוכר שדהו מפני רעתה נמי י"ל דלא גמר ומקני' מחשש דלמא תתגלה רעתה ויצטרך למיקם בדינא ודיינא, מ"מ כיון דמפני רעתה מכר אמרינן דגמר ומקני' ה"נ אף דאיכא חשש אחריות כיון דידעינן דא"צ למעות קני ולא בעינן מפני רעתה אלא היכי דלא ידעינן מפני מה מכר אי צריך למעות או לאו, וכי מכר מפני רעתה אמרינן מסתמא גמר ומקני' ולא מפני שצריך למעות מכר, אבל היכי דידעינן שא"צ למעות אף שיש לו טעם אחר על קביעות ז"פ מ"מ אמרינן דגמר ומקני'. אלא דאכתי י"ל דל"ד, למוכר שדהו מפני רעתה דשם עכ"פ כיון דמכר מפני רעתה א"כ אף שיש לו טעם דנפיק ועייל אזוזי דילמא תתגלה רעתו, מ"מ עיקר טעמו שלא יחזור בו הלוקח, א"כ אדרבא חזינן דרוצה בקיום המקח ומש"ה המקח קיים, משא"כ בנ"ד דעייל ונפיק אזוזי משים חשש אחריות המים י"ל דלא גמר ומקני' אף דלא צריך לזוזי דלמא יתרמי אונס ויצטרך

למיקם בדינא ודיינא וטובלו למכור לאחר. מ"מ נראה לי ראי' מסי' ט"ו דמבואר דאי לא צריך לזוזי אף דעייל ונפיק אזוזי מ"מ אין המקח בטל, אף דמסתמא איכא לי' איזה טעם דעייל ונפיק מ"מ אמרינן דגמר ומקני', והעיקר תלוי בזה אי צריך לזוזי או לאו, וא"כ בנ"ד המקח קיים, ועוד נראה דזה הוה עצמו כמוכר מפני רעתה כיון דחושש מפני אחריות המים, וכעין זה איתא בטבו"י דיין כיון דמצי להחמיץ הוה כמוכר שדה מפני רעתה דגמר ומקני', ולפ"ז אפילו אי לא ידעינן אי הי' צריך למעות או לאו מ"מ המקח קיים כמו גבי מוכר שדה מפני רעתה וכנ"ל. וזה ברור להלכה:

ד

מעשה בא לפני באחד שנסע לאה"ק ונ"ח מעות כאן בחי"ל לבעל חנית א' שלקח אצלו סחורה קודם נסיעתו לאה"ק ולא שילם לי, ובא לפני בעל החנות לעקל המעות הנשלח לו ע"י אמרכל שבחו"ל עד שישלם לו חובו, ובאם שיש לו איזה טו"ת נגדו יעמוד עמו לד"ת ע"י מורשה. והשבתי שאין בידי לעקל המעות הנשלח לו ע"י האמרכל ממעות שקלי הקודש, הנקבץ פה לצרכי האנשים הדרים באה"ק, דזה פשיטא דכ"ז שלא בא המעות לידו אין לעקל המעות כדאמרינן בקידושין דף ט"ו ולת"ק דקיל"ן כותי', דבעלמא נמי לא ס"ל כר"נ, ועי' ש"ך סי' פ"ו סק"ג, דפי' הא דבעלמא נמי קאי אשאר צדקות לא ס"ל כר"נ שמוציאין מזה ונותנין לזה, א"כ א"א לעקל המעות קודם שבא לידו, אלא נראה לי יותר דאף לאחר שבא לידו המעות ל"מ, דאין מוציאין ממנו בע"כ כמבואר באו"ת ונתיה"מ בסי' פ"ו, אלא אף מדעתו אין לו ליתן מזה המעות לפרוע החובות שנתחייב קידם נסיעתי ודלא כאו"ת ונה"מ שם, שכתבו דמצוה רמיא אקרקפתא דגברא לשלם חובו, דהנה המרדכי כ' פ"ק דב"ב והביאו רמ"א ביו"ד סי' רנ"ג וז"ל מעשה באחד שהיו נושין בי, ונצטרך לבריות ושט אחר פרנסתו עד שהביא ר' זוז ותבעי הנושה והלוה משיב לא רחמי עלי אלא כדי לפרנס א"ע וב"ב ולא לפרוע חובי, ושאלו לר' אבי העזרי ופטרו דתניא בתוספתא דפיאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחובו ואין משלמין ממנו גמילין ואין פודין ממנו שביין, וע"ש בהג"מ שפסק כן מטעם דאנן סהדי דזה לא נתן לו אדעתא שיפרע חובותיו לעשירים דאדעתא דאשתו ובניו שהם עניים נתן לי שיתפרנס ואפילו את"ל שזה יתן מדעתו לבע"ח אשתו ובניו יעכבו עליו כיון שהם אינן חייבין לשלם ואדעתא דאשתו ובניו ניתן לו ולא לפרוע חובותיו, ולא דמי לתרומה ומעשרות דמשלחן גבוה קא זכו ואין תלוי בדעת הנותן וגם לא זכו בו אשתו ובניו, עכ"ל הגה"מ, אלמא אפי' אם בא לשלם חובותיו מדעתו אין רשאי, דאשתו ובניו מעכבין עליו. ובזה יש ליישב קושית הח"צ בשו"ת הנוספות, שהקשה לדעת אבי העזרי הנ"ל, דא"כ אמאי קתני

אין פורעין ולא תני אין חייבין לפרוע, דלישנא דאין פורעין איסורא משמע, ומש"ה נטה לפרש דברי התוספתא הנ"ל דקאי על הבעה"ב הבא ליפרע ממנו ע"ש. ולפ"ד הגה"מ שכ' דאפילו מדעתי' אין רשאי לפרוע, דאשתו ובניו מעכבין עליו א"ש לישנא דאין פורעין דאי הוה תני אין חייבין מאה משמע דמדעתי' מיתר ובאמת אסור דאשתו ובניו מעכבין עליו גם מה שהקשה שם הח"צ היעלה על הדעת מי שנתנו לו אלף דינרין מעשר עני ונעשה עשיר וחייב מאה זיז ל"א שלא יפרע חובו זה לק"מ דבאמת מי שנותנין לו ממון הרבה ביחד עד שנעשה עשיר ע"י נתינה זו בודאי חייב לשלם חובותיו, דבזה ל"ש אדעתא שיתפרנסו אשתו ובניו נתנו לו דהא נעשה עשיר ע"י נתינה וכי מצווין בתורת צדקה לעשרו א"כ מסתמא נתנו למתנה בעלמא, ומש"ה חייב לשלם חובתיו, משא"כ בשאר צדקה שנותנין לו לפרנס ב"ב אין רשאי לשלם חובותיו מזה, דאשתי ובניו מעכבין עליו. ובזה יש לישב דברי הרמב"ם בפ' מהל' עבדים שכ' וז"ל דאין לבע"ח כלום בהענקה, וכ' המ"ל דמלשונו משמע דאף אם כבר בא לידו אין לבעל חוב כלום. וכ"כ המהרי"ט לדעת הרמב"ם והקשה המשנה למלך א"כ איך תלו זה בדר"נ להוציא מן הלוה השני למלוה הראשון אבל אם כבר גבה מלוה השני חובו פשיטא דמלוה הראשון גובה חובו מזה א"כ איך קאמר התם בגמרא ות"ק בעלמא נמי לא סבירא לי' כר"נ אכתי קשה הא איצטריך לו אפילו אם כבר בא הענקה ליד העבד מ"מ אין בע"ח גובה ממנו, ולפי' הנ"ל א"ש, דה"ק בעלמא נמי לא סבירא לי' כר"נ והיינו בצדקה דעלמא, וס"ל דהענקה הוא מדין צדקה, וכמו שפי' הש"ך וא"כ כיון דבצדקה ל"ש שיעבודא דר"נ א"כ דעת הניתן שיתפרנס אשתו ובניו ואין הבע"ח יכיל לגבות אפילו כשבא לידו ואפילו מדעתי' וכמ"ש בשם אבי העזרי דבשלמא אי שייך שיעבודא דר"נ גם בצדקה ליכא למימר דדעת הניתן דוקא אאשתו ובניו דאיך יכול להוציא השיעבוד של הבע"ח דהא הוא עצמו משתעבד לבע"ח ומש"ה קאמרי דת"ק ל"ל שיעבודא דר"נ גבי צדקה וממילא שוב אמרינן דנותן ע"ד אשתו ובניו, ומש"ה אפילו בא לידו אין בע"ח גובה ממנו ושוב לא איצטריך לו למעט בע"ח ודוק. וא"כ ה"ה בנ"ד במעות לעניי אה"ק בודאי דעת הנותנין להחיות נפשם ונפשות ב"ב היושבים על אדמת הקודש ויהיו פנוים לעבוד עבודת הקודש, בודאי אין רשאי לשלם מזו החובות שנתחייב קודם נסיעתו אפי' מדעתי' דאשתו ובניו מעכבין עליו, ואפילו אם ירצה לשלם מחלקו לבד הנשלח עבורו כדרך ששולחין לכל נפש, מ"מ יכולין לעכב עליו משום ריוח ביתו דאם ישלם מחלקו אז יאכל חלקם. אמנם כ"ז דוקא מה שנ"ח קודם נסיעתו לאה"ק אבל מה שלוין בעת ישיבתן שם הן לצורך מזונות והן לשאר צרכי הבית חייבין לשלם, כי דעת הנותנין על דעת כן שאם יחסרו להם בשם די מחסורם אזי

ילוו לצורך שעה, ואח"כ יפרעו מהמעית הנשלח להם וגם בשאר צדקות הוא כן, שכל מה שעני לוה בשעת עניו לצורך פרנסתו שחייב לשלם שגם דעת הנותנין הוא ע"ד כן שבעת הצורך ילוה ואח"כ יפרע, ואבי העזרי מיירי מהחובות שלוה קודם שנעשה עני כגון שהפסיד בסחורה ואח"כ נעשה עני ונתנו לו צדקה בסתם אמרינן מסתמא נתנו לו אדעתא לפרנס אשתו ובניו ולא לשלם החובות שמקודם, וכן משמע לשון אבי העזרי שכ' מי שהי' נושין בו ונצטרך לבריות כו', משמע שהחובות הי' קודם שנצטרך לבריות בזה כ' דאין חייב לשלם, אבל החובות שעושה בשעת עניין לצרכי ביתו בודאי חייב לשלם, וגם דעת הנותן היא כן לשלם איתן החובות דאל"כ לא שבקית חייא לכל ברי' ונעילת דלת היא בפני הלוין וכן התוספתא דפיאה הנ"ל דקתני אין פורעין חובו מיירי נמי בחובות שעשה קודם שנעשה עני דומיא דקתני שאין פודין בו השבוין דאין העניות גורם השבי'. אבל החוב שנעשה לצורך פרנסתם בשעת עניו בודאי חייב לשלם דדעת הנותנין היא ע"ד כן, וכן אשתו ובניו ניחא להו שישלם כדי שיוכל ללות בעת מחסורם, די מחסורם, ואח"כ ישלם, וא"כ בנ"ד דהחוב נעשה קודם נסיעתו לאה"ק בודאי אין מחיוב לשלם ממעות הנשלח אא"כ יש לו משלו מעות או מטלטלין או קרקע, ומכ"ש לעקל המעות קודם שבא לידי' פשיטא דאין רשות לב"ד לעקל כנ"ל:

ה

שאלה בשני שותפים שקבלו ע"ע לעשות בנין לאדון אחד בסכום ידוע ועשו קאנטראקט עם האדון ועל הקאנטראקט לא הי' אלא שותף א' ומהשותף הב' לא ידע האדון כלל ורק שאותו השותף שעל הקאנטראקט לקח לעצמו את השותף הב' וכאשר גמרו הבנין בא השותף הא' אל האדון ואמר לו שנתאנה שהי' סבר שהבנין אינו מחזיק כ"כ אמות והוסיף לו על דמי המקח שהשוה עצמו עמו מתחילה ע"י השתדלות הרבה ועתה תובע שותף הב' חלק מההוספה, והשותף הא' טוען כיון שע"פ דיניהם לא הי' האדון מחויב ליתן לו הוספה כיון שבהקאנסראקט לא הי' שום מדה וא"כ הוה רק מתנה והן לא הוה שותפים בכל הדברים וא"כ המתנה היא שלו לבד:

תשובה הנה בח"מ סי' קע"ח איתא בשותפים שביקש אחד מהמוכס למחול לו המכס הוא לאמצע אפילו אמר בשביל פלוני השותף אני מוחל מ"מ הוה לאמצע כמבואר שם בסמ"ע סק"א, וא"כ לכאורה בנ"ד נמי כיון דהוה ע"י השתדלות ובקשה הוה לאמצע, אבל באמת ז"א דל"ד להתם, דהתם כבר הוה חל המכס על הסחורה של השותפות, וא"כ מה שביקש אחד אחד למחול הוה מענין השותפות, א"כ אמרינן כיון שכל אחד מהשותפין מחויב להתעסק בשביל כלן הוה כאלו עושה בשביל כלן ובשליחתן כיון

דהסחורה נשאר עדיין בשותפות ואין יכול לחלוק בה, א"כ גם בהתעסקות שצריך לסחורה אין יכול לחלוק עצמו, ונעשה שליח לכל השותפין ומש"ה הוה לאמצע, אבל בנ"ד שכבר גמרו הבנין ואין להם שום שותפות לא אמרינן שנעשה שליח של השני, וא"כ כיון דהאדון לא הי' מחויב להוסיף להם והוה רק מתנה פשיטא דאין לשני חלק בה, דלא הוו שותפים לכל הדברים, ועי' נה"מ סי' קע"ח בביאורים שהאריך בזה ע"ש ותבין החילוק שכ', אך נראה לדמות זה להא דמבואר בסי' קפ"ג בשלח שליח ליקח לו דבר שיש לו קצבה והוסיף לו מדעתו דחולקין השליח והמשלח ולפי' רש"י הטעם משים ספק, דיש להסתפק למי נתן הנותן המוכר למשלח או לשליח, ולפי' רב אלפס הוה הטעם, משום דע"י מעותיו של זה בא לו הטובה מש"ה חולקין, ונ"מ בין הטעמים דלרש"י אם אמר בפי' שנותן להשליח שייך להשליח לבד, ולר"א אפילו בהא חולקין והרמ"א פסק כשיטת רש"י דאם אמר בפי' שנותן להשליח שייך לו לבד, והש"ך בס"ק י"ב חולק עליו ופסק כר"א ע"ש. והנה בנ"ד דהאדון לא ידע שיש לו שותף, ל"ש טעם רש"י בודאי דעת האדון הי' לו לבדו, אך לפ"ד הש"ך דפסק כר"א שפי' הטעם, משום שע"י מעותיו של זה בא לו הטובה, א"כ יש להשני חלק רביעית בהמתנה, דחצי בודאי הוא שלו דהא הוא יש לו החצי בהשותפות ובחלק השני חולקין כיון דמטיא לי' הנאה מחלק השותף אך מ"מ צ"ע להוציא ממון כיון דהרמ"א פסק כרש"י וכן דעת הסמ"ע ס"ק י"ח ע"ש, ויש לפשר ביניהם:

1

שאלה. בשוק אחד שעומדין בו כמה חניות מצפון לדרום תחת גג אחד ובית אחד יוצא מאותו הגג ממזרח למערב כמו ג"ם ויש חלונות באותו הבית לצד השוק ועתה רוצה בעה"ב לעשות מחלון אחד פתח לצד השוק ולעשות ג"כ חנות בצד החניות הישינים ובעלי החניות הישינים מוחים מלפתוח פתח וכ"ש לעשות חנות בידם שמקפח פרנסתם אם יכולין לעכב ע"י או לאו:

תשובה. הנה זה פשוט שאין יכולין לעכב ע"י מלעשות מחלון פתח כיון שהשוק הוא ר"ה ואפילו בפתח נגד פתח אם ר"ה עובר ביניהם אם אינן גבוהים ד"א מותר לפתוח כמבואר בסי' קנ"ד סי' ג' כ"ש כאן שאינו פתח נגד פתח, פשיטא שמותר לפתוח וא"ל שזכו בד"א שלפני פתחם, ז"א דזה דוקא בחצר של שותפות זכה בד"א נגד פתחו, אבל לא בר"ה דאסור להניח שום דבר בר"ה נגד פתחו לעכב דריסת הרגל של הרבים ועי' ס"ס קע"א וסי' קע"ב, אך לכאורה י"ל דיכולין מ"מ לעכב ע"י מלעשות פתח מטעם היזק ראי' דאף דר"ה היא מ"מ אין פותחין חנות כנגד חלון או פתח חבירו אפילו בר"ה עובר

ביניהם כמבואר בסי' קנ"ד שם מפני שזה היזק קבוע ובני הר"ה עוברים ושבים ואינן מביטים וכאן כיון שרוצה לעשות חנות א"כ יהי' אסור לפתוח הפתח מטעם היזק ראי', אבל ז"א דזה דוקא אם עושה פתח נגד פתח, דאז אף בשעה שיושב בחנות רואה דרך הפתח לפתח או חלון חבירו והוה היזק קבוע משא"כ בנ"ד שעומדין כמין ג"ם ובשעה שישב בחנות לא יהי' היזק ראי' ורק שיכול לעמוד על הפתח ולראות זה לא גרע שוב מבני ר"ה שעוברין ושבין, וגם לא גרע מפתח הבית שיכול ג"כ לעמוד בפתח ולראות, ואפ"ה אם ר"ה עובר ביניהם מותר וא"כ פשיטא דמצד החלון אין יכולין לעכב ע"י. ועתה נעיין אם יכולין למחות מלעשות חנות אם יש להם טענה מחמת פיסוק חיותא, הנה קי"ל דאין יכול לטעון אתה פוסק חיי כמבואר בש"ע סי' קנ"ו סי' ה' ודלא כר"ה וא"כ גם זו הטענה היא טענה גרועה וא"י למחות בידו, ואף לדעת אביאסף שהביא המרדכי בפ' לא יחפור במבוי הסתום מג' צדדים רק מצד א' הוא פתוח לכנוס בה ודר ראובן אצל סופו הסתום, ובא שמעון לדור נגד צד הפתוח שאין גוי יכול לכנוס למבוי, אם לא שיעבור על פתח שמעון דינו דמעכב עליו כר"ה ע"ש, היינו דוקא התם משום דהמבוי סתום מג' צדדים, וזה בא לדור בצד הפתח אשר א"א לעבור כ"א לפני פתחו הוא דומה למצודות דגים דאסור דיהבי סייארא דבהא קי"ל כר"ה כדאיתא בגמרא ב"ב דף כ"א, משא"כ בכגון נ"ד דאפשר לבא לחניות הישנים מבלי לילך דרך החנות החדשה בודאי אין יכולין לטעון אתה פוסק לחיותא דידן, ועי' בתשו' גור ארי' יהודה סי' ס"ח חלק ח"מ שפסק ג"כ דהיכי דלא דמיא לנידון דאביאסף דהמבוי סתום מג' צדדים לא מצי למטען אתה פוסק חיותא:

ז

שאלה. בא לפני באחד שלקח סוס של חבירו שלא מדעתו, ונסע עמו לדרך, ובאם הדרך נבהל הסוס ורץ יותר מדאי עד שנשברה העגלה ואח"כ החזיר הסוס לבעליו ובשעתה לא נראה בהסוס שום ריעותא ואחר ג"י מת הסוס ותובע בעל הסוס דמי הסוס מהאיש שלקח הסוס של"מ, והוא השיב שא"י אם מת הסוס מחמתו:

תשובה. הנה הדין מבואר ברמ"א בסי' שס"ה סי' ב' גזל לא' וא"י אם החזירו אע"פ שאין תובע אותו חייב בבא לצי"ש, וא"כ בנ"ד נמי אע"ג דשואל של"מ הוה גזלן מ"מ כיון דגם התובע אינו תובעו בברי פטור מד"א וחייב בבא לצאת י"ש, ועוד יותר נ"ל דאף אם הי' תובע בברי פטור מד"א לפי מה שפסק הנתיבות בסי' ע"ה סי' י' דבמקום דלא הוה לי' למידע פטור אפי' בא"י אם פרעתיך ע"ש, וא"כ בנ"ד דלא הוה לי' למידע אם מת הסוס מחמתו פטור אף אי תובעו בברי, וע"ש באו"ת שהאריך ג"כ בזה במקום דלא הוה לי'

למידע וכ' שהוא מחלוקת הפוסקים ואין מוציאין ממנו, ועוד נראה לי טעם אחר כאן לפטור אף אם הי' תובע בברי והנתבע הל"ל למידע מ"מ הוה פטור, דהנה בכתובות דף י"ב ע"ב גבי פלוגתא דר"ה ור"נ בא"י אם נתחייבתי לך דר"ה מחייב דברי ושמא ברי עדיף ור"נ פוטר משום דאוקי ממונא בחזקת מרא קמא, ואמר ר"נ אנא כר"ג גבי משארסתני נאנסתי דס"ל דהיא נאמנת וע"כ לא קאמר ר"ג אלא משום דאוקא אחזקה פי' רש"י כיון דנולדה בתילה העמד אשה על חזקתה והשתא היא דאיתניסא, אלמא אף לר"נ דס"ל דא"י אם נתחייבתי פטור משום חזקת ממונא מ"מ אי איכא חזקה להדי חזקה והדרינן לכללא דברי ושמא ברי עדיף א"כ ה"ה לדידן בא"י אם פרעתיך דחייב, מ"מ אי איכא נמי החזקה דעד השתא היתה בריאה והשתא הוא דאיתרע ומסייע לחזקת ממון בודאי פטור, וזה דומה להא דאיתא בסי' רל"ב המוכר בהמה לחבירו ונמצאת טריפה, דאם קנאה קודם ג"י, או שלא הוגלד פי המכה על הלוקח להביא ראי' שברשות מוכר נעשה, ואם לא הביא ראי' אף שלא נתן עדיין הדמים חייב ליתן, ומטעם כיון דברשותו נולד הספק אמרינן כאן נמצא וכאן הי' ה"נ אמרינן ברשות הבעלים איתרע ומת ופטור מלשלם, ואינו דומה להא דתשובות הרא"ש הביאו הטור בסי' ש"ט וגם בש"ע סי' ג' באם שכר בהמה ליילך למקום פ' ולהחזירה למחר והלך והחזירה בי ביום ומתה לאחר שמנה ימים, דחייב השוכר לשלם כיון שפשע ליילך ביום א' מה שצריכין ליילך בשני ימים ואף דהתם הוה פשיעה ובנ"ד לא פשע, מ"מ התם בעינן פשיעה דמיירי בשוכר דפטור באונס אבל בנ"ד דהוה שואל של"מ דחייב אפילו באונס נימא אפילו אם מתה לאחר שהחזירה שיהא חייב כמו התם, ז"א דהתם מיירי דיש הוכחה דמחמת השינוי מתה, כמבואר התם שהיתה ניכר שנחלשה וצא הי' רוצה לקבלה בחזרה, אלא שבמאמר הזקנים דשם קבלה וכ"כ הנה"מ שם ע"ש, אבל בנ"ד דלא ניכר שום ריעותא בשעת החזרה בודאי פטור דאמרינן כאן נמצא וכאן הי', וכן אמרינן לענין מומין בכתובות ודוק, כנ"ל להלכה:

ה

שאלה. נכרי אחד הי' חייב מעות לישראל ומכר הנכרי שדה לישראל אחר והמחה הנכרי להמלוה שלו אצל ישראל הקונה השדה שהוא ישלם החוב להמלוה וישראל הקונה קיבל עליו לשלם לו החוב במע"ש וישראל המלוה פטר את הנכרי מן החוב ונתן לו כתב המועיל ע"פ נימוסי קיר"ה שאין לו עליו שום טו"ת בעולם, ואח"כ נתודע להישראל הקונה שיש חובות אחרים שנשתעבד להם השדה הלז שקנה מהנכרי ע"פ הערכאות, שהם יטלו השדה מידו, ועתה אינו רוצה לשלם החוב להמלוה שקיבל עליו לשלם באומרו שלא ע"ד כן קיבל עליו לשלם, אלא שהשדה ישאר ת"י ולא עתה שהוציאו מידו:

תשובה. נראה כיון שפטרו המלוה להנכרי הלוה ע"י לא גרע מערב ואף אם אין בידו כלום משל עכו"ם נשתעבד, כמבואר בסי' קכ"ט סי' ב' ועי' בש"ך שם ס"ק ט' ובסי' קכ"ו סי' ב' ובש"ך ס"ק ט"ז כיון דפטרו לגמרי נשתעבד אף אם אין בידו כלום משל הממחה ע"ש, ואין לפוטרו מליתן לו המעות שקיבל עליו ליתן דהוה כאומר אח"כ טעיתי בחשבוני במקום שנאמן או שיש עדים בדבר דפטור כמבואר בסי' קכ"ו סי' י"ג, ושם לא חילק לומר דהיכי דפטרו לגמרי דחייב מטעם ערב וכמ"ש רמ"א בסי' ב', וע"כ צ"ל דדוקא בסי' ב' דמיירי ביודע שאין בידו כלום בזה אמרינן דאם פטרו לגמרי נהי דאינו חייב מטעם מע"ש מ"מ חייב מטעם ערב, אבל בטעה בחשבון אינו חייב לא מטעם מע"ש ולא מטעם ערב דהוה ערב בטעות דמבואר בסי' קכ"ט בש"ך ס"ק ח' דפטור, ע"ש גבי אם אמר לו שהוא בטוח, וא"כ כאן נמי שנגלה אח"כ שנוטלין ממנו השדה א"כ הוה ערב בטעות ולא נתחייב לא מחמת מע"ש דהא העכו"ם אין לו כלום בידו ולא מטעם ערב דהוה ערב בטעות דהחובות הי' מקודם ואלו הי' יודע מהחובות לא הי' מקבל על עצמו לשלם ז"א דטעיתי בחשבון ל"מ, אלא לענין מע"ש דאינו מחויב אלא באית לי' גבי' המומחה מעות בזה מהני טעיתי בחשבוני, אבל גבי ערב דמשתעבד אפילו בלית לי' גבי ערב כלום ל"מ טענות טעיתי בחשבוני, וכן משמע מדברי תשו' הרא"ש סי' קכ"ו והובא בש"ע סי' ט"ז אם ראובן קנה סחורה אצל לוי והמחהו אצל שמעון ואמר שמעון לפרוע ללוי, מפני שהי' סבר שהי' לראובן מעות אצלו, ונתן ללוי מקצת המעות ושוב עיין בחשבונו, ומצא שלא הי' חייב לראובן כלום ופטר אותו מליתן המותר, וכ' דמטעם ערב אין לחייבו דהוה ערב שלא בשעת מתן מעות, ומטעם מע"ש אינו חייב כיון שלא הי' בידו כלים עכ"ל, הרי דלא פטר מטעם ערב אלא משום דהוה לאחר מתן מעות, אבל לא מטעם טעות, הרי דערב משתעבד אפילו בטעות, וא"כ בנ"ד דפטרו לעכו"ם לגמרי דחייב מטעם ערב אין לפטרו מטעם דהוה בטעות, ול"ד למ"ש הש"ך בסי' קכ"ט גבי אם אמר לו שהוא בטוח דאם הי' בטעות פטור ע"ש סק"ח דדוקא אם אמר לו שהוא בטוח דאינו חייב מטעם ערב רק משום דיני דגרמי בזה אמרינן אם הי' באמת בטוח ורק שבא לו סבה והיזק והוא לא ידע א"כ אין כאן גרמי, אבל מטעם ערב חייב אפי' בטעיתי בחשבון. והא דלא הגיה רמ"א בסי' י"ג גבי טעיתי בחשבון דהיכי דפטרו לגמרי חייב מטעם ערב, צ"ל דסמך על מה שכבר כתב בהי' ב' כנ"ל, ועוד גבי אם אמר לי' בטוח הוא גופא אם נמצא אח"כ שלא הי' בטוח מחמת שהי' חייב לאחרים חייב משום דינא דגרמי כמבואר מטעם דלא הוה לי' לייעץ עד שידע בבירור שאינו חייב לאחרים כמבואר בש"ך שם, ודוקא אם בא לו סבה והיזק פטור דהוה כאונס, וא"כ הכא בנ"ד

שנמצא חייב לאחרים והוא פטר לעכו"ם ע"י חייב משום דיני דגרמי, ואף דהש"ך פסק שם דבעינן שיאמר לו חזי דעלך קא סמיכנא מ"מ אי איכא הוכחה דסמוך עלי' נמי חייב כמבואר שם בש"ך וכאן איכא הוכחה דודאי סמך עלי' דאל"כ לא פטרו לעכו"ם, ע"כ חייב משום דינא דגרמי. כנ"ל להלכה:

ט

שאלה. בשני ישראלים שעשו שותפות עם עכו"ם בקניות כבשים לרעות אותם ומה שיהי' ריוח יחלקו ביניהם, ואותו העכו"ם השותף, הי' ממונה אצל האדון של הכפר ושכרו אצלו המרעה לרעות הכבשים בהמרעה והמרעה הי' של האדון מהכפר ורק שהי' יכולת בידו להשכיר המרעה מחמת שהי' ממינה של האדון והעכו"ם השותף נתן להשותפות על הכבשים שני מאות ר"כ ואח"כ ברח איתו עכו"ם השותף מחמת מורא של האדון מהכפר ולא נודע מקומו אי', ואחר הבריחה הי' הכבשים עוד יום א' בהמרעה הלז, ואח"ז ציוה האדון מהכפר שלא יניחים עוד לרעות שם, ולקח אחד מהשותפים הכבשים ומכרם וטוען שהעכו"ם מהשותפות חייב לו יותר מכפי חלקו בהכבשים, והשותף הב' טוען שהוא נתן להעכו"ם השני מאות ר"כ בהלוואה שיקנה את הכבשים בשותפות מחמת איזה טובה שעשה לו, ואינו מאמין לדברי השותף הב' שאומר שהעכו"ם חייב לו:

תשובה. אם השותף שאומר שהלוה לו השני מאות ר"כ על הקניות הכבשים יכיל לברר דבריו, בודאי יש לו דין קדימה, ואף אם יהי' אמת כדברי השני שהעכו"ם הוא חייב לו וכדעת הב"ח בסי' צ"ו ואחרי' החזיק הב"ש בסי' צ', ומשמע שם אף היכי דהב' מוחזק מ"מ צריך להחזיר, דכן משמע מהראי' שהביא הב"ח מדברי בעה"ת ודוק, וא"כ הי' צריך השותף הב' להחזיר הסך שני מאות ר"כ להשותף הב', אך בנ"ד שא"י לברר בודאי אינו נאמן להוציא מהשותף הב' המוחזק אף בשבועה, אך בזה צ"ע אם מצי להשביעו אם העכו"ם חייב לי, ובאם לא ישבע יחלקו ביניהם חלק העכו"ם, ולכאורה הי' נראה שאין כאן חיוב שבועה כלל, דאף אם יודה שאין העכו"ם חייב לו זכה מן ההפקר בחלק העכו"ם כמבואר בסי' רס"ד, דאם הי' שריפה בעיר וברחו היהודים מן העיר מפחד השריפה, והציל אחד מהם מה שהציל הציל לעצמו דהוה כזוכה מן ההפקר, וא"כ בנ"ד נמי כיון שברח העכו"ם מפחד האדון הוה נכסיו הפקר, וכל הקודם בו זכה ואינו נאמן השותף הב' להוציא מידו בטענה שהעכו"ם חייב לו דהוה כא"י אם נתחייבתי לך דפטור, וא"צ למשבע שא"י דהשותף הב' ג"כ יודע מזה שהוא א"י אם נתן העכו"ם מעות משלו או לאו, אך מ"מ נראה לי דצריך לקבל בח"ח שהעכו"ם חייב לו מעות כיון דתיכף שברח העכו"ם הוה נכסיו הפקר כדלעיל ואחר הבריחה הי' הבהמות רועות

יום א' בהמרעה שהי' מושכר לשניהם א"כ קנו שניהם הכבשים כחצר של שותפים, וגם משתמר לדעתם ע"י הרועה שלהם וקנו שניהם, ול"מ לדעת הפוסקים, דס"ל בחצר המושכר דקונה לשוכר דבר ההפקר פשיטא דקנו שניהם בנ"ד, אלא אפי' לדעת הרמב"ם פ"ו מהל' שכירות והובא דברי בח"מ בסי' שי"ג גבי הזבל של בעה"ב דאף בחצר המשכר מ"מ של בעה"ב בתורא דאתי מעלמא, והש"ך שם פסק כוותי', מ"מ בנ"ד גם הרמב"ם מודה, ודוקא התם דשלא מדעת השוכר הונח שם ושלא לדעת כן שכרו משא"כ בנ"ד שע"ד הכבשים הללו שכרו המרעה פשיטא שקנו שניהם בעת שברח העכו"ם אף דלא ידעי אז שברח ועי' ש"ך שם שמחלק ג"כ, כן ועי' נה"מ בפתיחה לסי"ת מ"ש בזה, ומשמע מדבריו שם דבנ"ד קנו שניהם וא"כ אם אין העכו"ם חייב לו הוה דינא דיחלוקו וא"כ צריך לקבל בח"ח שהעכו"ם חייב לו, אבל שבועה א"צ שאין כאן טענות בריא, דזה א"י אם העכו"ם חייב לו או לאו כנ"ל לכאורה, שוב ראיתי שז"א. אלא שצריך שבועה כיון שזכו שניהם בהכבשים מטעם הפקר כנ"ל, א"כ הוה כמו שתפס מיורשין כמבואר בסי' ער"ה סי' כ"ח דהשוכר יש לו דין יורש נגד בע"ח ובסי' ק"ז סי' ה' מבואר דאם תפס מהיורש צריך שבועה:

ו

מעשה בא לפני בשנים שנתעמצו לפני בדין והמעשה שהי' כך הי' שחמשה שותפים החזיקו גריילנא בשותפות וכ"א נתן מעות להשותפות כפי חלקו המגיע ממנו, ושנים מהן ראובן ושמעון הי' שותפים בפ"ע במסחר קאקיריזיס, ובשעה שקנו הקאקריזיס לוה ראובן מאחרים מעות לצורך שמעון סך אלף ושבעה מאות ר"כ על הקני' ושמעון נתן טראטין לראובן על המעות שלוה לצרכו, ואח"ז מכרו ראובן ושמעון הקאקיריזיס להגריילנא של השותפות לאחד מהשותפים שהי' עיקר הנושא ונותן בעסק הגריילנא, בהקפה, ואח"ז לקח הנושא והנותן המעות מהגריילנא ולא רצה ליתן לשאר השותפין לא קרן ולא ריוח, והוכרחו השותפים לפשר עמו כפי מה שהי' יכולת בידם, ונשאר לכל אחד מהשותפים עוד הרבה מעות שלא גבו, ועתה תובע ראובן משמעון סך המעות שלוה עבורו ונתן לו הטראטין, ושמעון השיב שבשעת מכירת הקאקריזיס המחה לשותפו ראובן להשותף שהי' נושא ונותן בהגריילנא שישלם המעות לראובן במע"ש ונפטר הוא מהחוב, ועוד טוען שמעון שראובן לקח עוד קודם שנודע שהשותף לקח לעצמו המעות ואינו רוצה לשלם לקח ראובן אצל הנאמן מהגריילנא אלף ר"כ על אותו החוב של הקאקיריזום, ועוד טוען שמעון שאחר שנתודע להם שהשותף עיכב המעות נסעו להגריילנא ומצאו שם אצל הנאמן שלשה אלפים ר"כ, ונשל ראובן שני אלפים והוא לא

נטל רק אלף ר"כ, וטוען שעבור זה הניח לו ליטול שני אלפים שיפטור אותו מהחוב של הקאקיריזיס. עוד טוען שמעון שבשעה שהשוה א"ע ראובן עם אותו השותף שעיכב המעות נתן לו פטור המועיל ע"פ נימוסי קיר"ה שאין לו עליו כלום, ישוב אין בידי לתבוע לאותו השותף בעד הקאקיריזיס, וראובן השיב שלא המחיהו אצל השותף הנושא ומתן במע"ש, והאלף ר"כ שלקח קודם אצל הנאמן לקח על הקרנא שלו שנתן להשותפות ולא על הקאקאריזיס, ומה שלקח הוא שני אלפים ר"כ ושמעון לא לקח רק אלף ר"כ הוא מחמת שהי' לו קרנא יותר בהשותפות משל שמעון, ולא מחמת שפטר אותו מהחוב ומה שנתן לו פטור שאין לו עליו כלום לא פטר אותו רק מחלקו ולא מחלק שמעון, זה תורף הטו"ת שביניהם, ויש לעיין הדין עם מי:

תשובה אודות הטענה הא' שטוען שמעון שהמחהו לראובן אצל השותף הנו"נ במע"ש, הנה הרמ"א בסי' קכ"ו סעי' ט' הכריע כדעת הרא"ש דהמקבל יכול לחזור אם המומחה הוא אלם ואינו רוצה לשלם לו, ואך הש"ך שם ס"ק ל"ח כ' בזה דהמע"ה, מ"מ כאן בנ"ד כיון שיש לראובן טראט על שמעון, יכול לטעון ק"ל כרמ"א כמבואר בתשו' שואל ומשיב ח"ג סי' ק"ה, דהיכא שיש לו טראט על חבירו יכול לומר ק"ל כיון דבידו למוכרו לנכרי, ועוד נראה דבנ"ד אף הרי"ף מודה דיכול לחזור, דהא טעם הרי"ף הוא משום דיאמר לו הממחה כבר נפטרתי ממך מיד שנתרצה להפרע מהמומחה, וכאן בנ"ד אף לו יהא האמת שהמחה שמעון לראובן במעמ"ש להפרע מן השותף הנו"נ מ"מ לא נפטר שמעון כיון שהוא נ"כ שותף לעסק הגריילנא, וקיל"ן שותפין שקנו מקח נעשין אחראין וערבאין זל"ז, וכאן קנה לצורך השותפות וגם באו להשותפות א"כ נעשה שמעון ערב ג"כ, עי' סי' ע"ו, ואף דצריך לתבוע קודם להשותף הקונה, מ"מ כאן דהוא אלם ואינו רוצה לציית דין פשיטא דחייב הערב לשלם כמבואר בסי' קכ"ט ס"י, ואף שראובן בעצמו ג"כ שותף מ"מ הא מפסיד חלקו, כי גם משאר השותפים א"א לגבות חלקו מחמת אלמותן ואודות האלף ר"כ שגבה ראובן מהנאמן אף אם הי' אמת כדברי השותף שהנאמן אמר לו שנותן לו המעות על הקאקריזיס, מ"מ רשות ביד ראובן לקבלם על הקרנא שהי' לו בהשותפות של הגריילנא, כמבואר בסי' נ"ח ובסי' פ"ג דאם ידוע שחייב לו ב' החובות א' שאין לו כח כ"כ על הלוה, והשני יש לו כח יותר כגון שיש לו ערב אפילו אם אומר בפירוש לא אפרע לך אלא מחוב פלוני, ואפילו שתק המלוה יכיל לומר אח"כ לא אקבלם אלא על חוב אחר, ומ"מ צריך ראובן לקבל בת"ח אם לא אמר בפירוש שמקבל אותו המעות על הקאקאריז, דבזה ודאי לא מצי לחזור עתה, ולקבל על החוב האחר שיש לו בהגריילנא, ומה שטוען שמעון שבשביל שהניח לראובן ליקח שני אלפים פטר איתו מהחוב של הקאקירוזיס,

הנה לפ"ד אף אם האמת שפטר אותו אינו מועיל כלום, כיון שהגיע לראובן כפלים מהמעות הנשאר בהגריילנא שהי' לו כפלים בקרנא של הגריילנא משמעון, ועכשיו שנולד היזק ע"י השותף שעיכב המעות לעצמו, חל ההיזק על כל אחד כפי חלקו, שכך נכנסו לשותפות ע"י תנאי שכ"א יפסיד כפי חלקו, ואם כן הי' מגיע לו השני אלפים ר"כ, וא"כ אף לפ"ד שמעון לא הוה רק מחילה, ובמחילה בשטר יש פלוגתא בסי' רמ"א ויכול ראובן לטעון ק"ל כאותו הדיעה דל"מ מחילה, אי נקט שטרא וכנ"ל. ומה שטוען שמעון כיון שראובן פטרו מתביעות הקאקאריזיס, ושוב אין בידו לתובעו, הנה זה ידוע שראובן לא תבעו אלא בעד חלקו, ורק ששמעון טוען כיון שהמחהו במעמ"ש שישלם לראובן וראובן פטרו, שוב אין יכול לתובעו בערכאות. א"כ לא גרע ממזיק שעבודא של חבירו או שורף שטרו של חבירו דאינו חייב רק משום דינא דגרמי, והיכי דהוי אונס אפילו אונס ממון פטור, כמ"ש הש"ך בסי' שפ"ו ס"ק כ"ב דיכול לומר ק"ל כרשב"א והרמב"ן, דס"ל דאפילו באונס ממון פטור, וכבר כתבתי כיון שיש לו טראט יכול לומר ק"ל וכן הביא הרמ"א שם סי' ד' דב' שותפים שהי' להם חוב ביחד ואנס השר לא' מהם לפטור החוב פטור ע"ש, והתם מיירי דפטר כל החוב ואפ"ה פטור דזה לא מיקרי נתן ביד, וכ"ש כאן בנ"ד דלא פטר אלא חלקו, אלא דע"פ נימוסי קיר"ה כיון שהמחיהו אצלו ונתן לו פטור שוב אין השותף הב' יכול לתבוע, פשיטא כיון דהוה מחמת אונס שלא רצה לפרוע לו כלום מהקרנא שלו עד שנתן לו פטור וכבר כתבתי בשם הש"ך דאפילו באונס ממון יכול לומר ק"ל פשיטא דפטור, וא"כ אחר שיקבל בת"ח שלא קיבל בפירוש האלף ר"כ על הקאקאריזיס כנ"ל, חייב שמעון לשלם לראובן את דמי הטראט כנ"ל ברור:

יא

שאלה בשנים שנתעצמו בדין והמעשה שהי' כך הי', בא' שהי' לו חצר גדול שיש בו הכנסה מעיברי אורח ובשני צדי החצר יש בו בתים ומכר לחתנו צד א' של הבתים וחלק שליש מהחצר ונכתב בהקאנטראקט של דייטש שעשו ביניהם, שהשתמשות של כל החצר שייך לשניהם כל ימיהם, ואחר מות המוכר רשות ביד חתנו הלוקח לעשות כותל המפסיק בין חלקו ובין חלק המוכר, ועתה נסע המוכר לאה"ק ומכר חלקו לבנו עם כל הזכותים שיש לו, ורוצה חתנו לעשות הכותל המפסקת באומרו כיון שמכר לאחר ה"ל כמו מת חמיו, ובנו של המוכר טוען, שכ"ז שאביו חי יש לו הכל שהי' לאביו, ומעת נסיעת אביו לאה"ק שזה כמו שתי שנים השתמש הבן בכל החצר כמו אביו, ועתה נפל קטטה ביניהם ורוצה חתנו הלוקח הראשון לעשות הכותל המפסקת, וקרבו לדין לפני להורות להם ע"פ התוה"ק הדין עם מי:

תשובה לכאורה הדין עם חתנו הלוקח ראשון שרשות בידו לעשות הכותל, דהנה איתא ב"ב דף ס"ג תיר בן לוי שמכר שדה לישראל ואמר ע"מ שמעשר ראשון שלו מעשר ראשון שלו, ואם אמר לי ולבני יתן לבניו, ומוכח מכאן דוקא אם אמר לי ולבני, אבל אם לא פירש לבני אינו מוריש לבניו, ומזה פסק הטור וש"ע ח"מ סי' פ"ט גבי המוכר קרקע ושייר הפירות לעצמו מאן דמשייר לעצמו בעין יפה שייר ושייר מקום לפירותיו, מ"מ אם מת אין ליורשיו כלום, והטור כ' שם הטעם כיון דאין לו הפירות אלא משום דאמרינן דבעין יפה שייר ל"מ אלא לו ולא ליורשיו, והרמב"ן הביאו הב"י שם כ' הטעם כיון דהגוף ודאי שייך להלוקח, וכיון דלא שייר דבר מסויים ה"ל כתנאי, ובתנאי כל האומר לי ולא ליורשי משמע, והריב"ש סי' רנ"ז כ' דה"ה למכור לאחר נמי אינו יכול, ומביאו רמ"א סי' שי"ב ס"א גבי המשכיר בית לחבירו והתנה עמו באם שיצטרך לעצמו הדירה לדור שיוכל להוציאו ואח"כ מכר לאחר אין הלוקח יכול להוציאו והיינו נמי מטעם הנ"ל כיון דלא שייר דבר מסויים ועי' בסי' שט"ז בביאור הגר"א שכ' שהריב"ש הילך בשיטת רמב"ן הנ"ל. וא"כ בנ"ד נמי לכאורה כיון שמכר לחתנו חלק שליש מהחצר ושייר לעצמו הזכות של השתמשות כל החצר כל ימי חייו, אע"ג דלעצמו מהני דמאן דמשייר לנפשי' בעין יפה משייר מ"מ לא מהני לגבי לוקח הן לטעם הטור והן לטעם הרמב"ן וכדעת הריב"ש הנ"ל, וא"כ רשות ביד חתנו הלוקח ראשון לעשות כותל המפסקת. אבל אחר העיון נראה דבנ"ד שהתנה שהשתמשות של כל החצר שייך לו ג"כ כל ימי חייו, מידה הריב"ש דיכול למכור זכותו לאחר, דהנה לכאורה קשה לשיטת הריב"ש ממשנה מפורשת פרק יש נוחלין הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאח"מ הרי הגוף של הבן מהיום והפירות לאח"מ ואיתא שם אם מכר האב הפירות לאחר הרי הן מכירין עד שימות הרי התם נמי אין לאב כלום בגוף הקרקע רק בפירות ואפ"ה יכול למכור לאחר, וא"כ קשה להריב"ש דס"ל דאין יכול למכור לאחר, וכן ראיתי במ"ל פכ"ד מהל' מכירה הל' ט"ז שהקשה לריב"ש מהמשנה זו, וע"כ צריך לומר דע"כ לא קאמר הריב"ש דאינו יכול למכור לאחר אלא בשייר סתם כמו התם דשייר לעצמו דירת הבית אמרינן דלא שייר אלא לעצמי, כמו דאמרינן גבי בן לוי שמכר השדה ע"מ שהמעשר שלו, דאמרינן דאין ליורשין כלום והטעם כמ"ש הרמב"ן דלא שייר דבר מסויים, וה"ה דאין יכול למכור לאחר, אבל במפרש מהיום ולאח"מ דכיון דמפרש בהדיא שכל ימי חייו שייר לעצמו דלא נגמר מכירת הפירות עד לאח"מ, מודה הריב"ש דיכול למכור הפירות לאחר, וראי' לחילוק זה מדברי הרשב"א בתשו' דבסי' אלף נ"ג כ' הנותן ביתו לאחד ומשייר לעצמו דירה יש מחכמים אחרונים שאמרו שאינו יכול להשכירה לאחר

ואינו מחוור וכן הסכימו הראשונים והביאו הב"י בסי' ר"ן בסופי, ובסי' אלף קמ"ה כ' שנשאל על ראובן שנתן מחצית ביתו לבנו ושייר במתנתו בלשון זה ושיירתי לעצמי ולמי שישמשיני כל ימי חיי דירה בזה המחצית הבתים שאני נותן עתה, ואח"כ נתן ראובן אותו השיור לאחר והבן טוען שלא שייר אלא לעצמו, והשיב נראה פשוט שהדין עם האב שהמשייר דירה לעצמו כל ימי חייו שייר בין לדור בה הוא ובין להשאיל מקום דירתו לאחר ובין למוכרו עד שימות עכ"ל, וקשה דבתשו' אלף נ"ג הביא פלוגתא, ובסי' אל"ף קמ"ה כ' בפשיטות דהדין עם האב, אלא ע"כ צ"ל כמ"ש כאן דפירש כל ימי חייו, א"כ הוא הדין המפורש במשנה דהכותב נכסיו כו' הנ"ל דמבואר בהדיא שרשות ביד האב למכור הפירות לכל ימי חייו לאחר, ואף דרמ"א בסי' שט"ז הביא דברי הרשב"א סי' אלף קמ"ה והביא ע"ז סברת הריב"ש הנ"ל, והט"ז שם פוסק כריב"ש ע"ש מ"מ המעיין בדברי רמ"א יראה שדילג בדברי הרשב"א ששייר לעצמו כל ימי חייו ולא כ' רק ששייר לעצמו כח שיכול לדור בו, ועיקר דינו של רמ"א לומר שלא יהא ב"ב מרובים מב"ב של המשכיר, וע"ז הביא פלוגתת הריב"ש, אבל אם פירש כל ימי חייו בזה גם הריב"ש מודה כמבואר במשנה הנ"ל, וכן משמע מדברי הב"י דבסי' ר"ן הביא דברי הרשב"א סי' אלף נ"ג וסיים ועי' בריב"ש ובסי' רנ"ז הביא דברי הרשב"א סי' אלף קמ"ה הנ"ל ולא הביא פלוגתת הריב"ש משמע דבזה שפירש כל ימי חייו גם הריב"ש מודה דזה דין המשנה, וגם מדהביא הב"י דברי הרשב"א בסי' רנ"ז דקמיירי התם מדין הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאח"מ משמע דמדמי דין הרשב"א לדין המשנה והיינו מטעם שכ' וא"כ בנ"ד ששייר לעצמו הזכות של השתמשות החצר לכל ימי חייו יכול למכור לאחר הזכות ואין חתנו יכול להעמיד כותל כל ימי חיי חותנו, וכן השיב לי הה"ג ר' יוסף שאול זללה"ה מלבוב שאינו יכול להעמיד הכותל המפסקת כל ימי חייו:

יב

שאלה. שותפים שכרו משרי הקיר"ה אחד עשר בתי רחיים בכפרים הסמוכין לעיר ונאמר בהקאנטרקט שבתוך ימי משך השכירות אף אם יתקלקלו או ישרפו כל בתי הרחיים כל שתשאר אחת טוחנת מחויבים לשלם כל השכירות לקיר"ה ואח"כ השכירו השוכרים הנ"ל לאיש א' שלשה רחיים והם כולם בכפר א' סמוכין זל"ז ולא התנו עמו כלום, ואח"כ א' מהשותפים נתן עיניו בבית רחיים א' מהשלשה ב"ר והשתדלו השותפים עס השוכר והניח להם בחזרה אותן הרחיים וניכו לו מהשכירות יותר משליש, והשכירו אותו הרחיים לא' מהשותפים עבור הסך שניכו להשוכר, ואח"כ נשרף אותה הריחיים וטיענים השותפים שהשוכר הראשין ישלם עתה עבור שני בתר הרחיים כפי קצבת

השכירות שקצב להם תחילה בעד השלשה ב"ר, כי עתה כל הערלים שבכפר ההוא טוחנים בשני בתי הרחיים שנשארו וכל הטחינה שהי' מתחילה בהשלשה ב"ר טוחנים עתה בשני ב"ר שנשארו, ואם אין השוכר רוצה יחזיר להם עתה השני בתי רחיים, כי יש להם שוכר שרוצה ליתן עתה בעד שני ב"ר כמו שנטלו בעד השלשה, מטעם הנ"ל, והשוכר אינו רוצה לחזיר להם השני ב"ר וגם לא לשלם להם יותר רק כפי מה שניכו לו וטוען שמזלו גרם שנתרבה הטחינה בשני ב"ר:

תשובה. לכאורה הדין עם השותפים המשכירין שאף שאין בידם לכופו לשלם השכירות של הרחיים שנשרף מ"מ יכולין לחזור מהשכירות, דאיתא בכתובות דף ק"ג האי גברא דאיגיר רחייא לטחינה, לסוף איעתר זבן ריחיא וחמרא, א"ל עד האידנא הוה טחיננא גבך השתא הב לי אגרא א"ל מיטחן טחיננא לך סבר רבינא למימר היינו מתניתין לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותך אלא אחד זן ואחד נותן דמי מזונות, א"ל ר"ע מי דמי התם חד כריסא אית לה תרי כריסא ל"ל הכא מצי א"ל טחון וזבין טחון ואותיב ולא אמרן אלא דלית לי' טחינה לריחיא אבל אית לי' טחינה לריחיא כופין על מידת סדום. והקשה התוס' ד"ה ולא אמרן כו' הואיל והאי עובדא דלית טחינה לריחייא מיירי אמאי איצטריך ר"ע למימר התם תרי כרסתא ל"ל הכא טחון וזבין טחון ואותיב הא אפילו לא הוה משכח משכיר למטחן ומיזבן דהוה כמו חד כריסא לא הוה דמי למתניתין דמתניתין ליכא פסידא, דבעל כי יהיב דמי מזונות (עי' פי') אבל השוכר אית לי' פסידא, אם יתן שכר הטחינה דהא ל"ל לטחון ומכיסו יצטרך לשלם ואמר רבי דבלאו ה"ט דטחון וזבין טחין ואותיב הוה מצי לבטולי המקח כו' אבל מ"מ יאמר כמו כן לדידי אית לי פסידא שכר הרחיים שלי ויכול לבטל המקח קודם הזמן, ונהי דהשוכר לא יצטרך לשלם לו, אבל לעכב הרחיים עד זמן שהתנו ביניהם לא יוכל השוכר הואיל ואית לי' פסידא למשכיר אבל השתא דא"ל טחין וזבין לא מצי לבטולי המקח עד הזמן עכ"ל התוס', והרא"ש שם חולק וכ' דפשוט דאפילו לא משכח למיטחן ולמזבן דהשתא אית לי' פסידא למשכיר לא מצי לבטל המקח תוך הזמן דשכירות ליומא ממכר הוא, ומי הזקיקו לקנות רחיים ויפסיד השוכר והואיל ואיכא פסידא לתרוויהו יותר ראוי שיפסיד המשכיר ויתקיים שכירות הרחיים עד זמנו, עכ"ל. וא"כ בנ"ד ל"מ לשיטת התוס' דס"ל דכיון דאית למשכיר הפסד יכול לחזור, ה"נ כיון דאית להו פסידא להשותפים שהם צריך לשלם לקיר"ה יכולין לחזור מהמקח אלא נראה דאף לשיטת הרא"ש דס"ל התם דאין יכול לחזור מהשכירות מ"מ מודה בנ"ד דיכולין לחזור מהשכירות דע"כ ל"ק הרא"ש דאין יכולין לחזור אלא היכי דאיכא פסידא לתרוויהו כמו התם, וכדדייק הרא"ש וכ' והואיל ואיכא פסידא לתרוויהו

וגם מטעם שכ' ומי הזקיקו לקנות הרחיים ויפסיד השוכר, אבל בנ"ד דליכא פסידא להשוכר השני רחיים דהא כל הטחינה של הכפר הוא אצלו, וגם השריפה לא נעשה ברצין המשכירים פשיטא דמודה הרא"ש דיכולין לחזור מהשכירות, ואפשר דיכולין לכופו לשלם כל השכירות אף מהרחיים השלישית שנשרפה, וכמתניתין דאחד זן ואחד נותן דמי מזונות וכדכ' שם הרא"ש דמה"ט אחד נותן דמי מזונות משום דל"ל פסידא, וא"כ בנ"ד נמי לית לי' פסידא, דהא רוצים ליתן עתה בעד שני הרחיים כל השכירות שעלה מהשלשה, י"ל דצריך לשלם כל השכירות, וכ"כ הט"ז בסי' שי"ח דהיכי דאין העכוב מצד המשכיר דיכול לבטל השכירות ע"ש, והטעם דיכול לבטל השכירות משום דאיכא אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא הוה מוזלי גבי' והגע עצמך אחד שכר עסק גדול של זכות מזיגת י"ש בעד סך גדול והי' בהמקום ההוא כמה מוזגים והשוה א"ע עם כל מוזג בעד סך ידוע ואח"כ ע"י סיבה נתבטלו כל המוזגים ולא נשאר רק מוזג אחד בכל המקום ההוא היעלה על הדעת שלא יהי' המשכיר יוכל לחזור ויהי' כל ההפסד עליו והוא יאכל וחדי, זה ודאי אינו, דאין לך אומדנא דמוכח יותר מזה דבתחילה שהי' כמה מוזגים לקח אצלו דבר מועט בעד מזיגה שלו משא"כ עכשיו שכל בני המקום לוקחים אצלו י"ש פשיטא שאדעתא דהכי לא הוה משכיר לי' בדבר מיעט, והוא יפסיד כל המעות, ועי' תוס' והרא"ש כתובות דף ע"ח ע"ב, גבי שטר מברחת וכמה דברים שחשב שם הרא"ש דלא בעינן גילוי דעת כלל היכי דאיכא אומדנא דמוכח. שוב ראיתי שז"א דליכא כאן אומדנא דמוכח, דאדרבא איכא למימר דמתחילת השכירות נכנסו בספק זה דאם ישרפו השני בתי רחיים יצטרך לשלם השכירות שלו כפי הקאנטראקט מקיר"ה ואם תשרף הרחיים האחת ישלם השוכר של אותו הרחיים וליכא אומדנא דמוכח לשלם כל השכירות, וגם בהא דכתובות דף ק"ג הנ"ל כ' הט"ז בסי' שי"ח דאיכא ג"ד עכ"פ שהתנה מתחילה שיטחין לו לצורך מזונותיו וכשהעשיר אח"כ אין איתו הקמח שנטחן ברחיים של יד ראוי לי או שאין מספיק לו ע"ש מש"ה יכול לחזור בו מהשכירות לדעת התוס' ע"ש משא"כ בנ"ד דליכא ג"ד כלל דהא לא דברו כלל מתחילת השכירות מזה, בודאי יכול לומר מזלא דידי' גרם, וא"צ לשלם כל השכירות מהרחיים השלישית, וגם אין יכולין לחזור מהשכירות עד תום ימי השכירות, וכן בהא דשכר פסק גדול של זכית מזיגת י"ש הנ"ל ג"כ נ"ל דאי לא הי' ג"ד א"י לחזיר מהשכירות מטעם הנ"ל דג"כ ליכא אומדנא דמוכח דנכנס מתחילה על הספק וא"צ לשלם יותר וגם א"י לחזור מהשכירות. וכן השיב לי הרב הגאון ר' י"ש מלבוב זלה"ה, והרה"ג מסקאלא הסכים ג"כ דמדינא פטור ורק שכ' כיון שהמשכירים יפסידו הרבה והשוכר משני הרחיים ירויח בההפסד

של זה אינו מהיושר שיהי' זה נהנה וזה חסר, ומהראוי לפשר ביניהם ואולי בכה"ג כופין על לפנים משורת הדין כמ"ש הב"ח בסי' י"ב ובצ"צ סי' פ"ט האריך בזה, ע"ש:

יג

שאלה. בד' שותפים ששכרו עשרה רחיים מקיר"ה והשכירו רחיים א' לאחד מהשותפים, והתנו עמו שכל האחריות שהם נתחייבו לקיר"ה יחול עליו מאותה הרחיים שהשכירו לו, ונשרפה הרחיים שהשכירו להשותף, ובקאנטראקט שיש להם מקיר"ה נכתבו שמחויבין לשלם מעות סיקוראציא בעד כל הרחיים ובאם שמאיזה סבה לא ישלם הסיקוראצי' אז מחויבין הם לשלם, והשותף השוכר שילם דמי סיקוראציא אך הסיקראציע אינה משלמת ותובע קיר"ה מהשותפין שהם ישלמו והם תובעים לאותו השותף השוכר הרחיים שהוא ישלם מחמת שהתנו עמו שכל החיובים שנתחייבו הם לקיר"ה יחול עליו מאותה הרחיים. עוד טוענין השותפין שאחר שנשרפה הרחיים ורצה קיר"ה לבנותה מחדש, ובידם הי' כח שהם יבנו אותה וירויחו בהבנין, אך מחמת ששמעו שהסיקוראציא לא תשלם אז אמרו להשותף השוכר שהוא יבנה אותה והריוח יהי' שלו אך באופן שאם הסיקוראציא לא תשלם ישלם הוא וכן הי' שהוא בנה אותה והרויח בה ותובעים ממנו שהוא ישלם דמי הסיקוראציא לקיר"ה והשותף השוכר השיב ע"ז שאף שבתחילת השכירות התנו עמו שכל מה שיתחייבו להקיר"ה יחול עליו עכ"ז לא עלתה על דעתו תנאי זה שהוא קיבל עליו האחריות של הסיקוראציא, שהוא מילתא דל"ש שהסיקוראציא לא תשלם ורק שאר אחריות קיבל עליו, ולא ידע כלל מזה שהם נתחייבו כך לקיר"ה, ואדרבא סבר כיון שהם מחויבים לשלם מעות סיקוראציא שוב אין האחריות הלז חל עליהם, באם שהסיקוראציא לא תשלם שהם ישלמו, והרבה פעמים החזיק הוא בעצמו הרחיים מקיר"ה ואחריות זה לא נכתב בתוכו. ומה שטוענין השותפים שבשעת בנין הרחיים התנו עמו מחדש כנ"ל ע"ז השיב בתחילת השכירות של הרחיים התנה עמם שכל מה שיצטרך לתקן או לבנות בהרחיים, הריוח יהי' שייך לי, ואמת שהשותפים אמרו לו שהוא ישלם לקיר"ה נזק השריפה אך הוא לא השיב להם כלום ע"ז שבלא"ה שייך הריוח לו ובשכירות הלז של אותה הרחיים לא הי' קנין ולא שטר רק נתינות מעות ודיבור בעלמא.

תשובה. הנה מה שטוען השותף השוכר הרחיים שהוא מילתא דל"ש ולא עלה על דעתי האחריות הלז, לכאורה נראה דאין טענתו טענה, אף דאיתא בגיטין דף ע"ג, והובא בח"מ סי' רכ"ה דאף בהתנה לחייב עצמו בכל אונס שיארע מ"מ באונסא דל"ש פטור, מ"מ בנ"ד חייב כיון שבהקאנטרקט שעשו השותפים עם קיר"ה נכתב שהם חייבין והם התנו

שהוא יתחייב בכל החיובים שנתחייבו הם לקיר"ה והוה כאלו התנו בפי' שיתחייב בזה אם לא ישלם הסיקראציא, ולא מצי טעון שהוא לא ידע מזה שנכתב כן בהקנטראקט שיש להם מקיר"ה ולח סליק אדעתא להתחייב בזה שהוא דבר דל"ש וכעין שכ' הש"ך סי' מ"ב וסי' ס"א סק"א בהא דדורשין לשון הדיוט דדוקא אם ידע שנהגו לכתוב כן אז דורשין לשון הדיוט אבל לא בלא ידע ז"א דהתם מיירי בלא נכתב בשטר אותו הלשון הדיוט ואנו רוצין לחייבו מחמת המנהג שנהגו לכתוב כן, בזה צריכין שידע שנהגו לכתוב כן אז אמרינן דדעתי' הוה ג"כ אזה אבל בלא ידע ל"ש לומר דדעתי' הוה אזה, אבל אם נכתב בשטר איזה יופי' כח בודאי אין יכול לטעון אח"כ שלא ידע מזה כמבואר שם בסי' ס"א שאין שומעין לו אם אומר אח"כ שהוא ע"ה ולא הבין כיון שקיבל על עצמו ושתק ולא אמר שאינו מבין אמרינן שתיקה כהודאה דמיא, וא"כ בנ"ד נמי כיון שאמרו לו שמשכירין על פי האופנים שיש להם בהקאנטראקט מקיר"ה ולא שאל מה הם, א"כ דעתו מסתמא הי' על כל האופנים אף מאונסא דל"ש. ובהיותי בזה הענין נ"ל לישב דברי רמ"א באע"ז סי' ס"ו והוא מדברי הרשב"א הובא שם בב"י ע"ש סי' י"ג, שכ' המחבר שאין לחתום בכתובה מי שא"י לקרות, וסיים הרמ"א וכ' לכן ע"ה שאומר שלא הבין מה שהי' כתוב בכתובה אינו נאמן דודאי העדים לא חתמוהו אלא אם העידו לפניו ע"פ ופירשו הח"מ והב"ש תיבת ולכן שכ' הרמ"א, דמאחר דמי שאינו יודע לקרות פסול מיקרי א"כ בודאי לא חתמו עד שקראו תחילה בפני החתן, והגידו לו מ"ש ע"ש, ולכאורה קשה ל"ל הטעם דודאי קראו לפניו, הא בלא"ה אף אלו נדע בבירור שלא קראו לפניו, ולא ידע החתן מה הי' כתוב בשטר, ג"כ מתחייב בכל מה שכ' דמאחר ששתק וסמך על נאמנות של אחרים הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שכתבו, וכמ"ש הסמ"ע בסי' מ"ה סק"ה ע"ש, ובסי' ס"א, ונ"ל דבאע"ז מיירי שטוען שהוא ע"ה, ולא ידע כלל מענין כתובה, שחייב אדם ליתן לאשתו כתובה, ורק סבר שכותבין מענין קידושין ולא לענין חיוב ממון דבזה א"א לומר דסמך על אחרים להתחייב בכל מה שיכתבו, שלא ידע כלל שהם כותבין איזה חיוב, ומש"ה הצריך דבודאי קראו לפניו, משא"כ בשאר שטרות שיודע שכותבין איזה חיוב עליו בזה השטר, ורק שטוען אח"כ שלא ידע שיכתבו זה החיוב ג"כ בזה שפיר אמרינן מדלא חשש לשאול, מסתמא התחייב א"ע בכל מה שיכתבו, וא"כ בנ"ד נמי כיון שלא חשש לשאול איזה חיובים ונכתב בהקאנטרקט מסתמא חייב א"ע בכל החיובים אף באונסא דל"ש כמו בנ"ד כן הי' נראה לכאורה, אבל עדין צ"ע אם נתחייב לשלם הסיקרואציא כיון שלא הי' כאן קנין דהא קי"ל בח"מ סי' ש"א, דבקרקעות ועבדים ושטרות, כיון דנתמעטו מדין שומרים לא מהני אם מתנה שיתחייב אלא דוקא בקנין

אע"ג דמתנה ש"ח להיות כשואל אפילו בדיבור בעלמא, ע"ש בסמ"ע סק"ז, בשם הנ"י החילוק בזה, וא"כ בנ"ד נמי דהוה קרקעית, ונתמעט מדין שומרים כמבואר התם ברמ"א סי' א' ובעי קנין וכאן לא היה קנין, ועוד יש לפטור בנ"ד מטעם שמירה בבעלים שהם שותפים בשאר דברים ג"כ, ושאר השותפים המתעסקים בהשותפות ואין לו דין שומר וצריך קנין דוקא, כמבואר בשער המשפט סי' ש"א, וא"ל כיון שהם חייבין לשלם לקיר"ה מתחייב הוא נמי לשלם להם דומה להא דמבואר בסי' קל"א סי' זיין, בערב לעכו"ם בשביל ישראל ואח"כ העליל העכו"ם על הערב דהלוה חייב לשלם להערב מה שהעליל עלי' העכו"ם, וה"נ כיון ששאר השותפים נכתבו בהקאנטראקט עם קיר"ה ונתחייבו לש שלם לקיר"ה, א"כ הם נעשו ערבים בעדו בעד הרחיים ששכר הוא וא"כ חייב הוא לשלם כל מה שיצטרכו הם לשלם לקיר"ה אבל באמת ז"א חדא דהא כ' הרמ"א שם דזה דוקא באונסא דשכיח בזה חייב לפצות להערב מה שהעליל עליו העכו"ם, אבל באונסא דל"ש אינו חייב, ובנ"ד היא מילתא ולא נתחייב לשלם. ועוד האו"ת כ' דבשותפים ל"ש זה כלל ע"ש, וא"כ בנ"ד נמי כיון שהם שותפים בהרחיים, ומתחלה קבלו האחריות לטובת עצמן ולא לטובת השוכר אינו מחויב לשלם להם כיון דמדינא פטור, אך כ"ז ניחא, דאין מתחייב מחמת התנאי הראשון שבתחילת השכירות, מ"מ אם האמת הוא עם השותפים שאחר שריפות הרחיים התנו עמו שעבור זה נותנים לו הריוח של בנין הרחיים שהוא יקבל ע"ע אחריות של מעות הסיקוראציא בזה י"ל דמחויב אף בל לא קנין כמבואר במח"א שהק' אפוסקי' דס"ל גבי חמץ של עכו"ם דדוקא אם קבל עליו אחריות של גניבה ואבידה, אז עובר עליו, א"כ קשה הא גבי עכו"ם אין לו דין שומרים, וא"כ במאי מתחייב בגניבה ואבידה (דא"ל דקיבל בקנין די"ל דס"ל כדעת הש"ך סי' קכ"ג, דגבי עכו"ם ל"ש קנין סידור) ותירץ דמיירי שהקדים לו שכרו ונטילת המעות עביד קנין, ע"ש שהביא כן בשם הריטב"א וא"כ בנ"ד נמי שמסרו לו בנין הרחיים ויטול הריוח הוה כמו הקדים לו שכרו דנתחייב אף בלא קנין, א"כ לפי דברי השותפים שהתנו עמו נתחייב בזה, אך מ"מ עדיין ל"ד להא, דהא התנאי האחרון הוה אחר שריפות הרחיים ולא הי' רק החשש שמא לא ישלמו דמי סיקוראציא, וא"כ ל"ש בהא הא דמתנה ש"ח להיות כשואל, ורק שמתחייב א"ע שאם לא ישלמו הסיקוראציא שישלם הוא והוה כמו ערב, ובעינן דוקא קנין דערב לאחר מתן מעות בעינן קנין דוקא אך נראה נהי דאין מתחייב מכח התנאי הא' והב ב' אף לפי דברי השותפים כיון דלא הי' כאן קנין מ"מ בעל' השכירות שהשכירו לו מתחילה דוקא ע"ז האופן שיקבל על עצמו האחריות של שריפת הרחיים, וא"כ כל הריוח שהרויח בשכירות הרחיים מחויב להחזיר' להם, ודומה

להא דאמרינן בפ' הזהב גבי שומר שכר דהקדש נהי דפטור מלשלם בגניבה ואבידה מ"מ אגרייהו ליפסידי ופי' רש"י שהרי נשתעבדו, לשמרם מגניבה ואבידה, וע"מ כן הי' נוטלין שכרן והרי לא השלימו מלאכתן עכ"ל ע"ש, ועי' במח"א מ"ש בזה וא"כ ה"נ כיון שהם השכירו לו ע"ז האופן שהוא יקבל ע"ע אחריות שריפה כנ"ל, וא"כ כ"ז שאין משלם בעד הרחיים בטלה השכירות מעיקרא, וצריך להחזיר כל הריוח שהי' לו מן הרחיים מתחילת השכירות ואף דבקרקע בעינן תנאי כפול, וכאן לא הי' תנאי כפול אף לפי דברי השותפים, מ"מ זה לא גרע מגילוי דעת בשעת השכירות שע"ז האופן הם משכירין לו בזה המקח שיקבל עליו אחריות השריפה, ועי' תשובת מהרשד"ם סי' שצ"ז דפסק דיכול המוחזק לומר ק"ל כהפוסקים דלא בעינן תנאי כפול בד"מ, וכאן בנ"ד השאר שותפים הם מוחזקין שיש מעות השותף ת"י, ויכולין לומר ק"ל דלא בעינן תנאי כפול וא"כ בנ"ד כיון שמודה השותף השוכר שהתנו עמו שכל האחריות שחל עליהם מקיר"ה יחול עליהם, וכבר בררתי שאין יכול לטעון שלא עלה ע"ד זה האונס, א"כ חייב או לשלם להם דמי הסיקוראציא או שיחזור להם כל הריוח שהי' לו בהרחיים מתחילת השכירות, אך לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, דלמא ע"כ לא אמרינן דאינו יכול לטעון שלא הבין מה שהי' כ' בשטר, אלא בשטר שנכתב עליו ונתחייב בו, אז אמרינן דה"ל לומר להעדים לפרש לו לשון השטר, אבל בנ"ד י"ל דלא עלה על דעתו לשאול ע"ז ובפרט ששילם דמי סיקראציא משלו הי' סבור שאינו מחויב רק לשלם סיקראציא אבל לא כל דמי הרחיים, וא"כ אין לחייבו מכח התנאי הראשון ורק מכח התנאי הב' וא"כ אין להשותפים טענה עליו רק על הריוח של נין הרחיים, וגם בזה הוא מכחיש אותן, ואמר שבתחילת שכחין הרחיים הי' תנאי זה ביניהם, שהריוח של הבנין שייך לו, ע"כ החיוב על א מהשותפי' לישבע במעמד השותפין כלם שלא הי' תנאי זה מתחילה, ואז אחר השבועה מחויב השוכר או ליתן להם דמי הסיקראציא או הריוח שהי' לו בבנין הרחיים וינכו השותפים לעצמן, או זה או זה ממה שיש ת"י כנ"ל:

יד

שאלה באחד שהתחיל לכתוב לעצמו ס"ת ולא גמרה עדיין, וקודם מיתתו אמר שאינו רוצה שיהי' לבנים שום שייכות בהס"ת לאחר מיתתי, ואחר מיתתו שני בניו רוצים לגמרו מכיסם, והתחילו לגמור אותו, וקודם הגמר נפלה מחלוקת בין הבנים, שאחד מן הבנים דר במקום אביו ורוצה שיהי' הס"ת במקומו, והשני דר במקום אחר ורוצה ליקח הס"ת למקומו מה דינם:

תשובה נראה לי מה שאמר שלאחר מיתה לא יהי' לבנים שייכות בס"ת אין בדברי' ממש, כיון שלא הקדיש הספר לבהכנ"ס לא חל עליו שם הקדש, והוה רק כאומר שלא ירשו בניי, דקיל"ן דאין בדבריו ממש, דהוה מתנה ע"מ שכ' בתורה כמבואר ב"ב דף ק"ל, וכ"פ בש"ע ח"מ סי' רפ"א ע"ש סי' יו"ד וא"כ לאחר מותו יורשים הבנים הס"ת מ"ש בחייו, ואח"כ כשגמרו שניהם הס"ת הוה הס"ת של שניהם בשותפות וא"כ אין אחד מהם יכול להכריח לחבירו שיהי' הס"ת אצלו במקום ישיבתו, אלא או יחלקו ביניהם לקרות בו כ"א לזמנים מחולפים, כמבואר במבי"ט הובא במג"א סי' קנ"ד ס"ק כ"ג או יחלקו ביניהם בגא"א ואף דאסור למכור ס"ת וכשיחלקו בגא"א הוה כמוכרו, מ"מ ראיתי בשו"ת תפארת יוסף סי' ח' דמותר לחלוק ס"ת בגא"א ע"ש, ולצאת אליבא דכ"ע יחלוקו בגא"א קידם שיגמרו אותו דאז מותר לכ"ע עי' פ"ת סי' ע"ר ביו"ד כנ"ל:

טו

מעשה בג' שותפים ברחיים ופירפינאציא וא' מן השותפים שכר אצל קיר"ה האקציז מן היין והב' מן השותפים הי' מוזג של יין והשוה השוכר האקציז עם המוזג בעד סכום ידוע לשנה והוזיל גבי מכפי מה שלוקח אצל מוזג אחר מחמת שהוא שותפו, ואחר כלות זמן השכירות של האקציז שכר השותף הג' האקצים מקיר"ה והשותף הב' המוזג יין מזג יין כל ימי השכירות האקציז ולא דברו כלום מהשוואה, ואח"כ חלקו עצמם מהשותפות ותובע השותף השלישי השוכר האקציז מן השותף המוזג שישלם לו האקציז מכל סך המידות שמזג כפי סך הקצוב מקיר"ה לשלם בעד כל מדה, והשותף המוזג אינו רוצה לשלם רק כפי מה ששילם מקודם להשותף הא' בזול, הדין עם מי:

תשובה. נלע"ד דהדין עם השותף המוזג ואין צריך לשלם רק כפי מה ששילם לשותף הא' וראי' ממה דאיתא בח"מ סי' של"ג ס' חית גבי ש"ץ שהשכיר א"ע עם מנהיגי הקהל לשנה בתנאי כך וכך ואח"כ השכיר עצמו לבני העיר הזאת עם מנהיגים אחרים ולא התנה עמהם דאמרינן ודאי על תנאי הראשין השכיר עצמו, והוא מדברי ריב"ש סי' תע"ה, וכעין זה איתא נמי שם בח"מ סי' שמ"ב סעי' טית שמי ששוכר בית לשנה בסכום ידוע ואח"כ דר בו בסתם בשנה שני' אע"פ שנתיקרו הבתים א"צ לשלם רק כמו ששילם בשנה א' ורק מהתם ליכא ראי' כ"כ, דהתם היה אותו המשכיר ואותו השוכר בעצמם משא"כ בנ"ד דהשוכר האקציז הוא איש אחר, ורק מסי' של"ג הנ"ל איכא ראי' ברורה, דהתם נמי הוה מנהיגים אחרים ששכרו אותו ומדינא חייב הש"ץ במס, דהתם מיירי דהתנאי הי' לפוטרו ממס ואפ"ה אמרינן מדלא התנו המנהיגים האחרים שישלם מס מסתמא ע"ד תנאי הראשון שכרו אותו, ה"נ אע"ג דהשוכר האקציז הוא איש אחר כיון דידע מה

ששילם השותף המוזג להשותף הא' השוכר אקציז ושתק והניחו למזוג מסתמא ע"ד שכירות הראשון דעתו ג"כ הי', ועתה שחלקי מן השותפות חוזר מזה, ואף דרמ"א שם כ' דאם עמד בשתיקה לא אמרינן דנשאר ע"ת הראשון כבר דחי הט"ז והש"ך דבריו ופסקו דאף אם עמד בשתיקה אמרינן דע"ת הראשון נשאר, ופטור ממס, וכמו גבי בית בסי' שי"ב הנ"ל דמיירי דדר בשנה השני' בשתיקה ע"ש, ואדרבא נראה דנ"ד עדיף מהאי דסי' של"ג גבי ש"ץ, דהא קיל"ן גבי שוכר פועל דהיכי דשניהם ידעו בדבר ולא התנו דהוה פסידא דפועל כמבואר בסי' של"ד, וע"ש בסמ"ע סק"א, דהטעם משום דהמע"ה וידו על התחתונה, ואף היכי דכבר קיבל השוכר השכר מ"מ אמרינן ידו על התחתונה כדמשמע התם מדברי רמ"א בהג"ה סי' א' כ"ש גבי שכירות בית מ"ש, לכן אם כבר קיבל השכר א"צ להחזיר משמע דוקא גבי שכירות בית משום דהוה פלוגתא אי הבעה"ב הוה כפועל או לאו משום דשכירות ליומא ממכר הוא ע"ש, משמע הא גבי פועל אע"ג דכבר קיבל השכירות מ"מ ידו על התחתונה ועי' בביאור הגרא"ו מבואר כן בהדיא, וא"כ הל"ל למימר התם גבי ש"ץ דהוא הפועל מדלא התנה הוא דידו על התחתונה ואפ"ה פטור ממס, ומטעם שיבואר לקמן כ"ש בנ"ד דהשוכר האקציז הוה כמו פועל דהוא בא להוציא פשיטא דידו על התחתונה ומדלא התנה כלום ושתק אמרינן דע"ד השכירות של שותף הא' הניחו למזוג יין וא"צ לשלם רק כמו ששילם לראשון, ולפ"ז נראה לי דגם בשוכר בית נמי אפי' אם המשכיר הראשון מכר את הבית ודר בו השוכר בסתם לפני הלוקח א"צ לשלם רק כפי הקצבה של המוכר וכן גבי ש"ץ נמי אם בא ש"ץ אחר והשכיר עצמו בסתם אצל אנשי העיר והש"ץ הראשון הי' ביניהם שיפטור ממס גם הש"ץ הב' פטור ממס. והא דנקט הריב"ש באותו ש"ץ עצמו דבמעשה שהי' כך הי', והטעם בכ"ז אע"ג דקיל"ן דיד פועל על התחתונה, היכי דשניהם ידעו בדבר, או היכי דשניהם אינם יודעים כמבואר בריש סי' של"ד מטעם דהל"ל להתנות, מ"מ הכא גבי ש"ץ פטור ממס דה"מ דיד פועל על התחתונה בתנאי דלהבא, כגון בשוכר א' הפועל להשקות השדה ופסק הנהר בחצי היום דאם הפועל ג"כ ידע מזה אמרינן מדלא התנה ידו על התחתונה משא"כ בזה אלומי אלים הסברא לומר דמסתמא ע"ד הראשון השכיר א"ע ואע"ג דלא התנה ל"א ידו על התחתונה, ומ"מ נראה לי גבי ש"ץ דוקא אם ידע הש"ץ הב' שהראשון פטרו ממש, אבל אם הש"ץ הב' לא ידע שפטרו הראשון ממס כיין דש"ץ חייב במס בסתם והיא השכיר עצמו בסתם מסתמא אדעתא דישלם מס השכיר עצמו, משא"כ גבי בית, וכן בנ"ד אף שלא ידע הב' מקיצבתו של הראשון אמרינן מסתמא ע"ד הראשין הסכים גם הוא דהא ידע שיש קצבה ביניהם, ומדלא שאל וחקר והתנה בכמה מסתמא

דעתי' אקצבתי' של הראשון אך אם הא' הניחו בחנם לישב בבית בזה אם לא ידע מזה דומה לש"ץ וחייב לשלם כפי דרך השכירות של בתים, כנ"ל להלכה, אך בנ"ד כיון דהם שותפים, ודרך שותפים לוותר זל"ז אף אם הראשון הי' מותר לגמרי והניחו למזוג בחנם אם הב' הניחו בסתמא למזוג מסתמא ע"ד הראשון שתק ואמרינן דויתר ובזה צ"ע אבל אם שילם לראשון ורק שהי' בזול פשיטא דע"ד הראשון שתק כנ"ל:

טז

מעשה בא לפני בעיר אחת שהי' ג' מנהיגי הקהל הממונים ע"פ נימוסי קיר"ה וא' מהם הי' הנו"נ בצרכי הקהילה זה ערך יב"ש והוא הי' המשכיר תמיד בית המרחץ של העיר וקיבל המעות מיד השוכר והוצא על צרכי העיר, וזה כארבעה שנים השכיר ג"כ המרחץ לבדו לאיש אחר על ג"ש ולא הסכימו השנים על השכירות ורצו להשכירו לאיש אחר עד שנתאספו כלם השלשה יחד והשכירו על ג"ש, ובכלות אותן הג"ש של השוכר הלז עמד אותו המנהיג לבד והשכיר את המרחץ לאיש אחר בלי רשות השני מנהיגים, ולקח מעות אצל השוכר ונתן קאנטראקט להשוכר ונכתב בהקאנטראקט באם שישרוף המרחץ מחויב לבנותו מחדש ולמסור להשוכר המרחץ, ועתה ישב השוכר בהמרחץ ט"ו חדשים ונשרף המרחץ ובנהו מחדש וקמו הב' המנהיגים לעורר על השכירות ואינם רוצים למסור המרחץ להשוכר להשלים זמן השכירות, וגם המעות שנתן השוכר למנהיג הא' אינם רוצים להחזיר לו והשכירו המרחץ לאיש אחר, ויש הכחשה ביניהם שהשוכר אומר שבשעה שנתן לו הקאנטראקט המנהיג המשכיר בא אצל א' והב' עם הקאנטראקט שיחתום ג"כ על הקאנטרקט, והשיב לו שהוא אינו מתערב בשום פעם, והמנהיג אומר שאמר לו שאינו מסכים על השכירות וגם שאמר לו שלא יתן לו מעות, ועתה יש לעיין אם השכירות של המנהיג הא' הוא קיים וצריכין למסור המרחץ להשוכר להשלים זמן השכירות, וגם המעות שנתן להמנהיג הא' צריכין לקבל בחשבון הדמי השכירות או לאו. עוד נשמט מהשאלה שבמשך הזמן שהשוכר הלז החזיק המרחץ נתנו גם הב' המנהיגים קוויטליך להשוכר ליתן מעות לצרכי העיר, וגם הקאנטראקט נכתב ב' שבועות או יותר אחר השכירות.

תשובה. הנה הש"ך בסי' ע"ז ס"ק י"ט, והב"ה הביאו הב"ש באע"ז סי' פ"ו, כתבו דאם אחד מהשותפים מכר דבר מהשותפות, אם הוא דרכו למכור המכירה קיימת לגבי הלוקח, ואם השותף שינה חייב הוא לשלם לשותפו הפסידו, וא"כ לכאורה בנ"ד נמי כיון שהמנהיג ההוא הי' דרכו תמיד להשכיר המרחץ לבדו א"כ השכרתו קיימת, וראיתי שהביאו האחרונים בשם הגאון מהרש"ק מבראד ז"ל דזה דוקא בשאר שותפים

שנשתתפו י"ל דאדעתא דהכי נשתתפו משא"כ באחין שירשו, י"ל דהם לא הסכימו שיהי' מעשה א' קיים רק בעינן דעת כלם, וא"כ י"ל בנ"ד דומה לאחין אבל ז"א חדא דגם במנהיגי העיר בתחלת ההתמנות הברירה בידם שלא יקבלו על עצמם ההתמנות, וא"כ דומה לשאר שותפים שנשתתפו ונכנסו ג"כ על האופן שכל מה שיעשה האחד יהי' כאלו נעשה ע"פ כלם, וגם באחין נ"ל דאם א' מן האחין הוא הנו"נ כגון גדול האחין אם הוא מכר לבדו ודאי מה שעשה עשוי משום תקנת השוק דלא כמהרש"ק, וע"כ לא כ' הש"ך בסי' ע"ז ס"ק י"ט, זאת הסברה דאדעתא דהכי נשתתפו, אלא גבי מחילה דאם מחל אחד מן השותפים דבזה ל"ש ת"ה, משא"כ במכר או בשכירות דהטעם היא משום ת"ה דא"כ אין לך אדם שיהי' לו עסק עם שותף עד שיתרצה השותף הב' ודאי גם באחין שייך ת"ה ודלא כמהרש"ק, וא"כ בנ"ד נמי השכירות קיימת, ועי' בתשו' מהרשד"ם ס"י, גבי שותפים בבית והשכיר א' בלא דעת חבירו, דהשכירות קיימת ואין האח הב' יכיל לבטל השכירות דכדין עשה מה שהשכיר דשאי' יוכת שער, כ"ש לגבי מרחץ של עיר כי צריכין מקוה טהרה לטבילת בנות ישראל וא"א להיות בלא בלן אפי' יום א' א"כ בודאי השכירות קיימת כל משך הזמן שהשכיר הא', וא"כ אף אם הי' מוחים ב' המנהיגים אחרים בהשכירות מ"מ לענין השכירות כל משך זמן השכירות אינן יכולין למחות. ואודות מעות השכירות נ"ל אם עדיין לא נתן המעות להמשכיר, והם מוחים מליתן לו המעות והם רוצים דמי השכירות, ולמסור לידו המרחץ, באופן שלא יבא השוכר לידי הפסד בודאי יכולין למחות, וכן גבי מכירות סחורה, אם הסחורה ת"י השותף הב' ועדיין לא נתן הלוקח המעות להשותף המוכר, ומוחה מליתן לו המעות, והוא רוצה לקבל המעות ולמסור לו בדמי המקח שמכר השותף הא' פשיטא שיכול למחות מליתן המעות להשותף המוכר. אמנם אם כבר נתן להמשכיר, וכן אם הלוקח כבר נתן המעות להשותף המוכר אף אם הסחורה ת"י השותף פשיטא דצריך ליתן לו הסחורה דאל"כ מה הועילו בתקנתן, דאכתי אינו יכול לקנות אצל שותף א'. ואינו דומה להא דמבואר בסי' שס"ג סי' יו"ד דשני שותפים בבית והשכיר אחד מהם כל הבית אע"ג דהשכירות קיימת מ"מ צריך השוכר לשלם לשותף הב' חלקו בהשכירות ובב"י שם מבואר בשם הרשב"א דאף אם כבר נתן השכירות לא' מהם צריך לשלם להב' חלקו ע"ש, דהתם מיירי דאינם שותפים רק בהבית, אבל במעות השכירות אינם שותפים, א"כ בחלק הב' הוה כמוכר דבר שאינו שלו בידוע שצריך לשלם למי שהקרקע שלו, משא"כ בשאר שותפים שהם שותפים ג"כ במעות לסחור עם המעות, פשיטא דאם כבר נתן המעות להשותף הא' מחויב השותף הב' ליתן לו הסחורה משום ת"ה כנ"ל והוא יתבע להשותף הא' דלא גרע מאם שינה

ומכר קודם זמנו דאף דע"י השינוי מגיע היזק לשותף הב' עכ"ז לגבי הלוקח המכירה קיימת, ה"נ בזה אף אם ע"י תשלומין מגיע לו היזק מ"מ לגבי הלוקח המכירה קיימת ומחייב ליתן לו הסחורה, ולפ"ז בנ"ד כיון שהמנהיג הב' אומר שאמר להשוכר שלא יתן מעות עוד קודם נתינת המעות למנהיג הא' לכאורה י"ל דנהי דהשכירות קיימת מ"מ צריך לשלם השכירות להב' המנהיגים, ואין צריכין לקבל בחשבון מה שנתן השוכר להמנהיג הא' וגם לענין השכירות עצמו י"ל דע"כ לא אמרינן דאם שותף א' מכר או השכיר דהשכירות קיימת אלא בשותפין דעלמא שהדבר הוא שלהם לגמרי משא"כ במנהיגי הקהל דאפי' אחר הרוב אין הולכין כמבואר בח"מ סי' י"ח משום דאין דעת הקהל הי' רק אם יסכימו כלן ונהי דבמנהיגי הקהל דממנים אותם ע"פ נימוסי קיר"ה הוה דינם במשפטיהם לילך אחר הרוב וא"כ דעת הקהל ג"כ לילך אחר הרוב מ"מ עכ"פ רוב בעינן אבל אם אחד לבדו עושה אין מעשיו כלום ואין בזה משום ת"ה, מ"מ נ"ל בזה דמטעם אחר השכירות קיימת וצריכין לקבל בחשבון המעות שנתן להמנהיג והוא מטעם שתיקה כהודאה דמיא, כיון ששמעו שהוא משכיר המרחץ והם שתקו בזה אמרינן שתיקה כהודאה דמיא כאילו הסכימו בפירוש על השכירות, עי' נה"מ סי' פ"א דהיכי דעשה מעשה ע"פ שתיקתו בזה אמרינן שתיקה כהודאה דמיא, וה"נ זה נכנס להמרחץ ע"פ השכרת המנהיג והם שתקו בודאי אמרינן שתיקה כהודאה דמיא, והוה כהאי דאומר לחבירו תלמוד עם בן חבירך ושתק והתחיל ללמוד עמו דאמרינן שתיקה כהודאה דמיא, ע"ש בסי' פ"א, ואע"ג דגבי שני חזקה ב"ב דף כ"ט אמר רבא שתא קמייתא לא קפיד תרתי לא קפיד כו' אלמא אף דשתיק ולא מיחה לא הוה חזקה רק בג"ש, דלא קפיד בציר מג"ש, מ"מ להמסקנא לא קאי הכי אלא אף בציר מג"ש קפיד מ"מ בעינן ג"ש דעד ג"ש מזדהר אינש בשטרי ומדלית בידי' שטרא איתרע חזקתו, משא"כ בנ"ד ל"ש זה אמרינן מדשתקו אודי' אודה לי' שמסכימים על השכירות ואף דהיכי דשתק ולבסוף צוח הוה איבעי' בגמרא, ומצי המוחזק לומר ק"ל, וא"כ בשכירות קרקע דקיל"ן דהמשכיר הוה המוחזק מטעם דקרקע בחזקת בעלי' עומד, וא"כ כאן בנ"ד הוה שתק ולבסוף צוח דהא עתה צוחים שאינם רוצים בהשכירות ז"א, דשתק ולבסוף צוח לא הוה אלא היכי דתפס הטלית בפנינו ובשעת תפיסה שתק וקודם שהלך מלפנינו צוח זה נקרא שתק ולבסוף צוח עי' נה"מ סי' פ"ח ס"ק ג' אבל אם שתק עד שהלך מלפנינו אף דאח"כ צוח נעשה כצוח על ביתו שנפל דאל"כ היכי משכחת שתק מתחילה ועד סוף דהא ע"כ מיירי שאח"כ צוח על שתיקתו וא"כ בכאן ששתקו ט"ו חדשים בודאי הוה שתיקה כהודאה, והנה בסי' קע"ז גבי שותף ששינה בהשותפות ואח"כ הודיע לחבירו והסכים למעשיו

דפטור כ' הסמ"ע שם ס"ק ל"ד דבעינן הסכים בפי' ול"מ שתיקתו ע"ש, היינו דוקא היכי דשינה וגם דוקא היכי דאין בידו לתקן כגון שמכר בהקפה שכבר נעשה המעשה ואין בידו לתקן, ובזה שייך טעם של הסמ"ע שכ' דהא כבר עשאהו ולא הי' בידו לשנות ולכך שתק, אבל היכי דבידו לשנות ולתקן גם הסמ"ע מודה דאם שתק ולא תיקן הוה שתיקה כהודאה, וכן היכי דלא שינה השותף אף אם הי' באופן שהי' צריכין דעת כלם מ"מ אם הי' השתיקה באופן המועיל כנ"ל בודאי מהני השתיקה והוה כהודאה, וא"כ בנ"ד אף שמנהיג א' טוען שאמר לו שאינו מסכים על השכירות ושלא יתן מעות להמנהיג המשכיר מ"מ לענין השכירות עצמו כיון ששהה בין זמן השכירות לכתיבת הקאנטראקט ב' שבועות או יותר ושתק מתחילת השכירות שוב אמרינן שתיקה כהודאה דמיא, אך לענין נתינות המעות יש בידו למחות כ"ז שלא נתן עדיין המעות מ"מ כיון שהמנהיג הג' שתק ולא אמר כלים וע"פ נימוסי קיר"ה סגי בשני מנהיגים להשכרת המרחץ א"כ עדיין נשאר רוב שהסכימו על השכירות ועל נתינות המעות להמנהיג הא' וא"צ השוכר רק לקבל בת"ח כמה מעות נתן להמנהיג הא' ומחויבין למסור ליד השוכר עד תום זמן שכירות ולקבל המעות בחשבון מה שנתן להמנהיג הא' כנ"ל להלכה.

יז

שאלה. באחד שקנה מחבירו קאלניר של טיליפ והי' מחובר עדיין להטיליפ ונתן המעות להמוכר ונשאר עדיין הטיליפ עם הקאלניר ביד המוכר ואחר איזה שבועות שאל הלוקח הטיליפ אצל המוכר וחסך לעצמו הקאלניר והחזיר לו הטיליפ ועתה המוכר רוצה לחזור מהמקח וטוען שנתאנה יותר משתות:

תשובה. נ"ל דאין יכול לחזור מהמקח כיון ששהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו, ואף דהמוכר יכול לחזור אף אחר כדי שיראה כו' כמבואר בח"מ סי' רכ"ז היינו דוקא היכי דהמקח הוא ביד הלוקח ומטעם כיון דהמקח אינו בידו להראות לתגר או לקרובו משא"כ בנ"ד דהמקח הי' ביד המוכר בודאי הוה השיעור בכדי שיראה כו' וכ"כ שם הנה"מ דהיכי דקנה ע"י ק"ס דנשאר המקח ביד המוכר, הוה השיעור לגבי המוכר בכדי שיראה כו' וא"ל בנ"ד דלא קנה רק למי שפרע דליכא אלא נתינת המעות, ואף דלקחו אח"כ לביתו מ"מ כיון דלקחו בתורת שאלה ולא אמר לי' לך משוך וקני לא הוה משיכה, וגם לא הוה כמשך לפני המוכר כיון דדעת המוכר רק לשאלה, וא"כ ל"ק רק למי שפרע ז"א מתרי טעמא חדא נהי דליכא משיכה מ"מ בשעה שלקחו הטיליפ והקאלניר לביתו קנה לי' הכסף דשוב ל"ש הטעם דנשרפו חיטך בעלי' ואף אם נתאכלו אז המעות מ"מ קנה לי' הכסף עי' ס"ס קצ"א ברמ"א ועי' אע"ז סי' מם, ועוד כיון שלא לקח כל הטיליפ

רק הקאלנער לבד והי' מחובר לטיליפ, א"כ קנה בכסף לבד דל"ש הטעם דנשרפו חיטך בעלי' דטרח ומציל בשביל הטיליפ שהוא שלו, ועי' בזכור לאברהם ח"א ח' ת"מ אות מם שהביא בשם ב"ד שנסתפק במי שלקח מחבירו חלק מכלי ונתן לו מעות ולא משך אם קנה או לא, וכאן דהלוקח מוחזק אין מוציאין מידו ואינו יכול לחזור כנ"ל להלכה:

יח

שאלה ראובן הלוה מעות לשמעון על טראטי ואחר הלואה הבטיח ראובן ללוי איזה סך שיחתום א"ע ג"כ על הטראטי שיהי' בטוח יותר במעותיו, וחתם לו א"ע על הטראטי, והמעות שהבטיח ללוי בעד זה עדיין לא נתן לו ראובן, ובין כך העני שמעון וראובן תובע את לוי מדין ערב אם מתחייב לוי לשלם לראובן או לו:

תשובה הנה ערב לאחר מתן מעות בעינן דוקא קנין כמבואר בסוף ב"ב, ובש"ע ח"מ סי' קכ"ט, ואם כ' על עצמו שטר בזה פליגי, הראב"ד והרמב"ן ס"ל דנשתעבד, והרמ"ה והנ"י ס"ל דלא נשתעבד בשטר, וכ"פ הטור דלא נשתעבד בלא קנין, ובש"ע סי' קכ"ט לא הכריע, ע"ש שהביא הב' הדיעות גבי ערב היוצא לאחר חיתום שטרות, ודעת הרמב"ם דאף קידם חיתום שטרות בעינן דוקא קנין, והש"ך שם ס"ק י"ב כ' דאף לדעת הראב"ד והרמב"ן דוקא ביוצא לאחר חיתום משתעבד וה"ט כיון דבשטר הוזכר קנין והוא מתחייב א"ע באותו השטר אלימי אלמא לחיובא, אבל בשטר בפ"ע לא משתעבד, וכן מבואר שם בתומים דאף לראב"ד וסייעתו לא נשתעבד בשטר אחר, וכ' שם טעם אחר, וכ"פ בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ל"ט, דכל היכי דבעי קנין לא משתעבד בשטר, וכ"פ בשבו"י חלק ג' סי' קמ"ה, וכ"פ במחנה אפרים בהל' ערב דערב סתם לא נשתעבד בשטר לאחר מתן מעות, ואע"ג דיכול אדם לחייב א"ע בשטר אע"ג דאינו חייב כמבואר ר"פ הנושה, וכ"פ בש"ע סי' מ"ם היינו דוקא אם מתחייב א"ע בלא שום תנאי דליכא משום אסמכתא, משא"כ בערב דאיכא משום אסמכתא גרע ובעינן דוקא קנין, כמבואר בסמ"ע ס"ק י"ב דזה טעם הרמ"ה וסייעתו. והא דמהני שטר גבי פשרה כמבואר בסי' י"ב וכ' שם הסמ"ע ס"ק חית דמהני אף קודם שידע טוב הפשרה נתן על עצמו שטר שמחייב א"ע ליתן כפי מה שיאמרו הפשרנים, ואפ"ה מהני אף דהוה ג"כ אסמכתא, הנה באמת האו"ת שם תמה על הסמ"ע והניח בצ"ע דברי הסמ"ע. הנה מכל הנ"ל מבואר דל"מ שטר גבי ערב לאחר מתן מעות ואין להתעקש ולומר דזה דוקא אם כותב בשטר שמשעבד עצמו מחמת הערבות בזה ל"מ לרמ"ה אבל אם כותב בסתם שטר שמחייב א"ע מהני אף לאחר מ"מ והוה כבסימן מ"ס דנתחייב ע"י שטר וא"כ כאן בנ"ד דהטראטי נכתב סתם חייב וגם לא נכתב שם הלוה רק החתימה שלו, וכיון שהוא ג"כ חתם א"ע נתחייב ז"א עי'

בשבו"י תשו' הנ"ל דהתם הוה המעשה שהוציא כ"י סתם בנאמנות שחייב לו מעות ולא הזכיר בשטר שהוא משום ערבית ורק שמעין טען שהוא משום ערבית, ואפ"ה פסק שם שאם ראובן מודה לדבריו שאינו מתחייב ע"י השטר ע"ש, וכ"כ הנה"מ בסי' ר"ז, גבי תיקון חכמי ספרד לסלק אסמכתא שהי' קונין מזה שהוא חייב לחבירו מאה דינרין ואחר שחייב עצמו קונין מהשני שאם יעשה כך החוב מחיל וכ' שם הנה"מ אות י"ט דצ"ל בפירוש בשעת קנין שמחייב א"ע בלא שום תנאי דבלא"ה ל"מ כיון שדברו התנאים שביניהם קודם הקנין אפי' אי קנו אח"כ סתם ל"מ, דאמרינן דע"ת הראשין הקנו, אלמא אי הוה הקנין סתם ל"מ, ה"נ ל"מ אפי' אם השטר נכתב בסתם, דאמרינן דעל דעת דברים הראשונים כתבו להשטר, הרי דכל האחרונים תפסו לעיקר דלא נשתעבד לאחר מ"מ ואפי' נכתב בסתם, ולו יהא דהוה ספק פלוגתא מ"מ אין מוציאין ממון מחמת ספק, דיד בעהש"ט על התחתונה וא"ל דבעל הטראט מיקרי מוחזק, כמ"ש הט"ז באע"ז סי' נ"ג גבי ממר"ם עי' ב"א סי' למ"ד דכ' דזה דוקא לענין ירושת הבעל בנדוניא, אבל לענין שאר ספיקות שנולד בשטר לא מיקרי מוחזק דלא עדיף משטר בעדים, א"כ אין מוציאין ממין מספק. וא"ל נהי דלא מגבינן בי' מ"מ לא קרעינן לי' כמבואר בש"ך סי' מ"ו ס"ק ק"א דזה ל"ש בטראט דחיישינן שמא יתבע בערכאות ובדיניהם יוציא ממנו ממין ותפיסה ע"י ערכאות ל"מ כמבואר בנה"מ בכללי תפיסה סי' כ"ה, ומכ"ש היכי שכבר תבעו בערכאות בודאי מוציאין הטראט מידו ונותנין אותו ביד א' שאם יתפוס אח"כ יהנה תפיסה שלו, גם מה שהבטיח ליתן לו מעות בעד זה, לא נשתעבד ל"מ היכי דלא נתן לו עדיין המעות, בודאי לא משתעבד הערב עי"ז כיון דאינו יכול לתבעו המעות שהבטיחו, כמבואר ברמ"א בס"ס קכ"ט ואף דהאו"ת כ' דזה דוקא אם הבטיחו יותר מהראוי אבל כפי הראוי לו מחויב ליתן לי, וכן בשו"ת גא"י חלק ח"מ סי' ע"א כ' דבזה"ז שדרך ליתן שכר ע"ז חייב ליתן לו, מ"מ היינו דוקא היכי דהערב נשתעבד להמלוה משא"כ בנ"ד, שכבר הוכחתי דאין משתעבד בשטר א"כ כיון דהשעבוד לא חל גם מה שהבטיח ליתן לו אינו מחויב כמבואר בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ל"ט ע"ש, שכ' כיון שלא חל השעבוד על האחריות הסחורה משום דלא הי' קנין רק שטר, א"כ אינו חייב ליתן מה שהבטיחו לי דהוה קנין בטעות ע"ש, דמיירי בנתחייב בקנין ליתן לו ואפ"ה פטרו, ולא עוד אלא אפי' כבר נתן לו המעות שהבטיחו, נ"ל דלא נשתעבד ע"י נתינות המעות ומחויב להחזיר לו מה שנתן דהוה נתינה בטעות, וכן מבואר במ"ל פי"א מהל' מכירה, דכל היכי דלא נתחייב אף דנתן לו מעות בעד זה מ"מ פטור ע"ש, גבי מתחייב א"ע בדבר שאינו קצוב אף להתומים בסי' ס' דחולק עליו וס"ל דאם הזוכה מתחייב כנגדו בדבר מה דאז אין זה

בגדר מתנה רק בגדר מו"מ אז מתחייב בדבר שאינו קצוב אף לרמב"ם, ע"ש שהאריך בזה דרמב"ם לא קאמר אלא במתנה אבל לא בדרך מו"מ, מ"מ זה דוקא במתחייב בדבר שאינו קצוב, ומטעם שכ' התומים כנ"ל משא"כ בערב לאחר מ"מ דהטעם הוא אסמכתא פשיטא דל"מ מה שכנגדו נתן מעות דהא דיני אסמכתא איתא אף בדרך מו"מ כדאיתא בסי' ר"ז ובכמה דוכתא בש"ס רבו מלמנות פשיטא דלא מהני בערב לאחר מ"מ דהוא מטעם אסמכתא ודוקא קנין מהני, וזה ל"ד לפועל דקנאו במעות דהתם ליכא אסמכתא משא"כ בערב, א"כ אפי' בנתן לא משתעבד וכ"ש בלא נתן לו המעות ועי' בבית מאיר באע"ז סי' כ"ט. גם אין לומר דמהני שטר גבי ערב מכח דמ"ד עי' ש"ך סי', פ"ג ס"ק דלא אזלינן כה"ג בתר ד"מ היכי דמדין תורה מפורש בהיפך, ועי' שו"ת השיב משה סי' צ' דלא דייניגן דמ"ד אלא היכי דהדבר נוגע למלך ומנת המלך, ועי' תשו' ח"ס חח"מ סי' קמ"ב:

יט

שאלה. שני שותפים שהחזיקו רחיים מקיר"ה ונתהוה אח"כ טו"ת ביניהם, וגם אודות הקאווציא שנתנו לקיר"ה, והקאווציא הי' האבליגאציס ונתחייבו לישבע בד"ת, וכ"א הביא בידו רשימה מהפנקסים של קיר"ה מאיזה מין האבליגאציס הי' הקאווציא, ורשומה של א' הי' מכחיש הרשימה של השני ועמדו וקבלו בקגא"ס שהרשימה של מי שימצא אמת שיהי' נאמן בכל דבריו בלי שום שבועה וקבלת ח"ח ות"כ רק יהי' נאמן בדיבורו הקל, וכתבו שטר ע"ז בפנינו עדים ח"מ באו ר"פ ור"פ וקבלו עליהם בקגא"ס מעכשיו וקבלו עליהם באופן זה שאם יתברר ע"פ הפנקסים של קיר"ה שהרשימה של ר"פ הוא אמת אזי יהי' ר"פ נאמן על כל התביעות שתובע מן ר"פ בדיבורו הקל בלי שום שבועה וקבלת ח"ח, וח"כ רק בדיבורו הקל יהי' נאמן כשני עדים, ור"פ פיטר אותו משביעה וקבלת ח"ח ות"כ, וכ"ז קבלו עליהם בקגא"ס מעכשיו ובבד"ח דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ולראי' באנו עה"ח כו' וחתמו העדים למטה ונמצא אח"כ שהרשומה של א' מהם היא אמיתית ורוצה שיהי' נאמן בדיבורו הקל:

תשובה. הנה הט"ז ביו"ד סי' רל"ב ס"ק י"ב כ', שנים שהמרו באיזה דבר האיך הי' המעשה זה אומר כך וזה אומר כך, ונתנו ת"כ זל"ז שמי שיהי' כדבריו יתן לו חבירו איזה סך ממון, דפטור איתי שמפסיד מטעם דהוה שגגה, והביא שם ראי' מגמרא שבועות, וראיתי ביד שאול מהרב הגאון מלבוב זלל"ה, שהקשה דע"כ מיירי באופן דלא שייך אסמכתא, דאל"כ בלא"ה פטור, גם בת"כ ל"ש אסמכתא כמבואר בח"מ סי' ר"ז ולפ"ז דברי הט"ז תמוהים, דל"ש לבך אונסך לפטור מחיוב ממין, דדוקא לענין עונש שבועה, דבעינן אדם בשבועה פטור, אבל לענין לפטור מחיוב ממון, ל"ש לבך אונסך, דהרי מ"מ

גמר להקנות לחבירו כדרך שרוצה לקנות, ואני כ' כבר לישב דברי הט"ז עפ"י דברי הש"ך בסי' רל"ט ס"ק ל"ג שכ' שם בהא דאם נשבע שלא אוכל ככר זה אם פ' אמר דבר זה ונמצא שאמרו, מותר בככר זה, ע"ז כ' הש"ך דוקא אם בשעת שבועה הי' ברור לו שכדבריו כן הוא כגון כשנשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פ' דבר זה, הי' ברור בדעתו שלא אמרו, זה מיקרי שבועות שגגות, וכן משמע בש"ס גבי לבך אונסך, אבל אם לא היה ברור לי, אלא שהי' מסתפק בדבר ותלה בו אכילת הככר, אין זה שבועות שגגות ע"ש, ונראה שזה דעת הט"ז ג"כ לענין חיוב ממון דנהי דמיירי דנתחייבו באופן דליכא משום אסמכתא, מ"מ ל"ש לומר גמר ומקנה אלא במסתפק לו אם יבא הדבר והענין שמתנה עלי', דבהכי מיירי כל דיני אסמכתא, עי' ח"מ סי' ר"ז ובזה אמרינן דהיכי דעשה חיזוק להאסמכתא גמר ומקני', אבל היכי דבשעת מעשה הדבר ברור לו לפ"ד, ואח"כ נמצא שלא כן הי' המעשה הוה אונס, ואפי' לענין חיוב ממון פטור ומש"ה הביא הט"ז ראי' לדבריו מהא דשבועות דלבך אונסך, דהתם נמי כל אחד הי' הדבר ברור בעיניו שכך אמר רב ומשום דהוה אונס ואונס רחמנא פטרי ונמצא דברי הט"ז שרירין וקיימין. שוב ראיתי בזכור לאברהם ח"ב ח' ח"מ דכ' ג"כ הא דמהני קנין ומעכשיו באסמכתא דוקא בדבר העתיד אבל בדבר העבר אין זה אלא שכחה וטעות, ול"מ הקנין, וזה כעין שכתבתי, וא"כ בנ"ד נמי כיון שכל א' הביא רשימה והי' הדבר ברור בעיני כל אחד מהם שהרשימה שלו אמת א"כ ל"מ הקנין וגם השטר שכ' דהוה אונס, כן נראה לי וא"כ עומד הדבר כמקדם וחייבין לישבע כפי הפסק שיצא, דהוה מחילה באונס ול"מ מידי כנ"ל להלכה:

כ

שאלה. באחד שהלך לעולמו בלי זש"ק וקודם מותו כ' שטר צואה וציוה ליתן לאשתו כו"כ ולאחיו הגדול נתן ביתו וכל אשר לו, ורק שמחויב אחיו הגדול ליתן לבני אחיו הב' כו"כ ולבני אחותו כו"כ והשאר יהי' לו לאחיו הגדול בלא סכום ידוע, מי על מוטל צרכי הקבורה:

תשובה. נ"ל דחיוב הקבורה חל על אחיו הגדול כמבואר בתשו' הרא"ש הובא בטוש"ע סי' רנ"ג, מי שנתן מממונו הרבה מתנות לאחרים, ושייר מעט להיורשין, היורשין חייבין לקוברו, כי מממונו הנשאר אחר מיתו חייבין לקוברו, ואם אמר אל יקברהו מנכסיו אין שומעין לו, וא"כ ה"נ כיון דלכל אחד מיורשיו נתן סכום ידוע, וגם לאשתו נתן סכום ידוע ולאחיו הגדול נתן המותר בתורת ירושה מה שישאר לאחר שיתן לכאו"א סכומו, חל עליו הוצאות הקבורה והוה כמי בע"ח שבא לגבות חובו, דמבואר התם סי' יוד שכ"מ שנתן מתנה והניח המותר נכסיו ליורשיו ויצא עליו שט"ח גובה כלו מהיורשין, וה"מ שפירש

חלק המקבל מתנה ולא פי' חלק היורשים ע"ש בסמ"ע, דאם פירש חלק היורשים הוה כמו אחר וגובה מן האחרון, אלמא דהיכי דלא פירש דינו כיורש ומש"ה חל עלי' צרכי הקבורה. אמנם הנה"מ שם לא חילק כין אם פירש חלק היורשים ובין לא פירש, ורק עיקר החילוק בין אם אמר לשון מתנה, ובין אם אמר לשון שיכול לפרשו משום ירושה ע"ש, ה"נ לענין זה אם יכול לפרש לשון השטר לשון ירושה חל עליו הוצאת הקבורה, אבל אם אמר לשון מתנה חל על כלם ליתן כ"א לפי חלקי, והכא ל"ש לומר שחל על האחרון, כיון דכלל כלם דהא כ' דנותן לגדול האחין ע"מ שיתן לכל אחד חלק, וא"כ כאשר נותן לכל א' אז חל מתנת כלם וא"כ חל הוצאות הקבורה על כלם:

כא

שאלה. באחד שנתן ביד חבירו קיויטיל בח"י וז"ל הקוויטיל, יוכל ליתן על חשבון שלי סחורה בעד ט"ו ר"כ, ושבעה ר"כ אתן עד ר"ח תמוז, והמותר עד ז"פ, והקוויטיל נכתב סתם ולא פירש לאיש ידוע והלך זה עם הקיויטיל ולקח סחורה מא' מן החנוונים, ועתה תובע החנוונים עם הקוויטיל את המעות אם נתחייב ליתן לו הסך המעות או לאו:

תשובה. הש"ך בסי' קכ"ט ס"ק וא"ו, הביא בשם מרשד"ם אם כ' בכ"י כל מי שיתנדב ללוות לפ' כך וכך ממון אני נכנס עבורו ע"ק דאינו משתעבד מדין ערב כיון שלא כ' בשם ציוו תן לו, ודמי למי שאמר כל הזן אינו מפסיד, ומשמע דעת הש"ך שפסק כרשד"ם והרב מהר"א ששון חולק על מרשד"ם, דדוקא באומר כל הזן אינו מפסיד שאינו לשון שעבוד מש"ה פטור, אבל באומר כל הזן, אני אשלם חרב לשלם, וה"ה בנידון דרשד"ם שכ' ואני נכנס ע"ק חייב לשלם. והתומים הקשה על הש"ך דכאן הביא דברי הרשד"ם להלכה, וביו"ד סי' רכ"א ורל"ה, פסק דבאומר כל הזן אינו מפסיד דחייב לשלם, והסכים להלכה דבאומר כל הזן אינו מפסיד פטור וכדעת הט"ז שם, אבל באומר אני אשלם חייב לשלם, וא"כ בנידון דרשד"ם חייב לשלם, וגם הנה"מ פסק כן דחייב לשלם ע"ש, והמחנה אפרים בהלכות ערב סי' ג' כ' שהוא מחלוקת הפוסקים גבי האומר לבתו צאי וקבלי קדושיך דהראב"ד כ' דהטעם דמקודשת משום דהוה כאומר כל מי שיתן לך מנה מעלה אני עליו כאלו נתן לי דמקודשת מדין ערב, והר"ן חילק עליו בזה דל"ש כאן משום ערבות בכל שאינו מתנה עם אדם ידוע, לא גמר ומשתעבד נפשי' ע"ש, אכן כ"ז באומר או כותב כל מי שיתנדב ללות שאינו אומר בלשון ציוי ושליחות דהוה כאומר כל הזן, אבל באומר או כותב בלשון ציוי כמו בנ"ד שכ' ליתן על חשבון שלי דהוה לשון שליחות לכ"ע חייב דהוה כאומר כל השומע קולי יזון, כ"ע מידה דחייב כמבואר ביו"ד סי' רכ"א, וא"כ כאן בנ"ד לכ"ע חייב, ואף שכ' ביוכל' ליתן תיבות יוכל אינו מגרע כח השליחות, דדוקא

בכותב כל מי שיהתדב להלות, לא הוה לשין שליחות שאינו מצוה לשום אדם ליתן רק אם מתנדב מעצמו ליתן לו מחייב הוא א"ע לשלם, זה לא הוה שליח, משא"כ בכותב יוכל ליתן, זה דומה ממש לאומר כל השומע קולי יזון דחייב לכ"ע דהוה לשון שליחות, דלשון יוכל הוא רק נתינות רשות ליתן וחייב לכ"ע, ועוד נ"ל דבנ"ד הוה ערב קבלן כיון שכ' יוכל ליתן ואח"כ כ' ואני אתן הוא ע"ק כמבואר בש"ע סי' קכ"ט סי' י"ז ע"ש:

כב

נשאלתי אם אחד יש לו פס"ד על חבירו אם יכול למכור אותו לאחר בכו"מ כמו ש"ח, או נימא דהוה כמו שטר ראי' דמבואר ברא"ש פ' ג"פ דאין יכולין למוכרו, וכ"פ בח"מ סי' ס"ו סעי' י"ד:

תשובה. ברא"ש פ' ג"פ כ' בשטר מכר דאם נקנה השדה בכסף או בחזקה וק"ס וכתבו השטר לראי', אם מכר השטר לאחר וכ' לו קנו לך וכל שיעבודא ל"ק השדה שהרי גם הוא לא קנה באותו השטר והאיך נייפה כח השני לקנות באותו השטר ול"ד לשטר חוב דהתם ל"ש קנין, אלא ממין שהלוהו נתחייב לו בע"פ והשטר נכתב לגבות ממשעבדי ובמכירת השטר קונה את שיעבוד הנכסים וגם החוב בתקנות חכמים וכיון שקנה החוב קנה גם השיעבוד נכסים הכתיב בשטר, אבל בקנית שדה לא אלים כח לוקח שני לקנות בשטר, שגם הראשין לא קנה בו עכ"ל הרא"ש והש"ך בסי' ס"ו ס"ק מ"ו הביאו, ופשטת דברי הרא"ש משמע דעיקר החילוק דבשט"ח מהני השטר לענין משעבדי, ומש"ה יכול למוכרו משא"כ בשטר ראי' של מכר דל"מ כלל, ומש"ה אינו יכול למוכרו. אלא דיש לדייק בדברי הרא"ש שכ' ובמכירות השטר קינה את שעבוד הנכסים וגם החוב בתקנת חכמים, ל"ל לסיים בתקנת חכמים, אמת דהרא"ש ס"ל דמכירות שטרות דרבנן, כמ"ש הש"ך בשמו בסי' ס"ו סק"א, מ"מ כאן דלא נחית לזה אלא לחלק בין שט"ח לשטר מכר ל"ל לסיים זאת, ונ"ל דהרא"ש מוכרח לסיים זה, דהרא"ש לשיטתו דס"ל בס"פ ג"פ התם דשעבודא דאורייתא, ואפילו במלוה ע"פ גובה ממשעבדי מדאורייתא ואי הוה מכירות שטרות דאורייתא, אין טעם לחלק בין שט"ח ובין שטר ראי', דמדאורייתא גם שטר חוב ל"מ כלל לענין משעבדי דגם מלוה ע"פ גובה ממשעבדי מדאורייתא, ע"כ מוכרח לומר דמכירות שטרות דרבנן, ובדרבנן מלוה ע"פ אינו גובה ממשעבדי, ושוב מהני השטר לענין משעבדי ומש"ה יכול למכרו, ומזה מוכח ג"כ דהרא"ש ס"ל דשעבודא דאורייתא כמ"ש מהרש"ל לדעת הרא"ש, ודלא כהש"ך בסי' ל"ט שנסתפק לדעת הרא"ש וכ' דאין ראי' מס"פ ג"פ, דלא העתיק רק לשון הרי"ף, וי"ל דלי' לא ס"ל. הרי מדברי הרא"ש דכאן מוכח דס"ל דשעבודא דאורייתא כמ"ש, ומה שהקשה שם ממ"ש הרא"ש פ"ק דב"ק ע"ש,

כבר יישב התומים בטוב טעם ע"ש וא"ל לדעת הרי"ף והריטב"א דס"ל דמכירו' שטרות דאוריית' כמ"ש הש"ך בשמם בסק"א והם סוברים שעבודא דאורייתא וא"כ השטר הוה רק שטר ראי', ואיך יכול למוכרו מדאורייתא, זה לק"מ דיש לומר דהם שוברים דאף בשטר ראי' יכול למוכרו וכדס"ל לתוס' והרמב"ן, עי' תומים סי' ס"ו אות כ"ח שהביא דעתם דאף בשטר ראי' יכול למכור, ולפמ"ש מיושב קושיות קצה"ח שהביא הנתיבות ע"ש, והסמ"ע כ' עוד טעם לחלק משום דשט"ח ליכא קנין אחר, וכדי שלא ינעול דלת הצריכו לתקן שיכול למוכרו משא"כ בשטר מכר שיכול לקנות השדה בקנין אחר, ואנן קי"ל דבשטר ראי' אינו יכול למוכרו בכתיבה ומסירה, וכטעם הרא"ש הנ"ל דלא עדיף האי לוקח ב' מהראשון שגם הוא לא קנה בהאי שטר מידי. ועתה נחזי לענין פס"ד אי יכול למוכרו בכו"מ ונראה דיכול למוכרו ל"מ לטעם הסמ"ע הנ"ל דגם כאן ליכא קנין אחר ואיכא משים נעילת דלת דיחשוש דלמא לא יפרע מעצמו ויצטרך לעמוד עמו בדינא ודייני' ואם לא יהי' יכול למכור הפס"ד לא ילוה לו, ואף לטעם הרא"ש מ"מ יכול למכור דהא דעת הש"ך בסי' נ"א ובסי' ע"ט דמעשה ב"ד קידם שיכתב הפסוק דנאמן לו' פרעתי, ואינו גובה ממשעבדי, א"כ מועיל הפס"ד לענין משעבדי ודומה לשט"ח ויכול למוכרו כנ"ל, שוב ראיתי דטעם הסמ"ע ליכא בפסק דין, דליכא נעילת דלת, דהא יכול להלות לו בשטר והיכא דאיכא שטר אף דצריך למיקם בדינא ודיינא על השטר פשיטא דיכול למכור השטר היכי דנשאר בתוקפו עפ"י ד"ת אבל במלוה ע"פ יש לומר דאינו יכול למכור הפס"ד, אך העיקר כרא"ש, וגם הסמ"ע י"נ דלא פליג על טעם הרא"ש וא"כ יכול למכור פס"ד כנ"ל:

כג

שאלה עכו"ם שהי' לו בית חומה ומוקף רחבה גדולה ומכר לראובן מקצת הרחבה לבנות בית במקומו ושייר לעצמו עוד פלאץ פניי סמוך לביתו, ובנה הישראל הקונה בית על המקום שקנה ופתח חלונות להפלאץ הפנוי הנשאר לעכו"ם ועמד כך כמה שנים, גם החזיק הישראל לעבור דרך הפלאץ הפנוי עם עגלות וסוסים בפני העכו"ם המוכר לו, ואח"כ מכר העכו"ם הבית חומה והפלאץ הפנוי לשמעון, גם ראובן מכר ביתו ללוי וראובן הלך לעולמו ושבק לן ולכ"י חיין, ועתה בא שמעון ולוי לד"ת, ושמעון רוצה לבנות על הפלאץ הפנוי ולהאפיל על החלונות של לוי וגם עי"ז לא יוכל לוי לעבור דרך הפלאץ. ולוי טוען כיון שהוא לקח משמעון עם חזקת החלונות וגם דריסת הרגל על הפלאץ הפנוי, אין ביד שמעון לבנות שם ולהאפיל על החלונות שלו ולמנוע מדריסת הרגל, הדין עם מי ע"פ דת"ק:

תשובה. לכאורה נראה דתלוי בפלוגתא, בסי' קנ"ד סעי' ח' גבי ראובן שהי' לו בית אצל עכו"ם, ופתח חלון ע"ג גגו של עכו"ם, ואח"כ מכר העכו"ם הבית שלו לישראל דלדעת המחבר שם אינו יכול לסתום חלונותיו, דלא אשכחן דקאי במקום עכו"ם אלא לגרעותא, והרמ"א הביא י"א שחולקין ע"ז דיכול לסתום חלונותיו, כיון דהעכו"ם הי' יכול לסתום חלונותיו, והרמ"א הכריע שם כי"א הללו, א"כ לכאורה בנ"ד יכול שמעון לבנות על הפלאץ הפנוי ולסתום חלונותיו, ועוד בנ"ד י"ל דאף אם הי' שמעון בא מכח ישראל יכול לסתום חלונותיו לכאורה, כיון דהפלאץ הי' פנוי ולא הי' מזיק לו בפתיחת החלונות הוה דינו כמו הפותח חלון לחורבת חבירו, דאינו יכול למחות לדעת הרא"ש כיון דאינו מזיקו בהיזק ראי' הובא בש"ע סי' קנ"ד סעי' ט"ז, וכיון דאינו יכול למחות שוב לא הוה חזקה. ואף לדעת הרשב"א שהביא שם דיכול למחות בידו כדי שלא למיקם עמו למחר לדינא ודיינא, מ"מ כ' הרמב"ן דלא הוה חזקה, והביא בש"ע שם כיון דאינו מזיקו עדיין יכול לומר לא רציתי למחות, וא"כ לכאורה לכ"ע בנ"ד לא הוה חזקה ויכיל שמעון לבנות על הפלאץ הפנוי ולהאפיל על החלונות, אבל אחר העיון נראה לי דבנ"ד לכ"ע אינו יכול לבנות ולהאפיל על חלונותיו, דנ"ד דומה להדין המבואר בסי' קנ"ד סי' כ"ח ברמ"א מכר הבית ושייר החצר לעצמו דהביא שם רמ"א, די"א דאינו יכול לסתום חלונותיו דמוכר בעין יפה מוכר, וי"א דיכול לסתום חלונותיו, וכ' שם הסמ"ע ס"ק ס"ח דזה דוקא בחצר, דההיזק הי' בשעת המכר ונזקו לא מכר לו, משא"כ אם מכר לו בית בחורבה, אע"פ שעשוי' לבנות כיון שפתח בהיתר אף כשיבנה זה החורבה אינו יכול לסותמו ע"ש, וא"כ בנ"ד נמי כיון דהעכו"ם מכר לראובן מקום ברחבה לבנות הבית, אמרינן מוכר בעין יפה מוכר וכיון שפתח ראובן חלונות ברשות שלא הי' עדיין ההיזק אם הי' העכו"ם בא לדין עם ראובן בפני ב"ד של ישראל בודאי פסקינן לי' דאין רשות בידו לבנות ולהאפיל על החלונות משום מוכר בעין יפה מוכר, אף דבדינהם אין הדין כן כדאיתא בב"ק דף קי"ג והובא ברמב"ם פ"י מהל' מלכים דישראל ועכו"ם שבאו לפניך לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכהו כו' וכיון דאף העכו"ם לא הי' יכול לסתום חלונותיו אם הי' ציית דינא דישראל פשיטא דאף הישראל הבא מכחו ג"כ אינו יכול לסתום חלונותיו. אח"כ מצאתי כן בתשב"ץ חלק א' סי' נ"ב שהביא כן בשם בעה"ט ע"ש. ול"ד להדין הנ"ל סי' י"ח דהתם דפתח חלון ביתו על גגו של עכו"ם, דהתם הבית הי' של הישראל ולא בא מכח העכו"ם והוא רק מטעם חזקה וגבי עכו"ם ליכא חזקה אלא כ"א פותח בתוך שלו לרשות חבירו וכשרוצה חבירו סותם את אורו בפניו ואף בדיננו ליכא חזקה, משא"כ בנ"ד דראובן בא מכח העכו"ם שקנה אצלו מקום לבנות ביתו, ואיכא טעמא דמוכר בעין

יפה מוכר, א"כ אם הי' העכו"ם ציית דיני ישראל אין רשות בידו לסתום החלונות, א"כ הישראל הבא מכחו אין יכול לסתום החלונות של לוי, אבל א"ל דבלא"ה אין יכול לסתום חלונותיו מטעם דטענינן ללוקח שעשה ראובן החלונות ברשות העכו"ם, כדאיתא ב"ב דף כ"ג וש"ע סי' קנ"ה ס"י, כ"ד דטענינן בין נגד יחיד בין נגד רבים ע"ש, גבי הרחקת נזק מן העיר, וא"כ ה"נ בנ"ד טענינן ללוי שראובן קנה מן העכו"ם המקום, ע"ז האופן שלא יסתום החלונות, ז"א דאנן לא טענינן ללוקח אלא במידי דאי הוה המוכר טוען הוה נאמן עכ"פ בשבועה, אבל כאן ראובן בעצמו לא הי' נאמן נגד העכו"ם או נגד הישראל הבא מכח עכו"ם אף בשבועה לומר דברשות עשה כיון דנגדהעכו"ם לא הוה חזקה כנ"ל וא"נ אלא בראי' שוב לא טענינן ללוקח כמבואר התם בגמרא דף כ"נ דפריך והא אר"נ אמר רבא אין חזקה לנזקין וע"ש מהרש"א שכ' כיון דא"נ אלא בראי' שוב לא טענינן ללוקח וע"ש בנ"י, אלא הטעם הוא כמ"ש לעיל מטעם מוכר בעין יפה מוכר, ולענין החזקה לעבור דרך הפלאץ עם עגלות אי הוה חזקה, לכאורה י"ל גם בזה מוכר בעין יפה מוכר וכמבואר בתוס' ב"ב דף זיין ע"ב ד"ה אין דמוכר בית ושייר החצר דמכר לו עם הדרך למ"ד מוכר בעין יפה מוכר, וא"כ אין יכול לוי לבנות כותל ולעכב עליו מליסע שם עם העגלה, וכ"ש מדריסת הרגל דרך הפלאץ הפנוי מטעם מוכר בעין יפה מוכר כנ"ל גבי חלונות, אבל אחר העיון ז"א, דע"כ לא אמרינן מוכר בעין יפה מוכר, ויש לו דרך, אלא היכי דאם אין לו דרך צריך לפרוח באויר שאין לו דרך אחר בזה אמר ר"ע מוכר בעין יפה מוכר ומסתמא מכר לו על אופן שא"צ לפרוח באויר, ובזה מיירי התוס' הנ"ל, אבל אם יש לו דרך אחר בזה לא אמר ר"ע מוכר בעין יפה מוכר, וכן מבואר בשו"ת, הריב"ש סי' רמ"ח, והובא ברמ"א סי' רי"ד סי' ב' וא"כ בנ"ד דיש דרך אחר פשיטא דלא זכה מטעם מוכר בעין יפה מוכר, וצריכין אנו לבא רק מטעם חזקה שהחזיק ראובן בפני העכו"ם לעבור דרך הפלאץ עם העגלות. ויש לעיין אי מהני בזה חזקה, הב"י הביא בס"ס קנ"ג תשו' הרשב"א וז"ל. שאלת יציאה וביאה אם צריך חזקת ג"ש. תשובה דבר ברור הוא שצריך חזקת ג"ש שהרי יש בזה חיסור קרקע שהרי משתמש בחצירו ממש ונכנס ויוצא בו ואם בא חבירו זה לבנות חצירו ולסתום בפניו הרי זה מוחה בידו כדי שלא יאבד דרך ביאתו עכ"ל, וא"כ לפ"ז אם יתברר שהחזיק ראובן בפני העכו"ם ג' שנים וע"פ השכינים שיאמרו שהחזיק בתמידות שבכל פעם שהי' צריך לעבור עם עגלה עבר דרך הפלאץ הוה חזקה, ואף דכל היכי דבעינן ג' שנים בעינן ג"כ חזקה שיש עמה טענה, מ"מ אנן טענינן ללוקח כמבואר בסי' קמ"ו ועי' נה"מ סי' ק"מ אות י"ח מ"ש על דברי הרשב"א הללו, ולבסוף מישב דברי הרשב"א ועכ"ז יש לעיין בנ"ד דהרשב"א מיירי במשתמש בחצירו

ביציאה וביאה דדרך אדם להקפיד בחצירו שלא ישתמש אחר ביציאה וביאה מטעם היזק ראיי', או שדרך ב"א לבנות בחצירו בתים ונמצא זה ימחה בו משא"כ בפלאץ פנוי סמוך לביתו אין דרך ב"א להקפיד על הילוך של חבירו י"ל דלא הוה חזקה, והרי אפי' במצר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו דעת הרשב"ם דבעינן דוקא שהשוותו ותקנהו להילוך והבעלים ידעו מזה ושתקו אז אסור לקלקלו דודאי מחל להם, אבל בהילוך גרידא לא קנו הרבים, וכן פסקו האחרוני' כרשב"ם ע"כ נראה דלא מועיל אף אם יביא ראי' שהי' עובר ראובן דרך הפלאץ ג"ש עם עגלות לא הוה חזקה, כנ"ל להלכה:

כד

שאלה בשותפים כסחורה ידועה לשותפות שעשו למכור, ומת אחד מהם ונשאר הסחורה בבית היורש וידוע ומפורסם לכל שהסחורה עומדת בבית היורש וגם מפורסם שהסחורה היא מהשותפות ובא השותף הב' ואמר לו או ליתן לו חלק בהסחורה או עכ"פ שימכור היורש הסחורה ויחזיק המעות הפדיון עד שיגמרו הדבר ביניהם, מחשש שלא יתקלקל הסחורה, ומיאן היורש לא בזה ליתן לו חלק בהסחורה, או עכ"פ שימכור היורש הסחורה, עד שהסחורה נתקלקלה, ותובע השותף הב' ההפסד מהו הדין אם חייב לשלם הפסידו או לא:

תשובה. לכאורה י"ל דקי"ל דאם מת אחד מן השותפים בטלה השותפות כמבואר בח"מ סי' קע"ו סי' י"ט ואין על היורש דין שומר ופטור דהוה גרמא בנזקין ופטור ול"ד למשכון דמבואר בסי' ע"ב סעי' ואו דאף היורש הוה ש"ש על המשכון דהתם ה"ט דבהאי הנאה דתפיס לי' אזוזי הוה ש"ש, משא"כ בנ"ד, כן הי' נראה לכאורה, אבל אחר העיון נראה דחייב בהפסידו כיון דקי"ל דשותפים אין להם חזקה זע"ז כמבואר בסי' קע"ט וא"כ אף אבי היורש לא הי' יכול לטעון לקוח הוא בידי, והדין מבואר בסי' קל"ד גבי אומן שגם בן האומן אם טוען שירשו מאביו הרי הוא כאביו ואינו יכול לטעון לקוח הוא בידי, כיון שהוא מפורסם לכל שהסחורה של השותפות היא ת"י כמבואר בסי' ע"ב סעי' י"ח ברמ"א וע"ש באו"ח וגם אינו יכול לטעון שנ"ח לאביו מעות כנגד חלקו בסחורה כיון דאביו לא הי' נאמן במפורסם כנ"ל גם היורש א"נ וא"כ חייב היורש בהפסד של הסחורה, כיון דלא רצה ליתן חלקו ועכבו כמבואר בתשב"ץ ח' רביעי סי' כ' שהמעכב סחורה של חבירו מליקח, ואח"כ אירע אונס בהסחורה שחייב לשלם לו, דה"ל עישק את חבירו וחייב אפי' באונסין וכ"ש כאן דהוי כמו פשיעה, דה"ל למכור הסחורה וליקח המעות לידו עד שיגמרו ביניהם בודאי חייב. ולפי"ז נ"ל ג"כ דהמעקל סחורה של חבירו ע"י ערכאות, ואח"כ אירע אונס בהסחורה דחייב לשלם הפסידו לפי דברי התשב"ץ דה"ל

עושק את חבירו, כיון דאין לו לעקל ע"י ערכאות בלא רשות ב"ד. וראיתי בשו"ת שואל ומשיב ח"ג סי' ל' שכ' כיון דלא הוה תפיסה ע"י ערכאות, א"כ הוה ההפסד על הלוה ע"ש. אך לפי דברי התשב"ץ אף דלא הוה תפיסה מ"מ חייב מטעם עושק, וכן נ"ל להלכה כדברי התשב"ץ:

כה

שאלה בא' שהלך לעולמו. ושבק לן ולכ"י חיין, ובעת היותו שכ"מ קודם פטורתו חילק נכסיו ליורשיו, והניח ביכיל מבאנק של גוים על סך חמשה מאית ר"כ ביד שליש על אופן זה, שעד עשרה שנים יהי' הריבית שיעלה על הביכיל בכל שנה מהבאנק יתחלק ביום היאצ"ט לעניי העיר לתועלת נשמתו, ואחר העשרה שנים יתחלק הקרן מהביכיל להיורשים, ועתה קודם כלות העשרה שנים רוצה יורש אחד ליקח מהביכיל איזה סך לשלם לבע"ח דוחק שיש לו ואין לו לשלם ממקום אחר, ואותו הבע"ח רוצה ליתן הסך החוב שיגבה לצורך נשואי יתומה בת אחיו שאין לו צרכי הנשואין מהו הדין אם רשות להשליש ליתן להיורש סך החוב לשלם או לאו:

תשובה. תחילה נבאר אי יש ממש באמירתו וחל ההקדש לעניים או לא. ולכאורה י"ל דלא חל ההקדש כלל, דכיון דלא נתן להשליש מעות מזומן רק ביכיל ובעי כו"מ כמבואר ברמ"א סי' רנ"ח ס' ז', גם י"ל כיון שלא הקדיש הקרן מהביכיל ורק הריבית שיעלה הוה דשב"ל ואין אדם יכול להקדיש דבר שא"ב או שלא בא לעולם, אבל אחר העיון נראה דמהני אמירתו ל"מ בנ"ד דהוה שכ"מ, אלא אפי' אם הי' בריא ונתן ביד שליש נמי מהני אמירתו וחל ההקדש לעניים, דאף דפסק הרמ"א דהמקדיש שט"ח להקדש עניים צריך כו"מ כנ"ל וכן הלכה דלא כריטב"א שהביא הש"ך בסי' ס"ו בח"מ סק"ב דאף באמירה גרידא אם אמר בע"פ וכל שעבודי' חל ההקדש דאמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי והיינו כמסירה באופן המועיל עם כתיבה, עי' שם באו"ת דחולק עליו, וכן הנה"מ שם חילק ג"כ עליו, והטעם מבואר בתומים שם דבהקדש עניים הוי ספק אי אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ומכירות שטרות הוה דרבנן אזלינן לקולא ע"ש, וא"כ הלכה כרמ"א הנ"ל, אך כ"ז בבריא וחי עדיין אז אמרינן דלא חל ההקדש ויכול לחזור, אבל בשכ"מ פשיטא דא"צ כו"מ, דאפילו מלוה ע"פ יכול הש"מ להקנות, כמבואר ב"ב דף קמ"ח ע"א א"ר אר"נ שכ"מ שאמר תנו הלואתי לפ' הלואתו לפ' ומפרש התם הטעם כיון דאף בבריא יכול להקנות במע"ש שוב מהני בשכ"מ וכ"פ בש"ע סי' רנ"ג בח"מ סי' כ' וכ"ש מלוה בשטר אם אמר שט"ח שיש לי על פ' תנו לפ' זכה במה שבשטר כמבואר שם בש"ע דדברי שכ"מ ככתובין ומסירין דמי וכאלו כתב ומסר דמי, ואף דרמ"א כ'

שם די"א דוקא בחוב ישראל אבל לא בחוב שיש לו על עכו"ם, ואפי' בשטר שיש לו מן העכו"ם מסופק שם הרמ"א אם יכול להקנותו ומסיים הרמ"א וכן נ"ל להורות, מ"מ נ"ל דהיינו דוקא בחוב של עכו"ם דעלמא דשייך הטעם דלא סמכא דעת הנותן ליתן במתנה גמורה דלא סמכא דעתו שהעכו"ם יפרע כמבואר שם בסמ"ע, אבל ביכיל מבאנק אדרבא כל עיקר סמיכת דעת בני אדם שיהי' הפירעון בטוח הוא הבאנק עוד יותר מחוב של ישראל, ובזה פשיטא דנקנה במתנת שכ"מ אף בלא כו"מ, וכ"ש לפ"ד הב"ח דשם מהני בחוב שבשטר אפי' בעכו"ם דעלמא ע"ש. וכיון דברירנא שיכול להקנות גוף החוב שבביכיל במתנת שכ"מ, ואף בלא אמירה בע"פ וכל שעבודי' דאית בי' כמבואר שם בש"ך ס"ק כ"ט ע"ש, א"כ מהני אמירתו ג"כ לגבי הריבית אף היכי דגוף הקרן לא הקדיש, ואע"ג דהוה דשב"ל מ"מ הוה כאומר תנו ביתי לפ' כדי שידור בו עד ז"פ או תנו דקל ז"פ לפ' כדי שיאכל הפירות דדבריו קיימין כמבואר בח"מ סי' רנ"ג ס' כ"א, אע"ג דהתם הבית גופא שייר לעצמו או ליורשין וגם הדקל שייר לעצמו או ליורשין וכן אם יבש הדקל ואינו עושה פירות העצים של הדקל חוזר להנותן או לי"א מ"מ קנה הפירות וכ"ש הכא שמסר הביכיל לידי השליש וזוכה להם הקרן של הביכיל עד יוד שנים שיהי' שייך להם הריבית פשיטא דקנו הריבית וצריך השליש ליתן להם הריבית שיעלה בכל שנה. ואע"ג דדעת מהר"ם אלשיך סי' ז' דמעות לריוח ל"ד לדקל לפירות, דהתם הפירות יוצאין מגוף הדקל, והדקל קיים בעת שמוציא הפירות משא"כ במעות לריוח, אין הריוח יוצא מגוף המעות, והמעות עצמו אינו בעין בעת שבא הריוח, והקצה"ח בסי' ר"ט הביא דבריו, מ"מ המל"מ פ' כ"ג מהל' מכירה חילק על מהר"ם אלשיך, וכן הקצ"ה והנה"מ שם חולקין על תשו' מהר"ם אלשיך, והקנ"ה הביא דרוב הקדישות ונדבות שבערי א"י הם כך, שהקרן הוא להנותן והריוח הוא לעניים, וא"כ פשיטא שחל ההקדש בנ"ד על הריבית עד י' שנים. והא דאיתא בסי' ס"ו בש"ך ס"ק ק"ז דמיכר שט"ח לחבירו, והשט"ח הוא של עכו"ם וחזר ומחל דא"צ לשלם הריבית ללוקח מטעם דאיתא בתשו' להרמב"ן דאינו יכול למכור הריבית אלמא דאינו יכיל להקנות הריבית אף דהתם קנה הלוקח הקרן מ"מ הריבית לא קנה, לק"מ, ועי' בתומים שם אות נ"ז שכ' לישב דברי הרמ"א דשם שפסק דצריך המוחל לשלם גם הריבית היינו הריבית שעלה אחר מכירת השטר, דדוקא הריבית שעלה קודם המכירה אינו יכול למכור מטעם שכ' הרמב"ן דאף דנכתב בשטר הריבית שמחויב העכו"ם לשלם ריבית, מ"מ כיון דבשעת כתיבת השטר עדיין לא נתחייב העכו"ם בהריבית, לא הוה הריבית רק כמלוה פ"פ, ומלוה ע"פ אינו יכול למכור ע"ש בב"י אבל הריבית שעלה אחר המכירה א"כ קרנו של הלוקח השביח ואם

המוכר מחלו צריך לשלם לו גם הריבית דמה לי הקרן ומה לי הריבית שעלה על קרנו ומ"ה מיירי הרמ"א, וא"כ משם אדרבא קצת ראי' לנ"ד כשם דהתם קנה הלוקח הריבית שעלה אח"כ ה"נ קנו העניים הריבית, וראי' גמורה אין כאן דהתם קנה הלוקח גוף הקרן, משא"כ בנ"ד, ואך מדקל לפירותיו יש ראי' גמורה כמ"ש וזה בשכ"מ, ואם הי' בריא בשעת נתינת הביכיל ואח"כ מת, ל"מ אם הי' מצוה מחמת מיתה כגון שהי' מתאונן על מיתתו דדינו כש"מ כמבואר שם בש"ע אלא אפי' אם לא הי' מצוה מחמת מיתה ג"כ מצוה לקיים דברי המת כמבואר בח"מ סי' רנ"ב סי' ב', דנהי דקנין לא הוה אם הי' בריא מ"מ איכא משום מצוה לקיים דברי המת ואין להשליש רשות ליתן להיורש קודם היוד שנים, ואף דהבע"ח רוצה לעשות בזה המעות דבר מצוה להשיא יתומה, מ"מ אין לשנות מדעת הנותן שצוה נחלק בכל שנה על היא"צ לעניי העיר כפי הבנת המחלקים ולא ליתן סך מרובה פ"א, ואפי' אם א' מבניו מטה ידו אסור לו ליתן סך מרובה ולגזול שאר עניים כמבואר באחרונים, ורק חם היורש ירצה להניח ביד השליש מן הקרן שלו כפי הסך שיעלה על חלקו הריבית בכל שנה ולחלק מן הקרן שיניח ביד השליש לעניים באופן שלא יגיע שום היזק לעניים, זה רשות ביד השליש ליתן לי, ולאחר יוד שנים לא יקח כלים זה היורש, זה הנראה לי להלכה:

כו

שאלה. באחד שאשתו הי' עוסקת במסחר בהחנות שלו ובעת שהי' שכ"מ קודם מותו אמר לה שתתן בכל שבוע חמשים צל"ח לצדקה עבור תועלת נשמתו, ולא קבע לה זמן עד כמה תתן, והיא השיבה לו שהמסחר הזה של סיד הריוח הוא מועט ובפרט שהיא עוסקת עוד בשותפות עם אשה אחת וא"א ליתן לצדקה כ"כ, ושתק הבעל ולא השיב דבר, ועתה באתה האשה לשאול אם מחוייבת ליתן כמו שצוה בעלה, ויש יורשים והיא אינה רוצית ליזון מהיורשים רק ממ"י מה שתשתכר במסחרה:

תשובה. נ"ל שאין בצוואתו ממש, ואין אשתי, וגם היורשים אינן מחייבין לקיים צוואתו, ומטעם שאבאר. הנה תק"ח היא דאלמנה נזונת מנכסי בעלה כ"ז שאינה תובעת כתובתה בב"ד ומ"י ליורשים כדאיתא במשנה כתיבות דף נ"ה והיא מתנאי כתיבה כמבואר בפ' נערה דף נ"ד וכאנשי גליל דכותבין בכתובה את תהא יושבת בביתי ומתזנת מנכסי, וא"כ אפי' אם היתה ניזונת מנכסי יתומים פשיטא דל"מ צוואתו שתתן ממ"י לצדקה עבורו דהא מ"י הוא של היורשים בעד המזונות שתיקנו לה חכמים והאיך יכול להקדיש מ"י ששייך להיורשים וכ"ש בנ"ד שאינה ניזונת מהיורשים פשיטא שאינו יכול להקדיש מ"י שלה לאחר מיתתו שאינו שלו, ואפי' בחייו אינו יכיל להקדיש מ"י אפי' במעלה לה

מזונות ואומר יקדשו ידיך לעושיהן מטעם דיכולה לומר לבעלה אינו ניזונת ואינו עושה כמבואר באהע"ז סי' פ"א, ע"ש בח"מ וב"ש, וכ"ש לאחר מיתה שמ"י שלה אינו יכול להקדיש, וגם ל"ש כאן משום מצוה לקיים דברי המת דזה ל"ש אלא אם מצוה לעשות דבר מנכסיו, אבל לא בדבר שאינו שלו, וגם אפי' מצוה בדבר שהוא שלו ל"ש מצוה לקיים דברי המת אלא אם מצוה ליורשיו, אבל אם צוה לאחר שאינו יורש, בעינן השליש בידו דוקא בשעת צוואתו כמבואר בח"מ סי' רנ"ב, וא"כ כאן שלא צוה להיורשים רק לאשתו לא שייך מצוה לקיים דברי המת, אף אם הי' מצוה על דבר שהוא שלו, וכ"ש כאן צוה על מ"י שאינו שלו. וא"ל כיון דאמר שתתן ממ"י לצדקה ולא יהי' לה ממה להתפרנס הוה כמו ש"מ שמצוה שתתפרנס מנכסיו, והיכי שמצוה שתתפרנס מבואר באע"ז סי' צ"ג סי' ואו דניזונת מנכסיו ומ"י שלה ולא להיורשים ושוב יכול להקדיש מ"י אם תרצה ליזון מנכסיו, כיון דל"ש מ"י להיורשין, אבל ז"א, חדא דכבר כתבתי דאין יכול להקדיש מ"י אפי' בחייו ואפי' במעלה לה מזונות ואפי' באומר יקדשו ידיך לעושיהן, כיון דיכולה לומר איני ניזונת ואינו עושה, א"כ כ"ש לא"מ דיכולה לומר להיורשים אינו ניזונת ואינו עושה, ועוד הא יכולה לתבוע כתובתה בב"ד ושוב אין לה מזונות ומ"י שלה פשיטא שאינו יכול להקדיש מ"י שלה, ועוד בשלומא היכי דצוה שתהי' ניזונת מנכסיו, אמרינן מה לו לצוות הא בלא"ה ניזונת מנכסיו מתנאי כתובתה כ"ז שאינה תובעת כתיבתה בב"ד, אלא ע"כ דכוונתו דתהי' ניזונת מנכסיו בדרך מתנה לא בתק"ח, ונ"מ אפי' אם תתבע הכתובה בב"ד לא תפסיד המזונות, וכיון דהמזונות הם דרך מתנה מש"ה מ"י שלה, אבל כאן לא אמר כלום אודות המזונות, שנאמר שנתן לה המזונות במתנה, וא"כ אם תרצה ליזון מהיורשים הוא רק מתנאי כתיבה מחויבין לזונה, ושוב מ"י הוא של היורשים וא"י להקדיש מ"י אפי' אם הי' יכול להקדיש מ"י בחייו, וכ"ש שכבר כ' שאפי' בחייו אינו יכול להקדיש מ"י. גם א"ל כיון שהיא עוסקת בהחנות שלו הוה כמו שהקדיש שכירות של החנות וקצץ השכירות שתתן חמשים צל"ח בכל שבוע אך גם זה אינו, חדא, שלא הזכיר השכירות כלום ורק שתתן ממ"י לא חל ההקדש על השכירות, ועוד אפי' אם הי' מזכיר השכירות ג"כ לא חל ההקדש על השכירות אא"כ אומר יקדש האניות לשכירתו כמבואר בח"מ סי' ריי"ב ובסי' רנ"ג סי' כ"א דהשכירות הוה דשב"ל ע"ש סי' זיין ברמ"א, וכ"ש כאן שלא הזכיר כלום מהשכירות ורק ממ"י פשיטא שלא חל ההקדש, וגם משום מצוה לקיים דברי המת ג"כ ל"ש כאן כמ"ש. והנה אם הי' מועיל אמירתו ואמר סתם עד כמה זמן היתה מחוייבת ליתן מה שציוה, מקיר דין זה הוא בגיטין דף ע"ה ע"ב גבי האומר ה"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא או ע"מ שתניקי

את בני, דרבא ס"ל סתם לעולם משמע ור"א ס"ל דסתם כמפרש יום א' ופליגי בזה הרי"ף והרמב"ם ורשב"א פסקו כר"א וכ"פ בש"ע אע"ז סי' קמ"ג סי' חית, והרא"ש פסק כרבא דסתם לעולם משמע ורמ"א הביא שם דעת הרא"ש והה"מ פ"ז מהל' אישות כ' דרמב"ן חולק בזה אם התנאי הי' בקים ועשה סגי ביום א' ואם התנאי הוא בשוא"ת, אז לעולם משמע, ועי' בח"מ סי' רי"ב סי' א', דאם אומר ידור פ' בביתי, דאף שעה אחת משמע ועי' בסי' סמך סי' ג', דהמקבל עליו לזון את חבירו דהביא רמ"א פלוגתא בזה, די"א דכל ימי חייו משמע, וי"א דנפטר בשנה א', וע"ש בסמ"ע ועי' או"ת שם שכ' דליכא פלוגתא בזה אלא היכי דקיבל עליו לזון את עני דהוה מתורת נדר וסתם נדרים להחמיר חייב לזון כל ימי חייו, אבל במקבל עליו לזון חבירו שאינו עני דליכא משום נדר אמרינן הממע"ה ע"ש, וכ"ז בחיים חיותו כופין אותו לקיים את נדרו משום דסתם נדרים להחמיר, אבל אם מת הוא אין היורשין מחויבין לקיים נדרו כמבואר בח"מ סי' ר"ט, ואע"ז סי' נו"ן, וכמה דוכתי וצריכין אנחנו לבא עליהם מכח שנשתעבדו נכסיו שוב אמרינן הממע"ה, כיון דאמר סתם, וסגי בב"פ שנתנה ב' שבועות כיון דאמר לשון רבים עי' סמ"ע, אבל בנ"ד א"צ ליתן וכמ"ש לעיל כנ"ל:

כז

שאלה במי שנשא אשה ואביו סילק נדן מצידו אלף וחמש מאות ר"כ, ואבי האשה סילק נדן אלף ר"כ, ונפטר הבעל בשנה ראשונה והניח אשתו מעוברת וילדה זכר ונפטר ג"כ אחר עשרה חדשים, ומעות הנדן מב' הצדדים הוא ת"י אבי האשה, והאשה כאשר באתה לגבות כתובתה אחר פטירת בנה טוענת שהעיסקא שעלה אחר פטירת בעלה מסכום נדוניא שלה עם תוספת שליש שייך לה, מחמת שאחר פטירת בעלה היא נתנה המעות על עיסקא, ולהאשה האלמנה לא היתה מזונות מנכסי בעלה אלא משל אביה שהיה עדיין בתוך משך הזמן, שהי' אבי' צריך ליתן מזונות להזוג ואבי הבעל שהוא יורש הבן טוען, כיון שהיא נוטלת תוספת שליש שייך כל העיסקא לו לבדו, אף העיסקא שעלה אחר מיתת הבן, הדין עם מי. גם יש לה תכשיטין שקנו לה מן הנדן והמנהג ליתן לה עשרים פ' ואבי הבן רוצה לסלקה מן התכשיטין במעות, גם רוצה לנכות לה מה שחילקו מן הד"ג לרח"ש וכל"ז כדי חלקה.

תשובה. בב"ד דף קמ"ג ע"ב איתא במשנה וכן האשה שהשביחה את הנכסים השביחה לאמצע, אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הרי אני עושה ואוכלת השביחה לעצמה. ובדף קמ"ד פסקא וכן האשה כו' הקשה אשה מאי עבידתא פי' רשב"ם וז"ל או תטול כתובתה ותלך לה, או תטרח קמי יתמי ותהי' ניזונת ומי' שלהן ואין לה להשתכר בממון

היורשין עכ"ל, ולפי פי' הכי פריך אמאי דקתני במתניתין דאם השביחה בסתם השביחה לאמצע, והיינו דיש לה חלק בשבח הנכסים, ע"ז פריך דבאשה אלמנה ל"ש ליתן לה חלק בשבח דאין לה זכות בנכסי בעלה, אלא או ליטול כתיבתה ותלך, או שתיזון מנכסי בעלה ותטרח קמי יתמי ומ"י שלהן ואינה נוטלת כלום בשבח, דאין להשתכר בנכסי בעלה ליטול בשבח, ומשני באשה יורשת ודינה כמו אחין, וקמ"ל דאע"ג דלאו דרכה למטרח, אע"ג דלא פי' כמאן דפי' דמי קמל"ן. תו כ' הרשב"ם ואלמנה שאמרה בב"ד מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה אם אינה ניזונת משל יתומים הלכך אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהן כדי כתובתה, אם אמרה ראו מה שהניח לי ונתעצלו ב"ד או יורשים להשביעה על כתובתה, אפי' השביחה אלף ככר השביחה לעצמה, אבל אם השביחה סתם תטרוף כתובתה והמותר ליורשים ואע"פ שלא נשתייר מבעלה אלא רביעית כתובתה עכ"ל. והנה דעת הרשב"ם דסיפא דמתניתין דקתני ראו מה שהניח לי בעלי לא קאי אאשה יורשת מדקתני הניח לי בעלי, אלא קאי אאלמנה ואפ"ה באמרה ראו השביחה לעצמה ומיירי באינה ניזונת משל היתומים, והא דנקט הרשב"ם והניח נכסים מועטין היינו לענין השביחה סתם דס"ל דעכ"פ תטרף כתובתה, וקמל"ן דאפילו בנכסין מועטין שלא הי' כדי כתובתה עכ"פ נוטלת כדי כתובתה מן השבח, אבל באמרה ראו, אין חילוק בין נכסים מרובין ובין נכסים מועטין כל השבח שייך לה באינה ניזונת. וא"ל לפי' הרשב"ם אמאי נדחק לאוקמי הרישא באשה יורשת, הא איכא לאוקמי בסתם אשה ומיירי בנכסים מועטין והא דקתני השביחה לאמצע, היינו דנוטלת עכ"פ מן השבח עד כתובתה והמותר ליורשין, לק"מ דלשון לאמצע לא משמע כן אלא משמע דמיירי בנכסין מרובין דיש יותר מכדי כתובתה דומיא דאחין דרישא, וע"ז קאמר דהשבח לאמצע, והיינו דהיא נוטלת בשבח כפי חלקה בכתובתה והמותר נוטלין היורשין, ובנכסין מרובין ס"ל לרשב"ם דאם השביחה בסתם אפילו באינה ניזונת אין לה בשבח כלום יותר מכדי כתובתה, דאין להשתכר בשל יתומים כלום ומש"ה מוקי לה באשה יורשת, אבל בסיפא באמרה ראו דהשביחה לעצמה מיירי בסתם אשה אלמנה ואפילו הכי כל השבח שלה באינה ניזונת. הכלל העולה לשיטת הרשב"ם בניזונת מן היתומים אפילו באמרה ראו, כל השבח ליתומים משום דמ"י שלהם וזה בכלל מ"י ואפילו שכר טרחה אין צריכין ליתן לה, ובאינה ניזונת אז בהשביחה סתם בנכסין מרובין הכל ליורשין ואינה נוטלת כלום מן השבח, ובנכסין מועטין דליכא כדי כתובתה אז נוטלת עכ"פ עד כדי השלמת כתיבתה מן השבח אפילו בהשביחה סתם, והטעם כמ"ש הב"ח דלאו בשופטני עסקינן דטרחה קמי יתמי ולא תגבה כתובתה

שנשתעבד לה בעלה ואפילו לא פרשה כאלו פרשה דמי, וכאלו אמרה הריני עושה ואגבה כתובתי, ובאמרה ראו ואינה ניזונת אזי כל השבח שלה, ומ"מ בנכסין מרובין ויש יותר מן כדי כתובתה ואמרה ראו אין השבח שלה רק מן כדי כתובתה, אבל מן המותר מכדי כתובתה השבח ליורשין כדפי' רשב"ם גבי אחין במשנה ע"ש, ובתוס' והרא"ש חולק א' מה דמשמע מהרשב"ם דבניזונית אפי' שכר טרחה אין לה, כיון דמ"י שלהם ע"ז חולק הרא"ש וס"ל דדינה כאיש אחר היורד שלא ברשות, וידה על התחתונה, ואם הן מעות אינה נוטלת רק דבר מועט כיון שלא קבלה עלי' אחריות, ב' חולק על רשב"ם מה דס"ל בנכסים מועטין ואינה ניזונית והשביחה בסתם דנוטלת עכ"פ כדי כתובתה, וע"ז חולק וס"ל דאינה נוטלת כלום מן השבח לכתובתה, ג' חולק מה דס"ל לרשב"ם באמרה ראו אז כל השבח שלה ע"ז חולק דאפי' באמרה ראו ואינו ניזונית אין לה בשבח כלום דלא מצינו שע"י ראו יהי' השבח לעצמו אלא מי שיש לו בנכסים אבל לא בבע"ח ואשה בכתובתה דאין להם לירד בנכסים אלא ברשות ב"ד. והנה בש"ע סי' צ"ה ס' זיין באינה ניזונית, הביא ב' דיעות, דעת הרשב"ם דבלא אמרה ראו דבנכסין מועטין שאין בהן כדי כתובתה נוטלת כתובתה והשאר ליורשין ובאמרה ראו כל השבח שלה, וגם הביא דעת הרא"ש דבין אמרה ראו ובין לא אמרה והשביחה בסתם הכל ליורשים והיא נוטלת שכר טרחה, ואפי' כתיבתה אינה נוטלת, והרמ"א הכריע כרא"ש, וכ' וכן עיקר דהכל הוא ליורשים. וכ' הח"מ והב"ש הא דהכריע הרמ"א כרא"ש קאי בלא אמרה ראו, דלדעת הרשב"ם עכ"פ גובית מן השבח כדי כתובתה בזה הכריע כרא"ש, דאין נוטלת מן השבח כלום אף כדי כתובתה, אבל באמרה ראו בזה הדין דהשבח שלה ורק בנדוניא ותוספת שליש הביא הב"ש בשם נ"ש דנוטלת מן השבח בשהשביחה סתם ע"ש, ולפ"ז בנ"ד דהנכסים מרובין, ולא אמרה ראו לכ"ע השבח ליורשין רק לדעת הרא"ש מגיע לה דבר מועט בשכר טרחה כמ"ש הרא"ש במעות, כנ"ל להלכה. והנה הרב המפורסם מ' פייבל הלוי אבד"ק בראדשין נ"י השיב לי בנ"ד וז"ל, ולפענ"ד קשה להוציא מהאשה שהיא מוחזקת דהא הב"י באע"ז סי' צ"ה הביא תשו' הרשב"א דאפי' בלא אמירה ראו וגם היא ניזונית משל יתומים מ"מ אם היו בהנכסים זוזי ועסקה בהם והשביחה כיון דזוזי א"צ שומא ותפיסתה בזוזי תפיסה גמורה לפירעון כתובתה שייך השבח לה ע"ש עכ"ל. ודבריו תמוהים מאוד, חדא מ"ש דרשב"א מיירי בניזונית ע"ש ברשב"א שהביא הב"י שכ' בשם הרשב"א וז"ל, ואם הי' נכסים מועטין שיהי' מן הסתם בלא אמירה ג"ד שאינה רוצית לזון מן היתומים הוא דעת הרשב"ם כו', וקאי אדברי רשב"ם דס"ל בנכסין מועטין דאפי' בהשביחה סתם דעכ"פ נוטלת כדי כתובתה מן השבח באינה

ניזונית, וע"ז כ' הרשב"א דאפי' בלא אמרה שאינה רוצית ליזון מן היתומים שיהי' כאלו אמרה דג"ד דרוצית להשביח כדי כתובתה, ומיירי דאינה ניזונית משל היתומים רק מן הנכסים שהניח בעלה דאמרינן מן הסתם שאינה ניזונית מן הקרן שהניח בעלה ורק מה שהניח גובית בכתובתה וניזונית משל עצמה עד שתרויח כדי כתובתה, וע"ז כ' והוא דעת הרשב"ם דאפי' בסתם גובית כדי כתובתה מן השבח, והרשב"א דאפי' שלא אמרה שאינה רוצית לזון מן היתומים הוה כאלו אמרה, אבל אם היתומים זונין אותה פשיטא דהשבח שלהם, ועוד הרשב"א קאי דוקא אנכסין מועטין שאין בהם כדי כתובתה דבזה ס"ל להרשב"ם דעכ"פ גובה כדי כתובתה מן השבח, ואף בזה דעת הרשב"א שם מסכמת לדברי מורו ר"א דס"ל דהשביחה סתם השבח להיתומים אלא שכ' אע"פ שיש לבע"ד לחלוק, מ"מ כיון דר"פ ג"כ ס"ל כרשב"ם מחוייבים אנו לכוף אזנינו להסכמתם וכ' אף לדברי הרשב"ם יש לחלק בין מעות למטלטלין, דדוקא במעות דתפיסתה תפיסה גמורה משא"כ במטלטלין וקאי דוקא אנכסין מועטין, ולענין לגבות כדי כתובתה מן השבח כדעת הרשב"ם, אכל בנכסין מרובין בלא אמרה ראו פשיטא דלכ"ע השבח ליתומים, וכן הביא הח"מ ס"ק יו"ד דברי הרשב"א אנכסין מועטין דאפי' לא אמרה כאמרה דמי, אבל לא בנכסין מרובין ע"ש, דקאי בין אמעות ובין במטלטלין, וא"כ פשיטא בנ"ד דהוה נכסין מרובין ולא אמרה ראו, פשיטא דכל הריוח שייך ליורשי הבעל, ורק שכר טרחה מועט יש לה כמ"ש הרא"ש. ואודות אם יכול לסלקה מן התכשיטין פשיטא דיכול לסלקה דאף דאיתא בסי' צ"ט, דאין יכולין לסלקה מבגדי' במעות, היינו דוקא בבגדים, ומטעם שכ' הריטב"א הביאו ב"י שאין בדין שיפשיטוה ערומה ותצא, ומטעם זה אף בבגדי שבת דלא שייך טעם זה, מ"מ בכל בגדיו הדין כן דלא חילקו בבגדים, אבל בתכשיטין דל"ש טעם זה פשיטא דיכול לסלקה במעות. ואודות אם מנכין מה שחילקו המעשר מהד"ג לרח"ש וכל"ז נראה פשוט דמנכין לה אף דמבואר בשבו"י ח"ג ח' אע"ז סי' קכ"א היכי דמת הבעל וצריכין להחזיר לה הנדוניא שלה דאין מנכין לה המעשר, היינו דוקא היכי דמחלקין המעשר לעניים, ומטעם שכ' שם דמיד שקיבל הנדוניא החיוב מוטל עליו ליתן המעשר, הלכך אף כשמת, אח"כ וצריכין להחזיר הנדוניא אין מנכין לה, משא"כ עתה שהמנהג שמחלקין המעשר לרח"ש וכל"ז שהחיוב מוטל על שניהם ליתן פשיטא שמנכין לה מחלקה החצי, כנ"ל להלכה:

כח

שאלה שבא לפני באחד שעשה שטר מברחת בערכאות על ביתו ונכתב בספר הערכי האיך שמכר הבית לפ' ואח"כ מת המבריח בלא זש"ק ר"ל, וקודם מיתה חילק נכסיו

לבני האחים ואחיות שלו ועשה ע"ז שטר צוואה ואח"כ מת והשטר צוואה אינה בנמצא, ואח"כ מת גם אותו האיש שהבריח לו, והניח בנים, ועתה בא א' מיורשי המבריח ובידו כתב מקוים בערכאות האיך ששילם לבני האחים ואחיות של המבריח ונתנו לו פטורים על הבית, והבית נשרף ונשאר רק הקרקע הפנוי', וקודם שנשרף החזיק ג"כ בהבית ודר בו, אך לא שני חזקה ג' שנים ואחר השריפה נשאר מרתף והחזיק הוא בהמרתף ג"כ אחר השריפה, ובין שניהם יש ג"ש ורוצה כעת שהבני של אותו שהבריח לו יתנו לו קאנטראקט המועיל ע"פ נימוסי קיר"ה שיוכל למכור הקרקע והבנים טוענים אולי יש עוד איזה יורשים שלא שילם להם כפי הצוואה ויתבעו אותן הן בד"י והן בדא"ה ואינם רוצים לעמוד עמם בדינא ודיינא, ורוצים ליתן לו ערקלערונג שהקרקע אינו שלהם, ועי"ז תחזור הקרקע למורישם המבריח ואך עי"ז יבא הפסד רב להיורש הלז שלא יוכל למכור לשום אדם ע"פ נימוסי קיר"ה והוא בעצמו אין יכולת בידו לבנות הקרקע כי הוא עני וצועק על ביתו שנשרף ועל הקרקע שנטבעה במים אדירים וההפסד מגיע יותר מאלף ר"כ שרוצים ליתן לו בעד הקרקע, ובא לפני להורות להם ע"פ דת"ק אם מחויבין היורשים ליתן לו קאנטראקט או לאו:

תשובה. בזה יש לעיין בשני אופנים א' אפילו אם הבנים של האיש שהבריחו לו יתרצו ליתן ליורש הלז קאנטראקט אם רשות בידן ליתן לו קאנטראקט ואין חוששין ליורש אחר. ב' אם יכול לכוף אותן ליתן לו קאנטראקט אם אינם רוצים שלא יבא ע"י להפסד רב כנ"ל, ונ"ל באם שהיורשים מרוצים ליתן לו קאנטראקט פשיטא שרשות בידן ליתן לו, ל"מ לדעת הרא"ש דקיל"ן כוותי' בח"מ סי' רפ"ד דמי שהוא מוחזק לקרוב ואין אנו יודעין שיש קרוב יותר ממנו הרי זה יורשו ול"ח שיש קרוב יותר ממנו כ"ז שאין אנו יודעין ע"ש פשיטא שרשות בידן ליתן לו קאנטראקט אלא אפילו לדעת הריב"ש סי' מ"ו דס"ל דבעינן שיהי' מוחזק שזה הקרוב הוא קודם בירושתו מ"מ בנ"ד כיון דיש בידו פטורים מבני האחים, והוא מקיים בערכאות, וא"כ הם קודמים בנחלה ואין ידוע אם יש עוד בני אחים או אם כתב עוד ליורשים אחרים בהצואה א"כ בודאי רשות ביד הבנים הנ"ל ליתן קאנטראקט אם יתרצו בזה וזה א"צ לפנים, אך בנ"ד דאין היורשים רוצים ליתן הקאנטראקט כדי שלא יצטרכו לירד בדינא ודיינא אם יכול לכוף אותם על פי ד"ת ליתן לו כדי שלא יבא היורש לידי הפסד רב, בזה יש לעיין. ונלענ"ד דע"פ ד"ת מחוייבים הבנים הנ"ל ליתן לו קאנטראקט כדי שלא יבא לידי הפסד רב כי הפסידו שלו הוא ודאי והחשש של הבנים הוא חשש רחוק אולי יש יורש אחר ויתבע אותם ובפרט שבדינינו לא יהי' ביד שום יורש תביעה עליהם ע"ז שנתנו לו קאנטראקט כיון שרשות בידם ליתן

לו קאנטראקט ע"פ ד"ת כמ"ש לעיל וגם בערכאות א"י שום יורש לתובעם ולהוציא מהם ממון כיון שנכתב הבית בספר הערכי על שם אביהם ויכולת בידם לעשות מה שירצו אם לא באיזה עלילה יבא אחד עליהם ואין ספק שלהם מוציא מידי ודאי פסידא שלו ועי' בצ"צ סי' יוד גבי מי שאבד שטר שנכתב בו שם המלוה שכ' שם ג"כ כיון דפסידא דמלוה היא ברי ופסידא דלוה שמא יאבד שוברו היא חשש רחוק מש"ה צריך לשלם לו החוב ואין חוששין לפסידא דלוה, ואף דאיכא טעמא בגמרא ב"ב דף קע"ט, משום דעבד לוה לאיש מלוה, מ"מ עי' בצ"צ שם, שכ' דאין זה עיקר הטעם אלא משום דפסידא דמלוה הוא ברי ופסידא דלוה היא ספק וחשש רחוק שמא יאבד שוברו וכ"ש בנ"ד הוא חשש רחוק עוד ביותר, דהתם אם יאבד שוברו יצטרך לשלם לו עוד פעם אחרת משא"כ בנ"ד שלא יצטרכו לשלם לשום יורש שיבא הן בד"י והן בדא"ה אלא שמא יבא יורש ויעליל עליהם ויצטרכו לישבע אין ספק שלהם מוציא מידי ודאי שלו, ועוד יש ראי' מהא דכ' רמ"א בסי' קכ"ח בחו"מ מלמד שהי' אצל בעה"ב, והלוה לעכו"ם על משכנות ויצא משם ולא פשר עצמו עם העכו"ם והניח מקצת מעותיו ביד בעה"ב ורוצה לעכבם כי הוצרך לפשר עם העכו"ם אין יכול לעכבם עכ"ל, והוא מהגה"מ ב"ב ועי' ש"ך שם ס"ק י"א מה שהקשה ע"ז כיון דהמלמד חייב לעכו"ם מן הדין אמאי אינו יכול לעכבם ע"ש, ועי' תומים מ"ש שיש ט"ס ברמ"א וצ"ל ויצטרך לפשר עם העכו"ם, ומירי דבעה"ב עדיין לא פשר עצמו עם העכו"ם ומש"ה אינו יכול לעכב בידו המעות של המלמד והטעם דנכסי דבר נש אינן ערבין בי', ולא יתבע הערב תחלה, והיינו כל כמה דלא פרע לעכו"ם ותבעו להמלמד שישלם לו אינו יכול לעכב נכסיו ע"ש, וכ"ש בנ"ד דאין כאן אלא חשש רחוק שמא יעליל עליהם אחד מן היורשים בודאי אין יכולין לעכב הקרקע על שמם ומחוייבין ליתן לו קאנטראקט שיוכל למכור את הפלאץ, וא"ל דאפי' בלא שום חשש א"א להכריחם ליתן לו קאנטראקט וסגי להם ליתן פטור נגד מורישם, כי מה להם שלא יוכל למכור ע"י פטור, כיון שהם נותנים לו פטור נגד מורישם המבריח אבל ז"א, דודאי כי היכי דאם המוריש ואביהם הי' קיים בודאי אביהם הי' מחויב להחזיר לו על אופן שיוכל למוכרו, דמסתמא בודאי בשעת הברחה הי' המדובר ביניהם דבעת שיצטרך שיחזור לו שמחויב להחזיר לו, על אופן שיוכל למוכרו לאחר ולעשות בו כאדם העושה בשלו, ובפרט כי ידוע שההברחה הי' מחמת שהי' חייב מעות לקיר"ה, ובאם שהי' החזרה בחייו, באופן שירצה למכור את הבית לא הי' אפשר באופן אחר, רק שאביהם יתן קאנטראקט להקונה את הבית על שמו שהוא מוכר לו, כי אם הי' ניתן לו רק פטור על שם המבריח יקדים החוב של קיר"ה ולא יוכל למוכרו, א"כ שוב היורשים של המבריח יורשים כל זכות

מורישם ומחוייבין גם הבנים ליתן להיורש קאנטראקט כי היכי שאביהם הי' חייב ליתן קאנטראקט למורישם, כנ"ל לפענ"ד להלכה:

והנה כתבתי הדבר להרב המאה"ג החריף מ' יחיאל מיכל ברומיר אבד"ק מילניצא נ"י, וזה אשר השיב לי פעם ראשונה וז"ל. הנה כל הראיות שהביא כ"ת דהדין הוא לכוף הבנים שיתנו לו קאנטראקט, המה נכונים לפי מה דנקט דכאן מיקרי מחזיק בשל חבירו אבל א"כ יעמוד לנגדינו הא דאיתא ב"ק דף ק"ג גבי האי דכ' השטר בשם ר"ג, והובא בש"ע סי' ס' דאין כופין הר"ג ליתן שטר, משום דא"ל לא יקרא דידך בעינא ולא זילותא דידך, והנה האי זילותא דמחזי כמוכר נכסיו הוא בודאי איני אלא חששא קלה, ואפ"ה חיישינן לה, והמרש"ל שהביא הש"ך שם דצריך ליתן טעם לדבריו, כוונתו לה"ט גופי' הנ"ל דצריך לבאר אותו ולא טענינן לי' אנן כמו שמבואר במהרש"ל. ואין לחלק דהתם כ' שלא מדעתי, אבל הכא כ' מדעתי, דלפי הסברות והטעמים שהכריח כ"ת מהראיות שהביא אין לחלק בזה אע"כ מוכרחין אנו לחלק ולומר דדוקא היכי דזה בא לעכב את של חבירו ת"י כהנהו גווני דמיירי בהנהו מקומות שהביא כ"ת דמשום לתא דגזל נגעו בי', אז הסברה נותנת דאין לעכב בשל חבירו על הספק, או מטעם שכ' התומים דאין לפרוע מן הערב תחלה קודם שיתבע מן הלוה, משא"כ בהא דר"ג דאין הלה בא להחזיק בשל חבירו שהרי זה משתמש בשדותיו ורק שהשטר נכתב על שמו, ועי"ז ניזיק חבירו לית בי' טעמא רק משום כופין על מדת סדום, דזה נהנה וזה לא חסר, הלכך כל היכי דאית לי' איזה קפידא אפי' חשש רחוק אינו בכלל זה, ונ"ד נמי, אף שנכתב בספר הערכי ע"ש אביהם מ"מ אינן מחזיקין בהקרקע מאומה שהרי זה משתמש בה ועושה בה כאדם העושה בשלו, ואין להם בזה רק מה שנכתב על שם אביהם דאין גופו ממון וא"כ אי איכא איזה קפידא לא כייפינין להו, עכ"ל. וזה אשר השבתי לו. מה שהקשה כ"ת, מהא דר"ג ומכח זה יצא לחלק, בין מחזיק בגוף הדבר של חבירו, להיכי שאינו מחזיק בגוף הדבר רק שנכתב השטר על שמו בהא לא כייפינן לי' ז"א וא"א לחלק בכך, דהכי איתא התם, ת"ר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין אותו למכור, ואם אמר ע"מ, כופין אותו למכור, מאי קאמר, אר"ש ה"ק הלוקח שדה מחבירו בשם ר"ג, אין כופין את הר"ג למכור, ואם אמר ע"מ, כופין את הר"ג למכור, אמר מר הלוקח שדה כו' מכלל דמקני' קנה כו', אי משום הא ל"ק כגון דאודעי לבעל השדה כו', אלא אימא סיפא, ואם אמר ע"מ כופין את הר"ג, ואמאי, ולימא ר"ג לא יקרייכו בעינא, ולא זילותיכו בעינא, אלא חמר אבייה"ק הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין המוכר לכתוב שטרא אחרינא ולמכור זימנא אחרינא, ואם אמר ע"מ, כופין המוכר למכור, אמר מר הלוקח שדה כו', פשיטא מ"ד מצי

אמר לי' מידע ידעית דאנא לנפשאי שקילנא ופנחיא בעלמא הוא דקביענא וזוזי בכדי לא שדינא, אלא אדעתא דכתיב לי שטרי אחרינא, קמ"ל דא"ל ענייגא עבדית לך, בהדי האי דזבנית לי' בשמי' ויכתוב לך שטרא אחרינא, ופירש רש"י ענייגא תנאי כו', ואם אמר ע"מ כופין פשיטא ל"צ דאמר לי' לסהדי כו' עכ"ל הגמרא הצריך לענינינו, ולפי חילוק של כ"ת קשה בכאן קושיא חזקה מאי פריך לפי אוקימתא דר"ש אלא אימא סיפא ואם אמר ע"מ, כיפין את הר"ג אמאי ולימא כו', קשה דלמא קאי ואם התנה היינו שהתנה עם הר"ג כמו להאוקימתא דאביי דקאי אמוכר דאין כופין אותו, וקאמר בסיפא, ואם התנה היינו עם המוכר כן ה"נ יש לפרש לאוקימתא דר"ש דקאי הסיפא ואם התנה אר"ג ומש"ה כייפינין לר"ג לכתוב שטרא בשמו של הלוקח, וע"כ צ"ל דגם בהתנה פשיטא לי' להגמרא דאין כופין את הר"ג וכדעת בעה"ת הובא בש"ע סי' ס' ומטעם דלא עביד מעשה שיתקיים התנאי עי' בטור שם, וי"ל דמזה הוכיח בעה"ת דינו דל"מ תנאי עם הר"ג מדלא מוקי לאוקימתא דר"ש הסיפא דהתנה עם הר"ג, אבל לאביי דמוקי דקאי אמוכר דבשעה שנותן לו המעות והמכר נעשה על תנאי זה שיכתוב לו שטרא בשמו, ודאי מהני התנאי, וזה ניחא היכי דהתנה יש לחלק בין הר"ג ובין המוכר וכמ"ש בשם בעה"ת אבל היכי דלא התנה דפריך פשיטא דאין כופין את המוכר לכתוב שטרא אחרינא, ומשני מ"ד מצי א"ל מידע ידעת כו', קמ"ל דא"ל ענייגא עבדית בהדי האי דזבנית ליה בשמיה, ופירש רש"י תנאי, קשה ל"ל ה"ט דענינא עבדית לפי חילוק הנ"ל הא כיון דאין המוכר מחזיק בהשדה סגי בהאי טעמא דלא ניחא למוכר לאפושי שטרי עילוי' כמו גבי הר"ג לאוקימתא דר"ש דפשיטא לי' דאין כופין ואף בהתנה עמו, ואף דהכא גבי מוכר מהני תנאי, מ"מ בלא התנה פשיטא שאיך לחלק בין הר"ג ובין המוכר דבשניהם אין מחזיקין בשדה רק בהשטר, ול"ל דענייגא. עבדא, וע"כ צ"ל דעיקר החילוק היא דעל הר"ג לית לי' להלוקח שים דררא דממונא עליו דלא קנה הר"ג הקרקע, כדמוקי לה בגמרא, דאודעי' לי' לבעל השדה כו', ומש"ה לא מצי כייף לי' לכתוב שטרא בשמו וסגי לי' בטעמא לא יקרייכו בעינא ולא זיליתיכו בעינא, אבל גבי מוכר שנתן לו מעות דמי השדה ואית לי' עליו דררא דממונא לא סגי בהאי טעמא דלא ניחא לי' באפושי שטרא, ולהכי צריך לטעמא דענייגא עבדית לך, וא"כ בנ"ד גבי שטר מברחת דכ' הרא"ש בכתובות הביאו ג"כ הנה"מ סי' צ"ט דכ"ז שלא חזר המבריח דקנאה המקבל, וא"כ אית לי' דררא דממונא עליו מחויב ליתן לו שטר מכירה עליו, ולא סגי בטעמא דלא ניחא לי' באפושי שטרי, ונשאר בנ"ד רק החשש הנ"ל שמא יתבע אותם איזה יורש אחר, וכבר הוכחתי דאין ספק פסידא שלהם מוציא מידי ודאי פסידא שלו:

והנה הרב הנ"ל חזר והשיב לי שאין ענין לדברינו דהתם טעמא אחרינא איתי בי' דס"ד דש"ס דמצי אמר לי' דמידע ידעת, כו' וזוזי בכדי לא שדינא הא ה"ל כמו שהתנה עמו בשעת המכר בפירוש דע"ת זה הוא קונה מאתו, וכל תנאי שבממון קיים, אלא הא לא התנה בפירוש ורק דע"י דררא דממונא דלא שדי זוזי בכדי אמרינן דהוה כאלו התנה בפירוש ומש"ה הוצרך לטעמא עניינא עבדית לך משא"כ. בנ"ד דלא נחתינן עלה מטעם תנאי שבממון קיים רק משום שמחזיק בשל חבירו תו אין ראי' מהתם עכ"ל:

ולא ידענא מאי קאמר, כיון דבנ"ד ג"כ איכא דררא דממונא עלי' וכמ"ש בשם הרא"ש, א"כ גם כאן י"ל דהוה כאלו התנה עמו מתחלה שיכתוב לו שטר מכירה בעת שיצטרך, ותנאי שבממון קיים, ובפרט בנ"ד אומדנא דמוכח הוא שבודאי התנה עמו מתחילה בשעת הברחה שאם יצטרך למכור שיתן לו שטר מכירה על שם הקונה כמ"ש לעיל, ע"כ נראה לי להלכה שמחוייבין הבנים ליתן לו קאנטראקט על שם היורש הלז:

כט

נשאלתי בשני יורשים שירשו בירה גדולה, ובה בתים הרבה ודרכם הי' להשכיר הבתים לשוכרים אחרים והם דרו במקומות אחרים, ועמד יורש אחד ומכר חלקו שיש לו בהבירה לאיש אחר, ואין החלקים מבוררים עדיין לכל אחד בפני עצמי, והשוו ביניהם שהשתמשות הבירה תהי' שוה בשוה, שהלוקח ידור בעלי' שקורין גארין ג"ש, והיורש ידור בהבתים התחתונים ג"ש ואחר עבור הג"ש יתחלפו. והנה הלוקח דר בעצמו בעלי' והיורש משכיר הבתים כמקדם, ועשו על ההשוואה הלז תוקף ע"פ נימוסי קיר"ה, ונכתב בהתוקף שעשו ביניהם שישלמו המס מהבירה שוה בשוה וחתמו ע"ז וכאשר ראה הלוקח שנכתב שישלמו המס שוה בשוה, אמר להיורש כיון דחק המדינה נתן מהקיר"ה שאם משכירין אפי' בית ח' מהבירה שמין כל הבתים כמה שוה דירתן ומשלמין מס מזה להקיר"ה, מדוע ישלם הוא כיון שהוא דר בעצמו בחלקו ואין צריך לשלם רק מחמת השכרת הבתים של היורש, והסכימו שניהם אז שיעמדו לד"ת ע"ז, על מי חל המס הזה, והמס עולה לסך גדול וקרבו למשפט להורות להם ע"פ ד"ת הדין עם מי.

תשובה. הנה לכאורה הדין עם היורש שאין צריך לשלם כל המס כיון שרשות בידו להשכיר הבתים, וא"כ שוב הוה רק גרמא בניזיקין ופטור כן הי' נראה לכאורה אבל אחר העיון נראה שהדין עם הלוקח שהיורש צריך לשלם כל המס ל"מ בנ"ד שעדיין הם שותפים בכל הבירה ואינו מבורר עדיין חלק של כאו"א, וגם גילה הלוקח דעתו בשעת ההשוואה של השתמשות הבירה שאינו רוצה לשלם המס. בודאי הדין עמו שאין צריך לשלם כלום מן אותו המס, דלאו כל כמיני' של היורש להשכיר חלקו ולגרום לו

היזק, דאפי' להרבות בדיורים ולהשכיר לרבים ממנו אין לו רשות מחמת קלקול הכתלים כמבואר בסי' קנ"ד סי' ב', ואף למכור חלקו לאחרים הרבים אין רשות בידו, כיון דבשעה שנשתתפו הי' להם ההשתמשות שוה בשוה, ועתה ימכור לרבים שיהי' להם השתמשות יותר אין יכיל לגרום להשני היזק מחמת קלקול הכתלים שהם עדיין בשותפות עי' נה"מ שם. ואף דזה לא הוה רק גרמא ואין ההיזק נעשה מיד ולא ברי היזקא, מ"מ בשותפים יכיל למחות בידו השותף הב'. וא"ל דזה דוקא לכתחילה יכיל למחות בידי, דגם גרמא אסיר לכתחילה כמבואר בגמרא ב"ב דף חית, וא"כ בנ"ד ג"כ דוקא מכאן ולהבא יכול למחות מלהשכיר אם לא שישלם כל המס, אבל המס שנתחייבו עד עתה אין היורש מחויב לשלם להלוקח מה שמוציאין מהקיר"ה, דלא הוה רק גרמא אבל באמת ז"א דיותר מזה גבי שותפים מצינו שחייב אחי' בגרם רק מניעת הריוח כמבואר בסי' קע"ו סי' י"ד בשותף שמכר הסחורה של השותפות קודם שהגיע זמן המכירה של הסחורה ונתייקר, אח"כ שחייב לשלם ועי' נה"מ הטעם דשותפים הוו קבלנים זה לזה וחייב דהוה כאומר אם אוביר ולא אעבוד אשלם במטבא, דצריך לשלם אף אם לא התנה ע"ש, וכ"ש בזה דברי היזיקא דידוע כיון שזה משכיר בתים שלו בודאי יצטרך גם הב' לשלם ג"כ בעד דירתו, בודאי הדין שצריך היורש לשלם כל המס ולהחזיר לזה מה שגרם לו לשלם. ואין לחלק בזה בין שותפים בסחורה ובין שותפים בקרקע דודאי בין בסחורה ובין בקרקע בודאי נעשו קבלנים זל"ז להתעסק לטובת השותפות, ולעיין בתקנתא של חבירו וחייב אף בגרמא, ועי' ת"ש סי' י"ח אות כ"ד, וכן יש קצת ראי' מדברי ת"ה הובא בח"מ סי' קע"א ברמ"א שפסק אף בבית שיש בו דין חלוקה אם ע"י החלוקה יהי' נגרע משוי' אין יכול לכוף לחבירו לחלוק ע"ש, ואף שהש"ך שם הביא בשם מהרש"ך שחולק ע"ז היינו דוקא שם כיון שרוצה לחלוק עצמו מהשותפות, וכיון שיש בו דין חלוקה רשות בידו לחלוק עצמו ולא משגיחין גבי קרקע על ההפסד שבא ע"י חלוקה אבל כאן שלא נתברר עדיין חלק של כל או"א, ועדיין הן שותפים בכל הבירה בודאי, לפענ"ד חייב לשלם לחבירו כל ההפסד שבא ע"י לחבירו, והנה זה פשיט בעיני. אך אם כבר חלקו עצמן ונתברר חלק של כאו"א ורק שהם תחת נומער אחד שגם בזה הוא חק המדינה מקיר"ה שצריכין לשלם מכל הבתים, אם אחד משכיר אפי' בית אחד אם יכול להשכיר ולגרום היזק לחבירו, מי נימא כיון דחלק כאו"א מבורר ואין שם שותפים עליהם שוב כל אחד יכול לעשות בשלו מה שירצה, ואף שיגיע עי"ז היזק לחבירו, או לאו, ולכאורה נראה לי להביא ראי' מדברי הרמב"ם, והובא בש"ע סי' קס"ב סעי' וא"ו באחד מבני המבוי שביקש לסתום פתחו ולהחזירו למבוי אחרת בני מבוי הישינה מעכבין ע"י, דשמא יבא

עליהן מס, ויתמעט מחלקן מס הקצוב עליהן דכ"ז שהי' פתחו פתוח למבוי הי' מסייע עמהן במס, ועתה שנסתם הפתח שוב לא ישלם מס עמהן, ויתוסף על חלקן. אלמא לגרום להוסיף מס עליהן יכולין למחות ע"י, אף דהתם נמי החצר מבורר שהוא שלו ואדם יכול לעשות בשלו לסתום ולפתוח, עכ"ז היכי דגורם להוסיף מס על בני המבוי יכולין לעכב ואף דהתם אין הוא הגורם להמס שיבא, מכ"ש בנ"ד שהוא הגורם להמס שיבא על חבירו בודאי יכול לעכב ע"י מלהשכיר, וא"ל דהתם מיירי במס קצוב של אכסניא של המלך בכל פעם שצריך מטיל על בני המבוי הלכך כבר נתחייב ליתן אותו המס ומש"ה יכולין לעכב ע"י, וכן מבואר ברמב"ם וש"ע דבמס שאינו קצוב אין יכולין לעכב ע"י ע"ש, אך ז"א דזה החילוק בין מס הקצוב ובין שאינו קצוב לא שייך אלא היכי שאין הוא הגורם למס שיבא כמו התם במבוי שרוצה לסתום הפתח, אבל בנ"ד שהוא הגורם להמס שיבא, אין לחלק בהכי ואין רשות בידו להשכיר ולגרום מס לחבירו, וזה מבואר ברמ"א בסי' קס"ב והוא מדברי המרדכי וז"ל, וכשגובין מס לפי ממון אין חילוק בין ממון שלו ובין ממין של חבירו שעוסק בהן צריך לשלם מס מהן, והטעם כיון שעושה עין ומחמתו צריכין לשלם מס יותר, ואף להי"א שם דס"ל שא"צ לשלם ממעות אחרים היינו משום שיש תקנה לדבר, לומר למלך שהממון הוא של אחרים ואינו שלו כמבואר במרדכי שם אבל בלא"ה הי' צריך לשלם אף מממון אחרים מפני שעושה עין והוא גורם להוסיף על המס, ואף דהוה רק גרמא, מ"מ חייב והטעם דבמס הוה כשיתפים ובשותפים חייב אף בגרמא כנ"ל, וא"כ ה"ה בנ"ד אף שכבר חלקו ומבורר חלק של כאו"א, מ"מ כיון דהמשכיר גורם להמס שיבא, בודאי יכול לעכב ע"י, וכ"ש בנ"ד שעדיין לא חלקו והם שותפים בהבירה בודאי יכול לעכב בידו מלהשכיר, עד שיקבל עליו כל המם, ואם השכיר ותבעו להב' והוצרך לשלם חייב להחזיר לו, דבמס קי"ל דאדם נתפס על חבירו ויש לי עוד כדמות ראי' לזה מס"ס קנ"ה, גבי שני שכינים הדרים יחד וביתו של אחד נפרץ, ועי"ז באים גנבים להשני דהרמ"ה ס"ל דצריך לתקן ואם לא תיקן ובאו גנבים לבית חבירו חייב לשלם, ע"ש בטור, והראש חולק ע"ז והב"ח פוסק כרמ"ה, והש"ך חילק עליו דל"ד למחיצות הכרם שנפרצה, דהיזק כלאים הוא ברי כשנפרצה אבל גנבים מאן לימא לן שיבואו, ויותר ברי היזיקא בפורץ גדר בפני בהמת חבירו, ואפ"ה פטור ע"ש, והנה הנה"מ תמה עליהם, דבניזקין לענין הרחקה לא תליא מילתא בברי היזיקא, ורק הדבר תלוי אם הוא גירי' דילי' או לאו ע"ש, והדבר קשה לומר על שני המאורות הגדולים אשר כל בית ישראל נשען עליהם, שיטעו בזה, אבל לפמ"ש לעיל דבשותפים שאני, ניחא, והיינו דבר התלוי בשמירת המבוי או העיר, כלם שותפים ליתן לכל התלוי בשמירה מפני גנבים, כמבואר

במשנה, כיפין בני העיר זא"ז לעשות חומה דלתים כו', ובזה מחולקין, הרמ"ה ס"ל כיון דלענין שמירה מגנבים הוו כשותפים מש"ה חייב, אף דהאי דגנבים לא ברי היזיקא כהאי דנפרצו מחיצות הכרם, והש"ך ס"ל כרא"ש כיון דלא ברי היזיקא אף דיכול לכופו לתקן הכותל מ"מ אם לא תיתן אינו חייב, אם באו גנבים, אבל אם הי' ברי היזיקא, כ"ע מודים דחייב, ול"ק קושית הנה"מ דשותפים שאני, וא"כ בנ"ד דברי היזיקא ובמס דינם כשותפים, דכל היושבים תחת נומער אחד אם אין לאחד גובה מהב' כל המס ע"פ הנימוס, א"כ אף במבורר חלק של כאו"א מחויב המשכיר ביתו לשלם כל המס שגרם לו לשלם. ועוד יש קצת ראי' מהאי מעשה הובא בש"ס ב"ב דף חית בהאי דמי כלילא דשדי אעברי' אתו לקמי דרבי ופטר לרבנן ע"ש במהרש"א בח"א, דה"ט דפטר רבי לרבנן משום דע"ה הם עיקר הגורמים להמס שיבא ע"ש, וכ"ש היכי דגורם ממש ע"י מעשה דידי' דודאי השני פטור והוא חייב לשלם כל המס. ולכאורה אפשר לומר דזה תלוי בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד גבי עשאו עבדו אפותיקי ושחררו דהשחרור מוציאו מידי שעבוד דרמב"ם ס"ל פ"ז מחובל דהמשחרר חייב לשלם לבע"ח, והראב"ד שם בהשגות השיג עליו ופוטר המשחרר דל"ד לשורף שטרותיו של חבירו דהתם בדחברי' קעביד משא"כ במשחרר עבדו בדנפשי' קעביד ע"ש, הרי דאף דהתם הוה מזיק וגרע מגרמי עי' תוס' גיטין דף מ"א, ואפ"ה ס"ל להראב"ד דפטור כיון דבנפשי' קעביד, וה"ה נמי בנ"ד כיון דבנפשי' קעביד פטור להראב"ד מהמס של חבירו, וא"ל א"כ במוכר שט"ח וחזר ומחלו דצריך לשלם לחבירו משום דיד"ג לפי סברת הפוסקים דה"ט דיכול למחול משום דאית לי' להמוכר שני שיעבודין שיעבוד הגוף ושיעבוד נכסי, ושיעבוד נכסי יכול למכור, אבל שיעבוד הגוף אינו יכול למכור, ולכך יכול למחול שיעבוד הגוף, וכיון שנפקע שיעבוד הגוף ממילא נפקע שיעבוד הנכסים. והראב"ד בהשגות פ"ו מהל' מכירה כ' על הרמב"ם דכ' דטעם דיכול למחול משום דמכירת שטרות דרבנן וז"ל, א"א לא מן השם הוא זה אלא משום שהלוה אומר ללוקח אני לא שעבדתי לך א"ע ולפיכך אם כותב בשטר חוב משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך, א"י למחול משמכר השטר חוב עכ"ל, ועי' בקצה"ח שמביא דברי הראב"ד, ופי' דבריו שאינו מחלק בין שעבוד הגוף ובין שעבוד נכסים, ומצד המלוה הי' המכירה קיים אבל אם מחל המלוה, שוב יכול הלוה לומר לאו בעל דברים דידי את, ומביא שם בשם בעה"ת דכ' בשם הראב"ד דהמוכר שט"ח לחבירו, דכ"ז דלא כ' לי' זיל דון ואפיק לנפשך לא מצי לתבוע ללוה, אלמא דס"ל לראב"ד דאף שעבוד הנכסים אינו יכול למכור, וא"כ קשה אמאי צריך לשלם המוחל הא בדנפשי' קעביד, כמו גבי עשאו עבדו אפותיקי ושחררו, אבל באמת זה לק"מ דרמב"ם פ"ז מה"ל

הל' יוד כ' הטעם דמש"ה צריך המוחל לשלם שהרי גורם לו לאבד השטר והרי הוא כמו ששרפו, ובשורף שטר של חבירו גם הראב"ד מנדה דהתם בדחברי' קעביד, ועכ"פ בנ"ד דבנפשי' קעביד, לכאורה לדעת הראב"ד פטור אבל ז"א דא"כ קשה מכל הראיות שהבאתי לעיל דאף בשלו אין לו רשות לגרום היזק לחבירו, אלא ע"כ צריכין אנו לחלק דהיכי דגורם היזק לחבירו דיצטרך להוציא ממון ע"י גרמי דילי' כגון במסים וכגון שיבאו גנבים ע"י ויפסד ממונא עי"ז בודאי חייב לשלם הזיקו, והראב"ד לא פליג אלא היכי דגורם לו רק להזיק שעבודא שיש לו על נכסי חבירו כגון בעשאו עבדו אפותיקי דאינו מזיק לו גוף הממון דהעבד הוא ברשות האדון עדיין לשחררו, רק שיש לו שעבוד עליו, ובזה מחלק הראב"ד בין שורף שטר של חבירו, אף דהתם ג"כ רק גורם להזיק שעבודו, מ"מ כיון שעושה בשל חבירו חייב, משא"כ בעבד דעשה בדנפשי' פטור, וא"כ בנ"ד דגורם להפסיד ממון לחבירו פשיטא דחייב דהוה גרמי, וכמ"ש לעיל. כנ"ל להלכה:

ל

שאלה. בשני ז"צ שהי' שותפים בשחיטות בהמות להוליך הבשר לעיר ווין והשו"ב דמתא הי' דרכו ששחט אצלם בהקפה עד איזה זמן ואז עשה חשבון עמם ושלמו לו, ושותף א' הי' עיקר בהתעסקות השותפות והוא הי' משלם להשו"ב, ואותו השותף מת פתאום ר"ל בלי שים צוואה, ועתה תובע השו"ב להשותף הב' שמגיע לו איזה סך מעות שכר שחיטה, והשותף הב' טוען שא"י כלום אם מגיע לו אי לאו, מהו הדין בזה:

תשובה. הנה בחו"מ סי' ע"ז מבואר שותפים שלוו כאחד בין בשטר בין בע"פ, נעשו ערבים זל"ז, ואם אין לאחד מהם גובה מהב', אבל אם יש נכסים לשניהם גובה מכל אחד החצי מפני שנעשו רק ערבים סתם, ולא ערבים קבלנים, ואף דהש"ך שם כ' דדוקא בשטר א' נעשו ערבים מ"מ בניכר מתוך הענין שלוו לצורך השותפות מודה שם הש"ך שנעשו ערבים זל"ז, וא"כ ה"ה בנ"ד נעשו ערבים סתם זל"ז, ובערב סתם מבואר בסי' קכ"ט דאם מת הלוה אינו נפרע מן הערב במלוה ע"פ, דאנן טענינן לי' דלמא פרע הלוה, וא"כ בנ"ד אינו יכול השו"ב לתבוע מן השותף הב' רק חלקו דעל חלקו ה"ל א"י אם פרעתיך וחייב לשלם להשו"ב, אחר שיקבל השו"ב שלא נפרע משותף הב' כמבואר בסי' ע"ה ס' טית, אבל חלק השותף הב' פטור, כיון דעל חלק שותפו לא הוה רק ערב סתם, ובערב סתם אם מת הלוה אינו נפרעין מן הערב, ולכאורה י"ל דבנ"ד הוה ע"ק כמ"ש בזכור לאברהם ח"ג ערך ערב, גבי אנשים שכתבו חיוב לשלם פרס להרב שכל האחד נעשה ע"ק זל"ז ויכול לגבות הפרס מכל אחד לבדו, וכן הביא בדברי גאונים בשם מהרשד"ם גבי פרס הרב דנעשו ע"ק זל"ז מטעם שאין סברא שיחזור הרב או החכם לתבוע מכל

אחד חלקו דזילא בי' מילתא, וא"כ ה"נ גבי שו"ב נימא דנעשו ע"ק זל"ז מה"ט דזילא בי' מילתא לתבוע לכל שותף חלקו ובפרט שהרגילות הוא בין השיב והזי"ל כשהם שותפים לתבוע מאחד מהם לבד, וא"כ מסתמא נכנסו להיות ע"ק זל"ז, ובערב קבלן מבואר בסי' קכ"ט סי' ט"ו, אף אם הלוה לפנינו וטוען שפרע שפטור הלוה מלשלם אחר שישבע, מ"מ הערב חייב, ונשבע ונוטל מן הע"ק, וכ"ש כאן שמת השותף בודאי חייב לשלם כל השכירות להשו"ב דה"ל כא"י אם פרעתיך אף בחלק השותף והשו"ב א"צ לישבע רק לקבל בח"ח, אך ז"א דהש"ך ס"ק ל"ב הביא דאף מע"ק אינו נפרע, רק בראי' ברורה ואם הלוה טוען פרעתי אף הקבלן פטור, וסיים לכן אין להוציא ממון מיד הקבלן, וע"ש בפתחי תשובה שהביא בשם תשו' ושב הכהן דמת הלוה שוה לטוען הלוה פרעתי, וא"כ לדעת הש"ך א"י לתובעו חלק השותף הב' שמת כיון דהיורשים פטורים פטור גם הוא מחלק השותף אלא דבהא יש לעיין אי השותף החי יכול לכוף את השו"ב שישחוט אצלו מכאן ולהבא, לשלוח הבשר לווין עד שישלם לו כל החוב, אף חלק השותף הב', כיון דדעת רמ"א שם והב"ח פסק ג"כ הכי, דאף אם הלוה טוען פרעתי אף דהלוה פטור מ"מ הע"ק חייב לשלם לו, א"כ יכול השו"ב לומר קי"ל לענין זה שאינו חייב לשחוט לו עד שישלם כל השכירות אף חלק השותף אחר שיקבל בח"ח, ובאם שרוצה לשחוט לצורך אנשי העיר, פשיטא לי שאינו יכול לעכב השחיטה עבור זה כיון שנתקבל בעיר לשו"ב, לשחוט עבורם להספיק להם בשר, אף אם בודאי הי' מגיע לו שכירות ממנו ואינו רוצה לשלם לו, אם א"א להספיק בשר ע"י טבחים אחרים, אך אם רוצה לשחוט שלא לצורך אנשי העיר, י"ל שיכול לעכב ולטעון קי"ל, וכיון שיכול לומר קי"ל בזה שיב אין שו"ב אחר יכול להשיג גבולו ולבא לעירו לשחוט להטבח הזה:

לא

נשאלתי בדין המבואר בנוב"י מ"ת סי' כ"ג באחד שלקח מחבירו מעות על צד היתר עיסקא, ואחר ימים כשתובע המלוה הקרן עם העיסקא, טוען הלוה על הקרן, א"י אם פרעתיך בז"פ, שכמדומה שפרעתיך, ופסק שם שהקרן חייב לשלם, דה"ל א"י אם פרעתיך, אבל מהעיסקא פטור, מאותו הזמן שמסופק שפרע לו, ואף משבוע' פטור, משום דנגד העיסקא ה"ל א"י אם נתחייבתי לך, דשמא פרע לו אז הקרן, ופסקה השותפות ולא נתחייב כלל בריוח, וגם התובע אין לו טענת ברי שהרויח במעותי, רק שתובע שבועת השותפין, א"כ כיון שטוען א"י אם היתי שותף עמך, פטור בלא שבועה כמו שאם הי' טוען בברי שפסקה השותפות, דפטור משבועה, כמבואר בסי' צ"ג סעי' ט', מטעם דאין נותנין שבועה על שבועה, דאף אם יודה שהם שותפים עדיין, אין עליו אלא

שבועת השותפים ע"ש, ונשאלתי אם יכול להטיל עליו קבלת ח"ס, כמבואר בסי' פ"ז סעי' כ"ז, גבי אם טוען שכבר נשבע, דכ' רמ"א דצריך לקבל ח"ס, אם נשבע, דהתם נמי אף אם יודה שלא נשבע עדיין, אינו חייב רק שבועה, ואפ"ה צריך לקבל ח"ס שנשבע, ה"ה בנ"ד נמי צריך לקבל עכ"פ ח"ס שא"י אם פרע הקרן:

תשובה. נ"ל דבזה פטור אפי' מקבלת ח"ס, וכדמשמע מדברי הסמ"ע שם סי' כ"ה ס"ק ע"ג שכ' על מ"ש המחבר כל הטוען על חבירו טענה, שאף אם הודה לו, לא יתחייב ממון, אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת, וכ' הסמ"ע בס"ק ע"ב, אע"פ שיתחייב שבועה בהודאתו, ובס"ק ע"ג כ' וגם ח"ס אין מטילין עליו משמע דקאי אס"ק הקודם, דאפי' היכי דיתחייב שבועה בהודאתו מ"מ פטור מקבלת ח"ס, דאל"כ מאי אתי לאשמעינן הא מבואר במחבר עצמי, ולא חרם, אלא ע"כ דאתי לאשמעינן דאף היכי דאם הודה יתחייב שבועה מ"מ פטור מקבלת ח"ס, ול"ד לסי' כ"ז הנ"ל, דחייב לקבל ח"ס, כמבואר בסמ"ע סי' צ"ג או' י"ז דיש חולקין בין תבעו אשבוע' שנתחיי' כבר ובין היכי שלא נתחייב עדיין שבועה, אלא שאם יודה יתחייב שבועה ע"ש, אף שהש"ך שם חולק אסמ"ע לא חולק עליו שם אלא שא"צ לחילוקו של הסמ"ע דאף שבועת השותפים אינה אלא תקנתא, אבל שפיר מודה לחילוקו. והראי' שבסי' צ"ג לא הגיה רמ"א שצריך קבלת ח"ס וא"כ גם בנ"ד א"צ קבלת ח"ס וא"ל א"כ מאי אהני בתקנתא שתיקנו במקבלי עיסקא, או שישבע או שישלם, הא כל מי שירצה ליטעון לא הרוחתי יטעון א"י על הקרן ואז פטור משבועה וקבלת ח"ס דא"כ קשה בהא דסי' צ"ג ג"כ דאם טוען כבר חלקנו מהשותפות פטור משבועת השותפים א"כ כל אחד יטעון כן וא"צ ע"ז שבועה כמבואר שם אלא ע"כ דתקנת חכמים לא הוה שיכול להשביע על הספק אלא דאיכא עדים או שהודה בעצמו שעדיין לא חלקו השותפים ה"נ לא תיקנו שישבע לא הרוחתי אלא כשהוא מודה שעדיין חייב הקרן לא באומר א"י והטעם בזה דתקנתא לתקנתא לא עבדינין, כנ"ל בהא דפטור אף מקבלת ח"ס:

לב

שאלה. באחד שהי' לו תביעה על חבירו ומסר התביעה הלז לאיש אחר שיתבע אותו בערכאות והבטיח לו שמה שיוציא ע"ז הוצאות שיחזיר לו וכן עשה שתבע אותו בערכאות בלי רשות ב"ד והוציא הוצאות והחוב לא בא לידי גוביינא, ותובע ההוצאות מהמשלח, אי חייב להחזיר לו ההוצאות, מי נימא כיון דאשל"ע א"צ להחזיר לו ההוצאות, א"ד הא דאשל"ע היינו דאין המשלח מתחייב לא ממון ולא עונש אחר ע"י מעשה השליח דנימא שלוחו של אדם כמותו זה לא אמרינן בשליח לדבר עבירה דדברי

הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אבל אם המשלח ציוה להוציא מעות על העבירה והוא עשה כן ע"פ ציויו י"ל דחייב להחזיר לו:

תשובה. נראה לי דאין חייב להחזיר לו ההוצאות, דהר"ן פ"ק דקידושין הביא פלוגתא גבי האומ' לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך, דרמב"ן ס"ל דחייב כיון שעל פיו הוציא זה המנה, מתחייב מדין ערב, וי"א דאין מתחייב בדין ערב, אלא המוציא ממון מרשותו לרשות אחר, כיון דמטיא הנאה לשום אדם ע"י, גמר ומשעבד נפשי', משא"כ הכא דלא מטיא הנאה לשום אדם אלא מוציא הממון לאיבוד, אע"ג דאמר ואתחייב לך, לא מהני, והובאו הדיעות בח"מ סי' ש"פ סעי' א' ברמ"א, וכ' ע"ז בס' תרומת הכרי על הח"מ יש להסתפק אם אומר לחבירו שבור כלי של פ' ואתחייב אני לך, אי דומה לזרוק מנה לים, וסיים ויש לחלק, והובא דבריו בדברי גאונים, סי' נ"א סעי' מ"ז, ופי' דבריו, דדוקא באומר זרוק מנה שלך, בזה ס"ל להרמב"ן דחייב מדין ערב, אע"ג דהולך לאיבוד, משא"כ בשבור כלי של פ', דנעשה גזלן על הכלי דהא הגוזל כלי מחבירו ע"מ לשלם לו נקרא ג"כ גזלן, א"כ אשלד"ע ופטור המשלח מלשלם, וא"כ משמע מדסיים ויש לחלק דהכי ס"ל דהיכי דאיכא למימר אשלד"ע אף אם הבטיח להחזיר לו היזיקו פטור, וא"כ ה"נ בנ"ד פטור מלהחזיר לו הוצאותיו שהוציא, וה"ה בכל מקום שיש לומר אשלד"ע פטור מלשלם לו הוצאותיו, אפי' הבטיח לו להחזיר לו ההוצאות:

לג

שאלה. בא' ששכר קרעטשמי מקור"ה והשכיר אותה לאיש א' בסתם ולא קצב לו זמן השכירות רק שבכל חודש יתן לו סך פ' ועתה בא אחיו של המשכיר לידי עוני וטפלי תלו בי' וצריך לפרנסו מכיסו ורוצה ליקח הקרעטשמי מהשוכר הראשון להשכירה לאחיו אולי יוכל לפרנס א"ע וב"ב מהריוח ולא יצטרך לפרנסו מכיסו, והשוכר הראשון טוען כיון ששכרו בסתם דעתו הי' על כל ימי השכירות ששכר המשכיר מקיר"ה ואינו רוצה לצאת מהקרעטשמי:

תשובה. הנה יש בזה ג' ענינים, א' מצד דיני דבר מצרא, ב' כיון שהשכירו בסתם, י"ל שהשכירו כל ימי השכירות ששכר הוא מקיר"ה, ג' מדין עני המהפך בחררה. ולפענ"ד שרשות ביד המשכיר ליקח הקרעטשמי מיד השוכר וליתן אותה לאחי' העני וליכא כאן משום דדב"מ כיון דבא לידי הפסד שצריך לפרנסו מכיסו ל"ש דדב"מ, דבכ"מ שיש פסידא למוכר לית בי' משום דינא דב"מ כמבואר בטור וש"ע סי' קע"ה סעי' כ"ג, ועיין בדרישה סי' קע"ה שכ' דהא דאיתא בשכירות דדב"מ לענין אותו הבית עצמו שהשוכר דר בו נגד השוכר הב', היינו דוקא אם המשכיר מרוצה לזה ולזה איזה מהן שיזכה בדין

להחזיק בהבית, אבל אם המשכיר רוצה בשוכר אחרון יותר מן הראשון, אין לשוכר הראשון שום זכות כלל, גם בלא"ה הא איתא בסי' קע"ה ס' מ"ט ברמ"א, אם הלוקח לית לי' ארטא ודחיקא לי' שעתא טובא והמצרן א"צ לה אלא להרוחה בעלמא דלית בי' משום דדב"מ א"כ בנ"ד לית בי' משום דדב"מ. הב' אודות מה שהשכירו בסתם מבואר בסי' שי"ב ס"ה דיכול להוציאו אחר שדר בו חדש א', ועי' שם בש"ך ס"ק ז'. גם משים עני המהפך בחררה ליכא כאן, דהוה כמו מציאה, כיון שהוא עני וא"א לו לשכור איזה עסק במקום אחר, ורק שאחיו מאמין לו שיכניס להקרעטשמי ויתן לו משקאות למזוג בהקפה, ובמציאה ליכא משום עני המהפך בחררה כמבואר בסי' רל"ג ברמ"א. כנ"ל דיכול ליקח הקרעטשמי וליתן לאחי' העני והשוכר הראשין אינו יכול למחות בידו:

לד

שאלה. אחד ששכר לבע"מ לבנות לו בית בקבלנות והתנה עמו לגמור הבנין לזמן קצוב מחמת שיש לו שוכר על הבית לדור בו בשכירות, וכאשר יתעכב עם בנין הבית יפסיד השכירות של זמן העכבה, ופשע הקבלן ולא גמרו לאותו הזמן הקצוב, והפסיד בעה"ב השכירות של איתו זמן, ותובע מהקבלן שישלם לו מה שהפסיד מן השכירות, ורוצה לנכות לעצמו דמי השכירות שהפסיד מדמי הקבלנית. מהו הדין בזה:

תשובה. לכאורה הי' אפשר לומר דחייב הקבלן להשלים לו דמי השכירות שהפסיד ע"י ואף דמבואר בסי' שס"ג ס"ו ברמ"א דאם גזל בית ולא דר בו פטור לשלם השכירות אף בקיימא לאגרא ע"ש, מ"מ בנ"ד י"ל דחייב, מהא דאיתא ב"מ דף ע"ג ע"ב א"ר חמא האי מאן דיהיב זוזי לחברי' למזבן לי' חמרא ופשע ולא זבן לי' משלם לי' כדאזל אפרוותא דזילשפט כו' רב אשי אמר אפילו ביין סתם נמי לא מ"ט דהיה אסמכתא ואסמכתא לא קני, ופריך ולר"א מ"ש מהא דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ומשני התם בידו הכא לא בידו, ופי' התוס' שם ד"ה התם בידו וז"ל, הכא אין בידו לקנות כשער הזול, דשער הזול דזילשפט לא משך כולי האי כו' ובסמ"ע סי' ר"ז ס"ק כ"ט איתא דוקא אם אומר תקנה לי במקום פ' בזול זה מיקרי לאו בידו דדלמא לא ימכרו באותו מקום כשער הזול, ומזה למדו הפוסקים האחרונים דאם א' נתן לחבירו מעות לקנות איזה סחורה אתרעא דמשיך ולא קנה ושאר סוחרים קנו והרויחו דחייב לשלם הריוח מטעם דזה דומה לאם אוביר ולא אעבוד דחייב לשלם, אף אם לא התנה לשלם כמבואר בשיטה מקובצת שם, וה"ה בשליח בשכר או קבלן ושותף דחייבין לשלם ההפסד שגרמו, עי' נה"מ סי' קע"ו ס"ק ל"א וסי' קפ"ג אות א' וסי' ט"ו סק"ו דאף במניעת הריוח חייבין לשלם. וא"כ לפ"ז לכאורה נמי חייב להשלים לו דמי השכירות שהפסיד ע"י. אך ז"א,

דבסי' של"ג ס"ו איתא, דהשוכר פועל וחזר בו דבדבר האבד שוכר עליו עד כדי שכרו, וכ' הרמ"א שם דאם לא שכר עליו אין הפועל חייב לשלם לו היזיקי, וא"כ כ"ש מניעת הריוח דאינו חייב לשלם, וע"כ צ"ל כמ"ש הנה"מ בסי' ש"ו, דדוקא בהא דאפרוותא דזילשפט דהוא פסידא דלא הדר דהשער הזול כבר עבר, וכן בהא דאם אוביר ולא אעבוד דהשנה כבר עבר והוה פסידא דלא הדר בהא חייבין לשלם, משא"כ גבי פועלים החוזרין יש אפשרות לשכור עוד פועלין אחרים בהא אינן חייבין לשלם הפסידן ויש להן דין אחר ששוכר עליהן כדי שכרן ואם לא שכרו עליהן פטורין מלשלם היזיקי, וכ"ש בנ"ד דהוה מניעת הריוח פטור מלשלם לו, כנ"ל להלכה:

לה

שאלה. בשנים שקבלו עליהם לדין בזבל"א וזבל"א וכתבו שטרי ברורין ואחד מהן ציוה לכתוב מצידו שני בוררין, ויברר לעצמו אחד מן הב' וכן הי' שבירר אחד מהן וכבר טען לפני הבורר שלו ובפני הבורר של צד הב', ועתה רוצה לחזור מן הבורר שלו שברר לעצמו אם יכול לחזור ע"פ דת"ק:

תשובה. בפ"ק דב"מ איתא במשנה מצא כו' ושטרי ברורין ה"ז יחזיר, ומפרש רב ירמי' מאי שטרי ברורין זבל"א וזבל"א, ופי' רש"י כשבוררים להם דיינים כותבין להם זה בירר לו פ' וזה בירר לו פ' שלא יוכלו לחזור בהם, והנ"י הביא שם שדעת הרי"ף בתשו' שכל שלא כתבו שטרי ברורין יכול לחזור עד שיגמר הדין, ואיכא מ"ד דמשטענו בפניהם א"י לחזור אע"פ שלא כתבו ולא קני מידם, ובש"ע ח"מ סי' י"ג פסק דבעינן דוקא כתיבה ובלא כתבו שטרי ברורין יכולין לחזור והרמ"א הביא אותו הדיעה בשם י"א דאם טענו לפניהם א"י לחזור בהן, ועתה נחזה בנ"ד אם הוא חוזר רק מזה שבירר לעצמו ורוצה בהשני הנאמר בשטרי ברורין, נ"ל שיכול לחזור ל"מ אם לא טען עדיין לפניהם דפשיטא דיכול לחזור מזה וליקח השני דהא השטרי ברורין לא מהני לענין זה שלא יוכל לברור בהשני, דהא כתב בהם שיוכל לברור לאיזה שירצה, וא"כ דינו כבורר לאחד בלא כתיבת שטרי ברורין, דפשיטא דיכול לחזור לכ"ע כ"ז שלא טען לפניהם, אלא אפי' אם כבר טען לפניהם כמו בנ"ד, נ"ל דיכול לחזיר מזה וליקח השני שנכתב בשטרי ברורין, כיון דכבר הוכחתי דשטרי ברורין ל"מ לענין זה שלא יוכל לברור השני, ולא נשאר אלא מה שטען לפניהם, כיון דבש"ע לא נזכר דיעה זו ורמ"א הביאה רק בשם י"א, וסיים ע"ז דבמקום שאין כותבין שטרי ברורין לכ"ע א"י לחזור משטענו לפניהם משמע דדעת רמ"א להכריע דלא כי"א, ולא הביא דעת הי"א אלא משום דמסיים דבמקום שלא נהגו לכתוב לכ"ע מהני טענו לפניהם, וא"כ ל"מ הנתבע שהוא מוחזק דיכול לומר קי"ל דלא כי"א ויכיל

לחזור אלא אם אירע גבי תובע יכול ג"כ לחזור אפי' בלא דעת הנתבע ולא יכול הנתבע לומר קי"ל כי"א דמשטענו אינו יכול לחזור, כיון דהמחבר לא הביא דיעה זו כלל, וגם מדברי רמ"א משמע דתופס לעיקר דלא כי"א כמ"ש, א"כ לא יכול הנתבע לומר קי"ל כמבואר בנה"מ בדיני תפיסה אות כ'. וכ"ז בקבלו עליהם לדון בד"ת בזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, אבל אם קבלו עליהם לדין ע"פ פשרה בזבל"א וזבל"א, פשיטא דל"מ טענו לפניהם אפילו במקום שלא נהגו לכתוב כמבואר בבה"ט אות ד' כיון דהכתיבה ל"מ לזה השני כמ"ש, וגם לא הי' קנין פשיטא דיכול לחזור אפילו לאחר ג"ד וכ"ש משטענו לפניהם בודאי יכול לחזור, ואף דהבה"ט סיים דזה דוחק, אך לפענ"ד אין זה דוחק, דבדין כיון דשלשה יכולין לדון את האדם בע"כ, ורק שיכול לטעון לא אדין לפניכם ורק לפני ג' אחרים בזבל"א וזבל"א, בזה הוה הדין כיון שטען לפניהם, ובמקום שלא נהגו לכתוב שטרי ברורין שוב א"י לחזור, משא"כ בפשרה דאף ב"ד של שלשה אין יכולין לכוף על הפשרה ואפי' לאחר ג"ד אם לא הי' קנין יכול לחזור פשיטא דל"מ טענו לפניהם ויכול לחזיר מזה וליקח השני אם לא שנכתב בשטרי ברורין שעד יום פ' יש בידו לברור לאיזה שירצה מן השנים ועבר הזמן שוב לא יוכל לברור הב' וכן הדין בפשרה, שלפעמים נותנין הברירה לא' מבע"ד, אם גזרו על הדיינים לומר הברירה עד זמן פ' או כפי מה שיברר לעצמו בפעם ראשין כן יקים, אז אם עבר הזמן או שבירר לעצמי לצד אחד שיב אין יכיל לחזור ולברר לצד הב' דזה נכנס בכלל הפשרה, והפשרה היתה בקנין, אבל אם לא גזרו עליו עד זמן פלוני או מה שיברור בפעם ראשון, יכול לחזיר ממה שבירר לעצמו לברור בצד הב', וכ"ז אם רוצה לחזור בזה ורוצה ליקח השני הנאמר בשטרי ברורין, אבל אם רוצה ליקח איש אתר שלא נאמר בשטרי ברורין, בודאי אף אם עדיין לא טענו לפניהם איך יאמרו דהכתיבה מועיל שאינו יכול לחזור וא"ל דל"מ השטרי ברורין מטעם דל"א ברירה וכמו גבי גט דאם אמר לסופר לכתוב גט ולאיזה שארצה אגרש ז"א דלא מצינו בד"מ לבטל הענין מטעם דל"א ברירה אלא היכי דאיכא משים אסמכתא, וכאן דליכא משום אסמכתא כיון דבידו הוא לברור לאיזה שירצה דמסתמא אותם השנים מרוצים להיות בוררים ודיבר עמהם מקודם, בדבר שבידו ליכא משום אסמכתא, כמבואר ברמ"א סי' ר"ז, וא"כ מהני הכתיבה לענין שאין יכול לחזיר ולברור איש אחר כנ"ל:

לו

שאלה. במי שקנה מחבירו איזה מין סחורה בקנין סטימתא באופן שקנה הסחורה בקנין גמור ואח"כ בא הלוקח ורצה ליקח הסחורה, והמוכר לא רצה ליתן לו הסחורה, ואח"כ

הוזלה הסחורה והסחורה עדיין בעין, והמוכר רוצה ליתנה להלוקח, והלוקח אינו רוצה ליקח כעת הסחורה, כיון שהוזלה:

תשובה. לכאורה י"ל כיון דהמוכר הוה כמו גזלן במה שלא רצה ליתן לו הסחורה, ובגזלן קי"ל כל זמן שלא נשתנה הגזילה ועדיין הוא בעין, כעין שגזל, יכול לומר הש"ל, ואפי' בגזל חמץ ועבר עליו הפסח דאסיר בהנאה, אימר הש"ל אם הוא בעין, וא"כ ה"ה בנ"ד אף שהוזלה הסחורה, מ"מ כיון שהסחורה הוא בעין אומר הש"ל. שוב ראיתי בתשו' תועפות ראם ח' ח"מ סי' ל"ב, דכתב דצריך לשלם לו המוכר כשעת היוקר, מהא דאיתא ב"מ דף ע"ג בהאי דיהיב זוזי לחברי' למזבן לי' חמרא ופשע ולא זבין לי' דמשלם לי' כדאזיל אפרוותא דזיל שפוט, ור"א פליג התם ופריך התם, ולר"א מ"ש מהא דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא דחייב לשלם ועי' בש"מ שם דפי' דה"פ כיון דשם תקנו כך, אפי' בסתם דלא נכתב חייב לשלם, וכן מבואר בח"מ סי' שכ"ח דאף בלא נכתב חייב לשלם, ה"נ ה"ל לתקן דחייב לשלם אף בלא התנו, ומשני התם בידי, משא"כ הכא לאו בידו, ופי' התוס' דתרעי דזילשפוט לא משוך כולי האי, הרי אף בשליח בשכר היכי דבידו חייב לשלם אפי' בלא התנה מכ"ש בקינה סחורה, ובשעת היוקר לא רצה ליתן לי, והוזלה, בודאי צריך לשלם לו כשעת היוקר, אפי' בלא התנה דזה לא גרע משליח והיכי דנתייקר אח"כ ומכרה לאחר פשיטא דצריך לשלם כשעת המכירה בשער היוקר, דה"ל כחברה או שתי' דמבואר בסי' שנ"ד ובסי' שמ"ב, דצריך לשלם כשעת הוצאה מן העולם ע"ש בסי' שס"ד סי' יוד, ואם הוזל ומכרה או הוציאה מן העולם באיזה אופן צריך לשלם כשער המקח שהי' בשעת הקני', ודוק בכ"ז בח"מ בסימנים הנ"ל, אבל אם הלוקח לא בא ליקח הסחורה בשעת היוקר והוזלה הסחורה, וחושש המוכר פן יוזלו עוד יותר ומגיע לו מעות מהלוקח ולא יהי' לו ממה לגבות, אזי רשות בידו למכור ברשות ב"ד בשער הזול, והלוקח מחויב להשלים לו מה שהפסיד מכפי דמי המקח שמכר כנ"ל

לז

נשאלתי בראובן שהי' לו בירה גדולה ובשני הצדדין יש בתים ובאמצע יש פאדער הויז, מחזיק ד"א, ומכר צד א' של הבירה לשמעון היינו הבתים של צד מערב, וגם החצי של הפאדער הויז הסמוך להבתים שמכר לו ובהקאנטרקט שנתן לו סיים מצר המזרח של שמעון הלוקח, שהוא לצד החצי פדאער הויז של המוכר ששייר לעצמו והלוקח לקח לעצמו בערכאות נועמר בפני עצמו על חלקו ועמד כך כמה שנים בלי מחיצה המפסקת בין חלק המוכר לחלק הלוקח, והי' משתמשין שניהם בכל הפאדער הויז, ועתה רוצה

הלוקח להעמיד כותל באמצע הפדאער הויז והמוכר מוחה בידו, מהו הדין אם יכול המוכר למחות בידו או לאו:

והנה השואל סתם הדברים ולא פירשמאיזה טעם מוחה המוכר להעמיד המחיצה, ואני אפרש, דאם המוכר מודה שלא הי' תנאי ביניהם בשעת מכירה שלא להעמיד כותל, ורק שבא מחמת שעמד כך כמה שנים בלא מחיצה והחזיק להשתמש בכל הפאדער הויז ומטעם זה מוחה ביד הלוקח להעמיד המחיצה, זה פשיטא שאינו יכול למחות והדין מבואר בש"ע סי' קע"א ס' ב', והוא מהגמרא ב"ב דף ג', דאף דעמד כך כמה שנים בלא מחיצה, ומסתמא כ"א מהם השתמש גם בחלק חבירו מ"מ הוה חזקה שאין עמה טענה, ולא הוה חזקה, וכ"ש אם כ"א השתמש רק בחלקו הסמוך לבתים שלו, דלא הוה חזקה לענין היזק ראי' כמבואר בסי' רמ"א בש"ע וע"ש בסמ"ע ס"ק ג', ועי' בסי' קנ"ד סי' ח' וסמ"ע ס"ק כ"ג, אך אם המוכר בא בטענה שכך התנה עם הלוקח בשעת מכירה, שלא להעמיד כותל המפסקת וכ"א מהם ישתמש בכל הפאדער הויז, נ"ל שאם יש ג"ש משעת מכירה נאמן המוכר לטעון כן, כיון שהחזיק בהשתמשות הפאדער הויז, דאז הוה חזקה שיש עמה טענה, ואף דבסי' קנ"ז מבואר, דאף אם עמד כך כמה שנים בלא מחיצה כופהו לעשות מחיצה משום היזק ראי' היינו דוקא התם דמיירי דכל א' משתמש רק בחלקו ורק משים היזק ראי' כופהו חבירו לעשות מחיצה בזה יכול לכופו ול"מ חזקה להיזק ראי' מהטעמים שמבואר בסי' קנ"ד סי' ח' א', כיון דממילא בלא שים מעשה הם מזיקים זל"ז בראי', והסמ"ע שם הביא עוד טעם בשם הרא"ש והטור משים דהמחזיק נזוק כמו שהוא מזיק, יכיל לומר לא חששתי למחות, כיון שאני מזיקך כמו שאתה מזיקני והייתי ממתין אולי תפתח אתה לתבוע, וגם שהוא היזק תדיר דדמי לקיטרא ע"ש, משא"כ אם כ"א החזיק בהשתמשות כל החצר וטוען שכך התנה בשעת מכירה שלא לעשות מחיצה כ"א בלא דעת חבירו, אלא כ"א ישתמש בכל החצר בודאי מהני חזקת ג"ש לזה ונאמן לומר שהתנה כן, ובזה אין ראי' מהקאנטרקט שכ' בו שלכל אחד שייך החצי מהפאדער הויז הסמיך להבתים שלו, די"ל דכתבו כדי שידע כל חלקי, ובאיזה מקום יש לכל אחד חלק, ונ"מ שאם יתרצו שניהם בהעמדת המחיצה משא"כ אם א' מוחה וטוען שכך התנה בשעת מכירה ודאי מהני חזקת ג"ש ונאמן לטעון כן. ונהירנא שמעשה כזה הוה בעיר וויזניצא באחד שמכר לחתנו צד א' מהבירה שלו ועם החצי מהפאדער הויז, והתנה שכל ימי חייו לא יעמוד חתנו כותל המפסקת בהפאדער הויז, ואח"כ נסע לאה"ק והניח חלקו לבנו ורצה חתנו לבנות כותל המפסקת וטען שלא שייר הזכות רק לעצמו ולא לבנו ויצא הפסק בהסכמת הה"ג מלבוב ר' י"ש ז"ל, דאין רשות לחתנו להעמיד כותל כל ימי חיי

חמיו. עכ"פ מוכח דמהני תנאי ומטעם הנ"ל, ע"כ אם המוכר טוען שהי' תנאי מפורש ביניהם ויש לו חזקת ג"ש בודאי מהימן כנ"ל:

לח

שאלה. עשיר שמכר לעני כל עוונתיו ופשעיו בעד איזה סך, אם יש ממש במכירה:

תשובה. הנה ביו"ד סי' רמ"ו הביא הרמ"א שיכול להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה יהוא ימצא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אין יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו, וא"כ לכאורה ה"ה לענין עוונות אינו יכול למכור חלקו בעונש שיש לו. וכן ראיתי בספר שנדפס כעת ושמו מחנה חיים בחלק ח"מ ח"ב סי' ב' שהאריך להוכיח דל"מ מכירה לענין חטא ופשע, אך אני ראיתי בילקוט ראובני בספר שכחת לקט הנדפס בילקוט בתחילתו שהביא בשם סודו רזי דמחלקו שיש לו לעה"ב א"א לתת לאחר, והביא ראי' מרבי חנינא בן דוסא דלא נתן הרגל של זהב לעניים אבל לפוטרו מן העונש יוכל לעשות כמו שאמר יצחק פלגא עלי ע"ש, אך מהתם לא מוכח אלא דצדיק בצדקתו יכול לפטור מן הדין וכמו ג"כ גבי דוד שאמר ז"פ בני בני ואסקי' לאבשלום משבעה מדורי גיהנם, וכן יצחק בצדקתו כדאמר הא קריבית נפשי קמך אבל למכור לאחר שיענש האחר בסיבתו ליכא ראי' מהתם, וא"כ קם דינא דאין יכול למכור ואדרבא העשיר מוסיף פשע על חטאיו וצריך כפרה כמבואר בתשובה הנ"ל. ואפשר שע"ז רמזו חז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם, וה"פ זכה היינו במקום שיש לו זכי' היינו כמו יששכר וזבולון נוטל מחלק חבירו בג"ע לא זכה היינו במקום שאין לו זכי' כמו במוכר עוונותיו נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם כמ"ש בתשובה הנ"ל שהעשיר מוסיף פשע על חטאיו, וכ"ש העני, ועל המחזיק בידי לומדי תורהנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, והיינו עוה"ב שנקרא עץ חיים:

השמטות מאוה"ח.

א

(**הל' תפילין**)

בענין פ' והי' אם שמע שצריכה להיות סתומה שנתחבטו האיך לעשות לצאת ידי הרמב"ם ורא"ש, והט"ז בסי' ל"ב ס"ק כ"ו, הכריע להניח סוף פ' שמע פחות משיעור ט"א, וגם בראש פ' והי' יניח פחות מט"א וזה הוה סתומה לכ"ע, וכ' שמצא התמונה זו במהר"ם פדווא וקלסי', ועי' בש"ע של התניא מ"ש בזה. ואני כיהודה ועוד לקרא להביא ראי' לדברי הט"ז מדברי המרדכי בהל"ק שהביא כן בשם סמ"ג שמפרש כן דברי

הירושלמי פ"ק דמגילה באיתא שם פתוחה מכאן ומכאן סתומה דה"פ שאם הניח פחות משיעור בסוף שיטה, וכן בשיטה שלמטה הוי לי' סתומה, הרי מפורש יוצא כדברי הט"ז:

ב

שאלה. אם סופר האריך בתפלין בכ"ף או בנו"ן פשיטה של שיטה העליונה והרגל של הכ"ף או הנו"ן מגיע עד השירטוט של שיטה התחתונה ונזדמן לו לכתוב בשטה התחתונה אחת מהאותיות שיש להם גג כגון ב' או ד' או ה' וכדומה זה לעומת זה ועי"ז נשתנה צורת הכ"ף או הנו"ן פ' לבי"ת כזה ב, ואח"כ גמר צורת האות שתחתיו אם מותר להפריד הנגיעה של הכ"ף או הנו"ן פ' לאות שתחתיו דהוה כמו דיבוק שאר אותיות זל"ז אם לא נשתנה צורת האות דמותר להפריד הנגיעה ולא הוה ח"ת או דילמא כיון דבתחילה בשעה שכתב הגג של האות קודם שגמרה כבר נשתנה צורת הכ"ף או הנו"ן פ' לבי"ת או לנו"ן כפופה לא מהני מה שגמר אח"כ צורת האות ואסיר להפרידם דהוה ח"ת וא"כ בתפילין ומזוזות אין לו תקנה.

תשובה. הנה בסי' י"ז הבאתי דברי המהרי"ט שכ' דאם נכנס ראש למ"ד לתוך כ"ף פ' דלא מהני קריאת התינוק ויש מתירין ע"י קריאת התינוק ורק שצריך לכסות גוף הלמ"ד והקשה ע"ז בתשו' מגיד מראשית בשם מהרא"ס אמאי פוסל מהרי"ט, וגם להמתירין אמאי צריך לכסות גוף הלמ"ד מאחר שכל הרואה יבדיל בין שניהם ויפריד אותם כיון שהם בשני שיטין ורישא בתר גופא גרירא, וא"כ אמאי צריך לכסות את חלק התחתון מאחר שהתינוק יבחין את האות כראוי נימא באמת דרישא בתר גופא גרירא, והבאתי שם דברי קה"ס דתירץ שדרך כתיבת הלמ"ד כותב תחילה הראש של הלמ"ד, והנה מתחילה כשעשה הראש של הלמ"ד הרי אפשר שבאותה הרגע שעשה הראש בתוך חלל הדל"ת אז נשתנה צורת הדל"ת ונעשה ה' הלכך צריך לכסות גוף הלמ"ד להמתירין, ולמהרי"ט לא מהני קריאת התינוק כיון דכבר נשתנה לצורת ה"י ידרשנו משם הרי כיון דרגע אחד נשתנה הדל"ת ונעשית ה"י אף שאח"כ גמר צורת הלמ"ד ואחר גמר הלמ"ד ליכא שום פסול כקושית בעל מגיד מראשית הנ"ל מאחר שכל הרואה יבדיל בין שניהם ויפריד אותם, כיון שהם בשני שיטין מ"מ, כיון שרגע אחד נפסלה אינו חוזר להכשירו ונשאר בפיסולו, ול"מ מה שמפריד אח"כ דהוה ח"ת, ואף דהפמ"ג בסי' ל"ב בסופו נתן כלל דכל היכא דנעשה ע"י כתיבה ליכא משום ח"ת היינו דוקא באותו אות גופא אם נתקלקלה עד שאין צורת האות עליו ומתקן אח"כ ע"י כתיבה בהא ליכא משום ח"ת אבל כאן כותב באות אחרת היינו בהלמ"ד, אם יגרור אח"כ איכא משום ח"ת להאות שלמעלה היינו הדל"ת, ולפ"ז ה"ה בנידון דידן, אם יגרור מרגל הכ"ף או הנו"ן פ' איכא

משים ח"ת. ומה שהביא שחכם אחד עומד כנגדו ומצא מציאה במשנת אברהם בשם גדול אחד שמכשיר בזה, נ"ל שדעת אותו גדול כדעת הכה"ג שהביא המג"א בסי' ל"ב ס"ק מ' דסבירא לי' דאף ראש הלמ"ד הנכנס בתוך ד' או כף פשיטא דכשר, אבל אנן לא קיי"ל הכי כמבואר ברמ"א באהע"ז סי' קכ"ה ס' י"ח, ועיין באר היטב שם בהל' תפילין שהביא היד אהרן שחולק על כנה"ג וצוח עליו ככרוכיא שאינו כן ולא מצינו מי שמיקל בזה, ע"כ לדעתי חלילה להקל בזה. ולפ"ז נראה לי דה"ה אם בתיבת וחנון (בש"ת) נדבקה הוא"ו להחי"ת כז"ה וח דאסור למחוק הדיבוק לבד דהוה ח"ת דבשעה שכ' הזיין ימין של החי"ת ונדבקה לואו אזי נשתנה הואו עם הזיין לצורת חית ואם ימחוק רק הדיבוק הוה ח"ת וצריך לקלקל צורת הואו ולחזור ולכתוב ודו"ק:

ג

שאלה. בזבוב שעשאה נקודה דקה מצואתה בתוך ד', או בתוך כף פשיטה של תפלין, והנקודה היא שחורה ונשתנה לצורת ה"י, אם מותר למחוק הנקודה או לאו.

תשובה. נ"ל דאין תקנה למחוק הנקודה, דהוה ח"ת, אע"ג דאין הנקודה נעשית מדיו, מ"ר כיון שהיא שחורה כמו דיו, ועי"ז נשתנה צורת הדל"ת, לה"י, אם מוחק הנקודה לעשות דל"ת, הוה ח"ת. ועיין בספרי יד יוסף סי' יוד, שהארכתי בזה שאם נשתנה צורת האות מדבר שאסור לכתוב בו, מ"מ אסור לתקן ע"י מחיקה, דלא דמי לדיבוק שעוה על האות, דמותר לקלוף השעוה, ע"ש. גם הבאתי שמה מהרה"ג מהרש"ק ז"ל מבראד, שבספרו סת"ם על הל"ת סי' ל"ב, כתב בפירוש דאפילו על ידי טפה שנעשית מזבוב, שנשתנה צורת האות דאסור לגרור דהוה ח"ת, עיי"ש. גם אין להכשיר לגרור, מטעם דהנקודה היא דקה מן הדקה, וליכא שיעור אות קטנה, היינו שיעור יו"ד, חדא דהא דעת המחבר בסי' ל"ב ס"ק ט"ו, כהרא"ש דניקב רגל הפנימי של ה"י אפי' לא נשאר אלא כ"ש כשר, וא"כ פשיטה כיון דכשר בה"י כזו דהוה אות אם גורר ועושה ממנה דל"ת, אלא אפי' לדעת רמ"א שמחמיר כדעת רוב הפוסקים, דבעינן שישתאר כמלא אות קטנה, והיינו שיעור יו"ד, ומסיים הרמ"א והכי הלכתא, וא"כ איכא למימר היכא דליכא שיעור יו"ד, מכתב בינוני ליכא משום ח"ת, מ"מ המעיין בסידור דה"ח מהגאון מליסא בדיני קס"ת אות ל"א, שכתב אם ניקב רגל הפנימי של ה"י ונשתייר כ"ש א"צ להוציא אחרת, משמע דס"ל הא דכתב רמ"א והכי הלכתא הוא מספיקא החמיר רמ"א, לכן לענין קה"ת דאיכא נמי דעת הרמב"ם דמותר לברך על ס"ת פסול א"כ הוה ס"ס וא"צ להוציא אחרת, וא"כ דהוה ספק אי סגי בכ"ש, לענין ח"ת הוה נמי ספק דילמא סגי בכ"ש והוה ח"ת דח"ת הוה פסול דאורייתא, וכתב ולא וחקק גם מחמת שהנקודה רחוק מן הגג יותר

משיעור עובי ב' קולמסין אין להקל, נהי דלכתחילה י"ל כן אבל זה לא לעיכוב ואדרבא הפמ"ג באשל אברהם בסי' ל"ב אות ל"ג מסתפק אי צריך הרגל השמאלי של ה"י להיות בסוף הירך הימיני עיי"ש, וגם הספר סת"ם הנ"ל, פוסל בכמה דוכתי אפי' אם נכנס לתוך הכ"ף פשוטה אפי' ת"ג של שעטנ"ז ג"ץ, והא ודאי רחוק מן הגג, ע"כ אין בידי להקל:

ד

בדין אבל ביום ראשון אסור מן התפילין כמבואר במ"ק דף ט"ו ע"א, וילפינן מדקאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך, מכלל דלכ"ע אסור, ודוקא יום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר, וכ"פ בש"ע א"ח סי' ל"ח וביו"ד סי' שפ"ח, ומהו יום ראשין דעת מהריט"ץ הובא בבה"ט דוקא יום הראשון של המיתה והקבורה אז אסור בתפילין כל היום, אבל אם המיתה הי' ביום א' והקבורה ביוה"ב אזי חייב בתפילין ביום ב' אחר הקבורה, דס"ל הא דאבילות יום ראשון דאורייתא דוקא אם הוא ג"כ יום המיתה, אבל אם הוא רק יום ראשון של הקבורה לא הוה דאורייתא, ומש"ה חייב בתפילין אחר הקבורה אך מדברי הט"ז בא"ח סי' ל"ח ס"ק לא משמע כן, וכן הדג"מ ביו"ד סי' שפ"ח, וכן הר"ז מרגליות בחידושים ובאמרים על הל' אבילות חולקים עלי' וס"ל דאף ביום ראשון של הקבורה לבד ג"כ אסור להניח תפילין. ושמעתי להקשות קושיא חמורה על המהריט"ץ מדברי הירושלמי ברכות פ"ג על הא דאיתא במשנה מ"ש מוטל לפניו פטור מק"ש ותפלה ותפילין, ע"ז הקשה הירושלמי הא תפילין כל היום אסיר ומשני דתני אגב ק"ש ותפלה, ואם איתא לדברי המהריט"ץ מה הקשה הירושלמי, הא נ"מ אם לא נקבר ביום המיתה רק ביום ב' אזי קודם הקבורה אסור, ואח"כ מותר והיא קושיא אלימתא לכאורה, עוד ראיתי בחידושי רעק"א על המשניות שהביא הא דירושלמי הנ"ל בשם הרשב"א הקושיא והתירוץ, וכ' הוא ע"ז דהרשב"א לטעמי' דס"ל בחו"מ פטור מתפילין, אבל להפוסקים דס"ל דחו"מ חייב בתפילין, נ"מ לענין חו"מ דכ"ז שמתו מוטל לפניו פטור מתפילין, אבל לאחר שנקבר חייב בתפילין דבחו"מ ל"ש מעולל בעפר קרנו, וכמ"ש המג"א סי' תקמ"ח ס"ק ה, אך קשה הא דבריו הם דברי הירושלמי כנ"ל, והירושלמי ס"ל דחו"מ חייב בתפילין כמבואר בראש"ש בהל"ק הל' תפילין, וא"כ מה מקשה הירושלמי הא נ"מ לענין חו"מ דכל שמוטל לפניו פטור ואחר הקבורה חייב ונ"ל ליישב כ"ז דלק"מ, דלכאורה יל"ד על התירוץ של הירושלמי דהא דתני תפילין היא אגב דתנא ק"ש ותפלה דזה ל"ש לומר כן אלא במלתא דא"צ למתנא דשמעינן מרישא ע"ז שייך לומר דתנא אגב רישא אע"פ שאינו צריך למיתני, אבל כאן דתנא דפטור מתפילין כ"ז שמתו מוטל לפניו דוקא משמע, אבל אחר הקבורה חייב, הא אפי' אחר הקבורה נמי פטור כל היום, ואיך

שייך בזה לומר דתנא אגב. ובזכרוני דהתוס' בכמה מקומות בש"ס כתבו כן, אבל אין בזכרוני באיזה מקומן, ובפרט שאני מחוסר ספרים, (ואח"ז מצאתי בתוס' כתובות ד') ע"כ נ"ל לפרש דברי הירושלמי דלא מקשה אמאי תנא ומתפילין דפטור דוקא כ"ז שמתו מוטל לפניו הא אסור כל היום דזה לק"מ דלדעת מהריט"ץ איכא לתרץ דנ"מ אם הקבורה לא הי' ביום המיתה, דקודם הקבורה אסיר ולאחר הקבורה מותר, או דנ"מ לענין חו"מ, לדעת הירושלמי דחו"מ חייב בתפילין, דקודם הקבורה פטור, ולאחר הקבורה חייב, וכמ"ש רע"א. ובר מן כל דין קשה מאי הקשה הירושלמי הא כל היום אסור בתפילין הוא משום כיון שנקבר המת חל עליו אבילות, ואבל מעולל בעפר קרנו ומש"ה אסור בתפילין ואיכא איסורא בדבר, משא"כ המשנה מירי כ"ז שמתו מוטל לפניו דעדיין לא חל עליו אבילותו ופטור מכל המצות משום כבודו של מת, או משום דטריד בצרכי הקבורה, ובא המשנה לאשמועינן דפטור מק"ש ותפילין ג"כ, אע"ג דאיכא בהו קבלת עמ"ש וא"כ מאי מקשה הירושלמי, אלא דקושיות הירושלמי כיון דקתני במשנה דפטור מק"ש, אע"ג דאית בי' קעמ"ש, וגם אחר הקבורה חייב בק"ש אם לא עבר זמנו, מ"מ כ"ז שמתו מוטל לפניו פטור, וא"כ ל"ל למיתני ומתפילין כיון דאסור כל היום לפעמים אף לדעת הריט"ץ, כגון ביום המיתה והקבורה וא"כ חזינן דתפילין קל מק"ש, ול"ל למתני תפילין, וע"ז תירץ דתני אגב ק"ש דשייכין להדדי, דכל הקורא ק"ש בלא תפילין כו', וראי' דבירושלמי לא גרס באמת ומתפלה מה"ט דתפלה קל מק"ש דלא הוה רק מדרבנן כמבואר בתוי"ט:

ה

(**הל' שבת**)

שאלה. מי שהי' ביתו ממזרח העיר רחוק מן העיר אלף אמה, והעיר היא גדולה יותר מב' וג' תחומי שבת, שהדין שאסור לו ללילך בתוך העיר אלא עד מקים שכלה תחומו בתוך העיר, היינו אלף אמה, כדקיימא לן כרבא בעירובין ד' ס"א, דאין בני העיר הקטנה הולכין את כל העיר הגדולה, כיון דלא שבת באויר המחיצות, ואם הוא צריך ללילך את כל העיר למערבה של עיר, צריך ליתן עירוב בתוך העיר, דאז נחשב כל העיר כד"א, כדאיתא במשנה ובטור סי' ת"ח, ויש לחקור בזה א) אי צריך ליתן עירובו במקום שכלה תחום ביתי, דהיינו לסוף אלף אמה למזרח העיר, או שמותר ליתן עירובו אפי' הרבה רחוק מתחום ביתו אפ"ה נחשב כל העיר כד"א. ב) יש לעיין אי צריך ליתן העירוב תוך העיר המוקף חומה שמחיצותיה קיימין בלי פירצה יותר מיו"ד שהיא רה"י, אז העיר נחשב כד"א, או אפילו בעיר פרוצה נחשבת כד"א כמו בשבת בעיר שיש בה ג' חצירות,

דנחשבת כד"א בעיר פרוצה, ומודדין תחומה אלפים מחוץ לעיר, כמבואר בטור סי' צ"ח, ה"ה נמי בניתן עירובו נחשבת כד"א אפי' בעיר פרוצה. ג) אם מותר ליתן ערובו בתוך עבורו של העיר, ותהי' נחשבת העיר כד"א:

תשובה. נראה לי ראי' מפורשת מהגמרא דמותר להניח עירובו בתוך העיר אפי' ברחוק יותר מתחום ביתי. איתא במשנה עירובין מ"ט ע"ב, מי שבא בדרך וחשכה לו והי' מכיר אילן או גדר ואמר שביתתו תחתיו לא אמר כלום, ובגמ' מאי ל"א כלום א"ר ל"א כלום כל עיקר ואפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל, ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל וכו', ועיין פי' רש"י דמפרש פלוגתת רב ושמואל מיירי היכי דכל האילן עם ענפיו עומדים בתוך אלפיים למקום רגליו, ובהא פליגי רב ושמואל, רב סבר כיון דלא מסיים אתרי' באיזה ד"א קנה שביתה ל"ק לי' מידי תחת האילן וכאן במקום רגליו עקר דעתו מכאן הלכך לא יזוז ממקומו, ושמואל סבר כיון דכל האילן עומד בתוך אלפיים למקום רגליו, אף דלא סיים איזה ד"א, קנה שביתה תחת האילן ומותר לילך עד האילן, ורק לילך לביתו או לחזור לאחוריו ממקום רגליו אסור ע"ש ברש"י, וכ"ז דוקא אם כל האילן עם ענפיו עומד בתוך אלפים אמה למקום רגליו, אבל אם מקצת האילן חוץ לאלפים ממקום רגליו, גם שמואל מודה דלא יזוז ממקומו, דדלמא דעתו הוה באותו המקום שהוא חוץ לתחומו ונמצא דהוא חוץ לתחום עירובו, הלכך אף לשמואל לא יזוז ממקומו כדאיתא שם בסוגיא. תו איתא שם בגמרא, ת"כ דרב מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי במקומו לא אמר כלום, אבל אם אמר שביתתי במקום פלוני מהלך עד שמגיע לאותו מקום, הגיע לאותו מקום מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים אמה כו', ופירש"י וז"ל כדמפרש לקמן שהי' אותו המקום מוקף מחיצות וראוי אותו המקום להיות כלו כד"א הלכך ל"צ לסיומי בי' ד"א, דכלו כד"א ומהלך את כלו וחוצה לו אלפיים אמה עכ"ל, אלמא אף לרב דס"ל גבי אילן אף שעומד כלו בתוך אלפיים מ"מ צריך לסיומי הד"א, מ"מ היכא דאיכא מחיצות דראוי להיות כלו כד"א א"צ לסיומי הד"א דכל המקום נחשב כד"א, ומינה נשמע לשמואל נמי דקי"ל כוותי' כמבואר בש"ע סי' ת"ח, דהיכי דמקצתו יוצא חוץ לתחום דצריך לסיומי הד"א, ה"מ היכא דליכא מחיצות, כמו גבי אילן דענפיו יוצאין חוץ לתחום, מודה שמואל דצריך לסיומי הד"א, אבל היכי דאיכא מחיצות דנחשב כלו כד"א א"צ לסיים הד"א, דבהא לא פליגי רב ושמואל דל"פ אלא גבי אילן דליכא מחיצות בעומד כלו בתוך אלפים אמה דלרב צריך לסיים הד"א, ולשמואל א"צ לסיים הד"א, אבל היכא דאיכא מחיצות כי היכא דלרב א"צ לסיים הד"א, ה"ה לשמואל היכא דמקצתו יוצא חוץ לתחומו נמי

א"צ לסיים הד"א היכי דאיכא מחיצות, כיון דנחשב כלו כד"א, א"כ רל מקום דדעתו הוה לקנות שם שביתה אפי' חוץ לאלפים ממקום רגליו לא איכפת לן, דהא כל המקום נחשב כד"א, ועוד דע"כ צריך לומר כן לשמואל דהא האי ברייתא הנ"ל, דמייתי הגמרא ראי' מינה לרב, הקשה על שמואל בגמרא, דהא בברייתא קתני לא יזוז ממקומי, ומשני אמר לך שמואל הב"ע דאיכא ממקום רגליו עד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי, והיינו מקצתו יוצא חוץ לתחומו ומש"ה לא יזיז ממקומו, דלמא דעתו הוה באותן ד"א שחוץ לתחומו ונמצא שהוא חוץ לתחום עירובו, ומש"ה לא יזיז ממקומו, אלמא האי ברי' דאילן לשמואל מיירי ע"כ דיצא מקצת האילן חוץ לתחומו, ואפ"ה קתני בסיפא אבל אם אמר שביתתי במקום פ' (פי' אי איכא מחיצות) מהלך את כולו וכו', אלמא אף במקצתו חוץ לתחום א"צ לסיים הד"א כיון דנחשב כלו כד"א, א"כ באיזה מקום שנתכוון לקנות שביתה אפי' חוץ מאלפים ממקום רגליו קנה שביתה כיון דכל המקום הוה כד"א, א"כ ה"ה לנ"ד לענין הנחת עירוב כיון דנחשב כל העיר כד"א מותר להניח עירובו בכ"מ אפי' חוץ לתחום ביתי, דעירוב עדיף מאומר שביתתי במקום פלוני, דהתם לא התירו אלא למי שבא בדרך וחשכה לו, ובעירוב התירו אפי' ליושב בביתו:

ב) ועתה נבא לבאר הספק הב', אם נותן עירובו דומה לשבת בעיר, ואפילו בעיר פרוצה נחשבת כד"א, או בעינן דוקא עיר שמחיציתי' קיימות דהוה רה"י אז נחשבת כד"א כנ"ל. ואחרי העיון נ"ל דבעינן דוקא שיתן עירובו בעיר שמחיציתי' קיימות בלא שים פרצה יותר מעשר, אז נחשב כל העיר כד"א, וראי' דאיתא בעירובין דף ס"א ע"ב אר"י א"ש שבת בעיר חריבה לרבנן מהלך את כלה וחוצה לה אלפיים אמה, הניח עירובו בעיר חריבה אין לו ממקום עירובו אלא אלפיים אמה, ר"א אחד שבת אחד הניח מהלך את כלה וחוצה לה אלפיים אמה, ופי' רש"י עיר חריבה מדיורי' אבל מחיצותי' קיימין סביב לה, והקשה הגמרא אר"א ממתניתין דקתני א"ל ר"ע אי אתם מודים לי בניתן עירובו במערה שאין לו ממקום עירובו אלא אלפיים אמה אמרו לו אימתי בזמן שאין בה דיורין, אלמא באין דיורין מודים רבנן לר"ע שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה וקשי' לר"א, ומשני מאי אין בה דיורין אינה ראוי' לדירה, ופי' רש"י שנפלו מחיצותיה, ואנן קי"ל כר"א, דאף בעיר חריבה אם נתן עירובו מהלך את כלה וחוצה לה אלפיים אמה, דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ע"ש ברא"ש ובש"ע סי' ת"ח, ועכ"פ מוכח מכאן דאף לר"א בעינן מחיצותי' קיימין כדמשני אליבא דר"א מאי אין בה דיורין אינה ראוי' לדירה, ופי' רש"י שנפלו מחיצותי' וא"ל דדוקא בנפלו כל מחיצותי' דאז אינה ראוי' לדירה בזה מודה ר"א, אבל אם מחיצותי' קיימין ורק דאיכא פירצה יותר מיו"ד דעדיין חזי לדירה

ל"ל בה, עיין בר' יונתן על הרי"ף מפורש בהדיא דאף בנפל קצת ממחיצותי' נמי מודין רבנן לר"ע, וא"ל דזה דוקא בעיר חריבה מדיורין אז בעינן מחיצותי' קיימין בלי פירצה יותר מיו"ד וכדברי ר"י הנ"ל, אבל עיר שיש בה דיורין אינה מזיק בה פירצה יותר מיו"ד, ז"א דאנן קי"ל כר"א, ולר"א אין חילוק בין עיר חריבה ובין שיש בה דיורין, הלכך אפי' יש בה דיורין בעינן שיהי' מחיציתי' קיימין בלי שום פרצה יותר מיו"ד. גם בש"ע סי' ה"ח כ' בזה"ל המניח עירובו ברה"י אלמא בעינן רה"י דוקא אז נחשב כל העיר כד"א, אלא דלפ"ז קשה אר"א שאמר בין שבת ובין מניח עירובו מהלך את כלה כו' הא מחולקין הם, דבשבת אפי' בעיר פרוצה נחשבת כד"א כמש"כ לעיל, כמבואר בטור סי' שצ"ח ובמניח עירובו בעינן דוקא מחיצות דלהוי רה"י, ונ"ל ליישב דבאמת לר"א אין חילוק בין שבת ובין מנית עירובו, דבשניהם בעינן מחיצות קיימין דלהוי רה"י, ובזה יש ליישב דברי רש"י שם ד"ה אף עיר חריבה שכ' וז"ל וע"כ חריבה מדיורין ולא מחימה, דאי מחימה לא הוה תני מהלך את כלה כיון דלא שבת באויר מחיצות עכ"ל, ולכאורה דברי רש"י קשה להולמן, דהא רש"י קאי אברייתא דקתני בה שבת בעיר כו' ובשבת לא בעינן מוקף מחיצות כמש"כ לעיל, וכ"כ רש"י בעצמו בדף הקודם גבי עיר שיושבת על שפת הנחל ע"ש ד"ה, אם יש לפני' דקה. ולפי מש"כ דברי רש"י מיושבין ומדוקדקין, דרש"י קאי אליבא דר"א דהגמרא מקשה על ר"א מהאי ברייתא ולר"א אף בשבת בעינן מחיצות קיימין אבל אנן פסקינן כר"א דבמניח עירובו בעינן מחיצות קיימין שיהי' רה"י, וכמבואר בש"ע סי' ת"ח, אבל בשבת ל"צ מחיצות, ואפי' בלא מחיצות מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה כמבואר בטור שצ"ח, ולפינן מהא דאיתא דף נ"ה ע"ב, יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהם ואם יש ג' חצירות של שני בתים הוקבעו, והתם מיירי באין מוקף מחיצות כמבואר בב"י סי' שצ"ח בשם ש"ל דאי מוקף מחיצות ל"ב ג' חצירות וכן מבואר שם בש"ע ומש"ה לא פסקינן בשבת כר"א דעיקר טעמא דפסקינן כר"א במניח עירובו בעיר חריבה דמהלך את כלה וחוצה לה אלפיים אמה משום דהו"ל כדברי המיקל בעירוב עיין ברא"ש, וא"כ לענין שבח דר"א מחמיר דבעינן מוקף מחיצות אין הלכה כמותו רק בגמרא הנ"ל, דהיא מימרא דרב אשי, ועוד ראי' דבשבת אפי' בעיר פרוצה נחשבת כד"א, דאיתא בגמרא דף ס"א ע"א עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ד"א מודדין משפת הנחל ואם לאו אין מודדין אלא מפתח ביתי, ופי' רש"י דקה מחיצה כו' ע"ש, ומזה דייק הטור בסי' שצ"ח דדוקא בעיר שיושבת על שפת הנחל בעינן דקה משום דלא ניחא תשמישתא דבעיתי, אבל בשאר עיירות ל"ב מחיצות ומש"ה בשבת לא פסקינן כר"א, אבל במניח עירובו דר"א מיקל נגד שמואל דאף בעיר חריבה

מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה, הלכה כמותי, ובלבד דאיכא מחיצות דהוי רה"י דבזה לא מצינו מי שמיקל יותר מר"א ואדרבא שמואל מחמיר דבעיר חריבה ל"מ מחיצות ואין לו רק ממקום עירובו אלפים אמה, ולפ"ז ממילא נפשט הספק הג' דאסיר ליתן עירובו בעיבורה של עיר כיון שהיא חוץ למחיצות העיר ודו"ק. ולפי"ז נראה לי דאם עשו מחיצות ע"י צ"ה כנהוג וצורפים לעיר שיהי' מותר לטלטל ולילך בכל ההיקף של הצ"ה אז מותר להניח ערובי בתוך ההיקף מחיצות או אפי' בתוך העיר, ואף אם העיר רחוקה מביתו יותר מאלפים כיון שהכל נחשב רה"י אחד וכמו שהוכחתי לעיל דברשות היחיד מיתר להניח עירובו בכל מקים אף במקום רחיק יותר מאלפים מביתו, ומותר לילך כל העיר וחוצה לה אלפים אמה, כנ"ל להלכה:

1

נשאלתי אודות נסיעה בשבת ויו"ט על מסה"ב ההולך מלמעלה על הרחובות והולך יותר מי"ב מיל:

תשובה בעירובין דף מ"ג מספקא לי' אי יש תחומין למעלה מיו"ד והרא"ש פסק לחומרא דיש תחומין למעלה מיו"ד, והקשו עליו הא תחומין דרבנן והרא"ש פסק דאף י"ב מיל הוה דרבנן וא"כ ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ועי' קרבן נתנאל שמיישב דעת הרא"ש, והרמב"ם פסק דבתחומין דאורייתא דהיינו י"ב מיל אזלינן לחומרא וזה דוקא בר"ה, אבל בימים ונחלים וכרמלית אין איסור תחומין בהם דבר תורה, וביאר הטעם בתשובה, הובאה בק"נ כיון שאיסור הטילטול בהם אינו אסור רק מדרבנן לא יתכן שהמעביר ע"פ המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה, כ"פ בש"ע כדעת הרמב"ם עי' סי' ת"ד. והרשב"א הביאו ב"י שם כ' דאסור להפליג בספינה בשבת כיון דספק אי יש תחומין למעלה מיו"ד אין לנו להוציאו מחזקת ביתו מן הספק, אבל לצאת מן הים בשבת מותר דהא מספקא לן אי קונה שביתה למעלה מיו"ד ואזלינן לקולא, דרשב"א ס"ל ג"כ די"ב הוה רק מדרבנן כמ"ש הה"מ פ' כ"ז מהל' שבת והביאו ב"י בסי' שצ"ז ע"ש. הרי לנו ג' שיטות אי יש תחומין למעלה מיו"ד, דעת הרא"ש דאפילו פחות מי"ב מיל אזלינן לחומרא דיש תחומין למעלה מיו"ד, דלרא"ש אין חילוק בין תוך י"ב ובין י"ב מיל דהא ס"ל דתחומין די"ב מיל הוה ג"כ מדרבנן בספ"ק דעירובין, ואף בכרמלית ס"ל דאזלינן לחומרא דלא כרמב"ם, דהא הוא פסק דבזה"ז ליכא ר"ה כרש"י כיון דלא בקעי בה ס"ר, עי' פ"ק דעירובין שמביא דברי רש"י בלי מחלוקת, משמע דהכי ס"ל, ועי' ב"י סי' שמ"ה ואפ"ה בס"פ מי שהוציאו הביא האי בעיא אי יש תחומין למעלה מיו"ד ופסק להחמיר והלא אין דרכו של הרא"ש לפסיק דבר שאין נ"מ לדינא, אע"כ דאף בכרמלית ס"ל להחמיר דלא כרמב"ם. ודעת

הרמב"ם בתחומין די"ב מיל דהוה לדידי' דאורייתא אזלינן לחומרא, וזה דוקא בר"ה אבל בימים ונהרות וכרמלית דאיסור תחומין שבהן אפי' י"ב מיל לא הוה רק מדרבנן אזלינן לקולא, דאין תחומין למעלה מיו"ד. והרשב"א חילק דאם רוצה לצאת מביתו אחר שקנה שביתה בביתי חוץ לתחום למעלה מיו"ד אפי' תוך י"ב מיל אסיר דאין להוציאו מחזקת ביתו מן הספק, אבל לצאת מן הים מותר אפי' חוץ מי"ב מיל דהא הרשב"א ס"ל די"ב מיל הוה מדרבנן וכנ"ל. ולכאורה קשה לדברי הרא"ש דאזיל לחומרא בהאי ספיקא אפי' בכרמלית ואפי' בפחות מי"ב מיל וא"כ ה"ה בימי' ונהרות שהימים עמוקין י' מקרקע הספינה יש איסור תחומין, וכ"כ הב"י בסי' רמ"ח לדעת הרא"ש, וא"כ להרא"ש אסור לעולם אפי' קודם ג"י לשבת להפליג בספי' כמו שהבי' הרא"ש בפ"ק דשבת דברי רב אלפס שדחה דברי ר"ח שכ' הטעם דאין מפליגין ג"י קידם השבת הוא משום איסור תחומין ומיירי שאין המים עמוק יו"ד, והקשה עליו ר"א, דא"כ יאסר אפי' קודם ג"י נמי, וה"נ תיקשי לרא"ש גופו כיון דהוא פסק לחומרא אפי' בגבוה המים יו"ד מקרקע הספינה נמי יהי' אסור אפי' קודם ג"י לשבת דהא יש תחומין למעלה. שוב ראיתי שהב"ח הקשה כן על הב"י שכ' דלרא"ש איכא איסור תחומין אפי' בימים ונהרות והכריח הב"ח כדעת מהרי"ק שכ' שהרי"ף כ"כ רק לדעת ר"ח דס"ל דיש תחומין בימים ונהרות אבל הרי"ף עצמו ס"ל דליכא כלל איסור תחומין בנכנס לספינה קודם שבת דהילוך הספינה חוץ לתחום מלאכה הנעשה מאילי' הוא ואפי' לב"ש מותר, וה"ה לרא"ש אין איסור תחומין בימים ונהרות, ויש חילוק בין ים ליבשה ע"ש, והבה"ג הביאו הטור שם כ' אם קנה שביתה מע"ש בספינה מותר לכנוס בה בשבת, ועי' בב"י שהביא דברי מהרי"א למצוא טעם לדברי בה"ג ומה שפי' הוא. ולי נראה דבה"ג מיירי בשאר נהרות דליכא משום עונג שבת ובעמוק יו"ד, וס"ל כרשב"א הנ"ל שאם קנה שביתה בספינה ואז אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, ומותר לצאת אפילו בשבת כיון שהוא הולך למעלה מיו"ד, ול"ל גזירת שט או אפשר דאית לי' ג"כ ואסור לכנוס לספינה בשבת אפי' לילך בתוך התחום משום גזירת שט ורק דהכא כיון דקנה שביתה מערב שבת אית לי' היכרא ולא גזרינן, וע"ז הביא הטור דהר"י חילק, וגם בזה איכא גזירת שט כיון שמפליג בשבת. והנה להלכה אנן פסקינן בסי' רמ"ח דבשאר נהרות או לדבר מצוה מותר להפליג אפי' בע"ש, אם המים עמוקים יו"ד מקרקע הספינה, גם נוהגין להקל כדעת בה"ג לקנות שביתה בספינה, ולאחר שתחשך הולכין לבתיהן ובשחרית נכנסין לספינה ומפליגין וזה מותר לכ"ע, חוץ מהר"י דמחמיר משום גזירת שט, אך לשאר פוסקים מותר אפי' במפליגה חוץ לי"ב מיל, להרא"ש מותר כמ"ש למעלה בשם הב"ח, וכמ"ש מהרי"ק הבאתיו לעיל, ולרמב"ם

ג"כ מותר בימים ונהרות כמ"ש לעיל, וגם לדעת בה"ג ורשב"א מותר כנ"ל. ועתה נבא לנ"ד הנה לדעת הרא"ש אסור חוץ לתחום אפילו תוך י"ב מיל, ולדעת הרמב"ם עכ"פ חוץ לי"ב מיל אסור דהא הרמב"ם ס"ל דגם האידנא איכא ר"ה ולא בעי ס"ר בוקעין בי, וא"כ ביבשה י"ב מיל הוה מן התורה ואזלינן בספיקו לחומרא ובפרט שהולך על הגשר שהיא רחבה יותר מט"ז אמה וס"ר בוקעין בה הוה ר"ה לכ"ע וי"ב מיל הוה מ"ה, ואזלינן לחומרא, וגם לדעת הרשב"א כיון דא"א לקנות שביתה על מסה"ב למעלה מיו"ד וקונה שביתה בביתו ואין מוציאין אותו מחזקת ביתו מן הספק כנ"ל, וכן פסק רמ"א בסי' ת"ד דביבשה חוץ לי"ב מיל דאסור:

ז

בסי' י"ז כתבתי להיתר באותן המורה שעות שהמציאו עתה שמעריכין אותו לאיזה שעה שרוצה שיקוץ אותו, גם מעמידין אצלו נר וכשמגיע השעה שרוצה מקיץ אותו וגם מדליק הנר מעצמו, וכתבתי שם להיתר, שמותר להעריכו מע"ש באופן שידליק בשבת הנר, וגם מותר להשתמש לאור אותו הנר בשבת, וע"ש טעמו. ואחר שיצא ספרי מדפוס בא לידי ספר אחד מחכמי הזמן ונקרא שמו גורן דוד והאריך בסי' ט"ו לאסור, ע"כ אמרתי להביא קצת דבריו ולהתווכח בהם ולהעמיד המורה שעות על מכונו בהיתר גמור כמש"כ בתשובה.

הנה ראשית דבריו שם הביא בשם ספר בן יהודא לאיסור, ועיקר יסודו שם שכ' לדחות דברי המג"א סי' רנ"ב ס"ק י"ז שהעלה דאם הישראל בעצמו נותן החיטים בשעה שהרחיים הולכין מכח המים, ליכא איסור דאורייתא, ושנית דאף המג"א ל"ק אלא באם נותן החיטים בשעה שהרחיים הולכין אבל אם נתן החיטים בשעה שהרחיים עומדין ואח"כ הלך וסילק מסגרת הגלגל והתחיל הגלגל להלוך בזה מודה המג"א שחייב עליו מ"ה ועפ"ז כ' שעד כאן לא הקיל הרמ"א בסי' רנ"ב ובסי' של"ח במורה שעות ול"ח להשמעת קול אלא בסתם כלי השעות דלית בהו חיוב דאורייתא המעריכן בשבת, אבל בהוועק אוהרען שיש בהן א"ד המעריכן בשבת הוה דינן כמו רחיים דאסור אפי' מע"ש משום השמעת קול בשבת, זה תורף פלפולו שם ע"ש בדברי המג"א. ואני שמעתי ולא אבין מה שמחלק בין סתם כלי שעות דליכא א"ד להעריכו, ובין הוועקיר דאיכא א"ד משים השמעת קול, אנה מצא דהוועק אוהר כיון דאיכא השמעת קיל הוה דאורייתא, הא השמעת קול בשבת אינו אסור, אלא היכי שהיא לשיר, ומשום שמא יתקן כלי שיר, משא"כ באינו מתכוון לשיר רק להקיץ אותו מותר, כמש"כ המג"א בסי' של"א גבי הממלא מים בכלי נקוב ע"ש, ורק עיקר האיסור באוהר להעריכן אם כבר עמד מהילוך

הוא משום דהוה כגמר כלי מתקן מנא, וא"כ כיון דרמ"א מתיר בסי' רנ"ב מטעם דדרך להעריכו ולהעמידו מאתמול כמבואר באגור שהביא בד"מ דדרך הזייגער להעריכו מיום א' על יום הב', אין חילוק בין סתם זייגער ובין וועקיר, ולא אסרו ברחיים ליתן חיטים אפי' מע"ש אלא משום דדרך ליתן חיטים בכ"פ לתוך הרחיים וכיון דהרחיים משמעת קול איכא זלזול שבת, דיאמרו שהיום בשבת נתן החיטים, ובין שיהי' הנתינות רק איסור דרבנן וכ"ש אי הוה דאורייתא אסרו משום זלזול שבת, משא"כ בזייגער דליכא שום זלזול שהכל יודעים שהעריכו מאתמול לא אסרו, ואדרבה מדברי רמ"א משמע דאפי' הוועק זייגיר מותר דהא מחלק בין רחיים ובין הזייגער, משמע אף שהזייגער משמיע קול גדול כמו הרחיים, אפי"ה מפני שדרכו להעריכו מאתמול מותר מע"ש, ומה שהביא מדברי המג"א אין ענין לכאן דהמג"א מיירי מנתינות החיטין בשבת ברחיים של מים אבל בזייגיר דעיקר החשש שמא יאמרו שהעריכו בשבת וכבר כ' הרמ"א שאין חשש בזייגער משום דדרך להעריכו מע"ש א"כ אין חילוק בין סתם זייגער ובין וועקיר. גם מ"ש שם ראי' לאיסור מהא דאסור ליתן לגוי מעות מע"ש לקנות לו אם יומא דשוקא הוא בשבת כמבואר בסי' ש"ז, לא ידענא מאי קאמר, התם משום אמירה לעכו"ם נגעו בי' משא"כ כאן הא קי"ל דאין שביתת כלים בשבת, ליכא שום איסור כמ"ש שם.

לסי' כ"א מ"ש שם דאסור למכור או לשלוח לחבירו ודאי איסור וכ"ש ספק איסור ע"י מי שיודע שהוא אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע והוכחתי כן מהמשנה דמאי פ"ג משנה ג' ע"ש, נ"ל בזה דוקא היכי שיש תקנה לדבר ובידו לתקן כגון בטבל דבידו לתרום תרומה ומעשרות או כגון שנטבע בנהר ויש חשש חימוץ בידו למכור מעט מעט היינו קבא קבא דאיתא בגמרא, בכגון זה לא סמכינן על הודעה אבל מי שנזדמן לו דבר איסור שאין לו תקנה אחרת רק ע"י הודעה פשיטא דמותר למכור ע"י הודעה להקונה שהוא איסור:

ליקוטים יו"ד.

א

שאלה. מי שקנה אצל ערל שור והי' צולע על רגליו ואמר לו שנפל ממקום גבוה י"ט מחמת זה גורר רגליו, אם נאמן העכו"ם או לאו:

תשובה. בנוב"י מ"ת סי' י"ט כ' כיון די"ל דלהשביח מקחו אומר כן, א"כ אף קודם שיצא מת"י אינו נאמן, ואף כאן י"ל דלהשביח מקחו אומר כן, דלא יאמר הקונה שהוא חולה. ולפענ"ד דזה תלוי בפלוגתא הט"ז והש"ך, הנה בגמרא סוף יבמות איתא נכרי

שהביא פירות ואמר של ערלה הם וכו' א"נ שלהשביח מקחו הוא אומר ובתוספתא איתא רבי אומר נאמן להחמיר ואין נאמן להקל והרא"ש ומרדכי פסקו כרבי אפי' היכי די"ל דלהשביח מקחו אומר מ"מ כ"ז שהם בידו והם שלו נאמן, והש"ך בסי' ט"ז ס"ק כ"ג פסק כהרא"ש וכ"פ הת"ש בסי' ט"ז אות מ"ד וכ' שם דאף הרשב"א בתשו' מודה בהאי דלא כש"ך דלהרשב"א א"נ, וכ"פ הש"ך בסי' קכ"ז אך דעת הט"ז שם ס"ק ט"ו היכי דאומר להשביח מקחו א"נ אפי' בעודו בידו, וכן משמע מדברי הח"י סי' תס"ו ס"ק ה' ומדברי המנ"י סי' נ"ט ס"ק זיין וא"כ נראה דאם העכו"ם אומר שנפל מגובה יו"ד טפחים וצולע בודאי יש להחמיר כדעת הש"ך, אך אם אומר שנפל על הארץ וצולע מחמת זה שלדעת הש"ך בסי' ל"ב ס"ק י"ב אין חוששין לחוט השדרה ואף דהת"ש חולק עליו וכ' דאם גוררת רגליו אף בפחות מי"ט חוששין לחו"ה מ"מ באם הוא עצמו לא ראה הנפילה ורק שהעכו"ם אמר לו בשעה שהיו בידו כיון די"ל שאומר להשביח מקחו א"נ ובהכי מיירי הנוב"י שמיקל ע"ש, וכנ"ל להלכה:

ב

בסי' ל"ג ס"ד ברמ"א וכ"ז לא מיירי אלא בניכר שהנקב בא מחמת חולה אבל אם יש לחוש שניקב ע"י קוץ אפי' אם לא ניקב רק הפנימי טריפה וכ' הט"ז וכ"ש אם ניקב החיצון ועי' פמ"ג שפירש דברי הט"ז דמיירי דהעור שלם מבחוץ וא"כ איכא ממ"נ אי מושט הרי נקבו שני העורות ואי מבפנים הרי ניקב א' מאברים הפנימים. וקשה הא הפמ"ג עצמו בסי' מ"ט סק"ה וסי' נ"א ס"ק ב' מבאר דאם העור שלם מבחוץ תלינן שבא ע"י חולי ודוקא אם אין העור לפנינו פליגי הט"ז והש"ך שם, וא"כ אם ניקב החיצון ואין ידוע אם ע"י קוץ או ע"י חולי תלינן שבא ע"י חולי ורק אם ניקב הפנימי ואין ידוע אם ע"י חולי או ע"י קוץ יש להחמיר אפי' בעור שלם מבחוץ משום דכל חוי ברייתא אכלי קוצים ותלינן דניקב ע"י קוץ ושט אין לו בדיקה מבחוץ לענין נקב משא"כ אם ניקב החיצון וא"י אם ע"י חולי או ע"י קוץ והעור שלם מבחוץ יש להכשיר, אצ"ל דמיירי דאין העור לפנינו והט"ז לשיטתו דמחמיר לקמן סי' נ"א והש"ך לשיטתו דמיקל לקמן בסי' נ"א וכמ"ש בש"ד ס"ק ז' אלא דאכתי קשה הא הפמ"ג במ"ז ס"ס כ"ג כ' דבושט אף לדעת הש"ך ל"מ ס"ס דהוה במקום חזקה וצריך לדחוק דמיירי בתרבץ הושט וצ"ע:

ג

בס"ס ל"ג מ"ז הביא בשם הפ"ח שרצו לאסור במחט שנמצא במעי שבין הזפק והקרקבן והפ"ח חולק וכ' דאף לדעת המחבר בסי' מ"ו דאוסר במחט שנמצא בדקין משום דקרומין דקין משא"כ כאן והפמ"ג כ' דע"כ הכין דנמצא כשר דאל"כ מחט שנמצא

בקרקבן שהכשירו הפוסקים היכי משכחת לה הא עבר דרך אותו המעי ונ"ל דזה תלוי בדין המבואר בסולת למנחה סי' צ"ט במחט שיצאה דרך בית הריעי דדעת השואל שם להכשיר אף דהלכה דרך הדקין מ"מ הולכין אחר שעת מציאתן, והמשיב דשם ס"ל דטריפה כי היכי אם נמצא בדקין טריפה, לדעת המחבר ה"ה בעברה דרך הדקין ויצאה לחוץ טריפה ודעת הפ"ח כדעת השואל שם הלכך א"א להוכיח דנמצא במעי כשר מדהכשירו הפוסקים מחט שנמצא בקרקבן, אבל הפמ"ג ס"ל כדעת המשיב דשם ושפיר הוכיח דנמצא במעי כשר מבהכשירו במחט שנמצא בקרקבן ודוק:

ד

אם ניקב כיס הורדא כ' הט"ז סק"ג דכשר והביא ראי' מת"ש בסי' ל"ט סי' ע"א דאין סרכא פוסל בכיס הורדא אף דס"ל להת"ש דסרכא פוסל בשחר איברים דניקב פוסל בהן וכ"כ בש"ד סי' ל"ט ס"ק כ' ולי נראה דאין מזה ראי' דהא בסי' מ"א סי' ח' איתא גבי טרפש הכבד שנסרך לצלע כשר ואף אם ניקב בודאי ונסרך ונסתם הניקב כשר עי' מ"ז סק"ט, והטעם כיון דאין הטריפות מצד עצמו מועיל סתימת בסרכא ע"ש, וה"נ גבי כיס כיון דאין הטריפות מצ"ע רק משום דסוף שתינטל הורדא עי' ת"ש סי' ליה ס"ק ט"ז מש"ה אין הסרכה פוסל, אבל אם יש נקב ולא נסתמה מנ"ל להכשיר, ומ"מ אף דאין ראי' משם להכשיר יש להכשיר כמו שהביא הפ"ת בשם טורי אבן והטעם דהא פוסקים מכשירין אף בחסר כים, ונהי דהרמ"א העיד דנהגו במדינות אלו להטריף מ"מ היא הלא לוליף עלה דוקא בחסר הכיס טריפה ולא בניקב.

ה

בדין נסרך טרפש הכבד לבה"כ דמבואר בסי' מ"א דצריך בדיקה אחר מחט ומבואר בפמ"ג בש"ד דהבדיקה אחר מחט מעכב אפי' בדיעבד וכ"כ כל האחרונים אכן אם בדק אחר מחט ולא אחר נקב או שאר ריעותא לכאורה יש להקל וכן משמע מדברי הנוב"י מ"ת סי' ט"ז דהתם הוה המעשה דהשליכו הכיס ולא בדקו אחר מחט ואשה אחת אמרה שלא הי' מחט ואסר מחמת מילתא דלא רמיא עלי' דאינשי, והתם כיון שלא בדקו אחר מחט מסתמא לא בדקו ג"כ אחר נקב וריעותא וא"כ ל"ל לטעמא משום מלתא דלא רמיא בלא"ה אפי' נאמין לאשה שאמרה שלא הי' מחט אכתי לא בדקו אחר ריעותא, אלא ע"כ דבדיקה אחר ריעותא אינה מעכב בדעבד, אבל מדברי הת"ש ס"ס ל"ט וכן מדברי הל"ש אות ר"ט, וכן מדברי המ"ז ריש סימן מ"ב משמע דבדיקה אחר נקב או ריעותא מעכב בנסרך טרפש הכבד לבה"כ אפי' בדעבד וכן נ"ל.

ו

בדין בציים הנמצאים במעי התרנגולים שנמצא בהם דם הניח הפמ"ג בסי' ס"ו ש"ד ס"ק י"ד בצ"ע וכ' דאפשר דגזרו כמו ביצה בת יומא שכ' הש"ך בס"ק ואו בשם הכלבו שדינו כשאר ביצים ע"ש, וכן הביא הפ"ת בשם התפל"מ ע"ש. ולי נראה ראי' מפורשת מביצה דף ב' ע"ב גבי השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים מותרות לאוכלן ביו"ט דפריך ואם איתא לגזור משום הנך דמתילדן ביומיהן א"ל ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיחא ולא גזרינין ועי' בר"ן ותוס' ורא"ש דאפי' ביו"ט אחר שבת דאותן המתילדן ביומיהן אסורין מדאורייתא אפ"ה ל"ג משום דל"ש, כ"ש הכא דכ"פ ס"ל בדם ביצים דרבנן לא גזרינין משום דל"ש כנ"ל. וא"ל לפ"ז הא דאיתא שם דף ו' ע"ב, אר"ה א"ר ביצה עם יציאתה נגמרה ומפרש שם לענין לגדל אפרוחים דבמעי אמן אין מגדל אפרוחים ואמר שם למ"נ לענין מקח וממכר כו' ואמאי לא קאמר לענין אם נמצא עלי' דם דאם נולדה אם נמצא עלי' דם אסורה, משא"כ במעי אמן כיון דאינה מגדלת אפרוחים אם נמצא עלי' דם זורק את הדם ושאר מותר, אבל באמת לק"מ דהא דנקט נ"מ למו"מ רבותא נקט דה"א אע"ג דאמר ביעי דפחיא למאן ויהיב לי' ביעי דשחוטה לא להוי מקח טעות דהאי לאכילה בעי, והאי דאמר דפחיא משום דצרובין כדאיתא שם בגמרא לכן נקט נ"מ למו"מ לאשמועינן דהוה מקח טעות, אבל לענין דם פשיטא דלא גזרינין וכמ"ש.

ז

בדין המבואר בת"ש סי' ל"ז ס' ה' קמט כמראה אדום דלא הוה ב' לריעותא שכן דרכו של קמט, נ"ל אם יש מכה בדופן נגד הקמט דטריפה כמבואר בסי' ל"ח דמכה בדופן נגד מראה אדום טריפה, ול"א כיון שדרכו של קמט להיות אדום תלינן המראה בקמט דכיון דשכיח לבא ג"כ ע"י המכה שבדופן יש להטריף, ועי' ל"ש סי' ל"ח ס' ט"ז גבי מראה אודם על בועה או טונרי דדוקא אם הלכה המראה בהורקת המוגלה אז כשר אפי' נגד מכה בדופן דהא חזינין שבאה ע"י המוגלה אבל אם לא בדק דכיון דאיכא למתלי במכה שבדופן טריפה אע"ג דאיכא נמי למתלי במוגלה ה"נ כאן ע"י ל"ש שם ס"ק ס"ו ותבין.

ח

אם ניקב טרפש הכבד והכבד סותמו לכאורה י"ל דלא גרע מסרכה דסותם כמבואר בסי' מ"א סי' חית ועי' מ"ז שכ' דאפי' ניקב נקב מפולש ועלה אח"כ סרכה דשפיר הוה סתימה כיון דאין הטריפות מצד עצמו וכ"ש אם הכבד סותמו, וגם אפי' גבי מרה הוה הדין דאם הכבד סותמו כשר כמבואר בסי' מ"ב סי' א' אך לפי טעם הר"ן דמש"ה ניקב חה"כ טריפה דהריאה כלה רוח וקרירות והלב כולו מלא דם וחמימות, ואילולי שהריאה

מנפחה על הלב אינה יכולה הבהמה להתקיים מפני חמימות הלב ואם ניקב חצר הכבד אז בא ג"כ חמימות הכבד אל הריאה וסופו ליבש הריאה ולפ"ז כ"ש אם הכבד סותם הנקב שאז תקרב הכבד יותר אל הריאה ותייבש הריאה וכ"כ בזבח שמואל ועי' דעת קדושים סימן מ"א:

ט

מעשה בכלוב מלא אווזות וכסו הכלוב מלמעלה עם נפה הארוגה בחוטי ברזל, ואח"כ מצאו שכססו האווזות את החוטין ונחסר הרבה מן החוטין וא"י אי בלעו החוטין או רק שכססו ונפלו אי צריכין אחר שחיטה בדיקה בושט וגם בקרקבן ודקין או מותר להשליכן בלא בדיקה. ונ"ל דודאי לכתחילה צריכין בדיקה כיון דנולד ספק דלמא בלעו מהחוטין ואפשר לבדוק בלא טורח אם משליך אותן הוה כמעלים עין מן האיסור, עיין ס"ט סי' קצ"ו מה שהביא בשם תשו' שב"י ע"ש ס"ק ט"ו ואף בכל הח"י טריפות הי' צריך לבדוק אלא משום טרחה כמבואר בפמ"ג סי' א' וסי' ק"י, וזה דוקא היכא דצריך לבדוק אחר כל הח"י טריפות, ומש"ה הקילו בלא נולד שום ספק, אבל היכי דנולד ספק על איזה אברים בודאי צריך לבדוק כנ"ל, ועיין ד"ק סי' ל"ט ול"ד למ"ש הרמ"א סי' ל"א, דמותר להשליך הראש קודם שחותכו, עי' ס"ט שכ' הטעם משום דהטריפות לא נזכר בש"ס ע"ש, וזה דמי למ"ש הפמ"ג בסי' מ"ו דצריך לבדוק הדקין של בר אווזות בקיץ מחמת שאוכלין תולעים ע"ש, וה"ה היכי דחזינן דעוף בלעה מחט או חתיכת זכוכית עם עוקץ נ"ל דצריכין בדיקה:

י

דין אם שחטו ד' בהמות וחתכו הראשים ונתערבו ונמצא בא' מהם מים בראש, ובאופן דהוה ודאי טריפה שהי' מגולה לקרום וא"י מאיזה בהמה ואח"כ בדקו הבהמות ונמצא א' טריפה על אחד משאר הטריפות נ"ל דיש לתלות דהראש הוא מהבהמה הטריפה והשאר מותרין כמבואר בסי' קי"א דאף באיסור דאורייתא ושיעור דרבנן תולין דהאיסור נפל להקדירה האסורה ה"נ איכא רוב אף אם נתלה דהראש הוא מא' מהבהמות שנמצאו כשרין מדאורייתא בטילה ברוב מש"ה תלינן דהראש הוא מהטריפה והשאר מותרין, ולפי טעם זה בעינן דוקא תערובות של ד' בהמות אבל לא בג' בהמות דהא הבהמה שנמצאה טריפה ניכרת ואינה בכלל התערובות ואי נתלה דהראש הוא מב' הנשארים שוב ליכא רובא ול"ל תולין. שוב ראיתי דיש להתיר מטעם דהוה כמו נפל א' מהם לים, וכן מבואר בפנים מאירות הביאו הפ"ת בסי' ק"י אות זיין ולפ"ז אפי' ליכא אלא ג' בהמות

דאף דהיא ניכרת בפ"ע מ"מ נכנסת בספק דלמא הראש ממנה וטריפה הוה כנפל בים יש להתיר האחרים:

יא

שאלה. אם בשלו ג' ביצים בקדירה א' וג' ביצים בקדירה ב' ונמצא אח"כ בכל קדירה ביצה שיש בה דם א' נמצא הדם על החלבון והב' נמצא הדם על החלמון לדעת המתירין גם בנמצא על החלמון עי' פ"ת שם בשם נחלת עזריאל שמיקל גם בנמצא על החלמון אם נתערב ברוב ובא לשאול על שניהם יחד וא' מהן ודאי טריפה או כדעת רש"י והרא"ה טריפה אותו הביצה שנמצא על החלבון, או כדעת הגאונים טריפה אותה הביצה שנמצא הדם על החלמון ושוב אין להתיר אפי' א' מהן דומיא דשני שבולין או לאו:

תשובה. לכאורה נראה דדמי לשני שבולין דאם באו לשאול בב"א טמיאין אע"ג דספק טומאה בר"ה טהור וכ"פ בא"ח סי' תל"ט גבי ככר א' של חמץ וב' בתים בדוקין ונטל עכבר ונכנס לא' מהן וא"י לאיזה נכנס דאם הן של אדם א' או שבאו לשאול בב"א צריכין שניהם בדיקה אף בבטלו דהוה רק מדרבנן, ה"נ אף דדם ביצים דרבנן אם הן של אדם א' או בבאו לשאול בב"א יש להחמיר ולאסור שניהן, אך אפשר לומר דיש לחלק דספק פלוגתא קיל יותר מספק בגוף המעשה וכמ"ש הת"ה גבי דריסה לענין מכירה לעכו"ם והביאו הש"ך בס"ס נ"ז וכ"כ בתורת השלמים וא"כ ל"ד לב' שבולין דהוה ספק בגוף המעשה דחמור יותר. ובלא"ה נראה דלא דמי ספיקא דפלוגתא בנ"ד מספיקא דגוף המעשה לענין זה, דבשלומא ספיקא דגוף המעשה כגון ב' שבולין או ב' בתים בדוקים הנ"ל דאם באת להתיר הא' ע"כ צ"ל האיסור הוא בהשני וא"כ שוב א"א להתיר הב', ולאסור הב' ולהתיר הא' ג"כ א"א, דמאי חזית לאסור הב' ולהתיר הא' דלמא להיפך הוא הלכך אסרינן שניהם אבל בספיקא דפלוגתא כנ"ד כאשר באת להתיר ביצה א' מחמת ספק פלוגתא אצ"ל דהב' אסור וא"צ לצרף האיסור של הב' להיתרא של הא' דאותו הביצה שנמצא הדם על החלבון מתירין דלמא הלכה בהא כגאונים דמתירין על החלבון, וכן הביצה שנמצא הדם על החלמון מתירין דלמא בהא הלכה כרא"ה ואין צריכין לומר בשעה שמתירין הא' שהב' אסיר כי יש דיעה שבין בחלבון ובין בחלמון הביצה מותרת ורק הדם אסור עי' פמ"ג וא"כ ל"ד לב' שבולין ויש להתיר שניהם:

יב

נשאלתי מאחד על הא דאיתא ברמ"א סי' נ"ז ס' כ"א דטריפה הניכרת מותר למכור לעכו"ם דתו ליכא למיחש שמא ימכרנו לישראל, והקשה הא איכא למיחש לבעים שימכור לישראל, ומבואר בחולין דף ס"ד דאסור למכור ביעי טריפה ונבילה לעכו"ם

דלמא ימכרנו לישראל, וכ"פ בש"ע סי' פ"ו. והנה יותר מזה יש לתמוה על שאלת יעב"ץ שהובא בפ"ת סי' נ"ז דאף טריפות שאינו ניכר מחיים וניכר לאח"ש לאחר הפשט וניתוח מותר למכור לעכו"ם ואין חוששין שיבא לרמות ישראל דלהפסיד ממון לא חששו ע"ש, ומדסתם משמע אף בפרה חולבת מותר כה"ג, וקשה הא איכא למיחש דלמא ימכור החלב לישראל וישראל יעמוד על החליבה דכה"ג מותר החלב לישראל ודרך הוא לקנות חלב מן עכו"ם וישראל עומד על החליבה, וזה יותר חמור מבצים דגבי בצים דרך העכו"ם להביאן לשוק למכור ושייך לומר כל דפריש מרובא פריש ואין ישראל הקונה עושה איסור, ורק המוכר עושה איסור דהוה כמבטל איסור לכתחילה אבל גבי חלב, הולך הישראל לבית העכו"ם לעמוד על החליבה והוה קבוע, וכמע"מ דמי, ואם הקונה אוכל החלב עושה איסור. ונ"ל לישב דלא אסרו חכמים למכור אלא אם יש חשש על אותו הדבר עצמו שהוא מוכר שמא ימכור לישראל, אבל באיסור שנעשה אח"כ ביד העכו"ם אחר המכירה כגון החלב שנתהוה אח"כ בדדי' ע"ז לא חשו חכמים למכור לו מחשש זה, וכן גבי עוף אם ידוע להמוכר שיש לה ביצה גמורה במעי' אסור למכור עם הביצה, אבל אם אינו מרגיש שיש לה ביצה גמורה אף דנגמרה אח"כ ביד עכו"ם אין איסור למוכרה לעכו"ם, ואין זה דומה להא דאיתא בפסחים דף והובא בש"ע א"ח סי' תס"ז בחיטין שנפל עליהם מים דאסור למכור לנכרי כ"א קבא קבא, דכ' הר"ן דאף דניכר הבקיעין בחיטין אסור משום שמא יטחון אותן העכו"ם וימכור הקמח לישראל דהתם הטחינה נעשה בגוף החיטין שמכר לו הישראל כמו במקום שקונין פת עכו"ם דאסור למכור לו אפי' בצים טרופות עי' סי' פ"ו משא"כ כאן, דהחלב והבצים נתהוו אח"כ ביד העכו"ם אחר המכירה להא לא חששו ולפ"ז יש ליזהר שלא למכור פרה אם יש חלב ברדי', וכן עוף אם יש לה ביצה הנגמרת אפי' בטריפות הניכר כנ"ל נכון וברור:

יג

נשאלתי בעיר שהי' שלשה שו"ב ומת א' ושבק לן חיין ועתה רוצים מקצת העיר לקבל שו"ב חדש שיהי' שלשה שו"ב כמקדם ורוב בני העיר אינם רוצים וטוענים דסגי בשנים, מהו הדין:

תשובה. גבי ש"ץ מבואר בא"ח סי' נ"ג דאפי' יחיד יכול לעכב ולומר שאינו מרוצה שיהי' פ' ש"ץ, וכ' המג"א שם ס"ק כ' דה"ה בכל המינוים יחיד יכול למחות ואפי' במרביץ תורה ע"ש, מיהו דוקא כשרוצה לקבל אחר, והלבוש הביאו המג"א שם כ' שנוהגין עכשיו שהולכין אחר רוב פורעי מס, וכ' המג"א הטעם דדוקא בימיהם שהש"ץ הי' מוציא הרבים י"ח יכול היחיד לעכב דאין נעשה שלוחו בע"כ משא"כ עתה בזה"ז ע"ש, וא"כ לכאורה

גבי שו"ב נמי הולכין אחר רוב פורעי מס אם אומרים לקבל שו"ב חדש מקבלים ואם לאו אין מקבלים, אך באמת גבי שו"ב נ"ל דאפי' המיעט יכולין לכוף להרוב לקבל שו"ב חדש כדי שתהי' השו"ב ביותר הכשר ויתרון כדי שיוכלו להיות אצל השחיטה והבדיקה שנים בכ"פ ובפרט אם אין צריכין להוסיף ממון עבור השו"ב החדש, דומיא דש"ץ בימים הראשונים דאף א' יכול לעכב דאין נעשה שליח בע"כ ה"נ אין מאכילין לאדם דבר איסור לפ"ד אף שהוא מצד חומרא, דמדינא נאמן א' בשחיטה ובדיקה מ"מ אין מאכילין לו בע"כ. ועוד נ"ל יותר דאף אם הי' עד עתה רק שני שו"ב ורק שנתרבה השחיטה בעיר ויש להמועט טענה הנ"ל שא"א כעת להיות שנים אצל השחיטה והבדיקה יכולין המועט לכוף את הרוב לקבל עוד שלישי וליתן לו חלק משכר השחיטה ואין בזה משום השגת גבול לשו"ב הראשונים מטעם הנ"ל, ועיין בטו"ט מ"ק סי' חית וסי' י"ג מ"ש בזה, ורק זה נראה דהשו"ב החדש צריך להיות מקובל לכל בני העיר דאם אין מרוצה לכל בני העיר אפי' יחיד יכול לעכב בתחילת קבלתו וכנ"ל:

יד

שאלה. איך להתנהג בחומץ שהוא מוחזק בתולעים כידוע כשמסתכלין נגד השמש נראין בו תולעים דקין מאוד, ואף סינון ע"י בגד דק צ"ע אי מהני מחמת שהן דקין מאד, יש לחוש שעוברין דרך הבגד. והנה החכ"א יצא להקל ומתיר אף בלא סינון כלל ומתיר אף לחממו, ולפענ"ד אינן נראין דבריו, ולכן מוכרח אני להאריך קצת:

תשובה. הב"י הביא בב"ה בשם ריו"ו והש"ך בסי' פ"ד ס"ק יו"ד הביאו ג"כ וז"ל חומץ שיש בו תולעים אם פירשו לאויר נקרא פירשו אבל מן החומץ לתבשיל לא הוה פירשו ומותרים ועי' פמ"ג דכ' הא דפירשו לאויר דאסור היינו חוץ לכלי וא"כ לפ"ז לכאורה נראה דמותר לשתות החומץ וכן ליתן לתבשיל אף בלא סינון כלל, אבל אחר העיון נראה דאף לשתות אסור בלא סינון וכ"ש ליתנו לתבשיל שיש בו א כל כמו שאבאר, שליתנו לתבשיל שיש בו אוכל יש ב' טעמים לאיסור ולשתות יש טעם א' לאיסור. הפ"ח כ' דאם פי' מן האוכל לדופני הכלי בפנים אסור ולפ"ז אין לאכול התבשיל שנתן בו חומץ אלא ביום דחזי לי', אבל בלילה לא עכ"ל. והכו"פ העתיק דבריו בסתם וז"ל אבל אם אוכל בקדירה יש ליזהר בחומץ שיש בו תולעים כי אילי יפרשו מאוכל לחוץ לאוכל, ולפ"ז אין לאכול תבשיל שנתן בו חומץ, כי מי הנזהר לדקדק ולעיין שלא יפרשו מאוכל לדופן הכלי, וגם א"א לראות אם יפרשו מן האוכל לדופן הכלי כי הם דקין מאוד ואין רואה רק נגד השמש. והנה החכ"א בב"א סי' ל"ד יצא להקל ופי' דברי הפ"ח דלא אסר אלא לאכול התולעת בפ"ע משום דאזל לשיטתו דס"ל דגם במים או בשאר משקין בכלי ופירש

לדופני הכלי מבפנים דמותר היינו דוקא אם חזרו להמים או המשקה, אבל בפ"ע אף לשחות בפה ולאוכלו אסור ע"ש, אבל ז"א דא"כ אמאי אוסר לאכול התבשיל בלילה, הא אם חזר להתבשיל מותר לפ"ד, וע"כ דדעת הפ"ח אף אם חזר להתבשיל אסור, והטעם נ"ל ל"מ לדידן דס"ל גבי קמח שהתליע אף מונח בכלי אסור דחיישינן שמא פרשו לדופני הכלי בפנים וחזרו דדוקא גבי מים ושאר משקים מותר אם פרשו לדופני הכלי בפנים דיש ריבויא מכל אשר במים תאכלו וליחש דלמא פרשו לדופני הכלי וחזרו אלא ע"כ דאף פרשי לדופני הכלי בפנים מותר כדאיתא בגמרא משא"כ בקמח או בשאר אוכל דנהי דכ"ז שלא פרשו מותר מ"מ אם פרשו אף לדופני הכלי בפנים וחזרו אסור וכמ"ש הש"ך ס"ק ט"ו ע"ש, ולפ"ז פשיטא דיש לאסור אם פרשו מן החומץ לאוכל ואח"כ פרשו לדופני הכני בפנים דהתורה לא התירה אלא אם פרשו מן המים או מהמשקה עצמה לדופני הכלי מבפנים מריבויא מכל אשר במים תאכלו וליחש דלמא פרשו לדופני הכלי בפנים אע"כ דמותר אבל לא בפרשו תחלה מן המים או המשקה לאוכל ומן האוכל לדופני הכלי בפנים, ואף אם חזרו אסורין, אלא אף לדעת הפ"ח דס"ל גבי קמח שהתליע דאם פרשו לדופני הכלי בפנים וחזרו דמותרין וה"ה בשאר אוכלים המונחין בכלי מ"מ זה דוקא אם גדלו התולעים מיני ובי', אבל אם התולעים באו מן החומץ להתבשיל ואח"כ פרשו לדופני הכלי בפנים וחזרו ס"ל להפ"ח ג"כ דאסורין דזה לא הוה רביתיהו, ומש"ה אוסר לאכול בלילה כי פרשו לדופני הכלי בפנים וחזרו, וע"כ נ"ל דכוונת הפ"ח אף אם חזרו אסורין דאל"כ למה כ' דאם פרשו מן האוכל לדופני הכלי מבפנים אסור, הא אפי' אם פרשו מן החומץ עצמו לדופני הכלי אם לא חזרו לדעת הפ"ח אסור לשחות ולאכלו כמו דס"ל גבי מים אע"כ אפי' חזרו אוסר. וכעין ראי' לזה כי השואב מן הבור לכלי אף אם פרשו אח"כ לדופני הכלי מבפנים אסור כמבואר בב"י בשם הרא"ש והרמ"א בסי' א' ועי' ש"ך ס"ק ד' והטעם דהתורה לא התירה מריבויא הנ"ל אלא אי גדלי במים שבכלי ולא בשואב מים עם תולעים מן הבור, וה"נ אי פרשו תחלה מן המשקה לאוכל ואח"כ פרשו לדופני הכלי בפנים לא התירה התורה ואסור אף אם חזרו. גם מ"ש שם להוכיח דכוונת הפ"ח דדוקא בפ"ע אסור דאל"כ איך מותר לאכול התבשיל ליחש דלמא פירש על דופני הכלי בפנים דבריו תמוהים, דהא באמת הפ"ח אוסר לאכול בלילה ורק ביום ויראה שלא פרשו על דופני הכלי ונותן להאוכל ואוכל מיד ורואה שלא פירשו לדופני הכלי. גם מה שהאריך שם לחלוק על הפ"ח דאוסר בפרש לדופני הכלי ולא חזר מדאורייתא, והוא כ' דרק משום מ"ע או משום ב"ת ומש"ה מתיר שם בפירש על האוכל אפי' האוכל יבש לגמרי והוכיח מהא דאמרינן בחולין בימים ובנחלים הוא דכי אית לי' אכול דלית לי' לא

תאכל הא בכלים אף דלית לי' אכול וא"כ אין לו בכלים הם דומין ממש ליש לו בימים ונחלים וכי היכי דיש לו בימים ונחלים מותרין אפי' בפ"ע, ה"נ אין לו בכלים מותרין אפי' בפ"ע ע"ש, דבריו תמוהים דהא ע"כ אינן דומים לגמרי, דהא יש לו בימים ונחלים מותרין בפרשו ובכלים באין לו אסורין בפרשו לאחורי כלי מבחוץ וא"כ נהי דמוכח מריבויא הנ"ל דכ"ז שלא פרשו לאחורי כלי מותרין אם חזרו לתוך המים או המשקה, מ"מ אם אוכלו בפ"ע אסורין מדאורייתא דהוה פרשו בתוך פיו ודוקא אם שותה עם המשקה לא הוה פירש דהוה רביתייהו משא"כ בפ"ע הוה פירשו, עי' פמ"ג מ"ז אות ד' וא"כ אף בפירש לאוכל יבש אסור לאכול דהוה פירש בתוך פיו עיין בפמ"ג. עוד יש חשש בחומץ, כיון דדרך עשיית החומץ במקומותינו שבשעת עשי' זב החומץ מחבית לתוך גיגית ושואב בכלי מן הגיגית ושופך לתוך חבית או לכלי אחר א"כ יש חשש שבשעה ששואב עם הכלי מהגיגית שמא פרשו לדופני הכלי מבחוץ, ואף דלדעת הב"י והש"ך ס"ק ד' ליכא איסור בשואב מכלי, דדוקא מבור אסור לשאוב ע"ש, מ"מ לדעת הט"ז ס"ק ה' אסור לשאוב אף מכלי וכן החזיק הכו"פ אחריו והחכ"א אישתמיט לי' דברי הט"ז ולא הביא רק בשם הכו"פ וחולק, ולולא דאישתמיט לי' דגם הט"ז אוסר לא הי' חולק בדבר. גם מ"ש שם לחלוק על סברת כו"פ וז"ל דאטו צד פנימי וחיצון גורם היתר ואיסור אלא שהתורה התירה כל שהוא דרך גדילת התולעת ודרך התולעת להתקרב אל המשקה ולא לרחק, אך כ"ז שהיא בתוך אויר הכלי או הבור לא מיקרי פירש, שכן דרכם שלא להיות תמיד בתוך המשקה, אלא בתוך חלל הכלי והבור ששם המשקה אבל לא לצאת לחוץ, והא תינח בתוך הכלי שנתגדלו שם, משא"כ בכלי ששואב והכניסו כלו למקום המשקה, א"כ צד הפנימי והחיצון שוין, וא"כ כל המשקה שיש בפנים ובחוץ הכל חיבור אחד, וא"כ אף אי נימא דלאחר שנתייבש המשקה מחוץ רוחש לפנים הכל היא דרך גדילתו שהרי מעולם לא פירש ממקום גדילתו וחיותו ואדרבה מתקרב למקום חיותו ולא נקרא פי' כלל עכ"ל, והנה לפי דעתו קשה א"כ הא דאמר ר"ה לא לישפי שכרא בצבייתא באורתא דלמא פרוש לעיל מצבייתא, והדר נפל לכסא וקעבר משום שרץ השורף. ולפ"ד החכ"א מה איכפת לן הא שופך המשקה דרך הצבייתא ודרכן לפרוש מחוץ למשקה, אלא ע"כ דעיקר החשש דלמא לאחר שעבר המשקה ונתייבש הצבייתא, ואז פירש על הצבייתא, ונפל אח"כ למשקה דהוה פי' כמחוץ לכלי, ה"נ יש לחוש שמא לאחר שהוציא הכלי השואב בה ונתייבש המשקה פירש אז ואח"כ נכנס לפנים ועי' כו"פ מבואר כן בהדיא דעיקר החשש שמא לאחר שהוציא הכלי ונתייבש פירש אז ונכנס לפנים ובזה ל"ל חיצון ופנימי שוין דאף בפנים דוקא כ"ז שהמשקה בתוכו ופי' לדופני הכלי מותר

משא"כ לאחר שהוציא המשקה ונתייבש הוה פירש ואסור, ולפ"ז אף לשתית החומץ אסור, ועיקר התקנה בזה לבשל החומץ שימותו התולעים, ואח"כ לסננו על בגד דק שלא יעברו התולעים דרך הבגד כנ"ל, ועי' פ"ת שמחמיר אם פירשו מהחומץ לתבשיל אף אם לא פרשו מהתבשיל לדופן הכלי ע"ש.

טו

מעשה שהביאו השו"ב לפני ריאה מפרה המשתנת דם והיתה לבינה ביותר וצויתי לקלוף הקרומי ריאה באיזה מקומות והי' הקרום לבן והטרפתי אותה וחזינא שהיא מילתא דתמיהא בעיני השו"ב, ונכנסתי עמהם בדברים ואמרו שבכל פעם ששוחטין פרה המשתנת דם נמצא הריאה לבינה קצת ואין עושין מזה שאלת חכם ומכשירין אותה בלי שום בדיקה, כי דרך הוא להיות הריאה לבינה בפרה המשתנת דם, וכאשר שמעתי דבריהם עמדתי מרעיד כי לפי דעתי כל שנשתנה מראה הריאה קצת ללובן שוב צריכה בדיקה לקלוף הקרומים ולבדוק ואם נשתנו אפי' ללובן קצת יש להטריף, וכמ"ש הת"ש בסי' ל"ח ס' ו' דכל הנוטה ללובן יש להטריף דאין אנו יודעין באיזה עץ שיערו חכמים, ונהי דכאן י"ל דלכ"ע מהני הבדיקה לבדוק הקרומים ואם הלכה המראה לאחר שקולפין אותם כשר אף לדעת הת"ש סי' ט"ז דס"ל דאם מראה טריפה על הריאה במקום בשר לא במקום מוגלה וקלפו הקרומים והלכה המראה מהקרומים דיש לאסור ע"ש, מ"מ בנ"ד י"ל דגם הת"ש מודה דכשר אם הלכה המראה מהקרומים אחר שקלפו כיון דמשתנת דם דרך הוא להיות בשר הריאה לבן קצת ובנמצא שינוי בבשר הוה דינו כמו מוגלה כמ"ש הד"ק סי' ל"ה ס"ק י"ד, ועי' ח"ס חיו"ד סי' ל"ד ג"כ כ"כ מ"מ בודאי כאן הבדיקה מעכבת לכ"ע אף לדעת הל"ש סי' ל"ח ס"ק מ"ט שכ' דאם המראה ע"ג מוגלה ונאבד בלי בדיקה, דהמיקל בהפ"מ לא הפסיד ע"ש דזה דוקא ע"ג מוגלה והחילוק ק"ל ע"ש וצריכה בדיקה לקלוף כל מקום שנתלבן ולראות אם לא שלטה המראה בקרומי הריאה דאז פשיטא דטריפה דזה לא מעלה ארוכה מה שמשתנת דם להכשיר אפי' אם נמצא ש"מ בקרומו דאדרבא זה גרע כיון שבא מחמת חולאת כמ"ש השבו"י ח"ב סי' נ"ז בבהמות שיש להם חולי שווינד זיכט וה"נ אי נימא דמה דמשתנת דם גורם לשינוי מראה בקרומים בודאי גרע עוד יותר וטריפה, ועי' ת"ש ס"ק כ' גבי מראה על מוגלה דכ' ג"כ כעין זה וצריכין השו"ב ליזהר שלא להכשיר בלא בדיקה וש"ח כנ"ל:

טז

מעשה באו"ע שנתפצלה מקמא והשו"ב קורין איתו נחלק כיון שאין גומא תחתיו אך הר"א מטריף בזה אם חלק העליון ארוך מחלק התחתון אך הי' נראה לעין שהתחיל

להתפצל מן החוד והי' שוה חלק התחתון לחלק העליון באופן שהי' כשר אף לדעת הר"א סי' ל"ה ס' ס"ה ע"ש ורק שהי' נחסר מקצת מן הורדא והי' נמצא אותו המקצת בראש או"ע ונתארך האו"ע יותר משאר או"ע ועי"ז חלק התחתון קצר מן חלק העליון ויש לדון בזה אי היה כמו פיצול מקמא או לא, וגם אי הוה כמו ב' לריעותא גם אם הי' לפיצול סמיכה על הלב, מהי הדין בזה:

תשובה. נ"ל אם לא הי' לפיצול סמיכה על הלב, בודאי יש להטריף לדעת הר"א דעיקר החילוק הוא בין אם שוה חלק התחתון לחלק העליון דכשר ובאם שחלק התחתון קצר מחלק העליון דטריפה, היינו מטעם דהא דפיצול מקמא טריפה היא, משום דסופו להתפרק כיון שתלו למטה ואין לו סמיכה וזה דוקא אם חלק התחתון קצר מחלק העליון, אז חלק העליון עומד במקומו, וחלק התחתון תלוי למטה, ואין כח לחלק התחתון למשוך חלק העליון אצלו, ועי"ז סופו להתפרק משא"כ אם שניהם שוין חלק התחתון לחלק העליון, אז אמרינן דחלק התחתון מושך ג"כ לחלק העליון אצלו ואין סופו להתפרק, ולפ"ז גם בנ"ד אף שבלחו החתיכה החסירה מהורדא הי' שוין, מ"מ כיון שעכשיו חלק התחתון קצר מהחלק העליון יהי' מה שיהי', מ"מ סופו להתפרק כיון שאין כח בחלק התחתון למשוך חלק העליון אצלו, אך מחמת שהיו לו סמיכה על הלב יש להכשיר כמבואר בדו"ק סי' ל"ה ס' י"ב וא"ל דהוה ב' לריעותא אם אין הפרש קש ביניהם דחתיכה החסירה מן הורדא ונמצא כאן הוי ריעותא כמבואר בפמ"ג ש"ד ס"ק כ"ב סי' ל"ה כיון דלדעת הש"ך הוה רק יתרת, וכ"כ הל"ש אות קל"ו, וגם הפיצול הנ"ל אפשר לומר דנחשב ריעותא אף שיש לו סמיכה על הלב, וא"כ הוה ב' לריעותא, אך נ"ל בנ"ד לא הוה ב' לריעותא דע"כ לא כתבו דהוה ריעותא, אלא אם החתיכה נמצאת מקמא כיון דלדעת הש"ך לא הוה רק יתרת מקמא. אך בנ"ד דאין עומד מקמא ורק שניתוסף בחוד ונראית ארוכה משאר או"ע גם הש"ך מודה דלא מיקרי יתרת מקמא כיון שאינו עומד מקמא, גם מדברי הד"ק סי' ל"ה אות י"ב משמע דאם יש להפיצול סמיכה על הלב לא מיקרי ריעותא.

יז

בדין הכה במקל על השדרה איתא בחולין דף נ"א אר"י א"ר הכה על ראשה והלכה לה כלפי זנבה כו', אין חוששין משום ר"א ואי שלים חוטרא אפלגי דגבא חיישינן ואי אית בה קיטרי חיישינן ואי מחיי אפסקי חיישינן, פי' רש"י כלומר לרוחב הגב חיישינן לחוט השדרה, ודבריו סתומים אי ס"ל כדעת הרמב"ן שהביא הר"ן דיש לחוש לפסיקת חו"ה, ולפ"ז אין צריך שהיית מעל"ע רק בדיקה, וגם אנן בקיאין בבדיקת חו"ה אי נפסק

רובא או ס"ל דחוששין לריסוק חו"ה כדעת הר"א צריכה שהיי' מעל"ע ובדיקה, ולדידן ל"מ בדיקה כמ"ש הש"ך בסי' נ"ח ס"ק ד' ומלשון הגמרא משמע דחוששין לריסוק חו"ה מדקאמר הכה על ראשה כו' אין חוששין משים ר"א ואי שלים חיטרא כו' חוששין משמע דחוששין לר"א. והנה הר"ן כ' דכי חיישינן היינו בלא הלכה אבל אם הלכה אח"כ ל"ח ואיכא מ"ד דאפי' הלכה בכה"ג חיישינן לחו"ה, ונראה דבהא פליגא דלדיעה הראשונה חיישינן לריסוק כל אברים כמו גבי נפילה והלכך מהני הילוך יפה ד"א כמו דאמרינן גבי נפילה הלכה א"צ בדיקה ולאיכא מ"ד ס"ל דאין חוששין לריסוק כל אברים רק לתו"ה ולכך ההילוך אינה מוציאה מחשש ריסוק חו"ה והב"ח כ' דלאותו דיעה אף הילוך יפה ד"א ובדיקה ל"מ לדידן דא"א בקיאין בבדיקת ריסוק, והטור כ' דחוששין שמא נפסק החוט, וכ"כ הש"ע ומשמע לכאורה דאף שהיי' מעל"ע ל"צ, אך עי' בד"מ אות ג' דפירש דברי הטור דמיירי דוקא בהילוך יפה ד"א אפ"ה צריכה בדיקה בחו"ה אי נפסק רובא, ועי' בב"י שהביא דעת ר"א דס"ל ג"כ דחיישינן לר"א. עכ"פ משמע מדברי כל הפוסקים חוץ מהרמב"ן דבעינן שהיי' ובדיקה, וא"כ לדידן דלא בקיאין בבדיקת ר"א אפי' באבר אחד כמ"ש הש"ך סי' נ"ח ס"ק ד' טריפה ובהלכה ד"א איכא פלוגתא שהביא הר"ן והט"ז ס"ק ד', דצריכה שהיי' ובדיקה, ואף אנן בקיאין בבדיקה וכ"פ הפמ"ג וכ' דוקא לריסוק כל האברים אין אנו בקיאין בבדיקה משא"כ באבר אחד, אך מדברי הש"ך סי' נ"ח אות ד' מבואר דאף באבר אחד א"א בקיאין בבדיקה, וא"כ צ"ע להתיר בשהיי' ובדיקה אך בהלכה אף דדעת הב"ח דאפי' הילוך ל"מ וא"א בקיאין בבדיקה מ"מ יש לסמוך על הדג"מ שמיקל בבדיקה וצריכין לבדוק אם לא נשתנה מראיתו, וגם אם לא נפסק רובא וכ"ז בהכאה בכח אבל בהכאה קלה אין חוששין בהילוך יפה, כנ"ל וכמ"ש הת"ש ע"ש:

יח

נשאלתי בא' שהי' לו ל"ב אווזות ודרכם לילך ביום ברחוב ובלילה מכניסים אותם לחצר, והחצר מחזיק ט"ו אמות רוחב על י"ח אמות אורך, ובלילה שמע קול צעקה בין האווזות ויצא מבית לחצר לראות מהו קול הצעקה ולא ראה כלום, ובבוקר ראה שנחסר אווזא אחת ויצא חוץ לחצר וראה מונח ראש האווזא, וגוף האווזא לא נמצא ואמר שמסופק ג"כ אולי לנה האווזא אחת ברחוב כי לא מנה אותם בשעה שהכניסם לחצר, ובדק כל האווזות שבחצר ולא נמצא שום ריעותא פצע וחבורה, גם הי' חלונות פתוחים בכתלי החצר לרחוב גם אמר שאינו שכיח שם דורם, ולא ראה דורס שם וכלבים שכיחים שם ושאל על האווזות מה דינם:

תשובה. נ"ל להתיר האווזות שבחצר מהטעמים שאבאר. א' כבר ביארתי בתשובה מ"ק סי' כ"ז, דנהי דלרשב"א וכוותי' פסק בש"ע סי' נ"ז סי' י"ג דבדרוסה אזלינן בתר המצוי והל"ל למיזל בתר רוב טבע הענין מי שדרכו לדרוס והל"ל למיחש דלמא הי' כאן דורס שועל או ברדלס שדרכן לדרוס ולא לתלות בכלב שאין דרכו בכך, היינו דוקא לענין אותו העוף שנמצא בו הריעותא ולא ידענו ממה הי' לו אזלינן בתר רוב טבע, משא"כ לחוש לשאר העופות שלא נמצא בהם ריעותא אף הרשב"א מודה להרא"ה ותוס' דלא אזלינן בתר המצוי להחמיר מטעם דהוה ס"ס שמא לא נגע ושמא לאו דורס הוה, והבאתי שם ראי' מדברי הטור, א"כ בנ"ד כיון דדורס לא שכיח, וכלבים שכיחים תלינן שנעשה ע"י כלב ומותרים שאר האווזות שלא נמצא בהם ריעותא, ע"ש שהארכתי בטוב טעם, ועוד יש להתיר בנ"ד אפי' אי הי' נתחזק שם דורס כיון דהראש הנקטע לא נמצא בחצר אלא מבחוץ ואינו ידוע אם האווזא הלזו שנקטע ראשה לנה בתוך החצר הוה לי' ספק על, דדלמא דרס אותה בחוץ ולא הי' הדורס בחצר ובספק על מתירין בדרוסה. ואף דשמע קול צעקה בין האווזות שבחצר אין מזה הוכחה שהי' הדורס בחצר עי' בחי' הרשב"א בחולין שכ' בפ"י דבספק על מותר, אף בהוא שותק והן מקרקרין וכ"כ הר"ן שם ובפרט בנ"ד כיון דקטע ראש האווזא שמבחוץ תולין שהאווזא שבחוץ מסתמא צעקה כשבא הדורס ועופות אינן רואין בלילה, וכאשר שמעו האווזות שבחצר צעקת האווזא הלז סברו שהדורס בא לחצר ומחמת זה צעקו הם ג"כ, ולפ"ז אפי' הי' מוחזק שיש כאן דורס אפשר להתיר מטעם ספק על. ועוד יש טעם להתיר כיון דהחצר הוה רחב ט"ו אמות על אורך ח"י אמות הוה מקום רחב ועי' ספר יהושע סי' מ"ח דשם הי' המעשה בחצר שהי' אורכו כרחבו י"ב על י"ב וכ' דהוה מקום רחב, ובעופות כ"ע מודים דמהני מקום רחב כמבואר בט"ז ס"ק י"ד ובש"ך ס"ק כ"ד וכתבו הטעם דנשמטין מן הדורס אנה ואנה ע"ש, והנה לפי טעם זה דנשמטין אנה ואנה אף אם הי' האווזות גדולים ושמנים שאינן יכולין לפרוח באויר, יש להתיר במקום רחב דאף דאין יכולין לפרוח מ"מ נשמטין אנה ואנה והוה כספק על, אלא לדעת הצ"צ בסי' ק"ה דכ' הטעם משום דיכולין לפרוח באויר וכן נראה דעת הפמ"ג במ"ז ס"ק י"ד ע"ש, ולפ"ז באווזות שאין יכולין לפרוח ל"מ מקום רחב אך בנ"ד הי' המעשה קודם ר"ה שהאווזות עדיין לא גדלו בכמותן וכחושים ויכולין לפרוח באויר ומהני מקים רחב אף לדעת הצ"צ, ועוד יש צד להתיר בנ"ד כיון דהי' חלונות פתוחים בכותלי החצר ויכולין לפרוח לחמץ ואף דחזינן דלא פרחו לחוץ, דתיכף כששמע צעקת האווזות בחצר יצא לחוץ ומצא אותם בחצר, מ"מ כיון דהי' להם מקום להנצל דרך החלונות אם איתא דהדורס בא לדרוס ולהזיק גם להם ודאי הי' בורחים לינצל

מידו אלא ש"מ דהדורס לא בא אצלם, ומכל הני צדדי היתר התרתי האווזות שבחצר, אבל אין להתיר בנ"ד מטעם קטע רישא דחד מינייהו דנח רוגזי', כמבואר בספר יהושע סי' הנ"ל דאם דורס נכנס לחדר אחד ומשם נכנס לחדר אחר וקטע בחדר הב' ראש אחד מהם דפשיטא דהעופות שבחדר האחד אסורין ולא מועיל מה דקטע ראש אחד ונת רוגזי' בחדר הב' להתיר העופות שבחדר הא' ומלתא דמסתברא הוא, א"כ ה"נ אי הוה ידעי' דהי' דורס בחצר ולא הי' מקום רחב ויצא אח"כ לחוץ ושם קטע ראש האווזא לא הי' מועיל להאווזות שבחצר להתיר מטעם נח רוגזי' אלא מטעמים הנ"ל יש להתירן כנ"ל:

יט

נשאלתי מאיש א' פה ירושלם עה"ק בס"ת אשר הצד"י שבו נכתבין ביו"ד הפוכה, ובס"ת קראו בצבור זה כמה שנים, ועתה קמו אנשים ומנעו א"ע מלקרות בו עד שיתקנו ולעשות יוד ישרה, וביקש ממני לעיין בדבר ע"פ דינא אם יש חשש פסול בדבר להצטרך תיקון. גם האיש הנ"ל הביא לפני תכריך כתבים מהה"ג מיפו שליט"א אשר העתיק מכי"ק הגאון ר' מנחם מענדיל תלמיד הגר"א זללה"ה ונאמר שם וז"ל, תמונת הצד"י היא יו"ד נו"ן, והיו"ד מאחורי הנו"ן או פני' לגבי נו"ן או היו"ד מחזיר פני' מהנו"ן כמ"ש האריז"ל זה לא איכפת לן כי אלו ואלו התמונות דברי אלקים חיים כו' והאריך שם ע"פ נסתר על מה רומז תמונות הצד"י והמפורסם א"צ ראי' כי מסתמא קיבל כן מרבו אליאו ז"ל ואני מוסיף שכן מצאתי בפרדס מהרב הקדוש מהרמ"ק זללה"ה בשער אותיות פ' כ"א שהביא כן בשם הזוה"ק פ' בראשית שהיו"ד צריכה להיות הופכת פניה מן הנו"ן, והג' בעל התניא בש"ע או"ח סי' ל"ו בתמונות אותיות באות צד"י הביא בשם האר"י הק' דבתפילין צריך להיות הראש ימין כמו יו"ד הפוכה, ונהי דאם כ' בתפילין כמו יו"ד ישרה ג"כ אין לפסול לדעתו כי זה וזה צד"י עלי', מ"מ לכתחילה לדעת האר"י הק' יש לכתוב בתפילין יו"ד הפוכה דוקא, ומשמע דבס"ת אין קפידא אפי' לכתחילה לכתוב יו"ד הפוכה דוקא אלא כמו שירצה יעשה, אבל חלילה לומר אם כ' יודין הפוכין בהצד"י דאין לקרות בו, וכמ"ש הנוב"י מ"ק בחלק יו"ד סי' פ' דמה שאינו מבואר בתלמוד שלנו אינו מעכב, ושם כ' אף מה שמבואר בב"י ובב"ש להיפך מ"מ כיון שאינו מבואר בתלמוד א"צ לתקן רק אם אפשר בקל לתקן, אך בנ"ד שלא נמצא בשום פוסק לפסול לצד"י כזו, וגם בספרי הקבלה לא נמצא לעשות דוקא יו"ד ישרה בהצד"י, חלילה להוציא לעז על הס"ת ועל עם ד' שקראו בו וברכו עליו בה"ת כמה אלפים ורבבות ברכות לומר ח"ו שברכו ברכות לבטלה ועברו על לא תשא לדעת רוב הפוסקים שאסור לברך על ס"ת פסול, וכ"ש ליגע בו יד למחוק היודי"ן הנכתבין בקדושת ס"ת ולגרום לעצמו ח"ו ליטותא דרבנן יד המוחק

בספרים תקצץ, אלא הס"ת הוא בחזקתו וכשרותו ומותר לקרות בו בציבור ולברך עליו בלי שום חשש ופיקפוק כלל וכלל. וכן נ"ל להוכיח מן הגמרא שבת פ' הבונה דאיתא שם שלא יעשה גימלין צד"י וצדי"ן גימלין, וכ' הרא"ש בהל' ס"ת וז"ל והא דאמר שלא יעשה גימלין צד"י אינן דומין לא בקריאה ולא בכתיבה, אלא אם תהפך הגימל מלמטה למעלה תהי' נראות כצד"י ונראה לפרש כוונת הרא"ש דהיינו אם יכתוב ג' כזה **ג** בלא ראש עב למעלה ולמטה יהא עב קצת הרגל הימיני אם תהפכו יהי' צורתו צד"י פשוטה, והא הכא אם תהפוך הגימיל יהי' הראש הימיני היינו היו"ד שאחורי הנו"ן פשוטה תהי' הפוכה מחזיר פני' מהנו"ן פשוטה ש"מ דגם צד"י צריכה לכתוב יו"ד הפוכה, ואף דאין מכאן ראי' לפסול אם כ' להיפך יו"ד ישרה, די"ל דאלו ואלו דברי אלקים חיים כנ"ל, עכ"פ יש ראי' דגם זה כשר לענין צד"י וכל הנוגע בו יד למחוק שקול ישקל מקודם לבל יפול בליטותא דרבנן כנ"ל.

כ

ראיתי בטו"ט מ"ת תשו' הל' טריפות שכ' להקל גבי בהמה שבלעה ירק עב ונמצא אח"כ צד פנימי של עור הפנימי של הושט קרוע קצת וצד החיצון הי' שלם ועור החיצון הי' נצרר דם והי' שלם לגמרי והאריך להכשיר משום דנשחט תוך ג"י ולא חיישינן לנתרפא ולנקב ל"ח כיון דצד החיצון שלם ולפנימי יש בדיקה לענין נקב אליבא דכ"ע במקום ידוע ע"ש, ולי נראה דאין להקל מטעם דנשחט תוך ג"י, דהנה בחולין דף נ"ה גבי חרותה בי"ש כשר ובי"א טריפה וקאמר התם דבדקינין בבדיקה דבי' מדרשא, וכ' הרשב"א בחי' אי רדף אחרי' ארי או שמעה קול רעמים ושחטוה ונמצא הריאה צמקה, צ"ע כיון דאיכא קמן למתלי' אי תלינן משום דרוב בהמות כשירות, וכעין בא זאב ונטל בני מיעי', או דלמא גבי זאב ומישמוש ידא דטבחא תלינין משום דנשחטה הותרה, אבל זו דודאי מחיים צמקה ה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא, וצריכה בדיקה דבי' מדרשא. והר"ן כ' דבדיקה זו דוקא היכי דלא ידעינן ממה נעשה אי בי"ש או בי"א אבל היכי דידעינין דנעשה בידי שמים א"צ בדיקה. והנה אנן קי"ל כרשב"א כמ"ש הרמ"א בסי' ל"ו ס' ט"ו ועי' ש"ך ות"ש ופמ"ג וחיישינן שמא נעשה מקודם ע"י אדם, וה"נ כאן יש לחוש שמא נעשה טריפה מקודם ג"י ע"י קוץ, או אפי' שנעשה ע"י חולי אי ניקב הפנימי במקצת וק"ד מבחוץ טריפה, ואף דבהפ"מ אם נאבד בלא בדיקה צידד הפמ"ג להקל בראינו שבא לה בי"ש מ"מ היינו דוקא בנאבדה ולא בדקה, משא"כ בנ"ד דרואין ריעותא מבוררת דעור הפנימי נקרע קצת וק"ד בחוץ ואמרינן בגמרא אם אין מכה ק"ד מנין בודאי תלינין שנעשה קודם ג"י והבריא ונתרפא. ועוד י"ל דבנ"ד אף לדעת הר"ן טריפה, דע"כ לא היקל הר"ן אלא

גבי חרותא דכיון דאיכא מידי למתלי שנעשה בי"ש ושכיח להיתרא יותר מלאיסור, וגם הי' לה חזקה מבוררת דבמעי אמה לא היתה צמקה הריאה משא"כ בושט דאדרבא איכא חזקת אבמ"ה וגם ליכא חזקה מבוררת ואפי' ס"ס ל"מ בושט מטעם זה כמבואר בכמה דוכתי ואפי' היכי דשכיח יותר להיתר מלאיסור אסור בספק בשחוטה כמ"ש הש"ך בסי' נו"ן בודאי גם הר"ן מודה דאיכא למיחש שמא נעשה קודם ג"י, ע"כ נ"ל דאין להקל בזה: **לסי'** ל"ו מ"ש שם בדין העלזליך שצריכין למלוח מב' צדדין ואף שכ' הט"ז בסי' כ"ג ס"ק ו' דאין בעור דם ע"ש וא"כ לכאורה דומה לחלחולת מ"מ כל האחרונים חולקין על הט"ז בזה ע"ש בפמ"ג והגהת רב"פ:

כא

שאלה. בדין הנדרים שנודרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לצורך הוצאות בהכנ"ס, או בהמ"ד אם הגבאי תובע הנדרים לצורך ההוצאה אז עוברין בב"ת תיכף כדין הנודר לצדקה, או בעינן שלש רגלים:

תשובה. איתא בגמרא ר"ה דף ו', אמר רבא הקדש עניים עובר מיד מ"ט דהא קיימי עניים כו', והנה יש בזה ג' שיטות. התוס' ס"ל אי קיימי עניים עובר מיד בב"ת, ואי לא קיימי עניים אינו מחויב לאהדורי בתרייהו עד ג' רגלים ואז עובר בב"ת, ע"ש בתוס' דף ד' ע"א ד"ה צדקות ומעשרות ודעת הרשב"א הובא בר"ן דגבי צדקה אפי' אי קיימי עניים אינו עובר בב"ת מיד רק בעשה מוצא שפתיך תשמור, וב"ת אינו עובר רק לאחר ג' רגלים, ודעת הר"ן אי קיימי עניים עובר מיד בב"ת ואי לא קיימי עניים אינו מחויב לאהדורי בתרייהו לעולם רק צריך להפריש מיד ויהי' מונח אצלו עד שיבואו עניים אצלו, ובש"ע פסק כשיטת הר"ן, עי' ש"ך ס"ק ה' ס"י, ולכאורה קשה לשיטת הר"ן, ל"ש בצדקה של עניים ג' רגלים דאי קיימי עניים עובר מיד ואי לא קיימו עניים אינו עובר לעולם עד שיבואו עניים אצלו א"כ למה הביא הרי"ף הא דר"ת דקאמר דהא דקתני במשנה ולרגלים היינו לענין ב"ת הא לדידן לא נ"מ דהא הקדש לא שייך גבן רק הקדש עניים, וגבי הקדש עניים לסברת הר"ן ל"ש ג' רגלים, וכן מצינו לענין ואונאה שהשמיט הרי"ף דין הקדישות מה"ט כמבואר בסמ"ע סי' רכ"ז ס"ק ט', וע"כ דנ"מ לענין הקדש בהכנ"ס דעובר בג' רגלים ודמי להקדש בד"ה, ומש"ה הביא הרי"ף הא דר"ח. והחילוק שבין הקדש עניים להקדש בהכנ"ס יתבאר, ומקודם ניישב קושית הרשב"א שהקשה אי ס"ד דעובר ב"ת מיד בקיימי עניים, א"כ אם נדר קרבן והוא עומד בירושלים אצל המקדש והכהנים נמי יעבור תיכף בב"ת והיא קושיא אלימתא לשיטת הפוסקים דס"ל דעובר תיכף בב"ח אי קיימי עניים. ולי נראה ליישב שיטות הפוסקים דיש לדייק בלשון הגמרא שא' מ"ט דהא

קיימי עניים ומה פסיק לי' דקיימי עניים כך הל"ל אי קיימי עניים עובר מיד, אלא נראה לי דעיקר מצות צדקה מ"ה אם רואה יראה רעבים ואין להם מה יאכלו יאכילם, וערומים ילבישם כלשון הכתוב, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך כו' וכן כי יהי' בך אביון כו' פתוח תפתח, וגם ברמב"ם הל' מ"ע פ"ז הל' ב' מבואר כן ע"ש, וא"כ ע"כ הא דמרבה קרא בפיך זו צדקה לעבור בב"ת ע"כ מיירי שהעני בפניו וצריך ליטול ופסק לו ליתן, דצריך ליתן לו תיכף ובאם לאו עובר תיכף בב"ת, דהא מוטל עליו החיוב להאכילו ולכסותו והאיך שייך ג' רגלים, וכן אם הגבאי תובע ממנו מה שפסק ג"כ עובר מיד אם לא יתן דהגבאי יד עניים הוא דהקרא קפיד אחיותי' דעני ומה"ט ס"ל באמת להר"ן דאי לא קיימי עניים אינו עובר אפי' בג' רגלים, ובזה לא קשה קושיות הרשב"א, דה"ק רבא הקדש עניים עובר מיד דהא קיימי עניים, פי' הקרא דמרבה צדקה ע"כ מיירי בקיימי עניים וכדפי' א"כ עובר מיד אבל גבי קרבן והקדישות מיירי הכתוב בכל גוונא דנדר קרבן או הקדיש לבד"ה הן בפני המקדש סמוך למקדש והן שלא בפני המקדש וכי היכי דשלא בפני המקדש אינו אלא בשלש רגלים, ה"נ בפני המקדש דבחדא מחתא מחתינהו קרא דבעינן שלש רגלים, ולפ"ז דבהקדש בהכנ"ס ודאי דמי להקדש בד"ה דאינו עובר רק לאחר שלש רגלים, ול"ד להקדש עניים בזה ודוקא לענין אונאה יש להם דין הקדש עניים דיש בהן אונאה דדין חולין יש להם, אבל לענין ב"ת אינן שוין כמ"ש הרי"ף:

כב

שאלה. אם מותר האב לפדות את בנו הבכור ולברך על הפדיון אם הוא בריחוק מקום מבנו הבכור.

תשובה. לפדות פשיטא שחייב לפדותו אפי' שלא בפניו כמבואר ברמ"א סי' ש"ה ע"ש, ולענין הברכה דעת הדג"מ שלא לברך שלא בפניו כי תוך למד אין לו חזקת חי דלמא נפל הוא, כמו דאסור לחכול בהמה קודם חית ימים דלמא נפל הוא, והח"ס הביא בשם רבו הגאון החסיד שבכהונה ר' נתן אדליר ז"ל, שקיבל פדיון הבכור בעיר ווין והבכור הי' בריחוק מקום ובירך אבי הבן על הפדיון וכ' הטעם דהוה חזקה דאתיא מכח רובא דרוב נשים ילד מעליא יולדות ע"ש. ואני אהי' כיהודה ועוד לקרא דמותר לברך היכי דהוה חזקה הבא מכח רובא, דהא חזינן דמברכין על השחיטה ואף דבבהמה גמי ליכא חזקה מבוררת כמבואר בתוס' חולין דף י"א ע"א ורק דהוה חזקה הבא מכח רובא, ומש"ה מברכין ורק גבי כיסוי חי' כיון דאפשר למבדק קודם ובודאי היכי דאפשר לברר מברירין אבל הכי דא"א לברר סמכינן אחזקה הבא מכח רובא ומברכין ה"נ אם הוא במקום רחוק וצריך לפדותו וא"א לברר אם הוא חי סמכינן אחזקה דאתיא מכח רובא ומברכין. והא

דאסרינן עגל בתוך שמנה עי' תוס' חולין י"ב דהוא רק חומרא משום גזירה, ועוד נראה לי טעם דצריך לברך כיון דחייב לפדותו אליבא דכ"ע כמבואר ברמ"א שם, והטעם אע"ג דגבי ספק בכור קי"ל דפטור מטעם המע"ה היינו דוקא אם הספק הוא אם אמו כבר נפטר רחמה, אבל כאן דאיכא חזקה מחמת רובא דרוב נשים יולדות ולד קיימא אלים הוא אפי' לאפוקי ממונא כמ"ש התוס' סנהדרין דף ג' ע"ב ד"ה ד"מ ע"ש, וכיון דחייב לפדותו שוב צריך לברך כמו דקי"ל גבי ק"ש דספק קרא ק"ש דחוזר וקורא ומברך. ועי' ישיע"ק א"ח סי' ס"ז ותבין:

כג

דין מתו אחיו מחמת מילה, הנה ביבמות דף ס"ד איתא לה הראשון ומת שני ומת שלישי לא תימול דברי רבי רשבג"א כו'. וקיל"ן כרבי דבתרי זימנא היה חזקה, והנה הרמב"ם והטו"ר והש"ע, העתיקו להלכה שלא תימול השלישי אלא תמתין לו עד שיגדל ויתחזק כחו, והנה הנוב"י מ"ת סי' קס"ה כ' וז"ל אי לאו שהרמב"ם וטוש"ע והנ"י ביבמות אמרו שלא תימול השלישי בזמנו, אלא ממתינין עד שיגדל ויתחזק כחו, הייתי אומר שלא תימול כלל. ודוקא היכי דראינו השלישי שלא נבלע בו דמו אמרינן מסתמא גם הראשונים הי' אדומים כו' אבל באשה שמלה בנה הראשון ושני ולא הי' בו שום סימן חולשת כח ומתו אמרינן שהוחזקו שבניו מתים מחמת מילה ולא תימול השלישי ע"ש, ונראה דזה תלוי בשני תירוצים של התוס' בחולין דף ע"ב ד"ה שמתו אחיו מחמת מילה דכתבי שם דמיירי שנימולו כשהן גדולים כו' א"נ אפילו בשמיני וכגון שהציצו בהן וראו שנבלע בהן דמן עכ"ל. והתם מיירי שהוא עתה גדול דכשבא לשחוט מסתמא הוא גדול א"כ לתירוץ הראשון של התוס' דמיירי דוקא כשנימולו כשהן גדולים משמע דאי נימולו כשהן קטנים, מחויב למול עצמו כשהוא גדול ולא מיקרי ערל, שמתו אחיו מחמת מילה וכדעת הרמב"ם משא"כ לפי תירוץ ה"ב של התוס' אף כשנימולו כשהן קטנים מ"מ אם ראו שנבלע בהן דמן לא ימול עצמו אף כשהוא גדול, ומיקרי ערל שמתו אחיו מחמת מילה, ולא הוה מומר לערלות, וכדעת הנוב"י, והרמב"ם ס"ל כתירוץ הראשון, וראייתו של הרמב"ם נראה מאותו מעשה של ר"נ עצמו, דבשבת דף קל"ד איתא אמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דסומק דאכתי לא איבלע בי' דמא ליתרחו לי' עד דאיבלע בי' דמא ולימהלוה כו, מדר"נ דתניא אר"נ פ"א הלכת לכרכי הים וכו', ולכאורה קשה מנ"ל להוכיח מדר"נ דילד אדום או ירוק דאין מלין אותו דלמא התם משום דאותה אשה הוחזקה שמתו שני בני' מחמת מילה ובתרי זימנא הוה חזקה וכמ"ש התוס' בחולין דף מ"ד ע"ב ד"ה שלישי דר"נ ס"ל כרבי דבתרי זימנא הוה חזקה, דאל"כ למנ"מ הביא

הא דאמר ר"נ שמלה בנה ראשון ומת, ושני ומת הא בלא"ה נמי אין רשאין למוהלו, עד שיבלע בו הדם, וא"כ לכאורה מוכח מדר"נ אדרבא להיפך דמותר למוהלו ודוקא בהוחזקה אין מלין הא לא"ה מוהלין אותו אף באדום או ירוק, וצ"ל דר"נ בהאי מעשה תרתי אתי לאשמועינן, חדא דבתרי זימנא הוה חזקה מדאמר שמלה בנה ראשון ומת שני ומת משמע דבתרי זימנא הוה חזקה, ומדקאמר לה המתינו עד שיבלע בו דמו אתי לאשמועינן דאי איכא מידי למתלי' שמחמת זה מתו הראשונים כגון הכא דאיכא למתלי' מחמת שלא נבלע בהן דמן תלינין בהא, ואם ראינו עתה שנבלע בו דמו מותר למוהלו, ובזה א"ש הא דקאמר שלישי הביאתו לפני דל"ל להביאו לפניו הל"ל לשאול שלא בפניו אם מותרת למוהלו או לאו, אע"כ דזה הי' ע"פ ציויו של ר"נ להביאו לפניו לראות אי נפל דמו או לאו, ויהי' מותר למוהלו אם תמתין עד שיפול בו דמו. וא"כ ממילא נשמע נמי דהיכי דלא נבלע דמו אף היכי דלא איתחזק שמת אחיו למי אסור למוהלו וכ"ש היא דמה לקולא היכי דאיתחזק בתרי זימנא והל"ל דשוב לא ימול השלישי אף דנבלע דמו ולא לתלות שמתו מחמת שלא נבלע בו דקיל"ן ספק נפשות להחמיר אפ"ה מלינין לי' ותלינין שמתו מחמת שלא נבלע דמן, וכ"ש להחמיר שלא למולו כ"ז שלא נבלע בו דמו, וס"ל לי' לרמב"ם כי היכי דאם מתו מחמת שלא נבלע דמן תלינין בזה ומותר למהול השלישי אם נבלע דמו מיד, ה"נ אפי' היכי דחזינין דנבלע דמן בב' הראשונים מ"מ כיון דאיכא למתלי' מחמת שלא הי' עדיין רק בן שמנה ימים והוא חלש עדיין, וא"כ אם ממתינין עד שיגדל ויבריא בודאי מותר למוהלו והתוס' בתירוץ השני ס"ל נמי הפשט בגמרא כמ"ש רק דהם חלקו דדוקא אי לא נבלע בו דמו כיון דסברא גדולה היא בזה תלינין, אבל אי נבלע בהן דמו דאין סברא כ"כ למתלי' בחולשת כח דהא כל התינוקת מלינין ביום השמיני, ומש"ה לא תלינין בחולשת כח. ובזה נתיישבו דברי התוס' חולין דף מ"ז ע"ב ד"ה שלישי הביאתו לפני ועי' מהרש"א שם ולפמ"ש ניחא דדייק התוס' מדקאמר הביאתו לפניו, ועל פי ציויו ול"ל להביאו אי בתרי זימנא לא הוה חזקה ה"ל להורות למוהלו בסתם אע"כ דבתרי זימנא הוה חזקה, ומש"ה ציוה להביאו לפניו, אי לח נפל בו דמו תמתין עד שיפול בו דמו וימולו אותו דתלינין דהב' ראשונים מתו מחמת שלא נפל בם דמן, כנ"ל:

כד

נשאלתי בחופת נדה האיך מותר החתן לשום הטבעת קידושין על אצבעה הא קי"ל באשתו נדה דאסור להושיט כלי מידו לידה כמבואר ביו"ד סי' קצ"ה ואמת שראיתי במהרי"ל בהל' נשואין שכ' שבאם היא אינה טהורה אינו מגיעה בה, אך מניח ליפול

מעצמו לאצבעה ע"ש אך עכ"ז עדיין לא נכון כפי מה שפסק רמ"א בסי' קצ"ה סי' ב' דאף ע"י זריקה מידו לידה אסור ע"ש, וגם לא ראיתי נוהגין כן רק שמשים הטבעת על אצבעה ממש ולא ראיתי מי שמקפיד ע"ז. ונ"ל ללמד זכות על מנהגן של ישראל, לפמ"ש הב"י באע"ז בסי' כ"א בשם תשו' הרשב"א סי' אלף קכ"ח וז"ל, ואפי' הושטת כלי מיד אשתו נדה לידו אסור לפי שלבו גם בה ובקריבות מיעוט איכא למיחש להרגל דבר עבירה אבל בשאר נשים שאין לבו גם בהן בדברים אלו כגון הושטת כלי וכיוצא בהן אין בהן משום הרגל עבירה, וכן הביא הרמ"א בסי' כ"א דיש מקילין בזה דלא אסרו אלא באשתו נדה משום דלבו גס בה, וע"ש בב"ש ס"ק טי"ת, וא"כ בכלה דאין לבו גס בה עדיין ובפרט דעדיין לא ברכו ז' ברכות, וכלה בלא ברכה אסורה פשיטא דלא גרע משאר עריות דלא אסרו הושטת כלי מידו לידה, ועוד דל"ד לאשתו נדה דמותר ליחד עמה וכשיש ביניהם קרבת דבר חיישינן להרגל עבירה משא"כ בכלה דהדין שהוא ישן בין אנשים והיא ישינה בין הנשים ואסורין ביחוד, פשיטא דליכא חשש כלל להרגל עבירה, לאסור הושטת כלי מידו לידה ומנהג של ישראל תורה הוא:

כה

בדין מי שקרע על אביו או אמו, שהדין שאינו מאחה לעולם. אם נתן הבגד לחייט לתקנו ואותו הקרע מהו הדין אם צריך לחזור ולקרוע, נ"ל דזה דמי לאם החליף ולבש בגד אחר דאם הוא תוך זיין צריך לקרוע פ"א ולאחר ז' א"צ, ה"נ כן הוא אם עבר ואיחו הקרע כנ"ל:

כו

אם צריכין להוסיף על בית עלמין ר"ל, (**מועתק מהבעש"ט זצוקלה"ה**)

ככה יתנהגו, מקיפים המקום שרוצין להוסיף זיין הקפות עם יוד אנשים לא פחות, בכל הקפה יאמרו בארבעה קרנות מקום הוספה בתהלים קפיטול ק"ב ק"ג ק"ד, ובישעי' קפיטיל מ"ב, ומתחיל שירו לד' שיר חדש, ובכל הקפה יתחילו מצד קרן דרומית מזרחית, ובצד אותו הקרן יאמרו בתהלים קפיטיל ק"ב ומאותו הקרן יקיפו ויאמרו ויהי נועם דרך הקפה עד שיגיעו לקרן מזרחית צפונית ובאותו הקרן יאמרו קפיטיל ק"ג, ומאותו הקרן יקיפו ויאמרו ויהי נועם דרך הקפה עד שיגיעו לקרן צפונית מערבית ובאותו הקרן יאמרו קפיטיל ק"ד, ומאותו הקרן יקיפו ויאמרו ויהי נועם דרך הקפה עד שיגיעו לקרן מערבית דרומית, ובאותו הקרן יאמרו בישעי' קפיטיל מ"ב מן שירו לד' שיר חדש, ובגמר הקפה ה"א יאמר אנא בכח ויכוונו השם הראשון וכן בפ"ב יכוונו בשם הב' וככה יתנהגו בכל הקפה מז' הקפות ואחר גמר כל הקפות יאמרו אנא בכח ז"פ, ויכוונו בכ"פ שם אחד מז' שמות עד שיגמרו ז' השמות וכשיתחילו לעשות מחיצות

להמקום לא יתחילו מרוח צפונית וגם לא יתחילו לקבור מרוח צפונית, גם לא יתחילו מכהן, וי"ר שיבלע המות לנצח ב"ב אמן סלה:

השמטה ראע"ז.

א

שאלה. בגט שבא לפני ממדינת אמריקע ששלח א' לאשתו, ונכתב שם העיר של מקים הכתיבה נייאיארק דמתקריא נואיארק, מתא דיתבא על כיף ימא, ועל נהר האדסן, ומקודם ג"כ בא גט לפני משם ונכתב שם העיר כך נעוויארק דמתקרי נואיארק, ויש חילוק במבטא, כי אם כותבין עיין אחר הנו"ן אז קורין הנו"ן בסג"ל והווי"ן הם נחים, ולמ"ש בגט הזה הנו"ן נקרא בפת"ח חריף, וגם חסר הווי"ן ומשתנה במבטא שינוי גדול, גם שם המגרש נכתב יהושע בן זאב הלוי המכונה וואלי, בלא אל"ף בסוף, ולפי קריאתינו שם וואליא נרגש הכרת היו"ד והי' צריכין לכתוב באל"ף בסוף כמ"ש הט"ג בשמות נשים גבי שם רחציא ושארציא, גם המגרש הי' נקרא בכאן בפ"כ הושע בלא יו"ד בתחילה, גם נכתב שם האשה פרומטשא בטי"ת ושי"ן, ובגלול שלנו קורין אותה בצד"י פרומציא, עוד יש גימגום בגט שהלמ"ד של תיבת ישראל נכנסת בתוך הנו"ן פשוטה של פטורין שבשטה העליונה, ונראה כה"א, גם עידי ההרשאה הם עידי הגט. והוא מקום עיגון גדול, כי ע"י השתדלות וטרחה מרובה השיג אבי האשה את הגט, והבעל הוא איש רע מעללים וכבר נשא שם ב' נשים ויש ששש שתתעגן חלילה כל ימי'.

תשובה. הנה מנהגינו דאין כותבין בגט רק מקום עמידת העדים והסופר ומקום עמידת האיש והאשה, אם הם במקום הכתיבה והחתימה, ואם שינה מקום עמידת העדים, הנה במשנה איתא הי' במזרח וכ' במערב, במערב וכ' במזרח תצא מזה וכל הדרכים האלו בה, ובגמרא אמר ר"א זו דברי ר"מ, אבל חכ"א הולד כשר, ובזה יש פלוגתא בין הראשונים דעת ר"ח דה"ל בהא כר"מ ואם ניסת עם גט הולד ממזר, והרמ"ה פסק דאם ניסת תצא והולד כשר, ור"ת פסק דלכתחילה לא תינשא ואם ניסת לא תצא עי' טור סי' קכ"ח שהביא שם כל הדיעות, ובש"ע פסק כר"ת דלכתחילה לא תינשא, ואם ניסת ל"ת וזה דוקא אם שינה וכ' מקום אחר, אבל אם כ' אותו המקום וכ' בטעות, הנה דעת הג"פ בסי' קכ"ח ס"ק ג' דגם זה פוסל ע"ש. ולי נראה לצדד להקל ובפרט במקום עיגון כזה, דהנה התוס' גיטין דף פ' ע"א ד"ה ושם עירו כ' דהיכי דא"צ לכתוב כגון מקום לידת האיש אין שינוי פוסל בו וכ' שם דגם מקום עמידת הבעל א"צ לכתוב מדלא מוקי בגמרא המשנה הי' במזרח וכ' במערב כו', דקאי אמקום עמידת הבעל, ולפ"ז גם בשינוי

מקום עמידת הבעל והאשה כשר לסברתם, אך מקום עמידת העדים והסופר ע"כ צריכין לכתוב לסברת התוס' מדפוסל בהם שינוי כדמוקי בגמרא המשנה דהי' במזרח כו' דקאי אסופר והיינו עדים ע"ש, וכן מקום דירת הבעל צריכין לכתוב ומש"ה שינה שמו ושם עירו פסול והיינו מקום דירתו, והרא"ש כ' דגם מקום דירת הבעל אם לא כתבו אינו פוסל ואפ"ה פוסל בו שינוי דאיכא חשש משום שהוא ידוע לכל שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו, פ' ממקום פ' וכשרואין שינוי המקום יאמרו שאין זה המגרש ממקום פ' אלא אחר גירש, אבל על שם לידתו לא נקרא אדם וליכא חששא ע"ש. גם מקים עמידת הבעל ס"ל להרא"ש דא"צ לכותבו ע"ש, ומשמע מדברי כלם דמקום עמידת העדים צריכין לכתוב ומעכב אפי' בדעבד אם לא כתבו דאל"כ למה פוסל בו שינוי כדאיתא במשנה הי' במזרח כו' ומוקי לה בגמרא אסופר והיינו העדים ולדעת ר"ח הוה הולד ממזר אם ניסת בגט זה, ולדעת הרמ"ה תצא מזה והולד כשר ולר"ת עכ"פ לכתחילה לא תינשא בו. ובשלומא לסברת הרא"ש י"ל דדמיא למקום דירת הבעל והאשה אף דאינו מעכב כתיבתו מ"מ השינוי פוסל מטעם דיאמרו דאין זה המגרש, ה"נ י"ל דמקום עמידת העדים אינו מעכב בדיעבד אם לא כתבו ואפ"ה השינוי פוסל בו שמא יאמרו לעדים עמנו הייתם במקום פ' ויאמרו הגט מזויף, וכ"כ הב"ש דמקום עמידת העדים אינו מעכב להרא"ש, משא"כ להתוס' דלא נחתי לחילוק זה ע"כ ס"ל דמקום עמידת העדים מעכב אפי' בדעבד מדפוסל בהם שינוי, וכן הוא שיטת מהר"י בן לב הובא בג"פ שם ס"ק א', אמנם הרח"ש הביאו הג"פ שם ס"ל דגם לדעת התוס' מקום עמידת העדים אינו מעכב בדעבד, אם לא כתבו והא דשינוי פוסל משום שיכול להזימם ואיכא לעז שיאמרו עידי שקר הם שהרי עמנו הייתם במקום פ' ביום פ' שנכתב הגט, ולהלכה מסיק הג"פ דאם לא כ' מקום עמידת העדים והסופר שהוא כשר וכ"פ הב"ח סי' קכ"ח ועכ"ז אם שינה פסול מטעם שהבאתי דאיכא לעז שיוכל להזימם ולומר עמנו הייתם במקום פ' ביום הכתיבה כמ"ש בשם מהרח"ש, ועכשיו נעיין אם לא שינה וכתב מקום אחר ורק שכ' בטעות שם העיר שנכתב בו הגט כמו בנ"ד מהו הדין, והג"פ הביא ראי' דפסול מדברי הב"י שהביא בשם הר"ש בן הרשב"ץ, גבי שינוי שם עירו דה"ה אם כ' בבילבול כגון תנס במקום תונס דפסול, והנה הרח"ש הביאו הג"פ שם כ' דאין ראי' מזה לאם כ' קושטאנטין במקום קושטאנדינא דפסול דש"ה שהי' נודע שהי' עיר אחרת ששמה תנס והג"פ כ' עליו דחקר אצל אנשי ארצות המערב וליכא עיר ששמה תנס ואפ"ה פסל, ולי נראה דאין משם ראי' לפסול אם כ' בטעות שם העיר מקום עמידת העדים אי ליכא עיר אחרת ששמה כך כשם השינוי ששינה דהב"י בשם הר"ש בן הרשב"ץ מיירי בשינה שם דירת הבעל וכ' תנס והי' לו

לכתוב תונס ושם האיש נקרא ע"ש מקים דירתו וכמ"ש הרא"ש שהבאתי לעיל, וא"כ אם שינה וכ' בטעות ובלבל, כגון תנס במקום תונס אכתי לא ידעי אינשי איזה איש המגרש דהעולם לא יחקרו אם יש עיר אחרת או לאו ויאמרו שאין זה המגרש אבל בשינה שם מקום עמידת העדים וכ' בטעות דעיקר חשש ללעז שיזומו העדים לומר עמנו הייתם במקום פ' ואי ליכא עיר אחרת ששמה כשם השינוי אי אתי להזימם ולומר עמנו הייתם במקום פ', כגון שכ' תנסבמקום תונס אם יבואו עדים להזימם לומר והלא עמנו היתם ביום הכתיבה בתונס אי ליכא עיר אחרת ששמה תנס, אי אתי להזימם בודאי הב"ד יחקרו אחר הדבר ויראו דכ' בטעות דהא יתברר להם דליכא עיר אחרת ששמה תנס וא"כ בשינה מקום עמידת עדים וכתבו בטעות ליכא חשש, ובזה יש לדייק לשון המשנה דגבי דירת מקום הבעל נקט שינה שם עירו וגם מקום עמידת הסופר והעדים נקט הי' במזרח, וכ' במערב דגבי מקום דירת הבעל אפי' בשינוי טעות וליכא עיר אחרת ששמה כשם השינוי אפ"ה פסול, משא"כ בשינוי מקום עמידת הסופר והעדים דוקא אם הי' במזרח וכ' במערב דהיינו שכתבו שם עיר אחרת פסול ומטעם שיוכל לבא לידי הזמה אבל אם כ' בטעות ובלבל וליכא עיר אחרת ששמה כך כשר. גם מה שהביא הג"פ שם ראי' מהמרדכי פי' המגרש בשם הריצב"א בגט שבא ממדינת הים וכ' בורזי"ש ואנוקורין בואריי"ש ע"ש ג"כ אינו ראי' דהתם קאי ג"כ על מקום דירת הבעל. גם מה שהביא ראי' מתשו' הרא"ם גבי שם ליפנטו התם ג"כ י"ל דקאי אמקום דירת הבעל וכ' בשינוי וכ"כ הב"מ, אך שסיים הנה לא באתי להקל להלכה וכ"ש למעשה. גם בספר גט מקושר חולק על הנוב"י מ"ק סי' פ"ז בנידון פולץ או פילטץ גם בס' תורת גיטין חולק על הנוב"י וכ' דכל שאין הכרח לומר שהיא עיר אחרת ויש לפרש שהיא אותה העיר לא פסלינן, וא"כ בנ"ד נמי כיון שא"א לפרש שהיא עיר אחרת כיון דכ' דמתקריא נואיארק ויושבת על כיף ימא ועל נהר האדסן וידוע לכל דאותו העיר נקראת נואיארק ויושבת על כיף ימא ועל נהר האדסן פשיטא דיש להכשיר, וי"ל דגם הנוב"י מודה בזה ובפרט במקום עיגון גדול כזה. וגם שאלתי ואמרו שבצייטונג מווין נכתב שם העיר נייאיארק ע"כ יש להכשיר בזה, גם מ"ש יהושע פשיטא שאין לפקפק אף דנקרא בפ"כ הושע כמבואר בט"ג בש"א אות יו"ד ס"ק כ"א אם לא בחותם עצמו כך מצד קבלה ע"ש. ומ"ש וואלי בלא אל"ף בסוף נראה לי דאף דצריכין לכתוב באלף בסוף היכי דמדגישין הברת היו"ד וכמ"ש הט"ג בש"נ גבי שארציא ורחציא וכ"כ בכמה מקומות עי' אות א' בש"נ סק"ח גבי שם אידיא, וכ"כ כמה אחרונים בתשובותיהם, מ"מ המהרש"ק בשו"ת חידושי אנשי שם סי' קצ"ח כ' להתיר במקום עיגון אפי' בשם האשה וכ"ש בנ"ד דהוה בשם אבי המגורשת

בודאי יש להכשיר דהא הג"פ סי' קכ"ח ס"ק ג' כ' בשם מהר"י בן לב שאם ע"י חסרון אות אפשר לקרות כפי שם האמתי, ואפשר לקרות באופן שאינו מסכים לשם האמתי הוי לי' כאלו לא נכתב כלל, ולכן בשם העיר וכן בשם אבי המגורשת שאינם מעכבים כשר, ובשם המגרש והמגורשת שמעכבין פסול ע"ש, והובא ג"כ בשו"ת נ"ש סי' פ"ה, וא"כ בנ"ד דהוה בשם אבי המגורשת ואף בלא אלף בסוף אפשר להדגיש הברת היו"ד אינו פוסל האבי המגורשת, ואל תשיבני ממ"ש הרח"ש הביאו הג"פ שם בשם אבי האשה שלמה וכינויו טראנטו בחול"ם ונכתב שלמה המכונה טראנטה בה"י דיקראו הטי"ת בקמ"ץ דפסול ולא תינשא בו אף דאפשר ג"כ לקרותו בחול"ם אף אם נכתב ה"י בסוף, כמו כי הוא כסותה אהלה, אלמא היכי דאפשר לקרות הכי ואפשר לקרות הכי פוסל אפי' באבי האשה, אבל באמת ל"ק מהא דכאן בחסר האלף בסוף אפשר לקרות הכי והכי ויש קורין בהרגש היו"ד ויש קורין ביו"ד נחה וה"ל כאלו לא נכתב כלל וכשר באבי המגורשת, אבל התם גבי טארנטו אם כ' ה"י בסיף המורה על הקמ"ץ הכל קורין בקמ"ץ, כי הרגילות לכתוב וא"ו במקום חול"ם וה"י במקום קמ"ץ והוה שינוי ממש וגרע מאלו לא נכתב כלל, וכ"כ הג"פ דבזה הכל קורין בקמץ, ואין ראי' מלשון התורה, דלשון התורה לחוד ולשון ב"א כפי הרגילות לכתוב לחוד. ומה שנכתב פרומטשא בטי"ת ושי"ן וכאן קורין אותה פרומציא בצד"י נ"ל ג"כ לצדד להיתר, ובפרט במקום עיגון כזה. הנה הרמ"א בס"ס קכ"ט כ' וז"ל כל כנוי שמשתנה מכח לשון המדינה כגון ליב שיש מדינות שמדברין בלשון קלילא ליב ובמקצת מדינות מדברין ליווא כו' הולכין אחר לשון ב"א שנותנין בו הגט וסיים הרמ"א מ"מ אם שינה כשר, וכ"כ בד"מ אות ד' בשם המרדכי פ' המגרש, בגט שבא ממדינת הגר והי' נקרא שם העיר בודזיי"ש ואנו קורין מורייש, נראה כיון דניכר דמארץ הגר בא הגט ודרך לשונם לדבר בלשון קלילא אין להקפיד ע"ש, ה"נ כיון דמפורסם לכל בני הגליל שלנו שבגליל הסמוך לקראקא קורין פרומטשא בטי"ת ושי"ן ואף אם בא א' משם לכאן ושומע כאן שקורין אותה פרומציא קורא הוא אותה פרומטשא כיון שכך הברת לשונם לא נחשב שינוי. ולכאורה י"ל דע"כ לא היקל הרמ"א בדיעבד אלא דוקא אם כ' כלשון מקום הכתיבה שכן משמעות לשונו שכ' הולכין אחר לשון ב"א שנותנין בו הגט וע"ז סיים ואם שינה כשר, והיינו אם כ' כלשון ב"א של מקום הכתיבה אז כשר אבל אם לא נכתב לא כמקום הנתינה ולא כמקום הכתיבה בזה י"ל דלא מכשיר רמ"א אפי' בדיעבד, והחילוק הוא כך, דהיכי דכ' כמקום הכתיבה דזה הוה רק מתקנת ר"ג הזקן לכתוב כמקום הנתינה משום לעז בזה היקל הרמ"א בדיעבד, דבזה ליכא לעז כיון דנתפרסם דהלשון משתנה ממדינה למדינה אבל

אם לא נכתב לא כמקום הכתיבה ולא כמקום הנתינה רק כלשון מקום אחר דבזה הגט בטל מדאורייתא, כמבואר בש"ע סי' קכ"ט ס' י"ג, בזה י"ל דלא היקל הרמ"א בדיעבד, וכן משמע לכאורה מדברי הב"ש ס"ק נ"א שמפרש דברי רמ"א שכ' הולכין אחר לשון ב"א שנותנים בו הגט שבא למעט מקום הכתיבה ומיירי בגט הנשלח ממקום למקום ע"ש, וא"כ יש מקום לחלק כנ"ל. ולפי"ז בנ"ד ידוע שבערי אמעריקא משובשת הלשון כי נאספו שמה מאחב"י אלה מפה ואלה מפה וכ"א מדבר כלשונו שהי' מדבר בארצו, בגליל שלו, וא"כ לא נקרא כמקום הכתיבה ג"כ, וא"כ לכאורה אין להכשיר בנ"ד דלא הוה לא כמקום כתיבה ולא כלשון נתינה, אולם לשון הלבוש כך היא שכותבין כמו שמדברין באותו מקום שכותבין הגט ונותנין אותו לכתחילה עכ"ל, משמע שמפרש דברי הרמ"א שהכתיבה והנתינה הם במקום א' דצריכין לכתחי' לכתוב כלשון מקום הכתיבה והנתינה, ומ"ש הרמ"א שהולכין אחר לשון ב"א שנותנין בו הגט לא אתי לאפוקי מקום הכתיבה, אלא מיירי שהכתיבה והנתינה הם במקום א' דלכתחילה כותבין כלשון מקום הכתיבה והנתינה ובדיעבד כשר אף אם כ' כלשון מדינה אחרת שאינו מקום כתיבה ונתינה והטעם דזה לא מיקרי שינוי כלל כיון דהשם אחד הוא, אלא שמשתנה לפי הברת לשונם וגם נתפרסם בכל מדינה ומדינה שההברה משתנה במדינה האחרת זה לא מקרי שינוי השם כלל ונ"ל דהלבוש למד כן לפרש דברי הרמ"א דמיירי דהכתיבה והנתינה הם במקום א' מדברי הד"מ בס"ג אות למ"ד, וז"ל שם, ואני אומר דמכאן ראי' לעשות כן בכל השינוין שאין כתובין שיש לילך אחר לשון ב"א שמדברין בו במקום כתיבת הגט, כי עיקר שכותבין הכינוין להכיר האיש במקום הנתינה עכ"ל, ואי מיירי בגט הנשלח ממקום למקום, ומקום הנתינה אינו מקום הכתיבה, א"כ הרי סותר מיני' וביי' דמתחלה כ' שיש לילך אחר לשון ב"א שבמקום כתיבה ומסיים כי עיקר כי' להכיר האיש במקום הנתינה אע"כ דהד"מ מיירי היכא שהכתיבה והנתינה הם במקום א', וא"כ הרמ"א נמי מיירי שהכתיבה והנתינה במ"א דלכתחילה כותבין כלשון אותו מקים ובדיעבד כשר אף אם כ' כלשון מקום אחר שאינו מקום כתיבה ונתינה דזה לא מיקרי שינוי כלל. וכ"מ מדברי הכנסת יחזקאל והובא בפ"ת שם שכ' דאם שולחין הגט ממקום למקום כיון דכותבין בהרשאה בכל מקום שתמצאנה כותבין כלשון מקום הכתיבה, וקשה הא גם בזמן הרמ"א הי' כותבין כן בהרשאה בכ"מ שתמצאנה כמבואר בד"מ בס"ג, וא"כ האיך מפרש דברי הרמ"א שכ' שהולכין אחר לשון ב"א שנותנין בו הגט דמשמע שהולכין אחר מקום הנתינה וע"כ דגם הוא מפרש דברי רמ"א דמיירי דהכתיבה והנתינה הם במקום א' כהלבוש, ולא בא למעט מקום הכתיבה אלא שאין הולכין אחר לשון ב"א של

מקום אחר שאינו לא מקום כתיבה ולא מקום נתינה, וע"ז סיים מ"מ אם שינה כשר, ועי' פ"ת בקו' השמות בשם ואליק דבפולין כותבין בפ"א ובאשכנז כותבין בואו דאם כ' באשכנז בפ"א והנתינה ג"כ באשכנז דבמקום עיגון כשר, והטעם בכל אלה כיון דהשינוי מפורסם ממדינה למדינה לא מיקרי שינוי. ויותר נראה לי דאף לדברי הב"ש דמפרש דברי הרמ"א דמיירי בגט הנשלח ממקום למקום מידה נמי לדינא דבדיעבד כשר אם שינה וכ' כלשון מדינה אחרת אף אם מקום הכתיבה והנתינה הי' במקום א' וכ' כלשון מדינה אחרת שאינו לא מקום כתיבה ולא מקום נתינה כדמשמע מהד"מ והלבוש, אלא דהב"ש דייק לשון רמ"א שכ' הולכין אחר לשין ב"א במדינה שנותנין בו הגט, וע"י כ' הב"ש דרמ"א בא לאשמועינן דלכתחילה אף ששולחין הגט ממקום למקום דה"א כדעת הכנסת יחזקאל כיון דכ' בהרשאה בכ"מ שתמצאנה יכתוב כמקום לשון הכתיבה קמ"ל דאפ"ה לכתחילה יכתוב כלשון מקום הנתינה, וז"ש הב"ש משמע אפי' אם שולחין הגט למקום אחר כותבין כלשון מקים הנתינה, אבל בהא מודה הב"ש דבדיעבד כשר אף אם הכתיבה והנתינה הם במקו' א' וכ' כלשון מקום אחר שאינו מקום כתיבה ונתינה, דהא דסיים הרמ"א ואם שינה כשר קאי ג"כ אזה, כדכתב בד"מ.

והנה מורה א' בא לחלוק ולפסול הגט אפי' במקום עיגון וכ' דהרמ"א לא מכשיר בדיעבד אלא אם כ' כלשון מקום הכתיבה אבל לא בשינה וכ' כלשון מקום אחר שאינו לא מקום כתיבה ולא מקום נתינה כבנ"ד, והביא ראי' מדברי הנ"ש בביאורו ללשון הגט אות ט"ו כ' בגט שנשלח מרעגשפרג לפראג וכ' שם הנהר דונאיי כדקורין במקום כתיבה ולא דוני כבמ"נ, ע"ז כ' הנ"ש אע"ג דכ' רמ"א ס"ם קכ"ט שבשינוי לשון מדינות הולכין אחר מקום לשון הנתינה, זה אם מתחילה היו יודעין במ"כ שקורין במ"כ דונאי אז הי' צריכין לכתוב כבמ"נ, משא"כ כשלא ידעו וכ' כמו מקום כתיבה בדיעבד אין לחוש עכ"ל הנ"ש, ומזה יצא לדייק דדוקא אם כ' כלשון מקום כתיבה מכשיר הרמ"א, ולפמ"ש לדעת הב"ש אין מכאן הוכחה דבאמת לכתחילה אף בגט הנשלח ממקום למקום צריכין לכתוב כלשון מקום נתינה, אבל בדיעבד כשר אפי' אם הכתיבה והנתינה הי' במקום א' וכתבו כלשון מדינה אחרת. אך דברי הנ"ש צ"ע, כיון דהתם כ' כלשון מקים הכתיבה דונאיי, א"כ למה סיים דמש"ה כשר בדיעבד כיון דבמקום כתיבה לא ידעו שבמקום הנתינה קורין דונאי, הא בלא"ה כשר בדיעבד אפי' אם ידעו במקום כתיבה, וכמו שמסיים רמ"א אם שינה כשר, אפ"ת דרמ"א לא מכשיר אלא א"כ כתבו כלשון מקום כתיבה, הא התם ג"כ כתבו כלשון מקום כתיבה וצ"ע. עוד בא לדייק אותו המורה מדברי העז"נ שכ' גבי הגט שנשלח ממצרים לצפת וכ' בו איזמירלדא בזיי"ן והשיג בתשו' ב"י דהל"ל לכתוב

בשי"ן אישמירלדא וע"ז כ' העז"נ דאף דבמקום כתיבה במצרים קורין בזיי"ן שפיר השיג הב"י דה"ל לכתוב בשין כמו שקורין בצפת דהוא מקום נתינה, וכמ"ש הרמ"א בס"ס קכ"ט דהכינוים המשתנים כותבין כלשון מקום נתינה, אלמא דרמ"א מיירי דכתבו כלשון מקום כתיבה. עכ"ד. ולפמ"ש לפרש דברי הב"ש מהא ג"כ אין ראי' לענין דיעבד ודו"ק. וכתבתי הדבר להה"ג ר' יצחק שמעלקיס שליט"א מלבוב, והסכים למסור הגט להאשה הנ"ל:

ב

שאלה. ע"ד המעשה שבא לפנינו ב"ד של שלשה האיך שהאשה פב"פ מרדה על בעלה זה יותר מג' שנים ותעגן אותו ואינה רוצה לא לדור עמו ולא לקבל ג"פ עד שיחזיר לה מעות נדוניא שלה, וגם הראה הבעל לפנינו שני סירובין שאינה רוצה לעמוד עמו לד"ת, וגם אנחנו התרינו בה פעם שלישית שתבא לעמוד עמו לד"ת או בזבל"א, ובאם שלא תבא אזי ניתן לו היתר לישא אשה אחרת על אשתו וגם תפסיד כתובתה ומעות נדוניא שהכניסה לו, והיא השיבה שאינה שומעת להתראה שלנו ג"כ, ובעלה הנ"ל צועק ככרוכיא מה תהי' סופו וכי יתעגן כל ימיו חלילה, ומבקש היתר להתיר לו לישא אשה אחרת:

תשובה. הנה בדין מורדת יש שני אופנים א' אם טענה מאיס עלי ולא תבעה כתיבתה בזה הדין ע"פ דינא דמתיבתא, אם נותנת אמתלא טובה לדברי' שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו חם רוצה ליתן לה ג"פ, וכ"ז באינה תובעת כתיבתה בשעת שאמרה מאיס עלי, אבל בתובעת כתיבתה דינה כמורדת דבעינא לי' ומצערינא, דאחר הכרזות ד' שבתות הפסידה כתובתה וכל מה שהכניסה לו אם לא בתפסה משלה אין מוציאין ממנה, וכן מבואר ברמ"א סי' ע"ז סי' ב'. ועתה נברר האיך הדין אם אינה תובעת מנה ומאתים רק מעות הנדן שהכניסה לו אם דינה ג"כ כמורדת דבעינא לי' או לאו. והנה לפי טעם שכ' הר"ן הובא בב"י דמש"ה בתובעת כתובתה דינה כמורדת דבעינא לי' שמא עיני' נתנה באחר י"ל כך וי"ל כך, והיינו די"ל דוקא היכי דתובעת מנה ומאתים דלית לה פסידא כלל אז חיישינן שמא נתנה עיני' באחר אבל אם תובעת רק מ"ג ולא מנה ומאתים אז תפסיד מנה ומאתים ל"ח שמא נתנה עיני' באחר כמו דל"ח עם אינה תובעת כלום, גם י"ל להיפך כיון דתובעת מ"נ אף דאינה תובעת מנה ומאתים חיישינן שמא נתנה עיני' באחר דהא יהי' לה מנה מהאחר ולא תפסיד כלום ורק היכי שנשאה כשהיא בתולה ויש לה כתיבה של מאתים ועכשיו שתינשא לא יהי' לה כתובה רק של מנה אז י"ל לדעת הר"ן דל"ח שמא עיני' נתנה באחר דהא תפסיד מנה. אך כ"ז לדעת הר"ן וטעמו,

אבל לטעם הרא"ש פ' האשה שלום גבי הא דאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ע"ש שהקשה מפ' הכותב גבי הוציאה גט ואין עמה כתיבתה דאמר רבא דמיגו דיכול לומר לא גרשתי' נאמן לומר גרשתי' ונתתי לה כתיבתה אלמא דהבעל נאמן, ותירץ הרא"ש דהתם מיירי בקטטה דאז אינה נאמנת לומר גרשתני, א"נ מאחר שתובעת כתובתה שמא מחמת חימוד ממון משקרת ואומרת כן ע"ש ולפי טעם זה ודאי אין חילוק בין תובעת כל הכתובה ובין שאינה תובעת רק מ"נ בכל ענין חוששין שמחמת חימוד ממון אומרת מאיס עלי, וכן מוכח מדברי התוס' גיטין דף פ"ד ע"א גבי האומר ה"ז גיטך ע"מ שתנשאי לפ' דאיתא שם בגמרא הכא בדידה קיימא לאיגרושי בתמי', ומקשה התוס' הא בודאי בדידה קיימא לאיגרושי דיכולה לומר מאיס עלי וכופין אותו לגרש ע"ש, וקשה לטעם הר"ן דהחשש היא שמא עיני' נתנה באחר הא התם צריכה להתגרש מזה לקיים תנאו א"כ אף אם טענה מאיס עלי אין כופין לגרש, אלא ע"כ התוס' ס"ל כטעם הרא"ש דטעמא בתובעת כתובתה היא משום דחיישינן שמא מחמת חימוד ממין היא משקרת א"כ בידה לומר מאיס ולא תתבע הכתובה וליכא חימוד ממון ואז נאמנת וכן מוכח מהט"ז ס"ק טית שפי' דמורדת דבעינא לי' היינו דטוענת דאינה רוצה להתגרש עד שיתן לה הכתובה וזה מיקרי בעינא לי' ומצערינא לי' עד שיתן לי הכתובה וא"כ מ"ל אם אינה רוצה להתגרש עד שיתן לה מנה ומאתים או עד שיתן לה הנדוניא, בין כך ובין כך מיקרי מורדת דבעינא לי' ומצערינא לי' והפסידה הכל כתובתה ונדוניא וליתא בהא דינא דמתיבתא אם לא בתפסה אז אין מוציאין מידה וכן מוכח מדברי הרא"ש והטור שהביאו בשם הר"מ דדייניין דינא דמתיבתא אבל הי' מצוה להחרים אם השיאה שום אדם עיצה כדי להוציא נדונייתא מבעלה עכ"ל, אלמא דהיכי דנתכוונה להוציא הנדן ג"כ ליכא דינא דמתיבתא:

הכלל העולה דינא דמתיבתא ליתא אלא היכי דאינה תובעת שום ממין, וגם נותנת אמתלא וטעם למה מאיס עלי' כמבואר ברמ"א, ואינה תובעת רק שהבעל יגרשנה שאינה יכולה לדור עמו כי מאסתהו מחמת מעשיו הרעים אז דנין דינא דמתיבתא שמחויב ליתן לה הנדוניא, וא"כ בנ"ד שהבעל רודף אחרי' ורוצה לגרשה והיא מסרבת לקבל הגט הרי הדברים מוכיחין להיפך דכוונתה לענן איתו עד שיחזור לה המעות נדוניא עכ"פ, וכן טענה פ"א לפני ב"ד והוה דינה כמורדת דבעינא לי' ומצערינא ואינו מחויב להחזיר לה כלום אא"כ תפסה, ודינה דמכריזין עלי' ד' שבתות בבהכנ"ס ואח"כ תפסיד הכל, ואם לא תרצה להתגרש מתירין לבעל לישא אשה אחרת בלא גירושין של זו כמבואר ברמ"א דלאחר י"ב חדש מתירין לו לישא אחרת וכאן היא יותר מג' שנים ואין לעגנו יותר ובפרט

כי הוא ת"ח וצריך ללמוד בטהרה. ועוד נראה לי טעם דאין כאן דינא דמתיבתא דכיון דצריכה לומר אמתלא מבוררת מפני מה מאיס הוא בעיני' ואנן לא טענינן עבירה א"כ צריכה היא לבא לב"ד ולטעון מאיס עלי ולומר האמתלא ובנ"ד אדרבא מסרבת לבא לב"ד א"כ אין כאן דינא דמתיבתא וא"צ הבעל להחזיר לה מ"נ ומתירין לו לישא אחרת בלא השלשת כתיבה היינו הנדן, דאף אם תבא אח"כ לב"ד ותאמר מאיס עלי סתם ולא תתבע שום דבר וגם תתן אמתלא מבוררת אינה נאמנת דמוכחין הדברים שאחרים למדוה ודבר זה תלוי לפי ראות עיני הב"ד כמו שהביא הרמ"א בשם מהרי"ו, ובפרט בדבר זה דהא לפי דינא דש"ס לכמה פוסקים אף במאיס עלי אבדה נכסי צ"ב, רק הגאונים שלאחר התלמוד תיקנו שתיטול נכסי צ"ב, מה שהכניסה מחמת תקנת בנות ישראל שלא יצאו לתרבות רעה, והרמב"ם חילק וכ' דדיינינן בדיני דש"ס וקיל"ן בספק תקנה דאזלינן לקולא לנתבע, ולכך כ' מהר"ם שיהי' אמתלא מבוררת וניכר לב"ד שאין שום ערמה בדבר אז נותנין לה הנדוניא, ובנ"ד אדרבא איכא הוכחה להיפך בודאי אבדה הנדוניא שלה ודינה כמורדת דבעינא לי' ומצערינא לי' דאבדה הכל, כנ"ל להלכה ולמעשה, ורק שצריכה הכרזה ד' שבתות ואח"כ אבדה כתובתה ונדוניא ומתירין לו לישא אשה אחרת בלא גרושין של זו.

והנה אם האשה היא במקום רחוק ובאופן שא"א להכריז ד"ש מה הוא הדין, דבגמרא וכל הפוסקים משמע שלא אבדה כתובתה בלא הכרזה באיזה אופן יכולין להתירו לישא אשה, הנה בתשו' שו"מ ח"א סי' קי"ד הי' דעת השואל שם דדוקא לענין להפסידה כתובתה בעינן הכרזה והתראה, אבל לענין להתיר חדר"ג ל"ב הכרזה והתראה והוא חולק עליו והנה מדברי עה"ג הביא בפ"ת סי' א' ס"ק כ"א לא משמע כן אלא כדעת השואל דלענין חדר"ג ל"ב התראה ורק לענין כתובה, וגם כ"ש דאף דמחויב ליתן לה הכתובה מ"מ אינו מעכב להתיר לו החדר"ג, וא"כ במקום עיגון גדול כזה שא"א בשום אופן להכריז יש לסמוך על עה"ג ולהתיר לו החדר"ג ע"פ היתר מ"ר:

עוד יש לעיין במורדת דבעינא לי' ומצערנא לי' לאחר יב"ח, דאבדה כתובתה וכל תנאי כתובה, ואם רוצה לקיימה צריך לכתוב לה כתובה אחרת אם היא חזרה בה ורוצה לדור עמו כדמו"י אם הבעל עומד עדיין באיסור חדר"ג ומחויב לדור עמה ולכתוב לה כתובה אחריתא ואין רשאי לגרשה ע"כ וגם אין מתירין לו לישא אשה אחרת או לא. ונראה לי דלאחר יב"ח שוב אין כאן חדר"ג כיון דאבדה כתובתה וכל תנאי כתובה הוה הדין כמו ארוסה, דאיתא במהרי"ק שורש ק"א דר"ג לא גזר בארוסה, וכ' הטעם הובא בבאה"ג ובט"ז שם ס' א' ס"ק ט"ו וז"ל, חדר"ג לא הי' אלא שלא ישא אשה על אשתו הנשואה לו אבל אם לא נשאה מי יכריחנו לכתוב לה כתובה ולהתחייב א"ע בשכו"ע אם לא תמצא

חן בעיניו, והביאו בש"ע סי' א' דבר פשוט דלא כייפינן לי' עכ"ל, וא"כ ה"נ במורדת לאחר יב"ח כיון דאבדה כתיבתה ות"כ וצריך לכתוב לה כתובה אחרת לא כייפינן לי' ולא מהני חזרתה דידה. והנה בש"ע סי' א' ס' יו"ד הביא דברי מהרי"ק להלכה דבארוסה ל"ג ר"ג, וגם רמ"א סותם כדברי המחבר, אך הח"צ סי' קכ"ד כ' דגם בארוסה גזר ר"ג, ועיין באה"ע סי' א' ס"ק כ"א הביא פוסקים שפסקו כח"צ, וכמה פוסקים שפסקו כמהרי"ק, וכבר כ' הב"ש דבמקום ספיקא מעמידין על ד"ת. ועוד נראה לי דכאן כ"ע מודי דע"כ לא כ' הח"צ ודעימי' דגם בארוסה גזר, אלא היכי דהיא לא פשעה במידי דהיא רוצה להנשא, ורק שהוא אינו רוצה לכנוס אלא לפטור בזה ס"ל דגזר ר"ג, אבל היכי דהיא פשעה ואינה רוצה לא להנשא ולא לפטור בגט, בזה כ"ע מודי דלא גזר ר"ג, וא"כ ה"ה בשאר מורדת לאחר יב"ח ליכא משום חדר"ג, ובהא יש לישב דברי הרמ"א בסי' ע"ז ס' ב' דהביא שם פלוגתא אם בזה"ז משהינן יב"ח ואח"כ כ' ודוקא בנשואה אבל ארוסה המורדת ואינה רוצה להכנס לו מתירין לו כו' ואח"כ כ' ונ"ל דוקא תוך יב"ח קשה למה הפסיק באמצע הדברים עם ארוסה המורדת, ה"ל לסיים קודם, ודוקא תוך יב"ח כו' ואח"כ להביא דין ארוסה, ועוד דין ארוסה כבר הביא רמ"א בסי' א' ולפי הנ"ל א"ש דהביא דין ארוסה קודם שסיים ודוקא תוך יב"ח כו' לומר לך דאחר יב"ח יש לה דין ארוסה המורדת כי היכי דגבי ארוסה ל"ג ה"נ לאחר יב"ח, ול"מ חזרה דידה להכריח אותו לכתוב לה כתיב' אחרת, כן נ"ל נכון:

ג

שאלה. בבתולה שיצא קלא דל"פ שבחור א' קידש אותה ונגבה העדות לפני ב"ד של שלשה וז"ל הג"ע, במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא הוינא ואתא לקדמנא הבחור כמר משה הירש בן בנימין ואמר לפנינו האיך שבחדש אב דשנת תרכ"ד ביום ג' בשבת פגעה בו הבתולה מלכה בת ר' אפרים שעי' ובקשה ממנו שיקדש אותה מחמת שכבר הסכימו ביניהם מקדמת דנא שיקדש אותה, והלכו שניהם לגינה אחד עד שפגעו בשלשה אנשים, שם הא' מרדכי בן חיים זאב, והב' מנחם מענדל בן יהושע, והשלישי שמו משה בן איציק יואל, וכאשר פגעו בהם אז הושיטה לו אצבעה הנקרא אמה של יד ימינה ושם הוא טבעת על ידה ואמר, הרי את מקודשת לי בטבעת זו, והביא לפנינו ב' עדים מהשלשה שם א' מרדכי הנ"ל, ושם הב' מנחם מענדל הנ"ל, ואחרי שגזרנו עליהם בח"ח שיאמרו האמת, ואחרי האיום כדת הוצאנו לר' מרדכי לחוץ, ונשאר ר' מנחם מענדל והעיד לפנינו בתורת עדות באליו"ע בזה הלשון, אני הלכתי עם ר' מרדכי ור' משה מהקרעטשמי לביתי, וכאשר היינו בהגינה והגענו למקום שהדרך מתעקם שם אז פגענו בהבחור משה

הירש והבתולה מלכה, וראיתי שהבתולה אחזה אצבעה למעלה והבחור משה הירש נתן הטבעת באצבעה ואמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת מו"י, ואח"כ אמר הבחור אתם עדים והלכנו לדרכינו, ושאלנו באיזה חדש ובאיזה יום הי' המעשה והשיב שאינו יודע באיזה חודש בבירור גמור, אך זה יודע בעת שהקאקיריז שבגינה הי' קרוב לבישולם, גם באיזה יום אינו יודע בבירור ורק זאת יודע שהי' אחר חצות היום קרוב לב' שעות אחר חצות או קודם מעט או יותר מעט, והוצאנו את ר' מנחם מענדל לחוץ ובא לפנינו ר' מרדכי הנ"ל והעיד בתורת עדות באליו"ע בזה הלשון, הלכתי עם ר' מענדל ור' משה בהגינה, וכאשר הגענו לפרשת דרכים במקום שהדרך מתעקם שמעתי' שהבחור אומר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, וראיתי שהטבעת כבר נתון על אצבעה, אך נתינת הטבעת על ידה לא ראיתי ואח"ז אמר הבחור אתם עדים, והתחלתי לצעוק עליו על המעשה שעשה והלכו לדרכם. ושאלנו אותו באיזה חדש ובאיזה יום הי' המעשה, והשיב שא"י בבירור באיזה חדש או בתמוז או באב, וגם באיזה יום א"י בבירור, ורק שהי' אחר חצות היום או ב' או ג' שעות אחר חצות זה תורף הג"ע, והבתולה הנ"ל מכחשת את כל הדבר. ועתה נעיין אם יש חשש בהקידושין:

תשובה. ראשית צריך אני לברר הא דעשינו דרישה וחקירה אע"ג דעידי קידושין אינן צריכין דרישה כמבואר באע"ז סי' מ"ב ברמ"א סי' ד' מ"מ הא הב"ש כ' שם דאם היא מכחשת צריכין דרישה וחקירה וכאן הבתולה מכחשת, ועוד הב"י הביא בסי' מ"ו בשם תשובת הרשב"א בא' שהוציא קול שקידש אשה א' וז"ל אני רואה כי רבו היום אנשים מתפרצים לפיכך מן הראוי לחקור הרבה ולדרוש להוציא הדין לאמתו וראוי לנעול דלת בפני בעלי הוללות וסוכלות וכו' ע"ש, וכ"ש בעתים הללו בעו"ה, מש"ה דרשנו וחקרנו העדים באיזה חדש ובאיזה יום הי' הדבר. ועתה נעיין בגוף הדבר הזה, בנ"ד יצא קדל"פ שהבחור הנ"ל קידש את הבתולה אי חוששין לקלא או לאו, נראה דליכא למיחש להקול כיון דלא הוחזק הקול בב"ד ולא הוה אלא קול הברה בעלמא ע"י העדים הללו שהוציאו הקיל ע"כ צריכין אנחנו לחקור אם יש ממש בעדותן והנה לפ"ד הש"ך בח"מ סי' ל"ג שכ' דבד"מ אף דלכתחילה א"צ דוח"ק מ"מ אם אירע דחקר ודרש אם אמר אפילו א"י עדותן בטילה וכ"ש כאן דצריך דו"ח והן אמרו שא"י באיזה חדש ובאיזה יום עדותן בטילה דה"ל עדות שאינו יכול להזימה, ואף לדעת התומים שם שחולק על הש"ך וס"ל בד"מ אם אמרו א"י עדותן קיימת היינו דוקא בד"מ דלא בעינן עדות שאתה יכול להזימה משא"כ כאן בנ"ד כיון דהיא מכחשת וגם כפי מה שכ' הרשב"א בענין דו"ח י"ל דאף להתומים עדותן בטילה. אך עיין בנוב"י קמא ח' אע"ז סי' נ"ז וסי' נ"ח שכ' דבעידי קידושין לא

בעינן עדות שאתה יכול להזימה, משום דא"י לקיים ועשיתם כאשר זמם, וכמ"ש התוס' במס' מכות ד' א' בתירוץ הב' ע"ש, וא"כ אף שאמרו א"י באיזה יום לא בטל העדות. ועוד בלא"ה הא דכתב הב"ש דאם היא מכחשת דצריך דו"ח, הטעם דהוה כדין מרומה דצריך דו"ח, כמבואר בח"מ סי' ל' וגם הרשב"א הנ"ל אתי עלה מטעם דהוה כדין מרומה ע"ש בב"י לשונו, ובדין מרומה עצמו פסק רמ"א בח"מ סי' ט"ו ס' ג' דאין דינו כדיני נפשות, שאם אמר בא' מן החקירות א"י שיתבטל העדות עי"ז, ע"כ אין לבטל עדות מחמת שאינם יודעין באיזה חדש ובאיזה יום. והנה יש לצדד בזה דהב"י סי' מ"ב הביא בשם הרשב"א פרק הזורק, דאם העדים רואין הקידושין והם אינן רואין את העדים א"צ ממנו גט, לפי שאדם יודע שהמקדש בלא עדים אע"פ ששניהם מודים אינה מקודשת, הלכך כשבעל אותה לא לשם קידושין בעל אלא לשם זנות ע"ש, והביא שם בשם הריב"ש ג"כ אם הכמין עדים בחדר אפל, כיון דהאשה לא ראתה העדים בשעת קידושין אין לחוש להם, ואף אם שמעו מפיה שמקבלת לשם קידושין אינה ראי' שנתרצית בקידושין אלא שאמרה כן משום שסבורה שאין שם עדים ויודעת שהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין ויכולה אח"כ לומר לשחוק בו נתכוונתי, וכ"פ בש"ע שם סי' ג' ע"ש. וא"כ בנ"ד כיון שהעדים באו דרך עקלתון במקום שמתעקם הדרך והעדים לא העידו שהבחור והבתולה ראו אותם, ודלמא הבתולה לא ראתה אותם בשעת שנתן הטבעת על אצבעה, ובפרט לדברי העד הב' ר' מרדכי, נראין הדברים שגם הבחור לא ראה אותו בשעת קידושין אלא אח"כ שכבר נתן הטבעת על אצבעה ראה אותו ואז אמר אתם עדים. אך לפמ"ש מהר"ם פדווא, בהא דאין חוששין לקידושין אם לא ראתה העדים דוקא באומרת שכיונה לשחוק בעלמא, אבל במכחשת לגמרי שלא קבלה כלום, והעדים מעידים שקבלה שוב אינה נאמנת לומר לשחוק כוונתי והוי קידושין ורמ"א מביאו להלכה, א"כ בנ"ד ג"כ דהיא מכחשת לגמרי שלא קבלה כלום, והעדים מכחישין אותה בזה שוב אינה נאמנת לומר לשחוק כוונתי וצריכה גט, אך לדעת הח"מ והב"ש דחולקין עליו, וס"ל אף שהם אומרים שכיוונו לשם קידושין, מ"מ אנן סהדי שלא קבלה לשם קידושין כיון שלא ראתה העדים, והב"ש הביא בשם מהרי"ט דאפי' אם נתכוונו לשם קידושין, מ"מ אם לא ראתה העדים אין חשש בהקידושין ע"ש, וא"כ יש להתירה בלא גט, מ"מ קשה להקל מחמת זה, כיון שהבעל אומר בפירוש שפנעו בנ' אנשים ופרט אותם בשמם, ואז הושיטה לו אצבעה, ומשמעות לשונו שראו שניהם הנ' האנשים והיא אינה אומרת שלא ראתה אותם ורק שמכחשת לגמרי כל המעשה וגם העדים לא אמרו שהיא לא ראתה אותם ויכול להיות אף לדברי העד הב' ר' מרדכי שהוא לא ראה הנתינה הטבעת על אצבעה מ"מ הם ראו

אותו מקודם הנתינה ע"כ אין להקל מטעם זה. ולכאורה יש לצדד בזה כיון דהעד הב' ר' מרדכי לא ראה הנתינת הטבעת על אצבעה א"כ ל"מ עדותו כמבואר בתשו' הרשב"א סי' תש"פ והביאו רמ"א להלכה סי' מ"ב סעי' י"ד וא"כ לא הוה רק כמקדש בפני ע"א והיא מכחישו הוה ע"א בהכחשה ולאו כלום הוא, אך כיון דלא הי' לפנינו רק ב' עדים מהשלשה ואולי העד השלישי ראה ג"כ נתינת הטבעת ע"י ע"כ קשה להקל בלא גט והצרכנו לה גט:

השמטה לחו"מ.

א

שאלה. ב' שותפים בחצר ורצו לבנות כותל המפסקת בין חלק של כ"א, ושכרו בשותפות קבלן לבנות הכותל באמצע החצר על קרקע של שניהם, ואחר שגמר בנין הכותל נמצא שהקבלן העמיד הכותל על קרקע של אחד בלבד, וטוען עתה אותו שהכותל עומד על קרקע שלו שיסתר חבירו הכותל ויבנה על קרקע של שניהם על הוצאות שלו, והשני רוצה לשלם לו ממה ששוה הקרקע של חצי הכותל, הדין עם מי:

תשובה. בסי' ש"ס הביא רמ"א בשם ריי"ו והב"י הביאו בסי' שע"ו גזל קרקע ובנה עלי' בנינים גדולים צריך לסתור הבנינים ולהשיב לו הקרקע, דלא עשו תק"ה גבי קרקע. ויש בזה ג' טעמים, הסמ"ע שם ס"ק ו' כ' כיון דקרקע הוא דבר קבוע ועומד ה"ל לידע דשל הנגזל הוא ולא ה"ל לבנותו, והלבוש הובא בפ"ת כ' הטעם דדוקא במריש עשו תק"ה כדי שלא יעלים הגזלן ולא יעשה תשובה ובקרקע א"א להעלימה לא עשו תק"ה, והט"ז כ' הטעם דקרקע אינה נגזלת ובע"כ יבא אח"כ לידי השבה דמצוים בעלי זרוע ליפול משא"כ בקורות שאפשר שיתרקבו או שישרפו ולא יבא לידי השבה מש"ה עשו תק"ה, והנה אם עשו הכותל ע"י קבלן, והקבלן השיג גבול של א' של"מ בעלים בזה יש פלוגתא, דעת המבי"ט דעשו תק"ה בזה וא"צ לסתור הכותל רק ליתן לו דמי הקרקע כיון דלא עבר על לא תסיג גבול, והמל"מ פ"י מהל' גניבה חולק עליו, ונ"ל לפרש דפליגי בהא דהמבי"ט ס"ל כטעם הסמ"ע דה"ל למידע, ובאם עשה ע"י קבלן ל"ש זה דסמך על הקבלן שימדוד יפה ולא עבר על תסיג ומש"ה עשו תק"ה, וכן לטעם של הט"ז י"ל דע"י קבלן ל"ש דעתידין בעלי זרוע ליפול דהא הבעלים לא הסיגו גבול ואינם בכלל בעלי זרוע ומש"ה עשו תק"ה, והמל"מ ס"ל כטעם הלבוש דקרקע לא יוכל להעלים, ולטעם זה אין חילוק ואפי' ע"י קבלן לא עשו תק"ה. והגם מי אנכי להכניס ראשי בין הרים הגדולים פן ירוצצו גולגלתי, מ"מ הראיות יתנו עידיהן ויצדקו והנה המבי"ט לא הביא ראי' לדבריו,

ורק מסברא כ' כיון דלא עבר על לא תהיג עשו תק"ה, וגם המל"מ לא הביא ראי' לדבריו, וכ' בקיצור דלא מסתבר דברי מבי"ט גם רי"ו עצמו שכ' דבקרקע לא עשו תק"ה לא הביא מבטן מי הוציא החילוק בין מריש דעשו תק"ה, ובקרקע לא עשו תק"ה, ומחויב להסתיר הבנינים ולהחזיר לו הקרקע עצמה עד שהצריכו גדולי אחרונים למצוא טעם לחלק ביניהם, ומנ"ל לרי"ו לחלק בין הדבקים דלפי סברא פשוטה אין לחלק בין גזל מריש ובין גזל קרקע דבשניהם עשו תק"ה ומתחילה אביא ראי' מהגמרא לדברי רי"ו, ומשם נבא להכריע בפלוגתת המבי"ט והמל"מ בב"מ ד' ה' ע"א איתא, ולמ"ד הילך פטור אמאי איצטריך קרא למעוטה קרקע משבועה הא כל קרקע הילך היא (פי' האי דקא מודה בי' הילך היא) א"ל איצטריך קרא היכי דקחפר בה בורות שיחין ומערות א"נ היכי דטענו כלים וקרקעות, והודה בכלים וכפר בקרקעות עכ"ל הגמרא, ומכאן ראי' לדברי רי"ו דבקרקע לא עשו תק"ה, דאל"כ למה לא משני דמיירי דגזל קרקע ובנה עלי' דהנגזל אומר שגזל קרקע גדולה והגזלן הודה במקצת דאינו חייב להחזיר לו רק הדמים וליכא הילך ואפ"ה פטור משבועה שאין כפירת קרקעות מחייב שבועה וא"ל הא זה דאין צריך להחזיר הקרקע עצמה הוא רק מתק"ה שתקנו חכמים משום תק"ה אבל מדאורייתא צריך להחזיר הקרקע בעצמה וא"כ אכתי קשה למ"ד הילך פטור ל"ל קראי ז"א דהא התו' שם ד"ה אמאי אצטריך וכו' הקשו הא ליכא קרא מיותר למעוטי קרקעית אלא ילפינן מכלל ופרט ממעטינן קרקעות וכלל ופרט צריכין למעוטי שטרות ותירצו התוס' דקשי' לי' אמאי איצטריך תנא למעט קרקעות מכלל ופרט כיון דהילך פטור וא"כ אם איתא דבגזל קרקע ובנה עלי' איכא ג"כ תק"ה דא"צ להחזיר רק הדמים ואותה התקנה היתה בימי חכמי המשנה כדאיתא בגיטין ד' וליכא הילך ואיצטריך תנא למילף בכפירת קרקעות אינו חייב שבועה ואמאי לא משני כך אלא ע"כ דבגזל קרקע ובנה ליכא תק"ה דאל"כ אכתי ה"ל לתרץ דאיצטריך קרא למילף מיני' היכי דגזל קרקע ובנה ע"י קבלן דאז אינו חייב להחזיר הקרקע רק הדמים משום תק"ה, אלא ע"כ אפילו בנה ע"י קבלן ליכא תק"ה, וכדברי המל"מ, וא"כ לכאורה צריך המשיג גבול לסתור את כותלו ולהחזיר להניסג את הקרקע שלו, וא"ל דדוקא אם הקבלן הוא של המסיג לבד אז חל ההוצאות של הסתירה והבנין על המסיג, אבל אם הקבלן הוא של שניהם חל הוצאות הסתירה והבנין על שניהם, מידי דהוה אם הניסג בעצמו בנה הכותל והכניס בתוך שלו בטעות, דאין הב' חייב בהוצאות הסתירה והבנין, ה"ה בנ"ד דחל ההוצאות של הסתירה והבנין על שניהם, ז"א דהתם אם הניסג בעצמו בנה והכניס בתוך שלו והמסיג לא עביד כלום, א"כ לא חל עליו שם גזלן ולא נתחייב בהשבה, ולית להניסג שום תביעה עליו, משא"כ

כאן כיון דהקבלן הוה ג"כ של המסיג, וקי"ל בסי' קמ"ב סעי' ב' דאם ראובן בנה הכותל והכניסו לגבול שמעון, אע"פ ששמעון סייעו בבנין, לא הוה חזקה, היינו לומר שמחל לו כיון שהי' בטעות, וה"נ הי' בטעות, בודאי חבירו לא מחל לו, וכיון דלא מחל לו, והקבלן הי' שלו ג"כ ונמצא שהסיג גבול ע"י גירי' דילי', אע"פ שהוא לא ידע ולא עבר על לא תסיג, מ"מ לדעת המל"מ חייב לסתור הכותל ולהחזיר לו הקרקע, כיון דקרקע של חבירו הוא תחת ידו, וכ"ז דליכא למימר דמחל אף דהוא לא פשע כלל לדעת המל"מ חייב לסתור בנינו ולהחזיר לו הקרקע. אלא דנ"ל לחלק, דאם בנה בנינים על קרקע של חבירו בלא חפירת יסודות מתחילה, אזי הדין שצריך לסתור הבנינים ולהחזיר לו הקרקע, דבזה לא עשו תק"ה, ואפילו אם בנה ע"י קבלן, וכדעת המל"מ. אבל אם חפר יסודות הקרקע מתחילה, וכן בחפר בור בקרקע של חבירו, הרי דינו מבואר ברמב"ם פ"ט מהל' גזילה, ובש"ע ח"מ סי' שע"א, הגוזל קרקע מחבירו והפסידה כגון שחפר בה בורות שיחין ומערות, או שקצץ את האילנות, ושחת את המעיינות, והרס הבנין, חייב להעמיד לו בית, או שדה, כשהי' בשעת הגזילה, או ישלם לו דמי מה שהפסיד, והברירה ביד הגזלן. עי' נ"י וההמ"מ פ"ה מהל' טוען ונטען, ואין להתעקש ולומר דהיינו דוקא דמי ההפסד, אבל מ"מ צריך להחזיר הקרקע עצמה, ז"א כיון דלאו כעין שגזל א"צ להחזיר רק דמים:

ב

ראיתי באור תורה בגליון ד' סי' י"ט, הביא בשם ח"א לתמוה על דברי הט"ז אע"ז סי' קס"ט שכ' גבי קביעת מקים לחליצה, שאינו מועיל לומר נקבע מקום, או ליום מחר או לשני ימים אחריו, משים דאין ברירה כמו בריש פ' כל הגט לענין גט דאמרינן א"ב ותמה אותו החכם דהא קיל"ן בדיני ברירה דיש חילוק בין דאורייתא לדרבנן, עי' ביצה ל"ח, א"כ האיך מדמה קביעות מקים דהוא תקנתא דרבנן לכתיבת גט לשמה דהיא דאורייתא מוכתב לה עכ"ל. ותמה תמה אקרא על הא דכ' דקביעות מקום לחליצה היא תקנתא דרבנן הלא היא מימרא דרבא יבמות דף ק"א ע"ב ויליף לה מקרא ועלתה יבמתו השערה עי' פי' רש"י מדכתיב השערה בה"י משמע המזומן לכך מכבר, אלמא דבעי קביעות מקום מדאורייתא והא דקי"ל דאם חלצה בלא קביעות מקום דהחליצה כשירה כמבואר ברמ"בם וש"ע היינו משום דלא גרע מרקיקה וקריאה דכתובים בפירוש בתורה ואפ"ה אם חלצה ולא קראה ולא רקקה החליצה כשירה משום דכתיב ככה יעשה לאיש מזה ילפינין בגמרא דאינו מעכב אלא חליצת הנעל דהיא עושה בגופו של יבם אבל ד"א אינו מעכב בדעבד, ומש"ה הקביעות מקים ג"כ אינו מעכב אם כבר חלצה בלי קביעות, אבל

כ"ז שלא חלץ עדיין אמרינן א"ב דהוה דאורייתא וצריכין לקבוע מקום פ"א, ודברי הט"ז שרירין וקיימין.

ג

מ"ש בהשמטות בסי' א' לאו"ח בענין פ' והי' אם שמוע להביא ראי' לדברי הט"ז מדברי הסמ"ג שהביא המרדכי בהל"ק, אח"ז ראיתי בש"ע של התניא בשו"ת הנספח לש"ע שהביא דברי הסמ"ג ומפרש דקאי רק על מזוזה ע"ש בסי"א.

א

לכבוד ידידי המופלא הותיק המושלם כש"ת מ' דוד סופר סת"ם הכהן נ"י

בדבר אשר ביקש ממני לעיין בדבר הגט הנשלח ע"י שליח להולכה וקודם שמסר השליח הגט ליד האשה, נקרע קצת והקרע עבר ונכנס לתוך ראש הלמד של אבי המגרש (או המגרשת) וע"י הקרע נחלק הואו של הלמ"ד מהכ"ף והתינוק דל"ח ודל"ט יודע לקרות הלמ"ד, מה הוא הדין, למסור הגט לכתחילה ליד האשה. גם אם כבר נמסר הגט ליד האשה, אי צריכה גט אחר או לאו:

תחילה נברר אם שם אבי האיש או האשה נקרא תורף הגט. בגיטין דף כ"א ע"ב פי' רש"י תורף גילוי של שטר מקום האיש והאשה והזמן, וכן איתא במשנה שם דף כ"ו, הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקים האיש והאשה ומקום הזמן, והב"י סי' קכ"ט כ' וז"ל, זה פשוט בגיטין בכמה דוכתי דשמו ושמה הוה מתורף הגט, וכ"כ בס' בה"ג סי' ג' אך שם אביהם לא נתבאר בפירוש אי מיקרי תורף, אך בכל טופסי גיטין ברי"ף ורמב"ם וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים איתא שצריכין לכתוב פב"פ ופ' בת פ', ע"כ צ"ל דשם אביהם נכלל בשמו ושמה דאיתא במשנה, וכדאיתא בפ' גט פשיט וליחש לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת וכן בפ' השולח אחא בר הדיא דמתקרי אייא מארי, אלמא דצריך לכתוב שם אביהן ג"כ, וא"כ כי קאמר במשנה צריך שיניח מקום האיש והאשה נכלל ג"כ שם אביהם, שצריך להניח, דזה ג"כ מקרי תורף הגט וכפי' רש"י גילוי' של שטר דע"י שמו ושם אביו יודעין מי הוא המגרש, וצריכין לכתוב לשמה, וא"ל כיון דאם לא כ' שם אביו ושם אבי' בגט כשר הגט כמבואר בש"ע סי' קכ"ט סעי' ט' אכתי נימא דלא מיקרי תורף, אבל אחר העיון נראה דז"א דנהי אם לא כ' שם אביו בדיעבד כשר, מ"מ אם כ' שם אביו דינו ממש כשמו, ופוסל מה שפוסל בשמו, וראי' דבסי' קכ"ה סעי' ט' כ' גט שנמחק בו אות אי תיבה אם מטופס הגט כשר ועי' ג"פ שם ס"ק פ"ו שפי' דברי המחבר, שהאות או התיבה נכתב על המחק כשר בטופס [ועי' ג"פ סי' קכ"ט ס"ק מ"ג שהביא תשו' הרשב"א] והב"י ס"ס קכ"ה שכ' על גט שכ' יצחק בן אברהם ומלת אברהם

הי' על המחק ואינו מקוים, והשיב נראה שהוא פסול דכיון שכ' בן אברהם מכלל שמו הוא והרי הוא כאלו כ' שמו על המחק, ועי' ג"פ סי' קכ"ט ס"ק מ"ג מ"ש בדעת הרשב"א דס"ל דיש ספק אי אף לכתחילה צריך לכתוב שם האב בגט, ואפ"ה אי כ' ס"ל דפוסל על המחק דנקרא תורף, וה"ה לכל מילי דפוסל בתורף פוסל בשם האב. ועוד ראי' דהא המרדכי בפ' כל הגט הביא בשם ראבי"ה דאם לא כ' שם המגרש בגט כשר אי איכא עידי מסירה ע"ש, ואפ"ה מיקרי תורף ופוסל בו כל הפסולין הפוסלין בתורף ה"נ בשם האב נמי פוסל בו כל מה שפוסל בתורף, וזה פשוט, וא"כ פשוט דהגט פסול כמבואר בג"פ סי' קכ"ה ס"ק ק"ב דדייק מתשו' ב"י סי' ה' דאם נחלק אות א' מהתורף דהגט פסול, ואפי' אם מותר לדבק הקרעים ע"י דבק הניח בצ"ע די"ל דדמי לח"ת, דבעינן וכתב ולא ודבק ע"ש ס"ק צ"ה דמשמע דאף אם האות נקרא ע"י תינוק דל"ח ודל"ט מ"מ פסול בתורף, וא"כ אפילו אם כבר ניתן צריך גט אחר:

ב

נדרים דף א' בר"ן ד"ה ושבועות שבועות כו' ומהא שמעינין דלא בעינן הזכרת השם בשבועה דאי לאו הכי תיפוק לי' משום הזכרת השם הוה שבועה ומאי ארי' משום כנוי, והקשה הנדרי זריזין מפ"ק דקידושין גבי עזרתי או צלעתי פריך ה"ד אי דעסוקין באותו ענין בלא"ה ואי דאין עסוקין באותו ענין מנא ידעה מאי קאמר ומשני לעולם בעסוקין באותו ענין רק דה"א דזה גרע דלמא למלאכה קאמר כו', א"כ ה"נ נימא הכי דלעולם בעינן שיזכור השם, ורק אם מזכיר השם לבד אז הוה לשון שבועה, אבל אי מזכיר הכנוי ג"כ ואי לא הוה לשון שבועה, א"כ מגרע גרע מה שאומר לשון כזה דבזה מגלה דעתו שאינו מכוון לשם שבועה המועיל עכ"ל. ולי נראה דל"ד לקידושין דהתם בעינן דעתה ג"כ ובעינין דסמכה דעתה דאמר לה לשם קידושין ועיקר תלוי בסמיכת דעתה שלה והלכך מהני התם אפי' לא אמר לה כלום אם הי' עסוקין באותו ענין דסמכה דעתה דלשם קידושין נתן לה והלכך שפיר אמרינן דלשון עזרתי לא מהני דלא סמכה דעתה דסברה דלמא למלאכה קאמר לה, אע"ג דאם עסוקין באותו ענין ולא אמר כלים מהני מ"מ אם אמר לה בלשון עזרתי זה מגרע גרע דסברה דלמלאכה קאמר לה אבל כאן בשבועה עיקר הדבר בעינן שיכוון דעתו לשם שבועה ורק דבעינין שיוציא ג"כ בשפתיו השבועה, וא"כ שפיר מוכיח הר"ן דלא בעינן שיזכיר השם דאי לא"ה הא כיון שהזכיר השם הוה מוציא שבועה מפיו והוא באמת מכוון לשבועה והוה פי' ולבו שוין, ומה בכך שאומר עוד לשון שהינו מענין שבועה, הא הוא קאמר שכוון לשם שבועה וא"כ למה הצריכו לתקן הני לשונות בלא"ה הוה שבועה אע"פ שאין צריך להזכיר השם, ואי לא

תיקנו חז"ל הני לשונות לא הוה מוציא שבועה מפיו, הלכך הצריכו לתקן הני לשונות דלהוי מוציא שבועה מפיו, ואף דהתם בקידושין אפי' אם הוא והיא אומרים שנתכוונו לשם קידושין ג"כ לא מהני אי אמר בהני לשונות כמבואר בב"ש סי' כ"ז ס"ק י"א ובזה ל"ש הטעם הנ"ל דלא סמכא דעתה מ"מ בזה איכא טעמא אחרינא כיון דמספקא לן ה"ה דהעדים מסופקים והוה כמקדש בלא עדים ע"ש בב"ש משא"כ כאן ל"ש זה ויש כדמות ראי' מדברי הרמב"ן שהביא הר"ן דנדר שאמר בלשון שבועה או שבועה שאמר בלשון נדר דמהני מטעם כיון דפיו ולבו שוין לאסור בנדר או בשבועה מהני מטעם יד, אלמא אע"ג דשני בדיבורו הנדר והוציא בלשון שבועה או השבועה בלשון נדר מ"מ מהני, ה"נ אי ס"ד דצריך להזכיר השם הא השם עצמו הוא לשון שבועה, ומאי ארי' משום הכנוי אפי' הכנוי לא הוה לשון שבועה מהני, ואע"ג דהתם לא מהני אלא מטעם ידות היינו משום שינה משבועה ללשון נדר וסותר לשון שבועה או להיפך, אבל כאן אפי' אי לא הוה הכינוי לשון שבועה מ"מ אינו סותר לשון שבועה שהזכיר ודאי הוה מהני מטעם עיקר שבועה ובזה י"ל דאף לרשב"א דס"ל גבי שבועה שהוציא בל' נדר דל"מ מ"מ ודאי הוה מהני, אע"כ דאין צריך להזכיר השם.